

ספר
מורה הלשון

בשני חלקים כוללים: הלמודי והמעשי

חלק ראשון

חלק הלמודי

כולל ד' מאמרים: נקוד שמות פעלים ושמוש הלשון
וגם טעמים ונתוח מלים זרות ונוספות

טאת

חיים צבי לערנער מדובנא ז"ל

לפנים מורה לשון עבר בבית ספר הרבנים בוויטא מור

מהדורא עשירית בתקונים ובהוספות.

עם קונטרס

ילקוט חצ"ל

באורים יקרים בתנ"ך אשר השאיר אחריו הרב המחבר ז"ל בכ"י.

בהוצאת בתי מסחר הספרים של האחים לעווין-עפשטיין בווארשא, ור"ם קאצענעלענבאגען בוויילנא

הועתק והוכנס לאינטרנט

www.hebrewbooks.org

ע"י חיים תשס"ז

וויילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראם

שנת תרנ"ט לפ"ק

МОРЕ ГАЛАШОНЪ.

Еврейская грамматика. Часть I. теоретическая. Соч. Х. Г. Лернера.

Съ Вилен. изданія 1896 года.

ВИЛЬНА. Тип. Вдовы и Братьевъ Ромъ. Жмуд. пер. соб. домъ № 328.

1898.

This Sefer has been made available by:

5314 13th Avenue
Brooklyn, NY 11219

TEL. (718) 972-0777

FAX. (718) 972-0178

A deluxe bound copy of this sefer is available at:

Biegeleisen Hebrew Book Store

4409 16th Avenue

Brooklyn, N.Y. 11204

(718) 436-1165

הספר הזה צולמה על ידי אחים גאלדענבערג

וניתן להשיג ממנו טופס מכורך, במחיר סביר, אצל:

בימ"ס ביגלאיזן

4409 16th Avenue

(718) 436-1165

יצא לאור פה ברוקלין נ.י.

שנת תשנ"ה

ע"י

אחים גאלדענבערג

ובסיוע מו"ה יצחק בראך נ"י

* * * * *

נדפס אצל:

COPY CORNER

5022-13th Avenue
BROOKLYN, NEW YORK 11219
Tele. (718) 972-0777
FAX (718) 972-0178

מכירה הראשית אצל:

בימ"ס ביגלאיין
4409 16th Ave.

Brooklyn, N.Y. 11204
Tel. (718) 436-1165

מזכרת נצה

לשם הרב החכם המדקדק המצויץ מו"ה חיים צבי לערנער ז"ל.

בתור אחד מתלמידיו הרבים, אשר הוקירוהו וכבדוהו כערכו הרם והנשא, אהיב בנפשי עוז להניד פה קבל עם ועדה במורים האלה בלא צבעים צווחים כברוכיא, אך שמץ מגודל רוחו הכביר והנאור, מהכמתו הרבה והרחבה, מבינתו הנפלאה, מידיעותיו העמוקות, משכלו הוד, מתכונת נפשו העדינה ומישרת לבו המהור. ויהיה נא מאמרי זה זר פרהים על קבר מורנו רבנו אלופנו ומיודענו החביב והנכבד חצ"ל ז"ל.

הרב החכם המדקדק המפורסם מו"ה חיים צבי ב"ר מרדכי לערנער ז"ל (1) היה אחד מנושאי דגל הכמת ישראל ומפרתנו במשך חמשים שנה; הוא היה אחד מן החכמים והסופרים, אשר הלוצים עברו במחנה ישראל ברוסיא, עת החשך כסה עין הארץ, ויסקלו הססלה ויפנו דרך העולה בית אל. הוא היה אחד מן המשכילים האמתים, אשר הזהירו כוזה הרקיע על אופק שמי חכמתנו. הוא היה אחד מיחודי סגולה, אשר ד' קרא להם להקים את לשוננו הקדושה מערמות עפרה, והוא הוא סלל לנו מסלה הדשה בדקדוק לשון עבר. זמן רב לא היה ספר בחכמת הדקדוק דרוש לכל חפץ וראוי להנדך בו את הדור הצעיר בשפתנו הנהמדה, עד שהופיע "מורה הלשון" בשנת 1860, וילמדנו את הקי לשוננו וכלליה, סגנונה, תכונת רוחה וחזן ערך יפיה בטוב טעם ודעת, בסדר נכון ומשטר נפלא ובשפה צחה קלה ומזקקה שבעתים, ולכל המורים והתלמידים היה אור במושכותם

זו קורות ימי חייו, עפ"י רשומיו הנמצאים במכתביו:

(1) הרב חצ"ל ז"ל נולד י"ד ניסן ערב ספח שנת הקע"ה — 1815. תקפ"ח — י"א אלול 1829 נשא אשה כ"ג שנה. תקצ"ג — 1833 נרדף על ראשו מחמת השומרים הבלי שוא. תקצ"ד ח' חשון יצא מדובנא לעיר דאוונא, ובכלות שני חדשים נסע למזעריץ אצל דאוונא. תקצ"ה כ"ה ניסן 1835 שב לדובנא, ומשם הלך לעיר אדעסא ר"ח אב, שם שבע מנורות לרויה, ואחר אשר יצא מכית התולים דשם, נכנס לכה"ס דשם. תקצ"ו — 1836 בא לליצנאום, אבל בכלות שני חדשים כ"ה שבט יצא משם בעבור כי לא שלחו לו דאקומענטין מעיר דובנא; ואחר שנתפש מחמת חסרון מכתב יציאה (פאספארט) נסע מאדעסא ושב לדובנא תקצ"ז י"ט אב 1838. תר"א ר"ח חשון 1840 הלך לראדוויל, ומשם אחר שבא ככהונה ט"ז אדר תר"ז — 1847 בניטנאויים בראונא כלשונות צרפת, דוססיא ואשכנז וחשבון, אשר השיג משם רשיון ללמד כל אלה נועד בשנת תר"ו 16 נאוועמבער 1849 למורה כה"ס ממדרגה הא' דשם. תר"ב 4 סעפטעמבער 1851 העבירה אותו הממשלה לזיטאמיר להיות מורה בכמ"ד הרבנים דשם. תר"ג — 1873 אחר אשר נסגרו שערי כה"ס בוטאמיר הלך לקיעוו ולווארשווא לחפוש משרת מורה באיזה בית ספר לילדי עברים דשם, ולא מצא, וישב לזיטאמיר, ויהי תי צער עך אשר נגע ויאסף אל עמיו ביום החמישי לירח זיו תרמ"ט — 1889 בשנת השבעים וארבע לימי חייו.

במושבותם. אין לתאר ולהביע את הרושם העצום, אשר פעל הספר דיקר הזה ככל מקום שהגיע שם בארצנו ובהויץ לארץ. כלם פה אחד העירו והגידו, כי לא בא עוד כשש הזה בהמון הספרים ממקצוע זה. מופת היתך לזה הוא: המהדורה התשיעית עם הוספות רבות ותקונים הרבה אשר עשה הרב המנהל ז"ל טרם מותו כנד נמכרה, אם גם ככל פעם ופעם נדפסו 4000 עקועספלארים ומספר דורשיו ירבה בכל יום. מחזה כזה בנוגע לספר עברי איננו נפרץ בימינו אלה (1).

הרב הצ"ל ז"ל העשיר את ספרתנו בחבורים נודעים לתהלה: "תולדות הקדוק"י, "קדוק לשון תלמוד ככל"י" ו"קדוק לשון ארמית". הוא באר לנו באר היטב מקומות רבים קשים להולמם בכתבי קדש ותאורנה עינינו (2). בקסם על שפתיו בהעתקתו "רעיוני ליל" (3) משך אתריו לכות חובבי שפת עבר ויקנה לו שם מפאר בין סופרינו הנשגבים והמעתיקים המהללים. מאמדיו המהכמים והרכים על אודות ענינים שונים רבי ערך נפודים במכ"ע עברים שונים וימצאו חן בעיני כל מבין דבר לאשורו (4).

בכתובים נשארו אחריו ספרים מוכנים לרפוס: "ילקוט הצ"ל" המכלכל ד' חלקים באורים במקרא, בתלמוד ובמדרש ומאמרי בקרת (5); "ארבע מדות" על תקונים בתנ"ך וגם ספר "מכתבים" (מרוץ אנרות בינו ובין חכמי הזמן). — הרב המנהל ז"ל ידע על בורין השפות החיות: צרפתית, אשכנזית וגם רוסית ואיטלקית, ויקרא בהזמדה ובשקירה דבה ספרים כתובים בלשונות ההן, אך הן היו בעיניו אמצעי להעשיר את שפתנו הקדושה — מרכז עבודתו הספרותית וזוכב חיחו — באכנים טובות ומרגליות אשר דלה דלה שם, ויעש את הנכריות ההן המתהלכות בארץ לשפחות לגברתו העבריה.

שנות רבות עמל ד' הצ"ל בתור מורה ראש בבית-מדרש הרבנים בויטאמיר (מן 4 סעפטעמבער 1851 עד אשר נסגרו שערי כסה"ד בשנת 1873) ומגמת פניו היתה אך להביא תועלת לתלמידיו, אשר צמאו לשמוע לקח מפיו. כ"ב שנה (שנותיו היו מלאות עמל ויוגן, צער ומכאובים כחלק כל חכמי ישרון ובגורל כל סופריו ומשכיליו) נשא את המשרה הנכבדה העמוסה על שכמו באמונה ובתום לב, וישם כל מעיניו אך בחכמה בכלל ובחקר שפתיו המסלאה בכו ופנינים בפרט. הוא

הקים

(1) הספר מו"ה נדפס: א שנת 1860 בלפסיה; ב שנת 1865 וג' שנת 1872 בויטאמיר; ד שנת 1879, ה — 1883, ו — 1887, ז — 1890, ח — 1893, ט — 1896 בעיר ווילנא.

(2) הספר "תולדות הקדוק" נדפס בשנת 1876 בעיר וויען.

"קדוק לשון תלמוד ככל"י" — בשנת 1880 בעיר הבריה פעטערבורג.

"קדוק לשון ארמית" — בשנת 1876 בעיר ווארשויא.

(3) המליץ האנגלי יונג חבר בלשון אנגלית כ"ד לילות המכונים "רעיוני ליל", הם צפונים ורעיונים נשגבים מאד מאר על התבל והבליה, על השארת הנפש וכדומה, ונעתקו ללשונות רבות, והצ"ל עוד בנעוריו העתיק חפשי מהעתקה צרפתית לעברית י"ג לילות. הראשון מהם נדפס במ"ע המליץ שנה א' שנת תרכ"א.

(4) מאמר על מלות תהנין להרמב"ם במכ"ע הכרמל תרכ"א, וכדומה.

(5) חלק א' וב' מהם נדפסים ביהר עם המוה"ל מהדורא תשיעית שנת 1896.

מוכרת נצח

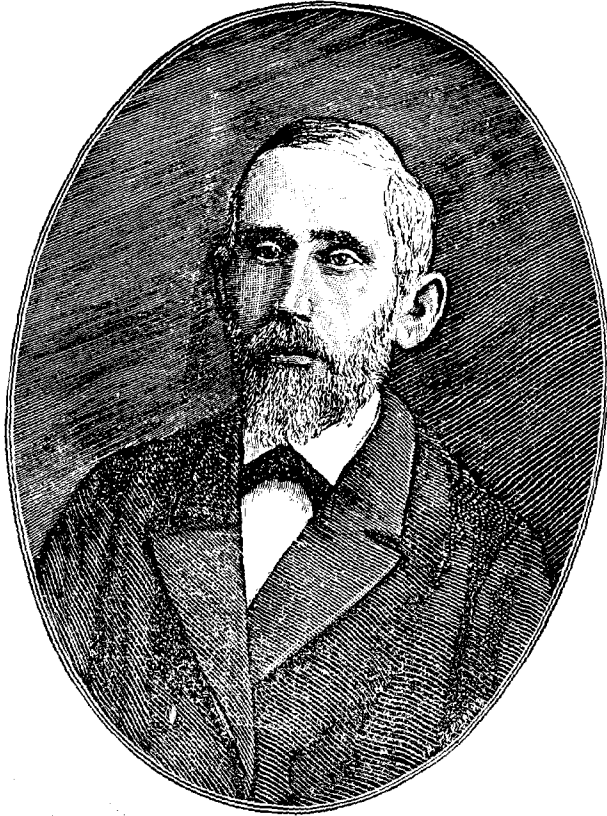
הקים רבנים נכבדים ומורים מועילים. הוא גדל וירומם תלמידים מוכתקים שיצאו להם עתה מוניטין בעולם המדע באירופא ונכתרים כאותות כבוד מיושבי ראש בשבת תחכמוני בארצנו ובחויץ לארץ; הוא גדל וירומם סופרים מהירים דוברי צחות בלשונו הקדושה, השרידה היחידה מכל מהמדינו אשר היו לנו בימי קדם. סוף דבר, הרבה פעל הרב המנוח הצ"ל בעד ספרתנו, לשוננו, ועמנו. הוא שמה אלי גיל כמוצא שלל רב, בראותו כי תלמידיו יראו סימן ברכה בתלמודם, ולכן מהיל אל חיל ויקנו מדי יום ביומו השתלמות יתרה, ויובילו כפעם בפעם שי ואשכר — פרי עמם — לספרות העברית. תלמידים ותיקים כאלה היו מן היוצאים והנכנסים בכיתו, אשר היה פתוח להם תמיד לרוחה; הוא היה ידידם הנאמן, יועצם ומנהיגם בכל דבר בכלל ובעניני הספרות בפרט. כל הדבר הקשה יביאון אליו, וידו היתה תמיד נטויה להקן את המעוֹת כמאמריהם, לגלות עיניהם על החסרונות, לישר את המעקל, לרחק הלאה את הבאֵר באריומען, אשר אליהם חמדה נפש רכה וצעירה, ליפות את הסגנון ברוח הקדש המרחפת על הספר הנצחי — תנ"ך —, לערות בטוב פעם ודעת רוח מליצה ולצקת את חין יפיה כיד ה' המוכה עליו על כל היוצא מתחת קולמוסם. מעולם לא יצא מתחת ידו דבר שאינו מתקן ומקפיד היה תמיד על כל מלה ואות וקוצו של יו"ד. סדר מדויק בכל הפרטים ומשמר נכון בכל הדקדוקים היו האופן והציר, אשר עליהם סבבו שנות חי מורנו היקר; מעולם לא שנה מגדול ועד קטן אף כחוט השערה במדותיו ונמוסיו בעולם הרוחני ובתהלכותיו והנהגותיו בעולם הנשמי וישאר נאמן כעבד כנעני לסדר הקבוע ואך הוא — הסדר הנכון — היה ראש וראשון לזה, כי ר' הצ"ל הגיע לשיבה, אם גם תלש ורפהדיכה היה מנעוריו. הקפדנות (פעדאנטיומוס) במשך חייו בכל מעשיו ומשלה ידיו על כל צעד ושעל היתה למשל כפי בני עירו.

דורש טוב היה ר' הצ"ל בלב ונפש לעמו ורצויו לכל יודעיו ומכיריו; ישרו ואמן רוחו נודעים היו בשער בת רבים ושגורים כפי כל. רבים מקרוב ומרחוק השכימו לפתחו לשחר דעת ולבקש תורה מפיהו ולשאול עצתו והוא מוכן ומוזמן היה בכל זמן למלא שאלות כל דורשיו, למרות הליו האנוש וקנתו וחוסר פרנסתו, אשר הם הם היו בעוכריו; עולה לא נמצא בשפתיו, בשלום וכמישור הלך את כל איש וכן אדם ואך האמת היתה נר לרגלו ואור לנתיבתו.

זאת היא הצורה הספרותית והמוסרית של הרב החכם המנוח מו"ה דוים צבי ב"ר מורדום לערנער — תנ"צ'ב'ה'. (מעבר לדה — היא צורתו כן ששים שנה לימי חייו)

הכותב כרוח נשבה בשם תלמידיו וידידיו.

דאקטאר מער. שלמה צבי ב"ר אהרן סקאמאראווסקי.

ကျောင်းဆရာ .

דבר למהדורא רביעאה.

ברוך שהחיני והניעני לכונן ולכלות מהדורא ד' של ספרי מורה הל שו"ך בתקונים ובהוספות (2), גם ספתתי לו חלק ב' הוא חלק המעשי.

עוד בהוציאי לאור המהדורות הראשונות כבר הרגשתי חסרון חלק המעשי. כי בלתי החלק העיוני כנוף בלא נשמה, והנה במהדורא הנ' החלוטי כבר להוציא אור את "חנוך בנקוד", אך מרוב טרדות ותלאות שונות מלאכתי עוד לא ננכרה עד עתה, לכן כעת אברך את ה' אשר עזרני לכלות את מלאכתי ואת לעשות מאמרי חנוך עם "מפתח" לכל ארבעת חלקי הדקדוק לטובת בני הנעורים, ההפצים לדעת שפת קדשנו.

אמנם כבר נסו איזה מדקדקים חדשים לעשות מאמרי חנוך לשמות ולפעלים, אך אלה עשו אותם בשפת אשכנז בעד ילדי הארץ הזאת, ולנערי ארץ אחרת, אשר לא יבינו את השפה הזאת, כאמריהם כספר התתום; ויש אשר נסו לעשות מאמרי חנוך בעברית ולא עלתה בידם. ראשית לא הניחו להנער הלומד שום עבודת לפתח את כשרונותיו ושימו לפניו הכל מוכן ומזמן, ושנית אצלם כללי הדקדוק בעצמם מעטים דמעטים המה ולא ישפקו כלל; וזאת שלישית, כי שגו וישגו הרבה בדקדוק הלשון, והרי אלה באים ללמד ואינם נמצאים למדים. לכן ראיתי בכל יכלתי למנות את חסרונותיהם ולתקנם בכל מה דאפשר ואקוה למצוא הן בעיני תלמיד לומד ומלמדו.

ואתם ידידי הצעירים! התבוננו וראו, כי רבות עמלתי לנהותכם במדבר שפת עבר, בעמוד אש התהלכתי לפניכם להורותכם את הדרך. פעם הדרכתיכם במעגלי ישר ואמר לכם: לכו אחרי, ופעם הראיתכם מרחוק את הדרך אשר תלכו בו, ופעם שלכתי בקוצי השגיאות את דרככם ואמר אליכם: נסו את כהכם לפנות דרך ובערתם את הקוצים מן המסלה. גם נסיתי כפעם בפעם ליפות לכם את הנתיבה, לשום שמה פרהי ספרים ונצני מוסר השכל למשככם אחרי לבלתי תיעפו. לבי גיד לי, כי אחרי כל אלה לא תעובו את השפה היפה הזאת ועמלי לא יהי לריק. חוקו ואמצו ידידי! תרשו בעגלתי ומצאתם הידות השפה הזאת ותברכוני גם אני

המחבר.

זיטאמיר. יום ר"ב מנחם אב ה' תרל"ג.

(1) הדקדמות לג' מהדורות ראשונות השמטתי לחפץ המו"ל.

(2) כמו "כני הפסק חרשים" 224, 223 § וכדומה.

דבר למהדורא חמישאה.

לו יחיה מחבר ספר הלשון אלף וספרו יצא לאור אלפים, גם אז ימצא לתקן ולהגיה בכל מהדורא ומהדורא, כי מלבד שאי אפשר לדפוס להמלט משגיאות, רב או מעט, כנודע לבעלי הנסיון, גם בהסמך עצמו, אם וריו הוא וחפץ בתועלת הלומדים, נוהג לקט שכחה ופאה: לקט, ללקט אורות חדשות בשדה הקירותיו או בשדה אחרים ולהציע בקצור נמרץ לפני לומדיו ספרו; שכחה, שהשמיט איזה כלל נחוץ, קצר או האריך במקומות, ובשנוי, הסרון או תוספת איזה מלה אי מאמר קטן יתן טעם לשבה; ופאה, להעיר ולהאיר בפאת הגליון או בסוף הספר את הנחוץ ללומדים בעצמם או למלמדים להבין היטב את הפנים, ובלבד שלא יעמום על הפנים או נוף ס' הלשון העשוי למתחילים יותר מדאי, בכדי שלא לבלבל את התלמידים. גם אנכי עשיתי כזאת, בכל מהדורא, תקנתי, הגהתי, הסרתי או תוספתי כפי הנראה לי לנחוץ בפנים ובהערות. ובפרט במהדורא הזאת, אשר הקרה ד' כעת לפני את ס' דקדוק לשון עבר וספר המכוא (פראָלענאָמעני) בשפת אמלקית מאת חוקר הלשון המפורסם הפראָלענאָר רשדל ז"ל, אשר היה לי לעזר לא מעט בדבר הגל, וע"כ אקוה, כי גם מהדורא הזאת תפיק רצון מאת דורשיה כארבע אחיותיה הבכורות, ואולי עוד יותר מהן.

חצ"ל.

זיטא מיר. יום א' ה' מנחם אב התרמ"א.

וזאת למהדורא הששית.

ברוך המקום וברוך הוא שהיני וחכני להכין בשנת השבעים לימי חיי את ספרי זה למהדורא הששית. גם המהדורא הזאת לא תצא מאתי בנפה, כְּמִשְׁאֵל אחיותיה הבכורות הענקתי גם לה תקונים והוספות (1) לתועלת התלמידים כיד ה' הטובה עלי, ואקוה כי גם עתה עמלי ויגיעי לא יהיו לריק. המורים יזכרוני למוכה ובני הנעורים החפצים עוד בשפת אבותם יהנו ממנו עצה ותושיה, וזה כל שכרי בחיי עניי. ואם בשאר ילדי (2) לא ראיתי ברכה, הלא הכבוד הזה ינחמני מעצבון ידי ועמלי בחיי, בידעי, כי הביא ויביא תועלת לבני הנעורים, המבקשים תורה מפיחו (3).

חצ"ל.

זיטא מיר. יום ב' א' מרחשון ה' תרמ"ה.

- (1) מלבד הוספות זעיר שם וזעיר שם נוסף אחרי "כמני הפסק חדשים" עוד פרק יזשר הכתב" בקצור נמרץ, והיה אם ייטב בעיני הלומדים ארחיבה להבא אי"ה, וגם בחלק המעשי הוספתי תנוכים: 105, 100, 75, 74.
- (2) א' "דקדוק לשון ארמית", ווארשא תרל"ה (1875); ב' "מאמר תולדות הדקדוק", וויען תרל"ו (1876); ג' העתקת "דקדוק לשון תלמוד בבלי" לרשדל, ספ"ב תר"מ (1880).
- (3) עדים המה תבילות מכתבי הודות מפורסמים ותלמידים, הנמצאים תחת ידי.

ברכת הדרך למהרורא השביעית :

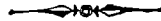
צאי לך בתי בעקבי אהויתיך הבכורות (1) ורעי את נדיתיך — צאן קדשים — על משכנות כללי הלשון ודקדוקיה, הלא אצלתי גם לך ברכה פה ושם בתקונים ובהערות חדשות, וכל טובי נתתי בידך, בשגם בת זקונים אִתְּ לִי. לכן צאי לך בתי בכי טוב, ואם תמצאי את דוני הצעירים עודם שוגים באהבת השפה היפה, והגדת להם, כי גם בשביעית לא שמטתי ידי, לא שִׁבְתִּי מעשות למענם כל אשר ביכלתי, ע"כ אקוה כי גם אִתְּ תמצאי חן בעיניהם, ויבדך בגללך גם אביך הוקן המהבר

חצ"ל.

זיטא סיר. אדר א' ה' תרמ"ט.

(1) הספר הזה נדפס ראשונה בלייפציג בשנת תר"ט (1859) ובשנת הר"כ (1860) הסכים ועד הממשלה המפקח על כפרי העכלה לתתו לכפר למוני בב"ס עכרים משעם הממשלה; שנית: בדיטאמור הרב'ה (1865); שלישית: שם תרל"ב (1872); רביעית: בוויילנא הרל"ט (1879), בחוספת חלק ב', הוא חלק המעשי; חמישית: שם תרמ"ג (1883); ששית: ג"כ שם תרמ"ז (1887); שביעית ג"כ שם תר"נ (1890); ושמינית ג"כ שם תרנ"ג (1893). —

המור"ל

נאור ראשי תיבות הבאים בספר הזה .

פ"ג—פ"א נו"ן .
פ"פ—פ"א פעל .
פפ"ג—פ"א פעל נרונות .

צ

צה"ת—צהר התבה .

ק

ק"ג—קמץ גדול .
קה"ל—קהלת .
ק"ס—קצת ספרים .
ק"ק—קמץ קטן .

ר

רא"ב—ר' אליהו בחור .
רד"ק—ר' דוד קהני .
רוו"ה—ר' וואלף היידענהיים .
רז"ל—ראוי להיות, רצוני ("נו) לומר .
רש"ל—ר' שמואל רוד לוצאטו .
רש"פ—ר' שמחה פינסקער .

ש

ש"א—שמואל א' .
ש"ב—שמואל ב' .
שד"ל—שמואל דוד לוצאטו .
שז"פ—שופטים .
שז"ו—שם זכר .
שיר או שה"ש—שיר השירים .
שנ"ח—שוא נח .
שנ"ע—שוא נע .
שע"ג—שם עצם כללי .
שע"פ—שם עצם פרטי .
שע"צ—שם עצם .
שז"ת—שם תאר .

ת

ת'—תמורה או תחת .
ת"ג—תנועה נרונה .
תה"ל—תהלים .
תה"פ—תארי הפעל .
תול"ע—תורת לשון עברית .
הל"ע—תלמוד לשון עברי .
ת"ק—תנועה קטנה .
תק"ל—תנועה קלה .
סמן (=) — שיה או על בישק .
סמן (<) על האות — סמן בצבד הנגינה, וכן סמן (!) רחת הארת (1) .

י

י"א—יש אומיים .
יהוש'—יהושע .
יה"פ—יהושע הפעול .
יחז'—יחזקאל .
ירמ'—ירמיה .

ל

ל"א או לא"ד—לשון ארמית .
ל"ג—למ"ד נרונות .
לנה"ש—לוח נפית השמות .
ל"פ—למ"ד פעל .
כפ"ג—למ"ד פעל נרונות .
ל"ק—לקישי קדמוניות .

מ

מ"א—מלכים א' .
מ"ב—מלכים ב', מדבר בערו .
מ"ג—מקראות גדולות .
מ"ה—מלות ההגיון .
מ"ו—מלים ורות .
מ"ח—מספר חלקי .
מ"י—מספר יסודי .
מ"ס—מספר סודרי .
מח"פ—מסורת הסמורה .
מש"ו—מנחת שי .

נ

נה"ב—נקוד הבבלי .
נ"ס—נח נחור .
נכ"ד—נח נראה .
נכ"א—נכונ אחר .
נ"ע—נתיבות עולם .
נע"ו—נחי עין ו"ו .
נצ"י—נחי עין ו"י .
נח"ד—נח ת' דגש .

ע

ע"ג—עין נרונות .
ע"ד—על דרך .
עובר'—עובריה .
ע"ז—על זה .
ע"י—על ידי .
ע"כ—על כן .
ע"פ—על משקל .
ע"פ—עין פעל .
עפ"ג—עין פעל נרונות .

פ

פ"א—פ"א אל"ף .
פ"ג—פ"א נרונות .

א

אמ"ף — אתנת סוף פסוק או סוף .

ב

בא"ח—באורים הודשים .
ב"ד—בית דין .
ב"ז—בן זאב .
במ"ד—במדבר .
בכ"ב—בסמיכות .
בע"ח—בעלי חיים .

ג

ג"כ—גם כן .

ד

דב'—דברים .
דה"א—דברי הימים א' .
דה"ב—דברי הימים ב' .
ד"ח—דגש חזק .
דלא"ר—דקדוק לשון ארמית .
ד"ג—דרך משל .
דע"ש—דקדוק עברי שד"ל .
ד"ק—דגש קל, דפוס קטן .
דלת"ב—דקדוק לשון תלמוד בבלי .

ה

הכ"פ—הברה פשוטה .
הכ"מ—הברה מרכבת .

ו

ו"ז—וולות זה .
ו"א—וייש אומיים .
ויק'—ויקרא .

ז

זא"ו—זה אחר זה .
ז"ג—זקף גדול .
זו"ג—זכר ונקבה .
זכר'—זכרה .
ז"ק—זקף קטן .

ח

ח"ג—חירוק גדול .
חפ"ג—חפרי פ"א נון .
ח"ק—חירוק קטן .
חח"ג—חלקת הנקדק .

ט

ט"ס—טעות סופר .

(1) בתנאי אם הוא על התנועה האחרונה או על התנועה שלפני האחרונה ואין אחריו שני', ו'ז הוא סמן הסתם, וייצג סוף עין § 119 .

מאמר ראשון

נקוד

מבוא

כלל א. אותיות (1) (בכ"ש מא"ב ענ).

אותיות לשון עברית עשרים ושתים הן, ומחן כל המלות מרכבות, ואלה הן: א כ נ ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ק ר ש ת (עיין נוספות). וחמש מהן כבואן בסוף המלה שונות בתמונתן, וסמנן כַּמֶּנֶץ, כמו קֶשֶׁךְ, מִים, נָתַן, חָפֵץ, צִיץ. גם יש הבדל בין ש' ימנית ובין ש' שמאלית הנקראת כסמ"ך, כמו שֵׁם שֵׁם לוֹ הֵךְ ומשפט (פסוק טו כ"ט).

כלל ב. מוצאים (שמרא"ב א"ר א"ע).

מוצאי כ"ב אותיות אלה מחמשת כלי המכמא: אָהֶס"ע מהגרון, גִּיבִיק מהסך, בְּעֶלְמִית מהלשון, נִשְׁרָץ מהשנים, בּוֹקֶץ מהשפתים.

כלל ג. תנועות (וואקאלע).

כל אות קְרִיֶשֶׁת במכמא על אופנים שונים, והכמנים המורים עליהם נקראים נְקֻדֹת או תְּנוּעוֹת.

עשר תנועות הן, חמש תנועות גדולות הנמשכות במכמא, וחמש תנועות קטנות הנמהרות במכמא, ונקראות נ"כ אֵבוֹת וְתוֹלְדוֹת, ואלה הן:

תנועות קטנות	תנועות גדולות
פתח (א)	קָמִץ (2) וְתוֹלְדוֹת (1)
קָנַל (ב)	צִירָה (3)
חִירֵק קָמִץ (ג)	חִירֵק גָּדוֹל (ד)
קָמִץ קָמִץ (4)	הוֹלֵם (5)
קָבוֹץ (ה)	שׁוֹרֵק (6)

גם התנועות יש להן שלשה מוצאים, קמץ מהגרון, צירה וחירק מהסך, הולם ושורק מהשפתים, וכמוצאי האבות כן מוצאי התולדות.

כלל ד. שְׁוֵא (עיין נוספות).

שתי נקודות בארך נקרא שְׁוֵא, ומורה שהאות כלי תנועה, דק היא נסמכת בקריאתה או אל תנועה שאחריה ואז נקרא השווא שְׁוֵא נָע, כמו שָׁמַע בְּנִי, או אל התנועה שלפניה, ואז נקרא שְׁוֵא נָח, כמו אֲבָדִים וְיִצְחָק.

שווא נח בסוף המלה חסר תמוך זולת באות ה, כמו הָךְ, בְּנֵךְ (4).

(1) עיין נוספות לזה.

(2) עיין נוספות לזה.

(3) ההבדל בין קמץ גדול וקמץ קטן ראה הערה לכלל ט'.

(4) וגם באות ה' הדגושה בסוף המלה, כמו אֵת, כְּתִבְתָּ, שְׁמַעְתָּ לחברילי הינוכ מן אֵתָהּ, כְּתִבְתָּ, שְׁמַעְתָּ לוכר, ולפעמים נמצא שוא בסוף המלה גם בשאר אותיות (עיין § 107, ט').

כלל ה. נח נראָה וְנִסְתָּר .

נח נראה הוא כל שוא נח המְרַגֵּשׁ במבטא, כמו אֶבְרָם וְיִצְחָק, ונח נסתר הוא כל שוא נח אשר אינו מְרַגֵּשׁ במבטא, כמו בָּא, מָח, לוֹ, לִי .

נחים נסתרים ויכולו להיות רק אותיות אֶהְרִי אהר תנועה גדולה באופן זה :
א' אהר כל המש תנועות גדולות (1), כמו קָרָא, קָרָא, הָבִיא, רָאשׁ, קָרִיא ;
ה' בסוף המלה אחר קמין צירה וחולם וגם אחר סגל עם נגינה, כמו אָבָה ,

מְרַגֵּשׁ, פְּרַעָה, עֵשָׂה (2) .

ו' אחר חולם ושורק, כמו לוֹ, לוֹ .

י' אחר צירה והירק, כמו בְּנִי, בְּנִי (3) .

אולם כבוא ר"ו או יו"ד אחר שאר תנועות שאינן שוות עמהן במוצא הן נראות, כמו קָן, גִּי, פִּיו, הָרִי נראה אחר קמין צירה והירק; שְׂוִי, הָוִי, גְּלוִי, הַיּוֹד נראה אחר קמין חולם ושורק .

ה' לפעמים נראה גם אחרי קמין צירה וחולם, ואז תבוא נקדה בקרבה הנקראת מְפִיק, כמו בָּה, לָהּ, ואחר צירה וחולם גם פתח גנובה תחתיה, כמו הַנֶּפֶס, נֶבֶס .

כלל ו. דְּגִשׁ (4) קַל וְהֶזֶק .

דגש הוא נקדה בלב האות, ויש שני מיני דגושים, דגש קל ודגש חזק .

(א) כל דגש בראש המלה, או אחר שוא נח נקרא דְּגִשׁ קַל, כמו פִּסְפוֹ, בְּרִיָּי, והוא בא רק להשלים הברת שֵׁשׁ אותיות בְּגֵד בְּפֹת, ובבוא אחת מהנה בל"ו דגש נקראת קָפָה, כמו בֵּב, בֵּכ, פֵּכ, תֵּת; ואין אנהנו בקיאים עתה להבדיל במבטא בין דגש ורפה כ"א בארבע אותיות בְּכַפֹּת .

(ב) וכל דגש בתוך המלה אחר תנועה קטנה נקרא דְּגִשׁ חָזֵק, על כי האות שבא בה הדגש הוזה נשמעת כאלו כפולה במבטא, כמו שִׁבְת, דומה במבטא כאלו כתובה שִׁבְתָּ, בבית כפולה, והבית הראשונה כשוא נח, ולכן כל דגש חזק כהו ככח שוא נח . והנה באותיות האחע"ד לא יבוא דגש כלל (5), באותיות ט"ס שִׁקְיָן נִזְלִיָּים ויכל לבוא רק דגש חזק ולא דגש קל, ובאותיות בְּגֵד בְּפֹת באים שניהם .

כלל ז. הִבְרָה (וילבע) פְּשׁוּטָה וּמְרַבֶּת .

תנועה עם האותיות המיוחדות לה נקראת הִבְרָה, וכמספר תנועות המלה כן מספר הברותיה, כי יש מלה בת הברה אחת, כמו אֵשׁ, יָד, ויש מלה משש הברות כמו דִּמְרַבֶּת וְדִמְרַבֶּת (מספר 6 כ"ה), וההברות שני מינים, פשוטה ומרכבת (איינגעזעצטע אונד צוזאמענגעזעצטע וילבע) .

(1) ולפעמים גם אחרי ת"ק, כמו : לֹאדְנִי, בְּלֹא, רִאשׁוֹן, פֶּאָרָה .

(2) ולפעמים גם אחרי סגל בלא נגינה, כמו אֵלָה, הִנֵּה; אולם בהיך המלה אין ה"א נהה כ"א במלות מרובות, כמו : עֵיטָהָל, פְּרָהָל, פְּרָהָל, פְּרָהָל, וכדומה .

(3) ולפעמים גם אחר קמין וסגל, כמו בְּנִי, בְּנִיָּה, בְּלִיָּא (ישיב ע"ד) .

(4) דְּגִשׁ, בלשון כוראָ (שטיך, פונקט) .

(5) ויש ייצוא, כי נמצא י"ג ריש"יין וד' אלפ"יין דגושים (מסורה מול ח' י"ה, מכלול ד' ליק, ע"ד ע"ב) .

כל תנועה שאחריה הוא נח או דגש חזק היא הכרה מרכבת, כמו אֶבְרָם, כָּבוֹד, צְדִיק; וכל תנועה שאין אחריה הוא נח או דגש חזק היא הכרה פשוטה, כמו אִיבִי, צְדִיִּיתִי.

כל תנועה גדולה הנמשכת במבטא ראויה שתהיה הכרה פשוטה, שלא יבוא אחריה לא הוא נח ולא דגש חזק, וכל תנועה קטנה הנמחרת במבטא ראויה שתהיה הכרה מרכבת, שיבוא אחריה הוא נח או דגש חזק, אך בחבור הגנינה נמצא לפעמים להפך, ואז ההכרה נקראת זרה.

כלל ח. גנינה (אקענטס).

יש נקודות וקוים הנקראים גנינות או מעמים, ומורים:
 (א) על הכוונת בפרט במלה אחת (וילבענטראן), שפֿלן נמחרת אל ההכרה שבה הגנינה, והיא נמשכת יותר מכלן, כמו השמים;
 (ב) על חבור או על הפסק המלות במשפט (זאגן) אחד לפי הכונה (זאגן טראן), כמו בגני־אֶהָרֵן הַכְּבוֹד וְנָדָב וְנָאֲבִיהוּא וגו' (מדינ 3 י' 1).
 ולכן יש שני מיני גנינות, מַפְסִיקִים, כמו סְלוֹק וְאֶתְנָח, וּמְשַׁרְתִּים, כמו מוֹנֵחַ וּמְהַפֵּךְ וכדומה.

כלל ט. מלעיל ומלרע (פארלעעט אונד לעצט).

הגנינה תבוא או כתנועה האחרונה במלה, כמו זָקֵן, ואז נקראת מלרע, או כתנועה שלפני האחרונה, כמו מְלֶכֶךְ, ואז נקראת מלעיל.
 ואלה אין מקבלות הגנינה כלל: (א) אות שואית, (ב) תנועה קלה (§ 3), (ג) קמץ קטן (2), (ד) פתח גנוכה (§ 7).

כלל י. נסוג אָחֹרֶר.

אם יש מלה אשר גנינת משרת ראויה לבוא בה מלרע, ואחריה מלה אשר גנינת זפסקת בה באות הראשונה, ותבואנה א"כ שתי גנינות רצופות, כפסיק אחר משרת, זה אחר זה, והוא קשה על המבטא, או תסוג גנינת משרת המלה הראשונה מן זלרע על מלעיל (3), והאת נקראת נסוג אָחֹרֶר סְגָנִי קְרוֹב הַמְעָמִים, כמו רַדְפִי צָדֵק יִשְׁעִים נֹחַ (4), קָרָא לְיִלְדָה (נלשים 6 ה' 4).

כלל יא. מְתַנֵּה מְקַרֵּי.

זמתג הוא קו נצב (1), והוא חזי גנינה ומורה למשוך מעט ההכרה שבא בה, ומקומו

(המשרת במלת הַכְּבוֹד והמפסיק הגדול במלת נָדָב טורים, כי מלת הכוונת נמשך אך על נדב ולא על מלת ואכיהוא (§ 218 הערה); וכן במסוק זְבֻלוֹן עִם הַרְף נִפְעִיז לְמֹת וּנְפִתְלֵי עַל כְּרוֹמֵי עֵדָה (שפטים ה' י"ח), מורה האתנת במלת וּנְפִתְלֵי, כי הכונה זבולון ונפחלי עם חרף נפשו למות על וגו',
 (2) ובה נבדל קמץ קטן מקמץ גדול, כי כל קמץ בהכרה מרכבת ואין בו גנינה או מתג הוא, ולהפך הוא גדול, וסמך הַכְּבֹת חָכֵם (הקמץ הא' קטן והשנים האחרונים גדולים המת).
 (3) ויש נסוג אָחֹרֶר גם לתנועה וגי' שלפני האחרונה, כמו נִעְרַמוּ מִיָּם (שמים טו ה'), וְעַמְרָה ד' (שמים טו ה'), כי התנועה ה' היא תנועה קלה ואינה מקבלת גנינה, וגם אינה נחשבת לתנועה.
 (4) אולם במפסיק ומשרת או בשני משרתים זא"ז אין רין נסוג אָחֹרֶר נוהג. כי אין בהם כבדות ובטא, כמו שְׂמִיעֵי נֶבֶד (נלשים כד י"ג), מְעַל נֶבֶד (ויאלה כד י"ג), בראשון מסמך, ומצוה, ובשני ב' ורתים זא"ז, ולכן לא יסוגו אָחֹרֶר.

על הרוב אם בתנועה השלישית שלפני הנגינה, כמו אָנְכִי, או לפני שוא נע, כמו פָּנִיָּהּ; המקף הוא קו שוכב (־) בין שתי מלות המהכרות בו לאחת, כמו עֲלִפְנֵי (כנללים 6: 3)

כלל יב. מיני האותיות.

האותיות נחלקות לשלשת מינים:

- א) שְׂרָשׁוּת, הנה יסוד המלה ושרשה, כמו קֶלֶךְ, עָבֵד.
  - ב) שְׂמוּשׁוּת, הנוספות בשרש להוראת מה, כמו מִלְכֵנוּ, עֲבָדֵינוּ.
  - ג) נוספות, שלא לצורך הוראה כלל, כמו הַפִּיהַ, עֲנֻבֵי (סללים 3: 2).
- והנה שרשויות תחינה כל כ"ב אותיות, שמושויות אך הֶעָן, והן אֵיתִן מֵי וְגִלִּיב, ונוספות אך חֶשֶׁשׁ, והן אֶהוּיִן.

פרק א. הלוקף האותיות (כלל ג).

§ 1.

אותיות ממוצא אחד מתחלפות לפעמים זו בזו, כמו וּפְכָר (סללים 3: 1) ת' וְסָר (ספ סה 3: 6) ת' פָּזָר, וגם מים נר'ן מתחלפות לפעמים, יען כי מוצא שתיהן זו מן הנחריים, כמו לֶקֶן תְּמִיִן (כנללים 1: 2) ת' תְּמִיִם; וגם אותיות אחרות בנות הלוקף הנ כמו הָוָא (לויג 1: 1) ת' הָוָה, נְפִיתָ (יכס"ו 1: 2) ת' נְבִאתָ (נוספות).

§ 2.

בעלי המסרת מסרו לנו כל המלות הבאות במקרא מֵלֵא, הַסָּר או יתיר. הוא המלה שבא בה נח נסתר לצורך, כמו הוֹצִיא (כנלים 3: 2), מֵלֵא רִוּ וי' וי' ד; ק אם יחסר הנח הנסתר שהוא לצורך, כמו מִצְרַיִם (כנללים 1: 2), לְחַפְתָּ (ספ 1: 2), ו אלף; ויתיר אם בא נח נסתר שלא לצורך כלל, כמו בְּמִצְרַיִם (כנלים 3: 2), ויתיר ו דְּבָרֶיךָ (שופטים 1: 2), ויתיר וי' 1).

ה ערה. לפעמים חסרות גם אלף והיא הבאות בתנועה, אם אות שוה לפנין, ואז תבוא תנועתן תחת האות השואית, והשוא נשמט, כמו שְׁלַתְךָ (ספ 6: 6) ת' שְׁאֵלְתְךָ (ספר 1: 1), בְּשִׁמְיִם (סללים 3: 2) ת' בְּהִשְׁמִיִם (ספ 1: 1) עיין נוספות לזה.

פרק ב. תנועה קלה (כלל ד).

§ 3.

שני שואים נעים לא יבואו זה אחר זה, ואם יפגשו יחדיו או ישח הראשון לתנועה הנקראת תנועה קלה, כי בת שוא היא, כמו מְלָכִים, בְּנָדִים. אל מלה אחרת, אשר אז תנועת האות הב' מן השרש צריכה להשתנות.

(1) ויש מלות שנקראות לא כמו שהן כתובות ואין נמצאות במסורה כשאר קרי וכתוב, וסב ישבכר הוא זה בירושלים; ר"ל וְשִׁעְרָךְ נכתבת בב' שו' ונקראת באחת; והוא בתורה אף על י כתיב נו"ו ונקראת ביו"ד ובחירק הוין מ"א מקובות [ונמנים באבות דר"ב (ס"ד) גם נזכרים סופרים (פ"ו י"ג ל'); ה' נכתב בשם הויה ונקרא בארמי (וחשתי יוד"ן) שנמצא בדפוס ת' השם 'הא' על הו"ד הראשונה של הויה והב' על הו"ד האחרונה של אדני, ולכן הן מנוקדות בשוא וכן ירושלים כתיב בלא י"ד ונקרא ביו"ד הוין מחמשה הנמסרים במסורה (כס"ו 1: 1) (וזה דרך הפענ להשמט הו"ד ברבוי זוגי, כמו 'שם ת' 'שמום, היסוד ש"ג מעשה בראשית ז' 84); וכן מְחַצֵּץ בְּחַצְצוֹת (ספ 1: 2) (מש"י נללם 3: 1), ונקוה כל אלה ע"ד הקרי.

(§ 47), ישנתה השוא הא' לתנועה קלה, כמו בלמי חסד (פ"ב כ"ג), בנדי עשיו (נכ"ש כ"ב).
וכן ישנתה שוא הויו בראש המלה לפני שוא נע או לפני אותיות במ"ף לשרק גנובה,
והיא תנועה קלה, כמו וצדקה ונבול ת' וצדקה ונבול; וקא ומלך וצדקה ת' וקא
ומלך וצדקה.

תנועה קלה נכדלת בתנועה קטנה בזה, כי היא תמיד הכרה פשוטה והשוא
אחריה תמיד נע, ובכל זאת לא נשלמת לא במתנ 1) ולא בננינה.

פרק ג. שוא נע ונה (ע"ז).

§ 4.

השוא הוא תמיד נע, זולת באלה אופנים שהוא נח:

סמני
שוא נח
סכ"ש
הפלה,
ת"ק, איח
השם יש

- (א) בסוף המלה, כמו קלף; ואם יש שני שואים בסוף המלה שניהם נחים, כמו פסקף.
- (ב) אחר תנועה קטנה שהיא בעצם 2) בלי מתנ, כמו משפן, כדקר.
- (ג) אחר תנועה גדולה לפני אותיות השמוש נה, ני, נו, ת, תי, כמו תכתבנה, זקני, קתני, קתני, קתני (נוספות) ויוצא מכלל הב'.

דח"ק:
דפסות,
דח"קל

- 1) שוא באות הראשונה מב' אותיות דומות הוא נע, כמו צללו (ויג ס כ"ג), דח"ק:
דפסות, דח"קל.
  - 2) שוא באות הדגושה בדגש חזק הוא נע, כמו דקרו, פתבו.
  - 3) שוא אחר תנועה קלה (§ 3).
- ע"ה. אחר שוא נע לא יבוא לעולם דגש, זולת במלות שפתי, שפמים שהן זרות 3).

§ 5.

שוא
מרכב

כל שוא נע כאותיות אה"ע מרכב עם פתח, סגל או קמץ קמן להרגיש אות
גרון ביותר, ונקרא שוא מרכב. אם השוא מרכב בפתח נקרא חמף פתח, כסגל נקרא
חמף סגל, בקמץ קמן נקרא חמף קמץ, כמו הלום אמת אני. ולפעמים נמצא גם בשאר
אותיות שוא מרכב, כמו ונהב (נכ"ש כ"ג), וישקה 4) (סג כ"ג), וביהוד באות ראשונה
כ' אותיות דומות, כמו רבבות, צללו, אררה.

לפעמים בא חמף קמץ ת' קמץ קמן להברילו מן קמץ גדול, והוא במקום שאין
גש ונה נראה אחריו, כמו צרי (נכ"ש כ"ג), חלי (דניס כ"ב), עני (סג כ"ג), ולכן
צפטיק הם בחולם אבי הקמץ קמן.

§ 6.

החל בין
הח"ע
לא"ף
לענין
התמשים

הח"ע בראש המלה לרוב בחמף פתח ואל"ף בחמף סגל, כמו קרן, המור,
זר, אמר; אולם אם תגדל המלה לסוף יבא גם תחת האל"ף חמף פתח, כמו אל
יכם, אדם אדמי, אמר אמרתם (§ 87).

- 1) זולת לפני חמף, כי אז בא מתנ, כמו קעבון, באמת, קאני ת.
- 2) ולא ת' ת"ג, שאם היא ת' ת"ג או השוא נע, כמו נקדף, קלאות; וישקה, השמרה
דומה, שדרך אותיות ו"י לחסר לפעמים רק בכתב (§ 120).
- 3) עיין בנוספות אל § 56.
- 4) וזה לרוב אחר ו"י שרוקה בראש המלה (עיין נוספות לבמן זה).

בתוך המלה הן נמשכות בנקודן אחר התנועה שלפניהן, כמו הַעֲמִיד, הַעֲמִיד, הַעֲמִיד.

פרק ד. פתח וְשׁוּרְק גְּנוּבָה (כלל ב).

§ 7.

אם אחת מאותיות הח"ע נח נראה בסוף, ולפניה צירה חירק חולם או שורק, אז באה תחתיה פתח, ונקראת פתח גְּנוּבָה, לפי שקריאתה כאלו כתובה א' פתוחה לפני הח"ע, כמו הַגֵּבָה, פִּים, נוֹעַ, רוּחַ, נקרא הַגְּבִיָּאָה, פִּיָּאָה, נוֹיָאָע, רוֹיָאָה (1). שורק ת' שוא נע, הבאה כו"ז לפני שוא נע או לפני אותיות במס' (3 §), נקראו שׁוּרְק גְּנוּבָה, כי קריאתה כאלו כתובה א' שרוקה לפניו, כמו וְשָׁמַי וְגַן, וְסֻלְחַן, וְפִתַח, נקרא אִי־שָׁמַי, אִי־גַן וכו'.

פתח וְשׁוּרְק גְּנוּבָה

פרק ה. דְּגִישׁ (כלל ו).

§ 8.

יש נח ת' דגש ודגש ת' נח. (א) נח ת' דגש הוא, אם באה תנועה גדולה המושכת נח נסתר במבטא ת' תנועה קטנה ודגש חוק אחריה, כמו הַקֵּשׁ ת' הַקֵּשׁ, הַכֶּךְ ת' הַכֶּךְ, זֶכֶךְ ת' זֶכֶךְ (2). (ב) דגש ת' נח הוא, אם באה תנועה קטנה ודגש חוק אחריה ת' תנועה גדולה בלא דגש, כמו פְּלִינוֹ ת' פְּלִינוֹ, אֲדָפִים ת' אֲדָפִים (3).

ח'ת'דגש וְהַפְּךְ

§ 9.

דגש חוק מורה לרוב על דבר מה, אם על חסרון אות מלפניו (4), כמו מְבִיחַת רֵל מֶן בֵּית, כְּרֶכֶת ת' כְּרֶכֶת, או על דבר אחר אשר יתבאר להלן (5 § 10. 63. 85). ויש דגש חוק נוסף (5), כמו הַמָּה הֵמָּה שְׁמָה אֵלָה; ולפעמים חסר דגש באות שואית להקל על המבטא, כי מלות הַמְּבַרֵךְ (6) תְּלִיִם יִקְחוּ וְשָׂאוּ וְקָעוּ (7) חסרות תמיד דגש באותיות מ' ל' ק' ש' ט'; וכן יורד שואית חסרה תמיד דגש, כמו: הַיָּאֵר בְּיָאֵר, זולת אם היא לפני אותיות עֲוִיָּה, כמו הַיְעָרִים (ימשי ט כ'), הַיְגָנִים (וי"ל ז י'), הַיְהוּדִים (לפני ג י') (8).

דגש נו"ף וְחֶסֶר

- (1) ואינה מקבלת הנגינה (כלל ז), לפי שהיא ת' שוא נח (בוספות).
- (2) הטעם שלא נתחלפה פה הח"ק בת"ג אָמָה, ר"ל חירק קטן בחירק גדול וקבוץ בשורק, הוא כי החירק גדול לרוב יורד אחריו ואין שורק בלא ו', ואין ראוי שיבוא נח נסתר בְּפִעֵל אחר תנועה גדולה שהיא להשלום דגש.
- (3) גם פה ראוי לדעות קצת קטן ת' חולם אכיו, רק לפי מבע המבטא הסגל והקמץ קטן יותר נאותים לפני שוא נח, וחירק קטן וקבוץ לפני רגש חוק, ולכן נמצא לפני שוא נח סגל ת' חירק קטן וקמץ קטן ת' קבוץ, כמו וְיָקָם ת' וְיָקָם, וְיָקָם ת' וְיָקָם (עיין 96. 93 §), ולפני דגש חוק חירק קטן ת' סגל וקבוץ ת' קמץ קטן, כמו לְפִי צִלִי ת' לְפִי צִלִי: כָּלֵם אֲדָמִים ת' כָּלֵם אֲדָמִים (עיין 47 §).
- (4) ולפעמים מלאחריו (99 § הערה 2).
- (5) עיין נוספות אל הסבן הזה.
- (6) וכן כל משקל הַמְּפִיחַל הַיָּם תמיד רפה, כמו הַמְּבַרֵךְ, הַמְּשַׁרְתִּים.
- (7) אלה ג' האחרונים רפים בסבת נרדויות שאחריהם וכן וְיָקָאוּ, גם ק"ף שואית בְּפִעֵל משוּשׁ בְּקֵשׁ לרוב רפה, חוץ מצווי, כמו בְּקֵשׁוּ, יִבְקֵשׁוּ, בְּקֵשׁוּ; ומלת תְּלִיִם רפה לרוב השתמש בה.
- (8) ח' רק שמות, אולם בפעלים חסרה תמיד דגש, כמו וְיָקָו, וְעִשְׁתָּנָה (מיני ז כ').

כל תנועה קטנה שנשמט דגש אחריה דינה כתנועה קלה והשווא אחריה נע, כמו וַיִּקְרָךְ (נכאשם ב כ"ו), וַיִּבְלֹ, וַיִּכְל (עס ב ג'), וַיִּדְבֵר, ולכן בני"ד כפ"ת אחר השואא רפות.

§ 10.

בני"ד כפ"ת בראש המלה או בראש הברה (אחר שוא נח) תמיד בדגש קל (1), ובמסורה אמרו: "כל בני"ד כפ"ת דסמיכי ליהו"א רפי בר מַפְסִיק מַפְסִיק דחיק ואתי מרחיק", ר"ל אם מלה המתחלת באחת מאותיות יהו"א או אֶהְיֶה, או תבואנה בני"ד כפ"ת סמוכה בענין למלה שלפניה ששופה אתת מאותיות יהו"א או אֶהְיֶה, או תבואנה בני"ד כפ"ת בלי דגש, כמו הִיטָה תחוי, פְּנֵי תחום (נכאשם ב ג'); וכן במלה ששופה קמין גדול אף שאין נח נסתר אחריו פֶּעַל (ר"ל ככתב), כמו וַנְתַּךְ כּוֹס פּרעה (עס ב ג'), זולת בד' אופנים אשר בני"ד כפ"ת בדגש גם אחרי יהו"א, והם:

- (א) מַפְסִיק, הוא נח נראה, ר"ל אם אותיות הו"י נח נראה בסוף המלה אשר לפני מסיק בני"ד כפ"ת, כמו פִּצְדָה תִשִּׁים (נכאשם ב ג'), שְׁנֵי גְבַרְתֵי (עס ב ח'), אֶלְוֵי פִי (פגלס ב י"א) (2), ונ"ב אחר א' הבאה בסוף המלה אחר שוא נח, כמו וַיִּבְרָא קֶלֶק (נכאשם ב ג').
- (ב) מַפְסִיק, אם המלה אשר לפני בני"ד כפ"ת בטעם מַפְסִיק, כמו זכר וַיִּקְרָךְ מַפְסִיק בְּרָא (נכאשם ב כ"ו).

(ג) דְּחִיק (3), הוא ה' הנדחקת והיא כאלו אינה, וכל דגש הבא בסבת דחיק דחיק הוא דגש חזק, ולכן הוא בא גם באותיות ט"ם שקי"ן נוול"ים, והדחיק על ג' אופנים: (1) מלה ששופה ה' נחה ולפניה פתח, סגל או קמץ (4), ונסמכת במקף למלה סקף אחריה, כמו סַדְרָה מחרת (נכאשם ב ג'), מַדְבַּעַע (עס ב ג'), וּמְשַׁדְרָקָה (עס ב ג') (5), וַיִּשְׁתַּדְרָקוּ (נכאשם ב ג'), וְעַתְדָדְדֵי (נכאשם ב ג'), כי ע"י המקוף ב' סלות מְקַדְרָת כאחת ואו הו"א נדחקת והרי היא כאלו אינה.

(2) כל מלה מלעיל בעצם וסופה קמץ או סגל, וכמלה שאחריה נגינה או מתג (שאחריו תנועה) כתנועה הראשונה, או הקמץ נדחק בין ב' הנגינות עד שירד למדרגת תנועה קטנה ובא אחריו דגש חזק, כמו וַאֲעִידָה בָּם (נכאשם ב ג') (6), וַיִּבְחַק בְּסַח (עס ב ג'), אֲשֶׁר נִתְתָה לִי (עס ב ג'), אֲרִצָה בְנֵעַן (נכאשם ב ג') (7), וַעֲשִׂיתָ קִירוֹתַי (עס ב ג'), וַעֲשִׂיתָ קִירוֹתַי (עס ב ג'), וַקַּעֲסַתָּה בְּרַתְהוֹ (עס ב ג'), מִי אֵלֶּה לְךָ (נכאשם ב ג'); אולם שְׂמַח קָבְרוּ (עס ב ג'), לָמָּה תִהְיֶה (נכאשם ב ג'), נרפים הם, כי אחרי המתג שוא. (3) כל מלה מלעיל בסבת נסוג אחר וסופה קמץ שלפניו שוא נע או סגל שאחריו ה', כמו וַרְבָּעָה בּוֹ (נכאשם ב ג'), וַיִּלְדָה בֵּן (נכאשם ב ג'), הַשְּׂבָעָה לִי (נכאשם ב ג'), ש"ה

(1) ויוצא מזה: מַפְסִיקִים (לד"ק, עין ח"ס) כַּרְפִּיִּים וכו' ומהם; אולם על כַּלְבוֹת גְּלוּדִית י"א שהפחת הקל ח' כַּלְבוֹת (צה"ת היבט התנועות כ"ה), וי"א שהן ח' כַּלְבוֹת גְּלוּדִית (ק"א למכלול דבוס ליק), וי"א שהן ח' כַּלְבוֹת וַיִּלְדִית, ונשמטה אחת מב' אותיות דומות, והרפה נשאר כאשר היה (בוגה הירח ש"א ח"ב צד 44).
(2) וג' מלה ויוצאות עפ"י המסורה, והם קִירוֹתַי (עס ב ג'), שְׁלֹ בָה (מקוף ב ג'), אֲדַנִּי בָם (פגלס ב ג').
(3) טוב למחיל לכל יכנס בניני דחיק עד כי יקנה לו ידועה יוגד גדומה מדרבו אלשון.
(4. 5.) עיין בכנסיות לסמן הזה דחיק א' וב'.

מ' (1), אֶפְרָה בָּהּ (נמנני כג כ"ו), עֲשֵׂה לִי (שמיס מד כ"ד). — וסמן לבי מיני דהיק האחרונים הוא וְהִתְקַדַּח בְּוִי וְשָׁקָה לְוִי (שמיס י כ"ו).

ד) אֶתִּי מְרֻחָק, הוא דגש בסכה רחוקה, והוא אם במלה השנית יש בתחלתה שתי אותיות כג"ד כפ"ת דומות או האות הראשונה ב' ואחריה ז', כמו עֵב קָמַעַת קָבַד אֵלֶשׁ (מ"ב יז כ"ד), הֵלֵא בְּכִרְמוֹשׁ (יב"ג י' ב'), נִשְׁכַּבְהָ בְּכִשְׁתָּנוּ (יב"ג א' כ"ג), וְאֶפְקְדָה בְּפִרְעָה (שמוס י"ד ד'—י"ו), בְּהִקְבְּדִי בְּפִרְעָה (שמוס יז ח"ח), לֹא יִרְדְּנוּ בְּפִרְעֵךָ (ויקרא כה כ"ג 2); אולם אם ב' המלות סמוכות זו לזו במקף, אז האות הא' מהדומות רפה, כמו לֹא־תִתְעַב (יזכ"ס עב ה' 3).

פרק ו. נְגִינָה (כ"ג ח).

§ 11.

המעמים המפסיקים מתחלקים על ארבע מדרגות, והן: (א) קָבָרִים: סְלוּק (4) אֲתִנָּה (נוספות). (ב) מְלָכִים: סָגוּל, זָקַף קָבִין, זָקַף זָדוּל, טַבְּחָא, רְבִיעֵי; (ג) מְשֻׁשִׁים: זֶרְקָא, פִּשְׁטָא, חִבּוּר, יִרְיֵב, שְׁלִשְׁלֹת; (ד) שְׁלִישִׁים: פְּזֵר, תְּלִישָׁא זְדוּלָה, קָרְגִי פְרָה, גְרִשׁ, גְרִשִׁים, פִּסְקָא. סמן המשרתים הוא מִמְתַּקְטְמִי, ר"ל מוֹנַח, מִחְפֵּד, תְּלִישָׁא קְטַמְנָה, קָדְמָא וְנִרְנָא, מְרַכָּא, מְרַכָּא קְפִילָת, יִרְחָ.

מדרגות המעמים

§ 12.

יש איזה מעמים השווים בתמונתם והבדל ביניהם רק בשמותם ובמזכבם, כמו (א) הפשטא והקדמא שווים בתמונתם. רק הקדמא באות שהנגינה נקראת בה, כמו זְתִי לָבֵם (נלשית ח' כ"ח), אָבִי וְאָחִי (שס מ' ח'). והפשטא לעולם על האות האחרונה במלה, כמו תָּחָה (שס ב' כ"ד), ולכן אם הנגינה מלעיל באים ב' פשטין, כמו זָרַע (שס כ"ג), תְּפִים (שס כ"ד). (ב) היריב תמיד לפני האות הראשונה, כמו עֵשֶׁב (נלשית ח' ב'), והמהפך בתנועה שהנגינה נקראת בה, כמו מִתְתַּת (שס כ"ה). (ג) הגרש הוא תמיד מלעיל, כמו וְהִיִּיתִי נָע וְנָד (שס ד' כ"ו), אולם אם הוא מלרע ולפניו קדמא, או הוא נקרא אולא, כמו אָבִי וְאָחִי (שס ח' ב'). הסגל והזרקא ותלישא קטמנא באים תמיד באות האחרונה, כמו וְאָחִי

הבדל בין המעמים השווים בתמונתם

- 1) עיין נוספות לסמן הזה, דהיק ג' 2.
2) ולפעמים גם אם אחרי הב' מ"ם, כמו נִיְהָנָו בְּמִדְבַּר צֵן (סמלני כג כ"ו). ודע שדין זה של אס"ד רק אם האות הא' היא לשמוש וכשוא, אולם אם היא בתנועה או מהרשש, אינו נוהג, כמו מְרֻחָ בְּכַדְבָּר (ויקרא כ' ד'), וְפָנִיתִי בְּכַדְבָּר (דל יז י'), וְכִנִּי דָרְן (נלשית כג ג').
3) ונמצא איזה זרים הבאים בדגש גם זולת אלה ד' סבות, והם זָאָה זָאָה (שמוס טו ח'), מְן פְּקִיבָה וְאָחִי (שס ט"ו ב'), עִסְיוֹן זָאָלָת (שס ט"ז ב'), וְחִקְמָה כְּחִקְמַת־אֶרְהִין (ויקרא כ"ג ב'); וכן כל מִשָּׁה לְאִבְרָם, בִּכְמֵה שְׁמִשָּׁה בְּמִשְׁרַת לְמִיד דְּגוּשָׁה § 87 הערה 1).
4) ומתחיל כדיל בין סלוק למתג בזה, כי אחרי מתג תמיד נגינה, אולם אחרי סלוק אין מתג ולא נגינה, וגם הסלוק בא רק בסוף פסוק ואחריו ב' נקודות באורך, כמו בְּרַבְרָבִים: (נלשית ח' כ"ו) חקו הא' הוא מתג והאחרון הוא סלוק.

מִקְרָא (ס' ב' י"ג), וַיִּצְרֹךְ (ס' ב' י"ד), ותלישא גדולה לעולם באות הראשונה, כמו סֵת הָאָרֶץ . (ס' ב' י"ב) .

ה ע ר ה . אלה הנגינות תבואנה רק בכ"א ספרי הקדש ונקראות מַעֲמֵי הַמִּקְרָא (מבואאישע: אקצענטע), אולם בשלשה ספרי אמת, ר"ל אויב משלי תהלים, תבואנה **גדול אחד**, ונקראות נְעִמֵי הַמִּקְרָא (מעטרישע אקצענטע) ויתבארו להלן (§ 221. 222) .

פרק ז. מלעיל ומלרע (כל ע' 2) .

§ 13.

הנגינה תמיד מלרע זולת באלה אופנים שהיא מלעיל :

כאזח
אופנים
הנגינה
מלעיל

- א) אם היא נכונה אהור מפני קרוב הטעמים, כמו רַדְפֵי צָדֵק, קָרָא לְיָלָה (ע"י) .
- ב) בסגלים, באלה אופנים :
- 1) אם בסוף מלה שרשית (3) סגל ולפניו צירה, סגל, הולם או קמין, כמו סָפֵר, סָלַךְ, אָזַן, אָנֹן ;
- 2) צירה סגל והולם לפני פתח ת' סגל בסוף המלה להרחבת אהח"ע, כמו שָׁמַע, מָלַח, אָרַח ;
- 3) ב' פתחין ת' ב' סגלים להרחבת אהח"ע, כמו נָעַר שָׁחַל פָּחַשׁ (שם מקרה) (4) , זולת אֶחָד אֶחָד אֶחָת שהם מלרע .

ה ע ר ה . מן סגל שלפניו צירה הולם או קמין יש יוצאים אם ה"א נח נסתר בסוף, כי אז הנגינה מלרע, כמו נָאֵה רַעָה נָהָה (6) . ובקמין סגל שלא בסבת מפסיק, אם אין אות הב' מן השרש ויז, או תמיד מלרע, כמו בָּבֶל לָחֵם וְעָד אֶמְרָה לְעָדָל (וכתום ע"ן נהפוך לוח סגלים נוספות לשם) .

ג) בפתח והידק קטן לסוף, כמו פִּיתַת נָתַת שָׁנִים, לפי שהפתח באלה זרה (ע"י) , אולם חיים הוא מלרע, כי אהרי הפתח ד"ח והידק גדול (6) .

ד) אם בסוף המלה אות ותנועה לפניו נוספות שלא לצורך (7), כמו הִתְקַה שָׁפָה לְיָלָה תָּהוּ פָּהוּ (באלה ב' האחרונים ה' השרש חסרה והו"ו נוספת ור"ל תִּקְהָה

1) וסמך : בגדול החל ובקטן כלה (כנלמ"ט מד י"ג) ; התל"ק היא משרת רק לענין בג"ד כס"ת יתו"א, וז"ו היא מפסיק קטן (§ 218) .

2) ואורות מלעיל ומלרע בפעלים עיין § 86 כי שם מקומם .

3) אולם בסופי כָּם כֵּן הֵם הֵן מלרע, כמו רַבְרִיבִים כֵּן הֵם הֵן, והטעם להרגיש היטב המ"ם ון הסבדילים בין זכר לנקבה והעלולים להתחלף (§ 1) .

4) אולם פִּחַשׁ (מן ש"ת פִּחַשׁ) צָלַל, פָּרַחַם, שָׁפָחַת, וכדומה מלרע, והטעם כי הב' פתחין מה אינם ת' ב' סגלים מאשר הם ע"ם צָבָב, והפתח הא' כדין והפתח הב' הוא ת' קמין שנשהנה בסמיכות (נוספ"ח לוח נתיב השמות, באור נלמ"ט ב' כ"ז) .

5) אולם בכ' סגלים הנגינה מלעיל, כמו הִתְקַה, פָּחַח; וכן כאלף פָּלָא, פָּלָא, מָנָא .

6) ולכן לא תרדו פְּתִיחִים יְהִימוּ כאשר עשו איזה משוררים .

7) אולם אם התנועה היא לצורך, או הנגינה מלרע, כמו הִתְקַה (שמות יג כ"ו), הַיִּתְקַה

(יט"ט כ"ז); ויוצא מזה אִיכָה, אִיָּה, הִיָּה, מְהִיָּה, מְהִיָּה, מְהִיָּה וכיוצא שמה מלרע אף בה"א ותנועה נוספת; וכן בפעלים, כמו אֶקְתַּבְתָּ, אֶעֱבְרָה, נַעֲבְרָה .

בקה; וגם ה' בסוף המלה ת' ל' בתחלה, כמו בְּיָתָהּ בְּרָתָהּ; וזלת ביו"ד הנוספת
כמו הַפְּנִינִיּוֹת; הַמְּשֻׁלָּי, מוֹשִׁיבֵי, סְקִימֵי (1).

(ה) לפני גי נונה תי הו ת תה הו ת תם תו דך מו המשמעות בסוף המלה ולפני
ך שיש לפניה תנועה (2) כמו קְתַבְנִי קְתַבְנִי תְּכַתְּבֶנָה תְּכַתְּבֶנָה (3) קְתַבְתָּהּ קְתַבְתָּהּ
קְתַבְתָּהּ יְבוֹהַּ יְבֹוֹהַּ יְבֹוֹהַּ יְבֹוֹהַּ; עֵינֵיכוֹ, פְּנֵיךְ.

(ו) בשוא או תנועה המשתנים בתוך המלה בסבת מפסיק (4) הנגינה באות המשתנה
להרגיש השנוי, כמו יִסְעוּ מִן יִסְעוּ, אָתָּה עָתָה מִן אָתָּה עָתָה, פְּלִי מִן פְּלִי, קָרִי מִן קָרִי וְכוּמָה
ה ע ר ה. מלת לקה בקמץ (5) היא מלעיל ובהגש המ"ם, כמו וְקָה תְּכַבֵּד
(ש"י 1); אולם במשורת לפני אותיות א"ש ע"ה (6) הנגינה מלרע (7) והמ"ם רפי, כמו לְקָה
אמרת (נלש"ם יג 1), לְקָה הִרְעַתָּה (שמוס כ כ"ג), לְקָה עֲזַבְתָּנִי (שמוס כג 1), לְקָה שְׂכַחְתָּנִי
(ש"ס כג 1), לְקָה וְנַחְתָּנִי (ש"ס כג 1). ומלת אָנָּה באל"ף (או גם בה"א, מלשון בקשה) מלרע
והגרין דגושה (8), וכל אָנָּה (מלשון איה) מלעיל ורפי הנו"ן (9).

פרק ה' נסוג אהור (כלל י')

§ 14.

הנגינה הנסוגה אהור מפני קרוב הטעמים דינה כמתנ, ולא יבא אחריה לא שוא
נח ולא דגש חזק, כמו מְשֻׁבֵּת נֶפֶשׁ (שמוס יג 1).

§ 15.

ואלה הם הטבמלים דין נסוג אהור:

- (א) אם בסוף המלה הראשונה מקרוב הטעמים נח נראה אהור ת"נ (10), כמו יִבְלַהּ
הָוֵא (ויקרא כה 1), מְהוֹר הָוֵא (ש"ס יג 1), יוֹצֵר אוֹר (שמוס כה 1) (נוספות).
- (ב) אם התנועה שלפני האהרונה היא חברה מרככת, כמו וְנִסְבַּח לָו (ויקרא יג 11).

(1) וכן לְסַקְתִּי מְלֻאָתִי גְבַבְתִּי וכדומה; ויוצא מזה דְּבַרְתִּי עֲרַתִּי אֲהַבְתִּי לרוש, שהם מלעיל,
ביו"ד הנוספת אצל כנוי נוכחת או אצל כנוי נסתר יו"הי (ע"ם ארמית) תמיד מלעיל, כמו הַמְּעַטְרָבִי
עֲזַנְקִי תִּיבְכִי נְעֻרָבִי, תַּגְמֻלְוֹתַי עֲנֻפוֹתַי שְׁרָשׁוֹתַי.

(2) אולם בשוא לפני ה הנגינה מלרע, כמו דְּבַרְךָ, בְּרִיתְךָ; אבל בפעלים גם לפני יתרה
הנגינה מלעיל (§ 119 ונוספות לו).

- (3) אולם ביו"ד ההפך יש יוצאים (ע"ו פלגים 85, 86 §§).
- (4) ויש גם בסבה אחרת, כמו הָאֶרֶץ, בְּאֶרֶץ, לְאֶרֶץ.
- (5) אולם בסגל נמצא ג' פעמים במסוק אחד מלעיל ורפה, כמו לִיָּהּ תְּכַבֵּד וְגו' (ש"ס א 1);
- (6) ובכלל זה גם לפני אזכרה (ש"ס סמיחה) שקריאתה אלהים או ארני (נוספים למן סוה).
- (7) כי כגוש הה"א מסת' לסה באחת מאותיות אלה באין נגינה לעזרתה נוחה להתבלע כמכמא;
ונמצא לְקָה שמתני (ש"ס 1) מלעיל ורפה, אולם לְקָה זָה מלעיל ודגש בעבור הרחיק.
- (8) כי הוא מן נ"א באל"ף נוספת, כמו וְאֲחֻזְתִּי וכדומה, ושש יש בה"א מלשון בקשה (ש"ס סמיחה קמ"ד).
- (9) כי הוא מן א"ן בה"א נוספת ולכן מלעיל, בד סן ב' שהן מלרע ורפי (דכ"ס א כ"ח, מלשון קמ"ד)

(10) לבלתי השאר נב"ד אחר ת"ג בלי נגינה (כלל י'), וזה רק בשמות, אבל בפעלים תתחלף ה"ג
בח"ק, כמו וְעָתָה לָו (נלש"ם כה 1) (§ 76 ג, § 98 1).

(11) כי נסוג אהור דינו כמתנ ולא יבוא אחריו לא שנ"ח ולא רגש חזק, אולם במלה שיעקר
הנגינה מלעיל ואך בנכות יו"ד הנו"ן ירדה למלרע, או בקרוב הטעמים השאר מלעיל אך בחברה מרככת,
כמו וְבָרַחַת פִּסַח (דברים מו 1) (10 ג 2, § 86 הערה 3).

נסוג אהור
ובספלו

(ג) במלות שמופן הם תן כם כן הם הן תשאר הננינה תמיד מלרע להבדיל בין זכר ובין נקבה, כמו וְהִקְאֲתֶם שָׁמָּה (דברים י"ו), כי המים והנוזן קרובות להתחלף במהירות המבטא (§ 1) 1.

(ד) אם המלה הראשונה בת שתי הברות ולפניה ג"כ מלה במשרת ומלרע, כמו תָּוָא (דברים י"ו), לפי שגם כנסוג אחר לא ימלט מקרוב הטעמים (2).

פרק ז. מִתְּנָה (כלל י"ג).

§ 16.

(א) המתג בא או לפני שוא נע או כתנועה השלישית שלפני הננינה, ואם יש דיני פתח אחר התנועה הג' שלפני הננינה שוא נח או ד"ח (8) אז יבוא כתנועה הרביעית, כמו קְעֻמְוִיָּים, ובמלות הַגְּבֻזִים הַשְּׂמִים במל המתג.

(ב) התנועה השלישית שלפני המתג ג"כ תקבל מתג, כמו קְאֻזְוִתִּיהֶם, לְשׁוֹעֲתָךְ, אולם לא יבואו שני מתנים או מתג וננינה זה אחר זה, אם אין ביניהם שוא נע.

(ג) מתג הכא ת' ננינה במלה מקפת דינו כננינה וכא אחריו שוא נח, כמו קִיתִד אֵל (כנחשים י"ח), הַשְּׂאִירֶיךָ (סדנזל כ"א י"ח); וננינה הכאה ת' מתג במלה בת שתי ננינות משרת וכפסיק, דין משרת הא' כמתג והוא תמיד הברה פשוטה, כמו הַמְּשָׁרְתִים, עֲרִיסְתִּיכֶם, לַבַּד מִקְדָּמָא וּזְקָף קָטָן בַּמְּלָה אַחַת, כמו בְּשִׁלְהוֹ (שמות י"ב), וְהַבְּשִׁיר (ויקרא י"ז).

פרק י. מִקְּפָה (כלל י"ד).

§ 17.

(א) לקמץ כננינות ולמהר המבטא מהברות לרוב מלות בנות תנועה אחת במקף דיני מקף למלה שלאחריו, כמו גְּסִיִּתָהּ, אֲדִי־הַקָּעִים (4). ולפעמים גם שלש גם ארבע מלות מתקברות במקף, כמו בְּיַנְסִיָּה, אֶת־בְּלִי־אֲשִׁירֶיךָ (5).

(ב) באופנים כאלה לא תבוא הננינה רק על המלה האחרונה, ולכן השתנה

(1) כל"ה נמצאים נסוגים אחר: וְהִיָּתָם לִי (שמות י"ב, י"ג, י"ד), וְעִשְׂתִּיהֶם פָּקֵל (דברים י"א), וְעִשְׂתִּיהֶם לִי (ש"ס י"ח), וְשִׁלְתִּיהֶם דָּם (יחזקאל ג' י"ז, י"ח), הִיָּתָם לִי (זונו י"ח), עֵינֵי הַדָּג צַד 140, מִשְׁפָּטֵי שָׁמַן טַבְרִים ז' ט' י'.

(2) ואף כי כב' משרתים יוכל להיות קרוב הטעמים (כלל י' הערה 4), ככ"ז די לו בשעתו ולא בסבת נסוג אחר.

(3) בב' שרשים הִיָּה תָּהָה בא מתג גם לפני שוא נח, כמו יִהְיֶה יִהְיֶה לחוסק, וכן בא מתג במלות וְיִהְיֶה־אֹר, וְיִהְיֶה־נָח, אף כי דין הפתח כדון תנועה קלה (§ 9) כי בבואו במקף בלי ננינה נחוק לחזקן במתג, ויש גם מתנים זרים הרבה, וד"ל הר"ח (כ"א ט' ספקול ס' י"א) ונמצאו עוד מתנים הרבה שאינם לא לעור ולא להועיל והם הכאים לפני שוא נח גם לפני ננינה או לפני מתג אחר, ורבנו סעדיה גאון קרא אותם מתנים כותכרים, ובאמת זרים וככרים המה, ואין להם שרש וינגף בספרי המקרא, כי אינם לצורך הקריאה לגמרי, אולי נעשו בזונו ידי הסופרים ליפות הכתיבה ע"כ.

(4) וזה לרוב במלות היחס והחבור, כמו: אֵל אֶת אִם עַם מִן עַד עַל: אֶת הַטַּיִם: או, לֹא, מִי, בא המקף רק אם אחריו תיכף ננינה, כמו: או־אִישׁ, בְּיַדְךָ, לֹא־מִיב, מִי־אֶתְּךָ.

(5) אֲשִׁירֶיךָ (כ"ו) תמיד מוקפים, אולם אשר לא (באל"ף) המקף אחר לא, ולפי אחר אֲשִׁירֶיךָ: אֶת־יְדֵי הַמֶּקֶף עֵינִי בַּמִּשְׁפָּטֵי הַטַּעֲמִים לְרוּחָהּ.

לפעמים במלות שלפני האחרונה תנועה גדולה להנועה קטנה, כי ת"ג לא תוכל להיות
 הברה מרכבת כ"א בנגינה, כמו וְשִׁבְיָא (נגינים כד מ"ג), תְּקַעְוֹלָם (שמוס ל כ"ה), ת' וְשִׁב, חק, והשנוי הזה מאב להתולדתו.

ה ע ר ת. ואם תבוא נגינה במלה מקפת היא רק קדמא לפני חק שדינן כנגינה
 אחת, כמו וְאִסְרָאֵלָה (שס כה מ"ה).

ג) אם ה'ת"ג לא תשתנה בעבור הנה נסתר הנמשך לצורך, כמו בְּיַתְעֵא
 הַשְּׂאִירֵלוּ, אז בא מתג בת"ג הדיא כמו שנתבאר לעיל (§ 16).

תם המאמר הראשון

מאמר שני

שמות

פרק א. הלְקִי הַדְבָר (רעיוסהיילע).

§ 18.

עשרת
הלְקִי
הַדְבָר

המלות נחלקות בכלל לשלשה הלְקִי הַדְבָר, והם שֵׁם פִּעֵל מְלָה, ובפרט לעשרה הלְקִי הַדְבָר, כזה:

השם מתחלק להמשה הלְקִי הַדְבָר:

(א) שֵׁם עֵצֶם (הויפשווארט), הוא שם דבר נמצא, כמו אֵשׁ, מַיִם, אָדָם, בְּהֵמָה.
(ב) שֵׁם מְקַרָּה (געראַכטעס הײַז), הוא שם דבר בלתי נמצא בעצמו ודבק תמיד בעצם, אך נדבר ממנו כאלו היה נמצא בעצמו מְפֹשֵׁט מהעצם, כמו הַקְּמָה, נְבוּרָה, נְצִיחָה, דַּעַת.

(ג) שֵׁם תֹּאֵר (בייאוארט), מורה על איכות הדבר, כמו קָם הַקְּמָה, נְדוּל נְדוּלָה, נְבוּר, סוּפֵר.

(ד) שֵׁם מְסַפֵּר (צאאלוארט), מורה על מספר הדברים, כמו אָקֵד, שְׁנַיִם, נְעֻלָּה, מֵצֵה.

(ה) שֵׁם הַנּוֹף (פִּירווארט), בא תחת שֵׁם עצם להורות על גוף הדבר אם הוא מְדַבֵּר או נוטה או נסתר, כמו אֲנִי, אַתָּה, היא (§ 37).

(ו) פִּעֵל (צייטווארט), אין בו רק הלְקִי דְבַר אחד, ומורה על פִּעֵל או על תכונת הדבר, כגון אָבֵל, פָּתַב; קָבֵם, זָקֵן.

המלה נחלקת לארבעת הלְקִי הַדְבָר:

(ז) תֹּאֵר הַפִּעֵל (נעכענווארט), מכבא את הפעל, כמו תָּמַל הַיּוֹם; פָּה שֵׁם; מְעַט רָב; מוֹב רָע.

(ח) מֵלֵת הַיַּחַס (פִּארווארט), מורה על יחס שבין שני דברים או יותר, כמו בֵּין, שְׁמַח פִּתַּח, מֵן, אָפֵל.

(ט) מֵלֵת הַחֲבוּר (בינדעווארט), מחברת איזה מלות או משפטים יחד, כמו אָף, נֶסֶם, יַעַן, לָבֵן, אוֹלָם.

(י) מֵלֵת הַקְּרִיאָה (עמפִּינדונגסווארט), מורה על רגשת הנפש, כמו הֵאָה! — אוי! הֵאָה! הֵאָה!

ה ער ה. ההבדל בין שם עצם ובין שם תאר הוא, כי בשעִיב נקרא הדבר מעת היותו, כמו אֵשׁ, מַיִם, רוּחַ, עֵפֶר; אוֹלָם בשם תאר נקרא הדבר מצד איזה מקרה שנתחדש בו, או עלול להתהלף, כמו קָבֵם, זָקֵן, נְבוּר, עִשְׂוִיר, נָדָד; ושמות הַקְּמָה, זָקֵן או זָקְנָה, נְבוּרָה, עִשְׂוִיר, נְלוּוֹת, המה שמות המְקַרָּה הַמְפֹּשְׁטִים מן הדבר, ולכן נקראים: שֵׁם מְקַרָּה או שֵׁם מְפֹשֵׁט.

§ 26.

יש שמות הבאים בלשון יחיד על משקל זכר וברבים ע"מ נקבה, כמו אב אבות, שם שמות, מקום מקומות; ולהפך, כמו דבורה דבורים, נמלה נמלים, תאנה תאנים (1); ויש שהם ברבים עם ב' כמנים: דור דורים יות, נהר נהרים יות, וכדומה, ולמען דעת מינם יש לראות רק על המין אשר להם ביהוד לבד.

ש"ו
ברבים
ע"מ נקבה
ולהפך

§ 27.

יש שמות הבאים רק ביהוד, והם שמות עצמים פרטים ורוב שמות המקרה ושמות החמר, כמו אבקהם זקנה זקב; רק אם נעשה מן שעי"פ שם תאר לקרוא בו משפחה או שבט בלוי, או יקרא שם ה"הם (ששאמבייאוארט) ויוכל לבוא ברבים, כמו לזוב, צידנים, מצריות (34) §.

שמות
הבאים רק
ביחוד או
רק ברבים
לבד.
שם היחם

ויש שמות שהם רק ברבים, כמו מים, שמים, חיים, פנים, נעורים (גם נערות ישיב נ), עלומים וכדומה, ולא נוכל להוציא מהם היחיד.

§ 28.

יש שמות זכרים אשר נוציא מהם שמות נקבה, כמו איש אשה, נער נערה, קטן קטנה, רע רעיה, פחד פחדה, כבש כבשה וכדומה, ואלה הם רבים; ויש שמות אשר זכר לבד ולנקבה לבד, ולא תלכש אשה שמלת גבר, כמו אב אם, גן בת, עבד אקה, איל תהל וכדומה, ואלה מעטים המה. גם יש שמות שהונחו לזכר ולנקבה יחד (אללגעמיינעס געשלעכט), כמו נמל, דב, חזיר, ערב שפן (נמוכ ויקאל יט 1) (2).

להוציא
מש"ו
שם נקבה

§ 29.

יש שמות המתרבים על י"ם, והרובי הזה נקרא רבוי הו"גי (געפאארמע מערהייט), ומורה על שני דברים שהם זוג אחד, אם במבע, כמו האברים הכפולים, עינים, ידים, רגלים (3); אם במלאכה, כמו מאוננים, מלקחים, רחים; או במספר, כמו שנגים, קאחים, אלפים, יומים, פעמים. ונמצא רבוי הו"גי אשר אין בו גם אחת משלש הוראות אלה, כמו מים, שמים, עצלמים, מצרים, ירושלים. ה' הנקבה תשתנה לפני רבוי וזוגי לתיו, כמו שפה שפותים, שנה שנותים, (נוספות לסמן זה).

רבוי הו"גי

§ 30.

יחס. אם השם איננו נסמך על שם אחר נקרא שם נפרד או שם ישר, כמו בית, עצים, שדה; אולם אם הוא נסמך על שם אחר הנקרא אותו, כמו בית אברהם, עצמי העולה, שדה עפרון, אז השם הראשון נקרא נסמך והשם השני סומך והחבור סמיכות; ואך הנסמך ישנה ויחליף תנועותיו.

נפרד
ונסמך

שם עצם פרטי לא יבוא בסמיכות; וכד' דברים נבדל שעי"פ משם עצם כללי:

דהכרנים
בין שעי"פ
לשעי"פ

עללות, ערות (ישיב יט 1) כלן יחידה ע"מ ארמית, ועל יחיד זכר, כמו חנה נא בהמות (ישיב יט 2), נבית (נביתים כס"ג), לפירות (שפטים ד 7), ומקלות הנגיד (ד"ל 10 ד'), מרמות (עילא ח"ג"ג) (עין באור יש"ר להפטרות בש"ח).

- 1) וכן ירוב שמות הפירות והתבואות ברבים ע"מ זכר, כמו חיים, שיעורים, פסקים, פיתותים, שבלים מן החמה, שיערה, פסקת, פשיקה, שבלת.
- 2) ואולי מזה השם נער כימי קרם, ולכן חסר בחורה ה"א נקבה בבחיב.
- 3) ונאמר גם על יותר משנים, כמו ארבע פנפים ירגלים.

(א) לא יבוא בה"א הידיעה, (ב) לא יפול בו סמן הסין, (ג) ולא סמן הרבים, (ד) ולא יכמך לא לשם (1) ולא לְכַנּוּי.

§ 31.

יש עוד המשה יחסים בשמות, אולם בהם לא ישתנה השם אך באים לפניו המשה
אותיות בְּכָלִים או אֵת דהורות עליהם, וכשם נפרד כשם נסמך ויכל לבוא עם היתוסים
האלה, ואלה הם:

(א) נִחַם שָׂא לְיוֹ, וסמנו אֵל או ל', או ה' בסוף ת' ל' בתחלה, כמו ויקרא אֵל בניו;
וּלְאָדָם אָמַר; אֶרְצָה כִנְעַן ת' לְאָרֶץ כִנְעַן.

(ב) נִחַם תַּפְעוּל, או בלי סמן כלל, כמו בן יִבְכַד אֵב (מל"ב 16), או עם את, כמו
וישראל אהב אֶת־יוֹסֵף (מל"ג 2), או עם כנוי הפעול, כמו ואביו אָהַב (מ"ב 27)
ת' אָהַב אותו.

(ג) נִחַם שָׂבּוּ, וסמנו ב', כמו בְּנִדְעָן (ש"ג 10).

(ד) נִחַם שָׂמַנּוּ, וסמנו מן או מ' ודיה אחריו, כמו מן המקום, מִבְּאֵר שְׂבַע.

(ה) נִחַם הַדְּמוּן, המדמה דבר לדבר, והוא על ג' מדרגות:

(1) שווי, אם שוה דבר לדבר, כמו הכם פְּשִׁלְמָה, וסמנו ב'.

(2) יתרון, אם יתרון לדבר אחד על דבר אחר, כמו הכם מִשְׁלָמָה, וסמנו מ'.

(3) הפלגה, אם יתרון לדבר אחד על כל הדברים זולתו, כמו ההכם בְּאָדָם או

מִכְּלֵאדָם, וסמנו ה—ב או מבל.

§ 32.

נקוד המיוחד אל כְּבִיל הוא שְׁנָא, כמו בְּדָבָר, בְּדָבָר, לְדָבָר, וישתנה על אלה פנים: נקוד נכ"ו

(א) לפני שניע להירק, והוא תנועה קלה (§ 3), כמו בְּבָאָר, בְּבָאָר, לְבָאָר;

(ב) לפני שוא מרכב לתנועת מין המרכב, כמו בְּאָמַת, בְּאָשֶׁר, לְאָנְזוֹת;

(ג) לפני שם אֲלֹהִים לצירה ואלף נחה, כמו בְּאֵלֹהִים (3);

(ד) לפני שם המיוחד ושם אדני ביחוד, לפתח ויוד ואלף נחות, כמו לְיִהוָה, לְאֵדְנִי (4);

(ה) לפני יוד שואית להירק גדול והיוד אחריו נחה, כמו בְּיָמֵי, בְּיָמֵי, לְיָמֵי;

(ו) בנפול ה"א הידיעה נקודן כנקוד ה"א הנופלת, כמו בְּחַמָּאָת, בְּאֵשֶׁם, לְחֻכָּם.

נקוד המיוחד לִמָּם הוא הירק ודיה אחריו לתשלוס נו"ן, כמו בְּדָבָר, ולפני אות

גרונית בצירה לתשלוס דגש, כמו בְּאָדָם, מְעַבֵּר, מְאֵדְנִי (5); ואם אחריו יוד שואית

תנוח היוד, כמו בְּיָמֵי, בְּיָהוָה; ולפעמים היוד בשוא ודגש, כמו בְּיָשְׁנִי (דניאל 12),

מִרְשָׁתְּךָ (מ"ב 27), ולפני שם המיוחד בצירה וביו"ד שואית בלי דגש: בְּיָהוָה.

(1) ויוצא מזה: (1) איזה שמות המקומות, כמו אֲרֵז כְּשֵׁדִים (מל"ג 16), אֲרֵז נְהָרִים;

(2) בהסרון הנסמך, כמו ה' (אָדוֹן) צְבָאוֹת.

(2) עיין נוספות לסמן זה.

(3) ובמצא זִכָּת לְאֵלֹהִים (שמו"ב 17), והוא לא אלהים, ולית זולת דין. ובעל שית יצחק נתן

סמן: (מש"ה מוציא וכל"ב מכניס), פ' ארתי אותיות מש"ה נשמע האלף וארתי אותיות וכל"ב נעלם

האלף ובמשך מצירה.

(4) ובמצא כי קדוש היום לְאֵדְנִי (שמו"ה 1), והמסורת עליו: כל לשון ארנות בוכ"ל לא מביק א'

בר מן שבעה, וזה אחד מהם.

(5) ולפעמים בלי נשלם, כמו: מְהוּיָה, מְהוּיָה, מְהוּיָה, מְהוּיָה, וגם לפני שאר אותיות:

מְבַצֵּר מְלֵאָם, ותמיד לפני קו"ף שואית של מְקַצֵּה מְקַצֵּה ולפני ל' של מְלַמְּדָה.

פרק ג. שם תאר (1)

§ 33.

שם תאר שווה תמיד לדבר המתאר במין ובמספר, כמו איש הקסם, אשה הקמה, אָנְשִׁים קְהָמִים, נְשִׁים קְהָמוֹת, וכן התארים הבאים בלי שם עצם והשם מובן כאלו, כמו גָּבוּר, גְּבוּרָה, גְּבוּרִים, גְּבוּרוֹת.

§ 34.

סמן שם יחס (§ 27) הוא ליחיד י' (2), ליחידה זָה, זֵה, כמו עֲבָרִי, עֲבָרִיה, עֲבָרִית; דְּרָבִים וי"ד מ"ם נוספות על סמן היחס, כמו עֲבָרִים, ולרבות ז'ת אחרו יו"ד היחס, כמו עֲבָרִוֹת. בשם עצם פרטי שסופו זים, זים תפול המ"ם, כמו מן מְצָרִים, פְּתִים, מְצָרֵי זָה, פְּתֵי פְּתָה; (וכן דְּבָלִים 3), גְּבִים וכדומה.

מנהג השון להשמיט יו"ד אחת כרבים והקל על המבטא, כמו מְצָרִים, עֲבָרִים ת' מְצָרִים, עֲבָרִים; ובשמות שסופם יו"ד תפול ביחיד יו"ד אחת וברבים שתי יודין, כמו צָוִי ת' לָוִי, לָוִים ת' לָוִיִּים, א' לשרש, ב' ליחס, והג' לסמן הרבים.

שם יחס יובל לבוא בה"א הידיעה, כי דין שם תאר לו, כמו תְּרַאֲוֶנִי, תְּקָרִי, ובשמות מרכבים, כמו אֲבִיעֶנָּה, בְּנִימִין, בֵּית לָחֶם, בֵּית־אֵל, תבוא הה"א על השם השני, כדן נסמך וסומך, כמו אָבִי הַעֲזָרִי, בְּנֵי־הַמִּינִי, בֵּית הָאֵלִי.

ביחס ובמשקל שווה שם תאר דְּשַׁעֲצִי, כי גם הוא בא בנסמך ובנפרד, ובאחד מחמשה יחסים הנזכרים (§ 31), ונמיתו תבוא בין נמית השמות.

(1) ויש קוראים אותו: תאר השם.

- (2) א) כמו: יָמִין וְיָמִינִי, עָרֶן וְעֵרֶן, חוֹפֶם וְחוֹפֶם מִי, שְׂמוֹפֶם (כסל ע"פ) = שְׂמוֹפֶם — שְׂמוֹפֶם (6); ובשמות שסופם יו"ד תפול ביחיד יו"ד אחת, כמו חֲזֵי אֲוֹנִי ת' חֲגִי אֲוִי. והסגולים לפני סוף י' יסו כשאר סגולים, כמו פֶּרֶץ פְּרָצִי, נֶשֶׁם נֶשְׁמִי, הַפֶּר הַפְּרִי, קִבֵּחַ קִבְּחִי.
- ב) שמות שסופם ז' יסו על י"י, כמו שִׁילָה, או שִׁילֹ — שִׁילֹנִי, גִּילָה גִּילֹנִי (7).
- ג) משמות אנשים על ז' יהיה י"י, כמו שֶׁלָּה שֶׁלֹּנִי, פְּנָה פּוּנִי = פּוּנִי (8).
- ד) משמות הערים על ז' יהיה י"י, כמו עֲרֶבָה עֲרֶבְתִּי, מַעֲכָה מַעֲכָתִי, נְטָפָה נְטָפְתִּי; מן מְרֻשָּׁה או מוֹרְשֵׁת גֵּת — מוֹרְשֵׁתִי (9).

(3) ויוצא מזה אֲפָרְתִי; וְרוּשְׁלָם, בלשון חכמים: יְרוּשְׁלָמִי, ואולי היתה נקראת לפנים יְרוּשְׁלָם, ונכתב תמיד בלא יו"ד (§ 2 הערה), ובארמית: יְרוּשְׁלָם (שר"ל בדקדוקו § 939); ול"ג כי היתה נקראת לפנים יְרוּשְׁלָם (מרכב מן ירושת נְשָׁלָם — נשאל י"י) וצ"ל יְרוּשְׁלָמִי, ונחלף בנטיה שְׁלָמִי לְשָׁלְמִי, כמו מן צָלָם לָחָם — צָלְמִי לְחָמִי בארמית.

- (6) ויוצא מזה נַעֲמָן נַעֲמִי, ואולי היה שמו העצמי נַעֲם הנמצא (ז"ה 5 ד פ"ו) ודרך הקטנה וחבה בקרא נעמן.
- (7) ונמצא נַעֲמָלְבָנִי מן נַעֲמָלְבִים או נַעֲמָלְבִין ברבים (ואולי היה היחיד נַעֲמָלְבָה, עיין נוספות).
- (8) ויוצא מזה: בְּרִיעָה בְּרִיעִי, וְיָמְנָה וְיָמְנָה.
- (9) עיין ראב"ע (במלני ט"ו) ובאר (שס ט"ו, כ"ו), אך המה קצרו בזה, וגם מרדקיים אחרים לא דברו כזה כ"א מעט, לכן הארכתי.

פרק ד. ישים הגוף 1.

§ 35.

הוראת
שם הגוף
וסמניו

שם הגוף מורה על גוף הדבר אם הוא מדבר בעצמו, או נוכח שאליו מדבר, או נסתר שבמנו מדבר. סמני הגוף הם או מלות שלמות, כמו אני אמה הוא וכו', ונקראות גלות הגוף, או רק אותיות השמוש, כמו עבדתי, עבדתיך, ונקראות הכנויים, מאשר כי שש אותיות אלה משמשות לסמני הגוף.

§ 36. שם הגוף כולל המשה מינים :

- (א) מלות הגוף (פערוואגליבע פירוואקסער,
- (ב) בנני הקנין (צוואייגענדעס פירוואקסער),
- (ג) בנני הרמן (הויכצייגענדעס פ"ו),
- (ד) בנני המושק (בעציהענדעס פ"ו),
- (ה) בנני השאלה (פראגענדעס פ"ו).

ה' פני
שם הגוף

§ 37.

א. מלות הגוף הן :

מלות
הגוף

- (1) ישם הישר, מדבר ומדברת אני או אני, אנכי או אנכי (2) : — נוכח אמה או אמה; — נוכחת את או את (3) ; — נסתר הוא, נסתרת היא ; — מדברים ומדברות אנחנו, נתנו ; — נוכחים אתם, נוכחות אתם ; — נסתרים הם או הנה, נסתרות הן או הנה .
- (2) יחס שאליו, וסמנו אל או לי, עם הכנויים אלי ; אליך, אלניך ; אליו, אליה ; אלינו ; אליכם בן ; אליהם הן ; — או לי ; ליך, לניך (4) ; לה ; לנו ; לכם, לכן ; להם, להן .
- (3) יחס הפעול, וסמנו אות עם הכנויים, כמו אתי ; אתך, אתך ; אתה (5) ; אתנו ; אתכם בן ; אתהם הן (6) או אתם אתן .
- (4) יחס שבו, וסמנו ב', ועם הכנויים בי ; בך בך ; בו בה ; בנו בכם בכן, בהם או בהם, בהן (רק ג' בסגל) .
- (5) יחס שפמנו, וסמנו מ', ועם הכנויים מפני, מפך (ובמפסיק מפך) מפך, מפנו מפנה ; מכמו, מכם מכן, מהם מהן .
- (6) יחס הדמיון, וסמנו פ', ועם הכנויים פקוני (7), פקוך פכוף, פכודו פכמה, פכוני, פכומם בן, פכומם הן או פכם בכן פתם בהן (8) .

(1) ישם המספר נמצא בסוף השמות (§ 55).

- (2) אנכי, במפסיק מלייל, בר מן חד באתנח ומלרע : חף אנכי (פויג נג פ'), ולרבים מ"ב נמצא פ"א במקרא (ישעי נג ו') כתיב אנו והקרי אנחנו, ומהכתיב הוה השמוש לרוב בתלמוד במלת אנו .
- (3) ונמצא ג' פעמים במקרא את לזכר ע"ד לשון ארמית (נוספות אל § 24) .
- (4) אם הנוכח בהפסק או שוה לנוכחה, כמו לך, אתך, בך, וכן אתך, עבדך (עיון נוספות אל § 121) .

- (5) ולפעמים באים במובן אתי, אתך וכו', כמו ויקח אתו שבע מאות איש (מ"ב נג כ"ו, גם שם י"ג), וכדומה רבים ; גם ה' בנג, כמו ואותנו אל חמרדו (ישעי נג י"ט) ; גם ה' אתם, כמו ואין אתכם אלי (חגי י"ג).
- (6) ה' אתכם (ישעי נג פ"ו), אותהם (ישעי נג ח"א), אותהן (גם שם מ"א) .
- (7) מן ונכמו השחר עלה (בלשמי יס פ"ו), ורבו פמו רבו (גילי י ח'), בהוספת ימו כד כ' הדמיון, וכן על ב', כמו פמו פי (פויג פו פ').
- (8) בהם ובהם (ש"ס נד ז'), ונמצא עשות פתם (מ"ב יז פ"ו) והואמרת לית כותיה טגל (סכיל קצ"ב) ; יאלה הם בשווי, אולם ביהרון והפלגה הולכים ע"ד יחס שטמנו

§ 38.

ב. פנוי הקנין מורה על דבר שהוא קנין (אייגענטהום) של מי, והוא או מלות שלמות, כמו שלי, שלך, שלך, שלו שלה; שלנו שלכם בן, שלהם הן, או איזה אותיות הכנויים מתברות לשם להורות ע"ז, כמו דקררי, דקררד, דקררי, ואז מורה השם על הקנין והכנוי על הקונה (אייגענטהומער).

כני
הקנין

§ 39.

1. בכנוי הרמז לא ימצא כ"א גוף נסתר, והוא על זכר קרוב זה (דיעזע); על רחוק הלזן, הלזו (1) (יענער), על נקבה קרובה זאת, זו (2) זה (דיעזע), על רחוקה הלזו (יענע), לרבים ולרבות אלה, אל (דיעזע, יענע).
ותבואנה גיב בסמני הוהם, כמו לזה, אתיזה, בזה, מזה, בזה, ולנקבה ב"ל לרוב בשוא: בזאת, לזאת, והכ"ף תמיד בקמין: בזאת, הוץ מפ"א: בזאת (נלשטים טו כ"ג).
ולרבים ולרבות באלה, באלה (וגם באלה, באלה), לאלה באלה.
גם מלות הוא היא הם הן משמשות לכנוי הרומז, כמו האשה אשר נתתה עמדי הוא נתנה לי (נלשטים ג י"ג), הוא משה ואתן (שמים ו כ"ו), הם המדברים (טז).

כני
הרמז

§ 40.

ד. פנוי המשך מורה על המשך מאמר (זאמט) אחד על רעורו, והוא מלת אשר (3) בלי סמן מין ומספר, כמו ואיה כ"ג נפלאותיו אשר ספרו לנו אבותינו (שופטים ו י"ג).
לפעמים תבאנה ש' או ה"א תי אשר, כמו מהישיקה הוא שיחה (קלם 6 ט'); שם האחד פישון הוא הפלב (נלשטים כ י"ג).
נקוד הש' לרוב בסגל או בסגל ודגש, כמו שעמלתי (קלם 3 י"ט), שששפלנו (שמים ק"ו כ"ג), ולפעמים בפתח ודגש, כמו בשנים (נלשטים ו ג'), ששקמתי (שופטים 4 י"ד), ונמצא גם בשוא, כמו שקהם-בהמה המה להם (קלם 3 י"ה).

כני
המשך

נקוד
הש"ו

§ 41.

ה. כנוי השאלה משרת לשאול על דבר, אם על חי מי? (ווער?) , ואם על דבר בזה? (וואס?), ששלי? (וועסען?), למי? (וועס?), אתימי? (ווינ?), בזה? (וואס?) בזה? ולפני אותיות אהר בזה? (מיס וועס?), ממי? ממה? (סאן וועס?).
ה ע"ה. נקוד מלת מה על אלה אופנים:
א) לרוב בפתח ומקף וד"ה במלה שלאחריה (10 § ג), כמו בזהבצע (נלשטים 10 כ"ג);
ב) בהפסק ולפני א"ר בקמין לתשלום דגש, כמו ויעבר עלי קה (לויג יג י"ג), קה אתם, קה ראיתם;
ג) לפני ה"ה הכלתי קמוצות בפתח לבד, כמו בזההוא (שמים טו י"ג), קה תמאתי (נלשטים 61 י"ו); בזהבצע (לויג כג כ"ה);

כני
השאלה

מה
קה

1) הלזן מרכב מן ההלזרה, הלזן נמצא לנקבה רק פעם אחת: השונמית הלזן (ש"ג ד כ"ה).
2) אולם מלת זו באה רק במליצה ושיר ה' מלת אשר, וכמות היא לב' מינים וב' מספרים, כמו די בארמית.
3) ואם יש לפני אשר מלת החבור, או גם היא מלת החבור, כמו נשן אשר, אחר אשר, עקב אשר, וכדומה. ונמצא לפעמים מלות אשר וכי מתחלפות זב"ז, כמו כי הגיד להם אשר הוא יהודי (לפסג ג ד') ת' אשר הגיד להם כי הוא יהודי (רש"י ובאור).
4) ונמצא גם בקמין: נשאתה מדרב (שופטים ו י"ו).
5) ולפעמים תחסר ה"א במלה מה והמ"ם מתברת למלה שלאחריה, כמו בזה (שמים 10 ד'), מלכם (שפי' ג י"ה).

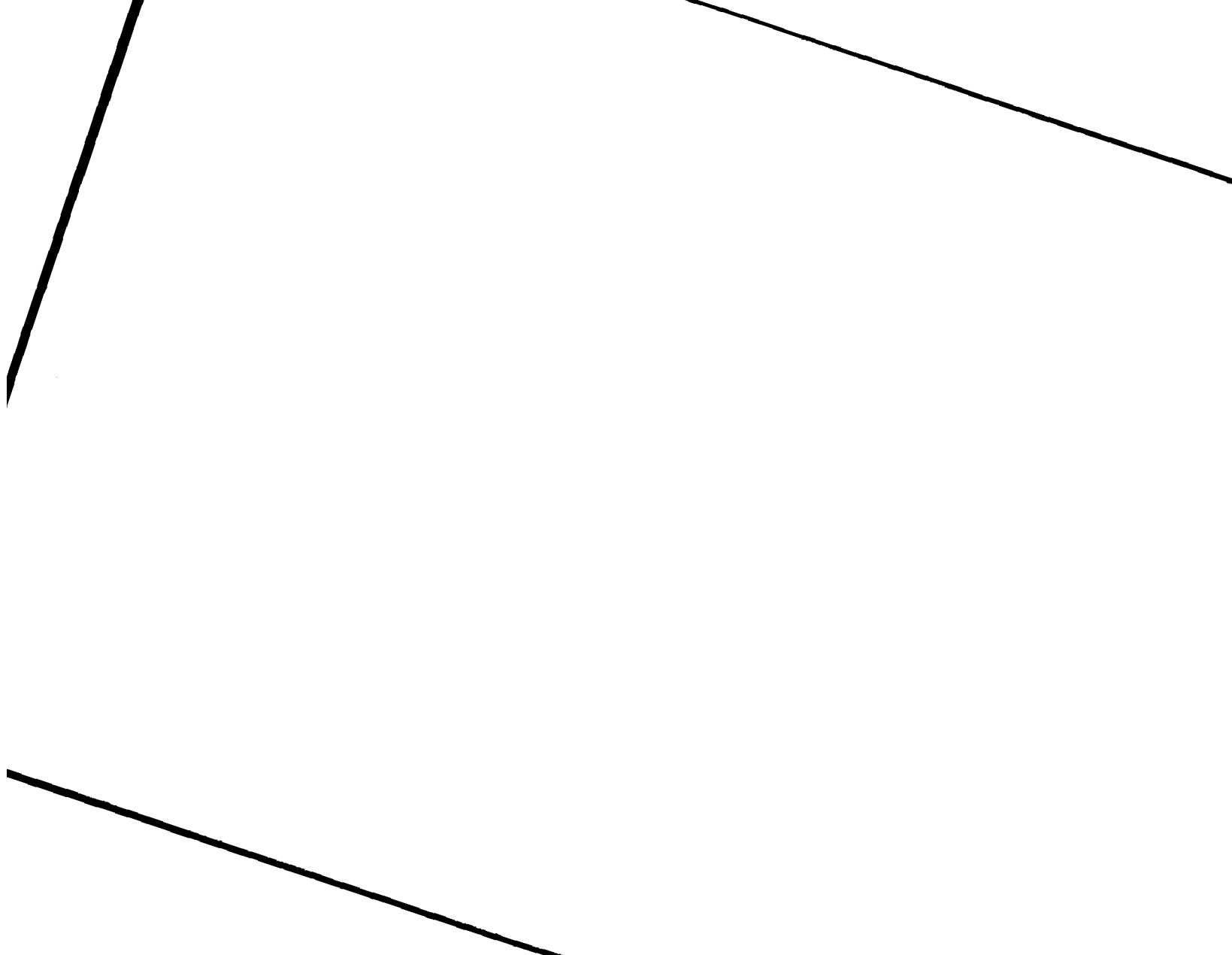
נמית שם דְּבַר עם הכנויים לדוגמא .

יחיד . קונה אחד עם קנינים רבים .				מספר הכנויים	יחיד . קונה אחד עם קנין אחד .				מספר		
נמסכות דְּבָרוֹת	נפרדות דְּבָרוֹת	נמסכים דְּבָרָי	נפרדים דְּבָרִים		נמסכת דְּבָרַת	נפרד דְּבָר	נמסך דְּבַר	נפרד דְּבָר			
דְּבָרוֹת י			דְּבַר י	1	דְּבָרַת י		דְּבָר י	קוֹדֶר וּמְדַבְּרַת נֹכַח	1		
דְּבָרוֹת יָד			דְּבַל יָד	2	דְּבָרַת יָד		דְּבָר יָד			נֹכַחַת	2
דְּבָרוֹת יָד			דְּבַל יָד	3	דְּבָרַת יָד		דְּבָר יָד				
דְּבָרוֹת יו			דְּבַר יו	4	דְּבָרַת יו		דְּבָר יו	נֹסְתֵר נֹסְתֵרַת	3		
דְּבָרוֹת יָה			דְּבַל יָה	5	דְּבָרַת יָה		דְּבָר יָה				
רבים . קונים רבים עם קנינים רבים .					רבים . קונים רבים עם קנין אחד .						
דְּבָרוֹת יַעֲו			דְּבַל יַעֲו	1	דְּבָרַת נֹו		דְּבַר נֹו	מְדַבְּרִים וּמְדַבְּרוֹת נֹכָחִים	1		
דְּבָרוֹת יָקַם			דְּבַר יָקַם	2	דְּבָרַת קַם		דְּבַר קַם				
דְּבָרוֹת יָקַן			דְּבַר יָקַן	3	דְּבָרַת קַן		דְּבַר קַן	נֹסְתֵרִים נֹסְתֵרוֹת	2		
דְּבָרוֹת יָקַם			דְּבַר יָקַם	4	דְּבָרַת ם		דְּבַר ם				
דְּבָרוֹת יָקַן			דְּבַר יָקַן	5	דְּבָרַת ן		דְּבַר ן	נֹסְתֵרִים נֹסְתֵרוֹת	3		

רבויו זוני	ה' נוספת	על דרך זה הולכים גם כן (עין נוספות ללוח הזה).
קרנים או קרנים קרני נעלים, נעלי פנים בופים	ארצה נהלה (מן נהל) נתה, הרה שקמה, ננפה	תפארת (ברב' תפארות-ארות), זבע; קחת, טעת. דעת (ברבים אינם). בעל, שעל, שער, פחש, (שימ, אין ברבים). אף. נל, נן, הר, ים 1), פר (פר, פרים), עם נקרה, ידמה. (נקמות ונקמות); נקשת, שקת (אינם ברבים) גלגל גלגלים; נת נתות
פבלים שנים, שני	קדמה	מצח, נצה, (ד' פעמים, והשאר נצה) לב (אין ברבים), חד, קנן, אם (אמת)
אונים, צהקים	ענה נהנה אחלה	עגל, תפיץ, תפא (שם מקרה) תפאים תפאי פעל, תאר, (תארז או תארז) ארה (ארות), אהל (אהלים או אהלים אהלי) 2) משפרת, מתפנת; חקר, קצר (קצרי) (אין ברבים) פל, לאם, מעז, חק (חקק, חקמם יכן) מות, תנה, עול (בס' עול) (חוקל ית כ"ז)
עינים	מיתה, עלתה * עולתה עינה, לולה	היש, דישו, שית, שיתו, עיר עירה עירים, עין ענות, עני

יונים	שאולה צפונה	גר, דת (דתיים) קם, מלכות, נבור, פבר, סרים, ערוץ עשון, נדיב, פטוח, רעבון, זקרון או זקרון דג, דם (דמקם), טשפון
קלקקים פנפים	הנהה קדשה	זקן (בצ"ט), (אין ברבים), אבק (אבקות, אבקות) קצר (הצרים או זות), ערל בס' ערל או ערל, השקה השבת השבים
ירכים	צרתה	לרב לרבנות; שער שער (וברבים מן שיערה), עדה, עצה מכתב, מפל בס' מפל או מפל, ברבים מקלות בלי הנש גאל (גאלקם); פרא (פראקם)
מאונים זני	.	פרש, פרשכם
אמתים	.	תפא (שיר) תפאים; תרש, פרש (פרשים) דין, אפר אחד או אחד (בס' אחד) אחדים (ויי), פתם, פחש פחש (ויי)
טחנים	.	חזה, מראה, בקנה (מקנה, מקחיים, כוסים)
לפתים	.	

(1) נוספות אל לוח השני. — (2) עם כ"ה השנים תמיד באהליב.
 בס' רבים ובכונים הנכונים ממנה בקטן והסוף אהליב, אילם עם כ"ה
 הקלים כדולם, ויוצא מה: באהליב (לויג כ"ז).

§ 46.

לענין הנטייה יתחלקו השמות על מלעיל ומלרע או סגולים ובלתי סגולים. הסגולים כגולים זם שמות אשר בסופם תנועה קטנה בלא נגינה, סגל, או פתח והירק ת' סגול, כמו זך, זרע (ת' נרע), פרי (ת' פרה), פעל (ת' פעל), קפר, נצח, קדש, פעל וכדומה; גם המשקלים ב'ת, תהו לסגולים יהשבו, לפי שהם מלעיל; — והבלתי סגולים הם שמות אשר בסופם תנועה גדולה עם נגינה, קמין, צירה, חירק גדול, חולם, שורק, וגם גל אשר נה נסתר אחריו, כמו דָּבָר, יָקֵן, כּוֹתֵב, אֲדִיר, נְבוֹר, פְּהוּר, שְׁדָה.

הערה א.

הסגולים אשר ל"פ או ע"פ שלהם אות נרונית משונים באופן הא' תנועה אחרונה, ובאופן ב' גם התנועה שלפני האחרונה לפתח, כמו צָמָה, שָׁמַע, פָּעַל, פָּתַן, ויוצא מזה פָּתַם, רָחַם (1); תֹּאֵר, צִהָר, אֲרַח, ויוצא אֶחָל, בָּהֵן.

הערה ב.

סגל פ"פ תשתנה באס"ף (אתנה, סוף פסוק או סלוק) לקמין, כמו עָבַד עָבַד, נָבַר נָבַר; אֶרֶץ עם הא' הידיעה או עם ככ"ל גם בלי אס"ף בקמין, כמו הָאֶרֶץ, הָאֶרֶץ, הָאֶרֶץ, ויש שמות אשר גם באס"ף לא ישתנו, כמו מִלָּךְ, עָלָךְ, נָדָר, פָּתַן וכדומה.

§ 47.

הסגולים נוטים על אלה אופנים:

- (א) כנפרד רבים זכר ונקבה יחליפו הב' תנועות שלהם בשוא וקמין, כמו מִלָּךְ מְלָכִים מְלָכוֹת; סָפַר סָפְרִים סְפָרוֹת; כָּפַר כְּפָרִים; ויוצא מזה שֶׁשֶׁשׁ שְׁשָׁרִים, קָדַשׁ קְדָשִׁים (אמור סג' ¹⁰), בקמין גדול, ובה"א הידיעה או מקף בחתף קמין (ת' ק"ק § 5), כמו הַקְּדָשִׁים (סג' כו ¹⁰), אֶת־הַקְּדָשִׁים (במנצח ס' ¹⁰), ובסמיכות קְדָשִׁי, קְדָשִׁי.
- (ב) זולת סמיכת יחיד אשר לא תשתנה, כשאר סמיכות וגם כנפרד נקבה ב' תנועות ישתנו על אלה פנים:
- (1) ב' סגולים ישתנו לפתח שוא או לחירק שוא ובפ"נ לפתח שוא, כמו מִלָּךְ מְלָכָה מְלָכָה, מְלָכִי מְלָכוֹת, כְּכֹשׁ כְּכֹשָׁה כְּכֹשֶׁת, כְּכֹשִׁי כְּכֹשֶׁת, חָפַל (שחירוק) חָפְלִי.
- הערה. בסמיכת רבים פתח או חירק בפ"פ הוא תנועה קלה והשוא בע"פ הוא יע ולכן רפה אחריו, וכן בכנויים הנכנים ממנה, כמו מְלָכִי יָבֵם יָבֵן (2); אולם ביחיד שוא הוא נח ולכן דגש קל אחריו, כמו מְלָכִי מְלָכָה מְלָכָה; ויוצא מזה פָּתַן פָּתְנִי פָּתְנִי וכו' אשר הלי"פ רפה בו גם ביחיד, וכן וּמִן־קֶבֶד (דברים לו ¹⁰).
- (2) צירה סגל ישתנו לחירק שוא ובפ"פ נרונית לסגל שוא, כמו סָפַר סְפָרָה סְפָרָה סְפָרִים סְפָרוֹת; עָגַל עָגְלָה עָגְלַת עָגְלִי עָגְלוֹת; הָבַל (שמעוני) הָבְלִי (3).
- (3) חולם סגל ישתנו או לקמין קמין שוא או לקבוץ שוא, כמו פָּפַר פְּפָרִי, רָבָה, תְּרַבַּת, תְּרַבּוֹת; קָבַץ קָבְצִי, טָמְאָה טָמְאָת טָמְאוֹת.

- (1) ונמצא רָחַם (שופטים י"ג), מִנֵּי רָחַם (שופטים לו ¹⁰), פָּתַר רָחַם (יחזקאל כ ¹⁰).
- (2) ויוצא מזה כְּפָרִיתָם (בנחשים כג' כ"ה), נְסִיבִיהֶם (במנצח כג' ז'), חֲסִדֵי (ישעיה כג' ז') (מין כ"ה), וּמִנֵּי (שם ה' י'), מְרַבֵּי (יחזקאל יז ט'); ונמצא ב' פעמים רשפי, חד דגוש: רִשְׁפֵי אֵשׁ (ישעיה ה' ז') וחד מ': רִשְׁפֵי־קֶשֶׁת (סנאים לו ט'); אולם בְּרַבֵּי (בנחשים כ ¹⁰) היא מן בְּרַבֵּים, (ונמצא בְּרַבֵּיהֶם (שופטים י"ג) עדות הדר"ק שם), וּפְשָׁתֵי מִן פְּשָׁתִים.
- (3) ויוצא מזה: הָבַר, עָמַק — הָבְרִי, עָמְקִי; עָשָׂב — עֲשָׂבִי, עֲשׂוֹבוֹת כס"ד.

ג) במשקלים אשר ע"פ שלהם ו' או ו', כמו קנות און פנדך עול, בית חול, הריו והויד נחות בכל ד' אופני הנמיה, כמו קנות מות 1), פנדך תנדך, עול עול, און און אונים; בית בית ביתי .

הערה א.

סגלים נקבית אהרי הסגלים הזכרים ולכו גם הסגלים מן נקבות, כמו נדבת ע"מ פשבו, אשת אשתי ע"מ פפרי; וגם עם אותיות האמנותי בראש, כמו מודשבת מודשקתי ע"מ מלכי, משיקלת משיקלתי ע"מ פפרי, נדהשת נדהשתי ע"מ קמצי; וגם שמות הפעולה, כמו שקת שקתי, נשת נשתי, קנתת קנתי, פקד פקדתי, קצר קצתי .

הערה ב.

יש מלות תולדות הכפולים או נסתרה בהן נ' ואם נמלאן לסגלים תחשבה גם הן, כמו ים, סל, פת, לב 2), הק 3), פת, אף, ת' ימים, סלל, פתת, לכב, הקק, פנת, אנה; ולכן יפתי כלי אפי=מלכי; פתי פתי=בשפי; לפי=פפרי; הקן=קמצי, וכו' .

§ 48.

הבלתי סגלים מתחלקים לנ' מינים :

א) אלה אשר לא תשתנה בהם שום תנועה, והם :

- ה) שמות בלא קמץ וצירה, כמו פפיר, שפזר, מלכות, הלום, משמיע, וכדומה;
- ו) שמות בקמץ וצירה לפני אות האחזער ת' תנועה קמנה וד"ה, כמו עריץ ת' עריץ ע"מ פפיר, באור ת' באור ע"מ קבויץ (נוספות ללכמן זה) .
- ז) קמץ וצירה בשמות ע"ו או ע"י, כמו פים; קם קמים קמיו; גר גרים גרו; פרה דת ירות .

ב) שמות עם קמין או צירה או עם שניהם כאחד, כמו גדול, זקן, לכב, ישתנו על אלה אופנים :

- ה) קמין וצירה בפ"ם יפלו ככל אופני הנמיה, ויוצא מזה אפוד דים די; אבום שוה בנפרד ובכמיכות יחיד, וכן אזור אטון;
- ו) קמין וצירה בע"פ ישתנו בכמיכות יחיד ולפני כן ביחיד לפתח, כמו זקן ים ין, ובכל שאר מיני סמיכות ובכנויים המתחברים עמם יפלו, כמו זקני ים, זקנת נתי נות יתי; ויוצא מזה עקב, פגעקב עשו (גלגלם נס כ"ו), זון, פינן מוצלה (הגלים פס ג') . שמות אכל ישן שפמה שקם הקין, בס' רבים אכלי, ישני שפמתי 4) שכהי

1) ונמצא בנפרד מות (סגלים מה פ"ו) ת' מות או קנת, גם פרתוך אשור (יחזקאל פס כ"ט) בנפרד, ולהפך בכמיכות בעול רבקה (יחזקאל כח י"ח) ת' בעול .

2) לב כא בצירה גם בכמיכות וגם במקף, אך באופן האחרון בא בה מתג § 17 ג'), כמו לב פריעה (שמות יז ד'), לב דוד (ע"ג כד י'); אולם אם היא מוקפה למלה זעירא או למלה מלעיל אשר אין מקום או למתג, אז ישתנה הצירה לכגל, כמו פלב ים (משני נג כ"ג), פלב ין ער (סס נג כ"ו); וכן מלת עת, כמו עת הקציר (יחזקאל פס ג' כ"ג), לעת קץ (ויחזקאל ח י"ח); ויוצא מזה: עת נדתה (ויקרא טו כ"ט) .

3) להבדיל בין אלה השמות הנוטים ע"מ רב ובין אלה הנוטים ע"מ אור, נקום זה הכלל בידך, כי הראשונים לרוב בחולם חסר ו', כמו רב, רב, רב, פל, עז, והאחרונים לרוב בחולם מלא ו', כמו בור, חוב, מוב, שזר; וגם אלה אשר נראה בהם ג' אותיות השרש ונוטים כרב, חסרים לרוב ו', כמו אדם אדמים, אים אימה, ארף ארפה, נקד נקדים, עבת, אלה עבתה (יחזקאל ו י"ג), (אולם עבתים או עברות הן עבות (שמות כח י"ג), עגל עגלה, ענג ענגה, ויוצא מזה עמק עמקה (משני נג כ"ו) .

4) ונמצא שפמתי לב (תמיס כד ז') .

הפצוי הפציקים (פציק ק"ט); ומן תושב, מוצא בסמיכת רבים תושבי (מ"ט י"ט), מוצאי (פסלס ס"ט); — אולם בכל הנפרדים קמין וצירה כע"פ לא ישנתו, כמו זקנה ימים נות.

ה ע ר ה .

ויוצא מן הכלל הכולל הזה צירה אשר אין לפניו תנועה או רק תנועה קבמת, כמו פותב, כס' יהודי יתקים, ולפני דך קם יכן יתחלף בסגל או בחורק, ובשאר אופני הנטייה יפול, כמו פותב, פותבך קם יכן; אויב איבך קם; ואם ל"פ ה' ע' הצירה יתקים גם לפני דך, כמו שלחך 1); ואם ל"פ א' או ע"פ גרונות יתחלף הצירה בפתח, כמו שנאך, נאלך, אהבך, ובהפסק נאלך, אהבך.

ג) כשמות אשר בסופם זה, כמו שדה, מקנה וכדומה, הסגל יתחלף כס' יהודי בצירה, ובשאר אופני הנטייה תפול הה"א מכל וכל, כמו תזה התנופה, שדה עפרון, מקנה אברהם, מקני יצי.

§ 49.

שמות נקבות הנמצאים בנפרד על שני משקלים (כה, ת), כמו עטרה עטרת, תפארה תפארת, קמרה קמרת, אשה אשת, נחישת נחשת, מתחברים כס' ובכנווי יהודי אל ת ות"ו רפוייה תתחלף בת"ו דגושה, וברכות ובכנווי רבות מתחברים אל זה, כמו מן עטרה כס' עטרת, עטרת; עטרות עטרות ימי; מן קמרה — קמרת, קמרת, קמרת ימי (נוספות).

§ 50.

שמות בפ"פ שואיות נוטים כאלה השוים עמהם בתנועה האחרונה, ד"מ קתב, יקר = דקר, זאב פאר = זקן 2), גבור ידיד = גדיב; המוד שאור = גדול; אך הסמיכות לא תשתנה בהם, כמו ובכתב ביתישראל (יחזקאל י"ט), וכתב הנשמתן (מלך ד' ז') (גלייבליוטענדע אכשריט), וברבים פתבים פתבי, וכן קצת, מקצת.

שמות בפ"פ שואיות ול"פ יויד, נוטים ככבש, כמו דהי פרי (באס"ף לחי פרי), בכנויים: לחי פרי, ולפני דך קם יכן בסגל, כמו פריה קם 3) וכן פלי פרי מרדך; וברבים לחנים לחני (גדנו, צדנו) לחינו לחינו לחיתם (ע"מ קלותם); פרי אין ברבים ובתלמוד פרות; פרי ברבים פרים פלי. וארה אשר נקוד פ"פ שלהם הטף קמין נוטים ככפר, כמו חלי צרי (גם צרי, באס"ף חלי צרי) בכנויים חלי חלוד, וברבים חלויים; — יש אשר להם ברבים אליף ת' יויד, כמו צבי צבאים 4) (גם צבויים או צבאות); פתי (מן פתי) פתאים (גם פתיים או פתיים), חלי חלואים 5).

שמות אשר ל"פ שלהם אי אחר שוא, או אלה אשר להם כ' שואים אחר תנועת פ"פ, נוטים כאלה הסגלים השוים עמהם בתנועה הראשונה, כמו חטא = גנל, גיא 6) = יות (ברבים גיאיות גיאות), גרד = גרד = גרד; קשם = קשט = קמין.

ל"פ א'
אחר שוא
כ' שואים
אחר
תנועת
פ"פ

- 1) אולם מופת, מופת יחך.
- 2) ונמצא בס' רבים פארי (ממוס נס כ"ח), פארכם (יחזקאל כד כ"ג).
- 3) פרים או פריהם (ממוס ע י"ד), פריהן (יבשה כג כ"ח).
- 4) הא' נחה והיו"ד נעה, והוא ל"פ ויו"ד רבים נפלה, וכן נפאים (מן עפי).
- 5) עיין נוספות; ויש גם חליה, והשרש הזה מלשון ערבית: האלאת (בשע"ט ס"ו, כה"י ונמור סס).
- 6) גיא או גי (ו"א גיא — עש"ט מ' ל'), בכמ' גיא או גי.

דָּבָר, לפעמים ה' ת' ו', כמו אָהֳלָה (בגלגלים יב ח'); ולפעמים שתיהן ה' עם ו', כמו שִׁירָה (מ"א יד ז'), אֹרְהוֹ (איוב כט ז), וּפְיִלְשָׁהוּ (שופטים יב כ"ד).

דָּבָרָה, ולפעמים מְרַאָה, ולרבים מְרַאִיתָ (ביו"ד ס' הרבים) (עיון § 144 הערה 2).
דָּבָרְךָ, לפעמים ה' אחר הנרין: קִזְמַתְּךָ (יחזקאל כג כ"ח).

דָּבָרְךָ, לפעמים ימו: פְּרִימוֹ (ספרים כ"א י"ב).

דָּבָרְךָ, לפעמים יתן: קִלְבֶּךָ (ויקרא ח כ"ט), לִבֶּךָ (יחזקאל יב י'), לִבְבְּךָ (מזוט ב ח') ת' לִבְבְּךָ:

ולפעמים ה"א אחר הנרין: קִרְבְּנָה (בגלגלים כ"א כ"ב) ת' קִרְבְּנָה; ונמצא ב' האיין בקמין: לְבִלְתָּנָה (מ"א ח ז'), פְּתוּקְתָּנָה (יחזקאל מז י"ג), או בה"א אחת בסוף: לְבִבְנָה (בגלגלים כ"א כ"ט).

דָּבָרְךָ, לפעמים יכי, כמו תְּחַלּוּאֵיכִי, תְּיַכִּי, נְעוּרַיִכִי (ספרים עב).

דָּבָרְךָ, לפעמים יתה' ת' יו, כמו וְעִינָהוּ (איוב כד כ"ג) ת' וְעִינָיו, ולפעמים יתה' (ע"ם ארמית) כמו תְּגַמּוּלוּהִי (ספרים קמ"ג י"ג) ת' תְּגַמּוּלוּ.

דָּבָרְךָ, לפעמים ימו, כמו אֲלִימוֹ (ספרים כ"ט) ת' אֲלִיהֶם, שְׂגִימוֹ (שם כ"ו י).

דָּבָרְךָ, ולרוב יתה' יתה' יתה', כמו אֲצִרְתֶּם, מְבַחְתֶּם, מְכַתֶּם, מְתַגְתֶּם.

דָּבָרְךָ, לפעמים ה' אחר הנרין, כמו נְיִתְהִינָה (יחזקאל ח ה') ת' נְיִתְהִינָה.

פֶּדֶק ו. יֵשֶׁם הַמִּסְפָּר.

§ 55.

שם המספר כולל ד' מינים והם:

- א) מִסְפָּר יְסוּדִי (גרונדצאהלווארט),
- ב) מִסְפָּר סְדוּדִי (אָרדונגס-צ"ו),
- ג) מִסְפָּר חֲלָקִי (טוהילונגס-צ"ו),
- ד) מִסְפָּר בְּדִלִי (אלגעמיינעס-צ"ו).

ד' מיני
שם מספר

§ 56.

מספר יסודי:

נפרד. אחד, שנים, שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, שבעה, שמונה, תשעה, עשרה; נסמך. אחד, שני, שלשת 1), ארבעת, חמשת, ששת, שבעת, שמונת, תשעת, עשרת. נפרדת. אחת (אחת), שתיים 2), שלש, ארבע, חמש, שש, שבע, שמונה, תשע, עשר. נסמכת. אחת, שתי, שלש או שלש, ארבע, חמש, שש, שבע, שמונה, תשע, עשר. עיר עשרים וזכר. אחד או עשתי עשר, שנים או שני עשר, שלשה—ארבעה—חמשה—תשעה עשר. נקבה. אחת או עשתי עשרה, שתיים או שתי עשרה, שלש—ארבע—חמש—תשע עשרה.

מספר
יסודי
עיר עשרה

כולל. עשרים, עשרים ואחד או אחד ועשרים, שלשים, שלושים ושנים או שנים ושלושים, ארבעים, חמשים, ששים, שבעים, שמונים, תשעים, מאה; — מאתיים או שתי מאות, שלש—ארבע—חמש—שש—שבע—שמונה—תשע מאות, אלף; — אלפים או שני אלפים, שלשת—ארבעת—חמשת—ששת—שבעת—

עיר מאה
רבות

1) ונמצא ג' פעמים לשלשת בסמ' נקבה, כמו ושלשלת נְשִׁי בְּנָיו (בגלגלים י"ג), עֲלִישֶׁת הַנְּפֹת (ישעיהו י"ב), לְשִׁלְשֶׁת אֲחֻזְתֵיהֶם (איוב ה' ז').

2) ע"ן נוספות לסמן זה.

שְׁמַנְתָּ — תִּשְׁעַת אֲלָפִים; — עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים או רְבֹוא (1) או רִבְבָה, אֶחָד עֶשֶׂר — שָׁנַיִם עֶשֶׂר אֶלֶף; עֶשְׂרִים אֶלֶף או שְׁמֵי רִבְבוֹת או רְבוּתִים, שְׁלֹשִׁים אֶלֶף או שְׁלֹשׁ רְבֹוא, מֵאָה אֶלֶף או עֶשֶׂר רְבֹוא, אֶלֶף אֶלְפִים או מֵאָה רְבֹוא (מִלְּיוֹאֵן), אֶלֶף רְבֹוא (עֶשְׂרֵה מִלְּיוֹאֵן), רְבֹוא רִבְבוֹת (מֵאה מִלְּיוֹאֵן), מֵאָה אֶלֶף רְבֹוא (אֶלֶף מִלְּיוֹאֵן או מִלְּיוֹאֵרֶד), חֲמִשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רְבֹוא או חֲמִשִּׁים רְבֹוא רִבְבוֹת (חֲמֵשׁ מִלְּיוֹאֵרֶד).

הַעֲרוֹת.

(6) שֵׁם מִסְפָּר נִבְדַּל מִשֵּׁם תֹּאֵר בּוֹה, אֲשֶׁר בּוֹ לִזְכֹּר ה' בְּסוֹף וּלְנִקְבַה בְּלִי ה', ^{הַנִּבְדָּל כִּם מִסְפָּר מִשֵּׁם תֹּאֵר} כְּמוֹ שְׁלֹשֶׁה יָמִים, שְׁלֹשׁ שָׁנַיִם; וְכֵן שְׁמֵנָה כְּהֵ"א קְמוּצָה לִזְכֹּר וּבְסִנְל לְנִקְבַה; אוֹלָם מִעֶשְׂרֵה וּמַעֲלָה לִזְכֹּר בְּלִי ה' וּלְנִקְבַה כְּהֵ"א צְרוּיָה.

(7) גַּם בּוֹה נִבְדַּל שֵׁם מִסְפָּר מִשְׁמֵי, כִּי שְׁמֵי בֵּא לְרֹב אַחַר שֵׁם עֵצִם, כְּמוֹ אִישׁ גְּדוֹל, וְשֵׁם מִסְפָּר בֵּא לְרֹב קוֹדֵם הַשֵּׁם, כְּמוֹ הַמְּשֵׁה יָמִים: זוֹלַת מֵלֵת הָאֶחָד שׁוֹה כְּכֹל אֹפְנִים לְשֵׁם תֹּאֵר וְיִבֹוא אַחַר הַשֵּׁם וְגַם כְּהֵ"א הִירֵיעָה, כְּמוֹ הַקְּבֵשׁ הָאֶחָד.

(8) לְמַעֲלָה מִעֶשְׂרֵה הָאֲחֵרִים לִזְכֹּר (חוּץ מֵאֶחָד וְשָׁנַיִם) רֹכֵם בְּנִפְרֵד וּלְנִקְבַה חֲבִים בְּסִמְכוּת, כְּמוֹ שְׁלֹשֶׁה עֶשֶׂר יוֹם, שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה.

(9) שָׁנַיִם או שְׁנֵי בֵּא לְפָנֵי שֵׁם מִסְפָּר, אוֹלָם לְפָנֵי שֵׁם עֵצִם או תֹּאֵר לְרֹב בְּלֵא מֵיָם, כְּמוֹ שְׁנֵי אֲנָשִׁים, שְׁמֵי נָשִׁים.

(10) מִעֶשְׂרִים עַד מֵאה שׁוֹה לְזוּיָנ, כְּמוֹ עֶשְׂרִים יוֹם — שָׁנָה, וּמֵאָה בְּסִמְן נִקְבַה לְזוּיָנ, כְּמוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת יוֹם — שָׁנָה; וּמֵאֶלֶף בְּסִמְן זֹכֵר לְזוּיָנ, כְּמוֹ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים יוֹם או יָמִים, שָׁנָה או שָׁנַיִם, וּרִבְבָה גַּ"כ בְּסִמְן נִקְבַה.

(11) הַסְּמִיכוֹת בְּשֵׁם מִסְפָּר אֵין לָהּ שׁוֹם הוֹרֵאת הַסְּמִיכוֹת וְשָׁנָה לְנִפְרֵד (2).

(12) מִנְהַג לְשׁוֹן עֵבְרִית אֲשֶׁר עַד עֶשְׂרֵה בָּאִים הַדְּבָרִים הַנִּמְנִים בְּרַבִּים, וּמִעֶשְׂרֵה וּמַעֲלָה בִּיהִיד (3), כְּמוֹ וְלֹא הַמְּשֵׁה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם (מִדְּבַר י"א י"ג); אוֹלָם אַחַר אֶלֶף בְּרַבִּים, כְּמוֹ בִּי אֶלֶף שָׁנַיִם בְּעִינֵךְ (סֵפֶר י"ד); וְיוֹצֵא מִזֶּה אֲלָפִים אֶמָּה; שְׁלֹשִׁים שְׁקָדִים גַּם שְׁלֹשִׁים שְׁקָל.

§ 57.

(1) מִסְפָּר סְדוּרִי:

יַחַד. רֵאשׁוֹן, שְׁנֵי, שְׁלֹשִׁים, רְבִיעִי, חֲמִישִׁי או הַשְּׁשִׁי, שְׁבִיעִי, שְׁמִינִי, תְּשִׁיעִי, עֶשְׂרִי. מִסְפָּר רַבִּים. רֵאשׁוֹנִים, שָׁנַיִם, שְׁלֹשִׁים, רְבִיעִים, חֲמִשִּׁים, שְׁבִיעִים, שְׁמִינִים, עֶשְׂרִים, תְּשִׁיעִים, עֶשְׂרִים.

יַחַד. רֵאשׁוֹנָה, שְׁנֵי, שְׁלֹשִׁים (4), רְבִיעִית, חֲמִישִׁית, שְׁשִׁית, שְׁבִיעִית, שְׁמִינִית, תְּשִׁיעִית, עֶשְׂרִית.

(1) רְבֹ (י"ה ז' י"ח ועוד, מן רבב) — ברבים: רְבוֹת (מכ"ב ז' ב'), וברבוי זוגי: רְבִתִּים (ספ"ט כז י"ח); אוֹלָם רְבֹוא (מן רבא=רבב) ברבים: רְבֹאוֹת (דני"א י"א י"ג) (מבוא לנה"ב צד 172).
 (2) הַסְּמִיכוֹת חֲבוּא לְרֹב עַל מִסְפָּר נֹרֵעַ, כְּמוֹ שְׁלֹשֶׁה רֵאשִׁים (ספ"ט ז' י"ח), וְיִתְקַעוּ שְׁלֹשֶׁת הַרֵאשִׁים (ספ"ט ז' י"ח) וְיִשְׁלְחוּ—חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים (ספ"ט ז' י"ח) וְיִלְכוּ חֲמִשָּׁת הָאֲנָשִׁים (ספ"ט ז' י"ח) (הַתּוֹרָה וְהַסְּמִיכוֹת תּוֹרֵי ע' ז' י"ד).
 (3) זֹה בְּנִמְנִים מוֹרְגָלִים, כְּמוֹ יוֹם, שָׁנָה, אִישׁ, אִמָּה, וְכדוּמָה, וְכֵן בְּלֵ"א (הוֹנֵדֵרֵט סֵאנֵן, 60 פֵּאָנֵר).
 (4) וּבִטְצָא שְׁלִישִׁיָּהּ (ספ"ט ז' י"ח) (עֵינֵן בִּכְפֻת אֵל § 57).

דבות. ראשונות, שניות, שלישיות, רביעיות, חמישיות, ששיות, שביעיות, שמיניות, תשיעיות, עשיריות.

עד מאה וזכר. היום האחד עשר — השנים עשר — השלושה עשר — הארבעה עשר — העשרים — המאה.

נקבה. השנה האחת עשרה — השנים עשרה — השלש עשרה — הארבע עשרה — העשרים — המאה.

הערות.

(6) מספר סדורי שוה תמיד לשם תאר לכיוא אחר הנספר, ובה"א אם הנספר נודע, כמו יום ראשון, השנה השנית, ימים ראשונים, ימים הראשונים.

(7) למעלה מעשרה בא מספר יסודי ת' מספר סדורי, אך בא אחר הדבר הכפול ובה"א הידיעה, כמו עשרים יום (מ"י), היום העשרים (מ"ם); אצת, עשרה שנה (מ"י) שנת האחת עשרה (מ"ם). וגם מאחד עד עשרה בא לפעמים מ"י ת' מ"ם, כמו בשנת שלש ת' בשנה השלישית; יום אחד ת' יום ראשון, בעשור להדש ת' בעשור להדש, וכן ושלש עשרה שנה מרדו (בשנים יד יז) ת' ובשנת השלש עשרה.

§ 58.

(6) מספר חלקי: חצי (חצי) מוקצית מוקצה, שלישי או שלישית, רבע או רביעית, חמש או חמושית ששית, שביעית, שמינית, תשיעית, עשירית (וגם עשיריה עשרים י"א).

הערות.

(6) מספר חלקי שוה תמיד למספר סדורי נקבה, אך מ"ם בא אחר הנמנה ומ"ח תמיד קודם הנמנה ובלי היא הידיעה, כמו השנה הרביעית (מ"ם), רביעית השנה (מ"ח); איפה עשירית (מ"ם), עשירית האיפה (מ"ח).

(7) מעשרה ומעלה לא נמצא במקרא, אך נוכל להוסיף בהם מלת חלק, כמו חלק אחד עשר, חלק עשרים, חלק שנים ושלשים.

§ 59.

(7) מספר כללי: מספר כללי מובדיל בין כל לחלק, והוא כל 1) קל או הבל (אללער, יעדער), אין כל, לא כל (ניכטס, קיין), כמו ועתה... אין כל (נמנגל יא י'), לאיתעשה קלמלאקה (שמות כ"י) (נוספות); — קצה מקצה, קצת מקצת (אוינגע, איין מהייל); — מאומה (עטוואס) 2); אין=לא=מאומה (ניכטס); יש (מאנבער); רב, כפיר, רב, הרבה (פיעל); קענט, לא כפיר (וועניג) 3).

§ 60.

יש מספר המורה על כפל הפעלה, כמו פעם, כרבים פעמים או פעמים, כמו

1) נמצא כל ת' חלק, כמו (מ"י ב' ז' - באב - עשרים ז' ז', 'עמ"ד מ"י) ולהפך רצוי לרב אהיו (אמט' י' ת' כל).

2) מרכבת מן מכה"א-מ"ד, ונקצר בא' נחה: מאום (אויב לא י').

3) וגמנים גם בין תארי הפעל (§ 126), כי מבארים כמה לרוב את הפעל.

פְּעָם אַחַת, שְׁמֵי פְּעָמִים אוּ פְּעָמִים, שְׁלֹשׁ פְּעָמִים אוּ הֶגְלִים (3 מַאל), עֲשָׂרַת מְנַיִם (10 מַאל).

וַיֵּשׁ מִסְפַּר הַמּוֹרָה עַל שְׁעוֹר וְעוֹרָךְ (פְּעוּרָאֲלִטִים), כְּמוֹ כְּפָל אוּ כְּפָלִים, מְשֻׁנָּה מִסְפַּר שְׁעוֹר וְעוֹרָךְ (צוּוִיפֶאךְ דְּאֶפְפֶּלִט), אַרְבַּעַתִּים (4 פֶּאךְ), שִׁבְעָתִים (7 פֶּאךְ), וּלְפַעְמִים כֹּא מִסְפַּר יְסוּדֵי עַל דְּרָךְ גּוֹמָא, כְּמוֹ שֶׁבַע עַל־הַמְּאֵתִיכֶם (וּקְרָא כִּי יֵה).

וּמִסְפַּר הַמִּסְפַּר כִּלְעַם הֵם אוֹתוֹת אֱלֹהִים בְּיָתִי:

א (1), ב (2), ג (3), י (10), י"א (11), מ"ו (15), מ"ז (16), י"ז (17), סְבִיב (18), כ (20), פ (80), ק (100), ת (400), ת"ק (500), ת"ר (600), ת"ש (700), ת"ת (800), תת"ק (900), אֶלֶף אוּ א' (1000), ד"ט: ה' תרמ"ט לְבְרִיאת עוֹלָם, א' תתפ"ט לְמִסְפַּרִּים.

תַּם הַמְּאֵר הַשְּׁנִי

(1) ת' י"ה י"ו, שְׁחָן חֲצִי הַשֶּׁם הַמִּינּוּחַ, וְאֵין לְהַגִּית אוֹתָן מִשּׁוּם לֹא תִשָּׂא וְגו'.

(2) וַיֵּשׁ מוֹנִין תַּתְּרִיחַן אוֹתוֹת כַּמִּנְפִ"ץ הַכְּפֻלוֹת; עֵינִי נֹסְפוֹת לִסְמַן זֶה.

מאמר שלישי

פעלים ומלים

מבוא (1)

פרק א. הלקי הפעל.

§ 61.

הפעל מורה על איזה פעולה או על איזה תכונה בעצם, ונחלק בכלל לשלשה מינים:
 (1) פעל עמד (אונאיבערנעהנדרעס צייטווארט), אם יש רק גוף עושה הפעלה ולא נוף מקבל הפעלה, כמו ראובן ישב, עמד, ישן, הלך.
 (2) פעל יוצא לשני (איבערנעהנדרעס צ״ו), אם יש שני נופים, עושה ומקבל הפעלה, כמו ראובן אכל את הלהם, וכן שתה, קתב.
 (3) פעל יוצא לשלישי, אם יש שלשה נופים, עושה, מקבל ומסבב הפעלה, כמו ראובן האכיל את שמעון את הלהם; הרי ג' נופים, ראובן המסבב את פעלת האכילת, שמעון האוכל והלהם הנאכל.

שלשת מיני פעל.

פעל יוצא לשני

פעל יוצא לשלישי

§ 62.

פעל יוצא בא בג' תמונות:
 (1) בתמונת פעל (מהאיש), אם מדבר מן עושה הפעלה, כמו ראובן נפקד;
 (2) בתמונת פעול (ליידענד), אם מדבר מן מקבל הפעלה, כמו שמעון נפקד;
 (3) בתמונת התפעל (צוריקהירענד), אם הפעל עושה הפעלה בעצמו, כמו ראובן התפקד.
 הערה. פעל עומד יבא על הרוכ אך בתמונת פועל לפי שאין בו מקבל הפעלה (2).

ג' תמונות פועל פעול והתפעל

§ 63.

התמונות אשר יקנה הפעל מהן אף כי בכלל הן שלש אך בפרט הן שבע תמונות הנקראות בננים (פארמען, קאזיונאציאנען). והם ג' בנינים פעלים או אבות: קל, פעל, התפעל; ג' בנינים פעולים או הולדות: גפעל, גפעל, התפעל; והבנין השביעי התפעל. ואלה הם על הסדר וסמניהם:
 (1) בנן קל, אין לו אות נוספת ולא דגש חזק לסמן הבנין, ולכן נקרא קל, כי הוא קל במבטא;

בנינים אבות והולדות

בנינים

(1) המבוא נמשך עד פרק ד', ובהגיע התלמיד לפרק ד', אז ילמד תחלה כל גזרה בע"פ ואח"כ הערותיה השייכות לה.
 (2) ועל המעט גם בתמונת פעול, כמו ארץ נושבת (שמות סו כ"ט), נהלקתי (ספר שופטים כ"ג), וכן היה נחיה, תלה נחלה, שאר נשאר, וכדומה, ואז הוראתם כהוראת הקל.

- (ט) בִּנְיָן נִפְעַל, יש לו נרין נוספת בראש השרש לסמן הבנין ;
 (ז) בִּנְיָן פִּעֵל } יש להם דנש חזק בע"פ לסמן הבנין ;
 (ח) בִּנְיָן פִּעֵל }
 (ט) בִּנְיָן הַפְעִיל, היא נוספת בראש השרש וי"ד בין ע"פ ובין ל"פ כנ' גופי נסתר ; *
 (י) בִּנְיָן הַפְעֵל, ג"כ היא בראש השרש ;
 (יא) בִּנְיָן הַתְּפַעֵל, היא ת"ו בראש השרש וד"ח בע"פ לסמן הבנין .

§ 64.

בכל פעל יש לראות על אלה דברים :

- (6) דָּרַךְ . ג' דרכים הם :
 (1) דָּרַךְ הַנְּעוּד (בעששטימע ארט), אם מדָּבֵר מפעֵלה ביעוד זמן נוף מין ומספר , ג' דרכים
 כמו אני קְתַבְתִּי , אתה קְתַב , הוא יִקְתַּב ;
 (2) דָּרַךְ הַקְּטוּד (אונגעשטימע ארט), אם מדָּבֵר מפעֵלה מבלי הגד זמן או נוף
 הפעל, כמו קְתוּב (שרייבען), קְלוּד (געהן) ;
 (3) דָּרַךְ הַצְּווי (געניטענדע ארט), אם הַכְּדָבֵר מְצַנֵּה לשומע לעשות אווה פעלה,
 כמו קְתַב , לֶךְ .

§ 65.

- (7) זָמַן . ג' זמנים הם :
 (1) עָבַר , כמו אֶכְלְתִּי , קְתַבְתִּי (תמול) ;
 (2) בְּיָזְנִי או הִזְהִי (1), כמו אָנִי אֶכֶל , פְּתַב (עתה) ;
 (3) עָתִיד , כמו אֶכֶל , אֶקְתַּב (מחר) .

§ 66.

- (8) עוה מין ומספר ; ג' גופים הם : כְּדָבֵר , נוכח , נסתר ; ובכל נוף ב' מונים : זכר ג' גופים
 ונקבה ; וב' מספרים : יחיד ורבים .
 ב' מונים
 וב'
 מספרים

פרק ב. אותיות השמוש בפעל .

§ 67.

לסמן נוף מין ומספר בפעל ישמשו שבע אותיות האמנותיות המקברות לשרש האמנותיות
 הפעל מלפניו או מלאחריו . בעבר באות אותיות תהומרין אחר השרש , כמו פְּתִיחִי-נו , תהומרין
 ובעתיד באות אותיות איתקין לפני השרש ואותיות יונייה אחר השרש , כמו אֶ-קְתַב , איתקין
 תִּי-קְתַבְתִּי , תִּי-קְתַבְתִּי .

גם אותיות שְׁנִייה כְּבָלִים מתחברות לשרש הפעל לשמש ת' מלות היהם או מלות שו"ה
 החכור . אותיות שְׁנִייה מתחברות עם כל חלקי הבנין , ואותיות כְּבָלִים רק עם
 ככל"ם
 מקור נסמך .

(1) והמודקקים הראשונים קראו לפעל בנין הכבד , להפעיל בנין הכבד הנוסף , ולהפעל בנין
 הכבד שלא נזכר שם פְּעֵל , ולהפעל בנין הנוסף שלא נזכר שם פְּעֵלו ; למקור : שם הפעל , ולבנינוני ;
 לשם הפעל , וזה נהוג מאד לדעת , לסמן הבין כמה מקובות בסבארים הראשונים .

פרק ג. הנזירות ומספרן.

§ 68.

גורה כל השרשים השווים בתמונתם ובנקודתם על דרך אחד נקראים נזרה (קלאססע), ד"מ: פקד שומר קתב הם נזרה אחת, קר ש"ב ר"ן נזרה אחרת.

§ 69.

שבע נזרות הן, ואלה הן:

(6) שלמים, הם הפעלים אשר בהם ג' אותיות השרש מרגשות במכטוא, כמו קתב, שמר. (7) הסרים, אם פ"פ נו"ן או למ"ד, היו הסרות לפעמים ונשלמות בד"ה בע"פ, כמו אגש אפק מן נגש לקח.

(8) נחי פ"י, אם פ"פ יו"ד תנוח לפעמים, כמו אינק מן ינק.

(9) נחי ע"ו, אם ע"פ הנהח הוא ו"ו, כמו קום, שוב.

(10) נחי ל"א, אם ל"פ הנהח היא א', כמו קרא, קצא.

נחי ל"ה, אם ל"פ הנהח היא ה', כמו נהה, נשה.

(11) פגולים, אם ע"פ ול"פ אותיות דומות, חסרה לרוב ע"פ ונשלמת בד"ה אשר בל"פ, כמו סבות, סבות, מן סכב, סכך.

הערה. יש עוד גזרות הנקראות קרובים, וזה אם הפעל קרוב משתי גזרות יחד, כמו נשא, נטה, בוא, ויתבארו להלן (§ 111).

§ 70.

ויוצא מכל מה שאמרנו, כי ככל פעל יש לראות על שמנה דברים, והם: (6) שרשו, באיזה גזרה הוא; (7) הוראתו, אם עומד או יוצא; (8) בנין; (9) דרך; (10) זקן; (11) גוף; (12) מין; (13) מספר.

פרק ד. שלמים

§ 71. קל

עבר קל בא על ג' משקלים, קעץ פעל פעל, כמו קתב קבד קמן (1). בשלשת המשקלים האלה ע"פ בנסתרת ונסתרים בשוא נע פתחה פתחה קתני; אולם באס"ף הפתוחים בקמין (2), הצרויים בצירה והחולמים בחולם, כמו שמה שמה, קפצה קפצו, יקלה יקלו; ובשאר הגופים הצרויים והפתוחים שוים והחולמים כלם בחולם, זולת בסוים תם תן, או עם ו"ו ההפך או בכנוי יתהלף החולם בקמין קמן וקלתם קמתן, ויקלת עמד (מסומ ית כ"ד), ויקלתו (מל"ס ית כ"ה), והטעם לפי שבאלה הנגינה מודע וישאר אי"ב החולם הברה מרכבת בלי נגינה, ולכן נתחלק לתנועה קטנה.

בצרויים וחולמים כינוני יהיד שוה לעבר, זקן, יגר, אך יחידה רבים ורבות

(1) ונמצא ג' המשקלים האלה בפסוק אחד, כמו: ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שבת עלי הענן וכבוד ה' ילא את המשכן (מסומ מ ל"ה).

(2) ויש איזה פתוחים באס"ף בצירה והם: זכר, חדל, עצם, שבע, שמה, באס"ף זכרו חדלו וכו'.

בצרוים 1) בשוא פ"פ, כמו בַּבְּדָה, זְקָנִים יָזַת, לפי שקמץ פ"פ הוא תנועה הנ' שלפני הנגינה, ולכן ישתנה לשוא.

§ 72.

עתיד וצווי באים על ב' משקלים אֶפְעַל יַעַל, כמו אֶכְתֵּב, אֶכְבֵּד, אֶתֵּב, שֶׁכֵּב (נוספות). משקל אֶפְעַל בא תמיד בפעלים עומדים או גם ביוצאים אם כהם ע"פ גרונית או ל"פ ח' או ע', כמו יִשְׁכַּח, יִשְׁמַע (2); ויוצא מזה אֶנְעַם, יִנְהַם, וכדומה. עתיד וצווי משקלים על ב' משקלים

§ 73.

יש ב' מקורים, כמו קָתוּב, קָתַב, הראשון נקרא נִפְרָד וְכַאֲשֶׁר תָּמִיד כְּלִי שְׂמוּשׁ בְּכָלִים, והשני נקרא נִפְרָדָּה (3) וְכַאֲשֶׁר לְרֹב עִם כְּכָלִים (4), וההבדל בשמושם יתבאר להלן בשמוש הלשון (189. 190. 203 §).
במקור נסמך אחר שמוש בכ"ם בא ע"פ רפה (5), אולם אחר ל' השמוש לרוב כדנש (6), כמו קָתַב, אֶכְתֵּב, אֶכְתֵּב, לִכְתֹּב (יִשְׁמַע יו"ט), לִכְתֹּר (ע"פ ב' ס'), לִכְפֹּר (נלמדים מ"ס'), לִשְׁכַּח (ע"פ ג' ז'), לִשְׁכַּח (ע"פ ט"ו) וכדומה.
לצווי ישמש תמיד מקור נסמך, זולת בהפעיל ישמש מקור נפרד, כמו תִּכְתֵּב, וּבְקָל ישמש הנסמך לרוב וע"פ המעט הנפרד (7), כמו זָכַר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה (דברים כ"ד ס'), שָׁמַר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת (ע"פ ט"ו ס'), שָׁמַר אֶת הַדָּשׁ הַאֲבוּב (ע"פ ט"ו ס').
ה ע ר ה. בצווי לאזהרה (ע"פ ט"ו ס') ישמש העתיד עם מלות לא, אַל, כמו לֹא תִגְנַב (שמות כ"ד ס'), אֲלֵי־תִשְׁלַח יָדְךָ (נלמדים כ"ט ס'), ויתבאר להלן (185 § ד').

§ 74.

העתיד בא לפעמים בה"א נוספת (9), ועל ידי זה תשתנה לפעמים התנועה לשוא, כמו אֶשְׁמֹר אֶשְׁמְרָה, באס"ף ישוב למשקל ראשון, כמו אֶשְׁמְרָה, אֶשְׁלָחָה. וגם בא בנוי נוספת (10), כמו תִּשְׁמְרוּן, תִּשְׁמְרוּן, וכיחוד בהפסק מאמר. וגם באס"ף

- 1) אבל כחולמים אינם נמצאים כבינוני שלמים: יחידה, רבים ורבות כ"א יחיד זכר לבד.
  - 2) ויש פעלים על ב' משקלים כאחד, כמו וַיִּשְׁכַּח הַמֶּן (יִשְׁמַע ט"ו ס'), לִכְתֹּב הַתְּעִיבָה הַמְּלֵאכָה (תהלים י"ג).
  - 3) מקור נפרד בקל לרוב בתולם מלא ו"ו, והנסמך לרוב בתולם חסר ו"ו, ולכן קָבֵשׁ לנטיה בכנוים, כמו לִרְדֹּפָה (ע"פ ט"ו ס'), ועיין § 47 הערה 3, גם § 123.
  - 4) ומעט בלא בכלים, כמו עַתְּ קָבֵד וְעַתְּ רָקוּד... ועת פְּנֹם (קל"ג ד' ו'), הָאֵמֶר לַמֶּלֶךְ (איוב ג' י"ח) וכדומה.
  - 5) ויוצא מזה: פְּזַנְבֵּן יִשְׂרָאֵל (נלמדים ט"ו ס'), פְּזַנְבֵּן בְּנוֹתָם (יחזקאל י"ג).
  - 6) כי נקוד העצמי של למ"ד הוא בפעלים ק"ג ונתהדף לפני שוא לח"ק והשוא היה לנת, ויש רמזים אחר למ"ד, כמו לִצְבָּא צֶבֶא (נמנני ד' כ"ו, ט' ל"ז), לִתְחַשׁ וְלִתְחַשׁ (יחזקאל ט' א'), לִתְבַּק (קל"ג ס')
  - 7) מ"ע הירח צד 68 ש"א ח"א).
  - 8) מן 148 מקורים הבאים במקרא בנפרד נמצאים 28 לצווי.
  - 9) וכן כתב בעל מקנה אבנם וז"ל: ולפעמים תבוא (בצווי) פ"פ בקמץ וע"פ חולם, כמו שָׁמַר זָכוֹר, ע"כ.
  - 10) ה"א נוספת תגקדת בקמץ לפניו בה"א נקבה, רק ב' פעמים נמצא כסגל, כמו וַיִּשְׁמְרָה (תהלים כ"ד), וַאֲקַרְאָה (ע"פ ט"ו ס'), גם הבינוני לפעמים בה"א נוספת, כמו בְּעִנְיָה, וַיִּשְׁמַר ד' - ר"ד (תהלים כ"ד), ועיין מלים זרות 221, 258.
- 10) וְהִיא מְנַגֵּה לְשׁוֹן אֲרִמְיָה, (כבר הודיעתי זאת במהדורא ג' ולחנם התגרה כי ע"ז בעל השחר-ש"ד

נשארה הנגינה מלרע בעבור הור, כמו ילקטין, וינעון, ויבאון (סנהדרין קד כ"ט).

גם המקור בא בה"א נוספת, וזה לרוב כשהוא עם ל' השמוש, ואז נקוד פ"פ בקמץ קמץ או בקבוץ או בחיריק, כמו לְקַרְבָּה, לְחַמְלָה, לְיַרְאָה, וכפ"פ אליה או ע"פ גרונית בפתח, כמו לְאַשְׁמְתָה קָה (ויקרא ט כ"ו), לְצַחֲבָה (דברים נ ז'), וְשִׁחְטָה (סנהדרין ט ב').

מקור
צווי
בה"א
נוספת

בצווי עם ה"א נוספת, אם הוא ע"ם אָפַעַל או נקוד פ"פ בקמץ קמץ, כמו שְׁמַרְה נפשי (סנהדרין טו ב') מן שְׁמַר; ואם הוא ע"ם אפַעַל או נקוד פ"פ בחיריק, כמו שְׁבָקָה עמי (נחמיה ג י') מן שְׁבָב; ואם פ"פ גרונית היא בסגל, כמו אֶפְקַדְתִּי (נחמיה יא ט"ו), עֲרָבָה לפני (איוב נג ט'); ואם ע"פ או ל"פ גרונית או במפסיק, שוא פ"פ לא ישתנה, כמו שְׁאֵלָה (שעש"ט ז ט"א), ה' שְׁמַעְהָ ה' סִלְחָה (דניאל ט ט"ט), יְרַשָׁה (דברים נג כ"ג), וְסַעַדְהָ (ב"ח יא ז'). ויש איזה יוצאים, כמו סְבָרָה כיום (נחמיה כה ז'), קְרָבָה אלנפשי (סנהדרין סג ט"ב), שְׁלָחַת הנער (נחמיה טג ט'). ת' מְבָרָה, קְרָבָה, שְׁלָחָה, מן סָבַר, קָרַב, שְׁלַח.

§ 75.

הקל מורה או על פעל עומד או על פעל יוצא, כמו שָׁכַב, בָּתַב. ויש פעלים אשר הם בקל פעם עומדים ופעם יוצאים, כמו כּוּל הַפֶּךָ לְבָן (ויקרא יא ט"ג) עומד, הַפֶּךָ לְבָם (סנהדרין קד כ"ט) יוצא; והירדן קָלָא על כל נדותיו (סנהדרין ט"ג) עומד, וכבוד ה' קָלָא אֶת־הַמִּשְׁכָּן (שמות ט כ"ט) יוצא (2).

הוראת
הקל

נ פעל

§ 76.

ה) נקוד ע"פ בעתיד בצירה או בפתח, כמו תַעֲבֹב (ויקרא טו ט"ג), תַעֲבֹב אֶרֶץ (איוב יח ז'). תַעֲבֹב (יחזקאל כג ז'), תַעֲבֹב (שם נג כ"ח) וכדומה; אולם באס"ף או בעי"ן או ל"פ גרונית לרוב בפתח: וַיִּנְבֹּל (נחמיה כה ה'), וַיִּנְפֹשׁ (שמות לא י"ו); אֶלְקָח (ב"ב נג), וַיִּנְעִין (ב"ח יא ז'), וַתִּפְקַע (נחמיה טו ז'). — בנוכחות ובנסתרות תמיד בפתח, כמו תִּבְרָכָה (שעש"ט טו י"ג), תִּמְבְּרָה (דברים כד ז').

נקוד ע"פ
ואי"ן

ג) בהסגת הנגינה בקה"ט או בסבת ו"ו ההפך (86 § ד) יתהלף צירה ע"פ בסגל, כמו וַיִּנְתָּר לו (נחמיה כה ז'), וַיִּלְחֶם בישראל (נחמיה כה ז'), וַיִּצְבֹּד (שם כה ז').
ג) נקוד אית"ן בקל נפעל והתפעל בחיריק, זולת אר"פ מ"ב בסגל, ובנפעל היא לרוב בחיריק, כמו אֶשְׁבַּע (נחמיה כה כ"ד), אֶדְרֹשׁ (יחזקאל יא ז'), אֶשְׁפֹּט (שם כ כ"ו), ועל המעט בסגל.
ז) במקור נפרד בנפעל ע"פ לרוב בצירה: הִתְבַּח, ועל המעט בחולם: הָאָבַל. הִתְבַּח, הִתְנַן, אֶדְרֹשׁ.
ט) בעתיד מקור וצווי נפעל בא ד"ח בפ"פ להורות על הסרון גו"ן למסן הבנין.

§ 77.

הנפעל מורה:

ה) על מקבל הפעולה מן הפועל בקל, כמו נוֹלַד;

הוראת
הנפעל
וסמך:
מורה:
מקבל,

ח"ג צד 189; ונמצאה גם בעבר, כמו וַיִּנְעִין (דברים ט ג ט"ו), צִצְקִין (שעש"ט טו ט"ו). והגו"ן הוא מן אָנוּן (הם) בארמית.

1) הצווי שְׁלָחָה נמצא לרוב בחיריק ולא שְׁלָחָה; וגם נמצא רַפְּאָה נפשי (סנהדרין סג ט"ב) בשוא ומלרע על פי המסורה.

2) אצל שם ה' קָלָא תמיד יוצא.

3) ומוזה גם הצווי בפתח: הִתְבְּרָה, אף כי לא נמצא במקרא צווי נפעל ברבות לא בפתח ולא בצירה.

(ג) לרוב על פעלה חוזרת כמו התפעל, כמו נשמר, השומר את עצמו; ובאופן חזרת, זה לרוב אמראת הצווי, כמו האספו, הקלמ, הקרד, השמר (1).

(ד) פעלת איש ברעהו, ר"ל שכל אחד פועל ברעהו ונפעל ממנו, כמו נשפט, איש איש שוכמ את רעהו, וכן נושץ, נלחם, נוכח, וכדומה.

ויש שרשים שאינם בקף ובאים בנפעל בהוראת הקל, כמו השבע, הלחם (2), שרשים הקרה, השען (3), וגם כאלה יש צווי.

הערה. ההבדל בין בינוני פעול מקל ובין בינוני נפעל הוא, כי הראשון דין שית לו (ש"י נכדננ נ"ג 3), ומורה על פעלה שנמצאת בעצם הפעול מבלי הורות על זמן

מוגבל מתי הלה הפעלה, והשני לרוב דין פעל לו, וכורה שהפעלה הלה בעצם בזמן ההורה (4), ד"מ ההלון פתוח, היה פתוח מכבר ועוד עתה, אולם החלון נפתח, מורה

שהיה סגור מקודם וכעת נפתח; ובאמרנו ההלון נפתח (בעבר) מורה כי נפתח מאז ועתה הוא סגור.

פועל ופעל.

§ 78.

(6) נקוד ע"פ בפעל עבר נסתר לרוב פתח, כמו אבד וְשָׁבַר (יב"ט נ"ג), גָּדַל ה' נקוד ע"פ את יהושע (י"ט ט"ז ד' 17), וביחוד לפני מקף, אולם בהפסק לרוב צירה, כמו ואלה מי גָּדַל (י"ט ט"ז ט"ז 17); ואיזה מהם בסגל, כמו דבר, פָּגַם, פָּקַד (6).

(7) בעתיד כקודר וצווי לפני מקף לרוב סגל, כמו יבקשילו (י"ט ט"ז ט"ז 17), בקדשילי (שמו"ט י"ג 17), וכן בתתפעל.

(8) בעתיד נוכחות ונסתרות בצירה, ובאס"ף כפתח, כמו תעצבנת (ש"י נ"ג 17), תנאפנה (כ"ט ט"ז ד' 17).

(9) נקוד איתין בפעל ובפעל בשוא.

§ 79.

הפעל מורה:

(6) על הו"ק הפעלה והשגותה פעמים רבות, כמו שָׁבַר בקל לשבר אחד, שָׁבַר בפעל לשברים רבים; פתח, הרלת הנפתחת בנקל, פתח, קשר הנקשר בחוקה.

(7) על פעלה יוצאת, אם היא עומדת בקל, כמו פָּעַר עומד, פָּעַר יוצא (§ 179). יוצאת,

(8) לפעמים מובן בו פעלי הַיָּמִים, הַשָּׁבַע, עָזַר, כמו דָּא תַּחֲתָה כָּל נִשְׁמָה (נ"ט ט"ז ט"ז 17), הניחוכי, הניח בהיים; צָדָקָה נפשה (י"ט ט"ז ט"ז 17), חשבה עצמה לצדקת; גָּלְדָּקָן את העבריות (שמו"ט ט"ז ט"ז 17), עזר להוליד.

(1) אולם בשאר בנינים הפעולים אין בהם צווי, כי לא נוכל לצוות לשמעון להיות נפעל מראובן, כי הפעלה איננה תלויה ברצון השקבל כ"א ברצון הפועל.

(2) וגמצא פ"א בקל: לָתַם את לחמו (פ"א ט"ז ט"ז 17).

(3) וכן תָּאֲלַם, תָּפַלַם, תָּפַעַם, תָּרַבַם, תָּשַׁחַת, תָּשַׁמַד, תָּתַעַב, וכדומה.

(4) וגמצא לפעמים גם בינוני נפעל כש"ת גמור, כמו כסף נבחר, נבחר שם, נאור נבחרה, נאמן ביתך, נלעג לשון (התורה והמצוה ויקרא ט' ט"ט).

(5) אולם לפני ת"ת יתני בהפסק בקמץ, וכל דְּבַרְתִּי יתני, שְׁפַרְתִּי, הַצַּלְתִּי פתוחים באס"ף על פי המסורה.

(6) דָּבָר באס"ף חסר בצירה: פָּגַם בב' מקומות בצירה: פָּגַם ביין לבושו (נ"ט ט"ז ט"ז 17), ואת נגדיו לא פָּגַם (ש"י ט"ז ט"ז 17).

(7) ובשבר בְּקִשְׁלִיץ (ש"י ט"ז ט"ז 17).

ד' אפני
חוראת
הפעל:

ח"י נפ"ש
ח"י ק

יפעל השם, (ז) לרוב נכנו בו פעלי השם, המורים על עשית דבר ושמוש בו, כמו שם צפרים יקבנו (סלים קי י"א), עשית הקן; ועפר בעפר (ע"ב פי י"א), השלכת עפר הנה והנה; או על הסרת דבר, כמו וככל תבואתי תשאלש (פ"ב נ"א י"א), עקורת השרש; ונדשנו את המזבח (פ"ב נ"ד י"א), (הסרת הדשן 1).

הפעל מורה על קבלת כל הפעלות האלה מפעל אביו. ויש שרשים הנמצאים רק בפעל בהוראת הקל, כמו דבר, מהר, צוה, פנר 2).

ה פעיל והפעל.

§ 80.

6 נקוד ע"פ כעתיד הפעיל עם ר"ו ההפך צירה, כמו ויבהל (נ"א פ"ב ז'), ולפני מקף בסגל, כמו ויחן קיפו (ש"ס י"ד ז'), וברבים ע"פ לפעמים ג"כ בשוא ע"ד ארמית, כמו ויירכו את לשונם (י"א פ"ב ז'), ויבדקו גם המה אחריהם (ע"ב י"ד ז'), ויעשנו (ס"ו י"א ז'). 7 נקוד איתן בהפעיל פתח, ונקוד אות השמוש בעבר בינוני ועתיד הפעל או קמין קמן או קבוץ, כמו והשכב (י"א פ"ב ז'), והשקבה (ס"ו פ"ב ז'); והשלק (ז"א פ"ב ז'), והשקבה (ש"ס י"א ז').

§ 81.

ההפעיל מורה על הסבת פעלת הקל, כמו יצא, יצא מעצמו; הוציא, סבב לציאת; קדש, היה קדש; הקדוש, סבב להיות קדש. ואם הקל יוצא יש להפעיל ב' פעולים, כמו וילקש אותו בגדי שש (נ"א פ"ב ז'). — ההפעל מקבל הפעלה מאביו. ויש שרשים הנמצאים רק בהפעיל בהוראת הקל, כמו השקם, השלק, הפות מן נבא 3), הפט מן נבט, הגד מן נגד 4).

ה ת פעל.

§ 82.

אם פ"פ אחת מאותיות סצ"ש, או תבוא לפני ת"ו התפעל, כמו וקמבל, השמטר 5); ובפ"פ צ' תתחלף ת"ו התפעל לט"ית, כמו הקצדק ת' הקצדק 6). אם פ"פ אחת מאותיות דמ"ת, אז תחסר ת"ו התפעל לרוב ונשלטת בד"ח, כמו מקדבר (פ"ב נ"ד ז') ת' מתדבר, תממאו (ויקרא י"ז ז') ת' תתממאו, תתמם (ע"ב נ"ג ז') ת' תתמם; ולפעמים גם לאני ה"ן, הכונן ת' התבונן, הנפא ת' התנפא.

§ 83.

נקוד ע"פ בצירה, ויש בפתח, וכמפסיק בקמין, כמו ואליתתחכם (ק"א ז' ז'), 1 גם בכנינים אחרים נמצא כמו כן, כמו בקל וערפתו (ש"ס י"א ז'), לא תומר (ויקרא כ"ה ז') § 176 הערה 1 מלמטה). 2 וכן קאר בקר פשור נדף גלח חדש בלש סלף פלם קבל קמר שמה לעני שחת שקמן. 3 ויש שרשים הבאים תמיד בכנין אחד הוץ מפעם או פעמים נמצאים בכנין אחר, כמו והשערה נפתה (ש"ס ז' ז'), לא נכו (ש"ס ז' ז'), בכנין פעל, וכן ונבט לארץ (ש"ס ז' ז') בנפעל או בפעל; ובכ"ז לא בשמש כ"א בכנין אשר בא בו השרש לרב. 4 וכן תוהר (גלגלען) תכלם המטר השגם השחת השמיר השקף. 5 ונמצא פ"א: והתשוטטה (י"א פ"ב ז') ת' והשתוממה. 6 ובארמית תתחלף כפ"פ ז"ן, ת"ו התפעל לר"ת, כמו תודמן ת' התדמן.

וְהִתְקַדְּשׁ (מִקְדָּשׁ ו' כ"ו), הִתְקַדְּדָה (מִשְׁנֵי כ"ט), וְהִתְקַדְּשׁוּ (יִשְׁעֵי ז' ט'), וְהִתְקַדְּדוּ (יִשְׁעֵי ז' ט'), וְהִתְקַדְּדָה (זַמְנֵי ו' י'), וְהִתְקַדְּשׁוּ (יִשְׁעֵי ז' ט'), וְהִתְקַדְּדוּ (יִשְׁעֵי ז' ט').

§ 84.

ההתפעל כזרה:

- 6) על פעולה הזורת מננין **פִּעַל**, כמו הִתְקַדְּשׁ, קִבֵּשׁ את עַצְמוֹ, וכן הִתְעַבְּר, הִתְאַזַּר;
  - 7) על פעולה מדומה, כמו הִתְעַבְּל, עֲשׂוֹת עַצְמוֹ לַגְּדוּל, וכן הִתְעַבְּב, הִתְעַשְׂבַּר, הִתְעַשְׂשׁ;
  - 8) על פעולת איש ברעהו (גַּעְגַּעֵנוּיִטוֹ), כמו לָקַח הִתְקַדְּדָה (כִּדְּשֵׁי ז' ט'), אִישׁ רֹאֵה פְּנֵי רֵעֵהוּ;
  - 9) על המעט על קבלת הפעולה 2), כמו וְהִתְקַדְּדוּ (שְׁמֵי ז' ט'), הִתְקַדְּדוּ (זַמְנֵי ו' י') נִפְקְדוּ;
  - 10) לפעמים הוא עומד כהוראת הקל, כמו אָבַל הִתְאַבֵּל 8) שׁוֹיִם כְּהוֹרָאתָם.
- ויש שרשים הבאים רק בהתפעל כהוראת הקל, כמו הִתְפַּלֵּל (כַּעֲשֵׂעוֹ), הִתְחַנֵּן (פְּלִטְהֵעוֹ), הִתְקַלַּח (אֵוִיבִלְאֲמַעֲמֵן), וכלל גדול הוא בכל הכנינים אשר בא פעל בהם ולא נמצא בקל הוראתו כהוראת הקל.
- פרק ה' ו' הִתְקַדְּדוּ וְהִתְקַדְּשׁוּ בַּפְּעֻלִים.

הוראת ההתפעל
ה' ז' ט'
ע' ש':
הוראת, מדומה, איש ברעהו, קבלת הפעולה, עומד, שרשים הק בהתפעל.

§ 85.

ה'ו' תשמש בראש המלה על שני פנים, האחת רק בפעלים והיא ו'ו' ההפך, המהפכת או עבר לעתיד, כמו אָמַר (עבר), וְאָמַר (עתיד), או עתיד לעבר, כמו יֹאמַר (עתיד), וְיֹאמַר (עבר); והשנית היא ו'ו' החבור, המהכרת או כ' פעלים או כ' שמות יחד, כמו אָכַל וְשָׁתָה, דָּן וְנִפְתָּלִי.

נקוד ו'ו' המהפכת עבר לעתיד ונקוד ו'ו' החבור הוא שָׁאָ; ולפני אות שואית או אותיות כ"ף שורק גנוכות כמו וְשָׁמְרָתֶם, וְקָדְמִי, וְנִבְנִינָן, וּמִשָּׁה. לפני יו"ד שואית בחירק גדול ושוא היו"ד יפול, כמו וְיִדְעֶתֶם, וְיָחִי, וְיִהְיֶה; ולפני שוא מרכב בתנועת מין המרכב, כמו וְאֶלְכֶם, וְאֶבְיַדְכֶם, וְאָמַת, וְאָנִי 4). לפני שם אֱלֹהִים כצירה ואל"ף נחה, כמו וְאֱלֹהִים; לפני שם המיוחד ואדני בפתח ויו"ד ואל"ף נחות, כמו וְהָ' נֹאדָנִי; ואם מפסיק בתנועה שאחרי היו"ד או היא בקמץ, כמו וְקָרָהּ וְקָרָהּ וְיִוֹם וְלֵלָה (כִּדְּשֵׁי ז' ט'), מִן וְנָמִי (שְׁמֵי ז' ט'), ולפעמים גם בלי מפסיק, כמו וְמִתְנַגֵּשׁ (מִז' ז' ט').

נקוד ו'ו' המהפכת עתיד לעבר הוא פתח וד"ח אחריו 5), כמו וְיָקַח, וְהִתְאַבֵּל. ולפני אל"ף מ"ב בקמץ לתשלום דגש 6), כמו וְאָקַח, וְאָבַל.

- 1) ויש גם צורים במפסיק בקמץ: וְהִתְקַדְּדוּ (זַמְנֵי ו' י'), וְהִתְקַדְּדוּ (זַמְנֵי ז' ט'), ובעתיד המורה על צוור וחפץ (185 §) יותר נהוג פתח (ובמפסיק בקמץ), כמו: אֵל הַתְּעַלְלִים לָהֶם (פְּלִטְהֵי ז' ט'), וְיִשְׁעֵי ז' ט'), ולכן בקריש: וְהִתְעַבְּל וְהִתְקַדְּשׁוּ... וְהִתְקַדְּדוּ... וְהִתְקַדְּשׁוּ.
- 2) כהוראת אֶתְפַּעֵל בארמית.
- 3) הקל בא רק כמליצה ושיר והתפעל במאמר פשוט.
- 4) והוא הרין כנסול התנועה מן המרכב: וְעָרִים, וְעָצָר; וְהִנֵּה וְהִנֵּה; אולם בצווי לנכוחים היו בחירק כאלה כ' האחרונים: וְהָיוּ וְהָיוּ.
- 5) אולם אם יו"ד שואית אחר ה"ו חסרה תמיד דגש, וגם אם אחריה אותיות ע"ה, כמו וְיָדְבַר עֲהֵי וְיָדְבַר עֲהֵי (כִּי ז' ט') § 9).
- 6) ויוצא מזה: וְאָמַרְתֶּדוּ (שְׁמֵי ז' ט') ת' ד', וְאָעִידָהּ (שְׁמֵי ז' ט') ת' ד' וכדומה, וזה לשון הר"ו"ה (בהפסרת לשחית שיו"כ): קצפתי ואבהו (שְׁמֵי ז' ט') כדי להכותו, וכן שמוש כל ו'ו' שואית אחר פעל-

גם בפעלים הנגינה תמיד מלרע 1), זולת כאלה אופנים שהיא מלעיל:
 ב) כגזרות ע"ז וכפולים החסרות ע"פ, תשוב הנגינה אל פ"פ, כמו קָפָה קָפוּ, קָפוּ
 סָפָה קָפוּ 2), נְקוּמוּ תְקָפוּ, וגם כצווי קל מע"ז בה"א נוספת, כמו חָדָה (שופטים יז י"ג), עָרְהָה
 הגבל (הגלים כז ב'); אולם אלה הסמוכין במשרת למלה שתחלתה אה"ע (§ 13) הם
 מלרע, כמו כוּרָה אדני כוּרָה אלי (שופטים ז י"ח).

ג) לפני אותיות השמוש והכנויים בסוף המלה הנמנים בנקוד (§ 13 ה'); אולם אם
 נוכח ומדובר בעבר עם ו"ז ההפך, אז הנגינה מלרע, כמו וְלָקַחְתָּ (בראשית לג י'), וְדַבַּרְתָּי
 (יחזקאל ח ב'), וְהִשְׁבַּחְתָּ (שמות יג י"ג) 3), זולת באס"ף ובקל מל"א או ל"ה תשאר הנגינה
 במקומה מלעיל, כמו וְשָׁקַעְתָּ: (דברים ו י"ח), וְיָצֵאתָ אֶרֶץ — (יחזקאל יג ב'), וְעֲשִׂיתָ אֵת (שמות ט
 פ' — י"ח, כז ב', ל"ב ב'), וּפְגַמְתִּי אֲלֵיכֶם (ויקרא טו ב'), וּבְגַמְתִּי אֶתְכֶם (יחזקאל מג ב') 4).

ובפעל ובהפעיל מל"א ולי"ה אם ע"פ (או פ"פ) בצורה הנגינה מלרע, כמו וְקִפְּתִי
 (יחזקאל לג י'), וְנָלַחְתִּי (יחזקאל לג ו'), נחום ג ב'), וְהִבֵּאתָ (בראשית כו י'), וְהִבְאֵתִי (יחזקאל כז ב'), וְהוֹצֵאתָ כֹּן
 (שם יג ב') 5), ובחירוק ע"פ הנגינה מלעיל, כמו וְהָבִיתָ (שמות יז ו'), ש"ש כג ב'), וְהִשְׁלַחְתָּ עוֹלָה
 (שופטים ו י'), וְהִשְׁלַחְתָּ עִלּוּ (דברים כז י'), וְהִפְאֵתִי; אולם אם הם סמוכין במשרת למלה שתחלתה
 א"ה, אז גם בחירוק ע"פ מלרע, כמו וְצִפִּיתָ אותו, אֲתֶם (שמות כג י"ח—כ"ד—כ"ח, ועוד),
 וְהִקִּיתָ אֵת (דברים כ י"ג, שופטים ו' ב', ועוד), וְהִשְׁקִיתָ אֵת, אֲתֶם (במדבר כח, יחזקאל לג ב') 6).

ד) בגופי הפעיל שטופם א, דָּה, י, כמו הִתְקִיבוּ, הִתְקִיבָה 7), הִתְקִיבוּ יָדָיו.
 ז) בעתיד עם ו"ז ההפך, כמו וְנָגַשׁ, וְנִבְרַךְ, וְיָשָׁב, וְיִזְכָּר; אולם אם התנועה
 שלפני האחרונה היא הברה מרכבת 8), או באס"ף, הנגינה תשאר מלרע, כמו וְנִפְקַד
 וְנִגַּשׁ, וְיִאָּמַר, וְנִלְךְ; וכן כל וּצִאָּה וְנָבֵא, וְקַל פ"י שאית"ן בחירוק, כמו וְיִשָּׁן, וְיִשָּׁב,
 מלרע ע"פ המסורה, ויש מפעיל, כמו וְיִצָּר, וְיִקָּץ, וְיִשָּׁם.

גם במ"ב בעתיד הנגינה מלרע אף בו"ז ההפך, כמו וְאָמַר, וְאָשָׁב, וְאָקוּם,
 זולת בקל ל"ה, כמו וְאָרָא, וְאָפֵן, וְאָעַשׂ, וְאָעַל, שהיא מלעיל.
 וגם בנפעל שלמים תשאר הנגינה לרוב מלרע, אף בו"ז ההפך, אך בפ"פ או
 בע"פ גרונית יש ויצאים, כמו וְנִאָּקַף (בראשית סג ב'), וְיִקָּחֶם (שמות יז ח') וכדומה.

עבר, כמו בְּקִשׁוֹ אָלָה לְמוֹ וַיִּשְׁבוּ אֶת נַפְשָׁם (איכה ה י"ט), וכן (ש"ל יג ב') וכדומה.
 1) ויוצא: או הִשְׁבַּע נֶשְׁבַּעָה (במדבר לג ב') מלעיל, ואולי להורות כי היא ת' יִשְׁבַּע, או על
 זרות יח"פ אחר מקור נפעל. — 2) עיין נוספות לסמן זה.
 3) אולם בקה"ט תשאר הנגינה במקומה מלעיל, כמו וּבְתַתָּ פִּתָּח (דברים טו ב'), וּנְתַתִּי לָךְ
 (יחזקאל טו ס"ז, שופטים ח ב'), וּנְתַתִּי אֵלַי (יחזקאל ל י"ד ב'), וּנְתַתִּי הַדְּשָׁךְ (שם לג ח') (עיין § 15 הערה

2, גם נוספות לסמן זה).
 4) גם בקרבת א"ה, כאשר הדיאט, ויוצא מזה: וְאָפִיתָ אֹתָהּ (ויקרא כד ב'), וּבָאֵתָהּ אֵל
 (בראשית י"ח, ע"ל כ"ג) שם מלרע, וכן וּבָאֵתָהּ אֹתָהּ (שמות ג י"ח, יחזקאל ל' ו'), ואולי מאשר
 כי מרכבת מע"ז ול"א, לכן רי"ן ע"ז לה בנירון רי"ן.
 5) עיין נוספות לסמן זה. — 6) עיין נוספות לסמן זה.

7) ובו"ז ההפך במשרת לפני א"ה נמצא מלרע, כמו וְהִבְרַעְלָה הַסִּיכָת (שמות טו ב'), וְהִבְרַעְלָה אֲחֵם
 (ויקרא טו כ"ט), אולם בספרים בו"ז ההפך מלעיל גם לפני א"ה, כמו וְהִקְרִיבוּ הַקְּהָל... וְהִבְרַיֵאוּ אֹתוֹ
 (ויקרא ד י"ח), וְהִבְרַיֵאוּ אֵת (שופטים טו ב'), וְהִתְבַּרַךְ הַתְּמִיר (בראשית יא ל"א, יחזקאל מג ל"ד).
 8) כי הנגינה הנסוגה אחור דינה כמתג ולא יבוא אחריה לא שני"ח ולא ר"ח (§ 15 הערה 2).

ב) באסיף ישנתה שוא לתנועה או תנועה לתנועה אחרת והנניחה תמיד בתנועה המשתתת, כמו פתקה פתקה, אשלקה אשלקה.

ה ע ר ה. בכינונים הנניחה כמו בשמות (נקוד § 13).

פרק ו. אותיות הנרדן.

פ"פ נרונית.

§ 87.

שיא
מרכב
בפ"פ
נרונית
ונקוד אות
השמות
לפני

א) בשלמים שוא ע"פ ככל הכנונים הוא נע, ושל פ"פ (זולת כראש המלה) ושל ל"ג (זולת לפני הכנונים) תמיד נח.

ב) שוא פ"פ, נע או נח, ישנתה בפ"פ נרונית לשוא מרכב, כמו אָמֹר, אָכַל, נָעַבַד, ואות השמוש לפני אות הנרדן באה בתנועת סין המרכב, כמו לְאָכַל, לְאָחוּ, ויוצא מזה לאמור ת' לְאָמַר (1).

ג) נרין נפעל וה"א הפעיל אצל פ"ג ככנל, ופ"פ נרונית בחטף סנל, כמו נָעַכַר, נִחַלַק; הַעֲבִיר, הִחְלִיק (2). היא הפעיל נמצא לפעמים גם זולת פ"פ נרונית ככנל, כמו וְהַפְדָה (כ"ט כ"ח), אִשֶׁר הִנְלָה (כ"ט כ"ו), הַכְלִמְנִים (כ"ט כ"ד).

ד) בהכנת הנניחה ממקומה המרכב לרוב כפתח, כמו אָמַרְתָּם, ולכן ג"כ בעבר הפעיל בסופי ת' תי עם ו"ו ההפך המרכב בפתח, כמו הַעֲמַדְתָּ וְהַעֲבַרְתָּ, הַעֲבַרְתָּ וְהַעֲבַרְתָּ; ולכן ג"כ יִאָסַר וְיִאָסְרוּהוּ, וְיִסְרֹךְ וְיִסְרֹךְוּ (3) § 6.

ה) בנופים 'שכא שוא אחר החטף יפול השוא מן החטף והוא תנועה קלה, כמו נֶאֱכַל, הֶאֱכַלָה.

ו) אם פ"ג אחר אות השמוש היא ה' ח', ואין ע"פ מאותיות לְנֹדֵר, או בא פ"פ בשוא פשוט שהוא נח (4), כמו וְהָבֵל וְהָדַל וְהָרַף וְהָמַד וְהָפֵץ, וברבים וְהָבִילוּ וְהָדִילוּ וְהָפִיּוּ וְהָמְדוּ וְהָפְצוּ (5).

ז) איתין כנפעל בצירה לתשלום הנש פ"פ, כמו יִאָכַל, וכן במקור וצווי הָאָכַל.

ח) הכנונים הרגושים נוטים כשלימים, כמו אָכַל אָכַל וְהָאָכַל.

נחי פ"א.

§ 88.

הכדל בין
נפ"א ובין
שאר פ"פ
נרונית

שרשים אשר בהם פ"פ א' נוטים כפ"פ נרונית וההכדל ביניהם רק בעתיד קל לבד, והוא:

6) בחמשה פעלים אָבַד, אָבָה, אָכַל, אָמַר, אָפַה תנוח א' פ"פ בעתיד קל אחר

1) כי בעבור שמושה הדיב הקלו על המלה והונחה האל"ף [או היא תמונה ארמית כרעונית: הַתָּוּ, הַתְּאָהָה (§ 111 הערה שלישיה)], ולכן הטילו דגש כלמ"ד לְאָמַר אחר מַשְׁנָה במשרת, לבלתי יבלע המשרת כרהיטתו את צירה הלמ"ד, המושך את הא' הנסמרת (§ 10 ד' הערה 8).

2) ונמצא הַעֲבַרְתָּ (יחזק' י'), הַנְּלָה (מקנ"ט כ"ט) בצירה היא'.

3) ובשרש הַרְשִׁי יש הכדל בין אֵל וְהַרְשִׁי (מל"ג כ"ו) וחבריו ככנל שהוראתם שתיקה, ובין לֹא וְהַרְשִׁי (דברים כ"ד) וחבריו בפתח, שהוראתם הרישה בקרקע, ויש עוד שרשים כמותו.

4) ויש יוצאים, כמו וְהָמַדוּ (בראשית נ"א כ"ט); וְיִאָסַר (שמות י"ז), אֶעֱבְרָה־נָא (דברים ג' כ"ט), וְנִעֲשֶׂן, וכל לשון הַעֲלִמָה כשוא פשוט, וכדומה מעטים.

5) ונמצא וְהָרַדוּ (ישעיה' ס"ח), לעומת וְהָרַדוּ (ישעיה' י"ח), וְנִלְוֹדוּ (מל"ג כ"ט), לעומת וְנִלְוֹדוּ (יחזק' כ"ט), וכדומה (עין משי' יהושע ו' י"ז, ומבוא לנה"ב צד 75).

חולם, כמו יאבד יאכל (נוכפות); ובשאר פ"א באים על שני אופנים או בנחות א' או כשאר פ"פ גרונית, כמו ותאקו (דברים נב מ"ב), תאקו (קל"א ז ב').

(ג) בנוח הא"ף, הע"פ לרוב בפתח, ובאס"ף בצירה, כמו תאבך לעד (מל"ג ט ז"ט), ודרך רשעים תאבך (ט"ז ב י').

(ד) בנוסח אחר בסכת ו"ו ההפך ע"פ בסגל כמשרת, ובהפסק בפתח, כמו ויאמר במשרת מלעיל, ויאמר במפטיק מלרע (1 § 86 ד').

(ז) כעתיד מדבר בעדו תפול א' השרש, כמו אמר ת' אאמר.

ע"פ גרונית.

§ 89.

(ב) שוא ע"פ גרונית ישתנה תמיד לשוא מרכב כי הוא תמיד נע (87 § 8), כמו שְׁחַטוּ, וְשָׁחַטוּ; וגם פ"פ תנקד לרוב בתנועת מין המרכב, כמו שְׁחַטוּ, שְׁחַטוּ (2).

(ג) השתיד לרוב ע"מ אָפַעַל (72 §), כמו וְשָׁחַט, שְׁחַט; וְנָאֵל, נָאֵל; גם בעבר פָּעַל נקוד הפתוח בע"פ נוהג יותר בביטלמים, כמו נָחַם שָׁחַק.

(ד) בכנינים הדגושים יפול הדגש, ולרוב בלתי נשלב, כמו שָׁחַק, שְׁחַק, רָחַץ, תָּמַעַב, תָּבַעְדוּ, הִפְחָדוּ; אולם לפני א"ד הנועה קטנה תתהפך לרוב לתנועה גדולה:

דתשלום דגש, פתח לקמץ, חירק לצירה וקבוץ לחולם, כמו: פָּרַךְ, פָּאָן, פָּבַךְ (8 §); ויוצא מזה נָאָף, נָאָץ, וכדומה (נוכפות).

ל"פ ח"ע.

§ 90.

א. בל"פ ה' או ע' נקוד המלה על ב' אופנים, או תשאר תנועת ע"פ ותחת ל"פ פתח גנובה (7 §), כמו וְשָׁחַק, או תפול תנועת ע"פ ויבוא במקומה הפתח, כמו וְשָׁלַח, והוא:

(ב) התנועות הבלתי מתהלפות ר"ל חירק גדול, חולם מלא ו"ו ושורק, גם פה תשארנה, כמו הִשְׁמוּעַ, וְשָׁמוּעַ (8), וְשָׁמוּעַ, וְשָׁמוּעַ, וְשָׁמוּעַ, ובמקור נסמך וְשָׁאָר גם חולם חסר ו"ו, כמו שְׁמוּעַ, לְשֵׁן מִשְׁמוּעַ.

(ג) אם ע"פ בצירה, אז תבוא על ב' פנים, והם:

(1) בכנינוני קל ופָּעַל יתרון לצירה פתח, כמו שְׁלַח מִשְׁלַח.

(2) בעתיד ומקור נפעל ובעבר עתיד ומקור פָּעַל בפתח כד, אולם באס"ף בצירה פתח, כמו וְנָרַע (נמדד כו ד'), וְנָרַע (ט"ז נ ב'); תְּבַקַּע־אָרֶץ (מבטק ב ט'), תְּבַקַּע (מקל"ג י ב').

ובצווי פָּעַל לרוב בפתח לבד: שְׁלַח, שְׁלַח (ממ"ג כו ז"ט), פָּלַע; וגמצא גם זולת גרונית: פִּתְרִילִי, פָּלַן, ועל המעט בצ"פ: שְׁפַח (מל"ג טו ד').

ב'. במקום אשר בשלמים ל"פ בשוא, באה גם אם ל"פ ח"ע בשוא פשוט, כי הוא שוא נה (87 § 8), כמו שְׁמַעְתָּ, שְׁמַעְתִּי, אך בנוכחת עבר ישתנה לפתח, כמו שְׁמַעְתָּ.

ה ע ר ה. הדגש בתי"ו השמוש כמלות שְׁכַחְתָּ, נִשְׁכַּחְתָּ וכדומה הוא קל, לפי שהוא אחר פתח ת' שוא נח.

(1) ויוצא מזה כל ויאמר ראיוב (חוק מב' פרשיות הראשונות) אף באס"ף מלעיל.

(2) ויוצא מזה שְׁחָדוּ בערי (6 ז"ו ב"ג), ת' שְׁחָדוּ.

(3) וגמצא עתיד וצווי הפעיל הקצרים בפתח לבד, כמו וְהִצְלַח (מ"ג כב ז"ט), וְנִבְטַח (יבמ"ג כב ז"ט), אל תִשְׁמַע קוֹלְךָ (שופטים יח ב"ט).

נקוד ע"פ גרונית חכרון הדגש בכנינים הדגושים

נקוד בל"פ ח"ע

פרק ז. הפרים .

§ 91.

(6) אחר אותיות השמוש (אית"ן וכמני הבנין) תחסר נוי"ן פ"פ ונשלמת בדגש ע"פ, חסרי פ"ז כמו יגש, יתן, ופל (1); אולם בכנינים הדגושים הם על דרך השלמים, כי אין דגש אחד מורה על כ' דברים. כנפעל חסרה תמיד הנוי"ן, ובהפעיל ובהפעל באה הנוי"ן על המעט, כמו להַתְּתִיף (יחזקאל כג ט), הַתְּתִיקוּ (שופטים ג כ"ג); ובע"פ גרונית תמיד יש נוי"ן לפניו, כמו וַיִּחַל וַיַּעֲרֹתִי (ספרים קט כ"ג); ויוצא מזה: מוֹי יָהָת עֲלֵינוּ (יחזקאל כג ט"ג) לעומת וַתִּתְחַת עֲלֵי יָדָךְ (ספרים לח ט) (שניהם בקל).

(7) בצווי ומקור נסמך בקל חסרה לרוב נוי"ן פ"פ, כמו גַּשׁ (ש"ג ח כ"ו) 2, שָׁל (שמות ג ט); וְנָשָׂת, ובע"פ גרונית נַעַת; גם בא הצווי לרוב כה"א נוספת, כמו וַשְׁהִינָא וַשְׁקֵהִילִי (גנזקים טו כ"ו), תָּנָה; ויש יוצאים הכאים בנוי"ן פ"פ, כמו בצווי קל: נִצֵּר נִמָּשׁ נִפְלָו; במקור קל: נִפְּוֹל נִסְוֵעַ לִנְגַע (גם נַעַת).

(8) גם שרש קקה לחסרים יהשב, כי דין הלמד שלו כדין נוי"ן פ"פ, כמו יִקָּח, חסרי פ"ל יִקָּחוּ (בלי דגש § 9), קָח (על המעט לָקַח), קָחַת; עתיד הפעיל יִקָּח (8); אולם כנפעל נִקָּחָה.

(9) גם תז או נוי"ן ל"פ לחסרים תחשכנה, כי חסרות הן לפני תי"ן השמוש ונשלמות בדגש שאחריו, כמו מִן פָּתַת, שָׁבַת—פָּתַתִּי, הִשְׁפַּתִּי; מִן אָמֵן, אָזֵן—תִּאֲמַנְהָ, הִיאָאָה. ובשרש נתן תחסר לרוב בעבר ל"פ ובעתיד פ"פ, כמו נָתַתָּ, הִתַּתָּ; ולפעמים תחשכנה שתיהן כאחת, כמו תַּת 4, תָּתָה, תִּתְנָה, וּלְכֹן נִקְרָא הַפְּעֵל הַזֶּה חֶסֶר הַתְּתִיקוֹת.

(10) יש גם חסרי וי"ד פ"פ, והם השרשים אשר להם פ"פ וי"ד וע"פ צדי"ו, הולכים ע"ד חסרי פ"נ, כמו יִצַּג, הִצִּיג, מִצִּיג; יִצַּב, הִצִּיב, מִצִּיב (§ 114 ט); יִצַּק, אִצַּק, הִצַּק, וכדומה (נוספות); אולם שרש יִצֵּר (5) וַיִּצֵּא וַיּוֹצֵא מִזֶּה וְלִנְחֵי פִּי יִחַשְׁבוּ, וההבדל בין חסרים ונחים הוא, כי החסר נשלם בד"ה שאחריו, והנח נמשך במכטא מהתנועה הגדולה שלפניו.

פרק ה. נהי פ"י (נוספות).

§ 92.

(6) עתיד קל כנחי פ"י בא על ב' פנים, או אית"ן בצירה ואין וי"ד נחה כתובה, כמו אֵלֶךְ, אֵדַע, או בחירק וי"ד נחה כתובה, כמו אֵינְךָ, אֵרִישׁ, וע"פ אֶפְעַל. חסרי פ"ל ובי"ן הפעיל של ב' פנים (7) הצורים כנסג אהור או עם ר"ו ההפך יחליפו צירה ע"פ בסגל, כמו אֶלְךָ (טו ד ט'), ויִלְךָ, ויִשָּׁב, אולם באסוף ויִשָּׁב, ויִלְךָ (6).

- 1) מן שרש נָמַר נמצא פ"א בעתיד קל הַיִּנְמָר (יחזקאל ג ט) ווי"ו תמיד יִמָּר.
- 2) ובמקור נמצא בסגל ה' פתח, כמו גַּשְׁ-הַלְּאָה (גנזקים יט ט'), וברבים גָּשׁוּ, ונמצא ג' פעמים גָּשׁוּ במשורת ומלעיל (ספרים ג ט', ט"ז טו י"ח, דברים כג ט"ב).
- 3) ורשד"ל ברקדוקו (§ 252) כתב כי הוא מן פִּעַל ה' יִלְקַח, וכן יִקָּם ה' יִנְקָם, וכן יִתֵּן, וַתִּתְּנָשׁ (יחזקאל יט ז'), מאשר כי אינם נמצאים בבניני הפעיל והפעל.
- 4) ונמצא לְתִתֵּן שם את ארון (ש"ס ו ט') בנוי"ן נוספת, וכן יום תתן (ש"ס י"ז) כתיבת ה' תַּת בקרי, ואמר ר"י ווייסע בבאור (ש"ס י"ט): «ומזה יראה שהיה מנהגם להוסיף נוי"ן בסוף ת' נוי"ן הגשמת כראש המלה מבלי היות לה תשלומין» ע"ד ה"א בסוף ת' למ"ד בתחלתה" עכ"ל. ונמצא ג"כ בתשלומין כמו אֶתְּתִיקָךְ (יחזקאל כג כ"ד).
- 5) שרש יִצֵּר כדוראת לחץ יִצֵּר וַיִּצֵּר, ובהוראת יצירה יִצֵּר וַיִּיצֵר (§ 114 ט), (ס').
- 6) בל וַיִּמְקֵר וַיִּאֲקַל וַיִּלְךָ וַיִּבְרַךְ פתוחים בהסמק ע"י הסמורה.

4. (מה"ל ח"א)

(ג) הצרורים בקל באים בהפעיל בהולם, כמו אֵלֶךְ אֹלֵיד; והחזוקים בקל באים בהפעיל בצורה, כמו אֵינְךָ אֵינְךָ; ויוצא מזה אֵירֵשׁ הָרִישׁ וְעוֹד מַעֲמִים .

(ד) בעתיד הפעיל עם ו'ו' ההפך יתחלף ג"כ הירק ע"פ כסגל והננינה מלעיל, וזולת מ"ב, כמו נֹאֵלֵיד, נֹוֹלֵד, וְתֹרֵד, וְיֹזֵק, וְיֹוֹשֵׁעַ, וְיֹתִיב, וְיֹאֲשֵׁב .

(ה) בהפעיל תתחלף יו"ד פ"פ ברו"ז נחה, כמו הוֹיֵד אֹלֵיד, ובעתיד נפעל ברו"ז מרנשת, כמו אֵיֵלֵד, אֵיֵדע . ובאיזה שרשים ג"כ בהתפעל הַתְּדַע, הַתְּנַפֵּחַ .

ד"ו נחה
ד"ז נראה

(ו) במקור קל לפעמים ה"א כסוף ת' ת"ו, כמו לְדַעַה (שמות ג' י'), וכח אין לְלַדָּה (ש"ס י"ג), מִרְדָּה מצריומה (בלש"ן טו' ג'); או גם בתי"ו כסוף ובו"ד בראש, כמו וְכַלַּת, וְכַבְשֵׁת, וזה נקרא מקור שלם 1); גם הצוויו לרוב בה"א נוספת, כמו לָכֶּה, רָדָה .

מ"ק
ד"ו
בה"א
נוספת

(ז) שרשי וְבַל יגרו הם זרים, כי בראשון עתיד קל בעתיד הפעיל: אֵיבַל, תִּיבַל, תוֹכְלִי, תִּיבְלָנָה; והשני נוסח בעתיד וצווי קל כנע"ו, כמו אֲנֹוֹר תִּנְוֹר יָנֹוֹר, גִּוֹר (114 §) .

יב"ל, יג"ר

(ח) יש פעל אחד מנורה זו אשר לו ב' שרשים יֵלֵךְ, יֵלֵךְ . והנה ההפעיל תמיד משרש יֵלֵךְ כמו הוֹלֵךְ, מוֹלֵךְ; עתיד מקור וצווי קל עם ב' פנים יֵלֵךְ או יֵלֵךְ 2), הַלֹּךְ או לָכֶת, לָכוּ או הִלְכוּ (ישע"א י"ג 3); עבר ובינוני קל ושאר הבינונים רק מן הַלֵּךְ, כמו הִלְכְתִּי, נִהְלַכְתִּי (שמות ק"ג כ"ג), הִלְכוּ, הִתְהַלַּךְ .

הֵלֵךְ, יֵלֵךְ

פרק ט. נהי עיו .

קל § 93.

(א) עבר ובינוני קל על ג' משקלים כמו בשלמים פִּעַל פִּעַל פִּעַל, כמו קָם, קָמַת, פָּשׁ, ת' קָנַם, קָנַת, פִּיֵּשׁ .

נהי עיו
קל על ג'
משקלים
הנקוד בנ'
המשקלים

(ב) במשקל פִּעַל פ"פ בנ' גופי נסתרים בקמ"ץ, כמו קָם קָמָה קָמוּ, ומלעיל (86 § 4): ובשאר הגופים בפתח קָרַת ת' קָרַת, כי כחסרון ע"פ הוטלה תנועתה על פ"פ .

(ג) במשקל פִּעַל פ"פ בגופים נסתרים בצורה, כמו קָמַת קָמַת קָמוּ, ובשאר הגופים ג"כ בפתח; ובמשקל פִּעַל פ"פ ככל הגופים בהולם, רק בְּשִׁמְתָם יִתֵּן בקמ"ץ קָמַן, לבל יוצא שוא נח אחר ת"ג בלי ננינה .

(ד) הבינוני ג"כ על ג' משקלים, והוהידה שָׁנָה לנסתרת כעבר, רק בבינוני הננינה מלרע, כמו קָמָה, קָמַת, בִּשְׁחָ .

(ה) בעתיד אית"ן בקמ"ץ ופ"פ בשורק או בהולם, כמו יֵשֵׁב אִפְךָ (ישע"א י"ח), ואל-תִּקְיָן (ישע"א ג' ה'), ובהפסק תמיד בהולם, כמו ואל יִכָּתֵר (דברים ג' י'), ויִקְרָא (דברים ג' ט'), וברבות יש ג"כ בהולם, כמו תִּשְׁכַּבְנָה . . . תִּשְׁכַּבְנָה (יחזקאל טו' כ"ג, ישע"א י"ג) .

(ו) בעתיד עם ו'ו' ההפך או בנסוג אהור או במקף למלה בת הברה אחת יתחלף שורק פ"פ בקמ"ץ קָמַן, כעבור העתקת הננינה ממקומו, כמו וְיִשָּׁב, תִּקְסִינָא, וְיִקְם לָךְ (ישע"א כ"ג כ"ג) (חלוקה בסכת נסוג אהור), לבר מ"ב ביהוד לא ישתנה, כי הננינה תשאר מלרע (86 §): ואם פ"פ או ל"פ מן העיר אוי פ"פ בפתח, כמו וְיָנֵחַ, וְיָנֵעַ, וְיָסֵר, וְיָסַד (דברים ג' ד) .

1) ונמצא מקור חסר ע"ד נע"ו: יָשׁוּב (ישע"א כ"ג י') ת' יָשׁוּב, וכן כעבר: והיום רָד (ישע"א י"ג ה')

2) ונמצא תִּהְלַךְ (שמות כ"ג ע'), וְתִהְלַךְ (שמות כ"ג א').

3) בעתיד מקור וצווי קל לרוב ע"ד נחי פ"ו, ועל המעט ובמליצת ע"ד השלמים; ובצווי קל ליהוד — בה"א נוספת: לָכֶה, רק ג' פעמים בלא ה"א: לָךְ (שמות נמד' כ"ג א').

4) ונמצא וְתִקְסֵם (ש"ס כ"ג ה') בקמ"ץ, ויִקְרָא אלי (ישע"א ו' ו') מענין עופפות, ויִקְרָא העם (ש"ס י"ג כ"ג א').

(ה) המקור קים או קום, והצווי שוב או שוב, מל (יהושע ב יג), ולרבות תמיד בחולם
שָׁבָה (יהושע ב ט) (עיין נוספות לסמן זה).

נ פ ע ל

§ 94.

(6) בעבר נז'ין הכנין בנ' גופי נסתר בקמין, כמו נָכוֹן, נְקֻמָּה ינו, ובשאר הגופים
בשוא, לפי שהיא תנועה שלישית לפני הנגינה; ובכינוני רק היחיד בקמין והשאר
בשוא, ונמצא גם בחירק ודגש: נפול נפלו נפלים נעור; אולם ונמלקם הוא מן נמל.
(7) בעתיד אית'ן בחירק וד'ה אחריהן, ופ"פ בחולם, כמו אפון, תפון, וכן
במקור וצווי הפון זי.

נקוד טו"ן
הכנין
ואית'ן
בנפעל

פ ע ל

§ 95.

אין הבדל בין ב' הכנינים האלה, רק בפעל אות א' מן הכפל לרוב בצורה,
ובפעל לרוב בפתח ככל הכנין, ובכ' הכנינים ליפ כפולה ת' דגש אשר לא יבוא באות
הנחה, וכן בהתפעל.

הבדל בין
פעל ובין
פעל

ה פ ע ל

§ 96.

(6) בנופי נוכח ומ"ב בעבר ה"א הפעיל בח"פ 1) ופ"פ בחירק גדול, כמו הקימות
דתי נו 2), ולפני פ"ג ה"א הפעיל בפתח לבד, כמו תעידת העירתי.
(7) בעתיד אית'ן בקמין כמו בקל רק פ"פ בחירק גדול, כמו אָקום תקום, אָריע
תריע, וְגִיל, וְסִיר, וְרִיב, וְשִׁית; ובעתיד קצר (§ 186) פ"פ בצורה: וְגִל, וְקָם, וְקָר, וְקָב,
מדינל מאד, וְשִׁת השך, תְּשִׁת השך, וְרָב לו, וְרָב בו; וְקָם, וְקָב, וְשִׁת; אל-
תָּשֶׁת, אֶל-תָּשֶׁם 8). אולם אם פ"פ או ליפ העיר אין הבדל בין קל להפעיל, כי שניהם
בפתח להרחבה אך הענין יפריד ביניהם, אם הוא עומד הוא קל, כמו נְקָה בכל נבול
מצרים (שמות י"ז), וְקָר אליה (שופטים ז י"ח), ואם הוא יוצא הוא הפעיל, כמו וְקָה ה'
להם (ישעיה כ"ג), וְקָר את אופן (שמות יז כ"ה).

נקוד ה"א
הפעיל
ופ"פ
נקוד
אית'ן
בעתיד
ועם ו'
החפץ

(8) רבים בעתיד בא לפעמים בנין נוספת, ואז אית'ן בשוא בעבור העתקת
הנגינה ממקומה, כמו ולמה הנניאון (במדבר לג ז'), וְנִינְיוֹן (פסלים נב פ"ו), וְהִלְלוּן (שמות יג ז'),
וכן בקל: מן וְקִימוֹן (דברים לג י"ח).
לשרש לין ב' הוראות: (6) לִינָה, (7) תְּלוּנָה; ממיין הא' באים ע"ד שאר ע"ו או שרש לין

וכן וְעָרַף דוד (ש"ג נ"ג ט"ו) מענין עיפות, ולא נמצא שרש עוף בהוראה זאת כ"א אלה ג' פעמים (באור
יש"ד להפסרת בשלח).

(1) ונמצא ג"כ בח"ס, כמו הקיצוני (פסלים ג ז'), תְּטִיבֶתָּ (מ"ח ט י"ח), ויש הבאים פעם בח"פ
ופעם בח"ס, כמו הַסִּירָה (ש"ג טו י"ט), הַסִּירָה (לוי ג ט"ו).

(2) ויוצאים מזה: הַנְּפֶתָה (גם הַנְּפִיפוּתִי), הַסִּתָּה הַבִּתִּי. וְהַפְרָתָה, וְהַמְלִתִּי, וְהַחֲנִתָּם
(נוספות אל § 91) וכדומה מעמים.

(3) אולם אֶל-תָּרַב (ישעיה ז ד') הוא עתיד פשוט (ת' בינוני) והוראת אֶל פה כמו אֵין, ר"ל אין
איש שיריב עמו או יוכיחני (ראב"ע); אֶל-תָּא תָּשֶׁת (במדבר יג י"ח) ב' משרתים, לכן לא הסוג הנגינה
אחור (כלל י' הערה 4).

את האבן (בנאשום גם י"י), וגם בלי ר"ו, יִסְדֵּךְ לָךְ (סג"ס 66 ד') בסבת נסוג אחר; ואם ל"פ אהחע"ד או פ"פ בפתה, כמו: וַיִּצַר לָךְ (דס"ב כח כ').

קין (ד) ורש קנן בהפעיל ע"ד השלמים: הַקִּינִי, מְקִינִי, אֲקִינִי, הַקִּינִי (1).

§ 103. הפעל

(6) שלש גזרות פ"ו ע"ז וכפולים שוות בנקוד עבר נסתר, כי בכלן הה"א בשורק, כמו הוֹרֵד, הוֹקֵם, הוֹסֵב; ובשאר הנופים פ"ו וע"ו שוות הוֹרְדָה, הוֹסְרָה, אולם בכפולים הוֹסְפָה.

שורו
הובל ב'ן
פ"ו ע"ו
וכפולים
בהפעל

(7) אית"ן בעתיד לפעמים בקבוץ, כמו יִסְדֵּךְ רשע (ישעיהו כ"ו י'), וְכַתְּבֵנִי שָׁעָר (שם כד י"ג), מבקר לערב וְכַתְּבוּ (ישעיהו מ"ו ה', חז"ל ד כ"ז) ת' יוכתו יוכתו, כדגש ת' נח. (8) המקור הוסב, ובקמץ קמן כל ימי הַשְּׂמֵחָה (ויקרא כ"ד ז'—5"3), קָהְשְׂמָה (שם פס מ"ג) ת' קָהְשְׂמָה (2), דגש בשו"ן ת' נח והסר מפי"א בה"א כסוף המלה (3).

§ 104. התפעל

בנין התפעל שוה לפעל ובא או ע"ד המרבעים, כמו הַתְּהַלֵּל, מִתְּהַלֵּן, וְאֶשְׁתַּמֵּם (ישעיהו סג ה'), או ע"ד השלמים, והם הפעלים חָמַם, חָנַן, פָּלַל, שָׁרַר, תָּמַם; ועל ב' משקלים וב' תוראות חלל, עלל; כמו וְהִתְהַלְּלוּ הַרְכַּב (ישעיהו מ"ו פ') (מָלַל ז"י), או וְהִתְהַלֵּל (שם כ"ז) (לָעָבֵן); כי הַתְּעַלְלָתָּ ב"ו (נמנכר כג כ"ס) (שפאטטען), לְהִתְעַלְלֵנִי (מל"ס קמ"ד) (טהון). ה ע ר ה. ע"פ בהתפעל נמצא ג"כ בפתח ובמפסיק בקמץ, כמו אֶתְחַנֵּן (חז"ל פ כ"ז), וְאֶתְחַנֵּן (דנ"ס כ"ז), אֶתְפַּלֵּל (מל"ס ה ג'), תִּתְבַּרְךָ (שם י"ח כ"ז), וְתִבְרָכָה (שם ז ח'), וְהִתְאַוְּשׁוּ (ישעיהו מ"ו ח'); וכן בנע"ז וְתִבְוֶן (חז"ל י"ח ב'), וְתִתְוַרְוּ (שם ז י"ד).

התפעל
על ב'
אפנים

פרק יא. נחי ל"א.

§ 105.

(6) אלה הנופים אשר להם בשלמים ע"פ בצירה או כחירוק גם כנל"א לא ישתנו, כמו עתיד נפעל ופעל הפעיל והתפעל אֶמְצָא, מְצָא אֶמְצָא, הִמְצָא אֶמְצָא, הִתְחַבֵּא, אֶתְחַבֵּא (4).

הובל כ"ן
ל"א ובין
שלמים
בנקוד

(7) באלה הנופים אשר בשלמים ע"פ בפתח כמו בנין קל ועבר נפעל ושאר בנינים הפעולים, יתחלף בל"א הפתח בקמץ, כמו מְצָא אֶמְצָא, נְמַצָּא, מְצָא אֶמְצָא, הִמְצָא; אולם לפני ת' או נ' השמוש בכל הַעֲבָרִים זולת עבר קל יתחלף הפתח בצירה, ובכל העתידים וצווים בסגל, כמו נְמַצָּאתָ, מְצָאתָ; תִּמְצָאנָה, מְצָאנָה.

(8) במשקל פָּעַל ע"פ בצירה בכל נופי העבר כקל, כמו מְלָא (5), מְלָאָה (ובהפסק

ע"ם פָּעַל

1) ורשע נִשְׁמָם נמצא על ב' משקלים: הַשְּׂמֵם (מ"ב ו"ג), מְשֻׁמָּם (חזקיהו ג פ'); הַשְּׂמֵתָ (חז"ל מ"ו ז').
2) וז"ל המשתדל (ויקרא כ"ו מ"ג): זה אחר ממשפטי אותיות אהח"ע, שלפעמים יבוא כהן השוא הראוי לבא לפניו, ותבוא לפניו התנועה הראויה לבוא בהן, כמו לְעִשֹׂר (דנ"ס כ"ו ז') ת' לְעִשֹׂר, בְּעִשֹׂר (נחמיה י"ט), מְעִזְרִים (דס"ב כח כ"ז), מְחַלְּמִים (ישעיהו כ"ח), מְחַלְּכִין (דנ"ד ד י"ד), ת' בְּעִשֹׂר, מְעִזְרִים, מְחַלְּמִים, מְחַלְּכִין.
3) גם ב' בכל"ם במקור הפעל הוא זרה.
4) ונמצא בע"פ קמוצה מְלָא (ישעיהו נ"ח ז') ת' מְלָא (שמות נ"ג ז'), וְיִמְצָא (ויקרא כ"ה ב'), וְיִתְחַבֵּא (נמנכר י"ז י"ג), וְיִתְבַּעֵשָׂא (שם כג כ"ד) לעומת הַתְּבַעֵשָׂא (חזקיהו ז' ז').
5) ונמצא פ"א בכנוי מְלָאוּ (שם ז ח') מן מְלָא.

קְלָאָה), קְלָאֵת יָתִי, קְלָאֵתָם יָנוּ; בִּינוּנֵי קְלָא מְלָאָה, וְכֵן קְמָא, נְרָא (1). צְמָא, שְׂמָא
 וּכְדוּמָה; וּמִן מְצָא בִּינוּנֵי יְחִידָה: מוּצָאֵת (שׁוֹמֵר ח' י'), אוּ מוּצָאֵת (שׁוֹמֵר י' ח' כ').
 (2) הַמְקוּר בְּקַל כֹּא לַפְעָמִים בְּתוֹךְ נוֹסֶפֶת קְרָאֵת (שׁוֹמֵר ח' כ'), לְגַד מְלָאֵת (וּמְקָלָה י' ד') סְמִיד
 ת' מְלָאֵת (נוֹסֶפֶת).

פרק יב. נחוי ל"ה.

§ 106.

(6) נְקוּד ע"פ עַל נוֹכְחִים וּמ"ב בַּעֲבָר הוּא בְּקַל תְּמוּד כְּחוּרָק, כְּמוֹ גְלוּתָ, בְּנִ'
 בְּנוּיִם הַפְּעוּלִים תְּמוּד כְּצִירָה, כְּמוֹ נְגְלוּתָ, גְלוּתָ, הַגְּלוּתָ; בַּפְּעַל וּבַהֲפַעִיל אוּ כְּצִירָה
 אוּ כְּחוּרָק גְלוּתָ אוּ גְלוּתָ, הַגְּלוּתָ יְלִיתָ, וְהַכְּנוּיִם מְחַבְרִים תְּמוּד אל הַחֲרוּקִים: גְלוּתָנִי,
 הַגְּלוּתָנִי; וּבַהֲתַפְעַל, לְכַד מ"ב שְׂהוּא כְּצִירָה, שְׂאָר הַגּוֹפִים כְּחוּרָק: הַהַגְּלוּתָ,
 הַהַגְּלוּתָנִי; וְגוֹף מְדַבְּרִים כְּכֹל הַבְּנוּיִם כְּחוּרָק: גְלוּנִי וְנְלוּנִי וכו'.

(3) לַפְּנֵי תִין תַּתְּחַלֵּף כְּכֹל הַבְּנוּיִם ה' ל"פ בְּיוּד, כְּמוֹ גְלוּתָ, גְלוּנִי, הַגְּלוּתָנִי, גְלוּתָנִי.
 (4) בַּעֲבָר נִסְתַּרְתָּ תַּתְּחַלֵּף ה"א ל"פ בְּתוֹךְ, כְּמוֹ גְלוּתָה (2) וּבַפְּעוּל קַל בְּיוּד נְרָאֵה
 גְלוּי, גְלוּתָה, גְלוּתָם; וּלְפַעְמִים גַּם בְּשְׂאָר הַזְּמַנִּים נְרָאֵה הַיּוּד כְּמוֹ גְלוּי (שׁוֹמֵר ח' י') ת'
 דְלוּ (8), הַקְּסָה (שׁוֹמֵר ח' כ') ת' הַקְּסָה, פְּרִיָה (שׁוֹמֵר ח' כ'), צוֹפְיָה (שׁוֹמֵר ח' כ'), וְרִבְרִין (שׁוֹמֵר ח' כ'),
 וְרִבְרִין (שׁוֹמֵר ח' כ'); וּבִיחּוּד בַּהֲפַסֵּק יִתְּסִין (שׁוֹמֵר ח' כ'), וְיִתְּסִין (שׁוֹמֵר ח' כ'), ת' וְיִתְּסִין.
 (7) יֵשׁ שְׂתַחֲסַר ל"פ לְגַמְרֵי וְתַנּוּעַת הַה"א תְּבוּא ע"ף אוּת הַשּׂוֹאוֹת שְׁלַפְנִיָה, כְּמוֹ
 גְלוּ ת' גְלוּתָ, גְלוּתָ ת' גּוּלְתָה, גּוּלְתָם יְלוּתָ.

(9) גַּם תַּתְּחַלֵּף לַפְּעָמִים ה"א ל"פ בְּיוּד נְרָאֵה, כְּמוֹ לֹא שְׁלֹתָנִי (לְיוֹנֵי כ' י'), מִן שְׁלָה,
 הַמְסִיו (יִשְׁמַע י' ח'), מִשְׂרַשׁ קְסָה, ע"מ אַרְמִית אֲשֶׁתָּנוּ (דִּמְלֵל ח' ד').

ה ע ר ה. נִסְתַּרְתִּים בַּעֲבָר קַל, שְׂתָנוּ, שְׂכָנוּ, שׁוּיִם לְנִסְתַּרְתִּים בַּעֲבָר ע"ו, רַק בְּע"ו הַבְּדֵל
 הַנְּגִינָה מַלְעִיל וּבִלְיָה מַלְרַע, וְלִכֵּן וְלֹא שְׂתָנוּ אִישׁ עַדְיוּ (שׁוֹמֵר ח' ד'), כִּי שְׂכָנוּ מְדַרְכָּם (יִשְׁמַע ח' י')
 הֵם מַנְעִיז מִן שִׁית שׁוּב, אוּלַם וְלֹא שְׂתָנוּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה (יִשְׁמַע ח' י'), שְׂכָנוּ וְנִבְּקוּ (בְּנִשְׁמַע ח' כ') וְכֵן ל"ה
 מַנְלָה, מִן שְׂתָה שְׂכָה, כִּי הַנְּגִינָה מַלְרַע.

§ 107.

(6) בַּעֲתִיד ע"פ בַּסּוּל אֲנְלָה, תְּגַלָּה; וְנִמְצָא כְּצִירָה, כְּמוֹ תַעֲשֶׂה (יִשְׁמַע ח' י'), וְנַעֲשֶׂה ע"ם
 (שׁוֹמֵר ח' כ'), תְּהַנְּהִילִי (יִשְׁמַע ח' י'), תְּבָא (שׁוֹמֵר ח' י'), תְּנָה = תַּאָּה; וְכֵן בַּפְּעַל תְּגַלָּה
 (וּמְקָלָה י' ד'), וְנִבְּקָה (שׁוֹמֵר ח' כ'); וְלַעֲוִמַת זֶה נִמְצָא הַצּוּוִי בַּסּוּל רַבָּה צְבֹאָךְ (שׁוֹמֵר ח' כ').

(1) מִן יִרָא נִמְצָא ג"ם יִרָאֵתָם כְּצִירָה ע"ם (נִמְדַבֵּר י' ח', דְּנִיִּים ח' ה', וּמְקָלָה י' ח') וּפ"א יִרָאֵתָם
 בַּקֶּמֶץ ע"ם (יִשְׁמַע ח' כ').

(2) וּלְפַעְמִים תַּחֲסַר הַה"א בַּעֲבָר נִסְתַּרְתָּ, כְּמוֹ עֵשֶׂת (וּמְקָלָה ח' כ') ת' עֵשֶׂתָה, הַרְצֵתָ (שׁוֹמֵר ח' כ'),
 הַגְּלוּתָ (יִשְׁמַע ח' י'), הַקְּלָאֵת (וּמְקָלָה כ' י') ת' הַקְּלָאֵתָה, וּכְדוּמָה, וְכֵן גְּבוּרָתָ ל"א נִמְצָא: יָאֵת ח' אָה;
 וְקְרָאֵת (יִשְׁמַע ח' י'), הַקְּבָאֵת (בְּנִשְׁמַע ח' כ'), נְפִלְאָתָ (שׁוֹמֵר ח' כ'), וּבְשִׁלְמִים נִמְצָא יָת ח' יָה, כְּמוֹ
 אֲזָרָת (דְּנִיִּים ח' כ'), נִשְׁפָּחַת (שׁוֹמֵר ח' כ'); וְכֵן בְּע"ו: יִשְׁפָּחַת לְבִשְׂיָא (וּמְקָלָה ח' י'), וּלְפַעְמִים דְּבוּקָה אל
 יָת עוֹד ה"א בְּלִי נְגִינָה, כְּמוֹ נְפִלְאָתָה (שׁוֹמֵר ח' כ'), הַקְּבָאֵתָה (יִשְׁמַע ח' י'), נְרַפְּתָה (ח' נְרַפְּתָתָה) (יִשְׁמַע
 ח' כ'), וְהַתְּמוּנָה הַזֹּאת עַל יָת, יָת (הַנְּהוּגָה לַפְּעָמִים גַּם כְּשִׁמוּת: § 24 הַעֲיָרָה 1) הִיא תְּמוּנָה יִשְׁנָה
 וְנִהוּגָה בְּלִשׁוֹן אַרְמִית כְּמוֹ קְשִׁלָּת, גְּלוּתָ; וּמִהַתְּמוּנָה הַזֹּאת עַל יָת הַכְּנוּיִם בַּעֲבָר נִסְתַּרְתָּ תַּתְּבַתְּנִי וכו'.

(3) עֵיין מְלִים זִוְרַת 56.

(4) וְכֵן כֹּל לֹא תְּגַלָּה דְּעִירוֹת בְּאִסְרָף כְּצִירָה.

נקוד ע"פ
 וחלוקה ל"פ
 ביו"ד או
 בתו"ו או
 ביו"ד
 נראה

הבדל
 בנסתרים
 קל בין ע"ו
 ובין ל"ה

עתיד עם ר"ו ההפך או גם זולתה יוכל לבוא ברוב הכנינים חסר ה"א ל"פ, ותנועת ע"פ תבוא לרוב על פ"פ:

שתי קצות
עם ו"ו
ההפך או
זולתה

(1) בלי ר"ו ההפך בקל יגל, ירב (נכנסים א כ"ו), יצף (ש לא מ"ט), יכל (לויג לב כ"ה), ירא (שמוס ס כ"ה); 1; ואם ע"פ מן אותיות פך"ת ק"ט (נוספות) או פ"פ וע"פ בשוא, כמו וישט, יבך, וירך (נכנס כ"י), ובע"פ גרונית פ"פ בפתח, כמו ישע, ימח, ואם פ"פ גרונית או גם איתן בפתח, כמו יצל, זולת מן קרה, קדה בקל יחר, יחד. — בנפעל: יצל, יפה בדגש המ"ם, ותחין (נכנס יא י"י). — בנפעל: יצל, תער (מכילס קמא ח) ת' תערה. — בהפעיל: יצל ת' יצל, ופת (נכנסים ס כ"ו), ירך (ישנים מא כ') מן פתח, קדה, בע"פ גרונית ימע, בפ"פ גרונית יצל כמו בקל; — בהתפעל: ותצל, התרע (משני כ"ו) ת' התרעה.

(2) עם ו"ו ההפך בקל: ונאגל, ותגל, ויפן, ומעטים אשר איתן בצירה, נאפן, ונפן, ותכל (שמוס נט כ"ו); ומן ראה: נארא (נכנסים לא י"י), ונרא, וירא (ש ס כ"ו) הפתח להרחבת הרי"ש והאל"ף ריקה, כי אין נח נראה נוהג בה 2; בע"פ מן כד"ת ק"ט: ויפת, וישת, ויבך; בע"פ גרונית: וישע, וימח, ואתע, ותבה; בפ"פ גרונית, ככ' פתח"ן: וישע, ויצל, ויען, ופחר, ויוצא מזה ויחר, ויחד, ויחן. — בנפעל: נאפת (ישנים כ י'), נארא (שמוס ו ג'). — בנפעל: נאכל (מחוקק מג ח'). — בהפעיל: נאגל, ונפן, וישק, נאט (ישנים טו י'), ואם פ"פ או ע"פ גרונית או שוה לקל: ויעל, וירא. — בהתפעל: נאתגל, ויתגל, ותתגל.

הערה. בפ"פ או בע"פ גרונית אין הבדל בין עתיד קל ובין עתיד הפעיל (8) כי אם בענין, כי בקל הוא עומד ובהפעיל הוא יוצא, או בקל בא ביה"פ אחד ובהפעיל בשני יה"פ, כמו ולא תעלה (הינאוויפגעהן) במעלות על מובחי (שמוס כ כ"ה) בקל; לא תעלו (ברונגען) עליו קמרת זרה (ש ס י"ב) בהפעיל. וכן בו"ז ההפך: ויעל אכרם (נכנסים יב כ') בקל, ויעל עלת (ש ס כ"ו) בהפעיל; וירא אלהים (ש ס כ"ד) בקל ביה"פ אחד, וירא אתם את בן המלך (מ"ט יא י"ד) בהפעיל בשני יה"פ. בפ"פ חו"ת לפעמים בהפעיל בפתח ויחר.

§ 108.

(6) נקוד נוי"ן נפעל בעבר ובכינוני לפני פ"פ גרונית או בפתח, כמו נעלה נעלתה (4), או כסגל כמו נחלה נחלתה, ואיתן בעתיד לעולם בצירה: אעשה, ויעלה, ובו"ז ההפך: נאעש, ותעש, גם בו"ז החבור: ותעש.

הבדל בין
עתיד קל
ובין עתיד
הפעיל
בפ"פ או
בע"פ
גרונית

נקוד נ"ן
נפעל
ואיתן
בעתיד

(3) ה"א הפעיל לפני פ"פ גרונית לרוב כסגל: העלה, הקרה, ונס בלי פ"פ גרונית: והקדה (שמוס כה ט'), הקלה (מ"ט יו כ'), הקלגי (לויג טו י'), הקאת (מחוקק כד י"ב), הקאתיך (מיכס ג י'); ובחסנת הנגינה ממקומה לרוב בפתח, כמו והעלית (שמוס ט ד'), והעליתך (מחוקק ג' § 87 ד.).

נקוד ר"א
הפעיל

(3) בנפעל הפעיל והתפעל יש גם צווי חסר, כמו גל ת' גלה, הגל ת' הגלה, (ובפ"פ גרונית: העל), התגל.

צווי קצור
בכנינים

(1) ה', ד' מנהון מלעיל יחד מלרע (נכנסים מא ג') (מסוים שמוס ה כ"א, לויג כ י"ג).
(2) ולא נמצא רק בנסתר להקל מפני שמושו הרב, ולא נוכל לומר נארא ונרא (לויג כה"א ח').
(3) רק באותיות יתן, אולם באל"ף איתן יש הבדל, בקל כסגל וחס' ובדפעיל בפתח וחס', כמו אעלה, אעלה.
(4) וזה אם פ"פ ע"ן, כמו נעלה, נעשה, נענה, נעיתתי (מבוא לנה"ב 92), ויוצא מזה נעשתה, ולפני אל"ף נמצא במקום: נאו; נאוה יזה או תענה; נאוהיךש.

ז) במקור נמצא ת"ו ת' ה"א: פְּהַנְלוֹת נְנָלוֹת (ש"ג ו' כ') לעומת הַנְּנָלָה נְנָלוֹתוּ מְקוֹר עִם (ש"ג ג כ"י); הַקְּאוֹת (ויקרא יג י"ד) לעומת לְהִרְאוֹה (ש"ג ג כ"י).

§ 109.

6) בעתיד קצר מן היה, היה איתן בשוא, כמו אהי, תהי, יהי, יהי, ובהפסק קרוי יהי, וְהִי (בהפך תנועות יָכַב). וכרוז ההפך וְהִי, וְהִי ובהפסק ג"כ וְהִי, וְהִי (16 §, ה, הערה).

7) שרש שָׁהָה בא בהתפעל כרוי נראה, כמו הַשְׁתַּחֲוֶה, הַשְׁתַּחֲוֶה, הַשְׁתַּחֲוֶה, שרש ויוצא מזה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה אברהם (בראשית כג י"ג), וַיִּשְׁתַּחֲוֶהוּ לַמֶּלֶךְ (ש"ג ב' ה'), עתיד נכתרת כרוי ההפך; — וַיִּשְׁתַּחֲוֶהוּ (ש"ג כד י"ג) ג"כ עתיד נכתר כרוי החכור.

§ 110.

יש חמשה שרשים במפיק ה"א ונוטים ע"ד השלמים, לכד הכינוני המשתנה מעט, והם גָּבַה, קָמָה (יוד זעהנען), לָחָה (בכל ערטרעט זיין, ובהתפעל וואהנוינגניג זיין), נָגַה (שיינען), תָּמָה (ערשטווינגען).

פרק יג. מְרַכְּבִים (69 §).

§ 111.

6) נָשָׂא, העתיד אָשָׂא ע"ד חסרי פ"ג ונחוי ל"א; המקור שָׂאת ת' שָׂאת; מקור מרכבים נסמך בא לפעמים כנוין, כמו מְנַשֵּׂא (בראשית ד י"ג), ולפעמים בלי נויין פְּשׂוֹא גָלוּ (ספרים ע"י).

7) נָטָה, עתיד קל עם ו"ו ההפך נָטָה וְנָטָה וְנָטָה (ויז); וגם וולת ו"ו לפעמים נְטָה, נָטָה איתן בצירה. בהפעיל נָטָה, וְנָטָה, וְנָטָה, וְנָטָה; בהפעל לָחָה, אָפָה.

8) נָרָא, צווי לרבים יִרְאוּ ת' יִרְאוּ, להכדיל מעתיד נסתר מושרש ראה. יִרְאָה, יִרְאָה יִרְאָה, יִרְאָה יִרְאָה.

9) יָרָה, עתיד כרוי ההפך נָיִר, וְתִיר וְיִיר, וְיִיר (מן יָפָה), ובהפעיל נָאִיר, יָרָה יָרָה יָרָה; בנפעל נִירָה, אָנָה, ונמצא או יָרָה יָרָה (מס' י"ג) בלי חלף וי"ד כרוי.

10) אָפָה, אָכָה, העתיד אָפָה, אָכָה, והצווי אָפּוּ מלרע 2), והצירה להרחבת אָפָה אָכָה האלף, כי ר"ל אָפּוּ ע"מ גָלוּ. ויש מרכב מן פ"א ול"א או ל"ה, כמו אָתָה או אָתָה, אָתָה או העתיד וְיָתָה (נכדים ג כ"ג) ת' וְיָתָה; ונמצא וְיָתָה (ש"ג כ"ג) ת' וְיָתָה מן וְיָתָה או וְיָתָה; צווי אָתָה (ש"ג כ"ג) ת' אָתָה או אָתָה ע"מ גָלוּ; צווי הפעיל הָתָה מוים (ש"ג כ"ג) ת' אָתָה או הָתָה ע"מ הָלָה 3). מן אָלָה, וְיָאֵל שאלו (ש"ג י"ד כ"ד) (ש"ג בעשנוואר).

§ 112.

יש איזה מלות במקרא המרככות או

6) מִכ' בנינים, כמו יִרְדָּף אויב (ספרים: ו'), מרכב מן יִרְדָּף בקל ומן יִרְדָּף מרככות בנינים

1) זאת רעת רד"ק וגעוענים, ולדעת ריק"ם היא מהפעיל ת' יִרְדוּ, ולדעת ר' יהודה ור' יונה ז"ל היא קל מהכפולים ע"מ סָבּוּ.

2) נ"ו"א שהיא מלעיל, והצירה בעבור הרביע המפסיק (עיין כאור שמוס מו כ"ו, גם הערה לתל"ע דפוס ווילנא, § רנ"ט).

3) והיא תמונה ארמית, כי בלא"ר יבוא תמיד לפני אל"ף צירה ת' סגל וח"ם, כמו בְּאִרְיִן יִבְדַּר תִּיבְדַר (87 § ג' הערה 1).

בפעל ; נגאלו (ישעיה כג ז') מן נגאל בנפעל ומן גאל בפעל ; ונפסר להם (דברים כח ח') מן נפעל והתפעל 1) ; לא התפקדו (שמואל ב ט"ו), אחרי הפבס (ויקרא יג י"ט), אחרי המפאח (דברים כד ז') , שלשתן מרכבות מן הפעל והתפעל ; או

מב' זמנים , כמו וילדת' (נבאשים מן י"ח), משתקוותם (יחזקאל ח ט"ו) 2) , מרכבות מבינוני ועבר ; או

מב' מינים , כמו ויחמקה (גנאשים ז ט"ח) , וישרנה הפרות (ש"ח ו י"ג) , ונעמדה (דברים כח ט"ז) , ראשן זכר וסופן נקבות , ונקראות מלות אנדרונינוס 3) .

פרק יד. מרפעים.

§ 113.

פעלים מרפעים הם אלה אשר נמצא בהם יותר מג' אותיות השרש, כמו פרשז (איוג טו ט'), רמפש (שס זג כ"ה) 4) , וברסקנה (פזאים ט ז'), מברפל (ד"ה טו כ"ו) , ואשקמאילה (גנאשים יג ט') ת' אשקמאילה, הפעיל מן שמואל ; אלה הם מרפעים אמתיים. ויש אשר דומים למרבעים, והם הפעלים אשר נכפל בהם אות אחת או ב' אותיות מן השרש, וזה נוהג רק בבנינים הדגושים.

הנכפל בהם אות אחת הם מגזרות ע"ו וכפולים, כמו קומש, גלל, וכבר נזכרים בגזרותיהם.

הנכפל בהם ב' אותיות השרש הם מגזרות ל"ה ע"ו וכפולים, ונחלקים על אלה אופנים :

1) אלה מגל"ה אשר בהם פ"פ וע"פ כפולות ול"פ חסרה, כמו שעה (זוך ערגטצען) , תעה, בפעל טעעשע 5) , טעשעתי, אטעשע ; בפעל טעעשע, בהתפעל השטעשע, אטעשעשע ; וכן תעמע, מתעמע, אטעמע ; ומן פה בפעיל יפפיה (פזאים סג ז') ; ומן פהה פמיהלה (פזאי כו י"ח).

2) אלה מע"ו אשר בהם פ"פ ול"פ כפולות וע"פ חסרה, כמו טול פול, בפעל טלטל, מטלטל, אטלטל ; פלפל, מבלבל ; פעל פלפל 6) .

3) ואלה מכפולים אשר בהם אות א' מהכפ"פ, ומאות הב' הכפולה האחת ע"פ והשנית ל"פ, כמו מן גלל, קרר, צפף, קלל, קלל, גלל, קנגל, התנגל, מתקחר, מצפצף, קלקל 7) .

4) יש ב' שרשים אשר נכפלה בהם ל"פ גו"ן בקל, כמו לא רעננה (איוג טו ז"ג), שאננו (שס זג י"ח), מן רענו, שאנו .

1) נמצא ג' פעמים במקרא המונח נתפעל מ' התפעל, כמו ונפסר (דברים כח ח') ת' ונתפסר, ונפסרו (יחזקאל כג י"ח) ה' ונרפסרו, נשקתוה (פזאי כו ט"ו), והתמונה הוואת מרכבת מן נפעל והתפעל, ובחלמוד נמצאת לרוב .

2) ולדעת רש"י והרמב"ם מרכבת מב' מלות משתתקים, משתתקוים, והוא העיקר .

3) במסורה אמרו : שלשה מלין אנדרונינוס, הר בתורה הר בכביאים וחר בכתובים, ונולדו מתערובת ארמית ועברית .

4) מרכבת מן רטב וטפש .

5) ולדעת קצת הוא מן שיעע (זוך פערנגיגען, או ערבליגערען—ישעיה כג ט')—עיון אה"ש לגיעוענינוס .

6) וכן ונעש, תלחל, ערער, פצפץ, קרקר .

7) וכן פרפר, מרמר, סכסך, סלסל, פרפר, שקשקש .

(ז) גם יש כ' שרשים שאינם מג' גזרות הנ"ל, ובאחד נכפל פ"פ, כמו וְרִיף (כפל פ"פ או ע"פ בשלמים מחמשים)
 (ז) גם יש כ' שרשים שאינם מג' גזרות הנ"ל, ובאחד נכפל פ"פ, כמו וְרִיף (כפל פ"פ או ע"פ בשלמים מחמשים)
 (ח) גם נמצא בעלי חמש אותיות, וע"פ ולי"פ כפולות בהם, והם מנורת השלמים, כמו מעי הַמְרַקְרוּ (כ"ה כ"ו), והוא עבר קל ע"מ פועל, כמו יוֹדְעָתִי (כ"ה כ"ו), רק שנהפך החולם לקמץ קטן תולדתו, כמו במלת הַתְּבַלְתִּי (שששים ב כ"ו); וכן סְהַרְהַר (שששים נה כ"ה).
 פרק טו. מְקַמְעִים (דעפיקטיווא).

§ 114.

פֻעַל מְקַמְעֵה הוּא, אם לא נמצא בו כל הזמנים וכל הבנינים, וישאל לו איזה מהם מפעל רעהו הקרוב לו בהוראה, כמו
 (ה) פעל טוב נמצא רק בעבר ומקור קל, אולם עתיד קל תמיד וכל בנין הפעול טוב/יטב לזיב מן יטב, כמו יזיב; היטיב, תיטיב, היטבת (יכסיה ב י"ג), והיטבתו (כמלכד י י"ג); מצא הטיבת (פ"ח כ"ח), ויטיבתו (קבלה יא כ"ח) הפעיל מן טוב; אולם והיטבתו (יחזקאל לו כ"ה) מרכבת מן יטב וטוב.

(ז) יגד (פירכטען) העתיד יגדר מן גדר (§ 92, ז).
 (ח) יצב, נצב (שטעללען), שניהם לא נמצאו בקל רק בעבר וכיוננו נפעל נצב יצב/נצב (שטעטען) ותחת שאר זמני נפעל בא התפעל; הפעיל והפעל היציב, הצב; התפעל התנצב (2).

(ז) נפץ, פויץ, עבר קל משרש נפץ, כי נפץ העם (פ"ח יג כ"ה), נפצה (כמלכס ב י"ט). הפעל על כ' פנים או נפץ, הנפץ, או פויץ, פפץ, כמו וּפּוֹפְצָנִי (כ"ח כ"ח); אולם עתיד וצווי קל וכל שאר הבנינים רק משרש פויץ, כמו יפויץ, פצו; נפויץ; הפיץ; והפויץ.

(ח) יצד צדד (ענגע זיין, בעדרענגען), עתיד קל לרוב מן יצר: יצר ויצד ויצד יצד/יצד יצד/יצד (91 § ה הערה 5), ונמצא פ"א מן צדד: לא יצד (ישעיה יא י"ג); אולם שאר הזמנים מקל, וכל בנין הפעיל מן צדד: צד לי, צדה כהתכנס, ויצדרו אתכם; והצד, יצד לו, והצדתי, ויצד לו; או מפעל צור: ויצדת עליה, מצוד אל עיר, אל תצד את מואב, ויצד עדיה, אל תצדם.

(ו) שתה, שקה, הראשון בקל (8) והשני בהפעיל, כמו שתה וגם גמליך שתה אשקה (כמלכס כד י"ח).
 (ז) תלה גלה, (עיין § 92, ה).

ויש אשר בפעל אחד יחסר לבנין אחד זמנים, וישאל לו את אלה מבנין אחר, אם שוה עמו בהוראה, כמו
 (1) יכל, עתיד קל שאול מהפעל אוכל, תוכל (§ 92, ז).
 (2) יסף (הינצופגען), מקור ועתיד הפעיל הוסיף, ויסף, ת' מקור ועתיד קל החסרים.

(1) זרף מלה סורית, וכן בהפך רזף, ומשני אלה מרכב מלת זרויף, ויובל להיות כי שרשי זרף זרף (וחברו דלף) רזף מרוב זרויף כלם נגזרים מן השרש העברי זוב (או"ג צד 107).
 (2) לעיל (§ 91 ה) נחשב אך לחסרי פ"י, ובאמת כתב הרד"ק במבולל בשרש נצלב ע"י אין בו הכרע"ל כי יובל להיות רק משרש יצב ולחסרי פ"י הישב, או כ' שרשיו של יצב ונצלב, ועינין שם במבולל הערת ר"א ב.
 (3) ופ"א בנפעל: וכל משקה אשר ישקה (ויקרא יא י"ד).

- 3) נָגַשׁ (ויד נִגְהֵיעוּ) עבר וכינוני נפעל נָגַשׁ נָגַשׁ ת' עבר וכינוני קל החסרים (1), אולם עתיד מקור וצווי יש בקל וַגַּשׁ, נָשַׁת, גַּשׁ.
- 4) נָתַךְ (ויד עריגעסעען), עבר נפעל נָתַךְ, בעתיד קל וַתֵּךְ, אולם עבר קל ועתיד נפעל לא נמצא.
- 5) נָחַח (לייטען), עבר וצווי מקל נָחַח, נָחַח, אולם העתיד תמיד מהפעיל נָחַח, וע" המעט גם עבר הפעיל הִנָּחַח.

פרק טו. קרבת הגזרות.

§ 115.

פעלים מגזרות שונות, כמו ע"ו וכפולים, ל"א ול"ה, אם הוראתם שוה, אז אהים המה לבוא איש בתמונת רעהו הקרוב לו כחוראה, או להתחלף זה בזה. יסוד האחה שלהם הוא בשתי אותיות השרש הנראות, אשר להן החוראה הכללית, והאות השלישית החלושה כאין נגדן, ד"מ דְּכַךְ דוּךְ דְּכֹא (צערמאלמען), יסודתן בדל"ת כ"ף, נוד נְדָה נְדָה (פליהען), יסודתן בנ"ן דל"ת. ע"ו הדרך מקורבים בתמונה ובהוראה פעלים מגזרות

6) ע"ו וכפולים, אשר בהם פ"פ ול"פ עקרים, כמו מוּךְ מוּךְ (צערארמען); מוּשׁ מְשֹׁשׁ (בעטאסטען); נוד נְדָד (פליהען) (נוסחות).

7) פ"י ופ"נ, אשר בהם ע"פ ול"פ עקרים, כמו יִצֵּב יִצֵּב, יִקָּשׁ יִקָּשׁ (פאגעלישטעללען); וגם קרובים המה לפעלים מגזרות הקודמות וביחוד לע"ו, כמו גוּר יִגְר (פירלעטען), מוּב יִמּוּב (גוס יוין), נִסְךְ סוּךְ (ואלבען), נִפְחַ פוּחַ (ביאזען), נִפְץ פוּץ (צערשמעטערן); ועל המעט אשר גם פ"א תתקרב להנה, כמו אָשֵׁם יָשֵׁם (צערשטאָרש ווערען), אָדֵשׁ דוּשׁ (דרעשען), וכדומה. 8) ל"א ול"ה, אשר בהם פ"פ וע"פ עקרים, כמו דְּכֹא דְּכֹב (צערמאלמען), קָרָא קָרָה (בענענגען); וגם קרובים המה לפעלים מגזרות הקודמות, כמו מְצִיץ מְצִיץ (זויגען), דָּחַח דוּחַ (שטאָסטען), וכדומה.

פרק יז. הכנויים.

§ 116.

לכל פעל יוצא יש כי גופים, פועל ופעול (§ 61), אם הפעול הוא שם עצם אז הוא בא במלת אַתּ ובמקף אַתּ המְחַכֵּר לרוב. אל יהם הפעול, כמו בראשית ברא אלהים אֵת השמים, וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־הָאָרֶץ (בנילזיס 6 י'); ולפעמים נשמט מלת אַתּ, כמו תשמע ה' אֵז (בנילזיס 5 פ"2). אולם אם הפעול הוא שם הגוף אז נכמן או ע"י מלות שלמות הנולדות מן חבור הכנויים אל מלת אֵת, כמו אֵתִי אֵתְךָ וכו' (§ 37), או ע"י חבור הכנויים אל הפעל, כמו לְפָנֶיךָ, וּשְׁמֵרָהוּ.

§ 117.

החבדל בין כנויי השמות לכנויי הפעלים הוא, כי בשמות מורה הכנוי על גוף הקונה הכנוי (אייגענשוידער), כמו שְׁכָרוּ, שְׁכָרְךָ שלו 3). ובפעלים על גוף הפעול, כמו שְׁכָרוּ, שְׁכָרְךָ (אויגענשוידער) הכנוי לשמות הכנויי הפעלים

- 1) וכן נְדַח נְסַח—יִדַח יִסַח; ומה שנאמר להלן בלוח הפעלים כל בנין קל וגם העבר מן נָגַשׁ, הוא אך לדוגמא להקיש על השאר.
- 2) עיין להלן § 150, הערה; נוספות אל § 31.
- 3) וכן במקוריו כל הבנינים: גָּשַׁת, גָּשְׁתָּךְ (§ 47) הערה א' בפנים).

יוצאים ; אולם לפעמים עומדים או לבנינים הפעולים ולבנין התפעל לא יתחברו הכנויים 1).

§ 118.

גוף נסתר מתחבר עם כל עשרה כנויים, הנוכה רק עם ששה, כי אם יתפר כנוי נוכח אל גוף נוכח לאמר ד"מ פקדתך, או יהיה הפועל והפעול גוף אחד, ולזה הונח בנין התפעל; והמדובר לא יתחבר רק עם שמונה, כי הסרים בו כנוי המדבר מסכה אל כל גוף הנוכרת 2), וסמנם נ' ה' ו' בהם (יחזקאל כ"ו), ו' בנוכה, ה' במדבר, ו' בנסתר.

§ 119.

בכנויי נ', נה, תו, תה, הו, ה, תם, מן, נך, נה, נז, המו הנגינת תמיד מלעיל (§ 13), כמו פתבני, פתבני, ופתבנה, פתבתי, פתבמה, פתבהו, פתביה, פתבתם מן, פתבתך, ופתבמו; וגם פתבתך, אף שיש לפני כנוי ד שוא, ודינו בשמות (§ 13 ה' הערה 4) להיות מלרע, כמו תורתך, אולם בפעלים הוא מלעיל, כמו ולדתך (ימימי כ"כ"ו), אבלתך (יחזקאל כ"ח"ה) וכדומה (נוספות).

§ 120.

כרבות המלה באותיות ותנועות, ועל ידי זה תסוג הנגינה למטה, או תשתנה תנועה השלישית שלפני הנגינה לשוא, אם אין נח נסתר או דגש חזק אחריה. לכן בעבר קל עם כנויים תשתנה תנועת פ"פ בכל הגופים לשוא, ותנועת ע"פ תתלהף בקמין, כמו פתבני פתבו, ולפני כם קן ישרא פתח ע"פ, כמו פתבכם קן, והפתח הזה בא ת' קמין אביו ודינו כמוהו, ולכן השוא אחריו נע וכנויי כם קן רפים (§ 4 הערה 2). ובעתיד שגם זולת הכנויי פ"פ בשוא, תשתנה עם כנוי גם תנועת ע"פ בכל הגופים לשוא, זולת לפני ד, כם קן תתלהף בקמין, כמו ופתבו, ופתבה; ופתבכם קן. בעבר ע"מ פועל צירה ע"פ כג' גופי נסתרים לא ישתנה, כמו לבשני לבשתני לבשני ובעתיד וצויו ע"מ אפעל ע"פ בקמין, כמו ולבשני, שמשני.

§ 121.

הגופים אשר נח נסתר כסופם מתחברים אל הכנויים בלי תנועת החבור בל"פ, כמו פתבתי יה, פתבנו יהו 3); אולם אלה אשר נח נראה כסופם, כמו פתב, ופתב, נכתב, מתחברים אל הכנויים ע"י תנועת החבור בל"פ, בעבר ע"י פתח או קמין, כמו פתבני קנו 4), ובעתיד ע"י צירה או סגל, כמו ופתבהו, ופתבה, ויוצא מזה

- 1) ונמצא ויתבני (סל"ט ק"ג'), תעשני (שפ"ט מד"ה'), והתנהלום (ס"ט י"ג') וכדומה, כי בנינים המעולים אשר הוראתם כהוראת הקל (§ 84) באים לפעמים כמוהו עם כנויים ועם יחס הפועל.
- 2) ובמלת עשיתני (יחזקאל כ"ג') הכנויי ת' ל' (§ 198), וי"א כי נ' ת' מ"ם סתומה: עשיתם (רש"ם), וכן נמצא: עברנו (יחזקאל כ"ה') כתיב, וקרי עברם.
- 3) ובל"ם גרונית ישנה השוא נח בעבר קל למרברים עם כנוי ה' לשוא מרכב, כמו ודענה (שפ"ט ח"ג') ע"מ פתבנה; וכן בכל מקום אשר ל"פ בשוא נע לפני ישנה בל"ם גרונית לשוא מרכב, כמו אלתך, אשלתך ע"מ אבתך אבתך; אשמיעכם קן ע"מ אבתבכם קן.
- 4) ולנוכחת עם כנויי מ"כ ע"י חירק חסר יו"ד, כמו הכרעתני (שפ"ט י"ג'), רמיתני (ש"ל י"ט י"ו), ולדתני (ימימי טו"י), לפתני (ש"ל ד"ב'), למנוע ב' יודיין נחים רצופים, ובשאר הכנויים מלא יו"ד, כמו מצאתים (ימימי ג' ג"ז), נשאתים (יחזקאל מ"ג"), ונתתירך (ס"ט ס"ט י"ט) (ציון מ"ט נ"א"י, בל"ט יחזקאל מ"ג"א, מבוא לבי"ב 75 91).

כנויין ד' קם קן, אשר אין לפנייהם תנועת החכור בל"פ, כמו פְּתָקָךְ, פְּתָקָם קָן; אולן באסרף יש לפני כנויין ד' תמיד תנועת החכור, כמו פְּתָקָךְ, יִקְתָּבְךָ (1).

§ 122.

בכנוי העתיד יש זרים, והם:

עתיד עם
כנויים
זרים

(6) יִקְתָּבְכִי, ולפעמים כנויין נוספת יִכְפְּדִנִי (הטלס כ' ב"ז); ויש בפתח ל"פ כמו בעבר:
תִּדְבְּקִי (בלאשם ים י"ב), יִתְּבַבְּכִי (שם כ"ט ב"ז), יִרְאֵנִי (שמות נ"ג ב'), וגם בדגש נוסף בנויין, כמו תִּדְבְּקִי
(בלאשם כ"ז י"ב—6"ז), תִּבְשְׁתֵּנִי (איו"ב ז' י"ד); ונמצא להפך עבר בצורה כמו בעתיד יִפְסְקִי (ישעיה ח' י"ב).
(7) יִקְתָּבְךָ, ובהפסק יִשְׁמְרְךָ (במדבר ו' כ"ז), ולרוב הכיף דגושה אֶעֱזָבְךָ (מ"ב ב' ב'),
אֶקְבְּצֶךָ (ישעיה מג' ט'), ופעמים עם נו"ן אֶתְקַןְךָ (ירמיה כ"ג ב"ז) (מ"ו 39), ופעמים עם ה'
כסוף וכלי דגש בכ"ף יִשְׁעֲרָבְךָ (מ"ח יח מ"ז); ופעמים כאים שניהם הדגש עם ה' נוספת,
לא יִכְפְּדָה (הטלס קכ"ט ט'), ויִמְצָאָבְךָ (מ"ח יח ט').

(2) יִקְתָּבְךָ, וביו"ד נוספת אֶיִתְכִי (הטלס קלו' י' 2).

(7) יִקְתָּבוּ, כמו יִכְפוּ (ש"ג י' י"ד), תִּצְפְּנוּ (יוסף כ' ל'), יִרְדְּפוּ (יוסף ח' ג'); בה"א נוספת
ותִצְפְּנֶהוּ (שמות ג' ב'); ובמפסוק לפעמים כנויין וה"א נוספות יִכְרְבֶהוּ (הטלס ע"ב ט"ו), יִעֲבְרֶנְהוּ
(ירמיה ה' ב"ז), ולפעמים כנויין ודגש ת' ה"א, כמו הִפְקִדְנִי (הטלס ח' ט').

ה ע ר ה. כל כנוי נג' ליהודי נסתר כנויין דגושה ולפניה סגל, אולם כנוי נג' למדברים
הנויין רפה ולפניה צירה, כמו יִשְׁמְרֶנּוּ, וזולת כמדת קמנון שהיא לנסתר ולמדברים יחד (37 §).
(6) יִקְתָּבְךָ או יִקְתָּבְךָ, כמו וְיִנְיָרְךָ (ישעיה מד' ז'); ובנויין נוספת יִרְעַנְךָ (הטלס ט' ז'),
אֶכְתָּבְךָ (ירמיה נ"א ב"ז) (התי"ו בחטף קמין 3).

ה ע ר ה. גם כל יָנָה שהוא לכנוי נסתרת הנויין בדגש, אולם להוראת נופי נוכחות
ונסתרות, הנויין בלי דגש, ולכן ידיו תִּבְיָאֵנָה (ויקרא ז' ב') בלי דגש, לנסתרות בלי כנוי;
מְרַבֶּבֶת תִּבְיָאֵנָה (שם י"ד ז') בדגש, נוכח עם כנוי נסתרת; וכן תִּעֲנִינָה הנשים (מ"ח יח ז')
בלי דגש, לנסתרות בלי כנוי; הכמות שרותיה תִּעֲנִינָה (שופטים ה' ט"ז) בדגש הוא גוף
נסתרת בכנוי נסתרת (פיין ע"ס ד"ק).

(1) יִקְתָּבְכֵם, ובתוספת ו"ו תִּבְאָמוּ וְתִפְעָמוּ (שמות טו' י"ז); ולפעמים ל"פ בקמין ת'
צירה, כמו יִלְבָּשֶׁם (שמות כ"ט ב'), ויִוָשְׁעֵן (שם ב' י"ז), אֲמִילִם (הטלס קי"ח י"א ב"ז) 6, יִשְׁיָקָם
(דברים ז' ט"ו) ת' יִשְׁיָקָם (מ"ב יג' ז') 7.

(1) ונמצא לנוכח בהפסק קָךְ, עיין נוספות לסמן הזה.

(2) הכנוי "כִּי נמצא גם בארמית (הטלס בלאש"ם ג' ט"ז), ובבבלי ב"ד כמו בכתובות ובגישו נשים.
(3) גם כצווי נמצא כנויין נוספת, כמו וְקָרְנֶנּוּ (ש"ס טו' י"א); קָחְצָה (ירמיה לו' י"ד), תִּנְנָה (ש"ס כ"א י'),
קָרְאֵנָה (ירמיה לו' ב"ז), וְשִׁבְעָנָה (איו"ב ה' כ"ז).

(4) כן כתב מנחת שי, אולם כתנ"ך שלפינו תִּעֲנֶנְךָ בלא יו"ד (144 § ג' הערה 1).

(5) וכן בעבר פִּסְמוּ (שמות טו' י'), וְגִרְשָׁתְמוּ (שם כ"ג ב"ז), עֲנַקְתָּמוּ (הטלס ע"ב ז'), וכצווי תְּשִׁימוּ
(שם ע"ב י"ז), הִדְיָתְמוּ (שם ה' ב"ז), הִנְיָעְמוּ (שם נ"ג ב"ז), וכדומה, הכנוי "מו" הזה הוא מן ה"מו" בארמית
(ספרי דלא"ר 18 §).

(6) אֲמִילָם בקמין, כן היא ככל התנ"ך שלפינו, וז"ל הראב"ע ובא בקמין כתבו וְלִפְשָׁם הִכְנוּ,
וגם במסורה (באוצר לה"ק לפירשט) לא נמנה המלה הזאת בין "פתח ב"קף פסוקא", אולם במכלול
(פתוחי אפקי בכנויים) נאמר כוה"ל: "ובא כי אֲמִילָם בפתח ת' צירה מפני ההפסק" (ועיין ד"ק טל הטלס
ע"ב) וכן גרס הר"ה בסדרו ובמחזוריו בפתח.

(7) והם ככנויין השמות, כמו שנמצא עוד (עיין מילים זרות סמני: 29, 40, 76, 238, 239)

(ו) יִתְּבוּנִי, ולפעמים בנוי'ן נוספת יִשְׁתַּחֲוֶנִי ולא יִמְצְאוּנִי (שמו"ב ח' ט"ח).
 (ה) יִתְּבוּרֶךְ דָּךְ ובנוי'ן נוספת יִשְׁתַּחֲוֶנֶךָ (שמו"ב ט"ז ד'), ולנוכחת יִשְׁתַּחֲוֶנֶךָ (שמו"ב ט"ז ז'),
 וכן בנוף נוכחים וְתִדְבְּאוּנִי (איוב י"ג).
 (ט) יִתְּבוּהוּ, ולפעמים בנוי'ן יִשְׁתַּחֲוֶהוּ (יחזקאל ט"ז ט'), וְלִכְדָּנוּ (שמו"ב ט"ז ט').
 ה ע ר ה א'. פעלים בנוי'ן נוספת אצל הכנויים מעמים המה, ורק כמליצה ושיר;
 אולם בדגש ת' גוי'ן יש לרוב.
 ה ע ר ה ב'. כנויי תִּתְּבוּרֶךָ שווים לכנויי תִּתְּבוּרֶיךָ (1), כמו ואמהותי לור תִּתְּשִׁבֵנִי
 (איוב ט"ז ט') ת' תִּתְּשִׁבֵנִי אתי, לְגוֹפֵי נסתרות בכנוי מדבר; וּמִשְׁכַּחְתֶּךָ תִּתְּבוּרֶךָ (יחזקאל ט"ז ט')
 ת' תִּתְּבוּרֶךָ אותך, לְגוֹפֵי נסתרות בכנוי נוכחת; אֵל תִּתְּבוּרֶיךָ (שמו"ב ט"ז ט') ת' תִּתְּבוּרֶיךָ אתי,
 לְגוֹפֵי נוכחות בכנוי מדבר.

§ 123.

יסוד המקור הוא פִּתְּב, ובכנויים אשר תשתנה תנועת ע"פ לשוא, וישתנה שוא
 פ"פ לקמץ והוא תנועה קלה והשוא אהריה נע, ולכן בניד כפ"ת אחר השוא רפות, כמו
 וּבְיוֹם פָּקְדֵי (שמו"ב ט"ז ט'), בְּשַׁנְתָּ קִלְבֹךְ (שמו"ב ט"ז ט'), וְנִבְרַךְ אַתְּ ה' (יחזקאל ט"ז ט'), עַל שְׂרָפֹה (שמו"ב
 ט"ז ט'), ולפני דך כֶּם כֶּן, אשר שוא נע לפניהן תמיד, ועלה הקמץ למדרגת תנועה קטנה,
 והשוא אהריו נח כדון ב' שואים בתוך המלה (§ 4) ולכן דגש בל"פ, כמו פִּתְּבֶךָ (שמו"ב
 ט"ז ט'), פִּתְּבֶכֶם (ויקרא כ"ג ט'), וּבְשִׁבְעָךָ (דברים ו' ז'), בְּשִׁבְעָךָ (יחזקאל ט"ז ט') (נוספות). — או
 יתחלפו שוא ע"פ אל פ"פ והתנועה קלה של פ"פ אל ע"פ, כמו ביום אֶקְלֶךָ (יחזקאל ט"ז ט'),
 אֶקְלֶכֶם (שמו"ב ט"ז ט'), ועוד־אֶבְרַךְ (דברים כ"ג ט'), ביום עֲסֹדְךָ (שמו"ב ט"ז ט'); ויוצא מזה כְּקִרְבְּכֶם
 (דברים ט"ז ט') ת' כְּקִרְבְּכֶם או כְּקִרְבְּכֶם.
 ה ע ר ה א'. ולפעמים פ"פ (במקור קל עם כנויים) בקבוץ, כמו וּבְקִרְבְּכֶם (ויקרא ט"ז ט'),
 או בחירוק כמו בְּשִׁבְעָךָ (יחזקאל ט"ז ט'), בְּשִׁבְרֵי לֶכֶם (ויקרא כ"ג ט'), ולפני ע"פ גרונית בפתח,
 כמו לְפָנֵינוּ כְּמוֹנֵה הַן (שמו"ב ט"ז ט'), וּבְשִׁבְעָתֶם אֵת כְּנוֹיָם (יחזקאל כ"ג ט').
 ה ע ר ה ב'. כנויי מ"ב במקור לפעמים כיו"ד לכד, כמו לבלתי עֲצִבֵי (דברים ז' י'),
 וּבְמִי (דברים כ"ג ט'); לְתַתִּי (שמו"ב ט"ז ט'), ולפעמים בנוי'ן וי"ד וצירה לפניהן, כמו תִּתְּבוּרֶנִי
 (שמו"ב ט"ז ט'), לְשִׁלְחֵנִי (שמו"ב ט"ז ט'), ולפעמים בקמץ לפניהן, כמו לְהַצִּיאוּנִי (שמו"ב ט"ז ט').

§ 124.

יסוד הצווי הוא פִּתְּב כמו במקור, ובכנויים וישתנה שוא פ"פ לקמץ תק"ל וחולם ע"פ
 לשוא נע: קְתַבֵּנִי, ואם ע"פ או ל"פ גרונית, אז פ"פ בשוא וע"פ בקבוץ, כמו שִׁמְעֵנִי
 מִשְׁחֵחֵי, קְרֵאֵנִי, אֶתְּבֶךָ; גם באלה ע"פ פִּתְּב, כמו לְבַשְׁנִי.

- (1) כי גם בלא כנויים נמצא לנסתרות וְאֶלְמַנְתֶּיךָ עָלַי תִּתְּבוּרֶיךָ (יחזקאל ט"ז ט'), וְתִתְּבוּרֶיךָ עִמּוֹת (יחזקאל ט"ז ט'). ת' תִּתְּבוּרֶיךָ, וְתִתְּבוּרֶיךָ, ולנוכחות: אֵם תִּתְּבוּרֶיךָ וְאֵם תִּתְּבוּרֶיךָ (שמו"ב ט"ז ז'), ועוד, והיא חמונה ישנה.
- (2) ויוצא מזה, לבלתי עֲצִבֵי (שמו"ב ט"ז ט'), בְּאֶרְבֶּם (שמו"ב ט"ז ט'), ולדעת קצת גם לבלתי תִּתְּבוּרֶיךָ (שמו"ב ט"ז ט'), בְּנִינְפוֹ (שמו"ב ט"ז ט').
- (3) ובמפסיק אֶבְרַךְ (דברים כ"ג ט'), עֲמַרְךָ (דברים י"ב ט'), לְהִרְגֶנִי (שמו"ב ט"ז ט').
- (4) ונמצא לְרַדְּפֶךָ (שמו"ב ט"ז ט'), בדגש ע"פ, כי במקור עם למ"ד לרוב ע"פ בדגש (§ 78).
- (5) ואין כל הבלד בין כנוי מקור כיו"ד לכד או בנוי'ן וי"ד (עין פסלול, הכנויים, נתיב ד' שבי' ל"ז); וגם אצל בינוני נמצא בנוי'ן וי"ד הַמְּאֲרָנִי (שמו"ב ט"ז ט').

קָתְבִי, קָתְבִי, לא ישתנו בכנויים (§ 121), וכנווי קָתְבָה שׁוים לכנווי קָתְבו כמו בעתיד.

§ 125.

בפעל לא תשתנה תנועת פ"פ לעולם בעבור הד"ח שאחריה, אולם צירה ע"פ ישתנה לשוא כמו קָתְבִי, ולפני ד' גם קָן יתחלף בסגל, כמו וְקָבְצָךְ (ויכס 3), וְקָבְצָךְ (ספ 7), ועל המעט בחיורק, כמו וְקָבְצָךְ (שמות 6), וְאָמַרְכֶם (איוב 19), ; ובהפעיל לא תשתנה לא תנועת אות השמוש, מפני הנח נראה שאחריה, ולא תנועת ע"פ, מפני הנח נסתר שנמשכת ממנה, רק בעתיד קצר תפול הצירה, כמו תַעֲשֶׂינָה (מלכים 1), ת' תַעֲשֶׂי אַתָּה, וְעֲשֶׂינִי (ש"ה 11).

כנווי הצווי בהפעיל לא מן הקתב כ"א מן הקתיב, כמו וְקָרְבִיבוּ (מלכים 6).

מְלִים (פארטיקלען).

פרק א. תאר הפעל.

§ 126.

תאר הפעל מכבאר את הפעל ונחלק לשני מינים :
 6) המורה על איכות או כמות הפעלה, כמו טוב, רע ; בטח, בְּרָד, גְּלִמּוּד, שְׁאֵן (רוהג) ; די, מָאד, עַד-מָאד (אונגעמיין), לְפִי (באשרעם), קַעַט, רַב, בְּבִיר, לְשׁוֹא, תָּנֵם (פיר דאנק, אומזאגסט, גראטיס 1) ; רִיקָם, לְרִיק (פערגעבליך) ; קַפְצֵם קַפְצֵם (וויא געוואָנליך) ; עַל יָד (נאך אונד נאך), קַפְצֵם, אַךְ (קוים), אָבֵן (2), אָמַנְט־אָמַנְט (וואהרליך 3) ; הֵן (יא) יֵשׁ ; לֹא (4), אֵל, בַּל (ניכט), בְּלִי (אָהנע), אֵין בַּל (ניכטס) ; אֵיךְ, אֵיכָה, אֵיכָה (וויא 5) ; פֶּן (ראט ניכט), אֵילִי, מְדוּעַ (6), הָלֹא, אַיִה, אֵיפֹה (7) (גון, וואָ), וכדומה.
 7) המורה על זמן ומקום הפעלה, כמו היום, קָדֵר, לְפָנִים (פֶּאַרמאט), אַתְּמוֹל, תְּמוֹל, שְׁלֹשֹׁם (8), עֵתָה, מָרָם (עהע, בעפֶּאַר, נאך ניכט) ; אָז, מָאָז (וויטרעם), מְנִי אָז (פֶּאַן יעהער), עַד עֵתָה, עַד הַיּוֹם (9), עַד בֹּה, עוֹלָם, מְעוֹלָם, תְּמִיד, יֵשׁ (אַפֿט, מאַנבעסטמאל), גְּדִי עַד, עַד עוֹלָמִי עַד עוֹלָם וָעַד (אימער אונד עוויג 10), קָמִי ? מְנִי (יא) אַפֿט), כָּל עוֹר (זאָ לאַנגע), כְּבָר, פְּתָאם (11) (אויגענבליקליך), וכדומה המורים על הזמן.

- 1) מן הן (דאנק) כמ"ם נוספת.
- 2) מרכב מן אַךְ בְּן ור"ל אָבֵן, ובא נח ת' דגש (כפ"ס גרלש'ס כח ס"ו).
- 3) מן אָבֵן (וואהרליט) בתוספת מ"ם, כמו רִיקָם מן רִיק, ויָרָם מן יוֹם.
- 4) לפני סעל בא דק מלת לא (ויוצא מזה ; ימיה נח ס'), ולפני שם (וגם בכינויים) יוכל לבוא אין ולא.
- 5) מרכב מן אֵי קָה ותמיד מחובר אל העתיד, והמסורה עליו (ש"ה 11) : מאיכבה ד', ב' מלעיל (ספ) וב' מלרע" (אסמי ח י').
- 6) מרכב מן מְדוּעַ (ווארום ? איים וועלכעס גרונדע ?), או מן מְדוּעַ.
- 7) מרכב מן אֵיפֹה (וואָ דא), או מורה על עתה (זאָ, אַלזאָ) ; ונמצא עשר פעמים בה"א בסוף וד' פעמים ברו"א אָפֿוּ, והשאר ברו"א אֵלֵיךְ אָפֿוּ או איפוא.
- 8) מרכב מן שְׁלֹשׁ יוֹם. — 9) למקום ולזמן, ומהו במרכב עֲרָבָה (ביס יעצט).
- 10) מן עולם וְעַד (הדרי עַד) בשני תנועות, ולכן נשארה הנגינה מלרע.
- 11) ת' פְּתָעֵם מן פְּתַע.

ואלה מורים על המקום: פה, הָלוֹם, הַנָּה (היער, היערער), הַנָּה וְהַנָּה (פ"ב ב' ח') (הין אונר הער), שָׁם, שָׁמָּה (דָּרִים, דָּרִיטוּן), כַּה נְכַה (היער אונר דא), אָנָּה וְאָנָּה (הין אונר הער), אָן, אָנָּה (וואַהין? 1), מֵאָן (וואַהער?), הַלָּאָה (ווייטער, הינוועג) מֵעֵלָה 2, לְמַעְלָה, לְמַעְלָה; מִקְּדָה, לְמַקְּדָה, וּבְדוּמָה.

§ 127.

כל אלה לא ישתנו במין ומספר, כמו יִשְׁכַּח יִשְׁכַּח וְיִשְׁכַּח בְּדָד; גַּשׁ גַּשׁוּ וְגַשׁוּ הַלָּאָה. מין ומספר הערה. איזה תארי הפעל מהכרים לפעמים עם הכנויים, ואו נומים במין ובמספר, כמו עוד, עוֹדָךְ מהויק בְּתַקְתָּךְ (פ"ב ב' ס'), עוֹדָם מדברים עמו (פ"ב ב' ו'), ובאופן זה יוכלו להחזיק בקרבם משפט (אשע) בלו, כמו מן אָנָּה? — אָנָּה? (בלאשע ב' ס'), ויגוע אדם וְאִיז (פ"ב ב' י'); וכן מן בִּי: בִּיָּם, בִּיָּךְ 3. גם יש בתה"פ כככל המלים סמיכות, כמו בִּי שָׁה (ויקרא ב' י') מן בִּי, אִין רִאָה (שמים כ"ב ס') מן אִין.

§ 128.

יש רבים בתארי הפעל הנולדים מן חבור ב' או ל' אל שמות המקרה, כמו ואתה תבוא... בְּשָׁלוֹם (במלשון מו' ס'), לָךְ לְשָׁלוֹם (שמות ד' ס'), ואכלתם אתו בְּתַבְּוֹן (שם י"ג ס'), כל מְבַרְכֵנִי בְּשִׁנְיָה (במדבר ל"ג ס'), וגם במ"ם, כמו מִבֵּית, מְהוּיָן.

תה"פ מחבור ב' או ל' אל שמות המקרה

פרק ב. מֵלֶת הַיָּחַם.

§ 129.

מלות היחס מורות על יחס (פֶּעֶרְהֶלְטֵנִים) שבין שני דברים או יותר, והן על, מֵעַל, מִפְּעַל (אבערהאלב, אָעֵנ), תַּחַת, תַּחַתָּת (אונטען), בֵּין, בֵּינָה, בֵּינָד, מִלַּעֲבֹת (געגען, געגענאייבער), לְתַּחַת (ענטגעגען), אָצֵר (בייא), עִם, בְּעֵד (דורך, אוס), לְפָנַי (פֶּאַרִי) (מלת "לפני" משמשת לזמן ומקום): אַחֲרַי (הינטען), קָדָם (פֶּאַרֵעַ), הַחֲדָד, בְּתוֹךְ, חוּץ, הוּצָה, מְהוּיָן (אויסגען, אויסטערהעב), אַחֲרֵי אַחֲרֵי, מִן, אֶל 4, עַל פָּנַי, מִפְּנֵי, וּבְדוּמָה.

§ 130.

כל המלות האלה תוכלנה להמנות בין תארי הפעל מוזמן וממקום, וגם הן לא תשתנינה בזמן במין ובמספר, ואך כזה נבדלו, כי רק מתי מעט מתארי הפעל מתחברים עם הכנויים, אולם מלות היחס כמעט כֵּלֵן תוכלנה לבוא עם כנויים כשמות, כמו עַל, עָלַי, עָלֶיךָ וכו'; מֵעַל, מֵעָלַי, מֵעָלֶיךָ; תַּחַת, תַּחַתִּי, תַּחַתְּךָ, תַּחַתְּנוּ; בֵּין, בֵּינִי, בֵּינְךָ, או בֵּינֵינוּ, בֵּינֵיכֶם, בֵּינֵינוּ, בֵּינֵיכֶם; נִכְחֵי, נִכְחֵיךָ, נִכְחֵינוּ, נִכְחֵיכֶם.

נמית מלות היחס

- 1) אולם אם קודם להם מלת עַד מורה על הזמן (במדבר י"ג ס', פ"ב ב' ח').
- 2) מֵעֵלָה, תה"פ העי"ן בשוא פשוט והנגינה מלעיל, אולם אם הוא שם תאר, אז העי"ן בשוא מרכב והנגינה מלרע, כמו: בתור האדם הַמְּעֵלָה (יה"ל י"ג ס'), וכל מִלְמַעְלָה רפה הלמ"ד הא'.
- 3) אולם הו"ו במלת יַחַדְוִי (ג"פ יַחַדְוִי) איננה לכנוי כ"א מנתג הלשון, כי כן נמצא גם במדברים בעדם, כמו: ואנחנו יַחַדְוִי (פ"ב ג' ס'); וכן הו"ו במלת זִלְתִּי, כמו זולתי קול (דניאל ד' ס'), אולם (כ"ב ס' ה') הו"ו למו"ב (עיין הערותי על דברי ראב"ע במ"ע השרון ש"ב נומר 48).
- 4) במליצה ושור אָלַי, וכן עָלַי, עָלֶיךָ, מן עַל, עַד.
- 5) תַּחַת ככנויים בל"ו, ונמצא בל"ו תַּחַתְּךָ (ת' תַּחַתְּךָ), תַּחַתְּנוּ (ג' פעמים (ג"ב כ"ג) ת' תַּחַתְּנוּ ג' פעמים (כ"ב ס'), תַּחַתְּכֶם (ת' תַּחַתְּכֶם) (יחזקאל כ' ס').

נְכַחַךְ, נְכַחְוּ (1); לְעֵצָה, כְּלֵעֲמַת (2); עָם (3) עָמִי (לְמַ"ב גִּיב עָמְדִי), עָמְדָה (עָמְדָה), עָמְדָה; כָּעֵד, כָּעֵדִי (§ 54), כְּעֵדָה כְּעֵדָה; אַחְרֵי (4), אַחְרֵי, אַחְרֵיךְ, אַחְרָיו; קָדָם לֹא תִשְׁתַּנֵּה וְתִמְוָרָה תִּשְׁרַת מִלֵּת לִפְנֵי, לִפְנֵי, לִפְנֵיךְ; הוֹיָן גִּיב אִינְנָה נִוְטָה לְבִדָּה כִּי־אָ עִם מִלֵּת מִן, כִּמוּ הוֹיָן מִקְּנֵי; עַל פְּנֵי, עַל פְּנֵיךְ.

§ 131.

גַּם מִלֵּת אֶת (בְּמִקְף אֶת־), הַמְוָרָה לְרֹוב עַל יַחַס הַפְּעוּל (§ 81), לְמִלּוֹת הַיַּחַס תִּהְיֶה, וְכִהְוָרָה הַזֹּאת נְגֹרֶת מִן אֹת וְנוֹטָה אֹתִי אֹתָךְ וְכו' (§ 37); אִוְלַם כִּהְוָרָת עִם נְגֹרֶת מִן אֶת־ וְנוֹטָה אִתִּי, אֶתְךָ, עִ"ם עֵת.

את כבי
הוראת

פרק ג. מלאת החבור.

§ 132.

מִלּוֹת הַחֲבוּר מִחֲבוּרֹת אִיזָה מִלִּים אוֹ אִיזָה מִשְׁפָּטִים יִהְיֶה. הָעֵרָה מִלּוֹת הַחֲבוּר לֹא נֹסְדוּ תְּמִיד עַל שְׁלֹשׁ אֹתִיוֹת שְׂרִישׁוֹת כְּשִׁמוֹת וּפְעוּלִים, כִּי יֵשׁ כְּעֵלֵי ב' אֹתִיוֹת, כִּמוּ כִּי, גַּם; וְגַם יֵשׁ אִשֶּׁר לֹא תְּבוּאָנָה בְּלַעְדֵי אֹתִיוֹת הַשְּׁמוּשׁ, כִּמוּ לְמַעַן, כְּגַלְל, כְּעֵבֹר (5); וְגַם מִחֲבוּרֹת לְפַעְמִים מֵאִיזָה מִלִּים יִחַד, כִּמוּ עַל פֶּן, כְּגַלְל זֹאת, אֶף גַּם זֹאת וְכֹדוּמָה.

מלות
החבור
ויסודן

§ 133.

מִלּוֹת הַחֲבוּר מִתְּחַלְקוֹת עַל עֶשְׂרֵה מִינִים, וְהֵם:
 (6) מִלּוֹת הַקְּשׁוּר (שְׂעִרִיבִידֵעֵנְדֵעַ), כִּמוּ אֶף, גַּם, גַּם... גַּם (וְאִוְוָאֵל, אֵלִם אִוְוִד), כִּמוּ גַּם־לִי גַּם־לְךָ לֹא יִהְיֶה (כ"ו ב כ"ו), וְגַם ר"ו הַחֲבוּר (§ 85).
 (7) מִלּוֹת הַחֲלוּק (שְׂחִיילֵעֵנְדֵעַ), כִּמוּ אוֹ, אוֹ... אוֹ, אִם... אִם (עֵנְטוּעֵרֵעַ אֶרֶד); כִּמוּ אוֹרְבֵן יִנְחַ אִרְבַּת יִנְחַ (שְׂמֹת כ"ב ב"), אִם־כְּהִיבָה אִם־אִישׁ (ש"ס י"ג).
 (8) מִלּוֹת הַתְּנַגְדוֹת (עֵנְטִגֵעֵנְטֵעֵנְדֵעַ), כִּמוּ רַק, אֶךְ, אֵלִם, אֶפְסִם (אֵלִיין, אִבְעֵר), כְּלֵתִי (וְאִנְדֵעֵרִין, אוֹיסֵסֵר).
 (9) מִלּוֹת הַתְּנִי (כְּעֵרִיבִידֵעֵנְדֵעַ), כִּמוּ אִם, כִּי (וּעֵנְן), אִם... אִוְ (וּעֵנְן—אִוְ), אֵלִו (מִן אִם־לִו), כִּמוּ וְאֵלִו לְעֵבְדִים (שְׂכַמֵר ז ד'), לֹלֵא... אִוְ (ש"ע ב כ"ו), לוֹ... כִּי עֵתָה (וּוְאֶרֶע—כ"ב) לֹלֵי... אִוְ (וּוְאֶרֶע נִיבֵט—אִוְ): לֹלֵי ה' שְׁהִיָּה לְנוּ... אִוְ הַיָּם בְּלַעְוֵנוּ (שְׂחִיִּים קִי ב') (6).
 (10) מִלּוֹת הַמְּעֵם (אוֹרוּאֶבִילֵעַ), כִּמוּ יֵעַן, לְבֵן (מִרְכַבַּת מִן עֵלִיבֵן), עַל פֶּן,

עשרת
מיני
מלות
החבור

- (1) מִן גִּבְתָּה שְׁלֹא נִמְצָא בְּמִקְרָא, אִוְלַם נְכַחְוּוֹ יִתְּה יָדִים יוֹת הוּא לְשֵׁם מִן נְכַח.
- (2) כִּמוּ כְּלֵעֲמַת, מִלָּה אַחַת (ר"ק), או כִּמוּ כְּלֵקְבֵל בְּאַרְמִית (זִיט'ו י"ו).
- (3) וּלְפַעְמִים ת' ו'וֹ הַחֲבוּר: לְשֵׁנִי עִם עֵרְנִים (ש"ג א כ"ד) ת' שְׁנִים וְעֵרְנִים; אִרְמוּנִי עִם יִפְה עֵרְנִים—עִם יִפְה מִרָאָה (ש"ג פו י"ג, יו מ"ג).
- (4) כ"ם שְׂנַמְרִי אֶתְרִ סְמוּךְ (מִיד) אֶתְרִי מִוּפְלַג (בִּזְמַן רְחוֹק) (כ"ג פִּרְשֵׁס י"ו), פִּלְגַמַּל דִּל יִתְנוּ וְכו' (ש"א), אִוְלַם אֶתְרִ (בְּצִירָה הַחִי"ת) הוּא ש"ת, כִּמוּ אִישׁ אֶתְרִ.
- (5) וְכֹתֵב תְּרַאבֵ"ע שְׂהַאִמְרִ עֵבֹר מִן כְּעֵבֹר לֹא אִכַּל מִעֲבוּר הַאִי"ק ר"ל דוּמָה לְבַתְּמָה וְכִשְׁוֹר אִוְכַל עֵשֶׁב, כִּי עֵבֹר עֵבֹר"ו הוּרָאָה תְּבוּאָתָה, אִוְלַם כְּעֵבֹר (וּוּעֵנְן, אוֹסְוִילֵעַן).
- (6) נִמְצָא פִּי־א לֹו בְּדוּרָאָה: אִוְלִי (שְׂפִיָּא), כִּמוּ לֹו יִשְׁמַמְנוּ יוֹסֶף (כַּלְמֵי כִי מ"ג, כ"ג ש"ס), וְדוּרָאָת אִוְלִי פִּי־א כִּמוּ לֹלֵא: אִוְלִי נִסְתָּה (נִמְזַנְג כ"ב ב').

- אָהָרִי (נאָרעס); בי, בַּעֲבוּר (דאָמיט), לִמְעַן, פֶּן (דאָס - דאָמיט נישט, פֿיעללייטם) 1.
 (י) שׁוֹלֵלוֹת הַמִּדְּבָרָה, אָף (אַבשאַן), אָף גַּם, אָף גַּם זֹאת (אַבגלייד, זעלכסט אויך),
 בְּכָל זֹאת (דעננאָך); וּבִתְלֻמּוֹת אֶף עַל פִּי, אָף עַל גַּב.
 (י) הַקְּבֻצּוֹת (אויסשליסענדיע), כְּמוֹ הוֹיָן, לְבָד, קְלָבָד, בְּלָתִי, בְּלָעֲדִי, זִלְתִּי
 (אויסגענאָמען, ניר).
 (י) הַקְּדוּמוֹת (פֿערגלייכענדיע), כְּמוֹ בְּאֶשֶׁר . . . פֶּן (יע - יע, יע - רעסטאָ מעהר אָרש
 זועניגער), כְּמוֹ וּכְאֶשֶׁר יַעֲנֶנּוּ אוֹתוֹ פֶּן יִרְבֶּה (שמוס א פֿיג) וּגִיב כִּי־הַדְּבוּיִן (§ 31).
 (ס) עֶרֶךְ הַקֶּלֶךְ וְהַחֶרֶךְ (שטייגעריגע), כְּמוֹ הֵן . . . אָף פִּי (פֿיעלמעהר, פֿיעלזועניגער,
 זוענן - פֿיעלמעהר, געשווייגע), כְּמוֹ הֵן בְּעוֹדָיִי הִי . . . מְמַרִים הַיִּיְתָם . . . (אָף פִּי וּגְוִי (דניס 56 כ"ו).
 (י) הַמִּשְׁדֵּה הַזֶּקֶן (פֿאַלגענדיע), כְּמוֹ אָךְ . . . וְהִנֵּה (קוים - זא), מְרַם . . . (כעפֿאַר
 צאָד - אונד), מְרַם, מְרַם (זא אָט), כָּל עוֹד (זא לאַנגע).

פרק ה. מלת הקריאה.

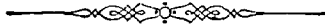
§ 134.

מלת
הקריאה

מלת הקריאה מורה על רגשות הנפש, והן
 לשמחה: הָאָה! הַיָּד! — לצער ולאָל: אָהָה! הָה! אָה! (יחזקאל ו י"ח) אָהִי!
 דוֹי 2) אָבוֹי! אָצִי! — להשתוממות: מַה! — לבקשה: בִּי (ת' בָּעִי), נָא,
 אָנָּה 3) — לרוח: רָאָה! הֵן, הֵנָּה! (זיהע!) — הָבָה 4), לָבָה, לָבָה (וואַלאַן!)
 פֿחשתיק: הֵם! 5) — להפֿיך: לוֹ, מִי וְהוֹי וְכוּמָה.
 פֿאלה תחשב גם המלה הַלְלוּיָהּ, המהכרת מן פעל ושם ומשמשת לְהַחֵל או
 לְפָסֵם שירי תהלה, וכן מלת סָלָה.

הם המאמר השלישי

- 1) פֶּן לרוב לשלילה ולאזוּרה, ולכן מהובר תמיד אל העתיד ולא חבוא אהריו מלת לא, ורק לפעמים
 מורה גם על הספק ואז מהובר ג"כ אל העבר, כמו פֶּן (פֿיעללייטם) נִשְׁאַל רוח ה' (י"ג כ"ו) גם
 כְּלָמִים כ"ג, דניס כס י"ח, ומוזה האזרוֹן נחזרה לר"ק הפעל אָבֻנָה (פֿאליס פֿס כ"ז), אשר האחרונים
 ישתמשו בו להוראת ספק.
 2) (י"ח י"ג) ולפעמים גם לרוח ולקריאה, כמו הוֹי כָל צְמַח (עשיה נה א', י"ח י"ח) ור"ק פֿס,
 זכס פֿס א' ל' כ"ז).
 3) מן נָא (עיין § 13 הערה 10).
 4) כל הבה מלעיל בר מן הר: הבה את אשתי (כְּלָמִים כס י"ח) מפני קורבתה לאל"ף (§ 86).
 5) ומוזה הפעל וְהִנֵּה (כְּלָמִים י"ג).

מאמר רביעי

שמוש הלשון

פרק א. מִשְׁפָּט וּמִאֲמָר.

§ 135.

כל רעיון שלם אשר בו נִתְּבַב דבר לדבר או נשלל דבר מדבר נקרא מִשְׁפָּט (ואמץ). בכל משפט יש שלשה חלקים: (א) נושא (סוביעקט), הוא הדבר אשר ממנו נשפט; (ב) נְשׂוּא (פראדיקאט), הוא הדבר אשר מִקְבָּב או מְשַׁלֵּל מהנושא; (ג) קְשׁוּר (קאפולא), הוא המלה הקושרת הנושא והנשוא יחד, ד"מ אברם הוא אברהם (ג' ב"ה), ומשה קָהָ רעה (שמות ב' ט'), לא הָיוּ עבדיך מרגלים (בבבש' ט' ב"ה), אברם, משה, עבדיך, המה נושאי המשפט; אברהם, רעה, מרגלים, המה נשואי המשפט; הוא, חיה, לא היו, המה קשורי המשפט.

משפט
דלף
המשפט

§ 136.

אם הנושא הוא שם או בא קשור המשפט: (א) ע"י מלות הוא, היא, הם, הן, כמו והנהר הרביעי הוא פרת (בבבש' ב' ט'), שבע פרות הטבת שבע שנים הָיָה (ש' ט' ב"ה), מה הָיָה אלה (1) (ובב"ה ט' א'). (ב) ע"י פעל עזר הָיָה, כמו והארץ הָיְתָה תהו ובהו (בבבש' ט' ב"ה), והנחש הָיָה ערום (ש' ט' ב"ה).

ג' מיני
קשור
המשפט
הוא,
היה, יש,
בנישוא
שמה שם

(ג) אם הנושא שם הגוף והנשוא הוא בינוני, אז באים לפעמים הנושא והקשור יחדיו ע"י מלות יש, אין, הן עם כנויים, כמו אם-יִשְׁעךָ משלח... ואם אֵינֶךָ משלח (בבבש' ט' ב"ה), הִנְנִי מביא (ש' ו' ב"ה), הִנְנֶךָ הָרָה (ש' ט' ב"ה), ת' אם יש אתה וגו', הנה אני מביא וגו' (§ 184).

אולם אם הנושא הוא פעל או נכלל בו גם הקשור, כמו והכל הביא (בבבש' ד' ז'), לא תאבל ממנו (ש' ב' ב"ה), ת' היה מביא, לא תהיה אוכל, וגם אם הנושא יש, נשמט לרוב הקשור ומוכן מאליו, כמו אלה (הם) תולדות (ש' ט' ב"ה), והאבן (היא) גדולה (ש' ט' ב"ה). בנוף מ"ב או נוכח בפעל עבר עתיד וצוויו נכללים במלה אחת כל ג' חלקי המשפט, והיא משפט שלם, כמו אָמַרְתִּי ת' אנכי הייתי אָמַר, לָךְ ת' אתה הָיָה הולך.

המשפט
הקשור
ג' חלקי
המשפט
במלה
אחת

§ 137.

יש משפטים קצרים בעלי נושא ונשוא אחד כאלה הנזכרים, ויש משפטים רחבים בעלי נושאים ונשואים הרבה, כמו וְאַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיַעֲקֹב (בבבש' ט' ב"ה); וַיֵּאבֵל, וַיִּשְׁתֵּן, וַיִּקַּם, וַיִּלָּךְ, וַיִּגְדַּל עֵשָׂו אֶת הַבְּכוֹרָה (ש' ט' ב"ה).

משפט
קצר
רחב

(1) הקשור הזה הוא נוהג גם אם הנושא שם גוף מ"ב או נוכח, כמו אנכי הוא מזה (ש' ט' ב"ה).
אתה הוא ה' (ש' ט' ב"ה), גם אתם מושים הללי הרבי הָיָה (ש' ט' ב"ה), וכן בארמית: אֲנִינָא רַבִּי (מולא ט' ב"ה).

§ 138.

המשפטים נחלקים לנ' מינים והם :

- (6) משפט ערום (נאקטער זאטץ) הוא אם אין בו רק ג' ראשי הלקי המשפט משפט ערום כאלה הנזכרים ;
- (3) משפט מקנף (אויסגעבילדעטער זאטץ) הוא אם יש בו ליתר באור גיב' וקטים או תארים, כמו ותקח שרי אשת אברהם את־הגר המצרית שפִתְתָהּ מִבְּנֵי עַשְׂרֵי שָׁנִים לְשָׁבֶת אֲבָרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן (בלשׁים כו ב'); ;
- (3) משפט מקנף (ערווייטערטער זאטץ) הוא אם מבאר ע"י משפט צדדי (נעבענזאטץ), כמו קחינא את־בנד את־יחידך אשר־אהבתי (בלשׁים כג ב'); ; ותרא האשה כי טוב העני למאכל (סג ב' ו'); ; והמשפט צדדי מקבר עם משפט ראשי ע"י מלות אשר, כי, למען, ושאר מלות החבור .

§ 139.

איזה משפטים הנקשרים יחד לענין שלם נקרא מקנף (פעריאער), כמו יען אשר מאמר עשית את־הקבר הזה ולא השבת את־בנד את־יחידך : כי ברה אֲבָרָבָד וְבִרְבָּה אֲרָבָה אֶת־זֶרְעֶךָ ... וְיִרְשׁ זֶרְעֶךָ אֶת שְׁעַר אֵיבֹי (בלשׁים כג ס"ו ב' 1) .

פרק ב. שמוש ה' הַיְדִיעָה (ארטיקל) .

§ 140.

ה"א הידיעה מורה על דבר נודע או נזכר לפניו או יחיד במינו, כמו ויאמר אלהים יהי אור ... וירא אלהים את האור (בלשׁים ב 6 ב-7), את השמים ואת הארץ (שמש ה' א הידיעה, ידעה, וכן, אמות, פרטי, דמיון, חומר, מקרה, כל, וסמך; י"ז א"ף ר"ח פ"ד)

(6) בשמות הובן ת' מלות זה, זאת, כמו היום (הייטע), השנה (דיעס יאהר), הליכה, הפעם ;

(3) לרוב אצל שמות האמות, כמו הכנעני, הפרזי ;

(2) בבוא שם עצם כללי על יחיד נודע, ועל ידי ההיא נעשה כשם עצם פרטי, כמו שָׁמֶן (ווידעוואצער), הַשָּׁמֶן (מלאך מיוחד) ; בַּעַל (העיר), הַבַּעַל (שע"פ של אליל השמש באצל) ; הָאֵל, הָאֱלֹהִים (הי אלהי ישראל) ; הַשֵּׁם (ויקרא כג י"ח) (שם ה') ; הַנֶּהָר (פרת) ; הַכֶּבֶד (כבר הירדן) ; יְאֹזֵר (שטראם), הַיָּאֵר (רשע ניל) ; לְבָנֹן (ווויסבערג) ; הַלְּבָנֹן (ההר לבנון הנודע) ; עֵי (שטיינדיפע), הַעֵי (העיר עי) (נוספות לסמן זה) .

(7) אצל יחס הדמיון, כמו בַּצֶּקֶר יהיו (שע"פ ב י"ח), בַּצֵּאֵן לשאול (סלויס סג כ"ו) ;

(6) אצל שמות החמר והקבוץ הנודעים לכל, כמו ואברם כבד מאד בַּמִּקְנָה בַּבָּקָף וּבְזָהָב (בלשׁים ג ב') ;

- (1) מן יען אשר עד כי ברה הוא משפט הסבה והשאר הוא משפט המסובב .
- (2) ויש מלות הבאות תמיד בלי ה"א הידיעה, כמו אָנֹשׁ, כְּתִים, קָר, מְלָה, תָּבֵל, שָׂאוֹל, תָּלַד, וכדומה, הנחוגות רק במליצה ושיר, והן יתר הפלטה מהלשון הקרוסה, אֵם הלשונות, אשר נאבדה מאתנו, (ועיין בהקדמה לדקדוק לא"ר שלי), ובה לא היתה עוד נהוגה ה"א הידיעה, וגם בארסית בתה איננה (מתשזל נליס ב י"ד) .
- (3) ובמצא שם היאר גם על נהר חדקל (ליטא י"ב ס' א' ז') .
- (4) כמו תרי אלפען, מלי' : אלפאם, לָבֵן, מפני שמכובים בשלג עולמים .

(ו) לרוב אצל שמות המקרה המורים על רעות הגוף והנפש, כמו הכו פְּסוּגוּרִים (נבלשים י"ב כ"ב); וַיִּמְנוּ בְּתַהוֹ (פאלשהיים) צדוק (שמיים כ"ב כ"א).

(ז) לפעמים בשם יחיד ת' כל (יעדער), כמו: הֶחָקֵם עֵינָיו בְּרֵאשׁוֹ (קבלת כ"י כ"ד), הָאָדָם יֵרָאֵה לְעֵינָיִם (ש"ב טו י"א) ת' כל הכם, כל אדם; וְכֵן לְחַדְשׁ, לְשֵׁנָה, לְדוּר, לְמֵאָה, ת' כל הדש, שנה וכו'.

§ 141.

היא הידיעה לא תבוא בשם עצם פרטי (§ 21) ולא על הנסמך (כ"א על הסומך, כמו מְלֶאֶךְ האלהים) ולא על הכא בכנוי, ולפעמים תבוא הה"א על הנסמך או על הכנוי: (6) אם הה"א רומזת על הקודם, כמו את הַסֵּפֶר הַמְּקַנָּה (יכמים כ"ג כ"ב), הַנּוֹזֵר בַּפּוֹקֵק הַקּוֹדֵם; לא שב עד הַמְּבַחֵהוּ (שמיים ט"ו כ"א), מִכְחוּ הַנּוֹזֵר בַּפּוֹקֵק הַקּוֹדֵם; הָצִיּוֹ . . . (וְהַמְּהַצִּיּוֹ) (יטווען ח כ"ג) (אונד דיא—אנדערע—האלפטע דאָסאַן).

אלה אשר לא יבואו בה"א הידיעה רק על רפ"ם: רומזת, פרש, יתר, באור, תומר

(3) אם הסומך הוא שעי"פ, אשר לא תבוא עליו ה"א הידיעה, כמו הַמְּוֹבָה בֵּית־אֵל (ש"ב כ"ג כ"ד), הַמְּלֶאֶךְ אֲשֶׁר (שמיים ט כ"א), הָאֱלֹהִים שְׂרָה אִמּוֹ (נבלשים כ"ב כ"א), הַדְּרֹךְ הַתְּלוּן (יחזקאל טו כ"א).

(3) אם הנסמך נודע והסומך רק ליתר באור, וביחוד אם מורה על הומר מה, כמו נושאי הארון הברית (יחזקאל כ"ג כ"ד), הַקְּתָנִת שֵׁשׁ (שמיים כ"ב כ"א), הַמּוֹצֵחַ הַגְּחֵשֶׁת (ש"ב טו כ"ד), הַאֲבָן הַבְּרִילִי (זכריה ז' י').

הערה. אחרי מלת כל בהוראת (אללעם, גאנץ) באה הה"א, כמו פְּלִי־הָאָדָם, פְּלִי־הָאָרֶץ; אולם בהוראת (אללערלייא, ואירגענד עטוואס, יעדער) לא תבוא, כמו פְּלִי־הָאָבֶן, פְּלִי־דָבָר, פְּלִי־יוֹם (צוא יעדער צייט) (2).

§ 142.

אם השם בה"א או גם התאר וגם כנוי חרומו, כמו היא זָה, באים בה"א, כמו הָעִיר הַגְּדוֹלָה, הַמְּקוֹם הַהוּא, אֲלֵי־הַנְּעַר הַזֶּה (ש"ב ח כ"א), הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה (נבלשים ז' כ"א); אולם אם התאר הוא נשוא המשפט, או בא כלי ה"א, כמו וְהָאָבֶן גְּדוֹלָה (נבלשים כ"ב כ"ג); הַן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹל (ש"ב ט"ו כ"א); וְזֹאת (היא) הַמְּנוּחָה (שמיים כ"ב כ"א); אֵלֶּה (הם) הַדְּבָרִים (נכמים ח כ"א) (זאת, אלה, נשואים פה, ולכן באים בלא ה"א).

ה"א הידיעה בתאר השם

הערה א'. לפעמים באה הה"א אך בהתאר, כמו יוֹם הַשְּׁשִׁי (נבלשים ח כ"א), וְאִם הַתֵּאֵר הוּא כִּינּוּי או לרוב כן, כמו חֶבֶד הַיּוֹנָה (יכמים טו כ"א) (דאס שווערט, דאז בעוואלטשטאנדיג איזט), וּנְמָצָא לְהַפֵּךְ, כִּמוֹ אֶת־הַפֶּשֶׁל אֶתְדֹ (נפנדל כ"ד), אֶת־הַעֲגֹלָה הַחֲשֵׁת (ש"ב ו כ"א), ולזרים יהשבו.

הערה ב'. השם הבלתי נודע בא או סתם בלי היא (§ 20), או ע"י מלת אָתְדֹ; ויהי איש אחד (שופטים י"ג כ"א), או ע"י מלות אחד אַתְדֹ לפני השם ברבים: אָתְדֹ הַקְּיָמִים (ש"ב ו כ"א), אַתְדֹ הַנְּבִלּוֹת (ש"ב כ"א); ויוצא מזה: ויבא הפליט (נבלשים י"ד כ"א), וּבֵא הָאֲרִי (ש"ב ח כ"א).

- (1) ואולי מרכבת סן וְהַצִּי וְסֵן וְהַצִּי.
- (2) וזה רק ביחוד, אולם ברבים אחרי מלת כל תמיד בה"א, ויוצא מזה: אֶת פְּלִי־הַתְּיָמִים (יחזקאל כ"ב).
- (3) והתבם ר"ו ברמ"ל (נבלשוו ג"כ כ"א) תפץ לעשות זאת אצל מלת אָתְדֹ לכלל, באמרו כי אצל אָתְדֹ, הַתֵּאֵר בְּה"א וְאָתְדֹ בלי ה"א, אולם נמצא לרוב ההפך.

פרק ג. מין ומספר נושא ונשוא .

§ 143.

הנשוא (פעל, ש"ת או שם עצם עם קשור המשפט יחדו) בא במין ובמספר של הנושא, ויש יוצאים מן הכלל הזה משתי סבות: (6) מצד הכונה, אשר לפעמים רק עליה שמו עין, (7) בעבור הקדמת פעל לשם, כי הפעל הקודם לשם לא ישמור לא את המין ולא את המספר.

§ 144.

א'. היוצאים מצד הכונה הם: (6) אצל רוב שמות הקבוצין כמו עם, גוי, בנות (אמיליג), איש (מאנשאט) וכדומה בא הנשוא ברבים לפי הכונה, כמו הנה עם יורדים (שפטים 6 ז'); וגוי לא ידעוך (ישעיה 56 ז'), נס ימים י ב'); וכל ביתו יחדו (דברים 16 ז'), ואיש ישראל ראוי (ש"ס 1 ז'); וגם אם שם הקבוצין הוא נקבה אך מובן תחתיו זכרים, כמו כל העדה פלם קדושים (נמדנר 10 ז'), וכל הארץ פכים (ש"ס 10 ז') כל יושבי הארץ, ולהפך, כמו הקבץ היו הרשות (לוי 6 ז'), ת' הפרות 1). הערה. לפעמים בא הפעל הקודם לשם הקבוצין ביחיד, ואשר אחרי שם הקבוצין ברבים, כמו וישמע העם... ויתאבלו (שמו 16 ז'), ותישא בל'העדה ויתנו את קולם (נמדנר 16 ז').

ב) יש אשר הנשוא ביחיד אצל נשוא הבא ברבים דרך כבוד, כמו ולקח בעליו ולא ישלם (שמו 22 ז'); אבדאדניו ויתלו (ש"ס 17 ז'); אדנים קשה (ישעיה 57 ז'). גם בא הנשוא ביחיד אצל נשוא ברבים, אם מובן כל אחד מהנשואים, כמו ותבוקה מאשר (ש"ס 1 ז'); צפניות צפנרום (ש"ס 10 ז'); פגות צעדה (נבאש 10 ז'); ויהי נדיו אמונה (שמו 10 ז'); ויש להפך, כי יבוא הנשוא ברבים לנושא יחיד, כמו ודת ליתד תש'הנה (שפטים 8 ז'), מרמסנה עמרת (ישעיה 18 ז'). הערה. במוכן הזה נמצא גם הכנוי ביחיד אף כי השם אשר הוא נמשך עליו, הוא ברבים, כמו: את שני האנשים ותצפנו (יהוש 7 ז'). להנחם על בניה כי אוננו (יחזקאל 12 ז'), וצדקת צדיקים וסורו מנגנו (ישעיה 57 ז') וכדומה.

§ 145.

ב'. בהקדם הפעל לשם בא לרוב הנשוא ביחיד זכר גם אם הנושא נקבה או רבים, כמו וקא עלוך רעה (ישעיה 10 ז'); ולא נקצא נשים יפות (לוי 19 ז'); וישר כושפמיה (שפטים 17 ז'); רעה צאן עבדיך (נבאש 10 ז'); ובפרט בפעל היה, כמו פי ירקה נערה (שפטים 17 ז').

- 1) והראב"ע אמר על ויחמו הצאן (נבאש 1 ז') וז"ל: ואל תחמה בעבור שאמר על הצאן לשון זכרים, כי משפט הלשון להפריש בין זכרים לנקבות בלשון יחיד, רק בלשון רבים לא יהיושו.
- 2) אולם תכבות בנתה ביתה (ש"ס 6 ז'), תכבות בחוף תרנה (ש"ס 6 ז'), השם תכבות יחידה (25 § הערה 4), וכן נראה כי תכבות שרותיה תענה (שפטים 8 ז') ש"ת ליחידה ותענה הוא קל עתיד לנסתרת בכנוי נסתרת (ואין נחוי לפי' חרד"ק: כל אהת מהחכמות). — ובשמות מל"ה יש לפעמים הנראים ברבים והם לשון יחיד, כמו ומראיהן רע (נבאש 10 ז'), מראיהם טוב (דניאל 6 ז'), והיה מתניך קדוש (דברים 10 ז'), ולא יכנף עוד מורדך (ישעיה 1 ז'), בורא השמים ונומיהם (ש"ס 10 ז'), ישמה ישראל בעושו (שפטים 17 ז'), ומוזה בתפלות: רצון קוניחם (באור שר"ל להפסרת בראשית).
- 3) וע"ז אמר שר"ל כי הנו"ן והח"א נוספות, וכן כי תקראנה מלחמה (שמו 6 ז'), ואל תשלהנה בחילו (שפטים 17 ז'), (באור שר"ל להפסרת שמות ובאור יש"ד להפסרת בשלח).

מין ומספר
נושא
ונשוא

יוצאים
מצד
הכונה,
קב"א:
מבין,
כבוד, כל
אחר

בתולה (נניס כג' ב'), ויהי אָנָשִׁים (במלג ס' ו'); אולם אם יש עוד פעלים אחר הנושא, הם באים כמשפט, כמו וַיָּבֹא אֵלַי אָנָשִׁים... וַיֵּשְׁבוּ לִפְנֵי (חוקל י' ח').
 הערה. גם אם הנושא בא אחר הנושא לא ישמור מין ומספר אם הוא נוף סתמי (אונמערואגליך), כמו וּבְנֵי־בֵית הָהָרָה לִי (קסג ב' ז'); וְעַל־מַה הָיָה (בגלשס סו' ז') (עס וואר).

§ 146.

אם הנושא נסמך לשם אחר, אז לרוב הפעל נקשר עם הסומך במין ובמספר, אם הסומך יסוד הכונה, כמו וְרַב שָׁנִים יָדְעוּ הַכֶּמֶה (לויב זג' ז'); כִּי־הָיְתָה אֵלָיו פְּנֵי הַמַּלְחָמָה (ש"ג י' ט'); קוֹל שְׁמוֹנֶה הֵנָּה בָּאָה (יכסי י' כ"ג); קוֹל נְגִידִים נִהְבְּאוּ (לויב כס' י'); גִּנְעוּ צִרְעֵת כִּי תִהְיֶה (ויקל יג' ט); קָשֶׁת גְּבוּרִים הִתִּים (ש"ג ז' ז').
 הערה. הקשור הזה הוא נהוג תמיד אצל מלת כל עם שמות המספר, כמו וַיְהִי כְּלִימֵי אָדָם... הַשֶּׁע מְאוֹת שָׁנָה וּשְׁלִשִׁים שָׁנָה (בגלשס סו' כ' 1).

במניחית
 בא הנושא
 לרוב כבין
 ובמספר
 של
 הסומך

§ 147.

אצל שמות רבים, הנקשרים זה עם זה ע"י ו' החבור, בא הנושא לרוב ברבים, וביחוד אם הוא אחר הנושאים, כמו וַאֲבָרְהָם וַיִּשְׂרָה זְקִינִים (בגלשס יח' 5), ואם הוא קודם או בא במין ובמספר השם הקרוב לו, כמו וַיָּבֹא נָח וְגַם וַיִּבְרָא (סס' ו'); וַיֹּאמֶר אֱהִיָּה וְאָמַרָה (סס' כד כ"ה); וַתִּדְבַר מְרִים וְאֶהְרֶן (במלג יג' 6); ואם יש עוד פעלים אחר הנושאים באים ברבים, כמו וַתִּקֶּם רַבָּקָה וַנְעֻרְתִּיהָ וַתִּרְכַּבְנָה... וַתִּלְכְּנָה (בגלשס כד ס"ה).

בנושאים
 רבים
 שונים
 כבין
 ובמספר

פרק ד. קישור שם עם שם.

§ 148.

שמות רבים הבאים כמשפט אחד הם:
 (6) או כלם נושאים שונים, כמו אָבִי וְאִמִּי וְצִיָּוִן וְיִצְחָק וְרַב־לֵאָשֶׁר לָהֶם בָּאָה (בגלשס מז' 6);
 (3) או חלקי צדדים שונים, כמו וַיִּשָּׂא הַמָּיָה וַחֲלָב וּבִגְדֵי־הַבְּקָר (סס' יח' 2);
 (3) או שם אחד מבאר בתארו, כמו אָנָשִׁים חֲכָמִים וְגִבּוֹרִים וְיָדְעִים (נניס ח' י"ג);
 (ד) או כל שם מבאר את רעהו, כמו עם בני עם יצחק (בגלשס כה' י').

קשור שם
 עם שם.
 ד' אופנים
 בשמית
 רבים
 הבאים
 כמשפט
 אחד

§ 149.

נושאים שונים נקשרים ע"י ו' החבור, ובאה או עם כל שם ושם, כמו עֲבָדְךָ וְאֶמְתְּךָ וְיִבְהַמְתְּךָ וְגִרְךָ (שמוס כ' י'), או עם השלישי בנ' שמות, כמו וַיִּשְׁעֶבֶר זְבוּלָן וּבְגִמְוִן (סס' 6 ז'), או עם הרביעי בד' שמות, כמו רְאוּבֵן שָׁמְעוֹן לֵוִי וַיהוּדָה (סס' סג ז'), או עם השני והרביעי, כמו דָן וַנְּפֹתְלִי גֵד וְאַשֶּׁר (סס' סג ז'), ואם המה יותר עם השני והחמישי והששי, כמו חֲבַד וַתִּמְיָא יְמִיר גְּפִישׁ וְגַדְמָה (בגלשס כה' י').

ו' החבור
 בשמות
 רבים

§ 150.

בחלקי צדדים שונים בא סמן היחס עם כל אחד ואחד, כמו אֶת־דָּרְקוֹן וְאֶת־קָשְׁיוֹ וְאֶת־רִשְׁוֹ וְאֶת־בְּרִיחֵי וְאֶת־עַמְדוֹ וְאֶת־אֲנָנָיו (שמוס כה' 5); לָהּ וְלַעֲבָדָה וְלַאֲמִתָּה וְלַשְׂבִּירָה וְלַתּוֹשֶׁבֶת (ויקל כה' 1), בְּמִסַּת בָּאֵת וּבְמִסֻּפְתִּים (נניס ד' ז'); וַיּוֹצֵא מִזֶּה אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאֶמְהוֹתָיו (בגלשס כ' י"ז), וכדומה (2).

סמן היחס
 בחלקי
 צדדים
 שונים

(1) ו'ל אף כי הנושא כל הוא ביחוד, ככ"ז בא הנושא ויהיו רבים כי נקשר עם הסומך ימיו.
 (2) ככל ס' היחס מורה שכ"א ענין כפ"ע, ובמקום שחפר ס' היחס כשם אחר מורה שהוא שטף (ותורה והמצוה, אחרי ס' ו"א).

ה ע ר ה . מ ל ת א ת ב א ל ר ו ב ל פ נ י י ח מ ה פ ע ו ל א מ ה ו א נ ו ד ע , ר"ל א מ ה ו א ב ה"א י ח מ
 ה י ד י ע ה א ו ב ס מ י כ ו ת א ו כ ב נ ו 1) א ו ה ו א ש ע"פ , כ מ ו א ת ה ש מ י מ ו נ א ת ה א ר ג י (בג"מ ח' 16) ; מ ל ת א ת
 א ו ל מ ב י ו מ ע ש ו ת . . . א ר ג י ו ש ק י מ (ע"ב ז' 2) . א ו ו ו ל ת ה

§ 151.

א מ נו ש א א ח ד מ ב א ר ב ש מ ו ת ר כ י מ , כ מ ו ש מ ע צ מ ע מ ת א ר ו י , א ו ש ו י מ כ ל מ ב מ ין מ ין ו י ח מ
 י כ י ח מ , כ מ ו ה א ל ה ק ד ל ה ג ב ו ר ו ה נ ו ת ר א (זכ"ס י"ו) ; ה ג ו י ה ק ד ל ה ה ה (ע"ב ז' 1) ; א ו ל מ א מ
 ה ת א ר י מ ח מ ע"י ס מ י כ ו ת א ו א י נ מ ש ו י מ , כ מ ו פ נ י ע צ מ ה פ ר ד ו ת (ע"ב ז' 1) ; א ו ש ד ק מ ו מ
 ו מ ר ק מ (מג"ס ז' 1) .

§ 152.

ו א מ כ ל ה ש מ ו ת ה נ מ ש כ י מ ע ל ה נו ש א מ כ א ר י מ א י ש א ת ר ע ה , י ש ב' פ נ י מ :
 א מ ש מ ו ת ה מ כ א ר י מ ק ו ד מ י מ ל ש מ ר מ ב א ר ב א ס מ נ ה י ח מ כ פ ו ל ע מ כ ל ש מ
 ו ש מ , כ מ ו א ת פ נ ד א ת י ח י ק ר . . . א ת י ח י ק ר (בג"מ ז' 2) ; א י א י ח י ק ר א ל ע ש ו (ע"ב ז' 1) ;
 ע מ פ נ י ע מ י ח י ק ר (ע"ב ז' 1) ; ו מ י כ ע מ ק פ נ י ש ר א ל (ע"ב ז' 2) .
 ו א מ ה מ ב א ר ק ו ד מ ל מ כ א ר י מ ל א י כ א ס מ נ ה י ח מ ע מ כ ל א ח ד ו א ח ד , כ מ ו פ ר ק ל
 פ ת ק ה ק מ ט ה (בג"מ ז' 1) , ו ל ח פ כ ז"ל פ ב ת ק ה ה ק מ ט ה פ ר ק ל ; ו נ א ת י ל ו מ פ נ י ח ק נ פ נ י
 (ע"ב ז' 1) , ו ל ח פ כ ז"ל ו נ א ת פ נ י ח ק נ א ת פ נ י ח ק נ א ת י ל ו מ ; ו א ו ל מ ה ש מ ו ת ה כ ל ת י ש ו י מ ב י ח מ
 י ש ת נ ו ב ס מ נ י ח מ ל פ י י ח מ כ ל א ח ד ו א ח ד .

פ ר ק ה . ש מ ו ש ה ס מ י כ ו ת .

§ 153.

י ש כ ל ל ש ל ש ה מ י נ י ס מ י כ ו ת :
 א מ ה נ ס מ ד ק נ ין ש ל ה ס מ ד , כ מ ו ע י ד ה א פ ר ק מ ,
 ב י ת פ ר ע ה , פ נ ד י ע ש ו , ו מ ו ב נ ב ו מ ל ת ש ל , ת' ש ד ה ש ל א פ ר ק מ .
 ג ס מ י כ ו ת ה פ א ו ר , א מ ה ס מ ד א י נ נ ו ק נ ו ה א כ י ת ר ב א ו ר א ל ה נ ס מ ד , ו מ ו ב נ ב ו מ ל ת
 ש ה ו א , כ מ ו פ ר (ש ה ו א) ת ז ר ה , ב י ת א פ נ י מ , פ נ ד י ק ד ש , ו ס מ י כ ו ת כ ו ז א ת ה ו א כ ע ש א ח ד
 מ ר כ ב , כ מ ו ש נ מ צ א מ ר כ ב י מ א מ ת י מ , כ מ ו א פ י מ ל ד , ו ר י ד י ה , ב ל ע ל , צ ל מ ו ת , ו כ ד ו מ ה .
 ד ס מ י כ ו ת ה ת א ר , א מ ב א ש מ ה מ ק ר ה נ ס מ ד ל ש ע"י ל ח ו ר א ת ש מ ת א ר , כ מ ו
 ל ה ט ה ח ר ב (בג"מ ז' 1) , ת' ה ח ר ב ה ל ו ח מ ו ת , כ ע כ ק ר ב נ מ (יח"ל כ"ח) , ת' ק ר ב נ מ ה מ כ ע י מ
 (ע"ב ז' 2) , ו ר ו ב ב נ ו (מג"ס ז' 1) , ת' ב נ ו ה ר כ י מ , ו ר צ ו י ל ר ב א ק ח ו (ע"ב ז' 2) , ת' ל א ח ו
 ה ר כ י מ , ו כ נ כ ת פ ל ה : פ ר כ ה ת ש ב ה ו ת ת' ב ת ש ב ה ו ת ר ב ו ת .
 ה ע ר ה . א מ כ א כ נ ו י ב ס מ י כ ו ת ה פ א ו ר א ו ה ת א ר , א ו מ ח כ ר ת מ ו ד א ל ה ס מ ד , כ מ ו
 ה ר י ק ד ש ו (מג"ס ז' 1) , א ל י ל י כ פ פ (ע"ב ז' 1) ; ו ו י צ א מ ו ה פ ד ר ק פ ז פ ה (יח"ל ז' 1) , ת' ד ר ק
 ז פ ת ק ; מ ד ז ב ד (יח"ל ז' 1) .

§ 154.

ת' ס מ י כ ו ת י ו ב ל ל ב ו א מ ל ת א א ש ר ל' א ו ל' ל ב ד (ו ב ת ל מ ו ד ש ל) , כ מ ו ה צ א נ א ש ר
 ל א ב ו ה , ש י ר ה ש ו י ר י מ א ש ר ל' ש ל מ ה , ב נ ל י ש י , מ נ מ ו ר ל ד ו ד ; ו ל פ ע מ י מ ה נ ס מ ד ע מ ו י

- 1) ו י ש י ו צ א י מ , כ מ ו ה ת ש כ ח א ש ה ע ל ה (ע"מ ז' 1) ו כ ד ו מ ה .
- 2) ע י ין נ ו ס פ ו ת א ל § 31 .
- 3) ו י ש י ו צ א י מ , כ מ ו ו מ י כ ע מ ק י ש ר א ל (ז"כ ז' 1) , ע ל ע ב ד י א י ו ב (א"ב ז' 1) .
- 4) מ ר כ ב ת מ נ א ש ר ל' ; א ו ל מ ב מ ק ר א ל א נ מ צ א ת ש ל ב ו ר ד ה כ"א מ ר כ ב ת ע מ ש מ ; ש ל ש ל מ ה ,

אם שם
 אחד
 מכאן
 רענו

סמיכות
 הקנין
 והבאור
 והתאר

כנוי
 בסמיכות

למידת
 סמיכות

נוספת במקום; בְּנוּ בְעֵר (נמלניל כד ג'), חָתוּ יָעַר (ספניס קד ז'), לְמַעַנְוּ מִיָּם (ספ קיד ח') (כש"י נמלניל נב י"ח); ולפעמים הוּזוּ בראש הסומך להוראת הסמיכות, כמו: לֹא־תָתּוּ וְלַמּוֹעֲדִים וְגו' (נבלשיס ח י"ד) ת' של מועדים ושל ימים ושל שנים, עֲצָבוֹנָךְ וְהִרְגָךְ (ספ ג ס"ח) ת' שר' הרוגך, אֶהְלֵךְ וְיִקְרָאתָ (ספ ד ז') אהל של מקנה, כי יהי' שְׁלֹמֶךָ וְיִקְרָאתָ בִּימֵיךָ (ישעיס נב ח') שְׁלֹמֶךָ שֶׁל אִמְתֶּךָ .

ויש סמיכות אשר היא רק מנהג הלשון, כמו סמיכות שם המספר ושמות נרדפים, כמו שְׁשֵׁת יָמִים, חֲמֵשֶׁת מִלְכֵי מִדְּבָר, יָרַק עֵשֶׂב, מְלֶאכֶת עֲבָדָה, הַבְּלִי שְׁנָא, וכדומה (עיין נוספות למסן זה) .

סמיכות
מנהג
הלשון

§ 155.

שְׂמֵת אִישׁ, אִשָּׁה, אֲנָשִׁים, מְתִים, בֵּן, בַּת, בַּעַל, בְּעֵלָה נִסְמָכִים לְרֹב עַל שֵׁם מִקְרָה אוּ עַל שֵׁם עֵצִים דְּהוֹרָאתָ שֵׁם תֹּאֵר אֶהְדּוּ, כִּמוּ אִישׁ דְּרָבִים, אִשָּׁת חוֹל, אֲנָשֵׁי אִמְתֶּךָ, מְכִנֵי רֶעִב (הוונגרינגע), בְּנֵי־מִנְתָּה, בַּת שְׁנָה, בְּנֵי חֲלוּף, בַּעַל הַחֲלוּמוֹת, בְּעֵשֶׂת בְּשָׁפִים. וגם באים שנים מהם יחדו, כמו אֲנָשֵׁי בְנֵי־בְלִיעַל (שופטס יב כ"ג); ולפעמים בא שם עֵצִים ת' ש"ת 1), כמו וְשָׁאֵר מִקְפָּר־קִשְׁתָּה (ישעיס כח י"ח), ת' רוכי קשת, ולהפך ש"ת ת' שע"צ: רִבְּהָ קִשְׁתָּה (נבלשיס כח ז') ת' קִשְׁתָּה, ודרך ש"ת הבא בהסרון המתאר לבא במין נקבה, כמו: דָּבָר... אֶהְנוּ קִשּׁוֹת (נבלשיס מכ ז'), עֲלֵי הַיּוֹ בְּלָתָה (ספ טס י"ד) לעשות קִמְצָה או גְדוּלָה (נמלניל כח י"ח) .

סמיכות
איש אשה
וכו'
בסמיכות

§ 156.

בסמיכות שם מקרה על שם עֵצִים יש לראות אסג'נסמך על הפועל או על הפועל או על הסבה, כמו עֲבֹדַת הַמְשָׁקֵן, על הנעבד; עֲבֹדַת הַלְלוּיִם, על העובד; עֲבֹדַת ה', על הסבה; וכן בכנוי, וְאֵנִי הַבְּלִיחִי עַל הַפּוֹעַל, וְשִׁמְחֵתִים בְּבֵית הַתְּפִלְתִּי (ישעיס ט ז') על הפועל.

סמיכות
על הפועל,
על
הפועל או
על הסבה

§ 157.

נמצא סמיכות על כנוי הרומז, כמו אֶל־מְקוֹמָה זֶה (ספניס קד ח'), עֲשֵׂה־אֵלֶּה (ספ טו ט"ז); או על שם מספר פרטי וכללי, כמו בְּנֵי שְׁלֹשִׁים (נבלשיס כ ז'); תְּמוֹנַת כֹּל (דבניס ד כ"ג); או על מְלָה, כמו יוֹשְׁבֵי עַל־מִדְּבָר וְהַלְבִּי עַל־דָּרֶךְ (שופטס כ"י); או על אות השמוש, כמו בְּשִׁמְחַת בְּקִצּוֹר (ישעיס ג ז'); אֶלְבֵּי מִרְחֹק (ישעיס נב כ"ג) 2); אולם לא יסמך על פעל רק ע"י מלת אֲשֶׁר, כמו בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁחַט הָעוֹלָה (ויקרא ו י"ח), או ע"ש ת' אֲשֶׁר, כמו מְקוֹם שְׁפִיפּוֹר הַעֵינַן (קמט יא ז'); וכן וְדָבָר מִהִירָאֵנִי (נמלניל כג ז'), כי מלת מה פה כמו אֲשֶׁר; ולפעמים חסרה מלת אֲשֶׁר ומוכנת בענין, כמו שְׁפַת (אשר) לֹא־יִדְעָתִי (ספניס סח ז'); מְקוֹם (אשר) לֹא־יִדְעֵךְ אֵף (אויב יח כ"ח) 3); וכן תְּהַלַּל (אשר) דָּבָר ה' (ספניס ח ז'); ויס' (אשר) צִעֲקָתִי (ספניס טח ז') 3) .

סמיכות
על כנוי
הרומז,
על שם
מספר, או
על מלה,
או על אות
השמוש

או עם כנוי: בְּעֵלְיָ (וינה ח י"ח), גם בְּעֵלְמִי (ספ טס ז'), רק פ"א נמצא: בְּעֵלְ אֲשֶׁר (קמט ח י"ח) ת' בְּכָל־אֲשֶׁר .

1) וכן נמצא שם מקרה ת' ש"ח, כמו וְתִהְיֶינָה וגו' אֶלְמְנוֹת חַיִּית (ש"כ כ ז') ה' אֶלְמְנוֹת חַיִּית .
2) אף כי נמצא סמיכות על אות השמוש ככ"ז אין נכון להשתמש בהם, וחסרת בְּאֵי מִירוּשָׁלַיִם, יוֹרְדֵי לְבוֹר, יוֹשְׁבֵי בְּרָאָן, יותר נכון באים מירושלים, יורדי בור או יורדים לבור, יושבי ארץ או יושבים בארץ .

3) ואולי גם: בראשית (אשר) ברא אלתיים (נבלשיס ח 16), וא"כ מלת בראשית" דנוקה אל "אשר" הנחסרת, ולא לְבָד המקרא על סדר הקודמים והמאוחרים", וגם אין נחוץ לומר, כי בְּרָא היא ת' בְּרָא, בדעה רש"י שם, אך יותר קרוב לאמת היא, כאשר כתבנו להלן § 207, שהיא כלל הקורם לפרט .

§ 158.

נמצא בכתבי קדש סמיכות ת' נפרד, כמו וּשְׁכַרְתָּ וְלֹא מִיָּוִן (ישעיהו נב כ"ח) ת' וְשִׁכְרָה (1); סמיכות
 ת' נפרד-
 ולהפך נפרד ת' נסמך, טוּרִים אָבֵן (שמואל ב' י"ח), ת' טוּרִי; קוֹתְנִים קָקִיו (נחמיה ג' ח'), ת' קוֹתְנִי, וְלֹחֶפֶךְ
 ולזרות תחשבתה, או נחסר בהן מלות הנסמך, כמו טוּרִים (טורי) אבן, וכדומה. וכן נמצא
 בחסרון מלת הנסמך איש או דָּבָר, כמו כִּי (איש) הַמּוֹדוֹת אֶתָּה (דניאל ג' ב'), ; (איש) תוֹנֵקָה
 יבחר בכס (ישעיהו סא ז'), ; וכן וְאֲנִי (איש) תִּפְלָה (סנאים קט ז'), ; לְצִוְאָרֵי (אנשוי) שְׁלָל (שופטים ס ז').
 והיה קָדַשׁ ת' אנשוי קדש; ולא תכיא (דבר) תוֹנֵקָה אל ביתך (נחמיה י כ"ו) (2).

§ 159.

השם הכפול בסמיכות על רבים מורה על תְּפִלָּה, כמו וּנְשִׂיא נְשִׂאֵי הַלְוִי
 (נחמיה ג' ז'), ראש הנשיאים; אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים, עֶבֶד עֲבָדִים, שִׁיר הַשִּׁירִים. וכן השם
 הנסמך על אחד משמות הקדושים, כמו אֵל, אֱלֹהִים, יְהוָה, כמו נְשִׂיא אֱלֹהִים (בכנענים כג ז'); רבים.
 אֲרֻי־אֵל (סנאים ס ח'); עֲצֵי ה' (שם קל ט"ז); שְׁלֵהֲבַת יְהוָה (שם ט"ו); ופעמים מרכב עם יְהוָה, על שמות
 הכפול
 כמו מִאֲפִלְיָה (ירמיהו ג' ח') (3).

§ 160.

לפעמים בא נסמך על נסמך עד חמשה נסמכים, כמו וַיְמִן שְׁנֵי־יָמֵי אֲבָרְתָם (בכנענים כ"ז ז'), נסמך על-
 נסמך
 עֲלֵי־פָרִי גִדְל לֶבֶב מִלֶּךָ אֲשׁוּר (ישעיהו י"ג ז'); וַיִּשְׁאֲר מִסְפָּר־קִשְׁת וְגִבּוֹרֵי בְנֵי־קָדְרָךְ (שם כ"א ז'); וזה
 אם הנסמך מבאר את הנסמך הקודם לו; אולם בשני נסמכים על סומך אחד יש ב' מינים:
 (6) אם ב' הנסמכים הם כשמות נרדפים ובאים ככפל רק ליתר כאור וחזוק, אז יש לשניהם
 סומך אחד, כמו שְׁלַמְנִי אֲמוֹנִי וְיִשְׂרָאֵל (ש"ב ב' י"ט), הַפְּשֵׁי הָרָבִי קִשְׁת (ירמיהו לו ט'), נִשְׁתָּקִי
 קְוִמְי־קִשְׁת (סנאים סח ט'); אולם (5) אם הנסמכים הם עצמיים או מקרים שונים זה מזה, אז
 יבא הנסמך הב' בכנוי אחר הסומך, כמו גְּעוֹת אַחֲתֵר וּסְרוּסִיָּה (סנאים ז' ז'), רכב ישראל
 וּפְרָשָׁיו (ש"ב ג' י"ג) וכדומה (4).

ה ע ר ה . כמליצה ושיר נמצא לפעמים מלות בין הנסמך ובין הסומך, כמו
 משליכי ביאור תְּהָה (ישעיהו י"ח ט') ת' משליכי חכה ביאור; פְּכִיר מֵאֲבִיך יָמוּם (איוב ס"ו י') ת'
 כביר ימים מאביך, פְּלִת־שֵׂא עֶזְרָן (אחש"ב ז' ז') ת' כל עון תשא (208 §).

פרק ו. שמוש שם כפול.

§ 161.

השם הכפול כלי שנוי יחס מין ומספר מורה
 (6) על הכללות (גאטצונג), כהוראת כל או כלי־אֶתְד וְאֶתְד, כמו אִישׁ אִישׁ (איון שם כפול
 הוראת
 כפול שנוי)
 ; וכן מאתם מִטָּה מִטָּה (נחמיה י"ח י"ח).
 (5) הַמִּשְׁךְ וְהַתְּמוּדָה (פֶּאֲרַטְרוֹדִיעַר), כמו יום יום, פְּבַכְךָ פְּבַכְךָ (ש"ב יג ז').

- (1) וכן ברבים: אֲנִשְׁנִי מְרַקָּה (יחזקאל ע"ג י"ד) ת' אנשים, וכן בְּאֲנִשְׁנֵי הַתְּרִים (מ"ח י"ג ז'), דה"ג ס' ז'),
 הלוני שקופים (פ"טו ז') ע"ש רד"ק, ובארמיה היא לרוב כן (דקדוק לא"ד § 11).
- (2) וכן שמות המקדה: אַבְדָּה, גִּילְהָ, גִּנְבָה, עֵשֶׂק, מִצְעֵר, יאבדו לפעמים הוראת
 המפשט ויבואו כשם תאר בחסרון המהאר.
- (3) וכן כפל אותיות בשם מורה ג"כ לר"ק על הפלגה (§ 58 הערה 2).
- (4) עיין הכרמל השבועי שנה ששית עלה (24, 32, 39), וברל"ע לשר"ל (§ 1196).

(י) סדר וערך (פערהאלטנים), כמו שנים שנים באו (נחשים ז ט') (פארזוויווע), עדר
עדר לבדו (טז נג י"ג).

(ז) הפלגה ורבי, כמו בארת בארת חקר (טז י"ג); חקרים חקרים (שמוס ט"ו); בע
בע (משני כ ט"ו), מאד מאד .

(ס) חוק הקריאה והתעוררות (עמפאהיים), כמו אלי אלי (מגיס כג ז'); אכרם אכרם
(נחשים כג ט"ו); קדוש קדוש קדוש (ישעיהו ו ג'), ארץ ארץ ארץ (יחזקאל כג ט"ו); ענה ענה ענה
(יחזקאל כג ט"ו, וכן יחזקאל ז ט').

(ו) על הבל בין שני דברים והכפול בא לרוב כריו, כמו אכן ואכן . . . איפה ואיפה
(דגיס כה י"ג ט"ז); בלב בלב ודברו (מגיס יג ז'); ואם אצל השם הראשון מלת בין השני בלמוד
או נ"כ במלת בין, כמו בין מים למים (נחשים ח ט'); בין דם לדם בין דין לדין (דגיס י"ח ט');
ויבדל בין המים . . . ובין המים וגו' (נחשים ח ט').

ה ע ר ה א'. השם הכפול כזכר ונקבה מורה נ"כ על הפלגה, כמו משען
ומשענה (ישעיהו ג ט'), כל מין משען, שרה ושרה (קאס ג ט').

ה ע ר ה ב'. פעמים בא השם כפול כנפרד ונשמך ליתר באור או להוראת הקנין,
ומוכן בהסרון מלת הוא או היה, כמו ותמים (היו) ימי בפורי ענבים (מדרש יג ט'); הפל
(הוא) קול יעקב ותמים (הן) ימי עשו (נחשים טו ט"ז); ובכנוי, התנות (הן) . . .
(הם) פני ותנאן צאני (טז ט"ח ט').

פרק ז. שמוש שם המספר .

§ 162.

במספרים שהם על מדרגות שונות וקפל הנמנה עם כל מספר, כמו מאה שנה
ועשרים שנה ושבע שנים (נחשים כג ט'); או לא וכפל, כמו שבע ועשרים ומאה מדינה
(מספר ח ט'); ופעם יתל העברי במספר הגדול ופעם במספר הקטן, כמו כמשלים האלה .

כפל
דומנד
עם כל
מספר או
מספר
מספר
בדול או
קטן קודם
הסרון
מלות
אחד
שקל
איפה
יחס, הדרש

§ 163.

מספר אחד אחת חסר לפעמים ומוכן בענין, כמו ויבקה (אחת) מאבני המקום (נחשים
כ ט"ו); ויבקה (באחת מ-) בערי גלעד (שופטים יג ז'); וכן בא כל המספר והכונה על אחד
ממנו, כמו ואם (אחת מן) שלש-אלה (שמוס כה ט"ו), בשפתים התחתון בוי (ש"ס י"ח ט"ו), ת' באחת
משתיים; שלש אנכי נומל (ט"ז כד ט"ז), ת' אחת משלש. וכן נחסר לרוב מלות שקל, איפה,
יום, חדש אחר שם המספר, כמו אלף (שקל) קסף (נחשים כ ט"ו), שלש (איפות) שעורים
(יום ג ט"ו); בראשון באחד לחדש (נחשים ט ט"ז), ת' כחדש הראשון ביום אחד לחדש (1).

פרק ה. שמוש מלות הגוף והכנויים .

§ 164.

לפעמים נוסף על שם עצם עוד מלת הגוף לחזק הדבור, כמו והכל הביא גמדיהו
(נחשים ד ט'); אשר אנכי נתן לךם לכני ישראל (ישעיהו ח ט'); או בא כנוי הפעל עם יחס
הפעול, כמו ותראהו את-הילד (שמוס ג י); וביאה את תרומות ה' (טז טז ט').

מלת הגוף
נוספת על
שם העצם

(1) מסוגלת הלשון כשמוכזר המנין לחדש, עד עשרה לא יזכיר מלת יום, רק באחד לחדש, בחמשה
לחדש, ומן עשרה ומעלה יבוא מלת יום; בארבעה עשר יום, בחמשה עשר יום (התורה והמצוה ס' פ"ג).

§ 165.

מלת הגוף
נוספת על
סמן הגוף
בפעל

גם נוספת מלת הגוף על סמן הגוף הנכלל בפעל :
(6) לְחֹק או לְאַפְתַּת הַעֵינַיִן , כמו אֲנֹכִי אֲשַׁבֵּעַ (נבאשע כח ז'י), (יש! איך וויל שוואַרען!) או
לְעוֹרֵר הַכּוֹנֵה , כמו אֲנֹכִי אֲתַשְׁקֶה (סס נח ז'י) (איך אלליין-); או לחֹק וּלְחֹד , כמו הם יִלְכוּ
(שמוס ס ז') (ויא ועלבסס-); וכן וְהִיא־נִסְדָּוִיא אֲתָרָה (נבאשע כ ט'), וְאַתָּה תִּצְוֶה (שמוס ט כ').
(ג) לְעוֹרֵר הַהַבְדֵּל בֵּין הַקּוֹדֵם וּבֵין הַמְּאוּחֵר , כמו יְהוֹדֶה אֶתָּה יְהוֹדֶה (נבאשע טג ט')
(אכער דוא יהודה-), הַפֶּךְ , אֲרוּר אַפְסֵי הַקּוֹדֵם; וּפְגִירְכֶם אֶתָּם (נבדנכ יד ז'י); וכן באה מלת
הַגּוֹף אַחֵר הַפּוֹעֵל בְּפִרְט שְׂאֵחֵר כָּלֵל , כמו וְשִׁמְהָתָּ בְּכָל הַמִּזְבֵּי . . . אֶתָּה וְחֵלְוִי (דנניס טו ז'י)
(נאָמִיד , זאוואָהל-עלס); לֹא תַעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה אֶתָּה וּבְנֶךָ (שס ט ז'י) .

§ 166.

מלת הגוף
ביחס ישיר
אצל שם
ביחס
נוסחה

באופן זה בא מלת הגוף ביחס ישיר אף כי השם או הכנוי ביחס נוסחה , כמו
וְלִשְׁתַּיִם נִסְדָּוִיא (נבאשע ד ז'י), ת' נִס לֹ; בְּרַכְנִי נִסְדָּוִיא (סס כז ז'י), ת' גם אורתי; וְשִׁמְחָה לְפִי
נִסְדָּוִיא (שפני טג ז'י), ת' גם שלי; וּפְגִירְכֶם אֶתָּם (נבדנכ יד ז'י), ת' שלכם .
ה ע ר ה . פעמים נכפל מלת הגוף בעצמה לחוק הענין , כמו אֲנֹכִי אֲנֹכִי הוּא
י' (שניס טג ז'י); הֵם הֵם נוֹרְדָּהָ (שס טו ז'י) .

§ 167.

מלת
הגוף לי
לך וכו'
כנוספת
או מורוה
על פעל
היור

הַגּוֹף לִי לְךָ לֹ לֹ לָהֶם וכו' באות לפעמים עם פעלי הֵלֶךְ , יָצָא , שׁוּב , בְּלִי
הוֹרָאת יָהֵם שְׂאֵלֵיו רַס־נוֹסְפוֹת , כמו וְלָךְ־לָךְ (נבאשע ככ ז'); חֲלַף חֲלַף לֹ (ש'ר ג ז'י); וְאֵי־לָךְ
(שס ט ט') ; אֲשׁוּבָה לִי (נבדנכ ככ ז'י); וְעַם שְׂאֵר פְּעִלִים הוֹרָאתָן לְרוֹב יָהֵם הוֹרֵר (ויד), כמו
תִּבְחַדְלָה (נבאשע נח ז'י) (מאָג זיא זי'ס'ס האלמען); וְכַשְׁשׁוֹ לָהֶם תִּבְחַן (שמוס ט ז') .
לפעמים בא יָהֵם שְׂאֵלֵיו ת' יָהֵם הַפּוֹעֵל , כמו : הֲרֵגוּ לְאַכְנֵר (ש'ר ג ז'י) , רַפָּא נָא
לָהּ (נבדנכ יב ז'י) , שְׁלַח לְשֵׁרֵי לְבָן חֵיל וְלַעֲבוּדֶיהָ (ד'ג'ג יז ז'י) , הַאֲכִילֵם לְמַעַבְדֵינִים (ל'כס ד ז'י) (שני
ש"י ש"ג ג ז') , וּבְלִשׁוֹן אֲרָמִית וְהַתְּלִמוּד הַמְּנַהֵג הוּא לְרוֹב .

§ 168.

כנוי
ההוור
(ויד,
ועלבסס)

כנוי ההוור (ויד) בא או ע"י בניני נפעל והתפעל , כמו נִשְׁמַר , נִפְרַד , הִתְאַוֵּר ; כְּנִי
או ע"י מלות אותן 1), עֲמוֹ , לָהֶם , או ע"י שמות נִפְשׁ , לֵב , קָרֵב , כמו לֹא־אֲדַע נִפְשִׁי
(ל'ויט ס ז'י), וַיִּאֲמָר בְּלִבּוֹ (נבאשע יז ז'י), וַתִּצְחַק שֵׁרָה בְּקִרְבָּהּ (שס יז ז'י) .
מלת (ועלבסס) בא או ע"י הוא היא , כמו תָּאִישׁ הוּא , או ע"י מלת עֲצָם , כמו
בְּעֲצָם הַיּוֹם הוּא (שמוס יב ז'י) .

§ 169.

הוראת
כנוי
הרובו
(דיוענס
עם ע"י
מין נקבה)

מלות (דיוענס , עם) הנפולות על דבר בלתי מיוחד בשם ולא במין באות בעברית
לְרוֹב ע"י כְּנִי הַרּוּבּוֹ בְּמִין נִקְבָּה 2), כמו מַה־זֹּאת עֲשִׂית (נבאשע ג ז'י); כִּי עֲשִׂיתָ זֹאת
(שס ט ז'י); בְּזֹאת אֲנִי בּוֹמֵה (שניס כז ז'י); וכן בפעל הוּה , כמו כִּי־תָרָה תִּהְיֶה (ש"ג ג ז'י) ,
(דיוענס עם ע"י מין נקבה)

1) כמו וְהִשְׁוִיאוּ אוֹתָם (ויקל ככ ט'י), רַעִים אֶתָּם (יוקלל לז כ' - ז') (שניס רש"י ויקלל ככ ט'י), נבדנכ
ז'י , דנניס לז ז') .
2) כאור בראשית ג' י"ג , ולעיל § 155 .

וַתְּהִי־חֶק בְּיִשְׂרָאֵל (שפטים יא כ"ט); אולם אם מדבר מעצם סתמי בא לרוב כמין זכר כמו
בְּיָדָךְ (שמות ד ג'), מדהווא (שם טו כ"ז).

מלות (עטוואם, גיכטס) באות לפעמים ע"י מלת דָּבָר, כמו פִּי־הַמַּלְאָכִים לָהֶם דָּבָר
(שם יח כ"ו), לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר (דברים כג כ"ו).

מלות
לעטוואם,
גיכטס

§ 170.

מלות (ריעושרי אונד יענער, דער איינע אונד דער אנדערע) באות ע"י כפל מלות זָה,
אֵלֶּה, או ע"י אֶחָד, או ע"י אִישׁ עִם אֶחָ זָרַע, בנקבה אִשָּׁה עִם אֶחָד וְרַעוּתָהּ,
כמו וְקָרָא זֶה אֶרְצָהּ (שפיט י ג'), זֶה יִשְׁפֹּל וְזֶה יָרִים (ספטים טו ח'), אֵלֶּה בָּרָקֵב וְאֵלֶּה בְּסוּסִים
(שם כ ח'), אִישׁ מֵעַל אַחֲזוּ (בלשנים יג י"ח), אִשָּׁה אֶרְצָחֹתָהּ (שמות טו ג'), וַיְבַדּוּ הָאֱלֹהִים אֶת־הָאֶחָד
(ש"צ יד ו').

(ריונישר
אונד
יענער)

מלת זָה באה לפעמים נוספת להדר הלשון, כמו הַמִּדְבָּרָה קָא (ש"י ג ח'), וכיחוד
אצל מִי, מַה, לָמָּה, אִיֶּה, כמו מִי הוּא זֶה (ספטר י ט'); מִדְבָּרָה הָיָה לְכֹרְקִישׁ (ש"פ י"ג ב');
לָמָּה זֶה צָתָקָה (בלשנים יח י"ג); אִיֶּה הַדָּרָךְ (ש"פ יג י"ג); וכן מלת אַפּוּא, כמו מִי־אֶפּוּא
הוּא הַדָּרָצִיד (בלשנים כו כ"ט); עֲשֵׂה זֹאת אַפּוּא בְּנִי (שפ"ו י ג').

מלת זה
נוספת
וכן אפוא

גם אצל מלות הוּמֵן באה מלת זָה נוספת ואינה שומרת המספר, כמו זֶה וְמִים
רַבִּים (ישעע כג ג'); זֶה אֶרְבָּעִים שָׁנָה (דברים טו ד').
מלת (אייניגע) באה בעברית ע"י מלות זָמִים, שָׁנִים, יֵשׁ אִשָּׁר, כמו וְנַחֲלִיתִי
זָמִים (דניאל ט כ"ו), וְלִקְחָן שָׁנִים (שם יא ו'); וְיֵשׁ אִשָּׁר אֲמָרִים (שפטים טו ג').

זה אצל
מלות
הוּמֵן
(אייניגע)

§ 171.

כנוי המושך הוא מלת אִשָּׁר או ה' תמורתה (2) § 40). הרי"א באה אצל כינוי
או שם תאר, כמו הַשְּׂמֹר אֲמַת לְעוֹלָם (ספטים קטו ו'); הַעֲבֹת אֶלֶף נְעוּרֶיהָ (שפ"ג י"ו);
הָרִים הַגְּבוּהִים (ספטים קד י"ח); אולם בעבר ועתיד ושם הנוף באה תמיד מלת אִשָּׁר, כמו
אֶת־הַגּוֹזֵה אִשָּׁר נָזַל (ויקרא ט כ"ג); הַשְּׂמֹט אִשָּׁר יִהְיֶה (דברים יז ט'); אֶת־קַל־אִשְׁרֵלֹו (בלשנים
כט ט'); וויצא מזה הַשְּׂבָה מִשְׁדֵּי מוֹאָב (דום ח כ"ט); הַחֲקָדִישׁ (דס"ב טו כ"ח); הַחֲלָכוּא אֶזְרָא
(ישעע י כ"ז) 3) וכדומה.

כנוי
המושך
ע"י אִשָּׁר
או
ה'א

§ 172.

מלת אִשָּׁר תאציל מהוראתה על שמות ועל תארי הפעל ועל מלות הנוף המחקרים
עמה, ור"י זה נעשו יחסים הנומים מן (וועלכער—ע—ם), כמו
יחס הַקְּנִיָן: אִשָּׁר לֹא־תִשְׁמַע לְשֹׁנֹו (דברים כח ט"ז) (דעססען שפרעאע); אִשָּׁר־בֹּאת
לחמות תחת־כַּנְפוֹ (דום ג י"ג) (אונטער דעססען פליעגעל);
יחס שאריו: אִשָּׁר לֹא־לָקַח (וועלכעם, וועלכען);
יחס הפעול: אִשָּׁר־יִתְּרוֹ־אֶתָהּ (וועלכען, וועלכע);

(וועלכער
ע"ם)
יחס
נוספה
עם
מלת
אִשָּׁר

- 1) ת' אִיֶּה הוּדִד; ולפעמים מהוברת אל מ' כמו: וְאִי־מִזָּה עִם אֶתָהּ (וי"ט ח ח') ת' וְאִי־זָה
גו', וכן אי מזה עיר אתה (ש"צ טו ג').
- 2) ולפעמים באים שניהם, כמו אִשָּׁר הַעוֹמְרִים לַפְּנֵי (ש"פ יג ח').
- 3) וכן העיר הַקְּלָלָה (יחזקאל טו י"ו), הַבְּאָה (בלשנים טו כ"ו) ועי"ן שם רש"י.

יחס שבו ושמתנו: אֲשֶׁר־כּוּ, אֲשֶׁר סָמְנוּ (ווארין, וואקאן); וכן אֲשֶׁר־שָׁם הַתֵּבָה (נלמשים ב' ד') (וואוועלכסט); אֲשֶׁר שָׁפָה (ווארין), אֲשֶׁר מִשָּׁם (פאן ווא).
 הפעול יוכל לבוא עם אֲשֶׁר לבד בלא מלת אֵת, כמו אֶת־פְּלִי־אֲשֶׁר עָשָׂה (אתו) (נלמשים ב' ד'); אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בְּנִיתָה (אתו) (מ"ב ב' ג').
 הערה א'. גם נוף מדבר יוכל לבוא עם מלת אֲשֶׁר, כמו אֲשֶׁר־מִקְרָתָם אָמַרְתִּי (נלמשים ב' ד'); אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי (נלמשים ב' ד'); גם הנוכח, כמו יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּהַרְתִּיךָ (יעקב מ"א ט').
 הערה ב'. מלת אֲשֶׁר נפרדת לרוב מהמלה המושבת עליה, כמו אֲשֶׁר־הִנֵּה שָׁם (נלמשים י"ב ג').

§ 173.

מנהג הלשון לחבר סמן היחס עם אֲשֶׁר ולחסר השם הנמשך ומוכן בענין, כמו בְּאֲשֶׁר הוֹאֵשֶׁם (נלמשים ב"א י"ד) ת' בְּמָקוֹם אֲשֶׁר וּנְ; בְּאֲשֶׁר אֶת־אִשְׁתּוֹ (ע"ג ג' ט') ת' בְּסִפָּה; מֵאֲשֶׁר יִשְׁאָבוּן הַנְּעָרִים (מ"ב ב' ט'), ת' מֵחַמִּים אֲשֶׁר וּנְ; לְאֲשֶׁר הוּא לֹא (ויקרא ה' כ"ג), ע"מ אות חשמוש ת' לְאִישׁ אֲשֶׁר; בְּאֲשֶׁר צִוִּיתְךָ (דברים י"ב כ"ב) ת' בְּדָבָר אֲשֶׁר וּנְ.

§ 174.

ובן מנהג הלשון לחסר מלת אֲשֶׁר ומובנת בענין, כמו וּכְל־יִשְׁלֹוּ נְתָן בִּידוֹ (נלמשים ג' ד'), אֶת־הַדְּרָךְ וְלָכֹו כֹּה (שמו"ב י"ז); עִם שְׂרָיִם זָהָב לָהֶם (איוב ג' ט"ו); וּלְרוֹב אִם קוֹדֵם לֹה כְּנוֹי הַרוֹמֹז, כְּמוֹ וְנִדְ־אֶתְךָ תִּי נִתְּפֹרְבִי (איוב י"ט י"ט). ולפעמים חסר גם שם הנמשך, כמו שֹׁפֵת (איש אשר) לֹא־יִדְעָתִי אֲשֶׁר־עָ (סנטיס ט"א י'); אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר) תְּכִינֹתִי לֹא (ד"ט"ו ט' י"ג); וְאֶתְרִי (אלילים אשר) לֹא־יִדְעוּלוֹ (יחסיס ב' ח') (§ 157. 158).

פרק מ. גִּזְרַת הַפֶּעַל וְהוֹרְאָתוֹ.

§ 175.

הפעלים נגזרים לרוב משם עצם, כמו וַיֵּאחַל עַד־מָקוֹם (נלמשים י"ג י"ד), נְטִית אַהֵל; נִיאָבֵק אִישׁ עָמּוֹ (ע"ג ג' כ"ט); וַעֲפָר בְּעַפָּר (ע"ג ט' י"ג). ולפעמים משמות אבריו הנוף, מִשָּׁם אִם כְּמוֹ יָדָה מִן יָד, זָרַע מִן זָרַע, רָגַל מִן רָגַל, הִלְשִׁין מִן לִשׁוֹן, עָנַן מִן עֵין, כָּפַף מִן סת"פ כָּף, שָׁנַן מִן שָׁן, וכדומה (נוספות). ויש הנגזרים משמות המכפר, כמו הַתְּנַאֲהָדִי הַיְמִינִי (יחסיס ב"א כ"ב); וַיֹּאמֶר שָׁנָו וַיִּשְׁנָו... עֲשֵׂשׁוּ וַיִּשְׁלָשׁוּ (מ"ב י"ח י"ז); וַיִּשְׁעִיתֶם הַאִיפָה (יחסיס ב' ט"ג); עֲשָׂר תַּנְעִשָׁר (דברים י"ד ט"ב) וכדומה. וגם יש הנגזרים מן תארים או תארי הפעל, כְּמוֹ וְטָהַר, וְהִצְדִּיקוּ, וְהִרְשִׁיעוּ; ולרוב באים לענין זה פעלי שָׁם, נָתַן, כְּמוֹ הֵן גְּבִיר שֹׁמְרָתוֹ לָךְ (נלמשים כ"ז כ"ט), אִמְרַתִּי שִׁיחִיהָ גְבִיר; וַיִּתֵּן אֶתְנוּ כְּמַרְגְּלִים (ע"ג ט"ג ג' ט"ג), חֲשַׁב אֹתָנוּ.

§ 176.

יש פעלים המורים הפך הוראת השם אשר נגזרו ממנו, כמו וַעֲרַפְתִּי (שמו"ב י"ג ג'), הִירָאת תִּזְמֹר (ויקרא כ"ט ד') 1); וַיִּשְׁנָו (נלמשים ד' י"ג); וַיִּזְכָּב (דברים כ"ט י"ח); תִּשְׁרֹשׁ (איוב ל"א י"ג) (§ 79), הִירָאת הַשֵּׁם הַנְּזוֹר מִכֵּן וְכִיִּז בְּמִצָּא לְרוֹב רַק בְּפֶעַל (§ 79).
 1) וכן עת לַעֲבֹד (קטל ב' כ') מן עִבַד (בארמית ערש); ובנפעל תַּעֲבֹד (דברים ב' ד'), וַיִּזְכָּר (יעש"ב ט' ו') מן זְכָרוּהָ (ענף), עֲבָדָה (ע"ג ט"ג) הַפֶּעַל מִן וְלַעֲבֹד, עֲבָדִי (ד"ט"ב ט"ג) שְׁהוֹרָאתָם בְּרַר מִן עֲבָדִי (צאן מסודרות במערכה); וְאוֹלִי גַם יִצְעַר וַיִּתֵּן (יעש"ב כ"ג י"ח) בְּרַר אֹה הַאֲוֹצֵר; בַּהֲפֵעִל וַיֵּאֵל לִלְכַת הַגִּיל; בַּהֲתַפְעִל וַיִּתְחַפְּאוּ (נלמשים ט' כ"ט וְעוֹד), וּבְכִיִּז בְּמִצָּא לְרוֹב רַק בְּפֶעַל (§ 79).

ויש פעל המורה בעצמו על דבר והפכו, כמו פָּרַךְ (וענגען), בָּרַךְ נְבוֹת אֱלֹהִים (מ"א כ"ג); לשון קללה, וַיֹּאֵל לְלֶכֶת (מ"ד י"ג) לר"ק (י"ד ווייגען).

§ 177.

פעל הָיָה עם יחס שאליו מורה על הקנין (האבען), כמו וַיְהִי לִי שׂוֹר (נלש"ס כ"ג); פִּירְיָהָה לְאִישׁ בֶּן (דנ"ס כ"ג); ובכינוני עם יֵשׁ, אֵין, כמו יֵשׁ לִי רֵב (נלש"ס כ"ג), אֵין לֹא דמים, אִם אֵין לֹא (שמו"ט כ"ג); ובלי יחס שאליו מורה על (זיין, ווערדען), כמו וַתְּהִי נָצִיב בְּלֶחֶם (נלש"ס י"ג); ועתה הָיִיתִי לְשָׁנִי מִחֲנוּת (ש"ס כ"ג), וכן רוב פעלים עומדים מורים לא לבד על הַיּוֹת (זיין), אך גם על התהוות (ווערדען), כמו לֹא־אִמֹת פִּיר אֶתְהָה (סל"ס ק"ח); וְהָיָה מִתִּיבָה (ש"ס כ"ג); ממלכתך לֹא־תִקָּוֶם (ש"ס י"ג); כַּעֲשֵׂהוּ (ש"ס י"ג); וְיִשְׁלִיֹשִׁים קָמוּ עִמָּדוֹ (ל"ג כ"ח) (אוישטענען).

הוראת פעל היה על (האבען/זיין), ווערדען; הוראת פעל עובד על היות ועל עשייה

§ 178.

גם מורה הפעל בכחור הדברים מה שאינו מורה בעצמו, כמו וַיִּשְׁלַח אֶת־נַפְשׁוֹ מִבְּנֵי (ש"ס י"ג), וַיִּשָּׂם אֶת־נַפְשׁוֹ בְּכַפּוֹ (ש"ס י"ג) (י"ד דער לעבענסגעפארה אויסזעטצען); וַתִּקְרַע נַפְשׁוֹ בְּ— (ש"ס י"ג) (איינער זאע איבערריסג ווערדען); אֶל־תְּשִׁיבִי אֶת־פְּנֵי (ש"ס כ"ח) (איינע ביטשע פערנווייגערן); מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ (סל"ס י"ג) (ערקוויגען), וכדומה רבים.

סגנון הלשון העברא-אויסזען

§ 179.

כל שרש הנמצא בנ' בנינים פועלים או גם בשנים מהם הוא נבדל או כעקר הוראתו או כאיזה מושג צדדי, דים פֶּעוֹר בקל הוא עומד וענינו שרפה, ונאמר על האש השורף ועל הדבר הנשרף, כמו פָּאָשׁ בַּעֲרָת (למ"ה כ"ג), חֲסִיָּה בָּעֵר פָּאָשׁ (שמו"ט ג'); בפֶּעַל הוא יוצא לשנו (אנגיידען), כמו לֹא־תִבְקְעוּ אֵשׁ (שמו"ט ז'), ונאמר גם על הסרה (ווענריימען), כמו וּבְעֲרַתְּ הָרַע מִן־בְּרֵךְ (דנ"ס י"ג); בהפעיל הוא יוצא לשלישי, סָבַב לֵאשׁ לְשׂוֹרֵף דָּבָר, או סבב לכהמה לבער, כמו שלם ישלם הַמְּבַקְעִיר אֶת־הַבְּעֵרָה (שמו"ט כ"ג); כִּי וּבְעֲרִיאֵשׁ שָׂדֵה (ש"ס ז'). הָזֶק בקל עומד (שטאַק זיין), כמו פִּירְיָהָה יִשְׂרָאֵל (ש"ס ח'); בַּפֶּעַל יוצא (בעפעסטיגען), כמו פִּירְיָהָה בְּרִיחֵי שְׁעָרָיִךְ (סל"ס ק"ג); בהפעיל אהיזה (אנפאססען, אנגרייפען), כמו צִרָה הִתְּחַזְּקֵנוּ (למ"ה ו' ז'); ושאר הברל הבנינים להוראתם תמצא לעיל (§ 75-84).

הברל הבוראת פעל הנמצא בנ' בנינים או בשנים מהם

פרק י. גופי הפעל.

§ 180.

לפי שנכלל בפעל - זולת במקור - גם גוף הפעל לכן אין צורך להזכיר שם הנושא אצלו, אם נזכר פעם אחת במאמר, אם לא לכונה מיוחדת, (§ 165) זולת בנסתר שאין בו אותיות ממלות הגוף כא השם עם הפעל, ובפרט אם מְדַבֵּר מפעולות נושאים רבים נסתרים, למען דעת ממי הדבֵּר, כמו וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ . . . ויקח יתרו . . . ויבא יתרו . . . ויצא משה . . . ויספר משה . . . ויחד יתרו (שמו"ט ח' - ז').

הזכרת שם הנושא בפעל

(1) ולהחכם רש"ל ז"ל בספרו מחקרי לשון דרך חדש בהבדל הוראת הבנינים, ואין פה המקום להאריך בזה וכל החפץ ייעין שם, כי נפת תמסנה שפתי חכם ועמוק עמוק הוא.

§ 181.

כל הפעלה טבעית שאין לה נושא מיוחד באה כמלת היה (ויין), כמו ויהי נשם, ויהי סעלה סבעית ע"י מלת היה או בשם ה' או בראשית שמו (י"ח); או באה בשם ה', כמו וה' הממיר (בלשון י"ח), ואם תתל הפעלה כעצם המתפעל ממנה, אז מיוחסת הפעלה לעצם הזה, כמו ופרעה הלם (בלשון ס"א); קפירים רשו ורעבו (הלים נ"ד); כי צמתי (שופטים ד י"ט), או בא הפעל בנסתרו ומיוחס לו או לאחד מאבריו, כמו ורבע לו (שמואל ב' י"ח) (עם טהאט מיר ליד), ויצר לו (בלשון נ"ח); ויחר או ויטיב בעיניו; לא חסרת דבר (נגיד ב' ז' ת' לא חסר לך דבר).

ואם תצא הפעלה מופעל בעל כונה ורצון, רק בלתי נודע בשמו, אז בא הפעל בנסתרו מכלי הזכור שם הפועל, כמו ולא בקדם היטיב בעבורה (בלשון י"ח) (מאן ערצינגטע גוטעס); על כן קרא (ס"א י"ח); ויאמר ליוסף (מ"א ס"א); לואת יקרא (ס"א ב' ז' ז') (זא"ל מאן עננען) (§ 42).

§ 182.

מנהג הלשון לדבר עם גדול ונכבד בנוף נסתר ת' נוכח או מ"ב, והוא דרך כבוד, כמו ידברניא עבדך דבר באוני אדני, אדני שאל את עבדך (בלשון מ"ב — י"ח); ועשה פרעה (ס"א ס"א); אלינא ישיים אדני (ס"א ס"א); בכ"ז בא לרוב הדבר בנוכח בכפ"ל מלת אדון או מלך או שם עינים פ"טי של הגדולים; וגם במשלים הנוכחים יתחלף בדבר הנסתר בנוכח כמו במשל הראשון ידבר נא עבדך, כי כמוך, ובמשל האחרון בא תיכף אחריו ואני אמתך, ומה נראה כי לרוב הדבר בנוכח.

פרק יא. זמן ודרך בפעל.

§ 183.

העבר ישמש לאלה אופנים:

א) לעבר נשלם (פערפעקטום), והוא אם הפעלה בעבר בלתי מתיחסת בזמן לפעלה שמש אחרת, כמו מי הגיד לך (בלשון ב' ז' ז'); פקד עונך בתראדום (ל"ב ב' ז' ז'); — לעבר בלתי נשלם (אימפערפעקטום), והוא אם הפעלה בעבר מתיחסת בזמן לפעלה אחרת, ובחלוקה האחת חלפה גם השנית עמה, כמו השמש יצא עליהארץ ולוט פא צערה (בלשון י"ח); — ולעבר שפבר נשלם (פלוסקוואספערפעקטום), והוא אם הפעלה האחת חלפה לפני פעלה אחרת, כמו וה' פקד את־ישרה כאשר אמתך (ס"א ס"א); וישבות... מכל מלאכתו אשר עשה (ס"א ב' ז' ז'); האמירה היתה קודם הפקודה וכן העשיה קודם השביתה.

ב) לפסר, כמו ורחל היתה יפת־תאר (ס"א ב' ז' ז'); איש היתה בארץ־עוץ (ל"ב ב' ז' ז'); ולרוב בא לזה עתיד מהקדך, כמו ויאמר, וידבר, כי הוא דרך ספורי הנבחר (§ 186). ג) ת' בינוני ומורה על המשך והתמדה, כמו הלא שבעת בתי (יום ב' ז' ז'); אשרי ת' בינוני האיש אשר לא הלך... עמד... ישב (ס"א ב' ז' ז'); ולרוב באים באופן זה עבר ועתיד זה אחר זה, כמו אף־ונחתי ומבלימני ולא־תצא... תשיגנו... שמי... תתנגנו... זריתנו... תמבר... רבית, וגו' (שופטים ד' — י"ח).

ד) אחרי מלת עתה בא לרוב עבר ת' בינוני, כמו עתה ידעתי (בלשון כ" ז' ז'); עתה באתי (ישעיה ס"א ז').

ה) ת' עתיד לרוב כנבואות שמועות והכמחות, כי פי ה' דבר בנביא ולפניו הכל צפוי, והעתיד להיות בעיניו כאלו נעשה, כמו העם ההולכים כחשך ראו אור גדול (ישעיה ס"א); לכן נלה עמי (ס"א ז' ז'). ולרוב ישמש הנביא בתמונת ויקה ביום ההוא (ס"א י"ח),

ואז יבא אח"כ עתיד פשוט או עבר מהפך לעתיד, כמו במשל שלפנינו: וְדָרְשׁוּ... והיתה... יוסיף... ונשא... וסרה... (ספ טז טז'—טז').

1 לעבר בלתי נשלם בדרך התקני (אימפרפעקטום קאָנוגקטיווע), כמו כסדרם הַיּוֹנֵה לעמדה דְּמִינּוֹ (ספ טז') (וואָרען וויר, גליכען וויר) ות' זה יוכל לבוא ג"כ העתיד (§ 185).

לעבר
בדרך
התני

2. לעבר שכבר נשלם בדרך התני (פלוסקוואמפרפעקטום קאָנוגקטיווע), כמו לולי הוֹתִיר (ספ טז'); לוי'מִתְּנֶה (במדכ יז ט') (וועגן וויר דאָך געשטאַרבען וואָרען).

3. לעתיד מְרַכֵּב (פּוֹטוּרוֹם קאַמפּאַזיטום) המרכיב מעבר ועתיד, רק כאשר יָהֵל הפעל

השני יהיה הפעל הראשון עבר, כמו ומולדתך אשר הוֹלֵדְתָּ אהריהם (דיא דוא ערציגט האבען ווירסט) על שם אחיהם יִקְרָא אֹי (בגלשט טז ט'), הפעל הוֹלֵדְתָּ הוא עתיד בבחינת הַקְּדָר ועבר בבחינת יִקְרָא; או: אם דִּמְיָן (וועגן אבגעוואשען האבען ווירד) ... וְקָרָא ה' (שפיס ז ט').

ו' לצווי, כו"ו המהפך לעתיד (§ 185 ז' 3) כמו: וְאֶתְּבַחְתָּ... והיו... ושנתם... וקשרתם... וכתבתם (נניסי ו ט'—ט'), ולרוב יקדים לו צווי פשוט, כמו במשל שלפנינו: שמע ישראל; עֲשֵׂה לך... וְקִבַּרְתָּ (בגלשט ו ט''); קה לך... ואספת (ספ טז טז') 1.

לצווי

§ 184.

הכינוני אם הוא נשוא המשפט יִשְׁמַשׁ לאלה אופנים:

א) לרוב על זמן הנה, כמו דור הלך ודור בא (קאלט ז ט'); כל־הנחלים הִלְכִים (ספ טז ט'); ואם הנשוא מלת הגוף או הוא בא אצל הכינוני, כמו קרא אֲנִי (בגלשט טז ט'); אנהנו...

שמיש
הכינוני
על זמן
הנה

ויראים (ספ טז טז'); או מהכר ע"י כנוי עם מלות נש, אין, הן, כמו אִם־יִשְׁעֶךָ מִשְׁלָם... ואם־אֵינְךָ מִשְׁלָם (בגלשט טז טז'—טז'); הַנְּנִי מְבִיא (ספ ו ט') (§ 186).

ב) ת' עבר ומוכן בו הכרון מלת ה'יה, כמו עוד נה (היה) מְדַבֵּר וְנָה בָא (פויט ז ט''); וְשָׁרָה (היתה) שִׁמְעַת (בגלשט טז ט'); וּפְרָעָה (היה) הָלַם (ספ טז ט').

ת' עבר
בחסרון
מלת היה

וכן אם הכינוני הוא פעול שר הנשוא במשפט הקודם (פארטיציפיום), כמו הנה

שִׁמְעַתִּי אֶת־אֲבִיךָ מְדַבֵּר (בגלשט טז ט'); וְאֶתְּבַחְתָּ אֶת אֲדֹנָי יִשְׁבֹּב (שפיס ז ט'), ת' אשר היה מדבר, אשר היה יושב, וזה נקרא בל"א (פארטיציפאל קאָנסטרוקציון).

ג) ת' עתיד, כמו ועתה אודיעה־נא אתכם את אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה (שפיס ט ט'); אבל שרה

ת' עתיד

אשתך יֵלֶדְתְּ לךְ בֵּן (בגלשט ט ט').

ה ער ה. נמצא כינוני פעול ת' פועל, כמו בת כבל השדדֶךָ (ספיס קוז ט') ת' השוֹדְדָה, נגל מוֹעֲדָת (ספיס טז ט') ת' מוֹעֲדָת, אָהוּ הָרֵב (ספיס טז ט'), ואפס עֲצוּר וְעוֹבֵב (נניסי

טז ט') ת' עוֹצֵר וְעוֹבֵב; לָנוֹס (במדכ טז ט') ת' לָנוֹס, שוֹבֵי מַלְחָמָה (ספיס ז ט') ת' שְׂבִי, נוֹגֵי מומועד (ספיס ז ט') ת' נוֹגֵי 2; ולהפך, כמו לְמִתְעֵב גוי (שפיס טז ט') ת' מִתְעֵב, מְמַלֵּא על

כל נדותיו (ספיס ז ט') ת' מְמַלֵּא, מְשַׁלְּחִים (ספיס טז ט') ת' הַמְשַׁלְּחִים.

§ 185.

העתיד ישמש לאלה אופנים:

א) להוראת זמן עתיד, כמו ולא יִהְיֶה עוד מְכוּל (בגלשט ט ט');
ב) ת' עבר

שמיש
העתיד
לעתיד
ת' עבר

1) וגם בלא ו'ו' ההפך, בְּזָר עַמִּים (ספיס טז ט') ת' בְּזָר או פִּזֵּר (עיין הצופה להמגיד שנה י"א ט' 12, צד 94 בהערה), ואולי גם ת' מקור, כמו ואשר דִּמְתָּ לָנוּ נִשְׁבְּדֶנּוּ (שפיס טז ט') ת' להשמירנו

(עיין רש"י שם, ולהלן § 189 הערה).
2) ואין נחויק לומר כדעת רש"י (במדכ טז ט') שהם ת' עבר, ועיין שם בבאור.

1) לרוב אחרי מלות או (דאמאלס), מְרָם (נאָך ניצט), פְּמָרָם (עהע), כמו אָז יִדְבָר יְהוֹשֻעַ (ישעיה י"ג 1); מְרָם יְהוָה (נבאשים ב' ט'); וּמְרָם תִּצְא מרחם (יזמיה א' ט').

2) כהוראת פְּעֻלָה תמידית (פּעלעגען), כמו פְּכה יַעֲשֶׂה אִיבּוּ (איוב א' ט'); כִּי בֵּן יַעֲשֶׂה הַבְּחוּרִים (שופטים יד' ט').

3) כמליצה ושיר, כמו יאבד יום אֶלְדּוּ בּוּ (איוב ג' ט'); למה לא מרחם אַמּוֹת (שם טז ט'); וְיִדְעֵי דרכיו למשה (שם טז ט'); וַיַּעֲשֶׂוּ עגל בחרב (שם ק"ט ט').

4) ת' עבר בלתי נשלם בדרך הקשור, וביחוד כמשפט תְּנִי (איכסערשעקסום קאָניונקטיווע), כמו גַם כִּי אֶלֶךְ . . . לֹא אֵירָא רָע (שם טז ט').

5) ת' ההוה, כמו לֹא יָדַע צִאת נְבוּאָה (ת"א ג' ט'); לֹא אוּבַל אָנּוּ וַעֲצָרָה (ישעיה א' ט'); גַם עַל התמדה בלי עת, כמו בֵּן הַקָּם וְשִׁמְחָה־אֵב (שם טז ט'), ובוה ויכל לבוא גַם העבר (§ 183, ט').

6) ת' ההוה בדרך הקשור (פּראָגמאטישע קאָניונקטיווע) כאלה אופנים:

1) אחרי מלות החבור כהוראת (דאסס, דאסס ניצט), כמו בֵּן תְּמָתוֹן (דאמיט איהר ניצט שמערבעט); לְמַעַן תִּהְיוּ (דברים ד' ט') (אויף דאסס איהר לעבעט) 2);

2) להפך (וואונש), ולרוב עם מלת נָא, כמו וַיִּמְרָא (שם טז ט'); וַיִּדְבַּר יִצְחָק עִבְדְּךָ (נבאשים פ' ט"ח);

3) לצווי ולאזהרה (פּערבאָט) תשמש מלת לא, כמו לֹא תִנְגַּב (שמות כ' ט'); ובוּרֶךְ עצה ובקשה תשמש מלת אל, כמו אֲלֵי־נָא אֲחֵי פְרַעֲוִי (נבאשים ט' ט'); אֲלֵי־תֵלֶךְ בדרך אתם (שם ט' ט'); וגם לצווי יַעֲשֶׂה בא לפעמים העתיד או עבר מִהֲפֶךְ לעתיד, כמו אֲתִידֵה' אֲלֵיךָ תִּימָא (דברים ו' ג'); וְיִרְאֶתָּה מִאֲלֹהֶיךָ (ויקרא י"ט ט'); וגם לצווי נוף גסתר ולצווי פָּעוּל, כמו יִצְא יְהֻשֻׁעִי (שמות כ"א ט'); מוֹת יִרְמֹת (שם טז ט').

4) להוראת (קאָניונען, מאַנען, דירענען), כמו יִפְלֹטְהוּ, יִצְיָלוּ (שם טז ט'), אֲבַל תֹּאבֵל (נבאשים ב' ט'); כּוֹיֵאמֹר (שם ט' ט').

§ 186.

עֲתִיד כִּהִיא נוספת (ולרוב בנוף מדבר 3) מורה: 6) על חפץ עשות דבר בזוויות, כמו אֲנִילָה וְאֶשְׁמְחָה (שם טז ט') (אויף! איך וויל . . .); נִתְקַהֵּה (שם טז ט'); עַל דְּבוּר לעצמו, כמו אֶסְתַּרְהֶ־נָּא וְאֶרְאֶה (שמות ג' ג'); עַל בְּקִשְׁת רשות, כמו אֶעֱבְרָה (דברים ג' ט'); וַעֲבַרְהֶ־נָּא (במדבר כ' ט'); 7) על הוראת (דאסס, דאמיט), כמו וְאֶבְלָה (נבאשים כו' ט'), ולבד אלה 8) אחר ר"ז ההפך.

עֲתִיד קִצֵר בהפעיל בא 6) אצל צווי וחפץ, כמו תּוֹצֵא הָאָרֶץ (נבאשים א' כ"ד); 3) לאזהרה, כמו אֲלֵי־תִשְׁחַת (דברים ט' ט'); 3) להוראת (דאסס, דאמיט), כמו וַיִּבֶר (שמות ח' ט');

וְיִמַּשׁ (שם כ"ח ט'); 7) אחר ר"ז ההפך.

עֲתִיד מִהֲפֶךְ בא לרוב בדרך הספור (§ 183, ט'), והספור מתחיל לרוב בעבר והולך עם עֲתִיד מִהֲפֶךְ, והר"ז תורה ג"כ על החבור עם הקודם, כמו בראשית בְּרָא אֱלֹהִים . . .

וַיִּאמֶר אֱלֹהִים (נבאשים א' ט-ב); גַם יש לו לרוב הוראת הבינוני, כמו וַתִּמְלֵא אֶרֶצוֹ (ישעיה כ' ט'); מה־אדם וַתִּדְעֵהוּ . . . כִּי־אָנוּשׁ וַתִּתְּשֻׁבְהוּ (שם טז ט').

1) ועל המעט עם העבר, כמו: או יִדְרֹד, או נלחמו, או הלמו (שופטים ט' ט'), י"ט, כ"ב) וכדומה.
2) אולם כהוראות אחרות באים עם העבר, כמו וַעֲנֵן (ווייל) אשר עֲשִׂיתָ את הדבר הזה (נבאשים כ"ג ט').
3) ועל המעט בנסחר, כמו יִחְיֶשֶׁה . . . וַתִּבְאֶה (שופטים ט' ט').

§ 187.

הצווי ישמש לצווי, לאזהרה (§ 185 ל' 3), לעצה ולבקשה; ואם הוא בא אחד צווי, או עתיד הקודם לו, וישמש לרוב לעתיד, כמו זאת עשו וְחָדוּ (נלשים כג י"ח), שְׂמוּד מצותי וְחָדוּ (משני ד' ז', ל' 1); ויתפלל בערך וְחָדוּ (נלשים כ' ז'), ויתן ה' לכם וּמְצָאן מנוחה (יובל ה' ט' 1). הצווי הבא לבקשה מחבר אל מלות נָא, אָנָּה, בִּי, או בא בה"א נוספת, כמו שְׁמַע נָא, אָנָּה ה' (פאליס ק"ח כ"ט); בִּי אֲדַנִּי (נלשים מד י"ח), סוּדָה אֲדַנִּי סוּדָה (שופטים ד' י"ח), וגם עם מלת הואל, כמו הואל קח (ת"י ט' כ"ד); הואל־נָא וְלֵן (שופטים י"ג י'); ופעמים מחבר אל מלות יְהִי בְךָ (§ 205), כמו הִבֵּה נְתַחֲמָה לֹו (שמות ה' 4); לִבֵּה נְשַׁקֵּחַ (נלשים י"ג י'); וכן בא לפעמים הצווי דרך התול (איראניש), כמו שְׂמַח בְּחֹר בְּגִלְדוֹתֶיךָ (דאג י"א ט'); רעו עִמָּם וְחָדוּ (שופטים ח' ט').

צווי
אחד
צווי
עתיד
צווי
ברוך
בקשה
והתל

§ 188.

לדרך הפין ורצון (אָפּטאטיף) נשמש זולת בה"א נוספת ומלת נא (§ 187) עוד באלה ב' פנים:
 (א) במלות מי, מי יתן, כמו מי־יְשׁוּמְנֵי שְׁפַט (ש"י ט' ז'); ומי יתן אֶת־הַעַם הזה בידו (שופטים ט' כ"ט); מי יתן עָרֵב (דברים כ"ג ז'), מי־יתן בּוֹתְנֵנוּ (שמות מז ג').
 (ב) במלות אם, לו, כמו אִם־אֵתְּהָ לֹו שְׁמַעְנֵי (נלשים כג י"ג); לֹו וְשִׁמְעָל וְיָהָה לפניך (ש"י י"ח); לֹו עִמִּי שׁוֹמֵעַ לִי (פאליס ט"ו ז'); וְלֹו גְּנֻעַנּוּ (נלשים כ' ג').

ד"ך
הפין
רצון

§ 189.

מקור נפרד בא:
 (א) אחר פעול יוצא ביחס הפעול, כמו לְמָדוּ לְשׁוֹנֵם הַבְּרִישָׁקֶר (יחזקאל ט' ז'); לְדַבְּעָתוּ קְאֹם פָּרַע וּבְחָר בַּמָּזֹב (שופטים ז' ט').
 (ב) מחבר לפעל לחוק הענין, כמו נִשְׁאֵל נִשְׁאֵל בְּמִנֵּי (ש"י כ' ז'); אָבַד תֶּאֱבֹדוּן (דברים י"ג ז'); וּבְצוּוֹי לְרֹוב אַחַר הַפֶּעַל, כמו שְׁמַעוּ שְׁמַעוּ... וְרֹאוּ רֹאוּ (שופטים ט' ז').
 הערה. לפעמים מחבר מקור עם פעל מכנין אחר, כמו שָׁרַף שָׂרַף וְיוֹסֵף (נלשים לו ט"ז); שָׁקוּל וְשָׁקָל (איוב ו' כ').
 (ג) המקור הלוך בא לפעמים עם מקור שאר פעלים להורות על הנעשה וזא"ז (אֶרֶסְרוּעִיר), כמו הִלֹּךְ וְנִסְעוּ (נלשים י"ג ט') (אִי־מַעַר וּוּיִשְׁעֵר רִיזְעַנְדִּי); הִלֹּךְ וְשׁוּב (ש"י ט' ז'); הִלֹּךְ וְחָסוּר (ש"י ט').
 (ד) לפעמים בא מקור נפרד ת' פעל היעוד, כבא פעלות רכות זא"ז, או לרוב, וביחוד בספרים האחרונים, בא רק הפעל הראשון בומן ובנוף הנצרך, ושאר הפעלים

ד"ך
המקור
מקור
נפרד

(1) וזוה ג"כ הצווי בהפעל: רדה וְהִשְׁבֵּבָה (יחזקאל נ"ג י"ח) שהוא זר, אך טעמו בעתיד או בהתפעל.
 (2) לפעמים בא המקור בתמונת העבר בקל בפעל ובהפעל, כמו בְּחָה וְהָפַעַל (ת"י כ"ג ז') ת' בְּחָה וְהָפַעַל; וְנָחַבָה לא יוכל (יחזקאל כ"ג ז') ת' וְנָחַבָה; הואיל משה בָּאָר (דברים כ' ז') ת' בָּאָר; הַקְּצוֹת (ויקרא י"ז ט"ג), לבלתי חָל (יחזקאל כ' ז') ת' הַקְּצוֹת, חָל וכוונתו, וביחוד יבוא המקור ע"ד העבר כשהוא לפני העבר, כמו בנפעל לפני עבר כגון נָכַסְתָּ נְכַסְתָּהּ (נלשים ט"ז ז'), נָלַחְתָּ נְלַחְתָּ (שופטים י"א כ"ב), אולם לפני העתיד בה"א כמו הִמְצֵא תִמְצֵא (שמות כג ז'); וכן בפעל בעבר נִאֲזַן נִאֲזַתָּ (ש"י י"ג ז'), אולם בעתיד כִּלְמֵת אִמְלִטָה (יחזקאל נ"ג י"ח), וזה לזווג המלים (באור בשם רש"י) נלשים ז' ח', מכאב לנח"ב (107-108).
 (3) ועל המעש גם בעבר: פָּרַכְתָּ בְּרַךְ (נלשים כג י"ח), לֹאֲנִיעַ (ש"י), וְבָא בּוֹא (נלשים י"א י').

באים במקור, כמו וַיִּקְרַב אֹתוֹ... וַיִּתְּזוּ אֹתוֹ (בבלי שם ט"ז), ת' וַיִּתְּזוּ; שדות בכסף
 וַיִּקְנוּ וַיִּקְתוּב... וְהָתוֹם וְהָעֵד עֵדוּם (ישעי' י"ג ט"ז) ת' וַיִּקְתוּבוּ וְגו'; וַיִּקְרְדוּ וַיִּסְרוּ (בבלי ט"ז ט"ז),
 ת' וַיִּסְרוּ; שָׁמַר... וַיִּתְּזוּ... (אסתר ג' ג') ת' וַיִּגְדַּתְּךָ (בבלי ט"ז ט"ז).
 (ט) לפעמים בא המקור לבדו ת' אחד מן הזמנים; ת' עבר, כמו עֵרַף השלחן צָפַח
 הצפית אָכַל שְׁתָּה (ישעי' כ"ט ט"ז); ת' עתיד, כמו כה אמר ה' אָכַל וְהוֹתֵר (ש"ס ד ט"ז);
 ת' ביוני, כמו וַאֲסִי־מָאן אֶתְּךָ לְשַׁלַּח (שמות ז' ט"ז) ת' מָמָאן; הַמּוֹץ (ישעי' ס"ו י"ז) ת' הַמּוֹץ.

§ 190.

מאשר כי מקור נסמך לשם המקרה יהשב לכן בא בכל היחסים כשמות:
 (א) בשם הישר ת' נושא המשפט, כמו לא טוב היות האדם לבדו (בבלי ט"ז ט"ז) (1),
 שְׁמַע מִזְבַּח מִזְבַּח (ש"ס טו ט"ז);
 (ב) בסמיכות, כמו לֹא־עֵת הָאֶסֶף הַמְקַנָּה (בבלי ט"ז ט"ז);
 (ג) ביוחס הפעול, כמו לא אדע צאת נבוא (ש"ס ג' ט"ז), ובאופן זה בא לרוב מקור
 נפרד (189 §, ב).
 ה ע ר ה. מקור נסמך עם ככל"ם יתבאר להלן (203 §).

§ 191.

ולפי שהמקור ושם המקרה קרובים כמושגם לכן יתחלפו לרוב במקרא, כמו
 לְמִקְרָא הַעֲדָה וְלִבְשֵׁע אֶת־הַמַּחֲנוֹת (בבלי י' ג') ת' לְקָרָא וְלִבְשֵׁי (2); וּמִקְרָא אֶת־רַבֵּעַ
 יִשְׂרָאֵל (ש"ס כ"ג ט"ז), ת' וְלִבְשֵׁי (3); וְלַהֲפֹךְ קִנְיַת־הַכֶּסֶף כַּדֵּימִיּוֹב (משנ"י טו ט"ז) ת' קִנְיָן; עֲשֹׂה
 צַדִּיקָה וּמִשְׁפָּט (ש"ס כ"ג ט"ז), ת' מַעֲשֵׂה.

§ 192.

(א) אחר המקור בא השם כיהם אשר היה בא בו אחר פעל בדרך היעוד, ולכן
 אחר מקור מן פעל יוצא בא יחס הפעול, כמו הֲרַג בָּקָר וְשָׁחַט צֹאן אָכַל בָּשָׂר וְשָׁתוֹת
 זֵינן (ישעי' כ"ג ט"ז); וכויום הקיום אתיחמשכן (בבלי ט"ז ט"ז); וכן אצל שמות הנגזרים מן
 פעלים הדומים למקורים, כמו הֵעֵת אֶת־ה' (ישעי' י"א ט"ז).
 (ב) נושא הפעלה בא לרוב אחר המקור, או כסומך למקור הנסמך אליו, כמו
 בָּרַדַת הָאֵשׁ (ש"ס ז' ט"ז); שָׁכַת אֱהִיִּים (שמות ק"ג ט"ז); או על הרוכ בשם הישר, כמו
 וַיִּמְקֶינן קְאָבֹל הַנְּעָרִים וְהַיִּין לְשָׁתוֹת הַנְּעָף בַּמִּדְבָּר (ש"ס טו ט"ז).
 (ג) אם הנושא ויחס הפעול מתכרים יחד עם המקור, אז יבוא הנושא תיכף אחר
 המקור, ויחס הפעול אחריו, כמו כְּשִׁמוֹעַ הַמֶּלֶךְ אֶת־דְּבַר אִישֵׁי־הָאֱלֹהִים (ש"ס י"ג ט"ז);
 לִפְנֵי שָׁחַת ה' אֶת־יָסָדָם (בבלי ט"ז ט"ז). — ואם יש לפעל שני יחסיו הפעול, אז נם במקור
 יבוא, כמו אַחֲרֵי הַדִּיעַ אֱלֹהִים אֶתְךָ אֶת־כְּלִיזָאֵת (ש"ס ט"ז ט"ז).
 ה ע ר ה. יש אשר בא יחס הפעול קודם לנושא הסומך, כמו בְּשַׁלַּח אֹתוֹ סְרַנּוֹן
 (ישעי' כ' ט"ז) ת' סְרַנּוֹן אֹתוֹ; לְהִתְאִיר עֵינָיו אֱלֹהֵינוּ (ש"ס ט"ז ט"ז) ת' אֱלֹהֵינוּ עֵינָינוּ; בְּהִקְיָן
 מְלָכוֹת רַחֲבָעָם (ש"ס י"ג ט"ז) ת' רַחֲבָעָם מְלָכוֹת.

§ 193.

גם אחר הכינוי בא היחס, אשר ראוי לבוא אחר הפעל, כמו יָרָא אֶת־ה' (שמות ק"ג ט"ז); ביוני עם
 (1) ושעמו; היות לבדו לא טוב לאדם (עיון רמ"ב ט"ז).
 (2) וי"א כי המקור עם מ"ם, הוא על דרך ארמית: לְמִקְטָל (ספרי דל"ד § 35);
 (3) ויש מתלמים מלת וּמִסְפָּר על זמני ספר, לְוַזְנֵתָ עִם כִּי כִנְיַת הַקּוֹדֵם.

שמוש
מקור
נסמך

שם ת'
מקור
ומקור ת'
שם

יחס השם
אחר
המקור

נושא
אחר
המקור

נו"א
יחס
הפעול
אחר
המקור

איב את־דוד (ש"ה יח כ"ט); הִדְדִים בָּעַם (מ"ה ס כ"ג); או בא כשם עם סומך, כמו יִרָא אלהים (בלשון כנ י"ג); וישבי ביהקד (תהלים סד ט); לְבַשׁ תְּכָדִים (יחזקאל י ב).

פרק יב. פְּעֻלִים עִם יָחַם הַפְּעוּל.

§ 194.

לכל פעל יוצא יש יחם הפעול. ויש להעיר בזה:

הרבה פעלים עומדים, כמו בָּקָה וְשָׁב וְנָא וכדומה, באים לפעמים עם תמונת יחם הפעול או זולתו, כמו בָּכוּ בָּכוּ בָּכוּ גָדוֹרָה (ש"ג י ב"ג); וישב תהלות ישָׁאֵל (תהלים כג ד'); הם וְנָאֵו אֶת־הַעִיר (בלשון סד ד') (1).

פעלים עומדים עם יחם הפעול

ה ע ר ה א'. לרוב באים אצל פעלים כאלה שמות הנגזרים מהם ביחם הפעול, כמו שֵׁם פָּהָדוּ פָּהָד (תהלים יד ד'); אִינְעָדָה נָא עֲבָדָה (מ"ה ס כ"ג); וַיִּצְעַק וַיִּצְעַק (בלשון כו י"ג). ה ע ר ה ב'. אצל פעלים דָּבַר וְעָק עֲשֵׂה קָרָא וכדומה בא הכלי או האבר, אשר בו נעשה הפעולה, ביחם הפעול, כמו דָּבְרוּ אִתִּי לְשׁוֹן וְשָׁקַר (תהלים קג ב'); וַאֲזַעַק קוֹל־גְּדוֹל (יחזקאל יא י"ג); קָלִילֵי עֲשֵׂה נְחֹשֶׁת (שמוס נח א'); אֲדָוִי פִּירְקָרְאֲתִי (תהלים סו י"ג) (2).

גם לבנינים הפעולים והחוזרים יש לפעמים יח"פ, כמו אֲשֶׁר־נָבָא וְרָמְדָהוּ (יחזקאל כט י"ג); נִסְכְּבוּ אֶת־הַבַּיִת (שמוס יט כ"ג); הִנְחַלְתִּי לִי יַרְחֵי־שָׁוִא (חזק י ב'); וְהִתְבַּוְּנָה הַפְּעוּל (תהלים לו י"ד).

בנין פעול וחזור עם יחם הפעול

§ 195.

לפעמים יש לפעל יחם הפעול כפול, והוא:

בפעל והפעול המוציאים לשלישי את יוצא לשני בקל, כמו מִלְאֲתִיו רִחַם תְּקַבְּהוּ (שמוס כח ג'); וַיִּלְבַּשׁ אֹתוֹ בְּגָדֵי־שֵׁשׁ (בלשון נח ה"ג); הַמְאֲרִנִי קוֹל (תהלים יח ג'); אֲשֶׁר בִּרְבֶּךָ ה' (דברים סו י"ד). בפעלים רבים אשר גם בקל הם יוצאים לשלישי, כמו וְעֲשִׂיתָ אֹתוֹ שְׂמֹךְ מִשְׁתַּחֲקֶדֶשׁ (שמוס ל כ"ט); וַיִּבְנֶה אֶת־הָאֲבָנִים מִזֶּבֶחַ (מ"ה יח ג').

יחם הפעול כפול

פרק יג. בְּנִינִים הַפְּעוּלִים.

§ 196.

תמונת הפעול באה לרוב ת' נוף סתמי בתמונת פועל (איספערוֹאֲנֵאלֵעַם אֲקִשְׁיוּ), ומוזה יתברר לנו הסבה:

תמונת הפעול ת' נוף סתמי בפועל ולהפך

(1) אשר יש לפעול יחם הפעול, כמו וַיִּגְדַּל לְרִבְכָּה אֶת־דְּבָרֵי עֲשׂוֹ (בלשון כו ס"ג) (מאן פערקינעטעט); וַיִּגְדַּל לְחֲנֹךְ אֶת־עֵדֶד (שס ד י"ח) (מאן געבאר ת' זיין ווייב געבאר).

(2) אשר הפעול לא ישמור מין ומספר השם גם אם קודם לו, כמו תּוֹת קָשָׁה תִּגְדַּלְתִּי (ששס כג ב').

ולהפך בא לפעמים נוף סתמי בפועל ת' תמונת הפעול, כמו ולילות עמל מנז־לִי (חזק י ב').

הערתיקו מהם מלים (שס כג ט').

הסבה הפועלת תבוא לרוב אצל תמונת הפעול ביחם שאליו, כמו בְּרֹךְ אַבְרָם לְאֵל (בלשון יד י"ט); גַּם־לְרַעְהוּ וְשָׂאֵל רָשׁ (תהלים יד ט'); ולפעמים עם יחם שממנו, כמו מִה' תמונת הפעול

יחם הסבה הפועלת אצל תמונת הפעול

(1) או חסר סמן היחם, כמו בבכי, על תהלות, מאת העיר (§ 198).

(2) גם פה חסר סמן היחם: בלשון, בקול, מנחשת, בפי.

מְעַדְיָנָךְ בּוֹנְנוּ (סניס לו ב''); וְלֹא־יִקְרָת כְּלִי־כֶשֶׁר עוֹד מִפִּי הַמְּבּוּל (בגלשׁים ס ב''); וּלְפַעֲמִים
עַם יָחַס שָׂבוּ, כְּמוֹ וְאֵדְנִי צָוָה בְּה' (במדכ לו ב') (דורך—); וְגַם כְּלֵי מְלוֹת הַיָּחַס, כְּמוֹ תִּרְבַּ
תְּאֲבָלוּ (ישע׳ס ח ב') (פֶּאֶם שׁוֹעֲרַעֲטֵ—), קָפְאוּ הַרִים צִלָּהּ (סניס ס ב'').

פֶּרֶק יד. פְּעֻלִים עִם מְלוֹת הַיָּחַס.

§ 197.

הַפֶּעַל נִכְדַל בְּהוֹרָאתוֹ לְפִי הַכּוּל סִמֵּן הַיָּחַס הַנִּקְשֵׁר בְּשֵׁם שְׂאֵהֲרִיו, כְּמוֹ קָרָא עִם
לְ (צוּרוֹפֵעֵן), עִם בְּ (אַנְרוֹפֵעֵן), כְּמוֹ וַיִּקְרָא שְׁם בְּשֵׁם ה' (בגלשׁים כה ב''); — נִפְלַל עִם עַל
(אַיִבֶרפֶּאֶלְעֵן, צוּפֶאֶלְעֵן), כְּמוֹ תִפְלַל עֲלֵיהֶם אֵימְתָהּ (שְׁמוֹס טו ב''); וְנִפְלַל עַל־הַכְּשָׁדִים (יִמְיִס כה ב''); (2);
עִם לְפָנָי (גִידֶרפֶּאֶלְעֵן פֶּאֶר—), כְּמוֹ וַיִּפְלֹוּ קָפְנִיו (בגלשׁים כ ב''). — עֲבָר בְּכִרִית הוּא עִשִׂית
הַכִּוּרִית, וְכֹלָא בִּיַּת הוּא הַפֶּרֶת הַכִּוּרִית (בְּאֹר לִנְיִס כג ב''); — צָוָה עִם אֵת (גַּעֲבִיעֵטֵעֵן; 3) וְעַם
עַל (פֶּעֶרְבִיעֵטֵעֵן), כְּמוֹ אִבְיָנוּ צָוָה עֲלֵינוּ (יִמְיִס לו ב'); וַיִּצְוֵ ה' אֱלֹהִים עַל־הָאָדָם (בגלשׁים נ ס''); (4),
וְכֹאֵלָה רַבִּים מְאֹד וְנִמְצְאוּם כְּאוֹצֵר הַשְּׂרָשִׁים.

§ 198.

הַכְּנוּי הַנִּקְשֵׁר בְּפֶעַל אִינְנוּ מוֹרָה תְּמוּד עַל יָחַס הַפֶּעוּל, אֵךְ יִכְלַל לְפַעֲמִים גַּיִכ׃
שְׂאֵר יִמְיִי הַיָּחַס, כְּמוֹ שִׁקְעֵנִי (בגלשׁים כג ב''), ת' שָׁמַע בְּקוּלִי; בְּשִׁלְמֵם הַבֶּשֶׁר (ס'׳׳ יע כ''),
ת' לָהֶם; אֲנִינְדוּ (פִּוּיִס לו ב''), ת' לוֹ, וְכֵן וַיִּגְדָּךְ (נְנִיס נג ב'); עֲשִׂיתֵנִי (יִמְקֶל כג ב') ת' עִשִׂיתִי
לִי; (לַעִיל § 118 הַעֲרָה 2); וְכֵן בְּפַעֲלִים עוֹמְדִים, כְּמוֹ קָנִי וַיִּצְאֵנִי (יִמְיִס י ב') ת' מִמֶּנִּי; לֹא
נִדָּךְ קָע (פֶּאִיס ס ב') ת' אֲתָךְ, וְכִיז נָכַר מִהֲעַנְיִן, וְכֵן בְּכְנוּיֵי הַשְּׂמוּת (נוֹספּוֹת אַל § 154).

פֶּרֶק טו. סֵדֶר הַלְקִי הַמִּשְׁפָּט.

§ 199.

עַל הַרְּוֹב הַפֶּעַל שֶׁהוּא נְשׂוּא קוֹדֵם לְשֵׁם הַנּוֹשֵׂא, וּבִיחֹד בְּעִתִּיד מִהֲפָךְ וְאַחֲרָי
מְלוֹת הַהַבּוּר כִּי, אֲשֶׁר; זוֹלַת
(6) בְּדֶרֶךְ סְפוּר פְּשׁוּט מְאֹד וְאִינוּ נִמְשָׁךְ לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו, כְּמוֹ וַאֲבָרְךָם יִקְן
(בגלשׁים כג ב'); וַיִּזְכָּךְ הַנְּרָד (שֵׁס נג ב');

(1) זֹאת דַּעַת הַרְּמַבְמִין בְּהַקְדַּמְתּוֹ אֹר לְנִחְיָבָה וְגַם דַּעַת גַּעֲזֵעִנְיִס כְּאוֹצֵרוֹ (צוּר 808) אֹוֹלֵם רִשְׁרִל
כְּהַשְׂתַּרְל (וּקִיָּל כה ז') מְחַלִּים, שְׂאִין דֶּרֶךְ לְהֶׁק לְהוֹכִיר הַפּוּעֵל אֶעַל תְּמוֹנַת פֶּעוּל בְּאֲבִלְאֲשִׁיו, אֵךְ
הוֹרָאָה אַחֲרַת לָהֶם, כְּמוֹ בְּמִשַׁל שְׁלַפְנִינוּ הַכּוֹנֵה סִס נִי מִי הַמְּבּוּל, וְכֵן נִבְלַעוּ מֵן הַיִּין (ישע׳ס כה ז'),
כִּסְבַּת הַיִּין וּבְדוּמָה, וְהַבּוּחַר יִבְחַר.

(2) וְכֹהוֹרָאָה זוֹ נִמְצֵא פַעֲמִים עִם אֶל, כְּמוֹ אֶל הַכְּשָׁרִים אֲתָהּ נּוֹפֵל (יִמְיִס לו ב').

(3) וְנִמְצֵא אֲשֶׁר צוּה אֵת בְּנִיו לְבַלְתִּי שְׁתוֹת יִין (יִמְיִס לו ב'), וְהוּא לֹא תַעֲשֶׂה, כְּאֲשֶׁר כִּי סְפוּרֵשׁ
אַחֲרָיו לְבַלְתִּי, וְכֵן (נְנִיס ז ב') נִמְשָׁךְ עַל הַשְּׂמֵר—סֵן, הַמּוֹרִים עַל לִיַּת.

(4) צוּוִי עִם מְלוֹת עַל הוּא לֹא תַעֲשֶׂה רַק כְּשִׂאִין אֶעַלֹו יְהִיִּם, אֹוֹלֵם אִם יֵשׁ אֶעַלֹו יְהִיִּם אַחַר, אֹו
הוּא לְפַעֲמִים גּוֹרָה לַעֲשׂוֹת, כְּמוֹ וְתַצּוּהוּ עַל מִרְדְּכִי (אֶסְכֵר ז ב'), אֲשֶׁר צוּה ה' אֵת מֹשֶׁה עַל יִשְׂרָאֵל
(דִּתִּיָּל כג ב'), וַיִּצְוֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל (שֵׁס טס ב'); וְכֵן אִנּוּ אֹוּמְרִים וַיִּצְוֶנּוּ עַל סְפִירַת הַעֲמֹר, עַל סְקִרָא מְגִלָּה,
וְכֹדוּמָה; וְעַל הַמַּעַם לֹא תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ וּצְוֹנוּ עַל הַעֲרִיּוֹת (וְגוֹס סִנִּין מַשְׁנַת כְּלוּ״ה נִמְחַוֵּר כְּהַנְּיָח עַל סְפִירַת הַמּוֹמֵל);
וְכֵן וַיִּצוּ עֲלָיו פֶּרַעַה אֲנָשִׁים (בגלשׁים יג ב'), מְלוֹת אֲנָשִׁים מֵה יְהִיִּם; וְאִנּוּ אֶצוּה עֲלֶיךָ (ע״ז יג ב'), חֲסֵרָה מֵה
מְלוֹת אֲנָשִׁים וּמִכְּבֹדַת סְאִלְיָה, אֹו יוֹכַל לְהוֹיֵת גַּם מֵה לֹא תַעֲשֶׂה; אֶצוּה לְבַלְתִּי נִגּוּעַ כֵּךְ; וְגַם וְלַצּוּוֹת עֲלֵיהָ
(אֶסְכֵר ז ב') הַמְּקוֹרִים אַחֲרָיו; לְבֹאוּ . . . וְלֵהֲתַחֲנוּ . . . וּלְבַקֵּשׁ, הֵם ת' יְהִיִּם (§ 189 א'); וְבִז' בֹּאוּ״שׁ
סֵתֵם דְּבִרְיוֹ אֹו לֹא הֲרָגִישׁ בּוֹה.

ג) לעורר הכונה או דרך כבוד לגדולים, כמו 'נה' הלך לפניהם (שמו"י כ"ח); ופרעה הקריב (שם י"ז); ומשה עלה (שם י"ג).
 ד) כהוראת הקריאה, כמו תִּקְהַל תִּקְהַל אחת לכם (שמו"ט כ"א); תִּדְוֹר אתם רְאוּ (שמו"ט כ"ב); ועתה מִקְבִּים הַשְּׂכִּילוּ (שמו"ט כ"ג).
 ה) ערה. לעורר הכונה בא על הרוב שם עצם בראשית הספור ואחר כן נכפל עוד הפעם בכנוי, כמו הָאֵל תָּמִים תִּרְכּוּ (שמו"ט כ"ד); בְּזֵיץ תִּרְכֶּךָ אתה וְצִרְתָּם (שם י"ז י"ח); ואתיהם הִעֲבִיר אֲתוֹ (שמו"ט כ"ה).
 ו) ואם באו ב' פעלים לנושא אחד השם כינתיים, כמו וַיֵּאָתֵל אֲכָרִם וַיָּבֵא וַיִּשָּׁב (שמו"ט י"ח); ויגש אברהם ויאמר (שם י"ח כ"ו), לא־תִאָּכֵל האשה ללכת (שם כ"ז כ"ח).

§ 200.

בשני משפטים מנושאים שונים בראשון יקדם הפעל ובשני יקדם השם, לעורר על ההבדל או על הסתירה שכיניהם, כמו וַיִּתְיַחֵבֵל לֵעֵבָר צֶאֱן וַיִּקְנֶן הִיא (שמו"ט כ"ג) (קין אבער); וַיָּבֵא קֵין ... וְהָבֵל הִבִּיא (שם כ"ד-כ"ה); וַיְהִי עֲשׂוֹ אִישׁ יוֹדַע צִיד ... ויעקב (היה) אִישׁ תָּם (שם כ"ז כ"ח).
 ואם הנושא אחד והפעלים מתחלפים בפעולים שונים או בראשון הפועל קודם לפעול, ובשני הפעול קודם לפועל, כמו וַאֲהַב אֶת־יעֲקֹב וְאֶת־עֵשׂוֹ שָׂנְאָתִי (שמו"ט כ"ז כ"ח).

§ 201.

שם עצם קודם לרוב אל שם תאר שלו, כמו איש חכם, עיר גדולה, רק בשם עצם פרטי התאר לפעמים קודם, כמו וְתִמְלֹךְ דָּד (שמו"ט כ"ח); וכן תאר שהוא נשוא, כמו נָדוּל עֲוֹנֵי מְנַשׂוֹא (שמו"ט כ"ד); בְּרוּךְ הָבֵא (שמו"ט כ"ח); והכלל כי הדבר העיקר כמאמר יקדם תמיד להטפל לו.

פרק מזו. משפטים במאמר אחד (פערצאדע).

§ 202.

במשפטים של מאמר אחד הקרימה למשפט הסבה (פארדערוואקסן), כמו וַעֲשֵׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה ... בִּי־בְנֵיךָ אֲבִירֶיךָ (שמו"ט כ"ח-כ"ט). גם בא לפעמים משפט שלם כמאמר מְסַנֵּר (פארזאנטהעוים) בין נושא לנשוא, כמו הָאִשָּׁה (אשר נתתה עמדי) הִיא נִתְּנָה־לִּי (שמו"ט כ"ג), רק נְשִׂיכֶם טַפְכֶם וּמִקְנֵיכֶם (ידעתי כי מקנת רב לָכֶם) וְשָׂבוּ (שמו"ט כ"ד); ולפעמים בא מאמר שלם מְסַנֵּר בתוך ענין אחר המְסַנֵּר, כמו פָּנִים בְּפָנִים דָּבַר ה' וְנָוִי (אנכי עֹמֵד ... וְלֹא עָלִיתֶם בְּדָר) לְאָמֹר (שם כ"ד-כ"ה), וכן (שמו"ט כ"ז כ"ח).

§ 203.

במשפטים הנמשכים זה על זה בזמן בתנאי או כסבה יִהְיֶה לפעמים המשפט הבלתי ראשי למקור בשמוש ב' כ' ב' (2) ביהם הזמן, ובשמוש ל' או מ' ביחס סבה ומסוכב. או להורות על תכלית. הוראת הזמן במקור עם ב' או כ' כהוראת זמן הפעל הבא במשפט הראשי בדרך היעוד:

- 1) ויוצא מזה ויקרא ... וידבר ה' (ויקרא כ"ב); וַיִּשְׁחָט וַיִּקַּח מִשָּׁה (שם כ"ח), וברומה (נוספות).
- 2) מקור עם ב' (אלם) כאמר על דבר הנעשה בתוך עשיית דבר אחר בעבר או בעתיד, כמו בְּשִׁבְתְּךָ

6) עם ב' עבר: בְּנִסְעַ הָאָרֶן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה (במדנני י"ג); עתיד: בְּהוֹצִיאֶיךָ אֶת־הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן (שמות ב' י"ב).

7) עם כ' עבר: בְּשִׁמוֹעַ עֲשׂוּ... וַיִּצְעַק (בנלשנים כו ז'י); עתיד: בְּשִׁלְחֹהּ כָּלָה נָבֵל וַיִּנְרֵשׁ (שמות י"א ז').

8) עם ל' כמו ולא נִתְּנוּ אֱלֹהִים לְהִרְעֵ עֲמֹדֵי (בנלשנים נ"א ז'), ת' כו ירע עֲמֹדֵי; וַתִּמְצָב... לְדַעָה (שמות כ' ז'); ולפעמים גם כלי למיד, כמו הִסְבַּלְתָּ עֲשׂוּ (בנלשנים נ"א כ"ח); לא נוכל לפר אֲרִיקָה (שם כו ז').

9) עם מ' על ייחודה הפעלה, כמו הִשְׁמַר לָךְ מִדַּבֵּר (שם נ"א כ"ט); וַתַּעֲמֹד מִלְּדָת (שם כ"ג ז').

ה ערה א. ביחס הזמן מנהג הלשון לשמש במלת ויהי, כמו וַיְהִי בְּשִׁלְחַ כְּבָרָה... וְלֹא נָחַם (שמות י' ז'), כי כן המנהג לְהַחֵל כֹּל כְּפֹר מַעֲשֵׂה בְּמַלְת וַיְהִי או וַיְהִי וַיְהִי, כמו וַיְהִי אֶתְרֵי מוֹת מֹשֶׁה (יחזקאל ח' ז'), וַיְהִי הָאִישׁ הַהוּא (איוב א' ז'); וַיְהִי כִּי הִרְבַּתָּה לְהִתְפַּלֵּל (ש"ס א' ז').

ה ערה ב'. פעל הָיָה עם מקור בלמ"ד מורה על הפיץ (איים בעניניאפע זיין), כמו וַיְהִי הַשָּׁמַשׁ לְבוֹא (בנלשנים פו י"ג); וַיְהִי הַשַּׁעַר לְסָגוֹר (יחזקאל כ' ז'); וַיְהִי לְדְרוֹשׁ אֱלֹהִים (דניאל כ' ז').

פרק יו. מְנַהֲגֵי הַלְשׁוֹן.

§ 204.

מנהג הלשון כבוא פעל עם תאר הפעל לעשות מתאר את הפעל בדרך היעוד ולהציג את הפעל העצמי אחריו או בדרך היעוד עם למיד וולתה, כמו אל־תִּרְבּוּ תִּדְבְּרוּ (ש"ס א' ז'), ת' אל תדברו הרבה; וַיִּשָּׁב וַיִּצְחַק וַיְהַפֵּר (בנלשנים כו י"ח), ת' ויהפך שוב; מַהֲדָה מִהֲרַת לְמִצָּא (שם כו ז'); נִהְבֵּאתָ לְבָרַח (שם נ"א כ"ז) 1).

ה ערה. לפעמים חסר פעל ומוכן מאליו: וַיִּמְלֵא (ללכת) אֶתְרֵי (במדנני יד כ"ג), הַעֲנִי (ויחשבוני) במרחב יה (ספרים ק"ח ז'), למועד אשר (ועד) שמואל (ש"ס י' ז'), על עֵמֶךָ (תהי או תבוא) ברכתך (ספרים ז' ז'); ואצל מלת קול נשמט לרוב הפעל "שמע", כמו קול דמי אחיך (שמעתי) צועקים (בנלשנים ד' ז'), קול צוֹפִיָּךְ (אני שומע) נשאו קול (ישעיה נ"ג ז') (דע"ש 1229), וי"א בדוגמא האחרונה, כי קול הא' הוא ת' כול' בחלוף המוצא.

§ 205.

מנהג הלשון לשמש בפעלי הָלַךְ, יָחַב, נָשָׂא, נָתַן, סָבַב, סוֹר, עָנָה, פָּנָה, עָמַשׁ פָּקַח, פָּתַח, קָם, רוּם לְהַקְדִים אותם דרך הכנה לפעל אחר, כמו לָקַח וַיִּצְאָה הַשּׁוּדָה (ש"ס א' כ' ז'); הָבָה נִתְחַקְמָה (שמות א' ז'); וַיִּשָּׂא עֲשׂוּ קְלוֹ וַיִּבְרַךְ (בנלשנים כו ז"ח); לָבוֹ סָרוּ רָדוּ (ש"ס פו ז'); וַיַּעַן וַיֹּאמֶר (ישעיה כ"א ז'); וַיִּפֶן וַיִּצָּא (שמות י' ז'); פָּקַח עֵינֶיךָ וַיִּרְאָה (דניאל פ' ז'); לַפְעַל אַחֲרָי אָפַתְחָ שְׁפָמִי וְאָעָנָה (איוב נ"ג ז'); וַיִּקַּם וַיִּלָּךְ (בנלשנים כ"ג ז'); וַיִּרַם מֹשֶׁה... וַיִּדַּךְ (במדנני כ' ז').

פְּבִיתָהּ (דניאל ו' ז'), בְּנִסְעַ הָאָרֶן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה (במדנני י"ג); ועם כ' (באֲדָרֵם) על דבר הנעשה אחר השלמת דבר אחר, כמו וַיִּדּוּ כְּבָלוֹת מֹשֶׁה לְכַתֵּב... וַיִּצְוּ (דניאל נ"א כ"ז-כ"ח).

1) וכן הַעֲמִיקוּ שְׁחַתּוֹ (ספרים ע' ז'), הַעֲמִקְךָ שְׁאֵלָה (ישעיה ז' ז'); וכן יַעֲמִיקוּ וַיִּדְבְּרוּ (ספרים כ"ג ז') ת' יַעֲמִיקוּ לְדַבֵּר, נגד "ממרום ידברו" שאח"כ.

§ 206.

מנהג הלשון להכפיל פעל או שם או מלה בעבור החפסק, כמו וַיָּרָא והנה
 שלשה אנשים נצבים עליו וַיָּרָא וַיִּרְא (נלשתי י"ג); וְקָוִי הַמִּים אֲשֶׁר תִּקַּח מִן הַיָּרֵא וְקָוִי
 לָדָם (שמות ז ט'). וכן יכפל ענין להוסיף בו דבר מה, כמו לא־יִוּכַל הַנְּעִיר לְעֵזֹב אֶת־אֲבִיו
 וְעֵזֹב אֶת־אֲבִיו נָמַת (נלשתי ח ז'); או בא כפל ענין במלים שונות לחוק, כמו זָכַר אֶל־
 הַתְּשֻׁבָה (דברים ט ז'); ולא זָכַר שְׂרֵי־הַמִּשְׁקִים... וַיִּשְׁפָּתוּהוּ (נלשתי ט ז'). — וכן דרך הלשון
 להכפיל ענין שלם בעבור הספור הנוסף עליו, אם הפסיק בינתים בענין אחר וחזר
 אה"כ לענין הראשון, כמו וַיָּבֵא יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו מִמְּרָא (שם טז ז'), והפסיק בתולדות
 עשו וחזר אה"כ לענין הראשון וַיִּשָּׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִדְּבַר אֲבִיו (שם טז ז').

ולפעמים מוסב דבר על ענין הקודם לענין שסמוך לו מלפניו, כמו שָׁלַם וְשָׁלַם
 (שמות כג ז'), מוסב על פִּי וַיָּנֹב (שם כג ז'); וַאֲפָּה לְאַמְתָּךְ תִּפְעֹשֶׁה־בָּן (דברים טו ז'), מוסב על
 תַּנְגִּיק תַּנְגִּיק לֹא (שם פסוק י"ג) שלפני פניו, וכן צַעֲקוּ הוֹי שְׁמַע (ספרים לז י"ח), מוסב על
 צַדִּיקִים (שם טז ט"ז) הקודם (1).

§ 207.

גם מנהג הלשון לספר דבר מעשה בדרך כלל ופרט או פרט וכלל, כמו כראשית
 ברא אלהים, הוא כלל, והארץ היתה וגו' הוא פרט שאחר כלל (2); וַיִּקַּח הַעֲבָד אֶת־
 רַבְּכָה וַיִּלְךָ (נלשתי כג ט'), הוא כלל שאחר פרט הקודם, וכל כלל שאחר פרט נעתק
 במלת (אלוה), ופרט שאחר כלל במלת (נא־סלך).

§ 208.

גם בא לפעמים סדר המלות שלא כמשפט לעורר על הענין (3), כדברי רד"ל סרס
 המקרא ודרשהו, כמו אף־אֵשׁ צָרִיךְ תֹּאכְלֶם (ספרים טו י"ב), ת' אף צריך אש תאכלם;
 לִי וְיַעֲקֹב אֱלֹהֵי יִבְעֻנֶךָ וַיִּשְׂרָאֵל (ספרים טז ז'), ת' לִי יוֹעֲקֹ יִשְׂרָאֵל וְגו'; אֶת־הַתְּקִיף אֶשְׁמֹר
 אֶל־הַתְּקִיבֵנִי עַד־מָאֵד (ספרים ק"ט ז'), ת' אשמר עד מאד וגו'; קָלַת־שָׂא עֹזן (ספרים יד ז'), ת'
 כל עון תשא (נוספות). וכן נמשכת מלה ממשפט אחד אל רעהו ונקרא: מושך עצמו
 ואחר עמו, כמו אֵל בַּקֶּצֶף תּוֹכִיחֵנִי וּבַחֲמַתְךָ (אֵל) תִּיכַרְנִי (ספרים לח ז'), באין אלפים
 אבוס (באין) בר (פסוק יד ז'), תקות עניים (לא) תאבד לעד (ספרים פ י"ח), (ואל) יהו
 מתיו מספר (דברים זג ז'), על־דברי (בן) קיש בן־ימיני (ספרים ז ט) כתרנומו.

§ 209.

מנהג הלשון לסרס אותיות במלה אחת כמו בהלה בלהה, גור גרו, זעוה
 וזעה, חלד חלל, חשל (דברים כה י"ח) חלש. כבש כשב, ערף (שם זג ז'), רעה (ספרים טז ט'),
 עולה עלוה, קהלת לחקת, שמלה שלמה, לְהַגִּזְתְּכֶם (דברים ח ז') ת' לְהַגִּזְתְּכֶם, הִנְתַּנּוּ
 (נכדני י ט') ת' לְהַנְתַּנּוּ, וְהַעֲסַדְתָּ (יחזקאל כג ז') ת' והמעדת מן מעד, קדקד שָׁעַר (ספרים כח
 ז') ת' רָשַׁע כמו (ספרים ז ט') (5).

וכן מתחלפות האותיות ממלה אחת לרעותה, כמו יֵשׁ לְאֵל יְדִי (נלשתי טז כ"ט),
 ת' יש אף לידי; שָׁלְחוּ בָאֵשׁ מִקֶּדְשֶׁךָ (ספרים עד ז'), ת' אש במקדשך; וַתִּשָּׂם בְּפִוּךָ עֵינֶיךָ
 (ת"כ ט ז') ת' פוּךָ בְּעֵינֶיהָ, וכדומה (6).

(1) עיין נחיות עולם על כריתת דל"ב סרות, מרה ל"א. — (2) שם מרה י"ג. — (3) שם
 מרה ל"א. — (4) שם מרה כ"ב. — (5) שם מרה ל"א באורים, ועיין מלים זרות 34, 167, 170,
 271. — (6) שם שם.

ובן משתנות לפעמים תנועות המלה כדי לְוַנֵּן המלים או התנועות, כמו שְׁלָמִי שְׁנִי
 אֶבְרָהָם יִשְׂרָאֵל (ש"ב כ י"ב), ת' שְׁלָמִי, מִן שְׁלַח יָדָיו בְּשִׁלְמוֹן (מלכים ב' כ"ד); אֶת־מוֹצֵאֶךָ וְאֶת־
 מוֹצֵאֶךָ (ש"ב ג כ"ט), ת' מוֹצֵאֶךָ (כאשר בכתוב); ומוֹצֵאֶיךָ ומוֹצֵאֶיךָ (יחזקאל מג י"א), ת' ומוֹצֵאֶיךָ,
 בְּקִסְמוֹ (שמות פו ט'), ת' יְבַסְמוּ; וכן מוֹ' שְׁאֵלְתִּיךָ (ש"ב ה ט'); ויִרְשָׁתֶם (דברים ח ט'); וְלִדְתִנִּי
 (יחזקאל פו י'), ת' שְׁאֵלְתִּיךָ, ויִרְשָׁתֶם; ויש ג"כ להפך שְׁנֵי תְנוּעוֹת לְחֹדֵל מוֹיוֹג,
 כְּמוֹ אֲנִי וְאֲנִי (מ"א ג ג' וסוד), שְׁכַלְתִּי שְׁכַלְתִּי (נחשאים מג י"ד).

§ 210.

- ועוד יש הרבה מנהגי הלשון בדרכי המליצה כמו:
- 6) להחליף חוש אחד בחברו כמו: רָאָה רֵיחַ בְּנִי (נחשאים כו כ"ז), וכל העם רֵאִים את הַלֵּף חוֹשׁ
 בַּחֲבוּרָה.
  - 7) הקולל (שמות כ י"ח), טעמו וראו כי טוב ת' (מלכים ג' ט'), וכדומה רבים.
  - 8) לדבר בדרך לעג והתול כמו: הן נזבח את תועבת מצרים (שמות ח כ"ג) ת' אלהי דרך התול
 מִיָּיִוִם, קְלִמָּה (1) אתנן (יחזקאל פו ג"ב) ת' להלל אתנן, כעס קרבנם (ש"ב כ כ"ח) ת' רצון
 קִרְבָּנִם, (153 § 2), כְּנֻמִּים להעציבה (יחזקאל מד י"ט) ת' לכבדה (2).
  - 9) לדבר בהוה כמו: ובשר בשדה טרפה (שמות כג י') והוא הדין בעיר, לא תבשל
 בְּדֵי בַחֲלָב אִמּוֹ (שמות כג ט"ז) והוא הדין לכל בשר בהלב, רק תפש הגדי ואת חלב אמו, כי
 הוּו נהגים על השוב לבשלו בהלב אמו כימי הניהם (פי"ו פו"ג ח"ב מ"ח, נסעים פ"ג מדס י"ח).
  - 10) לכנות דבר ע"ש סופו כמו: יומת המת (דברים י"ד), ותקה את הבצק ותלש
 (ש"ב יג ט'), ובגדי ערומים תפשיט (איוב כג י').
  - 11) לדכא ליחיד ולרבים בפסוק אחד כמו: עָדְיוּ יְבוּא יִבְשׁוּ (ש"ב כ"ד); ולנוכה
 ולכלתי נוכח כמו: כי יבושו מאילים אשר חמדתם (ש"ב ה כ"ט), יכבוש עונותינו ותשלך
 במצולות ים (מלכים י"א ט') (3) (בוספות 1 §).
  - 12) לדבר כלשון בני אדם כמו: וירד ה', וירא ה', וכן כל לשון הגשמה הנזכרת
 אצל ת' (פי"ו פו"ג ח"ב ט').

כינו דבר
 ע"ש סופו
 יחיד
 ורבים
 נוכח
 וכלתי
 נוכח
 כמאמר
 אחד
 דבור
 כלשון כ"א

מְעַמִּים (עיין בוספות).

פרק א. חֲלֻקַת הַמְעַמִּים (§ 11).

§ 211.

מספר המעמים בכלל הם ששה ועשרים, והם שבעה משרתים ותשעה עשר
 מפסיקים; כי התלישא קטנה אף כי לענין בג"ד כפי"ת אחרי יהו"ה היא משרת, בכ"ז
 לענין חבור המאמרים ופרודם גם היא למפסיק קמן תחשב.

- 1) וי"א בי היא מלה ארמית וענינה שבה ותהלה הפך הוראתה בעברית, ולא נמצא בלא"ר כ"א
 בבנין פִּנְגֵל (מלגוס סהלים פ"ט, ש"ש ו ס') (עיין הקדמת מבוא לא"ר, בית יהודה פ"ד, ערך תפלה צד 118).
- 2) וי"א כי היא משרש עֵצָב (כילדען, פֶּרַעְגֶּאָמְטֶערן) בהוראה הא' נמצא בפעל באיוב י' ה', זאת
 בהפעל בהוראה הב', ומזה עֵצָב, עֵצָבִים (עיין גד"ל גראַטץ 2, 362).
- 3) וכן נהגו חז"ל בברכות לפתוח בנזכח ולסיים בנסתר (עיין סודו רו"ה בהערתו על צדוק הדין).

§ 212.

המפסיקים נחלקים לד' מדרגות, והם ב' קטרים: סְלוֹק וְאַתְנַחַּךְ; ד' מלכים: סְנוּל, זֶקֶף-קַמֶּן, טַפְחָא. רביעי; ד' משנים: זֶרְקָא, פֶּשְׁמָא, תְּכִיר, גֶּרֶשׁ; ב' שלישים: פֶּזֶר, תְּלִישָׁא-גְדוּלָה, והם בכלל י"ב, ושאר שבעה המפסיקים הם כְּאֵי כַחַם (שטעלפערטערשער), וששים עמהם במדרגת ההפסק כמו שיתבאר, ואלה הם: יְתִיב, אֹלָא, זֶקֶף-גְּדוּל, גֶּרֶשִׁים, פֶּסֶק, קֶרְנִי פֶּרָה ותלישא קמנא. ולכל מלך מיוחד משנה אחד הבא לפניו במלה המפסקת פחות ממנה, והם ג"כ על הסדר הזה, זֶרְקָא לְכַנָּד, פֶּשְׁמָא לְזִיק וכו', והמשרתים הם הנזכרים (§ 11).

מדרגות המפסיקי' וְכָא כחם

§ 213.

כל המשרתים שוים הם בהוראת החבור, אולם יש משרת משמש רק למפסיק אחד, ויש משמש ליותר מאחד, כמו מוֹנֵחַ משרת לכל המפסיקים וזאת למפחא ולסלוק, מוּחַפֵּךְ לפשטא, קֶדְמָא לאולא ולגרש, דֶּרְגָא לתכיר, מֶרְכָא למפחא ולסלוק, וְרַח לְקֶרְנִי פֶּרָה.

שמש המשרתי'

פרק ב. מקום המעמים.

כ ס ר י ם

§ 214.

6) סְלוֹק מקומו תמיד בסוף פסוק, והוא המפסיק הגדול בכלם, ומשרתו מֶרְכָא, ר"ל מלה שלפניו המחברת עמו באה במדכא, כמו וְאַתְּ הָאֶרְצָא (בכתיב 6 ב); אולם אם המלה שלפניו מחברת יותר אל מלה שלפניה, אז בא בה טַפְחָא והמלה שלפניה במדכא, כמו בְּזֶן מַיִם לְמָיִם (עכ"ל 1).

מקום המעמים

מקום הסלוק ומשרתו מרכא

מ ל כ י ם

§ 215.

3) אַתְנַחַּךְ מקומו במלה המחלקת הפסוק לב' משפטים (ועצמצע), כמו וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת־חֲרֹנְגוֹ וַיִּגְדֹּף לוֹ אֶל־אֲרִיָּצוֹ (שמות י"ג כ"ו), ואם הפסוק מחבר מכה משפטים, אז בא האתנח במסוף המשפט המפסיק יותר, כמו וַיִּגְדֹּף לֹא תִלְחָץ וְאַתֶּם יִבְעַתֶּם אֶת־נַפְשׁ הַגֵּרוֹ קִרְיָנִים הַיִּתִּים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם (עכ"ל כ"ג); הב' משפטים האחרונים המה רק מעם ומכה להמשפט הראשון, לכן בא במשפט הראשון האתנח; ואם אין בפסוק רק משפט אחד לא יבוא בו אתנח כלל כ"א לפעמים, כמו בפסוק בראשית ברא אֱלֹהִים (בכתיב 6 ב), ליהודים וזוהי אורה וְשִׁמְחָה (פסלי 10 ע"ג); משרת האתנח הוא מוֹנֵחַ.

מקום האתנח ומשרתו מנה

מ ל כ י ם

§ 215.

מתחלקים עוד שנית כפי הד' מלכים המורים עליהם, והם: 6) סְנוּל. בפסוק בעל ג' משפטים בא במסוף הפסוק סלוק, ובסוף משפט השני אתנח, ובסוף משפט הא' סנול, כמו חֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עֲשֵׂה בְיָרֵיעָה הָאֶתְּ וְחֲמִשִּׁים לְלֹאֵת עֲשֵׂה בְקִצָּה הַיִּרְיעָה אֲשֶׁר בַּמַּחְבֶּרֶת הַשְּׁנִיָּת מְקַבֵּלֶת הַלְלָאת אֶתְּ אֵל־אֶתְּ (שמות 13 י"ג). וכן אם יש משפט נוסף שאו מסגר בפסוק בא לפני המשפט שהוא סנול, כמו וַיִּבְרַךְ אֹתָם אֱלֹהִים (וַיֹּאמֶר דְּהֶם אֱלֹהִים) פֶּרוּ וּרְבוּ וְגו' (בכתיב 6 כ"ח); וְכִּי תִשְׁכַּח וְיָמְנֶכֶם (וְיַעֲתִי בְיַמְנֶכֶם רַב לָכֵם) וְיָעֲבוּ וְגו' (דברים 2 י"ג).

מקום הסלוק

מקום סנול

הסגול בא תמיד לפני האתנת ולא לאהריו, ומשרתו מונח ומשנהו זרקא, ואין סגול בלא זרקא.

1) זקף־קטן (או באי כחו זקף־גדול וקרטא זקף קטן במלה אחת). מקומו מקום זק ובאי כחו כמפסיק היותר גדול שלפני הטפחא ומשרתו מונח ומשנהו פשמא, כמו ופרָאָה פְּכּוּד ה' פָּאָש אֶבְלַת פְּרָאֵש הַתָּר (ש"ס כד י"ג), תְּבִיאָה פִּתְי ת' אֶלְהִיָּהּ (ש"ס כג י"א), ויש בפסוק אחד כמה זקפון קטנים כמו: ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מוריע זרע עין פרי עשה פרי למינו וגו' (בראשית ה' ב').

2) טפחא. הוא וכל המפסיקים אחריו יבדילו פתרי המשפט, כמו הנושא מן הנושא, השם מן הפעל, ואלה מן תאר השם והפעל ומן מלות החבור והיחס וכדומה. מקום הטפחא במחלקה הקרובה לפני אס"ף, כמו תְּקַדְחֵנָּה לְפָנֵי הַיָּם (בראשית כד י"ג), עֲשֵׂתָהּ זָהָב מִשְׁקָלָם (ש"ס ט"ז).

ה ע ר ה. אין אס"ף בלא טפחא לפניהם, גם אם אין לפניהם רק מלה אחת מחברת באה בטפחא, כמו לֹא תִנְגְּבוּ (ויקרא י"ב ב'), זולת אם המלה שלפני הסלוק ראויה יותר לאתנח, אז הסלוק בלא טפחא, כמו פִּיזִיָּהָה קִי־בְעָרוּ שְׁחִין וְנִרְפָּא (ש"ס י"א). גם האתנח בא בלא טפחא אם הוא בהמלה הא' מן הפסוק, כמו וַיֹּאמֶר עֶבֶד אֲבֹרְתֶם אֲנֹכִי (בראשית כד י"ג). ונמצא איזה פעמים טפחא עם אס"ף במלה אחת, כמו בְּשִׁבְעֵתִיכֶם (בראשית כ"ד), לְהַחֲלוֹ (ויקרא כ"ד), או בשתי מלות מוקפות, כמו וַיִּשְׁבַּרְתָּהּ (דברים כ"ח), וקוֹתִילָיו (שפי"ח ט"ו), וזה נקרא כְּאֵילָא (2).

משרת הטפחא הוא מרכא. ואם המלה שלפני אס"ף מחברת עמם יותר מעם המלה שלפניה, אז בא בהמלה המחברת משרת ובמלה שלפניה טפחא, כמו וְהִעֲזָרָה יָרֵב פְּאָרְזִין (בראשית ה' ב'); וְשָׁן תַּחַת שָׁן (שמו"ב כ"ד). — וזאת אך אם מלת אס"ף קצרה, ואין בה ב' תנועות לפני הנגינה, כמו במשלים הנז' ; אולם אם מלת אס"ף ארוכה, שיש בה ב' תנועות או תנועה עם סתג לפני הנגינה, אז מלה הסמוכה לאס"ף בטפחא ומלה שלפניה בזיק או באי כחו, כמו גַּן הַיְיִוִּתִי פְּאָרְזִין נְבִירָה (שפי"ח י"ג); תַּחַת־חַבֻּרָה (ש"ס כ"ב); ואם המלה הסמוכה לאס"ף אך דתוספת באור, או כפל ענין במלים שונות, אז היא לעולם במשרת גם לפני מלה ארוכה, כמו עַל־פְּנֵי הַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם (בראשית ה' ב').

3) רְבִיעַ. הוא מפסיק קטן מהקידמים, אך גדול מהמושגים שאחריו, ומקיימי במחלקה לפני סגול, זקף או טפחא, ומשרתו מונח, כמו: וַיֵּשֶׁב אֱלֹוִי יְהוּדָה. אֲרִזָּה (בראשית מד ט"ח), וַיֹּאמֶר... אֶחְיֶיכֶם (ש"ס ט"ז), וַיִּאֲכַלְוּ וַיִּשְׁתְּוּ... אֲשֶׁר עָשׂוּ (ש"ס כד י"ד). ואם יש לפני מלת רביע ב' מלות המחברות עמה, אז שתיהן במונח וביניהן פסק, ונקרא המונח הראשון מונח לְנִרְקָה (לעצמו), אשר אחריו בג"ד כפ"ת בדגש, כמו: וַיְהִי וַיִּקְרָא אֶת־הַיָּם (בראשית כד י"ג); לפעמים בא ת' מונח לגרמה אחד מהמושגים בגרשים, כמו פִּי בְּתֵדֵשׁ הָאֲרָזִים (דברים ט"ו), או דרנא כמו הַמּוֹל לָוּ כְּלִי־זָכָר (שפי"ח י"א).

1) זקף לא יבוא לעולם לפני סגול, ובכחובים קטנים כמו (ש"ס ג וד"ה כ"ו) בא זקף ת' אתנח.
2) הַמְאִילָא נמצא י"א פעמים באתנח וה' פעמים בסלוק (ש"ו מסופה ויקרא כ"ד, במדבר כ"ב).
3) זקף גדול בא כשאין לפניו משרת.

יש ז' פעמים בתורה ובנביאים שלשלת ת' רביע, אשר למעוטו לא נחשב לכפסיק בפני עצמו, ואחר השלשלת תמיד פסק (1).

מ ש נ י ם .

§ 216.

מ ש נ י ם לכל אחד מארבעה המלכים האלה יש משנה מיוחדת, ר"ל מפסיק קמן העומד לפניו והמורה על הברל קמן, והמשנים הם

זרקא (6) זָרְקָא. הוא משנה למלך סגל, ובא לפניו, ומשרתו מונה, כמו שְׁשֵׁת יָמִים נֶעֱשְׂה מְלָאכָה (שמות 31 י"ד), וי"א פעמים משרתו מרכא (מסורה פ' ויצא).

פ ש ט א (7) פְּשִׁטָא. הוא משנה למלך ז"ק ומשרתו מהפך, כמו יִדְגֵי מִשְׁה פְּבָדִים (ש"י י"ג), וזה נוהג אם לפחות תנועה אחת בין מהפך לפשטא; אולם בלא זה ישתנה המהפך למרכא, כמו מְלָאִים הֵם לְרֵית נִחָח (ויקרא 11 כ"ט).

ת' תיב ת' הפשטא תמיד על האות האחרונה, להבדילו מן הקדמא, ואם הנגינה מלעיל באים ב' פשטין, האחד מלעיל והשני על האות האחרונה, כמו הִיָּתָה תְּהוּ וְכָהוּ (נחמ"ס 6 ז'), וזה אך אם משרת לפני הפשטא, אולם אם אין משרת לפניו, ישתנה הפשטא ליתיב, כמו עֲשֹׁב מְזִרְעֵי זָרַע (ש"ס י"ד).

תביר (8) תְּבִיר. הוא משנה למלך טפחא, ומקומו לפניו, ומשרתו דגא, וזה אם יש ב' תנועות או שוא ותנועה בין דגא לתביר, כמו שְׁנַגְמֵי מְקַל תְּבִיא אֶל־הַתְּבָה (ש"ס י"ט);

תָּם וַיִּשְׁר וַיִּרְא אֱלֹהִים (ח"ב 6 ז'); או אם פסק ביניהם, כמו הַמּוֹל וַיְמַל יֶלֶד בֵּיתָהּ (נחמ"ס יז י"ג); ואם אין זאת או בא מרכא ת' דגא, כמו בְּהִקְהָ וְרָמַשׁ (ש"ס 6 ז'); נֶעֱשְׂה אָדָם (ש"ס 6 ז'). יש י"ז פעמים מרכא כפולה ת' תביר ודינה כמשרת.

רש ובא כהו (9) רָשׁ. הוא משנה לרביע, ומקומו לפניו, ומשרתו מונה, כמו תַּחַת הַגְּחָשָׁת אֲבִיא וְרָב (ש"ס 6 י"ז); ובאי כהו הם אֲזַלָא אשר משרתו קדמא, וְנִגְרָשִׁים, והם במדרגה אחת עמו, ותולה אך מאיכות וכמות התנועות, אם לבוא גרש או אחד מכאי כהו, על אלה אופנים:

(1) אם הגרש על מלה מלרע ולפניה מלה מְהַכֶּרֶת שאין הנגינה בה באות הא', או תבאנה בקדמא ואולא, כמו וַיִּקְרַב מִשְׁה (נחמ"ס 3 ז');

(2) ואם אין לפניו מלה מְהַכֶּרֶת, ומלת הגרש ראויה למתג, או באים קדמא ואולא במלה אחת, כמו וַיִּאמְרוּ (ש"ס 3 ז') והקדמא הוא ת' מתג; ואם מלת גרש אינה ראויה למתג, ישתנה האולא לגרשים, כמו וַיִּשְׁמַע (ש"ס י"ח א');

(3) ואם הנגינה מלעיל או נקרא גרש, ומשרתו קדמא, אם אין הנגינה באות הא' מן המלה, כמו וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם (ש"ס י"ד א'); אולם אם הנגינה על האות הא' אז ישתנה למונה, כמו תַּחַת הַגְּחָשָׁת (ש"ס 6 י"ז); הֵן הִנְהָ (נחמ"ס 6 ז').

ש ל י ש י ם .

§ 217.

פ'ר. הוא מפסיק קמן מתלישא גדולה, ושניהם קטנים מהמשנים ובאים לפניהם, ולפעמים בא קרניפריה ת' אלה השנים, ולו משרת ג' ה.

הערה. התלישא גדולה אם אמנם הוא רק שלישי, בכ"ז הוא מפסיק יותר ממשנה גרש, ואך כזה נגרע ממנו, כי אין לו שלישי כמורו.

(1) והדיו"ה בהקדמתו להלים סביא בשם יהב"י הגקן כי הפסק אחד השלשלת בב"א ספרים הוא שעות, ואך בספרי אמ"ת נחוצ הוא להבדיל (222 § ה').

משנים

זרקא

פשטא

תיב ת' פשטא

תביר

רש ובא כהו

פ'ר - חלישא גדולה, קרניפריה

מפסיקים קטנים .

§ 218.

לבד אלה המפסיקים יש עוד שנים קטנים, והם (6) תלישא קמנה, אשר לענין מפסיקת קטנים: תלישא קמנה, ולכן כאשר תהיה לפני הגרש ובאי כחו מלה מפסקת פחות ממנה תבוא בתלישא קמנה, כמו וירדה . בפסוק (נפלאים 6 כ"ו); (ג) פסק (1) או מונה לנרמה הנזכר אצל רביע (215 ז) .

פרק ג. מְשֻׁנָּה הבללים האלה בקצרה .

§ 219.

יש כ"ו טעמים ומהם י"ט מפסיקים וז' משרתים, המפסיקים הם על ד' מדרגות: משנה הבללים קטנים מלכים משנים ושלישים. הקטרים יחלקו הפסוק על שני חלקים, בקצה האחרון בא סלוק ובקצה הראשון בא אתנה. החלקים הגדולים האלה נחלקים שנית לחלקים קטנים, אשר בסוף כל אחד בא אחד מן המלכים. סגל בא בתחלק הגדול ממחצית הפסוק הראשונה, ר"ל לפני אתנה, משרתו (הבא לפניו) מונח, ומשנהו (הבא לפני המשרת) זרקא. — טפחה בא לפני אס"ף, משרתו מרכא ומשנהו תביר. — זקף קמן או באי כחו (זקף גדול, קדמא וקמן במלה אחת) בא לפני טפחה, משרתו מונח ומשנהו פשמא. — רביע בא לפני הני המלכים הראשונים, ומשרתו מונח, ולפעמים יבאו לפניו ב' מונחים, ואחר המונה הא' פסק ונקרא מונח לנרמה, משנהו גרש או באי כחו אולא וגרשים. משרתי המשנים הם מונח לזרקא, מהפך לפשמא, קדמא לאולא ודרנא לתביר.

פרק ד. הנחת הטעמים .

§ 220.

הנחת הטעמים היא הפך סדר הכתיבה והקריאה, עד כי המלה האחרונה בפסוק היא קדומה בהנחת הטעמים, וממנה תדע ננינת המלה שלפניה. ומשפט הנחת הטעמים כן הוא: קרא את הפסוק מראשו ועד סופו, וראה כמה משפטים שלמים יש בו. אם הוא בעל משפט אחד לרוב לא יבוא בו אתנה כ"א סלוק בסופו; בעל ב' משפטים האתנה בסוף המשפט הא'; בעל ג' משפטים סגל בסוף המשפט הא', אתנה בסוף המשפט הב', וסלוק בסוף המשפט הג'. ואחרי אשר מצאת מושב הקטרים שוב וקרא הפסוק בעיון רב וראה איזה מלה מחברת למלה שלאחריה ואיזה נפרדת, ובפסיק קמן תציג סמן (i) ובהפסק יותר (ii) וביותר גדול (iii) וכן למעלה למעלה. ותקרא בכל פעם רק שתי מלות ביחד, ובזה תדע אם המלה הא' היא מחברת או מפסקת,

(1) לכה להגמיה בא הפסק כאלה אופנים: (6) אחר ב' משרתים כמו ויאמר אלתם | ראיבן (נפלאים 6 כ"ו), שלש פעמים | בשנה (נפלאים 6 כ"ו); (3) בין ב' אותיות שוות בלתי הבליע אחת מהן, כמו שניבן | מלאים, וברזל | לרב; (3) בין ב' מלות שוות רצופות זא"ו כמו: אברם | אברם, יעקב | יעקב, דוד | דוד, אבי | אבי | אמן | אמן וכדומה, הוץ מן משה משה; אולם אם אינן נפסקות משל אחריו, אין ביניהם פסק, כמו בארת בארת חמר, איש איש, נחמו נחמו עמי; (7) להבדיל בין קרש לחול כמו ויקרא אלהים | לאור יום (נפלאים 6 ה'), ה' | יראה (שם כ"ו), ה' | נסי (שמו"ו י"ו); (8) להפסיק מעט בין שתי מלות שמוכן ביניהם דבר מה, כמו הבכור | נרב (נפלאים 6 ז') ת' הבכור היה או הוא נרב, באש | לילה (נפלאים 6 ז') ענינו באש כלילה (המשנה נפלאים יח כ"א, מש"י שמו"ו ז' ד').

ואודי' תחל מן הב' ותקרא אותה עם הנ' באופן שכל מלה נקראת כ' פעמים, כמו הפלג' הנאל (כללים טז ט"ו), יתכן שתהינה מהברות, ותקרא אח"כ הנאל אתי, שהן מחברות יותר, ומנהג הלשון שלא תבאנה ג' מלות רצופות בלי הפסק ביניהן, ויתחייב מזה כי מלת הפלג' כננינה מפסקת מעט כזה: המלאך | הנאל | אתי | מכלל'ע || יברך | את הנערים || | וכן נחוי' לנתח כל משפט לנתחים דקים בחבור והפסק, עד שלא תשארה ג' מלות רצופות מהברות בלי הפסק מה בין הא' לב' או בין הב' לג'. ולא תמצא בכל המקרא כ' מלות רצופות שתיהן במשך (1) זולת לפני פור או תלישא קמנה או תלישא גדולה (2).

ה ע ר ה. אם איוה מפסיק בא ב' פעמים או יותר בלי הבדל מפסיק גדול ביניהם, ערך המפסיק הכפול יורד מטה, כמו נבקעו (11) כל-מיענות (1) תהום רבה (כללים י ט"ז); ותצא ועל דקראתו (111) ותאמר לו (111) לך וראהך (11) את האיש (1) אשר אתה מבקש (1111) (עפ"י ד ט"ג).

פרק ה. באור נעימי המקרא (§ 12).

§ 221.

נעימי המקרא הם בכלל עשרים ואחד, ומהם י"ב מפסיקים וט' משרתים. המפסיקים נחלקים לד' מדרגות, והם

(1) קסמים: סלוק, עולה-זיורד, אתנה; (2) מלכים: צנור, רביע-גדול, שלשת-גדולה; (3) משנים: גרש-רביעי, רביעי-קטן, יחוי, פור; (4) שלישים: מהפך-פסק, קדמא-פסק; המשרתים הם מונח, מה-פך, מרכא, קדמא, עלוי, טפהא-משרת, ורקא-משרת, שלשת-קמנה, יבח.

§ 222.

עולה-זיורד הוא מרכא באות הננינה ומהפך מלמעלה בתנועה שלפניה, כמו הצילני (ספ"ט ט"ז); פתחך (ספ"ט ט"ז); אלי-הקדש (ספ"ט ט"ז); בספרי אמ"ת יש לעולה ויורד דין אתנה בשאר כתבי קדש לענין הרוף התנועות, ולא תנה הבא אחריו רק דין זקף, שלפעמים ישנה התנועות ולפעמים לא ישנה, כמו יקר-לאור נאין (אי"ג ט"ז); אולם אם בא אתנה לברו בלא עולה ויורד לפניו נשאר בחוקתו, כמו ואלי דכך יגנב (ספ"ד ט"ז). צנור הוא זקא הבא באות האחרונה תמיד גם במלות מדעיל, אולם ורקא-משרת תמיד לפני אות הננינה, כמו אלי-גשו ביו קונף (ספ"ט ט"ז), הראשון הוא

(1) וגם בבוא ג' מלות סמוכות זו לזו יהיה הנסך הא' במפסיק וב' האחרונות מחוברות בטעם, כמו ושלפני טמוני הול (כללים טז ט"ו), שלמי אמוני וישאל (ט"ז ט"ז), תפשי דרכי קשת (יט"ז טז ט"ז); וכבוא ד' מלות סמוכות זו לזו תהינה ב' האחרונות מחוברות בטעם והמלה שלפניהן בטעם מפסיק והראשונה בטעם מפסיק יותר משה, כמו במי-שמר בית שר הצפתים (כללים טז ט"ז), באור שם; ובכ"ו מצאנו לרוב בנסכים רבים איוה מהם מוקפים, כמו וימי שני-חיי אברהם (כללים טז ט"ז), על-פרי-גדל לבב סף-אשור (יט"ז י ט"ז).

(2) כי כל המלות שלפניהן המפסיקות פחות מהן כלם בטעם מונח אפילו ד' או ה' מלות רצופות או יותר עד ששה, כמו אשור עשה לשני-שריו צבאות וישאל (ט"ז ט"ז); ואשלח אליכם אתי-פלג-בני הנביאים והשכם ושפרח וראמר (יט"ז ט"ז).

ורקאי־משרת והשני הוא צנוד מפסיק. והורקא משרת מתחבר תמיד עם המהפך או המרכא הבאים על אות הנגינה והורקא לפניהם. הצנוד תמיד לפני עולה ויורד ולא אחריו:

רביעי־גָדוֹל הוא טעם גדול עד שיהפך השוא לתנועה בכמה מקומות, כמו **פִּי רְשָׁעִים** | **וַיִּכְרַד** (עס נז ב); **בְּיִשְׁוּעַתְךָ** (עס נז א), ולא יבוא אחר האתנה לעולם; אולם **רְבִיעִי־קָמֶן** הוא טעם **שָׁקֶל** ממנו, ולעולם עולה ויורד אחריו, כמו **שִׁיר הַתְּעֵלוֹת** (סללס קכ א).

רְשָׁעִי־בָּיַע הוא רביע באות הנגינה וגרש לפניו בראש המלה, כמו **בָּשָׂר** **רְשָׁעִים** (עס נב א); **מְפַצְּקוֹתֵיהֶם** (עס קי א); ובמלה שהנגינה בראש באים שניהם על אות אחת, כמו **עַל־יִזְרָר** (עס נב ב); ואם נמצא רביע לבדו קודם הסלוק או בודאי נשמט הגרש, וכזה נבדל מן הרביע הפשוט, אשר לעולם קודם האתנה, והוא **שָׁבָן** לסלוק.

ט טעם **שְׁלֻשְׁלַת־גְּדוֹלָה** | תמיד פסק אחריו, להבדילו מן אחיו הקטן המשרת. וכל שלשלין שבמקרא פסקין חוץ מן שמונה שהם משרתים, ששה מנהוג בתהלים ושנים כמשלי, ובמסורה אמרו ע"ז ה' שלשלין דלא פסקין.

י יִדְחִי הוא טפחא הבא תמיד לפני האות הראשונה, להבדילו מן מִפְּתָא־משרת הבא באות הנגינה, כמו **קִבְּבוּנֵי פְּרִים רַפִּים אֲפִירֵי בְּשֵׁן קִתְּרוּנֵי** (עס כז א), לכן פְּרִים דגושה וּבְשֵׁן רפה, וכב' מלות מוקפות הדחי בראש המלה הב', כמו **לֹא־אֵיֶרָא** (עס ג א), והדחי תמיד רק לפני אתנה ולא אחריו, אולם טפחא־משרת לרוב אחרי האתנה.

י' מִהַפְּדֵי־פֶסֶק | וּבְקִדְמָא פֶּסֶק | תמיד פסק אחריהם, להורות כי הם מפסיקים; אולם הפסק הבא לפעמים אחר יתר המשרתים אינו מפסיק בענין כ"א בדבור לבד לתפריד בדבור בין ב' מלות אשר לא יכוננו להתחבר במבטא (§ 218 הערה).

ה ערה א'. שאר הטעמים הבאים בא"ך (כ"א ספרים) אינם נוהגים באמ"ת (ג' ספרי אמ"ת), זולת באיזה פסוקים בראש וסוף ספר איוב, שהם כדמות פתיחה והתימה לכפר. ה ערה ב'. כל מה שאמרנו פה אינו מפסיק עוד לדעת על נכון הנהגת הטעמים, להעמיד בעצמו הנגינה בכל מקום, כי נחויץ לזה עוד כללים רבים דקים מאד, ומטרתו היתה רק לתת איזה מושג מזה, אשר אם נראה הטעמים נוכל להבין כונת בעל הטעמים, והרוצה לדעתם על נכון ידרשם מעל ספרי הדקדוק המדברים מזה באר היטב. פרק ו'. סמני הפסק החדשים.

§ 223.

תחת הטעמים הנ"ל, אשר כבד מאד להשתמש בהם, כאשר אמרנו, בחרו הסופרים האחרונים כמפריהם ובכתביהם — אשר הם לרוב בלי נקוד — בסמני הפסק (Interpunction) החדשים, אשר בלשונות העמים (1). הסמנים האלה הם רק להפסק ולא לחבור, כי באין סמן ההפסק שם החבור, והם באים תמיד אחרי המלה ולא תחתיה או עליה, כמו שנבאר.

§ 224.

הסמנים הם: (1) נְקֻדָּה (פונקט), הדומה לסלוק בהוראתה, ובאה כמוהו בסוף כל משפט או נקדה מאמר, כמו אנכי הלכתי. ראובן בא מן השדה. (2) קֶן וּנְקֻדָּה (סעמקאלאן); וכא כאתנה בהפסק היותר גדול בתוך המאמר, ומחצית קוֹנְקֻדָּה

(1) ממציאם היה אריסטאָהאנעס מן ביצאנץ, מרקדק ומבקר אלכסנדרוני (לערך 264 לפני חשבונם) ושכחום והזרו ויסרום בימי המלך קָרַל הגדול (814—800), אך לא על מצודות חוקים, עד שקם המרמס המלוכר אַנְרֻצִּיוֹס במאה החמש עשרה והוסיף עליהם והעמידם על יסודות מוצקים עד היום הזה. (מור"ל ח"א) 7.

המאמר השני היא או תולדה של הקודם או מכאן אותו, או מתנגד לו, ומתחיל באחת ממלות החבור: על כן, לכן, לזאת, כי, אולם, וכדומה; כמו האיש הזה מצִין במדותיו; לכן הוא מְקַבֵּד בעיני כל. אהבת עצמו היא מדה רעה; כי תכאיב כל דורגש מוכרי. האדם הוא מבחר היצורים; אולם מעמים הם היודעים ערך נפשותם.

3) שתי נקודות (קאלאן): מעין זקף קמן. הסמן הזה בא לפני דברי אחרים הכאים ככתבם וכלשונם בתוך מאמרנו (לרוב אחרי מלת צאמר וכדומה 1), או לפני משל נודע, או לפני פרט שלאחר כלל, כמו נישביעני אדני לאמר: לא תקח אשה לבני וגו'. כאשר יאמר משל הקדמוני: מרשעים יצא רשע וגו'. רועה אנכי פה עדר: צאן, בקר, סים, חמור וגמל. 4) קו עקום לשמאל (קאצמא, ובא 6) בין הפרטים 2) בפרט שלאחר כלל, כמו במשל האחרון הנ"ל: לפני מלים או משפטים צדדים ולאחריהם בתוך משפטים ראשים, כמו: זאת, ידידי, זכור ואל תשכח. האיש, הרודף אחרי, נלכד בפה, אשר טמן לי.

5) סמן השאלה (פראגעצייצען?) כמו אי הבל אחיך? — איזה שרה אשתך? 6) סמן הקריאה (אויסרופצייצען!): יחי המלך! או! מזה היה לנו! 7) סמן הרעיון (געראנקענשפריך — או... בא 6) אם נפסיק בתוך דברינו ונעזוב להקורא להשוב מאליו: למלא את לבב הקורא השתוממות בהתנגדות אל הקודם, כמו: אסון נורא קרה את אחיך... אולם למה זה אעצב את רוחך? — הסכי עיניך מנגדי — שהם הרדיבני.

8) סמן ההסגר (פאראנטהענע) בא לפני ואחרי משפט או מלים שאינם מדובקים עם המשפט הראשי, אך נחוצים הם לבאר אותו יותר, כמו האשה (אשר נתתה עמדי) היא נתנה לי. פרק ז. יִשְׂרָאֵל הַכְּתָב (אִרְשֵׁה־אֲגִרָא־רַחֵיָע).

§ 225.

יִשְׂרָאֵל הַכְּתָב מְכִיל אוֹיֵב כְּלָלִים לְהוֹרוֹת כְּתִי נִכְתָּב — בְּלִי נִקּוּד — חוֹלֵם מְלֵא רִיז, וְצִירָה וְדוּרִיק מְלֵאִים יוֹד, וְכִתִּי חֲסִרִים.

הוֹלֵם מְלֵא וְחֲסֵר.

§ 226.

אחר כל חולם תבוא ריז הנמשכת ממנו במבניא, גם המלות, אשר במקרא לרוב חסרות, דים אתי אתך לרוב חסרות במקרא (חוץ מירמיה ומיחוקאל), כותבים אנחנו בלי נקוד תמיד מלא: אותי אותך, להבדיל בין אתי ובין אתי. גם הבינונים החסרים לרוב במקרא, כמו אָמַר וְכָר פִּקֵּד שָׁמַר, אנחנו נמלאם: אומר וזכר פוקד שומר, להבדיל בינם ובין העבר.

§ 227.

ואלה הם החולמים הבאים גם בלי נקוד חסרים: בשמות: א) יעקב 3) משה 4) נה 5) שלמה; זאת פח 6) כל לא 7) קאד

1) לרוב בא לזה עוד סמן ההאברה (אנטיהרונגסצייצען ") לפני דברי אחרים ואחריהם. 2) לפני מלה או ולפני ריז החבור לא יבוא תִּבְּן, כמו: יש לי כסף וזהב. החפץ אתה כסף או את? אולם אם מלת או או ריז החבור באים לפני משפטים שלמים בא דִּבְּן, כמו: בוא אלי, ואבוא אליך. בוא אלי אתה, או שלח בך תחתיד. — 3) חסר במקרא חוץ סחמשה מלאים, וְאֵלֶיָה חֲמִשָּׁה חסרים (פ"י ויקרא כו מ"ג). — 4) ומה שכתב בתל"ע (§ ד' הערה ב') כי לפני שי"ן ימנית הו"ו תס יד חסרה, לא דוקא, כי נמצא ויִשְׁבַּע ויִשְׁעֵם שוֹשְׁנָה-נֵת-נֵיב, וכדומה הרבה מלאים. — 5) אולם תוֹת (ספסי מ') בְּנֹתָ כְּנֹתָ, מלשון מנותה — מלאים. — 6) חוץ פ"א (גילגל י"ו). 7) אף כי צאצא במקרא "לוא" ל"ה מלאים (ספסי ויקרא כ"ו).

פְּתָאֵם 1; ב) כל חולם-סגל או פתח ת' סגל (§ 46, 47) כותבים המהדרים חסר בנקוד אות החולם, כמו בְּקָר נחם משקלת קדש 2) חֶק עוֹ, וגם רעה תעה וכדומה, והכותב אותם מלא פטור מִבְּקָרָת; ג) אָף כי בב' נחים רצופים חסר לרוב נח אחד במקרא 3), כמו מְהֻרָּזִים אֲבָלִים אֲבָרִים, בכ"ז בלי נקוד נוהג מלא דמלא, ר"ל כותבים בב' נחים.

ב פ ע ל י ם חסרה לרוב ה"ו במקרא, וכן גם בלי נקוד, כמו יִבְלָתָּ, אֲפָקָד פָּקָד, אָפַכ תַּפַּכ סָב סָבִי, וזלת אם ה"ו הוא ע"פ או ת' יוד פ"פ, כמו כוֹנֵן תַּקוּם יִשׁוּבָב, אֲבוֹשׁ תַּבוֹשִׁי, נֹדַע הוֹדִיעַ, גם במקור נפרד לרוב מלא, כמו פְּתוּב שְׁמוֹר.

צירה מלא וחסר.

§ 228.

אחרי צירה חסרה לרוב ה"ויד, כמו זָקֵן לָכֵב שְׁלֵם, וכדומה, וזלת באלה האופנים צ"ל מלא:

א) במלות שע"פ שלהן יו"ד כמו אֵין אֵיל אֵיד (שְׁבָר, אולם בהוראת ענן—אָד חסר), בֵּית חֵיל (חוץ ה' חסרים, מסורה (מ"ה כ"ה כ"ו)), חֵיק (ולפעמים חסר), לֵיל צֵיד צֵידָה רֵיחַ שֵׁיבָה וכדומה.

ב) במלות אֵיךְ בֵּין, להבדיל מן אֵיךְ בֵּין (זֵאָהוּן).

ג) בכנויים הנכונים מנפרדים ונסמכים, כמו דְּבָרֵינוּ דְּבָרֵי כִס-כֵּן, דְּבָרֵינוּ תִיכֶם-תִּיכֵן, להבדיל בין יחיד ובין רבים.

הערה. גם אחרי קמץ אצל כנויי רבים לא תחסר ה"ויד, כמו בְּנוֹי יָדֵי רַגְלָיו אֲדָרְיוֹ, אולם וזלת כנויים חסרה ה"ויד, כמו סְתוֹ 4) עָנוּ 5) יִהְיֶה 6).

חידק מלא וחסר.

§ 229.

החידק חסר יו"ד:

א) בשמות הנגזרים מכפולים, כמו רִנָּה תְהַלֵּה תְהַלֵּה תְהַלֵּה תְהַנֵּה וכדומה, מן רִנָּן הַלֵּל פִּלֵּל וכו'.

ב) במלות אֵם עֵם מֵן (להבדיל מן מֵין — גַעשֶׁלֶעכֶט), בֵּין (זֵאָהוּן, צווישען), אולם בֵּין (פֶערשטאַנד) מלא.

ת.ם.

1) פ"א מלא (ישיב יד י'); גם נָאֵם תמיד בלא ו"ו שרוקת ובכ"ז בלי נקוד—מלא.

2) פ"א מלא (זניא י' י') וכן שְׁוֹבָדָּ (ש"ב י' פ').

3) עס ב' ווי"ן חסר לרוב הנח הא', כמו גְדֻלּוֹת קְרִיבוֹת נְתַנּוֹת; עס ב' יו"ד חסר לרוב הנח הב', כמו צְרִיקָם תְּמִיכָם שְׁלִישֵׁת רְבִיעֵת; בו"ו ואח"כ יו"ד חסרה לרוב הו"ו, כמו גְדֻלָּים קְרִיבִים פְּרָכִים שְׁרָפִים וכדומה, ודין החסרים רק בכתב כרין ת"ג, לכן בג"ד כפ"ת אחריהם רפה (§ 4 הערה 2, גם § 120). — 4. 5) בכתוב והקרי מלא.

6) חוץ ג' בימיה מלא. ובדבר מלא וחסר כתב הכס אחר וז"ל: "והבלל הוא שאין שום כלל במלא וחסר, כי הכל תלוי מן המעתיקים הקדמונים. יש שנרחק לו השורה או המלה ועזב את הנחם, ויש שהפך ליפות וימלא נח או שני נחים, והכל בלי כונה פרטית, ובעלי המסורה מנו ויספרו כל המלאים והחסרים שהיו בימיהם ויספרו לנו, למען לא תרב יותר השעויה" עכ"ל.

נתוח מלים זרות *

א

- 1 **אַאָבְדֶק** (יחזקאל כח ט"ו) ת' **אַאָבְדֶק**, עתיד פֿעל מן אָבד, בנפילת א' פ"פ ותנועתה הוטרדה על א' איתוין.
- 2 **אַבְדֶה** (יכניס מו ט') ת' **אַאָבְדֶה**, עתיד הפעיל (12) (להלן נוספות אל § 88).
- 3 **אַאָלְתִי** (ישעיה סג ד') ת' **הַאָלְתִי** ע"ד ארמית, עבר הפעיל מן אָל (36. 35), או מרכב מעתיד ועבר קל.
- 4 **אַבְדָה** (שם לח ט"ו) **אַבְדָם** (סמליס עג ט'), עתיד התפעל מן דָבָה (§ 82 § 1).
- 5 **אַדוּש יְדוּשְׁנוּ** (ישעיה כח כ"ח), המלה הא' מקור קל מן דוּש בתוספת א', או מן אָדֶש (§ 115 § 1).
- 6 **אַדְרִיש אָדְרִיש** (יחזקאל יז י'), במלה הראשונה הא' ת' ה"א תְדַרֶש, מקור נפעל מן דְרֶשׁ.
- 7 **אַהֲב** (מעלי ח י"ח), **אַהֲב** (מללכי ח ב') ת' **אַאָהֲב**, עתיד קל מ"ב מן אָהֲב.
- 8 **אַהֲדָנוּ** (סמליס כח ז') ת' **אַדְנָו**, עתיד הפעיל מן יָדָה, בכנוי נסתר ובתוספת ה' הפעיל (130).
- 9 **אַהֲמָקָה** (סמליס עז ד') ת' **אַהֲמָקָה**, מן הָמָה (§ 106 § 1).
- 10 **אַוּבִיר** (הושע יא ד') ת' **אַבֶר**, או ע"מ אֶפֶיר.
- 11 **אַוּחֻלָה** (יכניס ד י"ג), קרי **אוּחֻלָה**, עתיד הפעיל מן חוּל או חוּל, וישאל לו תמונתו מן יָחַל, כמו הזכירש מן בּוּש (§ 115 § 1) (61).
- 12 **אַוּצֶרָה** (תמיס יג י"ג) ת' **אוּצֶרָה** = **אַאָצֶרָה**, עתיד הפעיל מ"ב מן אָצַר (2).
- 13 **אַזִּין** (לויג זכ י"ח) ת' **אַאָזִין**, עתיד הפעיל מן אָזִין, וכן הבינוני מוֹזִין (נוספות אל § 88).
- 14 **אַחֲזוּ** (שם עג ט') ת' **אַחֲזוּהוּ** או **אַחֲזוּהוּ**, עתיד קר קצר מן חָזָה.
- 15 **אַחֲמָנָה** (בנלשום נג י"ג) ת' **אַחֲמָנָה**, עתיד פֿעל מן חָמָה בכנוי נסתרת.
- 16 **אַחֲרוּ** (שופטים ב כ"ט) ת' **אַחֲרוּ** או **אַחֲרוּ**, עבר פֿעל מן אָחַר (142).
- 17 **אַאָחַר** (בנלשום נג ט') ת' **וְאַאָחַר**, עתיד קל מ"ב ע"מ אָחַר (7) ב"ו ההפך.
- 18 **אַחֲמָה** (יכניס מו י"ח), עתיד נפעל מן חָמָה כה"א נוספת (§ 100 § 1).
- 19 **אַיָתָם** (סמליס יג י"ג) ת' **אַיָתָם**, עתיד נפעל מן חָמָם, בנח ת' דגש (2).
- 20 **וְאַבָת** (דכניס ט ט"ח), עתיד קל ב' מן פָתַת (§ 99 § 1).
- 21 **אַבְלָה** (שמוס נג ב') ת' **אַבְלָה**, עתיד פֿעל מן פָלָה, כמו מְלָךְ ת' מְלָךְ (ולעד מְלָכִי), **יְחֻקָאֵל** ת' **יְחֻקָאֵל** = **יְחֻקָאֵל**.
- 22 **וְאַבְרָהָה לִי** (הושע ג ב') ת' **אַבְרָהָה** בלי דגש, עתיד קל מן פָרָה (קייפיען).

* סמן § עם מספר מה מורה באיזה § מסופר הוא מְדַבֵּר מהמלה הזאת, ומספר בלי סמן זה מורה איך נמצא בין המלין האלה מלה הרומה לה באיזה צד. וגם לדעת, כי יש פה איזה סבין אשר באמת אינן זרות, אך מאשר כי המתחיל יוכל לשעות בהן לחשבן לשרש אחר, לכן הצגתינן הנה.

(1) וכנוי אדרם כמו אודה עמם (יש"ע עס) (§ 198).

(2) נגר הערה 2 אל § 8.

- 23 אָלם (טאָס נח ב') ת' אָלם (רימער) 1; וכן אָרְאָלם (טעמיס נג ז') ת' אַראַלִים .
 24 וְאַמְאָסָאד (טאָס ד י') , עתיד קל מן קָאס , ואל"ף האחרונה נוספת כאל"ף הראשונה
 מן וְנִאֲשָאָר אַנִי (יחזקאל ט ח') (58. 222) .
 25 וְאַמְסָר (טאָס ד ב') , עבר פֿעל מן אָמל בכפל ל"פ , כמו וְנִפְלַל הלל (יחזקאל כח כ"ג) .
 26 וְאַמְסָרם (טעמיס ז י"ד) ת' וְאַמְסָרם , עתיד פֿעל מן קָער .
 27 אַסְפָּךְ (ט"א טו ב') , עתיד הפעיל מן יסָפ ; הנני אַסְפָּךְ (ב"ב נג ג') בינוני קל מן אסָפ (2) .
 28 וְאַפְרָם (טאָס י י') ת' אַפְרָם , עתיד קל מן יפָר .
 29 אַפְאִיהֶם (דגלים נג ב') , עתיד הפעיל מן פָּאָה בכנוי יִהֶם ע"מ השמות , ור"ל אַפְאִים
 . (40. 76)
 30 אַצֵּךְ (טעמיס ד ב') , אַצְרָךְ (יכמיה ט ב') , עתיד קל מן יצָק , יצָר (173. 174) .
 31 אַקְרָאָה (ט"א כח ט"ו) ת' אַקְרָא בה"א נוספת .
 32 אַקְרָה־לִי (מגננר נב ב') , צווי קל מן אָרַר בה"א נוספת (§ 99, ט') (270) .
 33 אַרְוֶם (טעמיס נג י') ת' אַתְרוֹמם , עתיד התפעל מן רוּם (98. 186) .
 34 אַרְוֶךְ (טעמיס טו ט') ת' אַרְוֶךְ , עתיד פֿעל מן רָוַה בהפך אותיות , והיורד ת' ה"א ל"פ ,
 ור"ל אַרְוֶךְ (167) .
 35 אַשְׁתוּפָּסֶר (טעמיס טו ב') ת' הַשְׁתוּלָלִי . עבר התפעל מן שָׁלַל (3. 36) .
 36 אַתְחַבֵּר (דע"ב ב ג"ה) ת' הַתְחַבֵּר (3. 35) .
 37 אַתְרוֹ (טעמיס ט ט') ת' אַתְרוֹ או אַתְרוֹ ע"מ גָלו , צווי קל מן אָתָה (§ 111, ט') .
 38 אַתְרוֹ (יכמיה ב ג"ב) ת' אַתְאָנוּ = קָצָאנוּ , עבר קל מן אָתָא כחסרון אל"ף , או ת' אַתְיָנוּ
 מן אָתָה (§ 111, ט') .
 39 אַתְתַּקֵּךְ (יכמיה נב ב"ר) , עתיד קל מן תַּקַּךְ בגו"ן נוספת (§ 122, ט') , או ת' אַתְתַּקֵּךְ או
 אַתְתַּקֵּךְ (34) (דע"ב טז)

ב

- 40 בְּבִנְתִיךָ גבך (יחזקאל טו ג"ה) ת' בְּבִנְתִיךָ , מקור קל מן בָּנָה , ע"ד כנוי השם ברבים
 . (29, 76)
 41 בְּהַרְגוֹ (יחזקאל ט ט"ו) ת' בְּהַרְגוֹ , מקור נפעל מן הָרַג , וכן בְּהַרְגוֹ (דע"ב ט ב') ת' בְּהַרְגוֹ ,
 מן פוּן (§ 174) .
 42 בְּהַשְׁמָה (ויקרא ט ט"ג) ת' בְּהַשְׁמָה , מקור הפעל מן שָׁמַם בה"א נוספת בסוף או בה"א
 רפויה ת' מפיק (§ 103, ג') (3) .
 43 בּוֹלֵם שְׁקִימָם (שט"ס ט"א) מקור פֿעל מן בּוֹם (טרעטטען) ת' בּוֹסְקָם , כדלוקף ש'ס' , הפך
 בּוֹלֵם שְׁקִימָם (ט"ז ז י"ד) ת' בּוֹלֵם (אוסטאען) .
 44 וְלָבוֹר (קט"א ט ב') ת' לָבוֹר , מקור קל מן בָּרַר .

(1) וזה דרך הפענוקים להשמיט היורד ברבים וכותבים ארבעם ת' ארבעים , וכן כותבים : אש , בת
 ת' איש , בית , ומזה גם מה (השדר ש"ג ח"ט מ"ב ז' 83) .
 2 בראשון חירק קטן ת' גדול = אסיפָה לכן הוא במתג כמו וַיִּרְאוּ אותו (טעמיס ד י"ד) , לא יִשְׁנֶנּוּ
 (טעמיס ד ט') משרש וְשָׁנָן וְרָא ; אולם בשני , הבינוני הוא ע"מ אִיבָה , והח"ק הוא תק"ל ת' שוא של
 אויבן , לכן הוא בלי מתג .
 (3) זב' בכל"ם במקור הפעל היא ג"כ וזה .

- 45 בָּזוּ (זכרים ד' י') ת' בָּזוּ, עבר קל מן בָּזוּ (120) .
 46 בָּמָתוֹ (מסוּס ד' י"ג) ת' בָּמָתוֹי, סמיכות רבים מן בָּמָה .
 47 בָּנִיחֵם (יחזקאל כו י"ג) ת' בָּנִיחֵיָם עִים פְּרִיחֵם (מסוּס ס' י"ד) מן נָחִי; ויש קורין בָּנִיחֵם 1) .
 48 בָּעֵינִים (ישעיהו י"א י"ג) ת' בָּעֵינִים 2), מן עֵינִים (חעפשיניקייט) עִים אֵיל, פְּתַב, קָרַב .
 49 בָּקָעִים (דניאל יג י"ב) ת' בָּקָעִים, מקור קל מן בָּקַע, וכן על בָּקָעִים (מסוּס ח' י"א); על מִבְּרָם (שם ג' י') .
 50 בָּרָבִים (קבלה ג' י"ח) ת' לְבָרָם, מקור קל מן ברר בכנוי נסתרים (§ 99 הערה 3) .
 51 וּבִתְקוּמָתוֹ (מסוּס ק"ג כ"ח) ת' וּבִתְקוּמָתוֹ (116, 207) .

ג

- 52 גַּל מַעְלֵי (מסוּס ק"ג כ"ט) 3), צווי קל מן גַּלֵּל (וועלצען), כמו אָרַח מן אָרַר (32); אולם גַּל עֵינֵי (שם ש"א י"ח) ת' גַּלָּה, צווי קצר פֻּעַל מן גַּלָּה (אויפֿרעקקען) .
 53 גַּלְלוּ (יוני כ' ו') מן גַּלֵּל (מיסטהויפען) עִים עָגַד (לוח נמית השמות א' 8) .
 54 גָּבַתִּי וְיָם (כנלש'ם לא י"ט) ת' גָּבַת, כיו"ד נוספת .

ד

- 55 דָּחוּ (מסוּס נו י"א), לקצת ספרים שהגנינה מלעיל הוא עבר קל מנע"ו עִים מִדְּחָבוּ (נכניס כד ס') , ולק"ם שהיא מלרע הוא עבר פֻּעַל מן דָּחָה ת' דָּחוּ .
 56 דָּלִיּוֹ (מסוּס נו י"ו) ת' דָּלוּ, צווי פֻּעַל מן דָּלָה כיו"ד נוספת, או עבר קל מן דָּלַל עִים סָבּוּ כיו"ד נוספת ובהסרון דגש (106, ג', הערה 3) .
 57 דָּרְרוּשׁ הדבר (מסוּס י"ט י"ט) ת' לָרַשׁ בתוספת יו"ד, וי"א כי היא ת' לָרַשׁ, מקור פֻּעַל בתוספת יו"ד .

ה

- 58 וְהִזְנִיחוּ (ישעיהו י"ט י') ת' וְהִזְנִיחוּ, עבר הפעיל מן זנח באל"ף נוספת (5. 24) .
 59 הִבָּאת (כנלש'ם לג י"ח) ת' הִבָּאת; וכן אֶזְלַת (נכניס לג י') ; וְקָרַאת (שם לא י"ט); וְחָמַאת (שם כ' י"ח) ת' אֶזְלַת, וְקָרַאת, וְחָמַאת (§ 106 ג' הערה 2) .
 60 הֵב, הִבָּה, צווי קל מן יָהֵב .
 61 הִבְאִישׁ (ישעיהו ג' ס') ת' הִבְאִישׁ, עבר הפעיל מן בֹּאשׁ, וישאל לו תמונתו מן יָבֵשׁ .
 62 הִבּוּ (סוּס ד' י"ח) ת' יָהֵבוּ, או מלה אחת עם הקודם אָהֵבְהֵבוּ, כמו לְהַפְרִיז פְּרוֹת, פִּקְחֵיָם ת' תְּפַרְפְּרוֹת, פִּקְחֵיָם עִים פִּתְלֵהָל (לש"ם געוועניוס, פִּרְשׁט) .
 63 הִבּוּק (ישעיהו כד ב'), מקור נפעל מן בָּקַק (§ 100, ג') .
 64 הִבְרָר (יחזקאל ד' ב'), מקור הפעיל מן בָּרַר, ת' הִבְרָר כלי מפסיק (101) .
 65 הִנֵּה (ש"ס כ' י"ג), עבר הפעיל מן יָנָה כהוראת (ענטשערניען) 4) ת' הִנֵּה (67, 134) .
 66 הִרוּ וְהִגּוּ (ישעיהו י"ג י"ג) ת' הִרוּת וְהִגּוּת עִים הִרוּת, מקורי הפעיל מן יָרָה, יָגַה (רש"י שם) .
 67 הִדְעֵ אֵלָיו (ויקרא ד' כ"ג) ת' הִדְעֵ, עבר הפעיל (65, 134) .
 68 לְהִבֵּק (דניאל ג' י"ז) ת' לְהִבֵּק או לְהִבֵּק, מקור הפעיל מן בָּקַק .

(1) עיין קונקורדאנציא פִּרְשׁט גם באורים הדישים .

(2) נוספות אל § 1 .

(3) עיין § 99 הערה 3 .

(4) שרשי הִנֵּה וְהִגּוּ נרדפים המה בכמה הוראות, עיין שם באור בשם געוועניוס; כהוראת דרחוק

כמצא וַיִּגְי מוּעַד (מסוּס ג' י"ח), ר"ל הרהיזים ממועד (231) .

- 69 הדְּשָׁנָה (שָׁמַיִם נוֹרָא), מרכב מהפעל ומהתפעל ע"מ הַמְּטַמְּאָה (80) .
- 70 הוֹכֵשֶׁת (שָׁרָא יוֹרָא) ת' הַבְּיָשׁוּתָּה (מַלְאִים מִדָּמָה), עבר הפעיל מן בוש , וישאל לו תמונתו מן יבש (61) .
- 71 הוֹלְדָת (יחזקאל כו ד') מקור הפעל מן ילד , מרכב מן הַלְדָת (נִבְלָשִׁים כ' ט') והוֹלְדָת .
- 72 הוֹשִׁבוֹתִים (אֵלִים יוֹרָא) ת' הוֹשִׁבוֹתִים, הפעיל מן יָשַׁב, מרכב מן הוֹשִׁבוֹתִים וְהוֹשִׁבוֹתִים .
- 73 הוֹתֵל (שָׁמַיִם מִדָּמָה) ת' הַתֵּל, פֶּעַל מן הַתֵּל, בנח ת' דגש (107) .
- 74 הוֹלִיבָה (אֵלִים כ' ט') ת' הוֹלִיבָה, הפעיל עבר מן זול , בדגש ת' נח (92) .
- 75 הוֹדָפוּ (שָׁמַיִם א' ט') ת' הוֹדָפוּ או הוֹדָפוּ, צווי התפעל מן זָכָה § 82, הערה) .
- 76 הוֹדָחוּבָה (יחזקאל כ' ט') ת' הוֹדָחוּבָה, מקור נפעל מן זָרָה (29, 40) .
- 77 הוֹדָחוּבָה (שָׁמַיִם ו' ט') ת' הוֹדָחוּבָה מן הָבָא (246) § 106 (הערה 1) .
- 78 הוֹדָחוּבָה (שָׁמַיִם כ' ט') ת' הוֹדָחוּבָה ע"מ יוֹדָעְתִי (133), עבר קל עם ה"א השאלה § 113, ט') .
- 79 לְבַלְתִּי הַחֵל (יחזקאל כ' ט') ת' הַחֵל, מקור נפעל מן חלל , בנח ת' דגש, ע"מ הָמַס (86) .
- 80 הַמְּטַמְּאָה (נִבְלָשִׁים כו ד') , מרכב מהפעל ומהתפעל (69) , וכן הַבְּמַס § 112, ט') .
- 81 עַד הַיְדוּת (מַלְאִים יוֹרָא), ת' הַיְדוּת (דגש ת' נח) = הוֹדָת, וי"א ת' יְהוּדוֹת, וי"ג הַיְדוּת (1) .
- 82 הַיְדוּכָה (שָׁמַיִם כ' ט') ת' הוֹלִיבָה, צווי הפעיל מן ילד , ובא כן לְגוֹן עם מלת וְהַיְנַקְהוּ (209 §) .
- 83 הַלְאָת (יחזקאל כו ד') ת' הַלְאָתָה, עבר הפעיל מן לָאָה, בתמונה ארמית .
- 84 בְּהִלּוּ (אֵלִים כו ד') , מקור קל מן הַלֵּל ת' בְּהִלּוּ, והחיריק כמו וּפְתָחוּ שְׁעָרֶיךָ (שָׁמַיִם ט' ט') .
- 85 הוֹמָכּוּ (אֵלִים כו ד') ת' הוֹמָכּוּ, עבר הפעל מן מָכָה, או ת' הוֹמָכּוּ מן מוֹך § 115) .
- 86 הָמַס (שָׁמַיִם יוֹרָא) ת' הָמַס, מקור נפעל מן מָסָה (79) .
- 87 הַמְּסוּ (יחזקאל יוֹרָא) ת' הַמְּסוּ, הפעיל מן מָסָה § 106, ט') ע"ד ארמית .
- 88 הַמְּסוּ (שָׁמַיִם ט' ט') , מרכב מן הַמְּסוּתָה וּמִן הַמְּסוּתָה, הפעיל מן מוֹת .
- 89 הַמְּסוּ, הַמְּסוּתָה, הַמְּסוּתָה, הַמְּסוּתָה, הַמְּסוּתָה, בלש מן גוֹת, בדגש ת' נח (נוספות אל § 91) .
- 90 הַמְּסוּתָה (יחזקאל כ' ט') ת' הוֹמָכּוּ, מרכב מהפעל ומהתפעל, ובדגש ת' נח .
- 91 הַמְּסוּתָה (שָׁמַיִם כ' ט') ת' הוֹמָכּוּ, מקור הפעיל מן נוֹךָ כה"א נוספת .
- 92 הַמְּסוּתָה (יחזקאל כו ד'), הפעיל מן סוֹת, בדגש ת' נח (74) וכן הַמְּסוּתָה (שָׁמַיִם כ' ט') ת' הַמְּסוּתָה (נוספות אל § 115) .
- 93 הַמְּסוּתָה (שָׁמַיִם יוֹרָא), ע"מ הַמְּסוּתָה, בחסרון דגש בוי"ן .
- 94 הַמְּסוּתָה (שָׁמַיִם יוֹרָא) ת' הַמְּסוּתָה, הפעל מן עָלָה (215) , וכן הַמְּסוּתָה (מַלְאִים כ' ט') ת' הַמְּסוּתָה .
- 95 הַמְּסוּתָה (יחזקאל כ' ט') ת' הַמְּסוּתָה או הַמְּסוּתָה, מקור הפעיל מן פוּר או פְּוֹר .
- 96 הַמְּסוּתָה (יחזקאל יוֹרָא) ת' הַמְּסוּתָה, מקור הפעיל מן קָצָה § 189, 1) .
- 97 הַמְּסוּתָה (אֵלִים כ' ט') , בינוני יחידה קל מן הרה ע"מ נָצָה, ומלעיל בכבת נסו"א .
- 98 הַמְּסוּתָה (מַלְאִים יוֹרָא), צווי נפעל מן רָמַס — רוּם § 100, ט') (186) .
- 99 הַמְּסוּתָה (נִבְלָשִׁים כ' ט'), צווי קצר מהפעיל מן רָמַס, וכן הַמְּסוּתָה מן רָמַס § 108, ט') .
- 100 הַמְּסוּתָה (יחזקאל כ' ט') ת' הַמְּסוּתָה, הפעיל מן נָצָה (83, 262) .
- 101 הַמְּסוּתָה (שָׁמַיִם כו ד') ת' הַמְּסוּתָה בלי מפסיק, צווי הפעיל מן שוּב (64) .
- 102 הַמְּסוּתָה (אֵלִים כו ד') ת' הַמְּסוּתָה ע"מ הַמְּסוּתָה, צווי הפעיל מן שָׁמַס (64, 101) .
- 103 הַמְּסוּתָה (מַלְאִים יוֹרָא), צווי הפעיל מן שָׁמַס כהוראת שָׁמַס (ווענרען) (2) .

1) עיין לקוטי קדמוניות צד קצ"ג ואולה"ק לפירושם .
2) או ת' שָׁמַס בפרוס אוהיות § 209) .

אולם ועיניו הִשַׁע (ישעי' י'), מקור הפעיל מן שִׁעַע כחוראת (בעקלעבען), וזה מלשון ארמית .

- 104 הִשְׁתַּעֲשַׁעוּ (ישעי' כ'), התפעל מן שִׁעַה (§ 113, ג') .
 105 הִתְיַד (ישעי' י"ב) ת' הַתְיַד או הַתְיַד ע"מ הִגְלוּ, צווי הפעיל מן אָתָה (§ 111, ס')
 106 הִקוּ (ישעי' י"ב) ת' הִקוּ, עבר הפעיל מן קוּ, והפתח כמו (64. 68. 101) .
 107 הִתַּל, הִתְלַם, פָּעַל מן הִתַּל, כנח ת' דגש (73) .
 108 הִתְנַבֵּאת (ישעי' י"ג) ת' הִתְנַבֵּאת, מקור התפעל מן נָבֵאת בתמונת גל"ה .
 109 הִתְשַׁמְּטְמְטָה (ישעי' כ"ג) ת' הִתְשַׁמְּטְמְטָה, צווי התפעל מן שוּט, ותת"ו קודמו לשוין כדי שלא יפגשו ג' אותיות דומות רצופות הכבדות במכטא .

ז

- 110 זִנְיָה (ישעי' מ"ד) ת' זִנְיָה, פָּעַל מן זָנָה .
 111 זָמְתָי (ישעי' י"ג), מקור זר מקל, מן זָמַם ע"מ שְׁמוֹת, בכנוי (סיין דענקען) (118, 287) .
 112 זָמְתָה (ישעי' י"ג) ת' זָמְתָה ע"מ שָׁמְרָה (ישעי' כ"ג), צווי קל מן זָמַם כה"א נוספת .
 או ת' זָמְתָה (ישעי' י"ג) .
 113 זָרָה (ישעי' ל"ב) ת' זָרָה, בינוני פָּעַל מן זָרָה .

ח

- 114 חָתְיָה (שמות א' ט"ז) מלעיל באס"ף, ת' חָתְיָה מן חָי ע"מ סָפָה, עבר קל נסתרת בר"ו ההפך בהסרון דגש ביו"ד (1), אולם חָתְיָה (שם ד' י"ג) מלרע, עבר קל נסתרת מן חָיָה בר"ו ההפך .
 115 חִתּוֹ (ישעי' ט"ו) ת' חִתּוֹ, סמיכות מן חָיָה בר"ו נוספת (§ 154) .
 116 חִכְכְּוֹ אִישׁ (ישעי' י"ג) ת' חִכְכְּוֹ אִישׁ (51), בינוני פָּעַל מן חכה .
 117 חִלּוֹתַי (ישעי' מ"ד) מקור פָּעַל מן חָלָה (אנאלעהן) .
 118 חִנּוּת (שם ט"ו), מקור זר מקל, מן חָנַן, ע"מ שְׁמוֹת (111, 287) .
 119 חִנּוּת (ישעי' ל"ג), רבים מן חָנּוּת (צעללע, וואָהנונג) (§ 25) .

ט

- 120 טַח (ישעי' פ"ח) ת' טַח, עבר קל מן טוּחַ (45) .

י

- 121 יִאָהֵל (ישעי' כ"ג) ת' יִאָהֵל, עתיד הפעיל מן הָלַל (לייבען), להפך מן (132) .
 122 יִאָתֵר (ישעי' ל"ג) עתיד נפעל מן אֵתַר (איינווילייגען), או עתיד קל ע"מ יִבֹּשׁ .
 123 יִאָלַל (ישעי' י"ב) עתיד הפעיל קצר מן אָלַח (שוואַרען), מן יִאָלַח ת' יִאָלַח (§ 111 ס') .
 124 יִאָתֵר (ישעי' כ"ג) ת' יִאָתֵר או יִאָתֵר, עתיד קצר קל מן אָתֵר (שם) .
 125 יִבֹּשְׂהוּ (ישעי' א' ד') ת' יִבֹּשְׂהוּ, עתיד פָּעַל מן יִבֹּשׁ .
 126 יִנְגַּח (ישעי' ל"ג) ת' יִנְגַּח, עתיד פָּעַל מן נָגַח (טרויערן) (128) .
 127 יִנְרַךְ (ישעי' י"ג), עתיד נפעל מן נָרַךְ (ווייערעקויען) .
 128 יִרְדֵּךְ (ישעי' ל"ג) ת' יִרְדֵּךְ, עתיד פָּעַל מן יָרַד (ווערען) (126) .
 129 יִהוּא (ישעי' י"ג), עתיד קצר קל נסתרת מן הוּא באל"ף נוספת .

(1) או מן דו"י ע"מ קָמָה (דע"ש § 678) .

- 130 יְהוֹדָה (מַשְׁמֵי יו"ה י"ז) ת' יוֹדָה, עתיד הפעיל מן יוֹדָה (לְאָבְעוּן) (8) .
- 131 יְהוֹדְלוּ (יִשְׁמֵי נג ט') , לפי התמונה עתיד הפעיל מן יָלַל (וועהקלאַנגען) , אולם לפי הכונה היא ת' יְהוֹדְלוּ , פֻּעַל מן הַלַּל (איבערמישהויג זיון) .
- 132 יָהַל (יִשְׁמֵי י ט') ת' יִהְיֶה (או יִהְיֶה) , עתיד הפעיל מן יָהַל , להפך מן (121) .
- 133 יוֹדְעָתִי (ז"א נא ג') , או ת' הוֹדְעָתִי בחלוף אחריו , או עבר קל מכונן מרובע (§ 113 ט') (78) .
- 134 יוֹרָא (מַשְׁמֵי יו"ה כ"ה) , או ת' יוֹרָה , עתיד הפעיל מן יוֹרָה , או ת' יוֹרָה , עתיד הפעיל מן יוֹרָה , (65 , 67) .
- 135 יִחְקַךְ יתרו (שמו"ס יו"ה ט') , עתיד קצר קל מן חָקַךְ (יוד פרייען) ; אֵל יִחְדָּךְ (ז"א ג"כ) עתיד קצר קל מן חָקַךְ = יָחַד (פֻּעַרֵאייניגען) ; יָחַד (מַשְׁמֵי כו"ה ט') ת' יָחַד = יָחַד , עתיד קל מן חָדָד (שערפֻּען) ; ואיש יָחַד (ש"ס ט"ז) ת' יָחַד , עתיד הפעיל מן חָדָד , והננייה מלעיל לזוון המלה הזאת אל יָחַד הא' , הבא מלעיל בשנוי תנועה בסבת מפסיק .
- 136 יִחִיתֵן (מַשְׁמֵי ג"ה ט"ז) נת"ד , ת' יִחִיתֵן או יִחִיתֵן כלי מפסיק , עתיד הפעיל מן חָתַת בכנוי נסתרות ; וי"ג יִהְיֶה (ת"י) בחלוף ג' כך' כמו יִכְסֶּךְ הקודם לו .
- 137 יוֹחֵלֵךְ (ז"א נג ט"ה) ת' יוֹחֵלֵךְ , עבר פֻּעַל מן יָחַל , כדגש נוסף בלמ"ד .
- 138 יוֹחֵלְקֵם (ז"א ט"ז ט') ת' יוֹחֵלְקֵם , בנח ת' דגש , והצירה כיו"ד ת' שוא , כמו יִאָשְׁרֵם (26) .
- 139 יוֹחֵמוּ (נִלְשָׁמִים ג' ט"ה) ת' יוֹחֵמוּ , עתיד קל מן יָחַם , ע"מ יָלְדוּ כיו"ד ההפך .
- 140 יוֹחֵמְנָה (ש"ס ט"ז ט"ה) ת' יוֹחֵמְנָה , כדגש וה"א נוספים (ע"ו ש"ס ט"ה) .
- 141 יוֹחֵמְנָה (נִלְשָׁמִים ג' ט"ה) ת' יוֹחֵמְנָה , עתיד קל נסתרות מן יָחַם (§ 112 , ג') .
- 142 יוֹחֵמְנֵי (מַשְׁמֵי נא ז') ת' יוֹחֵמְנֵי , עבר פֻּעַל מן יָחַם (16) .
- 143 יוֹחֵקֵם (נִלְשָׁמִים נג ט"ה) ת' יוֹחֵקֵם , עתיד קל מכפולים .
- 144 מִי יִחַת עֲלֵינוּ (יִשְׁמֵי נא י"ג) עתיד קל מן נחת ; יִחַת אפרים (יִשְׁמֵי ז' ט"ה) עתיד נפעל מן חָתַת (§ 91 , ט' ; § 100 , ג') .
- 145 יוֹחֵקוּ (ז"א יו"ה ט"ה) ת' יוֹחֵקוּ , עתיד הפעיל מן חָקַק .
- 146 יוֹדַע (מַשְׁמֵי קח ו') ת' יוֹדַע , עתיד קל מן יָדַע .
- 147 יוֹשִׁיב (ז"א נד ט"ה) ת' יוֹשִׁיב , עתיד הפעיל מן יָשַׁב , וכן יוֹשִׁיב (יִשְׁמֵי יו"ה ט') עתיד הפעיל מן יָלַל (1) .
- 149 יוֹסֵךְ (שמו"ס ג' ט"ג) ת' יוֹסֵךְ , הפעיל מן יוֹסֵךְ , וכן יוֹשֵׁם בארון (נִלְשָׁמִים ג' ט"ז) ת' יוֹשֵׁם , הפעיל מן שוֹם .
- 151 יוֹכְדֵנוּ (מַשְׁמֵי ג' ט"ג) ת' יוֹכְדֵנוּ , עתיד פֻּעַל מן יָכַד , בנוי נוספת וכנוי מ"ב (§ 122 , ט') .
- 152 יוֹכְנָנוּ (ז"א נא ט"ז) ת' יוֹכְנָנוּ , עתיד פֻּעַל מן פון בכנוי נסתר .
- 153 יוֹכְסֵמוּ (מַשְׁמֵי יו"ה ט') ת' יוֹכְסֵמוּ = יוֹכְסֵמוּ , עתיד פֻּעַל נסתרים מן יָכַח בכנוי נסתרים מו"ה ט' (209) .
- 154 יוֹכְתוּ (נִלְשָׁמִים ט' ט"ז) ת' יוֹכְתוּ = יוֹכְתוּ , ויִכְתוּם (מַשְׁמֵי יו"ה ט"ה) ת' ויִכְתוּם , עתיד הפעיל מן חָתַת כיו"ד ההפך .

(1) והשעם לאלה הזרים עיין במכוא לנה"ב צד 116 , כי אין להאריך פ"ד .

- 155 יָבַת (ישׁים כד י"ג), יָבַתוּ (יכסוּס מו ט'), לִיבֵי ד כ"ג), ת' יִבְתָּ, יִבְתָּו, עֲרִידֵי הַפְעֵל מִן קָמַת, כִּדְנַשׁ ת' נח (103 §, ג').
- 156 וְלִדְתָּ (גלגלסוּס מו ט"ו) ת' וְלִדְתָּ, בִּינּוּנֵי יַחֲדָה מִקָּל, וְכֵן יִשְׁבְּתִי (יכסוּס כג כ"ג), ת' יִשְׁבְּתָּ, או מִרְכָּב מַעֲבָר וְכִינּוּנֵי (112 §, ג').
- 157 וְלִיזוּ (כסגו ד כ"א) ת' וְלִיזוּ, עֲתִיד הַפְעִיל מִן לִזוּ, וְכֵן
- 158 וְלִינּוּ (כסגו יד כ"ג), עֲתִיד הַפְעִיל מִן לִין, כִּדְנַשׁ ת' נח (96 §).
- 159 וְלִינּוּ (כסגו טו כ"ג) ת' וְלִינּוּ, עֲתִיד נַפְעֵל מִן קָמַס (100 §, ד').
- 160 וְלִינּוּ (גלגלסוּס ו כ"ג), בְּפִיפ רַפִּי עֲתִיד קָל מִן קָהָה; וְיָמָה (כסגו טז כ"ג) כִּדְנַשׁ פִּיפ, נַפְעֵל מִזֶּה הַשֵּׁרֶשׁ.
- 161 וְלִינּוּ (כסגו טז כ"ג), וְלִינּוּ (גלגלסוּס כו כ"א) ת' וְלִינּוּ, וְלִינּוּ, הַפְעִיל מִן קָלֶשׁ (בַּעֲכֹאֲמֵעֵן, טַאֲמַעֵן).
- 162 וְלִינּוּ (כסגו טז כ"ג) ת' וְלִינּוּ, עֲתִיד נַפְעֵל מִן קָמַצָא.
- 163 וְלִינּוּ (ישׁים כד כ"ג) ת' וְלִינּוּ, עֲתִיד נַפְעֵל מִן מְרַד, כִּנְחָה ת' דגש (100 §, ג').
- 164 וְלִינּוּ (כסגו טז כ"ג) ת' וְלִינּוּ, עֲתִיד קָד נִסְתָּרִים מִן אָמַר, בִּכְנוּי נֹכַח.
- 165 וְלִינּוּ (כסגו טז כ"ג) ת' וְלִינּוּ, הַפְעִיל מִן גְּצִין (כִּלְיָהֵעֵן), בְּאִלְפֵי ת' אוֹת הַכֶּפֶל (100 §, ד').
- 166 וְלִינּוּ (כסגו טז כ"ג) ת' וְלִינּוּ, הַפְעִיל מִן נוּאָ (אֲבוּוַעֲנִידִג מֵאֲמַעֵן).
- 167 וְלִינּוּ (ישׁים י"ט) ת' וְלִינּוּ, כִּדְהַפֵּךְ אוֹתוֹת (34), וְכֵן נִשְׂוֹא (כסגו טז כ"ג) ת' נִשְׂוֹא מִן נִשְׂוֹא.
- 168 וְלִינּוּ (כסגו טז כ"ג), עֲתִיד הַפְעִיל מִן עוּד, וְכֵן וְיָשַׁד (דס"א ט כ"ג) מִן עוּד.
- 169 וְלִינּוּ (ישׁים כז כ"ג), עֲתִיד קָל אוֹ הַפְעִיל מִן עוּט אוֹ עִיט (הֲאִי־ט אֲנַפְאוּרִיעֵן).
- 170 וְלִינּוּ (ישׁים טו ט"ז) ת' וְלִינּוּ, כִּדְהַפֵּךְ אוֹתוֹת (167, 34), פִּעֵל מִן רוּע.
- 171 וְלִינּוּ (כסגו טז כ"ג), עֲבָר פִּעֵל מִן יָקָה, כִּכְפַל פִּיפ וְעִיפ (113 §, ג').
- 172 וְלִינּוּ (ישׁים טז כ"ג), הַתְּפַעֵל מִן פַּעַל הַשֵּׁם צִיר (בְּאֲמַעֵן).
- 173 וְלִינּוּ (כסגו טז כ"ג), וְלִינּוּ (גלגלסוּס כח כ"א), עֲתִידֵי קָל מִן יָצַק (30).
- 174 וְלִינּוּ (גלגלסוּס ט כ"ג), וְלִינּוּ (ישׁים כד י"ג), וְלִינּוּ (יכסוּס ט כ"ג), עֲתִידֵי קָל מִן יָצַר (כִּלְדִיעֵן, טַאֲמַעֵן) ת' וְלִינּוּ וְלִינּוּ (91 §, ט'), הַעֲרָה 1; אוֹרֶם וְלִינּוּ (ישׁים כג ו'), -טט ט' מִן נָצַר (הִיטֵעֵן).
- 175 וְלִינּוּ (כסגו טז כ"ג), וְלִינּוּ לָן (גלגלסוּס כג ט'), עֲתִידֵי קָד מִן יָצַר (כַּעֲדִיעֵנַג טִיין) (114 §, ט').
- 176 וְלִינּוּ (כסגו טז כ"ג), עֲתִיד קָל מִן צוּר (כַּעֲלִיעֵעֵעֵן, פִּעֲרִיבִינְדִיעֵן, כִּלְדִיעֵן).
- 177 וְלִינּוּ (ישׁים כג י"ג) ת' וְלִינּוּ, עִימֵי וְנִשְׂוֹ, עֲתִיד קָל מִן יָצַת, כִּדְנַשׁ ת' נח (91 §, ג').
- 178 וְלִינּוּ (כסגו טז כ"ג), עֲתִיד קָל ב' מִן קָבַד (99 §, ד').
- 179 וְלִינּוּ (כסגו טז כ"ג) ת' וְלִינּוּ, עֲתִיד קָל מִן יָקַן, כִּדְנַשׁ ת' נח.
- 180 וְלִינּוּ (ישׁים יט ט"ז), עֲתִיד קָצַר קָל מִן קָשָׁה (שׁוּעֵר, הֲאִרַט טִיין).
- 181 וְלִינּוּ (דס"ב לו י"ג), הַפְעִיל קָצַר מִזֶּה הַפְעֵל.
- 182 וְלִינּוּ (כסגו טז כ"ג) ת' וְלִינּוּ, עֲתִיד הַפְעִיל מִן אָרַב (כִּסְפֹּת אל 88 §).
- 183 וְלִינּוּ (כסגו טז כ"ג) מִרְכָּב מִן יָרְדָה וְכֵן יָרְדָה (112 §, ט').
- 184 וְלִינּוּ (כסגו טז כ"ג) ת' יָרַן, עֲתִיד קָל מִן רָנַן, וְכֵן
- 185 וְלִינּוּ (ישׁים כג ד') ת' יָרַן, עֲתִיד קָל מִן רָצִין (190).
- 186 וְלִינּוּ (יִתְקַלֵּל י"ג), עֲתִיד נַפְעֵל מִן רוּם, כִּדְנַשׁ נוֹכַח בְּמִיִּם (98).
- 187 וְלִינּוּ (גלגלסוּס כ"ג), עֲתִיד נַפְעֵל מִן רָכַף (100 §, ג').

- 188 וַיָּרֶם תּוֹלְעִים (שמות פי כ"ג) ת' וַיָּרֶם, לפי תמונתו עתיד קל מן רוּם, אולם לפי ענינו מן תָּמַם, מלשון רָמָה .
- 189 וַיַּעַב (נחלתים כ"ג י"ג) מלרע, או עתיד נפעל מן רָעַע (איבעל זיון) או עתיד קל מן יָרַע ; אולם באיוב (כ כ"ג) מלעיל, עתיד קצר קל מן קָעָה (אבוידען) .
- 190 וַיִּשְׁדָּד (סנאים כ"ג י') ת' וַיִּשְׁדָּד, עתיד קל מן וַיִּשְׁדָּד (עערוויסטען) (184. 185) .
- 191 וַיִּשְׂוּ (סנאים כ"ג י"ג) ת' וַיִּשְׂוּ (כ"ג י"ג), עתיד הפעיל מן נָשָׂא (בהפעיל : טיישען) .
- 192 וַיִּשְׂם (יכמים ט"ג כ') ת' וַיִּשְׂם, עתיד הפעיל ב' מן שָׂמַם בתמונה ארמית, וכן וַיִּשְׂם (במדבר כ"ג כ"א) .
- 193 וַיִּשֵׁם (יכמים ט"ג כ"א), עתיד קל ב' מן שָׂמַם (§ 99, י') .
- 194 וַיִּשְׁלַל (דברים כ"ג כ"ג) ע"מ וַיִּשְׁלַל, עתיד קצר קל מן שָׁלַח—שָׁלַל (הערוויסיערענען) .
- 195 וַיִּשְׁפָּטוּ (שמות כ"ג כ"ג) ת' וַיִּשְׁפָּטוּ, וכן תַּעֲבֹרְכִי (יום ג' ח') ת' תַּעֲבֹרְכִי .
- 196 וַיִּתְּא (נחלים כ"ג כ"א) ת' וַיִּתְּא, וַאֲתָה, עתיד קל מן אָתָה (§ 111, י') .
- 197 וַיִּתָּם, וַיִּתְּמוּ, וַיִּתְּמוּ— עתיד קל ב' מן תָּמַם, אולם וַיִּתְּמוּ בנפעל (§ 99, י') .
- 198 וַיִּתָּם (ת' וַיִּתָּם), וַיִּתְּמוּ, וַיִּתְּמוּ— עתיד קל, נפעל, הפעיל מן תָּמַם (102, 100, § 99, י') .
- 199 וַיִּתְּמַחֲמַח (נחלתים י"ג כ"א), התפעל מן מִתְּחַח בכפל פ"פ .

ב

- 200 בְּנִלְוֹתָךְ (שנאים כ"ג כ"א) ת' בְּנִלְוֹתָךְ, מקור הפעיל מן נָלַח (פּאַללענדען), בדגש נוסף בנין .
- 201 בְּשִׁבְךָ (יכמים ט כ"ג), בינוני קל מן שָׁכַד (לעגען) עם כ' הדמיון .

ג

- 202 לְחַמֵּם (ישעיהו כ"ג י"ג) ת' לְחַמֵּם, מקור קל מן חָמַם, בשלמות ע"מ לְחַנְּכֵם (ס' י"ג) .
- 203 לְיִשְׁדָּד (דברים כ"ג כ"ג), מקור קל מן יִשְׁדָּד בדגש נוסף .
- 204 לָלַת (ש"ס ד י"ג) ת' לָלַת, מקור קל מן לָלַד בהסרון ל"פ .
- 205 וַיִּקְנָה (זכריה ט' ד') ת' וַיִּקְנָה, עבר קל מן לִוֵן בו"ז ההפך .
- 206 קָרָא (ש"ס י"ג כ"ג) ת' לִירָא, מקור קל מן יָרָא (פּירשטען) .

ד

- 207 מָאֵן אַתָּה (שמות ז' כ"ג) ת' מָאֵן, מקור פעל ת' בינוני (§ 189, י'), וכן וַשְׁפַח אָנִי (קטלה ד' ג') ת' וַמוֹשַׁבַּח (51, 116) .
- 208 מִבְּעָתָהּ (ש"ס פ' כ"ג) ת' מִבְּעָתָהּ = מִבְּעָתָהּ אֲוֹתָךְ, בינוני פעל יחידה מן בְּעַת (עירשערעקען), בכנוי נוכח .
- 209 מִדְּעָתָנִי (יום ג' ח') או ת' מִדְּעָנִי מן מוֹדַע וְהַתִּיז נוספת (ראב"ע), או מן מוֹדַעַת (משפחה) ת' מוֹדַעַתִּי (ר"ק) .
- 210 מוֹדַעַת (ישעיהו כ"ג י"ג) ת' מוֹדַעַת, בינוני קל מן מוֹדַע (284) .
- 211 מוֹלָבִים (במדבר י"ג כ"ג) ת' מוֹלָבִים, בינוני הפעיל מן לִוֵן (158) .
- 212 מוֹלָבִנוּ (לעני כ"ג כ"א) ת' מוֹלָבִנוּ, בינוני פעל מן אָלַף (נוספות אל § 88) .
- 213 מוֹנָאֵן (ישעיהו כ"ג י') , מרכב מן בינוני התפעל וּמֵן בינוני פעל מן מָאֵן .
- 214 מוֹסִית (דברים כ"ג כ"א) ת' מוֹסִית, הפעיל מן סִית, בדגש ת' נח (נוספות אל § 91) .
- 215 מוֹצֵאֵכֶם (נחלתים כ"ג כ"א) ת' מוֹצֵאֵכֶם, מקור קל מן מוֹצֵא (94) .

- 216 **מְקַלְלֵנִי** (יִשְׁמֵס יו"י), מרכב מן **מְקַלְלֵנִי** וּמִן **קָלוּנִי**, או מן **קָלַל** (פִּלְזָעַן) וּמִן **קָלָה** (בְּעִירֵי־בְשָׁמַצְעַן) 1.
- 217 **מְקַנְנֵהוּ** (שֵׁס כִּי כ"ג) ת' **מְקַנְנֵת**, בִּינוּנֵי פִּעוּל מִן **קָנַן** בְּפִעַל כּוּרִיד נּוֹסֶפֶת.
- 218 **מְשַׁרְתָּ** (פ"א ח פ"ו) ת' **מְשַׁרְתָּת**, וְהַפְתַּח מוֹרָה עַל הַסְרוּן הַתִּיב (נוֹסֶפֶת אֵל § 7).
- 219 **מְשַׁלְּחִים** (דִּבְרֵי־נֹב ב"ח) ת' **הַמְשַׁלְּחִים**, כְּמוֹ לְמַתְעֵב נּוּי (יִשְׁמֵס חֵס ו') ת' **מַתְעֵב**; וְכֵן **מְמַלֵּא** עַל כָּל גְּדוּתָיו (דִּבְרֵי־יֵב פ"ו) ת' **מְמַלֵּא** (§ 184).
- 220 **מְשַׁתְּחוּתָם** (יִחְזַקֵּל ח פ"ו), מרכב מן **מְשַׁתְּחוּתָם** וּמִן **הַשְׁתְּחוּתָם**, מִן **שָׁחָה** (2) § 112, (י), וְרִיב כִּי הַתִּיב הֵב' נּוֹסֶפֶת כְּמוֹ 209, וְרִיל מִשְׁתַּחֲוִים.
- 221 **מְתַדְדָה** (יִשְׁמֵס נֹב פ"ו), הַתְתַּדְדָה (שֵׁס יֵב י'), או פִּעַל מִן **תְּדַד** בְּה"א נּוֹסֶפֶת (ב"ו), או **הַפְעִיל** מִן **תְּדָה** בְּתו"ב בְּרֵאשִׁית ת' ה"א הַפְעִיל (פִּירֶשֶׁט).
- ג
- 222 **נִאֲשָׁר** (יִחְזַקֵּל פ ח') ת' **נִאֲשָׁר**, מִן **שָׁאֵר** בְּאֵלֶיךָ נּוֹסֶפֶת (24).
- 223 **נִאֲרִים** (מִלְטֵי ג פ"ו) ת' **נִאֲרִים** עִימ' נְטָקִים, בִּינוּנֵי נִפְעַל מִן **אָרַר** (§ 100, י') (236).
- 224 **נִבְקָה** (פ"א יז פ"ו) ת' **נִבְקָה** עֵתִיד קָל מִן **בָּזַז**, בַּחֲסוּרֵן דִּגֵּשׁ.
- 225 **נִבְכִים** (שְׁמוֹס יז ג') ת' **נִבְכִים**, בִּינוּנֵי נִפְעַל מִן **בִּוּךָ**.
- 226 **נִבְבַל** (יִשְׁמֵס פד ח'), עֵתִיד הַפְעִיל מִן **בָּלַל** = **נָבַל** (פִּעֲרִינְעִילְקֵעֵן), או ת' **נִבְבַל** מִן **נָבַל**.
- 227 **נִבְבְּלָה** (נִלְמַשֵּׁת יא ז') ת' **נִבְבְּלָה**, עֵתִיד קָל מִדְּבָרִים כְּעֵדֶם מִן **בָּלַל** בְּה"א נּוֹסֶפֶת.
- 228 **נִבְבְּקָה** (יִשְׁמֵס יז ג') ת' **נִבְבְּקָה**, עֵבֶר נִפְעַל מִן **בָּבְקַק** (§ 100, פ"ו).
- 229 **נִבְאָלוּ** (אִיכָה ד י"ד) מרכב מן **נִבְאָלוּ** וּמִן **נָאָלוּ** (§ 112, פ"ו).
- 230 **נִבְדָּקָה** (יִשְׁמֵס ח י"ד) ת' **נִבְדָּקָה**, עֵתִיד נִפְעַל מִן **דָּמַם** בְּה"א נּוֹסֶפֶת.
- 231 **נִבְנֹת** (אִיכָה ג ד') ת' **נִבְנֹת**, בִּינוּנֵי נִפְעַל מִן **יָנָה**, וְכֵן נּוּגִי (שְׁמוֹס ג י"ח) ת' **נִבְנֹי** (65 הַעֲרָה).
- 232 **נִבְלָדָד** (דִּבְרֵי־כ ב ח') ת' **נִבְלָדָד**, עֵבֶר נִפְעַל מִן **יָלַד**, כְּדִגֵּשׁ נּוֹכַח.
- 233 **נִבְסָרָד** (יִחְזַקֵּל נֹב מ"ח) ת' **נִבְסָרָד**, מרכב מִנְפַעַל וְהַתְפַּעַל מִן **יָסַר**, וְהוּא בְּנוּי נִתְפַּעֵל עִיד **לְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה** (§ 112, 255, 241).
- 234 **נִחַל** (שֵׁס פה ג') , עֵבֶר נִפְעַל מִן **חָלַל**; (יִסְכַּשֵּׁי יז פ"ו) עֵבֶר פִּעַל מִן **נָחַל**.
- 235 **נָחַם** (שְׁמוֹסִים כֵּף פ"ו, יִשְׁמֵס חֵס י"ג), עֵבֶר נִפְעַל וּפְעַל טָן נָחַם.
- 236 **נָחַמִים** (יִשְׁמֵס נז ח') ת' **נָחַמִים**, בִּינוּנֵי נִפְעַל רַבִּים מִן **חָמַם** (§ 100, י') (223).
- 237 **נָחַמְתִּי** (יִשְׁמֵס נֹב כ"ג) ת' **נָחַמְתִּי**, עֵבֶר נִפְעַל מִן **חָנַן** (217).
- 238 **נָחַם** (שְׁמֵסִים פד ח') **נָחַם** אוֹתָם, עֵתִיד קָל מִן **יָנָה** בְּכִנוּי חָם ת' יָם, וְכֵן
- 239 **נָחַמְתִּים** (נִפְעַל כֵּף פ"ו) **נָחַמְתִּי** אוֹתָם, עֵתִיד קָל מ"ב מִן **יָנָה** בְּכִנוּי חָם ת' יָם, בְּרִיב הַהֲפָךְ.
- 240 **נָחַמְתָּ** (נִלְמַשֵּׁת כ פ"ו), בִּינוּנֵי נִפְעַל לִיחִידָה מִן **נָחַם** (אִי־בִעֲרוּוִינְעֵן).
- 241 **נָחַפְרָה** (נִשְׁמֵס כֵּף ח'), נִתְפַּעַל מִן **כָּפַר** (§ 112, פ"ו) (233).
- 242 **נָחַר** (יִשְׁמֵס פֶּה פ"ו), עֵבֶר נִפְעַל מִן **כָּרַר**, בְּהוֹרָאת מוֹר (פִּעֲרִי־נִדְעִירֵת).
- 243 **נָחַסְבָה** (יִחְזַקֵּל מֵת ז') ת' **נָחַסְבָה**, עֵבֶר נִפְעַל מִן **סָבַב** (§ 100, פ"ו).
- 244 **נָחַסָה** (שְׁמֵסִים ד ז') ת' **נָחַסָה**, צוּוּי מִן **נָחַסָה**.
- 245 **נָחַסְרָה** (נִשְׁמֵס ג פ"ו) ת' **נָחַסְרָה**, עֵבֶר נִפְעַל מִן **עוֹר**.

(1) וְרִשְׁרָל בְּדִקְרוּקוֹ (§ 700) כָּתַב כִּי הוּא ת' **מְקַלְלֵנִי** = מְקַלְלִים אוֹתִי, כְּנֶהוּג בְּלִשׁוֹן יְרוּשָׁלַיִם (פ"ו ח'). **מְשַׁרְתָּתָהּ** = מְשַׁרְתָּתָהּ, וּבִיוֹצֵר א' שֶׁל שְׁבוּעוֹת: הַפְּלִיגְיָה = הַמְלִבְשִׁים אוֹהֵךְ.

(2) וְלִדְעַת רִשְׁי וְהַרְגוּם מרכב מ' מִלִּים: מְשַׁתְּחוּתָם־מְשַׁתְּחוּתָם.

- 246 נִפְלְאָתָה (ש"ב א כ"ו) ת' נִפְלְאָה (77) .
- 247 נָצִים (שמות כ י"ד) ת' נָצִים, בינוני נפעל מן נָצָה .
- 248 נָצְרָה (מלכים קמ"ג י') צווי קל מן נָצַר, בדגש נוסף .
- 249 נָקְמָה (איוב י"ח) ת' נָקְמָה, עבר נפעל מן קָמַט (§ 100, א') .
- 250 נָקַרְ (ישעיהו ס"ו) , עבר או בינוני נפעל מן קָלַל (שם) .
- 251 נָשְׁדָנוּ (מ"ב ג ד') ת' נָשְׁדָנוּ, עבר נפעל מ"ב מן שָׁדַד .
- 252 וְנָשׁוּ, נִשְׁוֹא (יחזקאל נ"ג כ"ז, מלכים קמ"ג כ') ת' נִשְׁוֹא .
- 253 נָשׁוּי (מלכים נ"ג א') ת' נִשְׁוֹא, מן נִשְׁוֹא (בסמיכות נָשׁוּי ע"ד ל"ה), בינוני פעול מן קל .
- 254 נָשְׁנִי (נחמ"ג ס"א כ"ה), עבר קל מן נָשַׁשׁ ע"מ סָנַי, או ת' נָשְׁנִי, עבר פֶּעַל מן נָשָׁה .
- 255 נִשְׁתַּקְּתָה (שם י"ב כ"ז), נתפעל מן שָׁקָה (241, 283) .
- ע**
- 256 עוֹזָה (מלכים ס"ב כ"ב) ת' עוֹזָה, צווי קל מן עוֹז כה"א נוספת .
- 257 עֹמֶינָה (ש"ד א ז') , בינוני יחידה קל מן עָמָה, כיו"ד נוספת (§ 106, י') .
- 258 עֲלָפָה (יחזקאל נ"ג מ"ו) ת' עֲלָף, בינוני פֶּעַל מן עָלַף כה"א נוספת .
- 259 עֲפָתָה (איוב י"ב) מן עִפָּה (שמות ד י"ג), בכ' סמני הנקבה, כמו וְשֹׁעֲתָה, עֲזָרְתָה .
- 260 עֲרִיָה (יחזקאל מ"ז ז' ועוד שם), בינוני פעול יחידה מן עָרָה, אולם (במקום ג ב' ובי"א א') הוא שם נקבה בהוראת עֲרִיָה .
- 261 עֲשׂוּהוּ (שמות י"ח י"ח) ת' עֲשׂוּתוֹ .
- 262 וְעֲשׂוֹת (ויקרא ס"ב כ"ה) ת' וְעֲשׂוֹתָה, מן עֲשָׂה (100, 83), ע"ד ארסית .
- פ**
- 263 פְּדָעָה (איוב נ"ג כ"ג) ת' פְּדָהוּ, העוי"ן ת' היא השרש, כמו הַתְּנַלְעַל (שם י"א א') .
- 264 פְּתַחַת (יחזקאל כ"ג ז') מקור קל מן נָפַח; וּפְתַחַת (ישעיהו כ"ד י"ז) (גרובע) ברבים פְּתַחַתִּים; פְּתַחַת (מ"ג י"א כ"ד) (בר' פְּחוֹת סמ"ו פְּחוֹת) מן פְּתַח (פאשא) ולכן מלרע .
- 265 וּפְשָׁתָם (מלכים ג ב') ת' פְּשָׁתָם, עבר קל נוכחים מן פִּישׁ .
- צ**
- 266 צִדְקָתָךְ (יחזקאל מ"ג כ"ג) ת' צִדְקָתְךָ, מקור פֶּעַל מן צִדַּק, כתיב נוספת (275, 209) .
- 267 צִמְתָּוְנִי (מלכים פ"ח י"ח) ת' צִמְתָּוְנִי, ככפל הברה תו, עבר פֶּעַל נסתרים בכנוי מדבר מן צָמַת .
- 268 צִנָּה (מלכים ח ח') ת' צִאן, כאל"ף הסרה וה"א נוספת .
- 269 צַק (מ"ב ד מ"ט) צווי קל מן יָצַק; לְצַקַת (שמות נ"ג כ"ו), מקור מן יָצַק .
- ק**
- 270 קִבְתִּילִי (במדבר כ"ג י"ח) ת' קִבְהַ, צווי קל מן קָבַה כה"א נוספת, וכן אֶרְחֵלִי (32) (§ 99, ב') .
- 271 וְקִבְנוּ (שם כ"ג י"ג), צווי קל מן קָבַב, בכנוי נסתר ובנו"ן נוספת, ת' קָבוּ, או באה הנו"ן ת' אות הכפל ת' וְקִבְבוּ (§ 100, א') .
- 272 קָהָם (מלכים י"א ג') ת' לְקָהָם (וענינו: אנכי אשר לקהם), וכן קָח (יחזקאל י"ב י"ב) ת' לְקָח (§ 91) .
- 273 קָהַת (מ"ב י"ב י"ב) ת' קָהַת, מקור קל מן לָקַח .
- 274 קָרָאן לו (שמות ג ב') ת' קָרָאָה מן קָרָא, וכן שָׁמַעַן קוּלִי (במלכים ד כ"ג) ת' שָׁמַעְנָה .
- 275 בְּקָרְבָתָם (ויקרא מ"ז א', שמות ה"ג י"ג) ת' בְּקָרְבָם, מקור קל כתיב נוספת (266) .

1) ויותר נראה כי היא ת' וְנָקְבוּ בתלוף אורחות (170, 34), צווי קל מן נָקַב, כי שרשי נָקַב נרדפים המה (כאור במדבר כ"ג כ"ה), ומוזה גם לא תִּקְבְּנוּ (שם ש"ב) משרש נָקַב .

ר

- 276 לְרֵאָה (יחזקאל כח י"ג), מקור מן רֵאָה ע"מ לְאָהָבָה, לְרֵאָה .
 277 וְרָבִי (בבבא שם כ"ג), קל עבר נסתרים מן רָבַכ ע"מ פָּעוּל (1) .
 278 רָד (שם יג א') עבר מן רוד; לָרַד (שם סה א'), מקור קל מן רָדָד; והיום רָד (שם סה י"ג א') ת' יָרַד, וכן רָדְנוּ (יבמות ב' ב"ג) ת' יָרַדְנוּ .
 279 רָדַם (מגלים סח כ"ח), בינוני קל מן רָדָה בכנוי יָם ת' יָם .
 280 רָשׁ, רָשׁ (דברים א' כ"א, ב' כ"ג) צווי, קל מן יָרַשׁ; רָשׁת, מקור מזה הפֶּעַל .
 ש
 281 בְּשָׂאָם (יחזקאל סה פ"ו), בינוני מן שוּטַם (פֶּעֶרְאֶלְמֵעֵן) .
 282 וְשָׁבְתִי (מגלים כג ו') ת' שָׁבְתִי, מקור מן יָשַׁב בכנוי מ"ב, או ת' וְיָשְׁבְתִי .
 283 וְשָׁבַת לְנִשְׂאִי (יחזקאל מו י"ג) ת' וְשָׁבָה, קל עבר נסתרת מן שׁוּב בו"ו ההפך, וכן אָזְרַת (דברים לג י"ז), נִשְׁפָּחַת (שם כג פ"ו), ע"ד ארמית (59) § 106, הערה (1) .
 284 הַשְׂדֻדָּה (מגלים קנז ח') לְדִיִּק ת' הַשְׂדֻדָּה (§ 184) (210) .
 285 שׁוּב (ישעיה טג י') ת' יָשׁוּב, מקור חסר מן יָשַׁב (278) .
 286 שׁוֹשְׁתִי (ישעיה י"ג), פֶּעַל מן שָׁשָׂה = שָׁסָה .
 287 שְׂמוֹת (מגלים סו ט'), מקור זר מן שָׁמַם (111. 118) .

ת

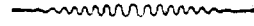
- 288 תֵּאָהָבוּ (מגלים א' כ"ג) ת' תֵּאָהָבוּ ע"מ תִּקְאָנוּ (ישעיה א' כ'), עתיד פֶּעַל נוכחים, או ת' תֵּאָהָבוּ, עתיד קל (298) .
 289 תֵּאָבְלוּ (איוב כ' כ"ו) ת' תֵּאָבְלוּ, עתיד קל מן אָבַל בכנוי נסתר .
 290 תִּבְאָ (שם א' א') ת' תִּבְאָה, עתיד קל מן אָבָה (וואללען) .
 291 תִּבְאִינָה (מגלים סה פ"ג) ת' תִּבְאִינָה, עתיד קל נסתרות מן בּוֹא .
 292 תִּבְאִינָה (דברים לג ט"ו), וְתִבְאִי (שם כ"ד) (בכרי וְתִבְאִי), תִּבְאִינָה (איוב כג כ"א), בשלשתן ת"ו נוספת ת' תִּבְאָה (ישעיה כ' י"ג), וְתִבְאִי (יחזקאל סו א'), תִּבְאִינָה (שם לג כ"א) § 106, הערה (2), וכן בשמות (259) .
 293 תִּבְרָכְנִי (בבבא שם כ"ג) ת' תִּבְרָכְנִי, פתח ת' צירה והדגש בנו"ן נוכף .
 294 תִּגְיוֹן (איוב י"ג ב'), עתיד הפעיל מן יָגַה (טרויען), בו"ד נראה § 106, (ג') .
 295 תְּהוֹרַתְּךָ (מגלים סג ד'), עתיד פֶּעַל מן הוֹת (לְאִישׁטִירִצֵּעֵן) .
 296 תְּהִימָנָה (מגלים כ"ג) ת' תְּהִימָנָה, עתיד הפעיל מן נָמַם בהוראת הָמָה (באָבֵעֵן) .
 297 תְּהִימָנָה (מגלים סג ז') ת' תְּהִימָנָה, בינוני קל .
 298 תְּהִימָנָה (ישעיה כ' ג') ת' תְּהִימָנָה, עתיד קל מן אָנַל (ווענגענען) § 88, (כ') .
 299 תְּהִימָנָה (ש"ס כג ט') ת' תְּהִימָנָה (מגלים יח ט'), עתיד פֶּעַל מן אָנַר .
 300 וְתִחַז (ש"ס כ ט') ת' תִּחַז, עתיד קל מן אָחַז .
 301 תִּחַל (ויקרא כ"א ט') ת' תִּחַל, עתיד נפעל מן חָלַל (עגשווייען) .
 302 תְּהוֹלְלָכֶם (ישעיה נ"א ב') ת' הוֹלְלָתְכֶם (170, 34) § 209 .
 303 וְתַחֲשׁוּ (איוב נ"א ט') ת' וְתַחֲשׁוּ, עתיד קל מן חוֹשׁ (168) .
 304 וְתִכְבֶּה (שם י"ח ט') ת' וְתִכְבֶּה, עתיד קצר קל מן פָּתָה .

(1) או ת' וְיָרַבּוּ (קל עתיד נסתרים בו"ו ההפך כחבריו שם) ונשמטה הו"ו והוטל הקמץ על הו"ו, ומלה רופנו (איוב כ"ג) כמו רָפַז (צווי מן דמס) בחלוף אותיות דומות, כחרגומה: אוריכו.

- 305 תָּכַד (נכנס נג י"ח) ת' תָּכַד (318), עבר הפעל מן נָכַד (1).
- 306 וּתְלָה (נכנסים מו י"ג), עתיד קל קצר מן לָהָה = לָאָה (ערימורעט, ערשפאפט זיין) (§ 110).
- 307 תָּלַן (שפטים יט כ'), ת' תָּלַן, עתיד קצר קץ מן לָן או לִין (§ 96, י').
- 308 תָּמְחִי (יבמות י"ח כ"ג), עתיד הפעיל נוכח מן טָחָה, או ת' תָּמְחָה והי"ד מן השרש, או ת' תָּמַח (נחמ"ד י"ז) והי"ד נוספת.
- 309 תָּמְנוּ (איכה ג כ"ג) ת' תָּמְנוּ=תָּמוּ, עבר קל נסתרים (2) מן תָּמַם (§ 100, י').
- 310 תָּמַר (שמות כג כ"ה), עתיד הפעיל ב' מן תָּמַר=מָרָה (נוירערשפאפענסטיג זיין) (§ 102, י').
- 311 אִשֶׁר תָּנָה (מלכים ח כ') ת' תָּנָה (§ 91, ז').
- 312 וּתְנַיִקְהוּ (שמות כ ט') ת' וּתְנַיִקְהוּ, הפעיל מן נָקַ, ולדעת הראב"ע הפעיל משרש נוק, ע"ם תְּשִׁיבָהוּ.
- 313 תָּסַף רוּחָם (מלכים קד כ"ט) ת' תָּסַף, עתיד קל מן אָסַף (זמאמלן).
- 314 תְּעַנְנָה (יחזקאל י"ג) ת' תְּעַנְנָה, עתיד נפעל נוכחות מן עָנַן בחרון דגש כנרין.
- 315 תְּעַנְנָה (יחזקאל ז י"ג) ע"ם תְּסַפְּנָה, עתיד קל לנוכח ככנוי נסתרת מן עָנַן=עוֹן.
- 316 וּתְפֹצְוֹתֵיכֶם (יבמות כג כ"ד) ת' וּתְפֹצְוֹתֵיכֶם, הפעיל עבר מ"ב ככנוי נוכחים מן פּוֹץ, והת"ו הראשונה ת' ה"א (318, 305), והחולם הא' לָוַג (8).
- 317 תְּצַלְּהָ (מ"ב כ"ה י"ג, יבמות יט י'), עתיד נפעל מן צָלַ; תְּצַלְּיָנָה (ש"ס ג י"ב), עתיד הפעיל א' מן צָלַ.
- 318 תְּרַגְּלִי (יחזקאל י"א ג') ת' תְּרַגְּלִי, עבר הפעיל מן רָגַל (316, 305).
- 319 תְּרַגְּהָ (איוב ג כ"ג) ת' תְּרַגְּ בַהֲיָא נוספת, קל עתיד ב' מן רָגַן, והסגל כנרין ת' קמין (§ 74, הערה 9) או ת' תְּרַגַּן, והה"א ת' אות הכפל כמנהג אותיות א' נ' ה' (נוספות אל § 1).
- 320 תְּרוֹץ (יחזקאל כט ז') ת' תְּרוֹץ, עתיד נפעל מן רָצַץ, בתמונת נע"ו.
- 321 וּתְרַץ (שופטים ט כ"ג) ת' וּתְרַץ, הפעיל מן רָצַץ.
- 322 תְּשִׁי (נכנסים נג י"ח), עתיד קל נוכח מן שָׁהָה (פֶּרְעוֹגֶעֱסֶטֶן, בלשון ערבית) ת' תְּשִׁי ע"ם תָּמְחִי (פֶּרְעוֹשֶׁט באלוה"ק) ולדעת הראב"ע היא ע"ם תָּמַ והי"ד נוספת.
- 323 תְּשַׁעֵּץ (ישעיה ט"ז) ת' תְּשַׁעֵּץ, עתיד קצר התפעל מן שָׁעַץ (שויען).
- 324 תְּתַבֵּר (ש"ב כג כ"ז) ת' תְּתַבֵּר (מלכים יח כ"ו), עתיד התפעל מן תָּבַר או תָּבַר.
- 325 תְּתַמֵּן (יחזקאל כד י"ח) ת' תְּתַמֵּן, עתיד קל ב' מן תָּמַם (198).
- 326 תְּתַפֵּל (ש"ב כג כ"ז) ת' תְּתַפֵּל (מלכים יח כ"ו), התפעל מן תָּפַל ת' תָּתַל.
- 327 וּתְתַצֵּב (שמות ג ד') ת' וּתְתַצֵּב, התפעל מן יָצַב.

תם

- (1) ולדעת החכם גרעטץ הוא כמו פָּתַן, ע"ד כבש כשכ (§ 209) מאָנאַטס-שריפט 10 י"ג (1861).
- (2) כן הוא דעת התרגום ור' יונה והראב"ע (מלכים מד ז') בשם מרדכי ספרד, ודעת רש"י בעצמו, אולם כפי הוש מפרשים שהביא שם רש"י הוא מ"ב עם כנוי-נו, כמו האם תָּמְנוּ לגוע (שפ"ד יז כ"ח), וכן דעת הר"ק במכלול שהוא כמו תָּמוֹנוּ, וכנראה נוטה גם בעל השעמים לזה, ולכן השעים פה מלעיל כרין מ"ב ככנוי-נו, ובתהלים (מד ז') תָּמְנוּ חַפֵּשׁ מַחֲפֵשׁ, היתה הגרסא לפני רש"י כפי"ה: מַמְנוּ, נגד המסורה שלנו. והמבאר לאיכה לא הבין שם כונת רש"י (עין פה עמנוני בהגיד ע"ע ט' 15).
- (3) זאת דעת געוועניוס, וי"א כי הוא שם מן תְּפֹצְוֹתֵיכֶם ור"ל תְּפֹצְוֹתֵיכֶם (עין אוד"ש לב' דמוס זייען תקצ"ט), והדעה הראשונה סבבמת יותר לפשט הכתוב.

נוספות

נקוד

(כלל א') מלת אות לרוב מין זכר, ועל המעט מין נקבה (פ"ו נקטו § 24), והמדקדקים נקבוה לרוב, כאשר היא בארמית, להבדילה מן אות (צ"יטען, וואווערער), כאשר הכדילו ברבים לאמר אותיות ת' אותות (כנ"ש 6 י"ד, וכוונתם).

(ש) הוראת שמות אלף בית לפי דעת רבים הן: אָלף (שטייער או שיפף) 1, בית (הויז), נָמל = נָמל (קאממעל או שיפפבריקקע) 2, דָלָת (טהורע), הָא (לופטלאך), וָן (האקען, נאגעל), וָן (וואסע), תִּית (קאהלענצאנגע), מִית (רינגעלנרע שלאנגע) מן פֿוה 3, יָד (האנד), פֿף (געקריממע האנד), לָמָד (אָכטענשטאַעל), מָם (וואסער) מן מִים 4, כמו שֵׁשׁ מן שֵׁשׁ, גוֹן (שיש), סָמָך (שטיטצע, לעהגע), עֵין (אויגע), פֿה (מונד), צָדִי (השראָרענגעדעס או האקען), קוֹף (לאך איינער אַקסט או אָדילאך) מן קופא בארמית 5, רִישׁ (קאָפּ) מן ראש, שֵׁן = שֵׁן (צאהן), תּוֹ (צייכען) 6, ושמותיהן אלה על תמונותיהן אשר להן בכתב עבר, וגם בכתב אשורי אשר לנו כעת נמצאים עוד דמויות רבים לאלה השמות. ועל תולדות הכתב בכלל נכבדות ידבר רמכמ"ן בספרו ירושלים דיב, עיין שם, כי נפת תמונה שפתיו.

(כלל ב') הוראת שמות התנועות הן: קָבוֹץ (צוואממענציעהונג דעס מונדעס), פֿתַח (אָפּענונג דעס מונדעס), צִיָּרָה (צעררייסונג) מן צָרָא בסורית ובארמית, קָגַל (טרויבע), חִוּרֵק (קנירשונג, קריישען), חוֹלָם (דער פֿאַללע, מיט פֿאַללעס מונדע געשראַפֿענער טאָן), שֶׁרֶק (צישען, פֿפֿייען) מן שֶׁרֶק, קָבוֹץ (צוואממענדריקונג דעס מונדעס) 7 (עיין געזעניוס).

(כלל ג') שֶׁנָּא מן שֶׁנָּא (נישטיג, לעד), כי האות אשר בא בה השוא היא ריקה מבלי תנועה, וקראוהו שֶׁנָּא ולא שֶׁנָּא, להראות בראשיתו את נקוד השוא (י), כאשר קראו פֿתַח ת' פֿתַח, קָבוֹץ ת' קָבוֹץ וכדומה, ויש כותבים שֶׁבָּא בבית, כי הליכות שֶׁבָּא קוּי למו, אולם יסודם מאפע.

(§ 1) גם בשאר אותיות נמצא חלוף זו בזו, אלה מצד מוצא אחד, כמו עֵלֹז עֵלֶם עֵלֶץ, זַעֵק צַעֵק, מְלָאִים רַי מְלָחִים משרש מלה, תְּלָאִים (שי : י) ת' תְּלָחִים משרש מלה, מְחָשֶׁךְ (פּוֹלֵס פּוֹ י"ט) ת' מְחָשֶׁךְ בסו"ן (כ"י ע"ט), ולהפך הַשֶּׁךְ הַיּוֹם (יחזקאל כ"י"ט) ת' הַשֶּׁךְ, נַפְשׁוֹ (נפוש ג"ב י"ט) ת' נַפְצוֹ וכדומה; וגם ר' באות אהח"ע, כמו מְעַמָּה (יחזקאל כ"ב) ת' מְרַמָּה.

- 1) בארמית: אָלפָּא (עיין ערך מל"ן, ערך ארם). — 2) שם.
- 3) וי"א כי טַט מן סמטא (בירשטע, בעזען), ובלשון יונית נקרא אות פית בשם סִימָא.
- 4) מ"ם (הצורה מושבת י"ד אחריה), מפני שהבניה דומה קצת אל מעין כִּים. 5) שם. —
- 6) וי"א מן תַּא (געמאך, ציממער), ובלשון סורית תַּיָּא (געמאך), מאשר היא כתבנית תוד (בית יהודה ח"ב צד 120).
- 7) רוש"י ומדקדקים אחרים הקודמים קראו לחולם מלאפום, לקבוץ שודק, לסגל פתח קטן, לפתח פתח גדול, לצירה קמץ קטן, לקמץ קמץ גדול ולחיריק שבר. גם הנקודות מתלפזות זו בזו, כאשר ארבר במ"א א"ה.

גם באות נ' כמו הכל סר (סאים יד ג') ת' סג (כד"ף עט), ואלה מצד חלוף אחריו כמו האש, אש (סכסו י', ט"ז יד י"ט) ת' ה'יש, יש, כתרנומו האית, אית (עיין נוספות אל § 51), היוצר (זכנים י"ג י"ג) ת' האוצר, וכן מי אַנְהַמְךָ (יטשים כל י"ט) ת' ינחמד, לו איש . . . אַמְיָן (מיכס ב י"ט) ת' יפיה, האַנְפָה (ס ו י"ט) ת' היוכה (פיין נכזים נהלאנ"ט יד יג ס"ג), וכן אַנְהַנְדַע (נמדדנ יג ו') ת' יתועד; ואלה מצד הרמיון במכתב כמו וְדִיפַת (דס"א ב ו') וְרִיפַת (נכ"ש ב ג'), וְדִנְיָם (שס ט ד) וְדִנְיָם (דס"א ב ז'), וכן דְבַלְתָּה רְבַלְתָּה, רְעוּאֵל דְעוּאֵל, צְדוֹ צַעְדִינוּ (איכס ד י"ט) ת' צָרוּ, ואלה מצד שדומות ככתב עבר או שומרוני, אשר בו היו כתובים לפנים ספרי הקדש (1), כמו בְעֵינִים (שמיס י"א י"ז) ת' בְעֵצִים, וְאָרָא (יכסיס ב ח') ת' וְהָרָא, אַנְפִיר (שמוס ב כ"ד) ת' תַּנְפִיר (2), וְנָתַם (ט"ב כג ד') ת' נָתַךְ וכדומה; ואלה מצד חלוף אותיות למניד כמו מורות מזלות, מפלשי מפרשי, אלמנותיו (יחקל: יח ז') ת' ארמנותיו, ועד אָבֵל הגדולה (ש"ב ו י"ח) ת' אבן (כס"י עט), נְשָׁפָה (נחמיס יג ז', יגזר עט) ת' לשכה, נבוכדנאצר (ט"ב כה ב"ג) נבוכדנאצר (יכסיס כד ב'), רתה רְתִיָה (יחקל: כד ט') ת' נתחיה, יען הַמְיָכֵם (שס ב ז') ת' המרכם, כחרתיך כבור עניי (שמיס סח י') ת' כהנתיד, כתרנום פִתֵן כליות (יכסיס יו י') פִתֵן כוליות; גם חלוף אנ"ה ת' אות הכפל, כמו פָּאָו (שמיס יח ז') ת' בזוו, מְעוּנִיה (שס כג ב"ה) ת' מעוניה, פְּפָה (יחקל: יז ו') ת' כפפה (§ 100, ט'), תְּרָגָה (איכס ג כ"ג) ת' תרגן, אַתְנָה (אשכס ב י"ד) ת' אתנן (כס"י), וכן נוין ת' ה"א, וְנִקְבָצוּ (יח"ב ג ב"ה) ת' והקבצו, נְשַׁפְרְתִי (יחקל: ו ט') ת' השברתי, נִדְעַתִי (שמיס ו ג') ת' הודעתי כתרנומו אִדְעִית (3), גם ה"א ת' מ"ם, עֲצָה עֵינֵינוּ (שמיס יו ז') ת' עֵצִים; ואלה מצד חלוף הגופים והומנים כמו: וְשָׂא וְשִׂית (איכס ג ב"ה) ת' תשית, וְבָשׂוּ (שמיס ח כ"ג) ת' תבשו, הָבִו (דכסיס ג ב') ת' הָבוּ, תְּרַנְלְתִי (אשכס י"א ג') ת' הרגלתי, וְאֶתְפַּלֵּל (נחמיס ד ד') ת' ומתפלל, וכמעט כל האותיות מתחלפות אשה ברעותה (4), וגם נמצא בהן חסרון ויתרון כמו כ"ף של הַעֲרָבָךְ (יחקל: כו ב"ג), בְּאֶבֶה (נכ"ש י י"ט), וְאֵלֶיךָ מִן אֲבִי הַשּׁוּדָה (איכס ב כ"ה), אֲבִי אֵשׁ (יחקל: כה י"ג ס"ג), וביחוד באותיות ד'ל מְגִיד, כמו תְּדַמּוּר (דכ"ג ב ז') ת' תָּמִר, ולהפך דָּבַע (דכ"ג ב י') ת' דָּבַע (ט"א ס ב"ה); עֲפָדִי ת' עֲפִי; שְׁלֵאֲנִי (איכס ג כ"ג) מִן שְׁאֲנִי; פְּרָמֵל מִן פְּרָם; עֲרַפֵּל מִן עַפֵּל = אַפֵּל (פיין ח"ט ח"ט אגלס ב'), פְּלִנְאֶר (דס"א ס ו') — פְּלִאֶר (מ"ג טו ב"ס); אֵי שְׁבַר (שמיס ג ד') ת' אֵין; — נִמְקָה (ש"ס טו ט') ת' נבוה; מְרָבֵל (דס"א טו ב"ה) ת' מְרָבֵל מִן כְּבֵל; דְרַמְשֵׁק דְמִשֵּׁק; שְׂרָבִיט (אשכס ד י"ט) ת' שְׂבַט, שְׂרַעַף מִן שַׁעַף, פְּרָסֵם מִן כֶּסֶם (פיין נהקנמס ר"ח ווייסט דס"י) (5).

גם עיין לפעמים חסרה, ולא לכד אחר אות שואית, כמו פי ת' פְּעִי (§ 134), (§ 2)

ומי יחודה (שמיס טח ב') ת' ומימי וכדומה, כי גם יז, כמו נַתְקִי כַפּוֹת (יח"ב ד י"ח) ת'

- 1) עיין מכתב שד"ל בכרמי שומרון, גם יאָסֵט געשיכטע רעס יודענשהומע, לייפציג, 1857.
- 2) עיין מחברת הערוך לר"ש מרחון חלק הרקוק, והערות להולדות רש"י מצד ל"ד ואילך.
- 3) גם יו"ד בחי"ת, והוציאנו לְרִוְיָה (סאים טו י"ג) ת' לְרִוְחָה, כתרנומו ואפקתנא לְרִוְחָתָא.
- 4) לויית חן בשם הבלמסי ז"ל (צר ו"ו ע"ב), ומה שכתב, 'חוני משיין ימין' אינו, כי נמצא בחשףך ת' מַחְשָׁךְ (לעיל), הַרְוֶשָׁה (יכסיס יו ב') ת' הַרְוֶתָה, כרושים ברותים, ותוללניו שמתה (סאים קלו ב') ת' ושוללניו, ע"ר לא"ר כמו שור תור, שב תב (ר"ח"ה בוולת ליום א' ש"פ).
- 5) ולכד זה נמצא א) יו"ד פ"ם חסרה (סלים זרות 278, 285); ב) כ' פ"ם חסרה: סותה (נכ"ש סס כ"ג); ג) ל' ג"פ חסרה (מ"ז 272); ד) מ"ם השמוש חסרה בכינוי: (מ"ז 51, 116, 207); ה) יו"ד יתרה (מ"ז 34, 257); ו) ת"ו יתרה (מ"ז 209, 266, 267, 275); ז) ל' ל"ם יתרה (מ"ז 25); ח) מקור כמולים עם ת' יתרה (111, 118, 287).

בעתקו, נְמִיקוּ (ספרי ט"ז ט"ז) ת' יעמיקו; בְּדָן — עֲבָדוֹן; וגם לפעמים נוספות כמו במלות: צִשְׁתִּי עֶשֶׂר—עֶשְׂרָה, בְּדַעְתּוֹ (ספרי ט"ז ט"ז), רָשָׁע (ספרי ט"ז ט"ז), בְּעֵי (ספרי ט"ז ט"ז); ועל כל אלה החלופים וחסרי ויתור וכדומה נמצא אתי בכתובים חסר מיוחד בשם "ארבע מדות", לו יזכני ה' להוציא לאור.

ודל הרדה (צדק התכה תבת השוא א' חגיה) כל שוא שאחרי נגינה עצמית הוא שוא נח. ואחריו נמשך ב"ו בתלמודו (§ ט"ז) לאמר: "ואם יש לפניה (לפני השוא) נגינה והיא בעצם מלעיל בין שהיא ת"ג ובין שהיא ת"ק היא שוא נח, כמו וְכַלְתִּי, קְמַנְתִּי, דְּבַרְתָּ, שְׁמַרְתָּ וכו'". ולחלן (שם § כ"ב) הוסיף לאמר: "שוא שאחרי נגינה שהיא בעצם אפילו אחרי ת"ג שוא נח". אולם מה יענו במלות תְּחַלְוּ אִיכִי, תִּנְיָכִי, וְעִוְרִיכִי (ספרי ט"ז ט"ז), בְּתָתָהּ וכו' וכו'? הלא באלה הנגינה היא בעצם מלעיל, ובכ"ז השוא הוא נע בעדות רפיון בנ"ד כפ"ת שאחריה? ולכן נראה לי כי אך אחרי ת"ג לפני אותיות השמוש הנמנים (§ 4) הוא נח, ואינו תלוי בנגינה בעצם. והמסלול הדק היטב באמרו (מסלת הנקוד נתיב ד' שביל י"ט): "כל שוא שאחרי ת"ג הוא שוא נע, זולת בהיות הנגינה באות המנוקדת בת"ג או יתכן (ר"ל יכול) להיות אחריה שוא נח או ד"ח".

זולת אות גרונית בא לפעמים חמף פתח באות שואית: (6) באות הראשונה מכ' אותיות דומות: רְבֻבוֹת; (7) באות שואית החסרה דגש: הַצְּפַרְדְּעִים, הַמְּטַהֵר, להורות כי חסר דגש והשוא נע; ולפעמים בא רק מתג לפני השוא: הַמְּטַהֵר; (8) אחר ו"ו שרוקה בראש המלה: וְשָׁחָה, וְשָׁמַע; (9) אחר תק"ל: מִשְׁכֵּנו, סִבְבֵי; (10) לפעמים בפעלי אב"ב, כרך: תִּאֲבָלְנָה, אֲבָרְכָה (וכל לשון ברכה שהטעם בכ"ף, הרי"ש כח"פ בר מן הד: בְּרַכְתָּ — (דגש ד ט"ז) — (בג"ד י"ט ט"ז) — חמף קמין בא: (6) בהולמים ת' הולם: שְׁבָלִים, צְפָרִים, אֲבָרְכָנָה, ולרוב בקו"ף: קְדָקְדוּ, תִּפְכְּנֻ וכו' וכו'; (7) בכלתי הולמים: לְפַחָה, וְעַדָּה, וְצַעְקִי (י"ט ט"ז) (שד"ל בדרדוקו § 40-42).

וכחרו בפתח להרחבת אות גרונית, לפי שהפתח הוא הרהבה שבתנועות קמנות, ולכן באה (1) ת' שוא נח, כמו שְׁמַעְתָּ, וַיַּחֲדֵ ע"מ קְתַבְתָּ, וַיַּפֵּת (§ 90, 107); (2) ת' שוא נע לפני חמף פתח, כמו בְּעֵבֶר, בְּעֵבֶר, וכן שְׁהַמִּי; (3) ת' חמף פתח לפני שוא נע או אות גרונית, כמו יַעֲבֹדוּ, הַעֲדַתִּי, הָאֵם; (4) ת' קמין קמן וגדול, כמו וַיִּנַּח, וַיִּנַּע ע"מ וַיִּקַּם; דְּבַרְכֶם כֵּן, קְתַבְכֶם כֵּן ת' דְּבַרְכֶם, בְּתַבְכֶם מִן דְּבָרֵי דְבַרְךָ, ודינו אז כאביו להיות הברה פשוטה והשוא שאחריה נע, ובנ"ד כפ"ת שאחרי השוא רפות: (5) במפסיק ת' צירה, כמו הִבֵּר (י"ט ט"ז); הִשָּׁב (ספרי ט"ז ט"ז), וְהִזְתֵּן (ספרי ט"ז ט"ז), וכדומה: (6) ת' תנועה קמנה אחרת, כמו וַיַּעַל וַיִּנַּע ע"מ וַיִּפֹּן; לִהֲבֵ עֵצִי ע"מ מִלֵּךְ, חמין מפות (דגש ג ט"ז) ת' קבות (וי"א ת' מכלת); (7) להורות על חסרון אות שלאחריה, כמו וַיִּמַּשׁ (בג"ד ט"ז) ת' וַיִּמַּשֵּׁךְ (דגש ט"ז ט"ז); אִישׁ הִי (2) (ט"ז ט"ז) ת' אִישׁ הִי (דגש ט"ז ט"ז); בְּפֶשֶׁ (ספרי ט"ז ט"ז) ת' בְּפֶשַׁע (כהעתקת ע' וקנים); וכן סב, רב, פת, ת' סבב, רבב, פתת; לָלַת, מְשַׁרְתָּה, ת' לָלַת, מְשַׁרְתָּה.

(1) וענינו: ידעתי כי מות תשיכני, אך לא ישלח ידו בי ליסרני בעודני חי.
(2) הו כתיב והקרי תיל.

י"א שהדגש הזה הוא לתפארת הקריאה, וי"א שאין כל תפארת בדגש המכביד (§ 9) על הקריאה, רק הוא שארית קדם כמרם לרת הנקוד והמעמים, אז המציאו המלמדים לשים נקודות באותיות שיש לשעות בקריאתן, להעיר בזה את און התלמידים על הקריאה הנכונה, כמו במלות קמלו (שמיני י"א), נתנו (יחזקאל כ"א), הדגש בלמיד ובנוין להורות התלמידים על ההפסקה, לקרוא בצורה המי"ם ובקמץ התי"ו (מבוא לנה"ב צד 6), וכן בקרף של סקנש ה' (שמוס טו י"א) להורות על ההפסקה, ובא בקרף ולא בדלית של מקדש, לבלתי החליפהו בד"ק של בני"ד כפ"ת; קומו צאו (שמוס י"ב ב'), קומו פנו (דנניס כ ב') להורות על השוא 1; וגם אח"כ אשר המציאו את הנקוד והמעמים השאירו אותם המנקדים או משכחה או מכלי דעת את כונתם הראשונה, והדורות האחרונים, אשר מצאו אותם, קבעום לתפארת; וכן נוכל לומר ג"כ פה כי הנקודות במלות המה הנה שמה אלה, היו סמנים לתלמידים להבדיל כהוראתם בין אלה אשר מלעיל ובין הָקוּה שָׁמָה הֵנָּה אֵלֶּה, אשר מלרע, ושכחו המנקדים המכבניים למהותם אח"כ.

(§ 10) ב) בקמץ נוהג מין הדחיק הא' רק אם הה"א איננה עקרית, כמו אֶלְכֶּה־נָּא (כוס כ ב'), דְּבִקְהֶרְבָּה (ש"ס ה י"ד) 2, וְאֶהְיֶה־שָׁם (שמיני טו י"א), כְּהִתְהַלֵּךְ (ש"ס י"ג); אולם אם התי"א עקרית (בגל"ה), או רפה אחריה, כמו נְטֵה־יָשָׁם (בבב"ש כ"ג י"א), עֲשֵׂה־לִּי (שמוס לו ב'), פְּסָה־בְּגָד (יחזקאל י"ט ב'), עֲרֵה־בִשֶׁת (טי"ב ה ב').

ג) (דחיק ב') וכן וְעֵשִׂיתָ לָךְ (דנניס י"ב), שְׂאֵלְתָ לָךְ (ש"ס ב ב'), אולם אם אותיות וכל"ב בשוא ואינן לשרש רק לשמוש, או בטל הדחיק, כמו וְדַעְתִּיךָ בְּשֵׁם (שמוס לב י"א), קְרֵא־יְהִי בְּצֶדֶק (שמיני ט"ז ב'), הֲלֵה לְמָוֵב (טי"ב ה י"א), נְהַיֵּנָה לְעַם (דנניס כ"ג ב'), פְּשַׁמָּה וְעַרְחָה (שמיני לב ב') 3.

ד) (דחיק ג') וכן יִלְחָה פֶת (בבב"ש ל כ"א), וְיִלְחָה לִּי (ש"ס ט"ז ב', דנניס כ"ד). על כל אלה מעיד התי"ם כי דגושים המה, וכן מונה אותם רשד"ל (בכה"ע תקפ"ט צד 101) בשם המשיי בין ארבעים ושנים הדגושים ממין הדחיק הזה, וגם מונה שם בין אלה נְטֵמָעָה (קרי וכתוב) כָּרָם (שמיני ל"א ב'), יִרְדָּה פִּיִּים (טי"ב ה ב'), מְלָאָה נֶת (יובל ד י"א), וגם בכפרים שלנו המה דגושים, וזה האחרון מביא גם המכלול בשם ספרים מדויקים בדגש, ומלת מְצַאָה בֵּית (כנניס פ"ד ד') מעיד המשיי, כי בס"ם מְצַאָה בכ' טעמים, וכן נמצא במ"ג.

הארכתו בזה, כי ראיתי אשר הר"זה (ש"ס ט"ז ט"ז כ"ג) (ואחריו נמשך גם הבי"ז בתל"ע, וכבר השיג עליו המעיר שם) רצה לבטל מין הדחיק הזה של נסרי"א. אך הראיות שהביא במלון ומכומלון, כי ילדה בן, מלאה נת, הראיתי בפנים כי דגושים המה, גם הָקוּה שָׁם (בבב"ש י"א—נכפריס ע"ז מלכע—) עֲשֵׂה שָׁם (ש"ס) שהביא אין בהם תנאי שניע לפני הקמץ, ונוססה בו (שמיני י"ב) מביא הרשד"ל (בכה"ע תקפ"ט) כי הוא דגוש, ולעומת זה מונה שם מי"ב דגושים ממין הזה, ונמצא עוד לכד אלה בס"ש. ולו גם

1) והדגש במלת וְקָרַף (ש"ס כ"ח ב') וכן כְּפָרָה לילה (דנניס כ"ג ב') וכדומה או לאיזה סמן או בשגנת המעתיקים, וכן אלה הנקודות באל"ף ורי"ש הנזכרות בכלל וי"ו הערה 5.

2) ויוצא מזה: וְלִדְבָרְכָהּ ב"ו (דנניס י"א ב'), רפה, וביהושע (כ"ג ב') דגוש; לְמִמָּוָה בָּהּ (ויקרא י"ז י"ג וע"ז) וכדומה טעמים.

3) וכזה טרה השגת המו"ל את המכלול ד' ליק בק"א מהחכם שד"ל (ט"ו ע"ס).

ימצאו איזה יוצאים מעמים, הישחת בעבור המעמים הכלל הזה הכולל את המרובים ? ואיה כלל בלא יוצא ?

(§ 11) כאור שמות הנגינות: סְלוֹק (מויז), אֶתְנֶת (בערוהוגנג), זָקַף (ערהענשר) המרים את הקול, מִפְּחָא (רעהוגנג), רְבִיעַ (רוהענד), זֶרְקָא (שפרענגונג), פִּשְׁטָא (אויסברייטונג), תְּבִיר (געכראכען), יְתִיב (זיסצענר, פעסט), פִּנֵר (צערטהילער), תְּלִישָׁא (צופפען), פֶּרֶשׁ (ציעהוגנג), דֶרְקָא (שריסט), מֶרְקָא (פֶּרלאנגערנד), יָרָה (גיימאנד); ושאר שמותיהן מוכנים מאליהם, כי הונחו כלם או על פי מדרגות הקול, אשר תשמענה הנגינות, או על פי תמונתן; וזמן תולדתן והוראותיהן עיין להלן (נוספות אל § 211).

(§ 13) ויוצא מזה חמש דגשין ומלעיל גם לפני א"ה עפ"י המסורה, והם: לְפָה הרגזתי (ש"ס כ"ט), לְמַת אככה (ש"צ ב"ט), לְמַת הציתו (ש"ס י"ד ב"ט), לְמַת היה כאבי (יב"ט ס"ט), לְמַת אירא (תל"ט ס"ט) (עיין במל"ג ערך דגשין מל"ט ס"ט, וז"ל ע"ד ק"ל"ט).

(§ 15) אין דין נסוג אחר נהוג לא בכינונים ולא בשמות, כשיש במופם נח נראה אחר ת"ג, כי אם תסוג אחר ותתחלף הת"ג בת"ק, או ישתנה על פי זה משקל השם לפעל והפעל לשם, כמו וְשָׁפַע שָׁפַע (ויק"ל י"א ז'), אם תסוג הנגינה לעיל יש למעות ולחשוב כי הוא שם מזה המשקל. ועיין דברי רש"י במלות לקח מֶרְקָתָה (שמו"ג כ"ט) (מסלול שמות שביל פ"ד 1). אולם בכינונים מל"א ולי"ה נהוג משפט נסוג אחר, כמו בְּנֵה עיר (בבב"ט ד"י); וְבָרָא רָע (שמו"ג ס"ז) [ויצא מזה וְבָרָא הַשֶּׁךְ (ש"ס ע)], לְפָא לָךְ (ש"ג כ"ט), לפי שאין בהם שנוי תנועה, אחרי שאין במופם נח נראה, גם אין בנזרות אלה שמות מלעיל במשקל הכינוני, ואין מקום למעות בהם (מסלול שמות שביל פ"ב 2).

שמות

(§ 24) כמעט אין שם בלתיק אשר נאמר עליו כבר כי הוא תמיד מין זכר או מין נקבה, ולרוב נמצא יוצאים, ואציג פה איזה דוגמאות על סדר אי"ב 3: אָבֵן, מִין נקבה, ונמצא והאבן הזאת יְהִיָה (בבב"ט כ"ט); ולאבן אֶתְּ יִלְדָּנָה (יב"ט ב"ט).

אות, לרוב מין זכר, ונמצא הָאֶתְּ הַגְּדֹלֹת הָאֵלֶּה (יב"ט כ"ט), וכדומה .
אֶחְרִית, מ"ג, ונמצא ואחריה יְשָׁנָה מאד (ט"ג ס"ז) .
אָרֶן, מ"ז, ונמצא וארון אלהים נִבְרָתָה (ש"ג ד"י) .

1) ויש נסוגים אחר בכינונים בעירה והצירה יתקיים רק בא בכתב כמו נִבְרָא צִיץ (שמו"ג ז"ט), עֶרְף כְּלָב (ש"ס ט"ז), מֶרְף שָׁרְף (יחזק"ל כ"ט); — וכעין זה נמצא גם בעבר, אם המלה הב' מתחלה באות רומה לאות אשר בסוף המלה הא', כמו וְצִיץ צִיץ (בבב"ט י"ז), הַשְּׁמַע עִם (בבב"ט ד"ט), וְשָׁרְף חֲשָׁךְ (בבב"ט ק"ט), והמתג לְחַלֵּק יצא (דקדוק שר"ל § 103).

2) ובכ"ז נמצא יוצאים כמו נִשְׁחָה ב"ו (בבב"ט כ"ט), חֲלָה רֵוָא (ש"ס י"ד) וכדומה שאין בהם נסו"א; וכן: וְתִרְוַעַת מֶלֶךְ (בבב"ט כ"ט) (עיין דברי המעיר לתל"ע ווילנא חר"ח סמן ב"ה).

3) בדוגמאות אלה לא נמצא כ"א אלה השמות, אשר נרשמו במרשי מלין במין אחד לבר, או אשר יש בהם סמן נקבה; ואלה אשר ביוצא לא חשבתי כ"א תאר או פעל אחרי השם, כי התקדם לשם לא ישומר מין ומספר, ולו חשבתי כלם אז רבו מארכה.

בָּנָה, מִיֹּז, וּנְמַצָּא בְּנֵי עֵשׂוֹ . . . הַחֲמִדָּת (נְלֻשִׁים כוּ מִ"ז), וּבְנֵדוֹי לֹא תִשְׁרַפְּנָה (מַשְׁלֵי ו' כ"ו).
 דָּלָת, מִיֹּז, וּנְמַצָּא וַיִּתְּנֶם (מִ"ז יח מ"ו); וַיִּהְיֶם (לִכ"ג כג ג').
 קֵצֶת, מִיֹּז, וּנְמַצָּא וְדַעַת לִנְפֶשֶׁךְ וַיִּנְעֶם (מַשְׁלֵי כ' י'); וְדַעַת לִנְבוֹן נִקְלָ (סס יד ו').
 תְּפִאֵת, מִיֹּז, וּנְמַצָּא הַמַּאֵת רַבִּיךָ . . . תִּשְׁוֹקְתוּ . . . בּוֹ (נְלֻשִׁים ד' י').
 הַדְּרָה, מִיֹּז, וּנְמַצָּא הַרְדַּת אָדָם יִתֵּן מוֹקֵשׁ (מַשְׁלֵי כס כ"ה).
 יָד, מִיֹּז, וּנְמַצָּא וַיְדִי מִשֶּׁה כְּבָדִים (מַשְׁלֵי י"ז י"ג); וְהִנֵּה יָד שְׁלוּחָה אֵלַי וְהִנֵּה-כֹּה
 מִגִּלְתִּי סֵפֶר (יִחוּקָלָל ב' ט').

לְשׁוֹן, מִיֹּז, וּנְמַצָּא וְלִשׁוֹן זֶהֱבֹ אֶחָד מִשְׁקָלָו (יִחוּשֵׁי ו' ה"ה); וְלִשׁוֹנִי כְּדָבָק (מַשְׁלֵי כג ט"ו),
 וְלִשׁוֹנִי אִם יִהְיֶה רְמִיָּה (מַשְׁלֵי כוּ ד').

מֵאֲבָל, מִיֹּז, וּנְמַצָּא וּמֵאֲבָלָו בְּרָאָה (תְּנִיקָה א' ס"ה).
 מִלְּאֲכָה, מִיֹּז, וּנְמַצָּא וְכֹל הַמְּלֹאכָה נִמְכָּרָה וְנָמָס (מַשְׁלֵי טו ס"ה).

סִנְחָה, מִיֹּז, וּנְמַצָּא אֶת־הַמְּנַחָה אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מֵאֵלֶּה (וַיִּקְרָא ב' ה').
 עֵינָה, מִיֹּז, וּנְמַצָּא וְעוֹלָה לֹא נִמְצָא בְּשִׁפְתָיו (מַשְׁלֵי כ' ד').

עֵינִי, מִיֹּז, וּנְמַצָּא שְׂבִיעָה עֵינַיִם (זְכַרְיָה ב' ט); עֵינֵי ה' הִפָּה מִשׁוֹמְטִים (סס ד' י');
 לִנְכַח בְּיָמָיו (מַשְׁלֵי ד' כ"ה); עֵינֶיךָ וַיִּרְאוּ זֵרוֹת (סס כג כ"ג).
 עֵינִי, מִיֹּז, וּנְמַצָּא אֶל עֵינֵי נִקְרִי (שְׁפַסִּים יט י"ג).

עָצָם, מִיֹּז, וּנְמַצָּא וְהַעֲצָמוֹת יִקְרָו (יִחוּקָלָל כד י').
 עֵת, מִיֹּז, וּנְמַצָּא וְכַעֲתִים הָהֵם (לִכ"ג טו ד'), לְעֵתִים מְזֻמְנִים (מַלְכֵי י' י"ד, נְחֻמַּיִם י' כ"ה);
 פָּעַם, מִיֹּז, וּנְמַצָּא אֶךְ הַפְּעַם הַזֶּה (שְׁפַסִּים כוּ מ"ח).

צָצְקָה, מִיֹּז, וּנְמַצָּא צַעֲקָה גְדוֹלָה . . . אֲשֶׁר כָּמָדוֹ לֹא נִדְוָתָה וְכַמָּדוֹ לֹא תִסְוֶה
 (מַשְׁלֵי י"א י').

צַפְפַּחַת, מִיֹּז, וּנְמַצָּא צַפְפַּחַת הַשֶּׁמֶן לֹא חָסַר (מִ"ח י" ס"ו).
 דָּגָל, מִיֹּז, וּנְמַצָּא רִגְלֵיהֶם לָרַע יִרְצֻוּ (יִשְׁעִים כג ו'); מַשְׁלֵי א' ס"ה).

שְׂבֻעָה, מִיֹּז, וּנְמַצָּא מִשְׁבֻּעַתֶּךָ הַזֶּה (יִחוּשֵׁי ב' י"ה).
 שׁוֹק, מִיֹּז, וּנְמַצָּא שׁוֹק הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הוֹנֵף וְאֲשֶׁר הוֹרֵם (שְׁמֹטִים כג כ"ו).

שְׂמוּעָה, מִיֹּז, וּנְמַצָּא וְשְׂמֻעוֹת יִבְהַלְהוּ (נְבִיאִים י"א מ"ג).
 שְׂפָה, מִיֹּז, וּנְמַצָּא שִׁפְתֵי יִשְׂבַּחֲהוּנָה (מַשְׁלֵי סג ד').

תּוֹרָה, מִיֹּז, וּנְמַצָּא סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה (יִחוּשֵׁי א' ח'); כֹּכַל הַתּוֹרָה . . . אֶל תִּמְדוֹ
 מִמֶּנּוּ (סס א' ט'); בַּמִּסְרָה (וַיִּקְרָא ו' ט').

וְלֹא זוֹ בְּלִבְךָ, אֵלֶּה אֵפֶה בְּדַבְרֵים שִׁישׁ בְּהֵם רוּחַ חַיִּים נִתְעַרְבַּ מִיֵּן בְּמִין, כְּמוֹ
 אֲשֶׁה, מִיֹּז, וּנְמַצָּא וְכֹל הַנְּשִׁים וַיִּתְּנוּ (אֶסְמֵר א' כ'); אִנֶּה הִפָּה מוֹלִיכוֹת (זְכַרְיָה ו' ט) נִמְשַׁד
 עַל הַנְּשִׁים.

בֵּן, מִיֹּז, וּנְמַצָּא בֵּן פֶּתֶת יוֹסֵף (נְלֻשִׁים סס כ"ג); בְּנֵי רִמּוֹן . . . וְהִנֵּה כֹּהֵן (מַשְׁלֵי ד' ו').
 בֵּת, מִיֹּז, וּנְמַצָּא וְרַק הִיא יְחִידָה אֵינִי לוֹ מִסְּגֵי בֵן אֹו בֵּת (שְׁפַסִּים י"א כ"ה); (עֵינִי

1) ויש לומר גם פה, כמו שכתב רש"י ז"ל (נְלֻשִׁים סס כ"ג); בְּנֵי רִמּוֹן . . . וְהִנֵּה כֹּהֵן (מַשְׁלֵי ד' ו'). וקראם
 ואזלא במלות הַתּוֹרָה הַזֶּה אינם דְּבֻקִים כֹּל כֵּךְ, כְּמוֹ שֶׁנְּמַצָּא לְשׁוֹן בְּאֵלֶּינִי מִמֶּרָא (נְלֻשִׁים יד י"ג); כֹּל
 הַיּוֹם הַיּוֹמָא וְכָל־הַלַּיְלָה (נְמַדְנֵי י"א כ"ג), אֵפֶה כִּי מֵלֶת בְּאֵלֹנֵי נִסְמַךְ אֶל מִסְרָא וּמֵלֶת הַהוּא תֵּאֵר אֶל הַיּוֹם (שִׁין
 נְלוֹר נְלֻשִׁים י' כ"ה), וְכֵן מִצְּאֵנוּ וַיִּרְא אֵלֶי ה' בְּאֵלֶּינִי מִמֶּרָא (נְלֻשִׁים י"א ב'), עַל בְּנֵי תַּעֲנֻגְיָךְ (מִיֹּז א' ס"ה),
 הַמִּסְרָה עַל בְּאֵלֹנֵי וְכֵן הוּא רַק מִסְכַּת אֵין אִסְרָה בְּלֹא מִרְחָא (§ 215, הַעֲרָה, וְלֵהֲלֵן שְׁעִמִּים).

המסורה לעיל על מלת תורה; וכן השבעתי אתכם בנות ירושלים... אם תעוררו ואם תעוררו (ש"ס ב' י').

החמור, מ"ז, ובנקבה אתון, ובכ"ז נמצא אחכשה לי החמור וארכב עליה (ש"ס י"ג י"ד).
מלכה, מ"ג, ונמצא ששים תפה קלכות (ש"ס י"ח).
פילגש, מ"ג, ונמצא הבתולה ופילגשהו... אותם... להם (שפטים י"ט כ"ג); את
עשר נשים פילגשים... ויהגם... ויכללם ואליהם לא בא (ש"ס ב' ג'); פילגש כלב
מעכה ולד (ש"ס ב' ח"ה), וכדומה.

פרה, מ"ג מן פה, ונמצא את הפרות... והשיבתם פניהם מאחריהם (ש"ס י"ז);
שתי פרות עלות ויאפרום ואת־פניהם (ש"ס ע"ג), וכדומה רבים מאד.
וכן נמצאו לנקבות עמקם (סוף ה' ח'); לכם (ש"ס ע"ג — ה"ה); מקם (ש"ס ע"ג י"ג); תפה
(ש"ס ע"ג י"ג); להם (ש"ס ה' ה' כ"ה); ויגרושם... צאנם (ש"ס ב' י"ז); ולהפך לזכרים עשיתן תועבה
(יהושע לג כ"ה). גם שלש פעמים את לזכר, כמו ואם ככה את־עשה לי (במדבר י"ח כ"ה); ואת
תדבר אלינו (בנביא ס' כ"ה); מלך צור... את כרוב (יהושע כח י"ג) § 37 הערה 3).

ומלבד אלה נמצא בכל התורה (חוץ מ"א מקומות 1) לנקבה הוא בכתוב ת'
היא בקרי.

ובעבור תערוכת מין בשאינו מינו קרבה השבו אלה לכפור במין ולאמר אין
מין לישראל; ואם המדקדקים אמרו 2) כל דבר שאין בו רוח היים זכרה ונקבהו, הלא
המה השבו כי יוכל לבדש כל גבר שמלת אישה ואשה שמלת גבר, בתמכם על
הדוגמאות שזכרנו, ואשר לא זכרנו. ומה יענו לשואל, אם במלתם את המין, הלא
יש לכם במלים הרבה לכפל גם את הזמן, כאשר כי נמצא לאלפים עתיד ת' עבר
ועבר ת' עתיד, ומקור ובינוני ת' שניהם ולהפך. וגם את הבנינים תחרסו כי גם בהם
ימצא ערב רב 3) וא"כ אין דקדוק לישראל, וכל איש הישר בעיניו יעשה, ומדוע זה
תצערקו מרה, על הפיגמנים ועל לשונם? ולמה זה תפש הראב"ע בפרושו לקהלת (ס' 6)
את הקליר באמרו: שושן עמק איומה ולא שושנת? ועל אמרו "אנסיכה מלכי" וכדומה?
וגם על "והחיות ישוררו" תתלוננו לחנם; — ואלה יתחוקו לקיים את המין, ולהמות
אחרי רבים, ולבלתי לכת אחרי היוצאים, כי כורים נחשבו בעיניהם, ואין לכלל
חלק בהם. ובכואם בדרך צר מאד, וורים רבים סבבום, והפרוץ מרובה על העומד
או אמרו על אלה, כי המה פעלים הקודמים לשם, ולא ישמרו מין ומספר, ואלה
שלוה אל משפחת ה'יה, כי היא ילדה זרים רבים מאד, ואלה לגוף סתמי ואלה
למין משתף. ואנכי בספרי זה נטיתי אחרי רבים וגדולים לקיום המין, כי לא לתהו
נבראו בלשון שני מינים.

יש הכאים רבים פעם רבוי ווגי ופעם זולתו, כמו ידים ידות, קנפים קנפות, (§ 29)
פפים פפות, קתפים קתפות, שפתים שפתות וכדומה.

מלת את איננה מורה תמיד על יחס הפעול, כי נמצאת עם נושא המאמר בשם (§ 31)

1) עיין מסורה בראשית ל"ח כ"ה.

2) עיין הכרמל ש"ו נו' 20 עד 159 שמוכיח שם הרב המבקר ר"י רייפמאן שאין הכלל הוה
סאת הראב"ע (כאשר הובא בס' מקנה אברהם ובתו"ס נזיר פ"ב מ"ב בשמו) כ"א מאחד בלתי נודע.

3) עיין ילקוט יש"ר צד 184.

הישר, כמו את-עמוד הענן לא טר מעליהם... ואת עמוד האש כלילה (נחמ"ס פ"א);
 ואת-מלכינו... לא עשו תורהך (ש"ס ע"ג); המעט לנו את עון פעור (ויק"ג כ"י);
 ואת הברזל נפל אל המים (פ"ג ו' ב') (ע"ג ע"ג נח"ל); את כל הרעה הזאת באה עלינו
 (דברים פ"ג); ואין אתכם אלי (חגי ג' י"ג) ת' אָתָם; ואיש את קדשו לו יהיו (מנצח פ"ג) (פ"ג נח"ל);
 גם בכנין נפעל, כמו ולא תִתֶּן את-העיר הזאת (פ"ג י"ג), וכישיעה (ל"ג ב"ג) לא תִתֶּן
 העיר הזאת, חסר מלת את; וְשָׂרַף באש אתו ואת-כל-אשר-לו (ויק"ג כ"י) ת' הוא (ע"ג)
 שם רש"י ובאור; ולא יִאָבֵל אֶת-בשרו (שמות כ"ג); נִסְבּוּ אֶת-היבית (שופטים י"ג); ועם
 בנין הפעל, כמו יִתֵּן אֶת-הארץ הזאת; ועם בנין התפעל, כמו ויתנצלו ב"י אֶת
 עַדְיָם (שמות ג' ג'); ויתפשט יהונתן את-המעיל (ע"ג י"ד), וכמוהם רבים. ונמצא את ת'
 גם או עם, כמו ובא הארי וְאֶת-הדב ונשא שָׁה (ש"ל י"ג); ויתהלך הנוך את-האלהים
 (נחמ"ס פ"ג); ות' מן, כמו הם יצאו אֶת-העיר (נחמ"ס מד ד' 1) ולכן נראה, כי אין בלע
 סמן מיוחד ליחס הפעול, כאשר לא נמצא בלשונות צרפת ואמלקית וכדומה, ואך
 הענין מורה אם השם נושא המאמר או ביהם הפעול (2), ומלת את תשמש רק לחוק
 הוראת הידיעה, ולכן באה תמיד אצל סמן הידיעה, כמו ה"א הידיעה, ש"ע"פ, נסמך
 או כנוי (3) כי גם המה נודעים (4). וכתב הרד"ק במכלול ד' ליק צד קכ"ט ע"א: "ואפשר
 שיהיה (יחס) מנפעל ומלת את לתוספת באור, כמו וְתִלַּק את-הארץ ע"כ. ולפי זה
 אין נחוץ לנו הכלל אשר הניח רמב"ם באור לנתיב, ובבאור (נחמ"ס א' ב') על מלת את
 בכנין נפעל, כי אם נאמר אשר מלת אֶת רק לחוק הידיעה, או תוכל לבוא גם
 בכניני הפעולים, גם בנושא המאמר ובכל היחסים.

ואם תשאלני לאמר, במה יפה כה מלת את, לעמוד במקום שאין ה"א הידיעה
 יכולה לעמוד, כגון בשע"פ בנסמך ובכנוי? אף אנכי אענך, כי מלת את נרדא איננה
 סמן הידיעה, אך לתוספת באור ולחוק הידיעה הנמצאת באחד מד' דברים, בה"א,
 בשע"פ, בנסמך ובכנוי, וכמו שיש אופן בל"א אשר נאמר, אך האנכי איינני געוויססע
 קאײַם געשטראַלען, ולא דען געוויססען קאײַם, כן נאמר בעברית אהבתי את ראובן ולא
 הראובן, והבן (5).

ורש"ל כתב בדקדוקו (§ 277) חז"ל: אָבֵדָה (פשי"ל ב' ת') אָבֵדוֹן, אָתְנָת ת' אָתְנָן, (34)
 וכן שע"פ לעדה (ד"ל ג' כ"ג) מן לעדן (ש"ס ז' כ"ג), וכן שְׁלָמָה וְשִׁלְמוֹן אבי בעז (יוס"ד כ"ג-כ"ד).
 ואולי שמות הערים שילה גילה, אשר שמות היחס מהם שילוני גילוני, נקצרו מן
 שילון גילון; ושם איש שְׁלָה, אשר ממנו שְׁלָנִי, נ"ר היצור מן שְׁלָן (וכן פָּהָה מן פָּהָן).

- (1) ונמצא: וְאֵת מאת צפון... ואת מאת קרימה... ואת מאת תימנה נגבה (יחזקאל מז י"ג-י"ד-י"ה);
 ת' זאת... זאת... זאת, והקדו זאת מאת ים (ש"ס כ') (ע"ג רש"י שם, ורד"ק ע"ג § 115 אות 2
 בהשגח); והרב הרבס אד"ם הכהן ז"ל כתב בבא"ח וז"ל: "אח"ז באתי לראות ביד הרבס הקראי כבוד אבן רש"ף
 תג"ך כתוב על קלף והוא ישן נושן מאד וכו' וכתוב בו: זאת מאת וגו' בכל ד' היותות אשר בד' הכתובים";
 וכן בן-ראם אֶת מקום כסאי וְאֵת מקום כמות רגלי (יחזקאל מג ז') ת' זאת... וְאֵת.
- (2) וע"ג בצמות שער מלות הטעם, כי כן גם דעת הראב"ע.
- (3) ונמצא ג' פעמים בתורה בסמך ידו בלא מלת את, גם יכבס בגדיו לרוב בלא את ודרשו חז"ל
 ע"ז בת"כ (תורה והמצוה ויקרא א' כ"ח, יד ק"ג).
- (4) ועל המעט אשר באה בלא סמן הידיעה ומורה בעצמה על ידיעה, כמו ואת-צדיקים יִשְׁלַח
 צֹב (פשי"ל י"ג); וְאֶת-קֵשׁ יבש תרדף (איוב י"ג); אֶת-רַבְּפָנֶה (ש"ל מד כ"ג), וכדומה.
- (5) גם מאמר חז"ל: "את לרבות" מסכים לזה (ע"ג קדושין כ"ג, פסחים כ"ג, ב"ק א"ב), וע"ג נ"ע מרה א'.

ולכן בשם היחס פָּנְגִי ונקצר על פּוּנְגִי, הצי"ל; ואולי כל שעי"פ על י"ז ושמות זכרים על־ה (חוץ מאלה שסופם י"ה) נקברו מן י"ז או אָן, עכ"ל (ועיין בבאור ר"י ווייסע לדה"א (י"ב) 6). רוב המדקדקים ורא כלם, כי יש אשר קבעו לשרש רק שתי אותיות (1), ולפעמים רק אות אחת, ובאבת בראשית הלשון אך שְׁנַיִם שְׁנַיִם באו אל התבה, ועוד נשאר לנו הרבה תבות משתי אותיות שרשיות, כמו אָב אָם אָה אָן ; וְד גו גַב חָך פַח וכדומה, וכיחוד שמות אברי הנוף, אשר מהם תוצאות הלשון (§ 175) . ולחנם נדחקו האחרונים לשלשם בשלוש אותיות, ויתנו אב ללא בנו וכן ללא אביו וכ"ז רק לתת דמות ותמונה אחת לכלם. ובמלים אֵל, בֵּל, פַּה, שָׁם, פַּח, אָך, עַם, אֵל, עַל, קַה, נָא, הכל מודים כי שתיים הנה קְרִיאָתֵיהֶן. ומסבחה הזאת באו החלופים הרבים בפעלים מנורות דומות, כמו לִיא לִיָּה, עִז וככולים (§ 115), וכדומה; אולם כאשר הרהיבה הלשון פיה, אז הרתה גם ילדה לוקניה גם שְׁלִשִׁים גם רַבְעִים. — והנה הראיתי פה ענין המשקל, רק למען דעת המתחיל אֵיךְ ישקלו המדקדקים השמות, ולא יהיה לו זר בראותו בספר דקדוק אחר פלס ומאזנים לשם, אולם לשמה אשר הבאתי אין צִרְךְ בכמו אלה בשמות, כי נחלקו על מלעיל ומלרע (2), כאשר יובא להלן. למען תבין היטב לוח נטית השמות, נחזין לדעת מקודם שלשה כללים ראשים,

(לח)
נטית
השמות

(1) חכמי צרפת ואשכנז וביתוד טַיִטְנִים (כסו ר' אליעזר הקליר מאיטאליע הדרומית) היו מבעלי השניים וחכמי ספרד מבעלי השלישים (נל"ג שנים ז' ב', נלוז שמות יח ט').
(2) רוב השטה הזאת היא להחכם מררש"פ נ"ע, והוא אשר כהב לי בשנת 1861 מווינן בשלחי לו ספרי זה כדברים האלה: . . . "נחמתי בסלאכתך היפה והמועילה מאד לצעירים, כי דרך הקצור דרכת בה, ואני עברתי עליה מתחלתה ועד סופה בצרוף הנוספות ואומר לך בפה מלא יישר ויישר, בלא הנופה ובלא לב ולב, ואלו הייתי מלמד כמלפנים, הייתי בוחר בה מכל המון ספרי דקדוק לחה בירי תלמידו" וכו'. ובשנתים אח"כ כאשר הסיתוהו בי המקנאים, ירה בי חצי קסתו ויצא בחרף לקראתי ע"ד שלא הגדתי בפה מלא, כי "תלוקת השמות על מלעיל ומלרע והוצאת נטית השמות הנקבים מן הזכרים (3), והשמות המצומצמים מן השלמים (4) ודוגמאות לכל משקל על ה' הנוסף (5)" וכו' קדש הוא ולא אתר. ואנכי אף כי הזכרתו בהקדמתי למהדורא הא' על הרבר הזה לטובה ולכריכה, וגם מחבר ספר דקדוק איננו חייב בהזכרת שמות איש ואיש אשר מסנו לקח כאשר הוכחתי בהקדמה הנ"ל, וכאשר נהגו כל כחברי עמים בדקדוקיהם ללשוונתם, וכאשר גם החכם הנ"ל, לא נהרר לפעמים מזה (6), בכ"ז אנכי נאלמתי דומיה ולא עניתיו מפני הכבוד, ואהי מן הנעלבים ואינם עולבים, עד אשר העיר ה' את לבבו להתתרם ע"ז קודם מותו, וכה אמר בפני אורביו הנאמנים (7): "מתנתם אנכי על דבר אחד אשר הרעוהי ודברתי סרה על ידיי ל' הלא חָך הוא ממשע ונקי וצדיק הוא . . . אירורים הם הווידונים אשר הסיתוני בו לבלעו חנם". ועתה ינוח צדיק בשלום על משכבו, והנני מוחל וסולח לכל המתקוטטים נגדי, וגם ה' יסלח להם, והיה זה שלום.

(6) כבר קדמהו בזה (ואם בקצור) בעל תול"ע (ווינן 1825, צד 62, § 94) .

(7) גם בזה קדמהו הרב מררצ'ק בחרושיו לתל"ע (ווילנא הר"ח).

(8) עיין רַאָדִיגֶער (לייפציג 1851) ז. 81-180.

(9) לדוגמא עיין במבוא לנה"ב הערה 93 ובמכלול דמוס ליק צד ק"ח" — גם במבוא הנ"ל צד 182 הערה י"ז ובל"ך צד קל"ה ובמכלול דמוס הנ"ל צד קצ"ג, גם הערתו על המכלול במכתב הב' אל המו"ל את המכלול בליק צד VII, אשר סיים שם "ומי שישקיש מבוכתי רבי אקראהו", לקוחה היא מקונטרס קורי עכביש לרז"ה סימן כ', וכדומה.

(10) ה"ה החכמים מחר"י כארי בעהמ"ח "קול יהודה" ומחר"א ווערביל בעהמ"ח "עדים נאמנים ושפתי רננות" והמה הודיעוני זאת — בפקודת מררש"פ — במכתבם אלי מן 31 אויגוסט 1864.

הם (6) כל תנועה קטנה אשר אחריה שוא נה או דגש חזק לא תשתנה (1); (7) כל תנועה גדולה הבאה ת' תנועה קטנה לתשלים דגש גי'כ לא תשתנה; (8) כל תנועה גדולה המושכת נה נמתר אחריה בפעל גי'כ קימת; ושאר הכללים תמצא (48, 47 §).

ועתה נהל לבאר סדר הסגלים, או שמות מלעיל, והוא

(6) מֶלֶךְ, ב' סגלים, אשר להם פתח בנטיה, וכן נוטה תִּפְּאֶרֶת הַמְּרַכֵּב מִן תִּפְּ וּמִן תִּפְּ, כי ההכרה תִּפְּ לא תשתנה כפי כלל הא', ונשאר אָרַת ב' סגלים, ונוטה אָרַת אֶרְתִּי ע"מ מֶלֶךְ מֶלְכִי, ובשלמות תִּפְּאֶרֶת תִּפְּאֶרְתִּי; וכן עֲטָרַת, עֲטָרְתִּי; רק רבים נוטים על ז"ת, כמו תִּפְּאָרוֹת תִּפְּאָרוֹת, עֲטָרוֹת עֲטָרוֹת, ע"מ מֶלְכוֹת מֶלְכוֹת, ומוה תקיש על שאר המרכבים.

(7) גַּעַר, כע"פ נרונת, ולכן ב' פתחון ת' ב' סגלים (46 §), ובנטיה פתח ע"פ תשתנה לחטף.

(8) רַב, מן רַבֵּב, וצ"ל בנטיה רַבְבִּי ע"מ מֶלְכִי, ובנפול הב' הראשונה באה השניה בדיח רבי; וכן בַד, בַז, בַן, הַר, יַם (2), חַג, עַם (3), פֶּר, שֶׁר (במפסיק ובהיא הידיעה בקמץ).

(9) פֶּשֶׁב, ב' סגלים, אשר להם בנטיה הירק קמץ, וכן נוטים המרכבים בְּרַבְתָּ וְרַבְתִּי; וברבים יבמות יבמות, כאשר נתבאר לעיל בשם מֶלֶךְ.

(10) פֶּת, מן פֶּתֶת, וצ"ל בנטיה פֶּתֶתִי=פֶּשֶׁבִי, ונשלמה התיז הא' בדיח שאחריה, כמו פֶּתִי.

(11) סֶפֶר, צורה סגל, גם המה בנטיה כהירק קמץ.

(12) עַת, מן עַתָּת, וצ"ל עַתָּתִי=סֶפֶרִי, ונשלמה התיז בדיח שאחריה.

(13) חֶלֶב, בפ"ג, המשתנה בנטיה לֶסְגֵל, אולם בב' סגלים לפתח: הַסֵּד חֶסְדִּי; ויש בסגל שוא, כמו הַבֵּל הַדָּר הַלָּד — הַבְּלִי הַדְרִי הַלְדִּי, וגם זולת פ"ג, כמו נָכַד נָגַד — נָכְדִי נָגְדִי, וכן קָצַף או קָצַפְדָּ, וכן יָשַׁע או יָשַׁע — יָשַׁעְדָּ או יָשַׁעְדָּ.

(14) כֶּפֶר, הולם סגל, המשתנה בנטיה לְקַמֵּץ קַמֵּץ, וכן המרכב מְשַׁקְּרֶת, קְרִיֶרֶת. (15) חָדַשׁ, בפ"ג, ישתנה בו בים לחטף קמץ, וכן חָדַר חָדְרִים (4), עָמַר עָמְרִים.

(1) ויוצא מזה מְשַׁבֵּר (מ"ג י"ג), בְּמִשְׁבֵּר בניים (סו"ט י"ג), מְשַׁעֵן מְשַׁעֵן לחם (ישעי"ג ב' ח'), ואולי הם ב' משקלים נבדלים.

(2) בקמץ גם בסמיכות בלי מקף: יָם תִּמְלַח, יָם יָפוּ; וגם במקף אם תנועה בין ים ויין הנגינה שאחריה, כמו יִסְדִּיפְּרֶת, יִסְדִּיפְּרִים; אולם אם אין תנועה ביניהן, יחלף לפתח: יִסְדִּיפְּרֶת.

(3) רבים גם עֲמִיטָה עֲמִיטָה, וכן הַרְרָם (הַרְרִים) הַרְרִי.

(4) ולשרש חֶרֶב ב' הוראות: (א) יבשות, כמו אכלני חֶרֶב (נח"מ"ג ב' י'); (ב) המסתעפת ממנה:

שמה, כמו עָרִי חֶרֶב (ישעי"ג ט"ז). מתוראה הא' נתהוה כמ"ג: חֶרְבָּה (יחזקאל"ג י"ג) ע"מ פֶּפְרָה, וקמץ התי"ת לתד"ג, ומתג כתי"ת כיון תנועה השלישית שלפני הנגינה, ונמצא רק בנפרדת, כמו חֶרְבָּה (ישעי"ג ט"ז), חני כ' ו', חֶרְבָּה (נח"מ"ג ט"ז), יאשע ג' י"ו ב' פפסיס, מ"ג ב' ח') (על הא' מעיר הח"מ שהמתג כתי"ת, וגם השאר נמצאים בן בספרים מדויקים) לְחֶרְבָּה (שמות י"ג כ"ג, נצחום טע"י ותי"ט); — ומתוראה

הב' נתהוה מ"ג: חֶרְבָּה, ורבות ובס"ד: חֶרְבָּה, חֶרְבָּה, כמו חֶרְבָּה (יחזקאל"ג כ"ד, י"ז י"ג וכוונת) חֶרְבָּה (ישעי"ג ט"ז), ובאלה ה"י בחרכתא, אולם על תוראה הא' תרגם ביבשוא, לכן לא

היטיבו ב"ז ופירשט להביא זה האחרון באוצר שרשיהם בין אלה מתוראה הא', כי אז היה צ"ל חֶרְבָּה, בי הקמץ שחוא לתד"ג לא ישתנה כנודע. הארכתי כזה (1) יען ראיתי מנוכה בספרים

נחמרת המתג, (2) יען נבוכו איזה מוקדקים לערבב תוראה אתת בחברתה.

(6) קָמֵץ, חולם סגל, המשתנה בנטיה לקבוץ, וכן מִשְׁפָּרָת, מִתְּרַפָּת.
 (7) רֵב, מן רָבָב וצ"ל רָבִי = קָמֵץ, ונשלמת הבי"ת הראשונה כד"ח שאחריה
 ונמצא ע"מ כָּפָר; עוֹ עֵז, שֵׁר שָׁרָךְ.

(8) אָוֶן, קמץ סגל, אשר בנטיה תנוח הריד.

(9) זָרָת, פתח והירק קמץ, אשר גם הוא לסגלים יהשב (§ 46), ובנטיהו תנוח היר"ד.
 ה ע ר ה. אלה תולדות הסגלים לנגוליהם לפי דעת איזה מדרקקי העמים (שולמטעם,
 געזעניוס ועוד) 1). עוד כהיות כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים (בעלי הכרה אחת)
 בטאו את הסגלים, כבלשון ערבית, בנפרד ובנסמך: מִלְךָ, קָשָׁב, סָפָר, קָדָשׁ 2),
 ומוה בכנוים או בתוספת היא: מִלְכִי, כְּשָׁבִי, סָפְרִי 3), קָדָשִׁי; מִלְכָה, כְּשָׁבָה,
 מִפְּרָה, קָרָה (מן הרֶבֶץ). וברכות הימים להקל מבטא ב' שואים נחים רצופים נשתנה
 בדבור השוא הא' לסגל הקרוב לו כמבטא: מִקְדָּךְ, כְּשָׁב, סָפָר, קָדָשׁ; ואח"כ נתחלפו
 במבטא גם איזה תנועות פ"פ: מִלְךָ, כְּשָׁב 4); והנגינה נשארה במקומה מלעיל ולא
 בסגל בן השוא נח. — גם בני ע"ז או ע"י בטאו כהתלה בנפרד ובנסמך: מוֹת, בֵּית
 (מן בֵּית — נאָטען — זייט ו' ע"פ), ומוה בכנוים מוֹתִי, בֵּיתִי; ובה"א נוספת נראו ו"ז ויו"ד
 הנחות 5): מוֹתָה, בֵּיתָה, ונשארו נראים גם בנפרד בחלוף ובשנוי: מוֹת, בֵּית,
 והנגינה נשארה במקומה בפ"פ; אולם כאלה קמץ סגל אשר אין ע"פ ר"ו, כמו כָּבֵל עָרְפֵל
 וכו' הטעם מלרע, (§ 13), כי כאלה הסגל בעצם וראשונה, והנגינה היתה מתחלתה
 מלרע; ולפי דעת רש"י הסגל כמלות כָּבֵל לָחֵם וְעַד וכו' תמורת פתח, וכן כל סגל
 בסוף המלה כשהוא כנגינה, בין שאחריו נג"ד או ננ"ס הוא ת' פתח כנקוד הבבלי
 (מבוא אל נה"ב צד 54).

ומדר הבבלי סגלים או שמות מלרע הוא:

- (6) אוֹר, ת"נ אשר אחריה נח נסתר בפעל, ולכן כפי הכלל הנ' דא תשתנה;
 וכן כל תנועה אשר לא תשתנה, כפי ג' הכללים הנ"ל נוטה כמורה 6).
 (7) נָדוּל, ראשו בקמץ בן חלוף, וסופו בחולם סגל, הַקָּמֵץ לעד 7).
 (8) עוֹלָם, להפך מן נָדוּר, לכן ראשו נצב לעד, ורגלו מועדת לשנוי.
 (9) הָקֵם, כ' קמצים בני חלוף ובפ"פ גרוניות המשתנה לחטף.
 (10) זָקֵן, בקמץ וצירה המשתנים.
 (11) אָבֵל, ונכדל מִזְקֵן, שבו הצירה קים ברוב נטיות.

- 1) ורש"ל מאן בשטה זאת, ויתלף את השטה הערבית בארמית (עיין ספרו פראלענאמעני
 119-126 §). — 2) כפלטת קרם נשארה לנו התמונה הזאת עוד באיזה מלים, כמו נֶרְדָּךְ, קָשָׁב,
 קָמֵץ, שָׁוָא, גֵּיא. — 3) כפלטת נֶרְדִי מן נֶרְדָּךְ הנ"ל. —
 4) וכן מן משקל הקדסון מִשְׁפָּרָתָהּ, לְעֵרְתָהּ נְתוּהָ מִשְׁפָּרָתָהּ, לְלֵרְתָהּ, ובנפול אחת מן האותיות
 הרוטות (כי גם ר' ת', שהן ממוצא אחד, לרוטות תחשבה) תשובנה למשקלן הראשון: מִשְׁפָּרָתָהּ,
 לְלֵרְתָהּ, וכן אֶתְרָת מן אֶתְרָת (עיין לעיל נוספות אל § 7).
 5) וכן ברבים נראות לפעמים ו"ז ויו"ד הנחות, כמו שָׁוֵר (מן שָׁוֵר) שָׁוֵרִים, דוֹר (דוֹר) דוֹרִים,
 יוֹם (יוֹם) יוֹמִים ה' יוֹמִים, בהשמטת ע"פ ובהעתק תנועתה אל פ"פ; וכמו מן חָלָל נאמר חָלָלִים, כך היה
 צ"ל מן בֵּית־בֵּיתִים, אך בהשמטת ע"פ ובהעתק הקמץ אל פ"פ נהיתה בֵּיתִים ת' בֵּיתִים, בהגש ת' נח.
 6) ויוצא מזה: כְּמִבּוֹר־מִמְבִּי (עייני ע"פ), צְפוֹר־צְפָרִים.
 7) ויוצא מזה: מְגוֹר מְגוֹרִים מְגוֹרִים מְגוֹרִים — מְגוֹרִי מְגוֹרִי מְגוֹרִי מְגוֹרִי.

- (ז) עָנַב, ההפך מן זָקַן, וכמוהו מועד לשניים .
- (ח) פָּתַח, חולם צירה, ראשו קים ורנלו מועדת, והחולם קים, כי נמצא לפעמים בחולם מלא רז, כמו סוּמָךְ, זוֹקָף, נוֹתֵן, פוֹתֵחַ, שׁוֹמֵר (פסלים קמ"ה) .
- (ט) אוֹהֵב, בעפ"נ, בו יתהלף הצירה לפני ד' כס כן לפתח .
- (י) אוֹיֵב, בו יתחלף הצירה לפני ד' כס כן לחירק קטן .
- (יא) נָנַב, בע"פ דגושה בדגש חזק, ולכן פתח הפ"פ קים כפי כלל הא' הנ"ל .
- (יב) נָחַל, פ"פ בסגל לפני הי"ת קמוצה (§ 21) .
- (יג) רָאָה, בחולם וסגל, אשר נח נסתר אחריו ולכן מלרע, ראשו קים וסופו יחלוף .
- (יד) קָנָה, קמין וסגל כנה נסתר אחריו, ונ"כ מלרע, ושניהם להליפות נועדים . (§ 48)
- ונמצאים שמות על ב' משקלים, כמו סְרִיסִי (סגל ו י"ד), סְרִיסִי (נכספים ס ז), הַרְשִׁי (שג"ה סט י"ז), הַרְשִׁים (סג נ ג'), שְׂבֻעַ (נכספים ס כ"ו), שְׂבֻעַ (נכספים ס כ"ו) וכדומה .
- ויש סגלים נקבות, אשר הת"ו נראה בהם ברבים, כמו הֶלֶת דְּלֹתוֹת, פֶּתַח (§ 49) פְּתִימִים, קִשְׁתֵּי קִשְׁתוֹת (קשטות י"י), שְׂקֵת שְׂקֵתוֹת שְׂקֵתוֹת; וכן בכלתי סגלים, כמו תְּנִית תְּנִיתוֹת, פְּסוֹת פְּסוֹתוֹת, וכדומה .
- ויש סגלים הכאים כרבים ע"מ זכר ונקבה, כמו אֲמָרוֹת אֲמָרִים, עֲצֻמוֹת עֲצָמִים, פְּלִאוֹת פְּלִאִים, פְּרָצוֹת פְּרָצִים, צְלָעוֹת צְלָעִים, קְבָרוֹת קְבָרִים, קְנָנוֹת קְנָנִים, וכדומה; וכן בכלתי סגלים, כמו שְׂבָעַת שְׂבָעִים, וכדומה .
- ויש עוד שמות אשר בהן אותיות אהו"ן נראות ברבים, כמו לְבִיא לְבָאִים; (§ 50)
- מְנָה מְנָאוֹת (נכספים יג ט"ז), גַּם מְנִיּוֹת (סג טז ט"ז), גַּם מְנֹת (סג טז ט"ז); נָכַח נְכָאִים ע"מ רְפָאִים מִן רָפָה, טְלָאִים מִן טְלָה, וּגַם גְּבִים (סג טז ט"ז); יְעוֹדוֹת (סג טז ט"ז); יְעוֹדוֹת (סג טז ט"ז); גַּם פְּחוֹת; קְצוֹת ת' קְצוֹת מִן קְצָה; וּבְסִיד קְצוֹת; וּכְן קְשׁוֹת, קְשׁוֹת יְתִיו מִן קִשָּׁה; וּבְסִמִּיכוֹת זְכָרִים קְצוֹי מִן קְצָה כְּסִגְל; בְּרִנְיָוֹת מִן בְּרִיָּה, וַיִּיאִי כִי הוּא מִיחִיד בְּרִיָּן וְלִדְעַת הַרְדִּיק הַיְהוּדִי בְּרִנְיָת .
- אִישׁ (ב' פעמים אִשׁ — נוספות אל § 1) מְקוּר מִן לֵשׁ, וּבִארְמִית אִית (כחלוף) (§ 51)
- שׁוּיָן כְּתִיו הַנְּהוּג — דְּלִאִיר § 4; וְנוֹסַפַּת עֲלָיו נִרְוִין: אֲנַשׁ (ובהשמטת אִלִּיף: ב'ר נֵשׁ) אֲנַשׁ אֲנַשׁ, וּבַעֲבֵרִית: אֲנִישׁ . — אִשָּׁה, מִן אֲנַשׁ — אִנְשָׁה, וּבַהֲשַׁמְמַת הַנְּרִין אִשָּׁה; וּבִארְמִית מִן אִית־אֲנָא אוֹ אֲנָא, אֲנָהּ אֲתִי . — וּבְרַבִּים מִן אֲנַשׁ — אֲנַשִּׁים, וְלִנְקֻבוֹת נִשְׁמַטָּה הָא': נְשִׁיִּים נְשִׁי; וּבִארְמִית נְשִׁין נְשִׁי, וּבְתַלְמוּד אֲנַשִּׁי כוֹדֵשׁ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים (דְּתַלְב"ב § 42) .
- יש שמות הכאים על ב' תמונות סגלים ובלתי סגלים כאחד, כמו בְּשָׁם בְּשָׁם, (§ 52)
- בְּשָׁמִי (שג"ה ס"ה) מִן בְּשָׁם; גָּבַר, גָּבַר (נכספים יג כ"ו) מִן גָּבַר 1; גָּבַת, גָּבַת (פסלים ק"ה ט'); הֶרֶת, דְּרִתָּךְ (שג"ה טו כ"ו) מִן דֶּרֶת; וּבִן הֶדֶר הֶדֶר, הֶבֶל הֶבֶל, חֶדֶר חֶדֶר (שג"ה ז כ"ה), הֶסֶר חֶסֶר, בְּהֶסֶר (נכספים כ"ה ס"ה), הֶמַּת (נכספים כ"ה ס"ה), הֶמַּת מִיּוּן (נכספים ז כ"ה); וּכְן טָרַף טָרַף, יָדָד וְלָד, יְרַח יְרַח, יָרַק יָרַק, יִשְׁרָר יִשְׁרָר (פסלים ק"ה ט'), שְׂבַע שְׂבַע, וּכְדוּמָה רַבִּים; וּכְן יֵשׁ חֲמֵשׁ אוֹ שֵׁשׁ תְּמוּנוֹת דְּהוֹרָאָה אַחַת, כְּמוֹ שְׂבֻבוֹת, שְׂבִי, שְׂבִיָּה, שְׂבִיָּת, שְׂוִבָה (סג ק"ו ט"ה), שְׂבָקָה, וּכְדוּמָה (עֵינִין ג') רַאבִּינְאוּוֹיִטִּשׁ צִד 52. 53) .
- הַעֵינִין כְּבִלּוֹת עֲשֵׁתִי עֶשֶׂר עֶשְׂרָה הִיא נֹסַפַּת (לְעִיל נֹסַפּוֹת אֵל § 2), וְהַדְּגֵשׁ (§ 56)

(1) או מלשון ארמית, כמו מְלַךְ בארמית, מְלַךְ בעברית .

במלות שְׁתִּים שְׁתִּי מורה על השמטת נרין, כי ראוי להיות שְׁתִּים (מן שנהדווייערהאלען, דאָסעלט), ונשמטה לפני ת"ו כמנהגה ונשאר שְׁתִּים שְׁתִּי, כאשר נקוד בנקוד הכבלי (מבוא לנקוד הכבלי צד 142), ואגב שמפא דלשנא נעשתה בלשון ההמון שְׁתִּים, והת"ו היתה צ"ל רפה אחר שניע, אך מכבד מכבא ב' אותיות השריקה זא"ז מכלי תנועה ביניהן נשאר הדגש בת"ו (דע"ש § 946 הערה); — ובג' מלות מִשְׁרָה (פּוּסֵס ס כ"ח), מִשְׁתִּים-עֶשְׂרָה (יוסד ד י"ח), בְּהַשְׁרָה (זכ"ס ד י"ג) השי"ן הייבת כדגש, אך השוא תהי אז נע ולא יוכל לבוא דגש אחריו בת"ו, לכן בן אשר והנוטים אחריו כראותם ההכרח להשמיט דגש אחר, השמיטו מספק במלה הא' הדגש מן הת"ו וכב' האחרונים מן השי"ן (דע"ש שם שם 1).

ביום ההוא יהיה ישראל שְׁלִישִׁה למצרים וְלְאֲשׁוּר ברכה בקרב הארץ (ישע"י י"ג כ"ד), סרס המקרא, ביום ההוא יהיה ישראל למצרים ולאשור ברכה שְׁלִישִׁה בקרב הארץ, אשר ברכו וגו' ברוך עמי מִצְרַיִם ומעשה ידי אֲשׁוּר ונחלתי וישְׁרָאֵל.

במקרא הוראת אֵינְדֵּל שלילה כללית, כמו וְלִרְשׁ אֵינְדֵּל (ש"י י"ג י'); ועתה נפשנו יבשה אֵין פֶּל (במדכ"ב ו' 1); אבל בעלי הגיון לקחו מדות אֵין פֶּל להוראת שלילה הלכית, ולכן אמרו (מלות ההגיון שער ב') "אבל אנהנו נבחר תמיד שתהיה לשוננו בשלול חלקי אֵין פֶּל (כלומר) פֶּלְתִּי קָלְלִי". ומלות "בלתי כללי" הן אך ליתר באור למלות "אֵין כל", לבל תמעה לבארן (ניצטט, קיון), כהוראתן במקרא, הוסף לבאר בלתי כללי (ניצטט אלעם) כ"א חלק, ולכן השב בהקפים רק "אֵין כל", דהקף שלילה חלקית; והרמב"ן והמתרגם שם במהכ"ה שנו בראיה, עיין שם 2).

וחלקו את הא"ב לשלש מדרגות, מן א-ט לאחדים, מן י-צ לעשרות, ומן ק-ץ למאות; וכך היו מונים: ק (100), ר (200), ש (300), ת (400), ד (500), ס (600), ן (700), ף (800), ץ (900), ושמוש האותיות לסמני המספר רק מלשון משנה ונמרא ואינם במקרא, והאומרים כי פֶּן-שָׁעָה שאול במלכו (ש"ס י"ב 6), מורה על נ"ב שנה כמספר ב"ן, ככן שנה דברו, ואין להם על מה להשען.

פ ע ל י ם

הצויו לנוכחת פְּתִי בחורק פ"פ, ונמצא מְלִכִי (פּוּסֵס ס י"א—י"ב), קָקְמִי (ש"ס כח ט"ז); קָרְהִי (מכ"ב ב"י); עֶלְוִי (פּוּסֵס ג י"ד) ת' מְלִכִי וכו', והמה ע"מ קָלְכָה כה"א נוספת (§ 74); וכן להפך מְכָרָה (בכ"ש כ"ג 1) ע"מ מְכָרִי, וכדומה.

וגם כבינוני פעול בהפעיל נמצא קבוץ ת' ק"ק, כמו מְדַבֵּק (פּוּסֵס כ"ג 1), מְקַמֵּר, מְקַרָּח, מְדַבֵּרָת, מְדַרְפֵּךְ; ויש להפך ק"ק ת' קבוץ, כמו פֶּלֶד (פּוּסֵס כ"ג 1), פֶּסֶן (פּוּסֵס י"ב 1), פְּכַת (מִקְרָא סו ד'), שְׁדַרְדָּה (פּוּסֵס ג 1), מְאָדֵם (פּוּסֵס ג ד') ת' פֶּלֶד וכו', וכדומה רבים (עיין ג' ראבינאוויטש, צד 175).

(1) תורתו בזה מדברי ב' מהדורות הראשונות, כי לפי טבע הלשון ותולדתה רואה אני את דברי שד"ל מדברי. במ"ע השנתי, האסיף"ש ג נמצא מאמר, המכונה: "בקרת כתבי קרש על פי ציוני אשור ובבל" מאת ר' חיים אפפענהיים, רב רקהל שהאין, ובספן י"ד ע"ס נאמר: "בשפת אשור. מצינו שני כנויים למספר אָקָד, אחדא ועשתין, ואין ספק שמהו נגזר ג"כ עשתי עשר, שהוא כמו אחר עשר" וכו'.

(2) עיין המבאר לתנ"ך ווילנא תר"ש (מ"ב י"ב 1) ובאור לתנ"ך ווילנא (תר"ג) (עפ"י פקודת הממשלה) ובכורי העתים תק"ץ (צד 46) וכלם נרחקו לישב את המה"ג, והאמת כי לשון מקרא לחוד ולשון בעלי הגיון לחוד (עיין אשר כחבתי כמ"ע השרון ש"א נומר 17, 18, 19, 20).

ויש יוצאים רבים בע"ז ובכפולים אשר הנגינה בהם מלרע, בע"ז: שָׁמוּ אוֹתִי (נכאש"ט § 86) הערה 2
 מ כ"י, מָהוּ (מחוקאל ככ כ"ח), נָמָה (מכאש"ט טו ו', נאש"ט כ"ח), צָדָה (לככה ד י"ח), רָבָה (נכאש"ט טו כ"ג, נמדנל כ
 י"ג), רָשָׁה (מכאש"ט נד כ"ח), שָׁתָה (שס טג ט') וכל וְשָׁמוּ וְנָסוּ וְנָעוּ מלרע (גם במפסיק גם בלי קרבה
 לאה"ע) וכן וְחָלָה הרב (טאש"ט יא כ"ו), וְחָלָה מופניך (דנכ"ט כ כ"ט), וכדומה רבים 1; — ובכפולים:
 רָבָה (מכאש"ט טג ט'), רָבָה (שס נה כ"ג), וְזָבָה (לוינ טו כ"ו, כה ט', לויכ"ד ד'), צָרָה (שס טג), וְקָלָה וְהָדָה (מכאש"ט
 ט ט'), וכדומה שהם מלרע; — ובצווי קל כה"א נוספת לפני אה"ע יש יוצאים שהם במשורת
 מלעיל: הִוָּסָה ה' (יחל"ב ב י"ח), וְהִוָּסָה עָלַי (נחמ"ט יג כ"ט) (מכוא לנה"ב צד 184), וכן וְהִוָּסָה
 אֵלַי (מכאש"ט יז י'). ועיין להלן סוף הערה האחרונה לנוספות.

יש אשר גם בב' משרתים (הערה לכלל י') מלעיל, כמו וְעָבַדְתָּ לֹ (ש"ט ט י'), ויש אשר
 גם בקה"ט הם מלרע, כמו וְאָפַדְתָּ לֹ (שמוס כה ט'), וְאִשְׁחַתְּ בּוֹ (שס ל כ"ו), וְאִשְׁחַתְּ לִי (ש"ח טו ב'),
 וְחָפַרְתָּהּ כָּה (דנכ"ט כג י"ד) (וכן שס ז כ"ה, כה י"ח), וכל ונתת חוץ מהנוכרים בפנים בהערה 3)
 דרוב מלרע (גם בקה"ט גם במפסיק) כמו וְנָתַתָּ שָׁמָּה (שמוס ל י"ח), ונתתה נָכַשׁ (שס כה כ"ג),
 ונתתי נגע (ויקרא יד כ"ד), וביהוד לפני אה"ע, כמו וְנָתַתִּי אֶת (נכאש"ט טח ד'), ונתתה את (שמוס
 כה כ"ג), וְנָתַתִּי עֶשֶׂב (דנכ"ט יא ט"ו) וכדומה רבים מאד; ונמצא וְאִבְלַתִּי חַמַּאת (ויקרא י"ח), וְאִמְרַתִּי
 (דנכ"ט ג ט') שהם מלעיל, ואולי להורות ע"ד תנאי (שמעתי), וכן וְאִבְלַתִּי (שס ב כ"ט), וְאִמְרַתִּי ...
 וְאִמְרַתִּי (שס ב ט'). ובעל הה"ג כתב על ואבלתי (דנכ"ט כ כ"ח) שהיא מלעיל בסכת מפסיק,
 ואינו, כי נמצא גם במפסיק (חוץ מאס"ף) מלרע, וגם בלי קרבת אה"ע כמו וְאִמְרַתִּי
 לְפִנּוֹחַ (ש"ח טו ב'), (ובן שס ב ו', פ"ח ככ כ"ו, יחוקאל יג ב', ככ ב', ישיש"ט נא ט"ד) ועוד רבים למאד.

אולם וְהִבְאֵתִי מִרְדֵּךְ (ויקרא ט ז') מלעיל מקה"ט, וְהִפִּיתִי (ש"ח כג ב') לשאלה, וְהִבְאֵתִי
 (ש"ט ט י') כתב המשי"י שם בשם הרד"ק כי בא מלעיל להורות כי הוא מענין תבואה,
 ואשר כתב בעל הה"ג כי הוא מלעיל בסכת מפסיק, אינו, כי הדונמאות שהבאתי
 בפנים מיהוקאל (ז כ"ד, י"ט) וכדומה ויכחו, כי בצירה ע"פ גם במפסיק מלרע.

ויוצא מאלה: וְהִרְפִּיתִי אֶת (דכ"ד ד י') מלעיל, לתנאי, וְצִנִּיתִי אֶת (ויקרא כה כ"ח), וְכִסִּיתִי
 את (דנכ"ט כג י"ט) (גם באלה נוכל לומר שמורים לתשובת התנאי, הא' על וכי תאמרו,
 והב' על והיה בשבתך חוץ); וְהִעֲלִיתָ אֶת (ישיש"ט נח י'), ואולי בסכת מפסיק.

יש עוד איזה שרשים מפ"פ אלף, אשר בהם א' פ"פ לפעמים הסרה או נחה, כמו (§ 88)
 בקל: תָּקַל (ישיש"ט ב ז'), ת' תִּאָּחַז, אָחַז (משי"ט ח י"ח) ת' אָחַזְתָּ, תִּסַּף (מכאש"ט קד י"ט) ת' תִּאָּחַזְתָּ, תִּאָּחַזְתָּ,
 יִמְרוֹךְ (שס קל"ג ט') ת' יִמְרוֹךְ; בנפעל נִאָּחַזוּ (ישיש"ט ככ ט'); בפעל מִלְּפָנַי (לוינ ג) ת' מִאָּחַזְנִי;
 בהפעל אִבְיָדָה (ישיש"ט טו) ת' אִבְיָדָה, אָוִין (לוינ ג) מִוִּין (משי"ט י) ת' אִאָּוִין מִאָּוִין, וְרָבָה בנחל
 (ש"ח טו) וְנִאָּצַּל (נמדנל י) ת' וְנִאָּרְבָּה (2) וְנִאָּצַּל, הִתְיַוָּ (ישיש"ט כה י"ד) ת' הִתְיַוָּ (111 § ט').

ויש עוד יוצאים, כמו פִּעַר (שמוס ככ ט') גם פִּעַר (ישיש"ט ד ד'); גָּאָץ (מכאש"ט יג ב') גם יָגָאָץ (§ 89)
 (שס טד ט'); נָאָר (לככה ב ז') גם נִאָּרְתָּה (מכאש"ט טג ט'); רָאָה (לוינ ג כ"ח) גם נִתְרַאָּה (משי"ט יד ט'); וְשָׂאָלָה
 (מכאש"ט קט י') גם וְשָׂאָלָה (ש"כ ב כ"ח); הִמְטָהָר (ויקרא יד ז') וְהִמְטָהָר (מכאש"ט יג ב'); מְנַחֵל (ישיש"ט נא י"ח) וְהִמְטָהָר
 (שמוס טו י"ג), וכדומה.

ויש מונים גם שרש ינח לחסרי יו"ד פ"פ, ואומרים כי יש ב' שרשים 6) שרש (§ 91)

1) וכן וְעָפַר בְּכַתְּף (ישיש"ט יא י"ד), ולחנם נדחק הריו"ה (באור להפסרת יום אחרון של פסח) לחברה
 אל ג"ה ע"פ בסכת מלרע.
 2) וי"א כי הוא מקל' ת' וְיָאָרְבָּה או מפעל' ת' וְיָאָרְבָּה, ונשמטה האל"ף והוטלה תנועתה
 על הו"ד; גם על ויאצל י"א כי הוא פקל' ת' וְיָאָצַל (מסלול נקוד גתיבו' סי' ל"ה).

וְנָח, וּמִמֶּנּוּ הַיָּמִים וְיָמֵי וְנָח, וְהוֹרָאתוֹ הַנַּחַח בְּיָדָיו אוֹ עֲזִיבָה (יַעֲרֹעֵר לַעֲנֵן-לְאֶסְסֵן); (ג) שָׂרַשׁ
 נִיחַ, וּמִמֶּנּוּ הַיָּמִים וְיָמֵי וְנָח, וְהוֹרָאתוֹ מְנוּחָה. אִלֶּם רוֹאֵה אֲנִי אֵת דְּבָרֵי ר' חַיִּים
 קַעֲמָלִין (כִּסְלֵת הַנִּקְוֵד נְתִיב ה' סָמָן ל"ב), כִּי שְׁנֵיהֶם מִנְעִיז מִשְׂרֵשׁ נִיחַ, אֲךָ בֵּא פֶעַם
 עַל מִשְׁפָּטוֹ, וּפֶעַם בְּדִגְשׁ ת' נַח, כְּדֹרֶךְ שְׂרֵשִׁי לֹאן סִית, אֲשֶׁר נִמְצָא וְנִקָּן (מִשְׁפָּט י"ג)
 כִּמְשַׁפָּטוֹ, וְגַם תְּלִינֵי (ס"ט ע"ו) בְּדִגְשׁ ת' נַח; וְכֵן וְנִקָּת (ע"ב כ"ד ה') כִּמְשַׁפָּטוֹ, כִּי יִסִּית (מ"ג
 י"ח י"ג) בְּדִגְשׁ ת' נַח, ע"כ. וְכֵן פִּעֵל סוּג, נִמְצָא סָג, נִסְוֹג (מִשְׁפָּט פ"א ע"ב) עֲתִיד קָל; נִסְוֹגְתִּי
 נִסְוֹג, וְגַם מִסְגִּי, אֲלִיפְסָג, מִסְגִּי; הִסְגִּי, וְכֵן דַּעַת גְּעוּעוּנִיּוֹם (ע"י רֶאדִיגֶר 16. אוֹיפֶדְאָנֶע,
 § 71, אָנְמֶעֶרֶקֶנֶג 9), וְרִשְׁדִּיל בְּדַקְדוֹק (§ 533).

(§ 92) וַיֵּשׁ אוֹמְרִים כִּי שְׁתֵּי מִשְׁפָּחוֹת הֵם: (6) פִּיז מְקוֹרִיִּים, אֱלֹהֵי אֲשֶׁר מְקוֹרֵם — וּמִכְטָאָם
 בְּעִרְבִית — כַּפ"פ ו"ו, אֲךָ בְּעִרְבִית — אִם הַמִּלָּה מִתְחַלֵּת כַּפ"פ כְּמוֹ בַעֲבֵר קָל וְכַבֵּד —
 מְכַטָּאָם כִּי ו"ד כְּמוֹ יָלָד (בְּעִרְבִית Wáladá), וְלִכֵּן בְּאִיזָה זְמַנִּים וּבְנֵינִים נִשְׂאָרָה הַרְוִץ
 נִרְאָה אוֹ נִסְתַּרְת; (7) פִּיז אֲמֵתִים, אֲשֶׁר גַּם בְּעִרְבִית גַּם בְּעִרְבִית מְקוֹרֵם וּמִכְטָאָם יו"ד
 פ"פ כְּמוֹ וְנָק, וְנָב, אֲךָ מֵאֲשֶׁר כְּבֹד לְמִתְחִיל לְהַבְדִּילֵם זֶה מִזֶּה, לִכֵּן נִמְיָתִי אַחֲרֵי
 הַקְּדַמּוּנִים לְעִשׂוֹתָם כָּלֵם לַפ"פ יו"ד וְהוּא תִתְחַלֵּף לַפְעַמִּים כִּי ו"ד, וְרִשְׁדִּיל בְּדַקְדוֹקוֹ
 (§ 585) הִרְאָה בְּרֵאוּת מְנוּחָה, שְׁלֵא יִתְכַן לְהוּיֹת פ"פ ו"ו בְּעִרְבִית כִּיֵּא פִיז (וְזֹאת
 תְּשׁוּבָה לְמִכְתָּרִי בַּהֲשָׁחַר ש"ד צד 189).

(§ 93) עַל „לְבַלְתִּי בְּאוֹ" (יִשְׁמַע י"ח ע"ב) כֹּתֵב רִשְׁדִּיל בְּדַקְדוֹקוֹ (§ 506): כִּי הוּי"ד סוֹן „לְבַלְתִּי" נִמְשַׁכַּת
 גַּם לְאַחֲרָיו, כְּמוֹ לְבַלְתִּי יִבְאוּ; וְלִי"ג כִּי פַח סְרוּם אוֹתִיוֹת בְּאוֹ ת' בּוֹא (וְעֵינִין מ"ז 167. 34).
 בְּנִקּוֹד אוֹתֵיז וּפ"פ בְּקָל וּבְנִפְעֵל מְכַפּוּלִים פִּסַח הַרְדִּיק בְּמַכּוּלָל עַל שְׁתֵּי הַסְּפַעִים.
 (§100) בְּרֵאוּתָהּ הַחֵלִיט כִּי מִלּוֹת אָקָב אָכַת יִשָּׁם וְתַתָּם, וְגַם וְלֵא יִפָּס אֵת לִבִּי אַחֲוִי, הֵם
 (2) מְקָל, וְאַחֲרָיִם הוֹר כּוֹ לְאֹמֵר, כִּי יִתְכַן אֲשֶׁר יִשָּׁם תַּתָּם הַדְּנוּשִׁים הֵם מִנְפַעֵל, אֲבָל אָקָב
 אָכַת לְפִי שְׁחָם יוֹצֵאִים הֵם מְקָל, וּמִלֵּת יִפָּס הוּא מִנְפַעֵל, וּמִלֵּת אֵת לְתוֹסַפַּת בְּאוֹר,
 כְּמוֹ וְיִקְלָק אֶת־הָאֵרֶץ (יִשְׁמַע י"ח ע"ב). וְאַחֲרָיִם בְּפִקְדֵי נִפְעֵל חֲשַׁב מִלּוֹת יִתָּם וְתַתָּם וְיִתָּמוּ וְיִדְמוּ
 וְיִדְמוּ וְנִדְמָה־שָּׁם לְמִטָּה נִפְעֵל, בְּאִמְרוֹ כִּי הַדְּגֵשׁ מוֹרָה עַל הַנְּפַעֵל, אֲךָ הַקָּלוֹ הַמְּלִים
 כְּמִנְהַגָּם. וּבִשְׁם אֲבִיו הִבִּיא כִּי כָלֵם לְחִסְרֵי פִּינַח יִחְשְׁבוּ (עֵינִין מְכַלּוֹל ד' לִיק צד קב"ח
 ע"ב וְלַחֲלוֹן), וְאַחֲרָיו נִמְשָׁךְ כִּי בְּתַלְעֵ (§ רנ"ז וכו'), וְגַם הוּא הַתְּחַפֵּךְ כְּצַלִּיל לְחֵם
 שְׁעוּרִים, וְאֲנֹכִי אֲמַרְתִּי כְּדָאֵי הַמָּה הַמְּדַקְדָּקִים הַחֲדָשִׁים לְסִמּוּךְ עֲלֵיהֶם בְּסַפְקוֹת כְּאַלְהוֹן,
 וְלִכֵּן נִמְשַׁכְתִּי אַחֲרֵיהֶם לְתַת לְאוֹתֵיז קָל מִנְה אַחַת אֲפִים, ר"ל קְבִיץ חוֹלֵם אוֹ חִירָק
 חוֹלֵם (וְאַלְיָף מ"ב כְּסִגֵּל כְּנִהוּג) יִסָּב אוֹ יִכָּב, שְׁוֹהֲדֵשׁ כַּפ"פ בֵּא לְהוֹרוֹת עַל הַסְּרוּן אוֹת
 שְׁלֵאֲחֲרָיו, כִּי אֲשֶׁר נִמְצָא בְּאַרְמִית: תְּדַק (דָּק קָבֹז), וְלִנְפַעֵל כְּפּוּלִים חִירָק פִּתַח, כְּמוֹ
 יִסָּב; וְלִכֵּן מִזֶּה אָקָב (יִשְׁמַע י"ח ע"ב); וְאַכַּת אֵתוֹ (יִשְׁמַע פ"א ע"ב), יִשָּׁם וְיִשְׁרָק (יִשְׁמַע ט"ז ע"ב), וְלֵא
 יִתָּם פְּרוּי (יִשְׁמַע י"ח ע"ב), וְתַתָּם הַשְּׁנֵה הַהוּא (יִשְׁמַע י"ח ע"ב), וְיִתָּמוּ יִבּוּ כְּבוֹ (יִשְׁמַע י"ח ע"ב),
 יִדְמוּ כְּאַבֵּן (יִשְׁמַע ט"ז ע"ב), וְיִדְמוּ לְמוֹ עֲצָתִי (יִשְׁמַע כ"ג ע"ב), וְנִדְמָה־שָּׁם (יִשְׁמַע ט"ז ע"ב), כָּלֵם מְקָל
 הַמָּה, כִּי הַמָּה אוֹ יוֹצֵאִים אוֹ עוֹמְדִים, אֲךָ לֹא פְעוּלִים; אוֹלֵם אֲשֶׁר בְּפִתַח פִּי, כְּמוֹ
 אֲשֶׁר לֹא־יִבְד (יִשְׁמַע כ"ג ע"ב), וְיָדָל כְּבוֹד יַעֲקֹב (יִשְׁמַע י"ד ע"ב), וְיָגֵל (יִשְׁמַע כ"ג ע"ב), וְלִשְׁנוֹ תִּמְקָק
 (יִשְׁמַע י"ד ע"ב) וְכּוּדוּמָה, לְנִפְעֵל יִחְשְׁבוּ. וְגַם וְלֵא יִפָּס אֵת לִבִּי אַחֲוִי (יִשְׁמַע כ"ח ע"ב) מִנְפַעֵל,
 וּמִלֵּת אֵת לְתוֹסַפַּת בְּאוֹר כְּדַעַת הַרְדִּיק הַגָּל (עֵינִין נּוֹסְפוֹת אֵל § 31), כִּי כֵן מִצְטָנוּ
 בְּבִנְיָן הוּא הַתְּחִיד לְרֹב בְּפִתַח פ"פ, כְּמוֹ יִצְיָפוּ (יִשְׁמַע י"ג ע"ב); יִפָּסוּ (יִשְׁמַע ט"ז ע"ב), וְכּוּדוּמָה.
 וְהִנֵּה לֹא נִשְׂאָרוּ לֵנוּ כִּיֵּא אֱלֹהֵי יוֹצֵאִים אֲשֶׁר חוֹכְרֵנוּ בְּפָנִים חֲסִפִּי, וְגַם אֵת אֱלֹהֵי יִכְלֹנוּ
 לְגֵרֵשׁ מְכַפּוּלִים וְלִסְפָּחֵם לְעוֹ, וְלֹאֲמֵר כִּי תְּבוֹק תְּבוֹק וְהַבּוֹז תְּבוֹז (יִשְׁמַע כ"ד ע"ב) מִשְׂרֵשִׁי בּוֹק

בזו המה, והעדר על זאת כי החולם מלא ר"ו שלא כמנהג הכפולים (§ 99, הערה).
ואל תתמה על שרש בזו והוראתו (פליגריעו); כי כן מצאנו בן ליום קמנות (אריס ד י) ת'
בן, וגם הרפז (בבבז י י'), משרש רום, כאשר הכיאי הרד"ק בשם ר' יהודה, וכן תרפז
(ינפס סח ז'), והדגושים ת' ר"ו, כי ע"ו וכפולים אחיות הנה בהוראותיהן; אך אמרנו מוטב
שיהיה איזה יוצאים ואל נראה כלחץ זו הרהק.

(§101) ואלה נמצאים בפעל על דרך השלמים: אָרַר, נָשַׁשׁ, נָקַק, מָלַל, חָסַם, חָצַץ, (101)
מָלַל, פָּתַת, לָבַב, קָרַר, מָשַׁשׁ, עָנַן, פָּזַן, פָּלַל, קָלַל, קָנַן, קָצַץ, רָנַן, שָׁדַד.
ומעטים נמצאים בפעל על ב' משקלים, ולרוב על ב' הוראות, כמו הלל, חנן,
מדר, מלל, סבב, רצץ, שדר; כמו ושופטים יהולל (לויג י י'), מענין שנעון, ויהלףף
זר (מסני כז ז'), מענין שבח ותהלה.

(§105) נמצא נל"א ע"מ נל"ה, כמו קראת (מסניס ח א'); שנאת (מסני ס י'), ע"מ גלות; בהקבאתו
(זכייס יג ד'), ע"מ בהקלתו; למלאת (מסניס נא ב'), ע"מ גלות; בקבאתו (ש"ג כה ז'), ע"מ גלותו;
וכן בושט (מסני יג י"ח) מן קמא, ע"מ גולה; וקמא (לויג נס ל"ד), ע"מ גולה, וקמא (מסני ג ס') מן קמא,
ע"מ גלות, ולהפך: לא תקלה (מ"א יו י"ח) מן בלה, ע"מ המקצא, קבלא (מסניס ג כ"ד) וכדומה.

(§107) המדקדקים נתנו פה סמן פתך דק טב, ואמרו, כי אם יהיה בעתיד ע"פ אחת מן
אחיות אלה, אז פ"פ וע"פ תבואנה בשוא, והביאו ראיה לאותיות ב' פ' מן נישף (במדכז כה א');
אליתוסף (מסני ג י') (תל"ע § יג, רג"ה); ובפגשם במלות ירב (במלשום א כ"ג), נרָב (מסניס א כ"ז);
נרָב (ש"ג יח ח'), ותרָב (לויג יג י'), ונרָב (סס נב ג"ח); ונרָב (מסניס ד ל"ו), תרָב (יבוסש י ד'), ונרָב (במלשום נא ס"ח)
שפָּל אלה בסגל פ"פ, אז שכלו את ידם לעשות ב' שרשים קָתָה רָבָה ליוצאים ולזרים
(ג' ראבינאוויטש. צד 257), ומה יעשו במלת ונרָב הנ"ל? ונס מלת אליתוסף אשר
הביאו היא משרש יסף ואין לו פה מקום, לכן אמרתי כי אך באותיות קָד"ת ק"מ יש
דין ב' שואין, אולם באותיות ב' פ' הסגל אוה למושב לו כבשאר אותיות, ומלת נישף
היא יוצאת, כי טוב לדרות המועט מפני הרבים, ומה שאמרו (ג' ראבינאוויטש צד ז')
כי סבת הסגלים כשרשי קָתָה רָבָה היא מפני הר"יש, אינו, כי הלא מצאנו ונרָב (במדכז
כז י"ח), ונרָב (מסניס סא ז"ח); ונרָב (במלשום א ל"ד).

(§114) ויש עוד מקוטעים רבים, כמו: בוש יבש; יעץ עוץ; יקץ קוץ; יקש נקש; ירק
רקק; קבב נקב; רבה רבב; שרה שור וכדומה, ומקומם במדרשי מלים.

(§115) וזה דרכם של ע"ו וכפולים, לא לבד יתחלפו זה בזה, כי גם ילכשו תמונות שאר
רגורות, עד כי נולדו מזה זרים הרבה, והנה לפניך איזה דוגמאות:

ע"ו. 1) בתמונת פ"י הובשָׁת (ש"ג יג י') ע"מ הולדת ת' הַבִּישָׁת (מסניס מד ח').

2) בתמונת פ"ג יליו (מסניס ד כ"ח) = וְיִלְיוּ; מְלִינִים (מסניס סו י"ח), מְלִינִים (סס כז ז'), וְיִלְיוּ
(במדכז יד י"ח) ע"מ מְלִינִים, מְלִינִישׁוּ, וְיִלְיוּ; מְסִינִ תְּסִינִ ע"מ מְלִינִישׁוּ תְּמִינִישׁ.

3) בתמונת ל"ה וְתַחַשׁ (לויג נב ב') = וְתַעַל, ת' וְתַחַשׁ; וכן וְיַעַט וְתַעַט (ש"ג יד י"ג),
סו י"ח), היה צ"ל כמו וְיַעַט בהם (סס כס י"ד - ע"ו כס י"ח) א"א שבא בתמונת ל"ה.

4) בתמונת כפולים בן (זכייס ד י'), מַח (ינפס סד י"ח) = סב, ת' בן מַח; יָחַם
(מסניס סג י"ג), יָשַׁב (מסניס יא י' - כ"ח), תָּרַם (מסניס ס ח') = וְסַב מַסַּב; יָפַץ (לויג נח כ"ד) = יָסַב;
תַּקְרָה (ינפס ו י') = תַּמְסָה; שָׁתו (מסניס כג כ"ח) = סבן, וכדומה.

כפולים. 1) בתמונת פ"י נָעַז (ינפס נג י"ח) = נוֹלַד.
2) בתמונת פ"ג תַּצְלָה (ש"ג כה י"ח) = תַּסְעָה; יָשִׁים (ינפס סג ב') = וְיָשִׁישׁ, וכן
וְנָשִׁים (במדכז כה א').

(3) בתמונת ליה קבה (במדבר כ"ח), ע"מ קוה; שְׁמוֹת (יחזקאל נ"ג) = גְּלוּת; תְּרֵבָה (פסוק נ"ז) = תְּגִלָּה.

(4) בתמונת ע"ז נָן (ספרי ט"ז), ע"מ קר; ירון (ספרי כ"א), ירִיץ (ספרי כ"ד), וְתָרַץ (ספרי י"ד), וְעָשָׂה (ספרי ט"ז), וכדומה.

(§ 119) בכנוי העבר רְפִי המדקדקים כתבו לנכוח פְּקַדְתָּךְ מלרע, ולנוכחת פְּקַדְתָּךְ בצירה ומלרע, ואחד מהחדשים החזיק להיות הנגינה מלרע ממה שנמצא פעם אחת תְּגִלְתָּךְ (ש"ס ט"ז) מלרע, אף כי שנמצא בפסוק הזה בעצמו וְלִתְתָּךְ מלעיל. ולא זו בלבד כי גם לכנוי נסתרים גזר אמר להיות בקמץ התיז ומלרע, כמו פְּקַדְתָּם (ראבינאוויטש 171. 270); ואנו אין לנו אלא הנמצאים לרוב במקרא מלעיל, ועליהם נסמך עם געזעניוס ועוואלד וכדומה. ואלה הם במקרא מלעיל: אֶבְרָתָךְ (יחזקאל כ"ח), וְלִתְתָּךְ (יחזקאל כ"ד), וְלִתְתָּךְ (ש"ס ט"ז), רְאֵתָךְ (פסוק ט"ז); — אֶבְרָתָךְ (דברים ל"א), שׁוֹכְבְתָךְ (ספרי ט"ז); — גְּנֻבְתָם (בראשית נ"ז), מִצְעָתָם (שמואל י"ח), הַעֲלַתָם (יחזקאל כ"א), אֶתְחַנְתָּם (ספרי ט"ז), וּבִקְשָׁתָם (יחזקאל כ"ד), וְאֶבְרָתָם (יחזקאל כ"ד), וְעָשָׂה כ' י"ד), וְעָשָׂה כ' י"ד), וְעָשָׂה כ' י"ד), וְעָשָׂה כ' י"ד). ומלת תְּגִלְתָּךְ הניז' יוצאת מהכלל, כדין האחד נגד הרבים (1).

(§ 121) נמצא במקרא לפעמים בכנוי נוכח במפסוק קמץ ת' סגל, כמו פְּאָרְתָךְ (ספרי כ"ח), גם זולת מפסוק: פֶּה עֲנֶה ה' (יחזקאל כ"ד), גם בכינוי ומקור שדינים כשמות: חֲנֻךְ (ספרי כ"ד), הַשְׁכֵּבְךָ (דברים כ"ד וסג), הַבְּרִיאָתְךָ (יחזקאל כ"ח), ואף כי בשע"צ לא נמצא זה במקרא, בכ"ז נשתקע המנהג הזה לרוב בתלמוד, מאשר כי הוא מנהג לא"ז, וע"ז סמכו הפייטנים בחרויהם ורשבי"צ בכתר מלכות וגם ר"י הלוי בספר "כתולת בת יהודה".

(§ 123) ולחנם הכניס א"ע ראבינאוויטש (267) בלחץ זו הדחק, לשים את המקורים פְּאָסְפָּכָם, הַפְּכָכָם, פְּשִׁפְכָךְ וכדומה לשמות על תמונות זרות, ונמשך בזה אחר הרז"ה (צחור התבה פעלים סמן מ"ד), והוכרח להודות כי במלת פְּשִׁפְכָךְ נתחלפו התנועות ת' בְּשִׁפְכָךְ; וגם המקורים פְּשִׁפְכָךְ (דברים י"ח), לְשִׁכְנֵךְ (דברים י"ח), פְּשִׁפְכָךְ (בראשית י"ג י"ג) וכדומה רבים, השב להפוך לשמות מתמונות סגלים אשר נאבדו, וכ"ז ללא צורך, וגם תל"ע (§ רע"א) החטיא מטרת האמת במה שאמר כי אֶבְרָתָם ע"מ פְּעוֹל והקמין ק"ה או קמץ קמן, ויפה העיר ע"ז הרז"ה (צח"ת פעלים סמן ל"ב), כי אם יהיה קמץ המף או השוא שאחריו שוא נח, ובאמת בנ"ד כפ"ת שאחריו רפה לאות כי הוא שוא נע, ועיין שם, ואין להאריך בזה.

שְׁמוֹת הַלְשׁוֹן

(§ 140) וזה דוקא אם נעשה כשע"כ שע"פ, אולם אם מתחלה היה שע"פ ונעשה לשע"כ או שם היחס עם היא הידיעה או זולתה, לא יוכל שע"פ לבוא כהיא, כמו מן שע"פ ראובן, לוי, יהודה, נעשו שמות היחס הראובני, הלוי (ת' הלוי), יהודי, לא יתכן לימר בכלל זה על איש אחד ששמו ראובן, לוי או יהודה: הראובן, הלוי, היהודה. והרב רמ"ש דל בחדושו (נתיבות עולם צד ע"כ) במד"כ לא דק היטב בדמותו השם לוי לשמות עורב אריה ואמר עליהם "כאשר באו לשמות פרטים תבוא עליהם היא הידיעה", כי אינם דומים שמות עורב אריה וכל השמות שהביא שם לראיה לשם לני, כי המה מתחלה היו שע"כ ונעשו אח"כ לשע"פ, אולם השם לוי להפך, בתחלה היה שע"פ

(1) ואולי פה מלרע בסכת משרת לפני אל"ף (עיין § 86 א', ב').

ואחיב נעשה לשם היחס; ועל שם 'האדם' עיין באור (נבלשים כ' ז') וראביע (שמוס כ' ז'), כי הוא שזת נמור והושאל לשעים, והעד: נעשה אדם.

§ 154) וכן נמצא סמיכות בלי הוראת הסמיכות, כמו וַעֲבַדְתָּ סָדֶם (נבלשים י"ז כ') ת' על סדם, תָּפַס (הנעשה ל') בני וַיִּרְבְּעַל (שופטים ט' ז'), לְמוֹעֵד דוֹד (ש"ס כ' ז') לַמִּקּוֹם הַמְיוּעָד לְדוֹד, הַמּוֹזֵר (מעון) לָחֵם (ש"ס טו' כ'), נָם יֵשׁ מַעֲטִים מִכְּנֻי הַשְּׂמֹת הַמּוֹרִים עַל יוֹחִים אַחֲרִים, כְּמוֹ הַפְּצֻעֲקָתָהּ (נבלשים י"ז כ') הַצֶּעֲקָה נִגַּד אוֹ עַל סָדֶם, וַיִּרְאֶתָּו (שמוס כ' ז') תִּירָאָה אוֹתוֹ וְלֹא שָׁלוּ, וְכֵן פָּתַחְתִּי (נבלשים י"ז כ').

§ 175) עין החוקר יראה כי ראשית מעשה ידי אדם ותחבולתיו היתה לקרוא שמות לאברי גופו, הקרובים לו וישתמש בהם בכל עת, ואחיב שם שמות גם לדברים טבעיים הוציא לו, אשר נתפעל מהם, כמו רָעַם רַעַשׁ סָעַר, והנה דמות קול חברתן הטבעית, ומהם בנה לו אחיב פעלי השם, ובהשתלם שכלו בנה לו גם פעלים אחרים, והמה הולידו אחיב גיב שמות, ולכן יוכל להיות מהאָבֵל יצא מֵאָבֵל, כי אָבֵל אבֵי הַפֶּעַל וּמֵאָבֵל בְּנוֹ, והבן .

§ 190) המבאר לויקרא (ב' ט', נמדנכ י"ז י"ח) הניח לכלל, כי בשני פעלים בא השם אהר שניהם, אולם על הרוב נמצא השם בינתים, ולכן השאר הם יוצאים 1).

§ 208) וכן אדם כי יקריב מכם (ויקרא ב' ז') ת' אדם מכם וגו', וירא אשה הוצת מעל הנג (ש"ס י"ז כ') ה' וירא מעל הנג, כל־הרע אויב בקדש (ש"ס י"ז כ') ת' כל אויב וגו', כי הגדלת על כל שמך אמרתך (ש"ס ק"ח ז') ת' הגדלת שמך על כל ונר, במתיך בהמזאת (ש"ס י"ז ז') ת' בחטאת במתיך, וכדומה רבים (ועיין ג'ע מדה ל'א מוקדם שהוא מאוחר בענין).

ט ע מ י ם

אודות הטעמים והנקודות רבו דעות מדעות שונות באיזה זמן נוסדו. אלה § 211) אמרו כי הם מסיני, ואלה כי עזרא ואנשי כנסת הגדולה המציאום. ונראין דברי ראב"ב בהקדמה הני' למסרת המסרה וזיל יאך אמת הוא שאין בו ספק שזאת התורה אשר שם משה לפני ב"י היה ספר פשוט, בלי נקוד וכלי טעמים וכלי סמני כופי פסוקים, כאשר אנהנו רואים היום; ולפי דעת בעלי הקבלה כל התורה היא כפסוק אחד וי"א תיבה אחת, ויוצאין מהם שמות של הקב"ה כמיש הרמב"ן ז"ל בפתחתו לפרוש התורה ע"ש. — ולהלן אמר יאחשוב שהנקודות והטעמים לא היו קודם עזרא, ולא בזמן עזרא, ולא אחר עזרא עד אחר חתימת התלמוד; וכי' 2) 'עוד ראיה אחרת וגדולה היא אלי, מה שאמרו ז"ל

1) וז"ל רמ"ל מלבי"ם ז"ל: ויקרא אל משה וידבר ה': מחוקי מליצת לה"ק כשיבואו ב' פעלים על פועל אחד יבא תמיד שם הפועל בין ב' הפעלים: וירא ה' אל אברהם ויאמר (נבלשים י"ז ז'), ויגש אברהם ויאמר (ש"ס י"ז כ'), ויגדל הילד ויגמל (ש"ס ט"ז כ'), ותחר לאה ותלד בן (ש"ס ט"ז כ'), וכן תמיד (המבארים לא השכילו כלל זה), ובמקומות שבא שם הפועל אחר הפועל הוא זרות וסירוס בלשון וכי' ורבותינו ז"ל למרונו שבכ"ט שבא סירוס כזה בא להשוות ב' הפעלים זה לזה שהיו דומים באיזה דבר ולזה הם תכופים זה לזה וכי' (התורה והמצוה א' 13 ס' קע"ט, באור להחכם ר' וואלף ברמ"ל לשי"ב ר"ו).

2) ועוד ראיה אחרת שאמרו (יומא דף ג"ב ובמקומות אחרים) איסי בן יהודה אוסר חטש מקראות בתורה אין להם הכרע (פ"י שיש בהם מלות שיוכלו לקרוא לפניך או לאחריהן) עֲבָאת (נבלשים ז' ז') חֲבִיבִי (שמוס כ"ז ז') מִתֵּר (ש"ס ז' ז') אֲרוּר (נבלשים ט"ז ז') וְקָם (נבלשים ט"ז ז') ע"ב, ובירושלמי מוסיף עוד לַמְּבַעֵם (נבלשים ז' ז'), (והראב"ע חשב עוד: ועזב את אביו וַעֲבַדְתָּ נבלשים ז' ז') וישלף געלו (יוס ז' ז'), והנה בכל

בביב (דף כ"ט), כי יואב הרג את רבו (1) על שעשה מלאכת ה' ברמיה, והקרא לו תמחה את זָכָר עמלק (ויקרא כ"ט), היש להאמין שאם היו להם הנקודות והיה נקוד זָכָר בשש נקודות (2) שהיה קורא זָכָר בבי' קמצי"ן (3), אין זאת חי אני לפי דעתו. "הנהגה הארכתי . . . עד שבארתיו ובררתיו, שהנקוד והמעמים לא נתנו מטינו, וגם אנשי כנסת הגדולה לא המציאום כלל, ואינם אלא מעשה ידי בעלי המסורת שקמו אח"כ כמו שבארתיו ע"כ, ר"ל כי נתחדשו אחרי התימת התלמוד בימי בעלי המסורה, והם אנשי טבריא הנקראים מאד במקרא, וצחי לשון מכל שאר היהודים אשר היו בדורות ההם, ואחריהם לא קם כמוהם, הם תקנו את כל הנקוד והמעמים על סדר, ואולם שמות הנקודות והמעמים נשתנו אח"כ בכל דור ודור, ברצון המדקדקים חכמי הדורות" (אור לנתיבה). והשגת בעל אמרי בינה עליו מן ספרי המקובלים, כבר במל בעל אור לנתיבה בשוב מעם, ע"ש. ואם בכ"ז נמשך בעל אור לנתיבה אחרי דעת בעל אמרי בינה, אינו אלא לשעתו ואין אחריותו עלינו. — וגם ר' יצחק הלוי אמר בהגהתו (מאור עינים פ' נ"ט), וכן מוכח שבימי התלמוד לא היו הספרים מנוקדים ממה שאמרה ברוריה יתמו חטאים כתיב, כי לפי הנקוד שלפנינו תִּפְּאִים הוא תאר כמו חוטאים, אבל היא קראה תִּפְּאִים שהוא שם המקרה מן חטא (4) (ועיין ת"כ שער א' פרק ו' הערה אחרונה, ובית יהודה ח"ב פ' קב"א).

ומהר"ל מרגליות כתב בספרו אגרת המליצה (דף נ"ד ע"ב הנהגה) וז"ל, "אבל המסרת ודאי נתחברו אחרי סדור השי"ס, שהרי במסרה קטנה פ' בשלה כתב בפסוק ראו כי ה' נתן לכם השבת, תיבותא דפסוק כפרקא דמסכתא, ר"ל יש בפסוק הזה כ"ד תיבות כמספר הפרקים של מסכת שבת, ומכאן שאחרי סדור התלמוד נתחברו" ע"כ.

ואודות תכלית המעמים, יש אשר הוכיחו כילא היתה הנחתם להורות פרוד וחבור המאמרים לבד, כ"א גם לנגן ולזמר בהם, כמו שאנחנו קוראים היום בתורה, וראיתם ממה שנמצא מפסיקים במקום שיש לפי הכונה חבור ולהפך כמו: הוותתחשב לשונך כתער מלמש (מלא"ט כ"ד) האתנה צ"ל על תחשב כתרנומו, ולא על לשונך; אך רחוק וגו' במדה אל תקרבו

אלה המעמים סברעים חוטב, כי על שאת ועל כשמעב יש ז"ק, ועל גביעים, אבותיך, בעמלק יש אתנה ועל לעזר סוף פסוק, אלא בודאי לא היו בימיהם נגינה (ועיין גם מכוז אל נה"ב עד 9).

(1) בגמרא איתא: א"ד קטליה וא"ד לא קטליה.

(2) צ"ל זָכָר בהמשך נקודות והטעות הזאת מן שמות י"ז ו"ד ושם כתוב: אָמחה את זָכָר עמלק,

ולא תמחה.

(3) בתוספות ב"ב כ"א ע"ב הוכיח הרבה אקרייה כדון אך לא אשגח למידע היכי הוה קרי תלמודיה, אבל אין לפרש שגם רבו טעה דא"כ לאו רמיה הוא, ע"כ. ובעל ספר משען מים (עד 53) הנהר לישב הקושיא: באיזה אופן נשתבש יואב כ"כ לקרוא זָכָר ה' זָכָר? והשיב כי הטעות באה מן דמיון מכאס צירה סגל ופתח, ע"ש. אך אחרי כל אלה קשה איך לא רדגיש יואב שאין חבור כלל במלות זָכָר עמלק, וצ"ל זָכָר של עמלק או זָכָר עמלק כל אלה קשה איך לא רדגיש יואב? — ולכן נראה לי כאשר נמצא לפעמים הסמיכות מבי' קמצי"ן על עמלק או צירה: הָלַב הָלַב גוים, או על שוא וסגל: לָבָן וּלְבָן שנים, ומכאן חסוד היה דומה לסגל או צירה (כאשר היא בהעתיקה היונית) לכן יואב שאקרייה רבו זָכָר עמלק קסבר שאקרייה זָכָר עמלק (בכמיות מן זָכָר) וכזה טעה, והבן.

(4) ובכ"ז לא השו חכמי הנקוד אח"כ לדברי דביתנו דר' סאיר ונקדו תִּפְּאִים, להקביל אל

מלת רשעים שאח"כ.

אליו (מטעם ד') האתנה צ"ל על מלת אליו כדינו בסוף מאמר המסנר, כי למען אשר וגו' נמשך על והלכתם אתיו שבפסוק הקודם; וישראל (1) (נבלשים לה כ"ג) סלוק ואתנה שלא כדרכן; המנפה (מכונן כ"ג) אתנה בסוף קאפיטעל; הירדן (י"א ע"ג) פסקא באמצע פסוק (2) וכדומה הרבה (3).

ולא זו בלבד כי גם נמצא ב' נגינות במלה אחת, כמו פִּשְׁלָהוּ (סמוס ה"ה); אֲנִיָּא (נבלשים כ"י); וְהָיָה (ס"ג); קִרְבָּה (ויקרא י"ד); שָׁבוּ (ס"ג י"א); לְהִתְעַב (שמיים ע"ג); וכדומה רבים, ומזה הוכיחו כי כונת הנגינה היתה גם לנגון (רעקלצאצאצאן), ולא כונו תמיד אל הוראת פרוד וחבור, ולכן בהוראת הפשט והכונה אין אנו קשורים כהבלי הטעמים (גרי ראבינאוויטש 114-111; גם פה 214 §, נ' הערה; גם נוספות אל 24 §, הערה למלת תורה), ואנחנו נעמיק שאלה:

(6) אם תכלית הנגינה אך לחבור והפסק, מדוע הניחו לכלל כי אין אסוף בלא מִתְקָא? ומה נעשה במלים אשר לפי ענינן היו ראיות למשרת ולא למפסיק כמו המפחא על באלני ממרא (נבלשים י"ב) ועל דורות עולמים (שמיים ה"ה) וכדומה רבים?

(7) מדוע הבדילו במשרתים לתת את המונח לאתנה ואת המרכא לסלוק (214 §), הלא שניהם שווים להוראת החבור, וכדומה הבדלים בין טעמים שווים?

(8) מדוע באיזה קאפיטל מתהלים אין אתנה כלל ובאיזה מהם יש אתנה רק על איזה פסוקים כמו בקאפיטל קי"ז אין אתנה על פסוקים כ"ז ל"ד סיד ס"ח וכדומה, ועל פסוק י"ג מ"ז ל"ז פ"ח ק"ה קכ"ז וכדומה יש אתנה? מה היתרון לאלה על אלה בכונה? גם בקאפיטל נ"ו וה' מ"ן איכה אין אתנה (חוץ מפסוק נ"ז בקאפיטל נ"ו), הלא יש בהם פסוקים רבים בעלי כ"י מאמרים? ומדוע בפסוקים בראשית ברא אלהים, ליתודים היתה אורה, אשר המה בעלי מאמר אחד יש אתנה?

(9) מדוע נבדלו ספרי אמ"ת בטעמיהם (5)? האם אין די בשאר הטעמים להוראת חבור ופרוד? ויש עוד שאלות רבות בכללי הנגינה אשר לא הפצתי להאריך בהן; אין זאת כ"א תכלית הטעמים היתה לנגן בהם ע"ד שהיה ידוע להם בימים הקדמונים (6) ולכן

(1) וזה אחד מג' מקומות הבאים כ"י טעמים והם פסוק וילך ראובן (נבלשים לה כ"ג) ודברות הראשונים והאחרונים, אשר בצבור קוראים אותם בטעם העליון וביחוד בטעם התחתון (משפט הנגינות לה"א מטרעסטינא צד 16, ועיין מנחת שי שם, גם מבוא לנה"כ צד 167, 168).

(2) ובמסורה (נבלשים לה כ"ג). כ"ה פסוקים פסקים מצעות (באמצע) פסוק.

(3) גם פסוק הכתובים שלא במקומם כמו נבלשים ז' ח', נב י"ז; ויקרא ח' ח'; נבדננ יז כ"א; ע"ג ח' כ"א; יעקב ז' ח'; יכנסו ז' ח'; (שמי יחזקאל ט"ז ע"ז, רע"ג נבלשים כ"ג י"ז, רע"ק סהלים ק"ג).

(4) וז"ל התבם שר"ל כהמגיד (שנה תמישית גליון 8): ודאי המפחא הוא טעם מפסיק לענין בג"ד כפ"ה שאחריו, אבל לענין גתות המאמר ולענין הבנת פרושו לפעמים אינו מפסיק כמו לא תשכח, והח מפני שכל אסוף אם יש לפנייהם אפילו תיבה אחת צריך שיבא לפנייהם מפחא כידוע וכו'.

(5) ולקראים יש לספרים הנבדלים נגינות נבדלות: לחמישה תומשי תורה נגינה לבד, לנביאים הראשונים וד"ה לבד, לשאר הנביאים וד"ה עשר לבד, לתהלים משלי קהלת ושה"ש לבד, לרביאל עזרא נחמיה לבד, לאיוב לבד ותחלתו שוה לרות, ולאסתר לבד (שיין ילפס נפשיכעט ז' יו. אונג זיינע זעקענן; 2 אנטשיינג'ן, 335), גם לאנשי תימן יש לקריאת התורה נגון לבד, לנביאים לבד, לכתובים לבד ושעמי אמ"ת לבד (אבן ספיר, חררי תימן צד נ"ה).

(6) אחר כל הדאיות האלה ואחר התולדה היוצאת מן מפורשת היטב ודחויב הצופה במינסק לשיט

לא השנידו תמיד על הכונה כיא על הננון ולפני אסף היתה הפסקה גדולה במדרגת הננון, והקאפי קצרי הפסוקים נגנו באופן אחר, ובכתובים היה להם קל נגינה אחרת לקרוא בו אלה הספרים, ולכן נמו לפעמים גם רש"י (שע"פ א"ס', ח"כ, יפ"ס ו' כ"ס וכו') וגדולי המפרשים כמו רש"בם ראב"ע ורמב"ן וכדומה מהוראת הטעמים (1), והבן.

בפי כונה מהופכת מכל וכל, באמרו (השחר ש"ג ח"ב ע"ד 117 בהערה) "יעיין מה שכתב וכו' בספרו מה"ל ע"ד 149. ואף כי הוא (ע"ל) נוטה שם לדעת האזמרים, כי וכן על האצטרך וההפסק תוריה הנגינות, אך לא בן דעת רבים ממנו", ע"כ. יאמר נא הקורא, אם הצופה הזה עינים ולב לו? — (1) ועיין תורת האר"ם מבוא ע"ד XIV סמן ה' וגם מבוא לנקוד האשורני ז' 8-9, וביתוד ספר הויכוח מרחבם רש"ל ליל שלישי, כי נכבדות מדובר שם בענין הזה; ועיין גם בספר בן פורת להרב וכו' ר"ם פלונגיאן ז"ל ע"ד 98 אשר הביא בשם הגאון ר"ם סאילויא בספרו בינת מקרא, וז"ל: כי לא נכון הוא למבאר דברי ה' להשען רב יותר על פסקי הטעמים, ועל הנגינות זה ינחמנו (מלש"ס א"כ), קר"ב (ויקרא' י') יאמר כי באו כב' טעמים, יען כי גם המניח לא ידע באיזה נגינה יבחר, לכן שם עליהם שתי הנגינות יחד, ובעל כ"ע (מרה כ"א ע"ד ע"ח) כתב, ובמקומות רבות נטה הגאון ר"ם מן הטעמים ואולי **גילה בהם טעות** לרוב ההעתיקות כמ"ש בהקדמה א' ע"כ לספר תובחת מגלה' ע"ש וגם ע"ד קכ"ב שם.

ת ם

לוחות הפעלים והכנויים

הערות

הנופים העקרים אשר בכל בנין הם בעבר: נסתר נסתרת ונוכה; כבינונים: הנופים היהודים; בעתיד: נוכח ונוכחת; במקור: נפרד ונסמך; ומהם נבנו כל שאר הנופים על אלה אופנים:

הנופים
העקרים
ואשר
נבנו מהם

6) עבר. אם נוסף על נסתר הברת נו הרי מדברים, כמו פְּתַבְנוּ, נִכְתַבְנוּ; ואם נחליף הברת נה בנסתרת בהברת זי הרי נסתרים, כמו פְּתַבוּ, נִכְתַבוּ; ואם נחליף קמין של נוכח בשוא הרי נוכחת, כמו פְּתַכְתָּ; ואם נחליף ת על תי הרי מדבר ומדברת, כמו פְּתַכְתִּי; ואם נחליף ת בהברות תם תן הרי נוכחים ונוכחות, כמו פְּתַכְתֶּם, תָּן.

הערה. השוא בפ"פ בעבור הסנת הנגינה למטה, וכל קמין בתנועה השלישית שלפני הנגינה ישתנה לשוא.

7) הבינונים לשמות יחשבו, לכן נבנו כמוהם בהוסף על היהודי סמני יהודה רבים זרבות (24, 25 §).

8) עתיד. אם נוסף על נוכח הברת נה הרי נוכחות ונסתרות, כמו פְּתַכְתְּנָה, פְּתַכְתְּנָה; ואם נחליף ת' איתן באלף הרי מדבר ומדברת, וביוד הרי נסתר, ובנוין הרי מדברים ומדברות, כמו אֶכְתַּב, יֶכְתַּב, נֶכְתַּב; ובנוכחת אם נחליף החירק בשורק הרי ווכחים, כמו פְּתַכְבוּ; ועם יוד בראש הרי נסתרים, כמו יֶכְתַּבוּ.

9) צווי יהודי דומה לרוב אל מקור נסמך, זולת בהפעיל הוא דומה למקור נפרד; ואם נוסף על מקור נסמך הברת נה הרי רבות, כמו פְּתַכְתְּנָה; ואם ישתנה החולם או הצירה לשוא, ונוסף עליו חירק גדול או שורק, הרי יהודה ורבים, כמו פְּתַכְי, בו, וחירק פ"פ הוא תנועה קלה ת' שוא נע (73 §).

מודעה רבה לפעלים. המספרים אשר על כל נורה מורים באיזה בנין נמצא זה השרש במקרא, דרך משל 1 מורה על קל, 2 על נפעל, 3 על פעל, וכן השאר. ואם המצא פה שרש בכנין שלא נמצא במקרא, לא האב ולא התולדה (63 §), כמו פְּתַב בכנין 5.6, הוא רק לדוגמא בעלמא ואין להשתמש בו. ואם הכרים לפעמים פה בנינים מאיזה נורה, הוא או מאשר כי אינם נמצאים במקרא, או מאשר כי נופים בשלמים, ואין כל חדש בהם, או נופים כהנורה אשר ממנה לקחו כמו פְּתַב בכנין 2.6 על דרך נגש.

פעל	נפעל	קל	עבר
<p>פִּתַּב, פִּתְּב</p> <p>פִּתְּבָה או פִּתְּבָה</p> <p>פִּתְּבָת</p> <p>פִּתְּבָת</p> <p>פִּתְּבָתִי</p> <p>פִּתְּבוּ, פִּתְּבוּ</p> <p>פִּתְּבֶם</p> <p>פִּתְּבֶן</p> <p>פִּתְּבֶנוּ</p>	<p>נִפְתַּב</p> <p>נִפְתְּבָה -תְּבָה</p> <p>נִפְתְּבָת</p> <p>נִפְתְּבָת</p> <p>נִפְתְּבָתִי</p> <p>נִפְתְּבוּ</p> <p>נִפְתְּבֶם</p> <p>נִפְתְּבֶן</p> <p>נִפְתְּבֶנוּ</p>	<p>(1. 2. 3.)</p> <p>פִּתַּב</p> <p>פִּתְּבָה או פִּתְּבָה</p> <p>פִּתְּבָת</p> <p>פִּתְּבָת</p> <p>פִּתְּבָתִי</p> <p>פִּתְּבוּ, פִּתְּבוּ</p> <p>פִּתְּבֶם</p> <p>פִּתְּבֶן</p> <p>פִּתְּבֶנוּ</p>	<p>נִפְתַּר</p> <p>נִפְתַּרְתָּ</p> <p>נִכַּח</p> <p>נִכַּחְתָּ</p> <p>מִדְּבַר -בַּרְתָּ</p> <p>נִפְתַּרְתָּ יְדוּת</p> <p>נִכַּחְתָּם</p> <p>נִכַּחְתָּן</p> <p>מִדְּבָרִים יְדוּת</p>
<p>מִפְתַּב -תְּבָת</p> <p>מִפְתְּבָתִים -בַּת</p>	<p>נִפְתַּב -תְּבָת -תְּבָת</p> <p>נִפְתְּבָתִים -בַּת</p>	<p>פִּתַּב, פִּתְּבָה -תְּבָת</p> <p>פִּתְּבָתִים -בַּת</p>	<p>כִּי נִוְנִי</p> <p>יְחִיד, יְחִידָה</p> <p>רַבִּים, רַבּוֹת</p>
<p>מִפְתַּב -תְּבָה</p> <p>מִפְתְּבָתִים -בַּת</p>	<p>חִסַּר</p>	<p>פִּתְּוֹב, פִּתְּוֹבָה</p> <p>פִּתְּוֹבִים -בַּת</p>	<p>פִּעוּל</p> <p>יְחִיד, יְחִידָה</p> <p>רַבִּים, רַבּוֹת</p>
<p>אִפְתַּב</p> <p>הִפְתַּב</p> <p>הִפְתְּבָה -תְּבִי</p> <p>יִפְתַּב</p> <p>הִפְתַּב</p> <p>נִפְתַּב</p> <p>הִפְתְּבָה</p> <p>יִפְתְּבוּ, יִפְתְּבוּ</p> <p>הִפְתְּבֶנּוּ (הִפְתְּבֶנּוּ)</p>	<p>אִפְתַּב (אִפְתַּב)</p> <p>הִפְתַּב (הִפְתַּב)</p> <p>הִפְתְּבָה -תְּבִי</p> <p>יִפְתַּב</p> <p>הִפְתַּב</p> <p>נִפְתַּב</p> <p>הִפְתְּבָה</p> <p>יִפְתְּבוּ, יִפְתְּבוּ</p> <p>הִפְתְּבֶנּוּ</p>	<p>אִפְתַּב</p> <p>הִפְתַּב</p> <p>הִפְתְּבָה -תְּבִי</p> <p>יִפְתַּב</p> <p>הִפְתַּב</p> <p>נִפְתַּב</p> <p>הִפְתְּבָה</p> <p>יִפְתְּבוּ, יִפְתְּבוּ</p> <p>הִפְתְּבֶנּוּ</p>	<p>מִדְּבַר יְדוּת</p> <p>נִכַּח</p> <p>נִכַּחְתָּ</p> <p>נִפְתַּר</p> <p>נִפְתַּרְתָּ</p> <p>מִדְּבָרִים יְדוּת</p> <p>נִכַּחְתָּם</p> <p>נִפְתַּרְתָּ יְדוּת</p> <p>נִכַּחְתָּן</p>
<p>פִּתַּב, פִּתְּב</p> <p>פִּתְּבָה -לְבִי</p> <p>מִפְתַּב</p>	<p>הִפְתַּב, נִפְתַּב</p> <p>הִפְתַּב, פִּתְּבָה -לְבִי</p> <p>מִהִפְתַּב</p>	<p>פִּתְּוֹב, פִּתַּב</p> <p>פִּתְּוֹב, פִּתְּוֹב</p> <p>לִפְתַּב מִפְתַּב</p>	<p>מִקּוֹר</p> <p>נִפְרַד, נִסְמַךְ</p> <p>עִם בְּכַלִּים</p>
<p>פִּתְּבִי, פִּתְּבִי</p> <p>פִּתְּבִי, פִּתְּבִי</p>	<p>הִפְתַּב, הִפְתְּבָה</p> <p>הִפְתְּבָה, הִפְתְּבָה</p>	<p>פִּתְּוֹב או פִּתַּב, פִּתְּבִי</p> <p>פִּתְּבוּ, פִּתְּבֶנּוּ</p>	<p>צוּי</p> <p>נִכַּח יְדוּת</p> <p>נִכַּחְתָּם יְדוּת</p>

התפעל	הפעל	הפעיל	פעל
התפתב התפתכה - פתכה התפתבת התפתבת התפתבתי התפתבו - פתכו התפתבתם התפתבתן התפתבנו	הפתב הפתכה - תכה הפתבת הפתבת הפתבתי הפתבו הפתבתם הפתבתן הפתבנו	הפתיב הפתיכה הפתיבת הפתיבת הפתיבתי הפתיבו הפתיבתם הפתיבתן הפתיבנו	פתב פתכה , פתכה פתבת פתבת פתבתי פתבו , פתכו פתבתם פתבתן פתבנו
מתפתב - תכה - תכת מתפתכים - בות	הפתב - כה - תכת הפתכים - בות	מפתיב - כה - תכת מפתיבים - בות	פתב - תכה - תכת פתכים - בות
חסר	חסר	מפתב - תכה מפתכים - בות	חסר
אתפתב תתפתב תתפתבי - תגי אתפתב נתפתב תתפתבו יתפתבו , יתפתבו תתפתבנה	אתב תכתב תכתבי - תגי יתב נתב תכתבו יתכבו , יכתבו תכתבנה	אתיב תכתיב תכתיבי יתכיב , יכתב תכתיב נתתיב תכתיבו יתכיבו , יכתבו תכתבנה	אתב תכתב תכתבי - תגי יתכב , יכתב תכתב נתכתב תכתבו יתכתבו , יכתבו תכתבנה
התפתב פה - פה - לך מהתפתב	התב , התב (עם בכלים לא נמצא)	התיב , התיב פה - פה - לך מהתתיב	פתב , פתב (עם בכלים לא נמצא)
התפתב התפתבו	חסר	התתב התתיבו - תתנה	חסר

קל			קל	
			ע"מ פֿעל	ע"מ פֿעל
(1. 2. 3. 4. 5.) אָבֿל וכו' כּמו עָמַד	(1. 3. 5. 7.) תּוֹק וכו' כּמו עָמַד	(1. 5. 6.) עָמַד עָמְדָה עָמְדִית עָמְדִית עָמְדִית עָמְדִית עָמְדִית עָמְדִית עָמְדִית עָמְדִית עָמְדִית עָמְדִית	(1. 5.) קָמַן קָמְנָה, קָמְנָה קָמְנִית קָמְנִית קָמְנִית קָמְנִית קָמְנִית קָמְנִית קָמְנִית קָמְנִית קָמְנִית קָמְנִית	עבר (1.2.3.4.5.7.) קָבַד קָבְדָה, קָבְדָה קָבְדִית קָבְדִית קָבְדִית קָבְדִית קָבְדִית קָבְדִית קָבְדִית קָבְדִית קָבְדִית קָבְדִית
	אָבֿל וכו'	עָמַד עָמְדָה עָמְדִית-זוֹת	קָמַן (1)	בינוני קָבַד קָבְדָה קָבְדִית-זוֹת
	אָבֿוּל אָבֿוּלָה		חסר	פעול חסר
	נְדוּ פֿיא	ע"מ אָפֿעל		עתיד
אָבֿל תּאָבֿל (תּאָבֿל וּתּאָבֿל) תּאָבֿלִי (תּאָבֿלִי) יֵאָבֿל תּאָבֿל נֵאָבֿל תּאָבֿלוּ יֵאָבֿלוּ תּאָבֿלוּנָה	אֶחֱזַק תּחַזַק תּחַזֶּק יֶחֱזַק תּחַזַק יֶחֱזַק תּחַזֶּק יֶחֱזַק תּחַזֶּק יֶחֱזַק תּחַזֶּק יֶחֱזַק תּחַזֶּק	אָעָמַד תּעָמַד תּעָמְדִי יֶעָמַד תּעָמַד יֶעָמַד תּעָמְדִי יֶעָמַד תּעָמְדִי יֶעָמַד תּעָמְדִי יֶעָמַד תּעָמְדִי	אָקָפַן תּקָפַן תּקָפְנִי יֶקָפַן תּקָפַן יֶקָפַן תּקָפְנִי יֶקָפְנִי תּקָפְנִי יֶקָפְנִי תּקָפְנִי יֶקָפְנִי	אָקָבַד תּקָבַד תּקָבְדִי יֶקָבַד תּקָבַד יֶקָבַד תּקָבְדִי יֶקָבְדִי תּקָבְדִית יֶקָבְדִית
אָבֿול אָבֿל בֿי-תּאָבֿל, בֿי-לֵאָבֿל	תּוֹק תּוֹק	עָמַד עָמְדִי בֿי-בֿי-לֵךְ תּעָמְדִי	קָמַן קָמְנִי	מקור קָבַד קָבְדִי
אָבֿל, אָבֿלִי אָבֿלוּ, אָבֿלוּנָה	תּוֹק, תּוֹקִי תּוֹקִי, תּוֹקִינָה	עָמַד, עָמְדִי עָמְדִי, עָמְדִינָה	חסר	צווי חסר

(1) שאר הטופים אינם נמצאים בשלמים בנינוני מהחולמים כ"א כשם תאר מהקמצים : קָמְנָה קָמְנִים, קָמְנִית § 52, הערה למטה).

קפעל	הפעיל	נפעל
		(1. 2. 5.)
<p>העמיד העמידה העמידת העמידת העמידתי העמידו העמידם העמידתן העמידנו</p>	<p>העמיד העמידה העמידת העמידת העמידתי העמידו העמידם העמידתן העמידנו</p>	<p>נעמד נעמדה נעמדתי נעמדתי נעמדתי נעמדתי נעמדתי נעמדתי נעמדתי נעמדתי</p>
<p>העמיד העמדה העמידים זאת</p>	<p>מנעמד מנעמדה מנעמדים זאת</p>	<p>נעמד נעמדה נעמדתי זאת</p>
	<p>העמיד העמדה העמידים זאת</p>	<p>הכר</p>
<p>אעמד תעמד תעמדו יעמד תעמד נעמד תעמדו יעמדו תעמדנה</p>	<p>אעמיד תעמיד תעמידו יעמיד תעמיד נעמיד תעמידו יעמידו תעמידנה</p>	<p>אעמד תעמד תעמדו יעמד תעמד נעמד תעמדו יעמדו תעמדנה</p>
<p>העמיד</p>	<p>העמיד העמיד</p>	<p>נעמדו העמד</p>
<p>הכר</p>	<p>העמד העמידו העמידו העמידנה</p>	<p>העמד העמדו העמדו העמדנה</p>

ע"פ גרונית או ריש

קל	נפעל	פעל	הפעיל	התפעל
עבר (1.2.3.4.5.7.) גאל גאלה גאלת גאלת גאלתי גאלו גאלתם גאלתן גאלנו	גנאל גנאלה גנאלת גנאלת גנאלתי גנאלו גנאלתם גנאלתן גנאלנו	גאל (פרך) גאלה (פרכה) גאלת גאלת גאלתי גאלו גאלתם גאלתן גאלנו	הגאיל הגאילה הגאלת הגאלת הגאלתי הגאלו הגאלתם הגאלתן הגאלנו	התגאל התגאלה (התפרכה) התגאלת התגאלת התגאלתי התגאלו התגאלתם התגאלתן התגאלנו
בינוני גאל גאלה גאלים זית	גנאל גנאלה גנאלים זית	גאל גאלה גאלים זית	מגאיל ילה מגאילים זית	מתגאל מתגאלה מתגאלים זית
פעול גאול גאולה גאולים זית	הסר	הסר	מגאל מגאלה מגאלים זית	חסר
עתיד אגאל תגאל תגאלי יגאל תגאל נגאל תגאלו יגאלו תגאלנה	אגאל תגאל תגאלי יגאל תגאל נגאל תגאלו יגאלו תגאלנה	אגאל אגבך תגאל תגאלי יגאל תגאל נגאל תגאלו יגאלו תגאלנה	אגאיל תגאיל תגאילי יגאיל תגאיל נגאיל תגאילו יגאילו תגאלנה	אתגאל תתגאל, תתפרך תתגאלי, תתפרקי יתגאל תתגאל נתגאל תתגאלו יתגאלו תתגאלנה
מקור גאול גאל	גנאל הגנאל	גאל	הגנאל הגאיל	התגאל
צווי גאל גאלי גאלי גאלנה	תגאל תגאלי הגאילי גאלנה	הסר	תגאל תגאילי הגאילי הגאלנה	תתגאל התגאילי התגאלו התגאלנה

ג' נחים . נחי פ"י

קל א'	קל ב'	נפעל	(*הפעיל א'	הפעיל ב'	הפעל	התפעל	קל ע"ם פֿעל
קל א' (1-7)	קל ב' (1. 5.)	נולד	(*הפעיל א' הוליד	הפעיל ב' הויניק	הפעל הולד	התפעל התילד	קל ע"ם פֿעל (1) יכל
ילד	ינק	נולדה	הולידה	הויניקה	הולדה	התילדה	יכלה
ילדה	ינקת	נולדת	הולידת	הוינקת	הולדת	התילדת	יכלת
ילדת	ינקת	נולדת	הולידת	הוינקת	הולדת	התילדת	יכלת
ילדתי	ינקתי	נולדתי	הולדתי	הוינקתי	הולדתי	התילדתי	יכלתי
ילדי	ינקו	נולדו	הולידו	הוינקו	הולדו	התילדו	יכלו
ילדתיים	ינקתם	נולדתם	הולדתם	הוינקתם	הולדתם	התילדתם	יכלתם
ילדתינו	ינקתנו	נולדתנו	הולדתנו	הוינקתנו	הולדתנו	התילדתנו	יכלתנו
ילד ילדה	ינק ינקת	נולד נדה	מוליד ינה	מויניק נקה	מולד נדה	מתילדע נדעה	הוינוני מן יכל לא נמצא במקרא
ילדים ית	ינקים ית						
ילוד ילודה	ינק ינקת		מולד נדה	מונק נקה			
ילודים ית	ינקים ית						
אלד אדע	אינק	אולד	אוליד	אויניק	אולד	אתילדע	אוכל
פלד	פינק	פולד	פוליד	פויניק	פולד	פתילדע	תוכל
מלדי	מילדי	מולדי	מוליד	מויניקי	מולדי	מתילדעי	תוכלי
ילד , נולד	ינק	נולד	נוליד	ניניק	נולד	נתילדע	יוכל
פלד	פינק	פולד	פוליד	פויניק	פולד	פתילדע	תוכל
נולד	נינק	נולד	נוליד	ניניק	נולד	נתילדע	נוכל
מלדי	מילדי	מולדי	מוליד	מויניקי	מולדי	מתילדעי	תוכלו
מלדי	מילדי	מולדי	מוליד	מויניקי	מולדי	מתילדעי	תוכלו
תלדינה	תילדינה	תולדינה	תולדינה	תויניקינה	תולדינה	תתילדינה	תוכלנה
ילוד קלדת	ינק , ינק , ינק , רשת	הולד	הוליד	הויניק	הולד	התילדע	יכול יכלת
ידוע בעת	פי-פי-לי-מניק						
לד לדי	ינק ינקי	הולד	הולד	הויניק	הולד	התילדע	
לדי קלדינה	ינקת	ילדי	ילדי	ילדי	ילדי		
דע דעי	רש נדה , רש	ילדי	ילדי	ילדי	ילדי		
דענה	רש , רש	הולדינה	הולדינה	הילדינה	הולדינה		

(* פעל פעל ע"ד השלמים : ילד ילד .

ד נח עז .

התפעל	הפעל	הפעיל	פעל	פעל	נפעל	קל
						(1.3.5.6.7.)
התקומם	הוקם	הקים	קומם	קומם	נקום	קם
התקוממה	הוקמה	הקימה	קוממה	קוממה	נקומה	קמה
התקוממת	הוקמת	הקימות , הנפת	קוממת	קוממת	נקומת	קמת
התקוממות	הוקמתי	הקימות	קוממתי	קוממתי	נקומתי	קמתי
התקוממו	הוקמו	הקימו	קוממו	קוממו	נקומו	קמו
התקוממתם	הוקמתם	הקימתם	קוממתם	קוממתם	נקומתם	קמתם
התקוממתן	הוקמתן	הקימתן	קוממתן	קוממתן	נקומתן	קמתן
התקוממונו	הוקמנו	הקימונו	קוממונו	קוממונו	נקומונו	קמונו
מתקומם -ממה	הוקם -קמה	מקים מקימה	קומם -ממה	מקומם -ממה	נקים נקומה נקומים -זת	קם קמה קמים קמות
		מוקם -קמה מוקמים -זת		מוקומם -ממה מוקוממים -זת		סוג סוגה סוגים -זת
אתקומם	אוקם	אקים	אקומם	אקומם	אקום	אקום
מתקומם	תוקם	תקים	תקומם	תקומם	תקום	תקים (תקם)
מתקוממי	תוקמי	תקימי	תקוממי	תקוממי	תקומי	תקומי
יתקומם	יוקם	יקום , יקים	יקומם	יקומם	יקום	יקום יקים
יתקומם	תוקם	תקים	תקומם	תקומם	תקום	תקום
נתקומם	נוקם	נקים	נקומם	נקומם	נקום	נקום
תתקוממו	תוקמו	תקימו	תקוממו	תקוממו	תקומו	תקומו
ותקוממו	יוקמו	יקימו	יקוממו	יקוממו	יקומו	יקומו
תתקוממנה	תוקמנה	תקימנה	תקוממנה	תקוממנה	תקומנה	תקימנה ¹⁶ תקמנה
התקומם	הוקם	הקים הקים הקים	קומם	קומם	הקום	קום , קום
התקומם		הקים הקימו		קומם קוממי	הקום הקומי	קום קומי
-ממי -ממו		הקימו תקמנה		קוממו	הקומו	קומו קמנה
התקוממנה				קוממנה	הקמנה	

נחי עז		נחי עז		
נפעל	קל	קל ע"ם פֿעל	ע"ם פֿעל	
			הפעיל	קל
	(1. 2. 3. 5. 7.)	(1. 3. 5. 7.)		(1. 3. 5. 6.)
זבון	זון	זוש	הזיז	זיז
זבונה	זונה	זושה	הזיזה	זיזה
זבונות	זונות ¹⁶ זינז	זושט	הזיזת	זיזת
זבונות	זונות ¹⁶ זינז	זושט	הזיזת	זיזת
זבונותי	זונותי ¹⁶ זינזי	זושתי	הזיזתי	זיזתי
זבונו	זונו	זושו	הזיזו	זיזו
זבונותם	זונותם ¹⁶ זינזם	זושתם	הזיזתם	זיזתם
זבונותן	זונותן ¹⁶ זינזן	זושתן	הזיזתן	זיזתן
זבונונו	זונונו ¹⁶ זינזנו	זושנו	הזיזנו	זיזנו
זבון זבונה	זון זונה	זוש זושה	הזיז הזיזה	זיז זיזה
זבונים זיז	זונים זיז	זושים זיז	הזיזים זיז	זיזים זיז
			מוזיז זיז	מוזיזים זיז
זבון	זבין	זבוש	הזיז	זיז
זבון	זבין	זבוש	הזיז	זיז
זבוני	זביני	זבושי	הזיזתי	זיזתי
זבון	זבין זבן זבן	זבוש	הזיז זיזת זיזת	זיז זיזת זיזת
זבון	זבין	זבוש	הזיז	זיז
זבון	זבין	זבוש	הזיז	זיז
זבונו	זבינו	זבושו	הזיזו	זיזו
זבונו	זבינו	זבושו	הזיזו	זיזו
זבונה	זבינה	זבושה	הזיזנה	זיזנה
זבון	זבין	זבוש	הזיז הזיז	זיז זיז
זבון הזבון	זבין זבין זבין	זבוש זבושי	הזיז הזיזתי	זיז זיזתי
זבונו הזבנה	זבין זבין זבין (יז ריב זיז)	זבוש זבושה	הזיז הזיזנה	זיז זיזנה

כפולים עם ל"ב אההעיר

ה' כפולים

כפולים עם ל"ב אההעיר			ה' כפולים			
הפעיל	נפעל	קל	הפעל	הפעיל	נפעל	קל
		(1.2.3.5.7.)			(*)	(1. 2. 3. 5. 6.)
הכר	נְכַר	כַּר	הוּסַב	הַסַּב	נָסַב	סַב 16 סָבַב
הכרה	נִכְרָה	כָּרַח	הוּסַבָּה	הַסַּבָּה * הַסַּבָּה	נִסְבָּה	סָבַה
הכרות	נִכְרוּת	כָּרוּת	הוּסַבּוּת	הַסַּבּוּת	נִסְבּוּת	סָבּוּת
הכרות	נִכְרוּת	כָּרוּת	הוּסַבּוּת	הַסַּבּוּת	נִסְבּוּת	סָבּוּת
הכרותי	נִכְרוּתִי	כָּרוּתִי	הוּסַבּוּתִי	הַסַּבּוּתִי	נִסְבּוּתִי	סָבּוּתִי
הכרו	נִכְרוּ	כָּרוּ	הוּסַבּוּ	הַסַּבּוּ * הַסַּבּוּ	נִסְבּוּ	סָבּוּ
הכרו וכו'	נִכְרוּתָם	כָּרוּתָם	הוּסַבּוּתָם	הַסַּבּוּתָם	נִסְבּוּתָם	סָבּוּתָם
	נִכְרוּתָן	כָּרוּתָן	הוּסַבּוּתָן	הַסַּבּוּתָן	נִסְבּוּתָן	סָבּוּתָן
	נִכְרוּנִי	כָּרוּנִי	הוּסַבּוּנִי	הַסַּבּוּנִי	נִסְבּוּנִי	סָבּוּנִי
מכר מברה	נִכְרַ מִבְּרָה	כַּר מִבְּרָה / פָּרַח / פָּרַח	הוּסַב	מִסַּב מִסַּבָּה	נָסַב	סַב מִסָּב סָבַב * אֵת
				מִסַּבִּים * אֵת	נִסְבָּה	16 סוֹבֵב * רִבֵּב
					נִסְבִּים * אֵת	
מוכר ירה		כָּרוּז כָּרוּזָה / כָּרוּזִים * אֵת		מוֹסַב מוֹסַבָּה		סוֹבֵב סוֹבָבָה
				מוֹסַבִּים * אֵת		סוֹבֵבִים * אֵת
				עֵתִיד 'א'	עֵתִיד 'ב'	עֵתִיד 'א'
אכר	אָכַר	אָכַר	אֻסַּב	אָסַב	אָסַב	אָסַב
תכר	תָּכַר	תָּכַר	תּוּסַב	תָּסַב	תָּסַב	תָּסַב
תכרי	תָּכַרִי	תָּכַרִי	תּוּסַבִּי	תָּסַבִּי	תָּסַבִּי	תָּסַבִּי
	יָכַר	יָכַר	יּוּסַב	יָסַב	יָסַב	יָסַב
	תָּכַר	תָּכַר	תּוּסַב	תָּסַב	תָּסַב	תָּסַב
	נָכַר	נָכַר	נּוּסַב	נָסַב	נָסַב	נָסַב
	תָּכַרוּ	תָּכַרוּ	תּוּסַבוּ	תָּסַבוּ	תָּסַבוּ	תָּסַבוּ
	יָכְרוּ	יָכְרוּ	יּוּסַבוּ	יָסַבוּ	יָסַבוּ	יָסַבוּ
תכרינה	תָּכַרְנָה	תָּכַרְנָה	תּוּסַבְּנָה	תָּסַבְּנָה	תָּסַבְּנָה	תָּסַבְּנָה
הכר	הִכָּר	כָּרוּר כָּרוּר (כָּרוּר)	הוּסַב	הָסַב	הָסַב	סָבַב סַבּ
						כָּרוּר כָּרוּר * מִסַּב
הכרי הקרי	הִכָּרִי הִכָּרִי	כָּרוּר כָּרוּר		הָסַב הָסַבִּי	הָסַב הָסַבִּי	סָבַב (סַב) סָבִי
הכרו	הִכָּרוּ	כָּרוּר כָּרוּרָה		כָּרוּר הִכָּרְנָה	כָּרוּר הִכָּרְנָה	סָבַב מְסַבֵּבָה
הכרינה	הִכָּרְנָה					

(* הַבְּנִינִים הַדְּנוּשִׁים וְהַלְּמִים עִיד נַעֲזוּ : סוֹבֵב, סוֹבֵב, הַסַּבֵּב .

התפעל	הפעל	הפעיל	פעל	פעל	נפעל	קל
						(1. 2. 5.)
התמצא	המצא	המציא	מצא	מצא	נמצא	מצא
התמצאה	המצאה	המציאה	מצאה	מצאה	נמצאה	מצאה
התמצאת	המצאת	המציאת	מצאת	מצאת	נמצאת	מצאת
התמצאתם	המצאתם	המציאתם	מצאתם	מצאתם	נמצאתם	מצאתם
התמצאתי	המצאתי	המציאתי	מצאתי	מצאתי	נמצאתי	מצאתי
התמצאו	המצאו	המציאו	מצאו	מצאו	נמצאו	מצאו
התמצאתם	המצאתם	המציאתם	מצאתם	מצאתם	נמצאתם	מצאתם
התמצאתן	המצאתן	המציאתן	מצאתן	מצאתן	נמצאתן	מצאתן
התמצאתו	המצאתו	המציאתו	מצאתו	מצאתו	נמצאתו	מצאתו
מתמצא	המצא	ממציא	מצא מצאה	ממצא -צאה	נמצא	מצא מצאה
מתמצאה	המצאה	-ציה			-צאה	מוצאת
מתמצאים	המצאים -ות	ממציאים -ות	מצאים -ות	ממצאים -ות	נמצאים -ות	מצאים -ות
		ממציא -צאה		ממצא -צאה		קצוא מצוה
		ממצאים -ות		ממצאים -ות		ממציאים -ות
אתמצא	אמצא	אמציא	אמצא	אמצא	אמצא	אמצא
תתמצא	תמצא	תמציא	תמצא	תמצא	תמצא	תמצא
תתמצאי	תמצאי	תמציאי	תמצאי	תמצאי	תמצאי	תמצאי
יתמצא	ימצא	ימציא	ימצא	ימצא	ימצא	ימצא
תתמצא	תמצא	תמציא	תמצא	תמצא	תמצא	תמצא
נתמצא	נמצא	נמציא	נמצא	נמצא	נמצא	נמצא
תתמצאו	תמצאו	תמציאו	תמצאו	תמצאו	תמצאו	תמצאו
יתמצאו	ימצאו	ימציאו	ימצאו	ימצאו	ימצאו	ימצאו
תתמצאנה	תמצאנה	תמציאנה	תמצאנה	תמצאנה	תמצאנה	תמצאנה
התמצא	המצא	המצא -ציא	מצא	מצוא מצא	נמצא	מצוא מצא
					המצא	
התמצא		המצא -ציא		מצא מצאי	המצא	מצא מצאי
התמצאי					המצאי	
התמצאו		המציאו		מצאו מצאנה	המצאו	מצאו מצאנה
התמצאנה		-צאנה			המצאנה	

ז נחי לה

התפעל	הפעל	הפעיל	פעל	פעל	נפעל	קל
						(1-7)
התגלה	הגלה	הגלה	גלה	גלה	נגלה	גלה
התגלתה	הגלתה	הגלתה	גלתה	גלתה	נגלתה	גלתה
התגלית	הגלית	הגלית לית	גלית	גלית * גלית	נגלית	גלית
התגלית	הגלית	הגלית	גלית	גלית	נגלית	גלית
התגליתי	הגליתי	הגליתי	גליתי	גליתי	נגליתי	גליתי
התגלו	הגלו	הגלו	גלו	גלו	נגלו	גלו
התגלתם	הגלתם	הגלתם	גלתם	גלתם	נגלתם	גלתם
התגליתן	הגליתן	הגליתן	גליתן	גליתן	נגליתן	גליתן
התגלינו	הגלינו	הגלינו	גלינו	גלינו	נגלינו	גלינו
מתגלה - גלה	הגלה הגלה	מגלה מגלה	גלה גלה	מגלה מגלה	נגלה נגלה	גלה גלה
מתגלים - גת	הגלים - גת	מגלים - גת	גלים - גת	מגלים - גת	נגלים - גת	גלים - גת
		מגלה מגלה (מגלים - גת 1)		מגלה מגלה מגלים - גת		גלוי גלוי גלויים - גת
אתגלה	אגלה	אגלה	אגלה	אגלה	אגלה	אגלה
תתגלה	תגלה	תגלה	תגלה	תגלה	תגלה	תגלה
תתגלי	תגלי	תגלי	תגלי	תגלי	תגלי	תגלי
יתגלה ותגל	יגלה	יגלה יגל	יגלה	יגלה יגל	יגלה יגל	יגלה יגל
תתגלה	תגלה	תגלה	תגלה	תגלה	תגלה	תגלה
נתגלה	נגלה	נגלה	נגלה	נגלה	נגלה	נגלה
תתגלו	תגלו	תגלו	תגלו	תגלו	תגלו	תגלו
יתגלו	יגלו	יגלו	יגלו	יגלו	יגלו	יגלו
תתגלינה	תגלינה	תגלינה	תגלינה	תגלינה	תגלינה	תגלינה
התגלה - גלוח	הגלה - גלוח	הגלה - גלוח	גלה גלוח	גלה גלוח	נגלה הגלוח	גלה גלוח
התגלה (תתגל)		הגלה (הגל)		גלה (גל), גלי	הגלה הגלי	גלה גלי
התגלי		הגלי				
התגלו - גלינה		הגלו הגלינה		גלו גלינה	הגלו הגלינה	גלו גלינה

(1) ולפני דגש חסר תמיד בקבוצת : מכה - פה - פים, מטה.

ש"ש ש"ת	מפיק הא על דרך השלמים		פעל עזר
	הפעיל	קל	קל
התפעל			
(1. 5. 7.)		(1. 5.)	(1. 2.)
השמתנה	הַנְּבִיחַ	נְבִיחַ	הִנְבִּיחַ
השמתנהה	הַנְּבִיחָה	נְבִיחָה	הִנְבִּיחָה
השמתנות	הַנְּבִיחוֹת	נְבִיחוֹת	הִנְבִּיחוֹת
השמתנותי	הַנְּבִיחוֹתַי	נְבִיחוֹתַי	הִנְבִּיחוֹתַי
השמתנתי	הַנְּבִיחֵנוּ	נְבִיחֵנוּ	הִנְבִּיחֵנוּ
השמתנותם	הַנְּבִיחוֹתָם	נְבִיחוֹתָם	הִנְבִּיחוֹתָם
השמתנותן	הַנְּבִיחוֹתָן	נְבִיחוֹתָן	הִנְבִּיחוֹתָן
השמתנוני	הַנְּבִיחֵנוּ	נְבִיחֵנוּ	הִנְבִּיחֵנוּ
משמתנהו משמתנות משמתנהוים י"ח	מַנְּבִיחַ מַנְּבִיחָה מַנְּבִיחֵנוּ מַנְּבִיחוֹת	נְבִיחוֹת נְבִיחוֹתָה נְבִיחוֹתָם נְבִיחוֹתָם	הִנְבִּיחַ (הִנְבִּיחָה) הִנְבִּיחָה הִנְבִּיחוֹת (הִנְבִּיחוֹת) הִנְבִּיחוֹת
	מַנְּבִיחָה מַנְּבִיחוֹת מַנְּבִיחוֹת י"ח		רְאוּי רְאוּיָה רְאוּיִים י"ח
אשמתנה	אֲנַבִּיחַ	אֲנַבִּיחַ	אֲנַבִּיחַ אֲנַבִּיחָה
תשמתנה	תַּנְּבִיחַ	תַּנְּבִיחַ	תַּנְּבִיחַ תַּנְּבִיחָה
תשמתנתי	תַּנְּבִיחֵנוּ	תַּנְּבִיחֵנוּ	תַּנְּבִיחֵנוּ תַּנְּבִיחוֹת
ישמתנה וישמתנתי	יַנְּבִיחַ	יַנְּבִיחַ	יַנְּבִיחַ יַנְּבִיחָה
תשמתנה ותשמתנתי	תַּנְּבִיחַ	תַּנְּבִיחַ	תַּנְּבִיחַ תַּנְּבִיחָה
גשמתנה	גַּנְּבִיחַ	גַּנְּבִיחַ	גַּנְּבִיחַ גַּנְּבִיחָה
תשמתנתי	תַּנְּבִיחֵנוּ	תַּנְּבִיחֵנוּ	תַּנְּבִיחֵנוּ תַּנְּבִיחוֹת
ישמתנתי	יַנְּבִיחֵנוּ	יַנְּבִיחֵנוּ	יַנְּבִיחֵנוּ יַנְּבִיחוֹת
תשמתנתינה	תַּנְּבִיחֵנוּ	תַּנְּבִיחֵנוּ	תַּנְּבִיחֵנוּ תַּנְּבִיחוֹת
השמתנה	הַנְּבִיחָה י"ח	נְבִיחוֹת	הִנְבִּיחַ (הִנְבִּיחָה) הִנְבִּיחָה הִנְבִּיחוֹת לְהִנְבִּיחַ
השמתנה השמתנתי השמתנתי השמתנתינה	הַנְּבִיחָה הַנְּבִיחֵנוּ הַנְּבִיחֵנוּ הַנְּבִיחֵנוּ		הִנְבִּיחַ (הִנְבִּיחָה) הִנְבִּיחָה הִנְבִּיחוֹת הִנְבִּיחוֹת

מרכבים

קל עימ פָּעַל	קל פיז וליא	הפעיל פיז וליא	קל פיז וליא	קל פיז וליא
(1. 2. 3.)	(1. 5. 6.)	(2. 3. 4. 5. 6.)	(1. 2. 5.)	(1. 2. 3. 5. 7.)
יִרְא	יִצָּא	הִקָּה	נָטָה	נָשָׂא
יִרְאֶה	יִצָּאֶה	הִקָּתָה	נָטָתָה	נָשָׂאֶה
יִרְאֶת	יִצָּאֶת	הִקָּיתִי	נָטִיתִי	נָשָׂאתִי
יִרְאֶת	יִצָּאת	הִקָּית	נָטִית	נָשָׂאת
יִרְאֵתִי	יִצָּאתִי	הִקָּיתִי הַפִּיתִי	נָטִיתִי	נָשָׂאתִי
יִרְאוּ	יִצְאוּ	הִכּוּ	נָכוּ	נָשְׂאוּ
יִרְאֶתֶם	יִצְאֶתֶם	הִפִּיתֶם	נָטִיתֶם	נָשָׂאתֶם
יִרְאֶתָּן	יִצְאֶתָּן	הִפִּיתָן	נָטִיתָן	נָשָׂאתָן
יִרְאֵנוּ	יִצְאֵנוּ	הִפִּינוּ	נָטִינוּ	נָשָׂאנוּ
יִרְאֵה (יִרְאֵת)	יִצְאֵה יִצְאֵת יִצְאֵת	מָכָה מָכָה	נִטָּה נִטָּה	נִשָּׂא נִשָּׂא
יִרְאִים זֶת	יִצְאִים זֶת	מָכִים זֶת	נִטִּים זֶת	נִשְׂאִים זֶת
		מָכָה מָכָה	נָטִי	נִשְׂוֵא
		מָכִים זֶת	נִטִּיתָה	נִשְׂוֵאתָה
			נִטִּים זֶת	נִשְׂוֵאִים זֶת
אִירָא	אִיצָּא	אִקָּה אִקָּה	אִנָּת אִנָּת	אִנָּשָׂא
תִּירָא	תִּיצָּא	תִּקָּה תִּקָּה	תִּנָּת תִּנָּת	תִּנָּשָׂא
תִּירָאִי	תִּיצָּאִי	תִּקִּיתִי	תִּנִּיתִי	תִּנָּשָׂאִי
יִירָא	יִיצָּא	יִקָּה יִקָּה	יִנָּת יִנָּת	יִנָּשָׂא
תִּירָא	תִּיצָּא	תִּקָּה תִּקָּה	תִּנָּת תִּנָּת	תִּנָּשָׂא
נִירָא	נִיצָּא	נִקָּה	נִנָּת נִנָּת	נִנָּשָׂא
תִּירָאִי	תִּיצָּאִי	תִּכּוּ	תִּנּוּ	תִּנָּשְׂאוּ
יִירָאוּ	יִיצָּאוּ	יִכּוּ	יִנּוּ	יִנָּשְׂאוּ
תִּירָאֵנָה	תִּיצָּאֵנָה	תִּכְנִינָה	תִּנְכִּינָה	תִּנָּשְׂאֵנָה
יִרְוֵא יִרְא	יִצְוֵא יִצְוֵא	תִּכְתֵּת תִּכְתֵּת	נְטֹה נְטֹה	נְשֹׂא נְשֹׂא
פִּי לִי לִרְא				שָׂאת שָׂאת
סִירָא				
יִרְא יִרְאִי	יִצְא יִצְאִי	תִּכְתֵּת (תִּכְתֵּת) תִּכְתֵּת	נְטֹה נְטֹה	נְשֹׂא נְשֹׂא
יִרְאוּ יִרְאֵנָה	יִצְאוּ יִצְאֵנָה (תִּי יִצְאֵנָה)	תִּכּוּ תִכְנִינָה	נְטֹו נְטִינָה	נְשֹׂאוּ נְשֹׂאֵנָה

מרכבים

הפעיל עז וליא	קל עז וליא	הפעיל פז וליה	קל פז וליה	נפעל
	(1. 5. 6.)		(1. 2. 5.)	
הביא	בָּא	הזכה	יָרָה	נזרא
הביאה	בָּאָה	הזכתה	יָרְתָה	נזראה
הבאת הביאת	בָּאתָ	הזכית	יָרִיתָ	נזראת
הבאת	בָּאת	הזכית	יָרִית	נזראת
הבאתי	בָּאתִי	הזכית	יָרִיתִי	נזראתי
הביאו	בָּאוּ	הזרו	יָרוּ	נזראו
הבאתם הביאותם	בָּאתֶם	הזריתם	יָרִיתֶם	נזראתם
הבאתן הביאותן	בָּאתֶן	הזריתן	יָרִיתֶן	נזראתן
הביאו הביאותו	בָּאוּ	הזריתו	יָרִינוּ	נזראנו
מביא מביאה	בָּא בָּאת	מוזר מוזרת	יזר יזרת	נזרא נזראה
מביאים מביאות	בָּאִים בָּאִים	מוזרים מוזרות	יזרים יזרות	נזראים נזראים
מובא מובאה		מוזר מוזרת	יזוי יזויה	
מובאים מובאות		מוזרים מוזרות	יזויים יזויות	
אביא	אָבֹא	אזר	אָרָה	אנרא
תביא	תָּבֹא	תזר	תִּירָה	תנרא
תביאי	תָּבֹאִי	תזרי	תִּירִי	תנראי
יביא יבוא	יָבֹא	יזר יזיר	יִירָה יִירִי	ינרא
תביא	תָּבֹא	תזר	תִּירָה	תנרא
נביא	נָבֹא	נזר	נִירָה	ננרא
תביאו	תָּבֹאוּ	תזרו	תִּירוּ	תנראו
יביאו	יָבֹאוּ	יזרו	יִירוּ	ינראו
תביאתה	תָּבֹאתְךָ	תזריתך	תִּירִינְךָ	תנראנך
תבא תביא	בֹּא בָּבֹא	הזרת	ירה ירת	הנרא
	מבוא		פירות	
תבא תביאי	בֹּא בָּאִי	הזרת הזרי	ירה ירי	הנרא הנרא
תביאו תביאות	בָּאוּ בָּאוּ	הזרו הזרית	ירו יזרית	הנראו הנראו

יְבִיתִי ב. יְבִיתְךָ, יְבִיתְךָ רַבָּה רַבָּה רַבָּה; יְבִיתְכֵם רַבָּם רַבָּם רַבָּם. יְשִׁמְעֶנּוּ, יְשִׁמְעֶנּוּ, יְשִׁמְעֶנּוּ.

לְבַשׁ. לְבַשְׁנִי, לְבַשְׁךָ, לְבַשְׁךָ שֵׁשׁ שֵׁשׁ; לְבַשְׁנִי, לְבַשְׁכֶּם, לְבַשְׁכֶּם. — לְבַשְׁהָ. קל ע"פ
לְבַשְׁתְּנִי, לְבַשְׁתְּךָ, לְבַשְׁתְּךָ וכו'. לְבַשְׁתְּנִי: לְבַשְׁתְּנִי (נ') גּוּפִי נִסְתָר בְּצִירָה עֵינַי
והשאר ככתב).

לְבַשׁ. וְלְבַשְׁנִי רַבָּשׁ רַבָּשׁ שֵׁשׁ שֵׁשׁ; וְלְבַשְׁנִי רַבָּשְׁכֶם רַבָּשְׁכֶם. וכן כלם ע"פ אָפְעַל,
יְשִׁמְעֶנּוּ, יְשִׁמְעֶנּוּ עֲכָם. לְבַשׁ: לְבַשְׁנִי וכו'.

אָהַב בְּאֵהָב. אָהַבְנִי, אָהַבְךָ, אָהַבְךָ רַבָּה רַבָּה; אָהַבְנִי, אָהַבְכֶם, אָהַבְכֶם. אָהַבְהָ. קל ע"פ
אָהַבְתְּנִי, אָהַבְתְּךָ. אָהַבְתְּנִי: אָהַבְתְּךָ.

אָהַבְהָ. וְאָהַבְנִי (רַבָּנִי), וְאָהַבְךָ רַבָּה רַבָּה וכו'. צוּוּ. אָהַב: אָהַבְנִי, אָהַבְוּ,
רַבָּה וכו'.

יַעֲזֹר. יַעֲזֹרְנִי, יַעֲזֹרְךָ (יַעֲזֹרְךָ), יַעֲזֹרְךָ רַבָּה רַבָּה (יַעֲזֹרְךָ); יַעֲזֹרְנִי, יַעֲזֹרְכֶם, יַעֲזֹרְכֶם.
יַעֲזֹרְנִי, יַעֲזֹרְךָ, יַעֲזֹרְךָ רַבָּה רַבָּה; יַעֲזֹרְנִי, יַעֲזֹרְכֶם, יַעֲזֹרְכֶם רַבָּה רַבָּה.

יַעֲזֹרְנִי, יַעֲזֹרְךָ, יַעֲזֹרְךָ רַבָּה רַבָּה; יַעֲזֹרְנִי, יַעֲזֹרְכֶם, יַעֲזֹרְכֶם רַבָּה רַבָּה. קל ע"פ
יַעֲזֹרְנִי, יַעֲזֹרְךָ, יַעֲזֹרְךָ רַבָּה רַבָּה; יַעֲזֹרְנִי, יַעֲזֹרְכֶם, יַעֲזֹרְכֶם רַבָּה רַבָּה. קל ע"פ
יַעֲזֹרְנִי, יַעֲזֹרְךָ, יַעֲזֹרְךָ רַבָּה רַבָּה; יַעֲזֹרְנִי, יַעֲזֹרְכֶם, יַעֲזֹרְכֶם רַבָּה רַבָּה. קל ע"פ
יַעֲזֹרְנִי, יַעֲזֹרְךָ, יַעֲזֹרְךָ רַבָּה רַבָּה; יַעֲזֹרְנִי, יַעֲזֹרְכֶם, יַעֲזֹרְכֶם רַבָּה רַבָּה. קל ע"פ

יָלַד. יָלַדְנִי, יָלַדְךָ, יָלַדְךָ רַבָּה רַבָּה; יָלַדְנִי, יָלַדְכֶם, יָלַדְכֶם. — יָלַדְוּ. קל ע"פ
יָיִרְשׁוּ. יָיִרְשׁוּנִי, יָיִרְשׁוּךָ, יָיִרְשׁוּךָ שֵׁשׁ שֵׁשׁ; יָיִרְשׁוּנִי, יָיִרְשׁוּכֶם, יָיִרְשׁוּכֶם. — יָיִרְשׁוּ:
יָיִרְשׁוּנִי.

שָׁמַע. שָׁמְנִי, שָׁמְךָ, שָׁמְךָ (שָׁמְךָ), שָׁמְךָ; שָׁמְנִי, שָׁמְכֶם, שָׁמְכֶם. — שָׁמְהָ. קל ע"פ
שָׁמְתְּנִי, שָׁמְתְּךָ, שָׁמְתְּךָ רַבָּה רַבָּה. — שָׁמְתְּנִי, שָׁמְתְּנִי. — שָׁמְתְּנִי.

שָׁמְךָ, שָׁמְךָ וכו' (שֹׁהַ אֶל הַעֵבֶר). שָׁמְהָ. שָׁמְתִי, שָׁמְתְּךָ, שָׁמְתְּךָ רַבָּה רַבָּה. קל ע"פ
שָׁמְנִי, שָׁמְךָ רַבָּה רַבָּה; שָׁמְנִי, שָׁמְכֶם, שָׁמְכֶם. — שָׁמְנִי, שָׁמְנִי. — קל ע"פ
יָכִין: יָכִין.

שָׁמַע. שָׁמְנִי, שָׁמְךָ, שָׁמְךָ רַבָּה רַבָּה; שָׁמְנִי, שָׁמְכֶם, שָׁמְכֶם. קל ע"פ
שָׁמְנִי, שָׁמְךָ, שָׁמְךָ רַבָּה רַבָּה; שָׁמְנִי, שָׁמְכֶם, שָׁמְכֶם. — שָׁמְנִי, שָׁמְנִי. — קל ע"פ
שָׁמְנִי, שָׁמְךָ, שָׁמְךָ רַבָּה רַבָּה; שָׁמְנִי, שָׁמְכֶם, שָׁמְכֶם. — קל ע"פ

הערה. בעבר הפעיל ההיא בחתף סגל: הַבִּיאֲנִי, הַבִּיאֲךָ, הַבִּיאֲכֶם.

סָבַח. סָבַחְנִי, סָבַחְךָ, סָבַחְךָ רַבָּה רַבָּה; סָבַחְנִי, סָבַחְכֶם, סָבַחְכֶם. — סָבַחְהָ. קל ע"פ
סָבַחְתְּנִי, סָבַחְתְּךָ. סָבַחְתְּנִי, סָבַחְתְּךָ רַבָּה רַבָּה. — סָבַחְתְּנִי, סָבַחְתְּנִי.

סָבַח. סָבַחְנִי, סָבַחְךָ, סָבַחְךָ רַבָּה רַבָּה; סָבַחְנִי, סָבַחְכֶם, סָבַחְכֶם. — סָבַחְתְּנִי, סָבַחְתְּנִי. — קל ע"פ
סָבַחְתְּנִי, סָבַחְתְּךָ, סָבַחְתְּךָ רַבָּה רַבָּה; סָבַחְתְּנִי, סָבַחְתְּכֶם, סָבַחְתְּכֶם. — סָבַחְתְּנִי, סָבַחְתְּנִי. — קל ע"פ

סָבַחְתְּנִי, סָבַחְתְּךָ, סָבַחְתְּךָ רַבָּה רַבָּה; סָבַחְתְּנִי, סָבַחְתְּכֶם, סָבַחְתְּכֶם. — סָבַחְתְּנִי, סָבַחְתְּנִי. — קל ע"פ

יָחַן . יִחַנְנִי , יִחַנְךָ (ת' יִחַנְךָ) או יִחַנְךָ , יִחַנְךָ -בו (או יִחַנְנוּ) , יָחַן ; יִחַנְנִי , יִחַנְכֶם , יִחַנְנָם .

מקור ס"ב . סְבִי עִימָ רַב (ע"ן לוח נפיש השמות א' 12) .

סְבִי , סְבִי (סְבִי) , סְבִי ; סְבִי , סְבִי ; סְבִי . סְבִי — חֶן : חֶנֶן נִם חֶנְנִי צווי (פּהליס פ' י"א) 1. — סְלוּ : סְלוּ (ימיוס כ' א') .

ה ע ר ה . בעתיד מקור וצווי פ"פ או בקבוץ או בקמין קמן . ובהפעיל פ"פ בחורק , כמו יִסְבְּנִי , וכן בעבר ובכינוני הִסְבֵּן , הִסְבֵּה ; מְסַבֵּן , וההיא בעבר הפעיל בחיפ : הִדְפְּנִי (ימיוס פ' י"א) .

מְצַא עִם כְּנוּי הַעֲבָר פְּכָתֵב . ובעתיד וצווי קל פְּלַבֵּשׁ : מְצַאנִי , מְצַאָךְ ; מְצַאָךְ - מְצַאָנִי , יִמְצַאָה . — מְצַאָנִי ; מְצַאָנִי .

גָּלַה . גָּלַנִי , גָּלַךְ גָּלְךָ -לו (גָּלְהוּ) -לָהּ ; גָּלְנִי , גָּלְכֶם , גָּלְמִם . — גָּלְתָהּ ; גָּלְתִּי , גָּלְתָךְ , גָּלְתָךְ . גָּלְתָהּ . — גָּלְתָהּ : גָּלְתִּי , גָּלְתָהּ . — גָּלְתָהּ : גָּלְתִּי . — גָּלְתָהּ : גָּלְתָהּ (בנסתר חסר ל"פ) .

גוּלָה . גוּלִי , גוּלְךָ עִימָ חוֹה (ע"ן לוח נפיש השמות ב' 18) .

יְגָלָה . יְגָלְנִי , יְגָלְךָ -לך וכו' . — גָּלוּת ; גָּלוּתִי -תָךְ . — גָּלוּת : גָּלְנִי , גָּלוּתִי וכו' עתיד , מקור וצווי (1 ע"ן משי" שם) .

ת ם

ספר
מורה הלשון

חלק שני

חלק המעשי

ללמד בני יהודה קסת ולנחותם לרגלי כללי הדקדוק
הכתובים בח"א חלק הלמודי

מאת

חיים צבי לערנער מדובנא ז"ל

מהדורא עשירית בתקונים ובהוספות.

ברוצאט בתי מסחר הספרים של האחים לעווין-עפשמיין בווארשא, ור"ם קאצענעלענבאנען בוויילנא.

וויילנא

בדפוס האלמנה והאחים ראם

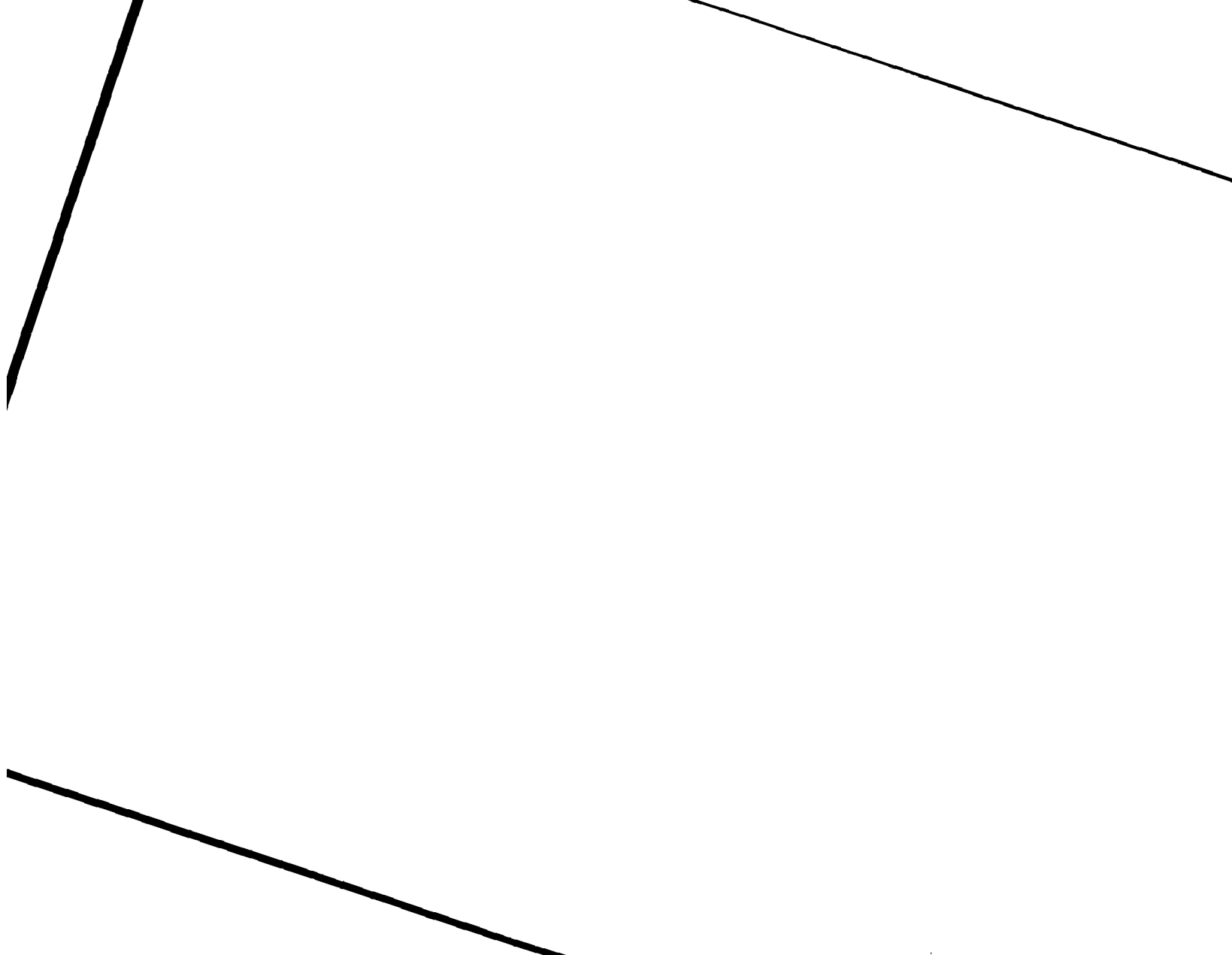
שנת תרנ"ט לפ"ק

М О Р Е Г А Л А Ш О Н Ъ .

Еврейская грамматика. Часть II практическая. Соч. X. Г. Лернера.
Съ Вилен. изданія 1896 года.

ВИЛЬНА. Тип. Вдовы и братьевъ Ромъ. Жуд. пер. соб. домъ № 328.
1898.

מאמר ראשון

נקוד

1.

כלל א' (להבדיל בין שיין ימנית לשמאלית). שם פהר שניר שם לו השור שרי ואשתו שרי משכן לשבת. שמה ואקפו שרים ושרות, שרים ושרות לשמונה ולהשמעשע. שמסת שאננים בשער תשוער ושקר פשעים שקר.

כלל ג' (להבדיל בין תג לתק). קמחי כתב ספר עברי 1, אוצר הקמה בו שמרה ובדהו. כלל ד' (להבדיל בין שניע לשניה). בגדים נקים, ספרים מהורים מעידים על תלמיד פי זך פעלו. ברוכה את בתי שגבת מלחמד לרעותך. הקתבת לאמד את אשר שמעת מאחיד? כלל ה' (להבדיל בין אותיות אהוי נראות לנסתרות). מוציא דבה הוא פתי, מוציא אמת אשוריו, ירא את ה' בני ולא תירא מכלי שוא. געשה צדקה גבקר מנבא. מכבד אביו ומוריו אשוריו. דעת חכמה וכה תשגה תמיד. הנער ירא מנבא והחכם מרהוק. כלל וזי (דגש קל וחזק). מבספך תמן צדל ומלחמד למסכן. ברפת ה' בבית הוגן קל וקופץ דו גם הוא ידל.

כלל ז' (כמה הברות בכל מלה ולהבדיל בין פשוטות למרכבות). לרשעים ישלם ה' פמנעיהם ומפעצתיהם ישבעו וצדיקים יראו טוב ומצקותיהם יושיעם 2). כלל י"ב (להבדיל בין שרשיות לשמושיות ונוספות). ה' אלהינו הוא מלך היםלבים. בוד את אביותיך פי אתיה עצם מעצמיהם ורשור מרשורים. מי הוא הפינביהי לישבת הפיפילי ליראות? מי הפיה אליה הדהולבים שפיה?

2.

§ 1. 2. (מלא חסר ויתיר). מי חקטי את ישראל בבית-אל? מי חשך את אבימלך מלך גדר מחסו? אם תראה את אחיך בצרה, אל תאמר אשקנקה ואביטה במכוני, עוזר תעזר לו וה' היושבי בשמים ומכיס לארץ יתן את שלתך.

3.

§ 3. (תנועה קלה). הראית את ספרי אחיך? הנידה לי מי המה אנשי שלומך ואניד לך מי אתה? — מי הלבישה את בנה את בגדי אחיו ההמדות? מי היו מלכי יהודה ומי מלכי ישראל? (לתקן את הטעויות בנקוד הויז בראש המלה). אהרן ומשה באו אל פרעה לשלה את ביי מארצו ופרעה חקשה את לבו לבלתי שלחם. — יוסף ובנימין היו שני בני רהל אשת יעקב. — עושה משפט וצנקה אשוריו. — בני חם היו כוש ומצרים ופוש וקנען.

4.

§ 4. 5. (להבדיל בין שניע לשניה ובין החמפים). בתו! את אשר נדרת ודרפת

(1) הוא ספר מכלול לדריק.

(2) כללי ה' — יא יבוא להלן בין §§.

בְּפִיךָ שְׁלָמִי, וְאֵל תֵּאֱמָרֵי כִי שָׁכַחְתָּ אֶת מוֹצֵא פִיךָ, כִּי אִם יִקְרָא אִישׁ בְּשִׁמְתִּי וַיִּלְלֵנִי
 אֲלֹהִים הַאוֹהֵב מִשְׁפַּט וַיִּדְרֹקֶה. גַּם אַתָּה בְּנִי! זְכֹר אֶת רַחֲמֹתַי אֵל נִחְבֵּל מִמֶּנּוּ לוֹ. וְשָׁמַרְתָּ
 אֶת הַיְּקָרִים אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּךָ הַיּוֹם וְדַרְבָּתְךָ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִבְתְּךָ בְּדַרְכְךָ וּבְשִׁבְבְּךָ
 וּבְקוֹמְךָ. — שְׁפֹתֶיךָ אֵל תִּדְבַּרְנָה עוֹלָה וּלְבָבְךָ אֵל יִחְשֹׁב רַמְיָה, אֲךָ אֲמַת תִּהְיֶה לְשׁוֹנֶךָ. —
 תְּבוֹמִים תְּהִי עִם ה' אֱלֹהֶיךָ וְלֹא יִבְאוּ עֲלֶיךָ עֲנִי הָלִי וּמִקְאוֹב וְכָל רַעָה.

5.

6. 7. §§ (לִנְקֹד אֶת הַגְּרוֹנוֹת וְלִהְרֹאוֹת אִיהָ פֶתַח גְּנוּבָה). קֶרֶב הַלֹּזִם וְעַנְנֵי: אֲמַנְטָם דְּבַשׁ
 מִצֵּאת אֲכַל דִּיךְ, אֲךָ מַדּוּעַ אֲכַלְתָּ כְּחוּץ? — אֲזֹר מִתְּנִיךְ וְאַסְפֵּךְ הַמִּשׁ מוֹאוֹת אִישׁ, וְאַסְפֵּתְּם
 וְיִצְתַּתְּם הַשְּׂדֵה. — רֵאָה אִיךָ יִשָּׂא הָרוּחַ אֶת פִּיחַ הַכִּבְשָׁן. — דַּע כִּי עַתָּה לָגַעַתְּ וְעַתָּה לָגַחַתְּ.

6.

9. § (לִתְקַן הַשְּׂנִיאוֹת כַּמִּצַּב הַדָּגֶשׁ). מִי הִקְדוֹ אֱלֹהֵי הַנְּאֻסָּפִים שְׁקִיָּה וְמִי הִנֵּה אֱלֹהֵי
 הַנְּשִׁים עִם הַיְּלָדִים הַבָּאוֹת הֵנָּה? — אֲמַר לְאַנְשֵׁיךָ וְיִקְרְאוּ לָהֶם צִידָה לְכַרְךָ וְיִשְׂאוּ עַל שִׁכְמָם
 וְיִסְעוּ לְדַרְכָּם, וְאֵל יֵאמְרוּ הַנְּעָפִים וְהַנְּגַעִים רְגַלֵּינוּ כַּצֶּקֶן וְלֹא נוֹכַל לְדַרְתַּת הַיָּאֵר, כִּי הַתְּנַבֵּר
 כּוֹזֵאת נִרְפָּה הוּא. הַיְּבִצְתָּ אֶת מוֹלַחְתּוֹ הַיְּנֻגִים וְהַיְּהוּדִים בִּימֵי מַתְתִּיהוּ בֶן יוֹהָנָן הַשְּׂמוֹנָאִי? —
 הַיְּדַעַת אֶת מִי הַשְּׁלִיבוּ בַיָּאֵר וְמִי מִשָּׂה אוֹתוֹ בֶּן הַיָּאֵר? — מַה הִיְתָה מִשְׁמַרְתַּת הַלְּוִיִּם בְּמִקְדָּשְׁךָ? —
 הַנְּעֵלִים יִשְׁכְּנוּ עַל הַרִים נְבָחִים וְהַפְּרָאִים בַּיְעָרִים. — וְהִנֵּה הַיּוֹם וְיִבְאוּ אֵלַי: אֲזַרְתָּ יְיָדְךָ אֵלַי
 לְאַסְפּוֹת הַבִּיטָה וְאַעֲשֶׂה בֶן נֶאֱתַן לוֹ לָחֵם וְקָלִי וְכָל לְאֹכַל וְיִבְרַךְךָ אוֹתִי וְיִלְךְ לְדַרְכּוֹ.

7.

10. § (לְהַגִּיד סִבַּת בְּנֵד כַּפֵּית הַדְּגוּשִׁים וְהַרְפוּיִם אַחֲרֵי יִהְיֶה). אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת הַשְּׂמִים—
 אֱלֹהֵי תוֹלְדוֹת נַח. אֱלֹהֵי בְּנֵי-שְׁעִיר — וְאֱלֹהֵי בְּנֵי שׁוֹכֵל. וּבְנֵי כֹּשֶׁל — וּבְנֵי נֶגֶד. וְשְׂמֵעַת בְּקָלוֹ—
 וְשְׂמֵעַת בְּקוֹל ה'. לְמַה תַּעֲמֹד כְּחוּץ. וְיִקְוֵמוּ בְּפִקֶר. וְיִפְלְאוּ פְּנֵיו. וְהַמְלֵא בְּדָה — וְהַתִּיר בְּדָה.
 וְאַקְרָה פֶּתִילְתָּם. אַחֲרַי בְּלִתי. אֵלַיךָ בָּעַת הַיּוֹם. לֹא כִי צִוְּתָתְךָ. עֲשֵׂה וּפְלֵה. כִּי בְּתַדְשׁ הַאֲבִיב.

8.

(לְהַגִּיד מַאֲיוֹה מִיֵּן הַמָּה הַדְּחִיקִים הָאֵלֶּה). קַח בְּיָדְךָ מִשְׁנֵה-דְּקָף וְלֹכֵה אֶרֶץ כַּנְּעַן
 וְהַבְּאֵת מִשֶׁם קְהֵר־בִּשְׁם וְכָל בְּנֵד אֲשֶׁר תִּבְסַדְּהָ. קוֹמֵה וְעֲשִׂיתָ לָךְ בְּלִי נוֹלָה וְהִיָּה כִּי יִשְׂאֹלְךָ
 מַה אֱלֹהֵי לָךְ לְמַה תִּדְרֹגָה כְּאִישׁ נוֹדֵד? וְעַנִּיתָ וְאָמַרְתָּ נִלְּה אֲנִי לְחִבְרוֹן, שְׂמֵה קְרָרוֹ אֶת אֲבוֹתֵי
 גַּם אֲהִי יִקְרָה כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה שֶׁם וְנִשׁוּבָה. — וְהִיָּה כִּי כֹּה בְּנֵי מִן הַשְּׂדֵה וְתִחְוֶיָּהּ כֹּה אֲמַר וְיִשְׁקָה
 לוֹ וְתִשְׂאֹלְהוּ: כִּי מִהֵנָּה אֲזַרְתָּ לְכּוֹא? הַתְּדַע כִּי דוֹדְךָ הֵלֶךְ שָׁכַמָּה וְנִקְשַׁתְּ אַחֲרָיו גַּם
 אֲשֶׁתּוֹ יִלְדָה לוֹ בֶּן? מַהֲרָה וְנִלְכַדְנָא שְׂמָה אֵל הַמִּשְׁתָּה אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה לָנוּ. וְכַתְּרִים לְכַתֵּם
 פְּנֵה אֵלַי וְיֵאמַר: אֲבִי הַקְּהֵלִי בְּרִיכָה אֲשֶׁר נִבְרַחְתָּ לִּי מִתְּמוֹל שְׁלֹשׁוֹם.

9.

11. 12. §§ (לְקֹרֵא בְּשֵׁם אֶת הַנְּגִיטָה וְלְהַכְדִּיל בֵּינֵיהֶן). מִרְם וְיִשְׁבְּבוּ וְאַנְשֵׁי תְּעִיר
 אֲנָשֵׁי סָדֵם. וְכִּי לְאַנְשֵׁים הָאֵל. קוֹם לָךְ אֶת-אֲשֶׁתְּךָ. קוֹמוּ צְאוּ. וְהִנֵּה כְּרוּצִיָּאִים אֲתָם.
 הַחֲרָנָא מִצָּא עֲבָרְךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ. וְעַל לוֹט מִצְעֵר. וְיִבְאוּ שְׁנֵי הַמְּלָאכִים סָדֵמָה בְּעָרְב. הַגַּם
 הַלֵּם רֵאִיתִי. וְאַבְרָם בֶּן-שְׂמֹנִים שָׁנָה. בְּעֵצֶם הַיּוֹם הַזֶּה.

10.

13. § (לְהַצִּיב סָמֵן הַנְּגִינָה מִלְעִיל אוֹ מִלְּדַע בְּמַלּוֹת חֲבוּנוֹקוֹת): וְהִיָּה בְּלִילָה הַקְּוִינָא

מִקֵּל הַפֶּקַע עַל הַדִּלְתָה וְאֶקְרֹם וְאֶפְתַּח אֶת הַפֶּתַח וְהִנֵּה לִפְנֵי אֹרַח אִישׁ זָקֵן וְאִתּוֹ גֶּר קָמֹן .
 נֶאֱשָׂא לְאֵת הַזָּקֵן : מֵאַיִן בָּאתְךָ וְאַיִן תֵּלֵךְ ? וַיַּעַן וַיֹּאמֶר : מִבְּבֶל בָּאתִי וּשְׂכִי אֶמְרָפֶל . וּמֵאִשׁוּר כִּי
 לִיל חֲשֹׁךְ וַעֲרָפֶל הוּא , לִכֵּן אֶחֶת אֶשְׂאֲלֶךָ : אֵימָה אֶסְפְּנִי נָא הַבַּיִת , כִּי תַעֲנֵה אֲנִי בַשָּׂדֶה
 וּבַעֲרֹב כָּל הַלַּיְלָה מִבְּלִי מַחֲסֵה מִזֶּרֶם וּמִפֶּעַר . וְאֲבִיָּאִם בֵּיתָה נְאֻשִׁים לִפְנֵיהֶם לֶחֶם וְהַלֵּב וְחֶמֶת
 יָיִן , וַיֹּאבְלוּ לְשֹׂכְעֵי וַיִּשְׁכְּבוּ כַּמִּטָּה אֶחָת וַיִּקְוֹמוּ בַּבֶּקֶר הַשָּׁכֵם וַיִּלְכוּ לְדֹרְכֵם וַיִּבְרַכּוּנִי : כִּי יֵתֵן
 לִי אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם עֲשֶׂה לְעֶשֶׂה יְהִיִּים לְאַרְבַּע יָמִים עוֹלָם וָעֶד .

אָמַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאִישׁ צִיר אִישׁ לָחֵם בָּא מִן הַשָּׂדֶה לְנַגְדִי , חָרַב עַל מִתְנִי וְקִשְׁתָּ
 כִּירוֹ וְאֶשְׂאֲלֶהוּ : לָמָּה בָּאתְךָ אֵלַי וְלָמָּה עֲזַבְתָּ מִשְׁפַּחַתְךָ כְּבוֹדְךָ וְחֶבְרֵךְ הַעֵדֶיךָ ? וַיַּעַן הָאִרְמֵי וַיֹּאמֶר :
 חָבַר שְׂמִי וְחָבַר הַסָּאִים לֹא תִלְכְּתִי , יִשְׂרָאֵל אֶהְבֶּה וְאֶנּוֹן וְעֵל שְׁנֵאתִי , וְעַתָּה כִּי בָאתִי אֵלֶיךָ כִּי
 עֵינֶיךָ מִצִּידִי וְאָמַר אֲנִפֶשׁ מֵעַט וְאֶחָד דְּרָכִי הִלַּחַתְּ מִדְּבָרָה וּמִשְׁקִי . שְׂפָה פִתְחוּ לֹא דָרַךְ
 בְּדַד אֲשׁוּב בְּאֶהֱלֵ רַעִי , מֵאֲבָלִי קִיִּין וְקָלִי פְרִי וּמִשְׁקִי מִיָּם בְּגִלִי . וּמִפֶּסֶד בְּלִילֹת אִשָּׁא עִמִּי כִלִּי
 נֶשֶׁק וְחַצֵּי מִנֹּת לְמוֹתָת בְּהֵם חַיִּים טוֹרְפוֹת מְרַף . כִּשְׂמֹעִי אֶת דְּבָרֶיךָ אֶפְרָתִי : כּוֹא אֶתָּה כְּרוּךְ ה' .
 וּמִפְּעַד לִבְךָ פֶת לָחֵם וְאֶחֶר תֵּלֵךְ , וְהַפְּגִיחֵי לְשִׁבְתָּ יַעֲלִיִּה אֶת בְּרַךְךָ אֲשֶׁר אֶתָּה הוֹלֵךְ בּוֹ עַתָּה .

11.

§§ 14. 15. (להגיד סבת הנסוגים אהור והמכמלים). ה' יוצר אור ועשה מוב לא שגא
 הוא לרשע, אם ישוב מדרכיו ונגמלה לו נח. עיני נורדה מים על איש הכם בעיניו משבעה
 משכיבו מעם, הלה הוא ואין רפא לו. יש בנה בית ולא תכבו וכא נשה בו 1) ולקחו ויש
 נוסע עין עשה פרי ואיש אחר יאכלנו. ראה אם הגליון מהור הוא ורשמת בו את כל
 הדברים האלה.

12.

§§ 16. 17. (להראות מקום המתג או ב' מתנים, במול המתג, נגינה ת' מתג ולדפק,
 מקום הנגינה במקף).

ויהי היום ויבואו המשרתים אשר בבית נחום מִיִּשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֱלֹהִים קְדוֹשׁ בָּא
 אֵלֵינוּ מִבֵּית־אֵל . וַיַּעַן נְחֻם וַיֹּאמֶר וַיִּשְׁבַּח אֶת־נֹחַ יָמִים אֹו עֲשׂוֹר וְנִתְתַּם לֹו מִרְאשִׁית עֲרֻמְתֵיכֶם
 וְכָל נִתַּח טוֹב מִהַבְּשָׂר וַיִּבְרַכְנִי ה' בְּגִלְלוֹ . וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּדַע נְחֻם כִּי זֶה הָאִישׁ הוּא
 דְּנִיָּאל מִיְּרֵעָאֵל אֲשֶׁר הִשְׁאִירֵלֹו אֲבִיו הוֹן רַב וַיֹּאבֵד אֶת־כָּל־אֲשֶׁר לוֹ כַּעֲנַן רַע וְהוּא אִישׁ רַע
 וְקָלֵעַל וַיִּשְׁלַחְתּוּ נְחֻם מִבֵּיתוֹ . כִּנִּי ! אִם וּפְנִשֶׁה אִישׁ בְּנִיָּאל וַיְחַנֵּן לִישׁוּעָתְךָ וְהַתְּקַת בּוֹ ,
 אֶךְ הַשְׁמֵר־נָא מַלְכָּת כְּרוּכִי אֲנִישִׁים כְּמוֹהוּ וְלִמְעַצְמֵיתָם אֵל יִשְׁמֵ לִבְךָ , כִּי יִדְוִדְךָ מִדְּרַךְ הַיִּשָּׁר
 וְאֶתְרִיתְךָ עֲדִי אֲבָד . הַחֹזֵק בְּעַמּוּדִים עֲמוּדֵי הַתּוֹרָה וְהַמְצוּה וְהַלָּהִם פְּגַפְרוּרִים בַּפְּסִידִים וְהַמְבַלְדִי
 שׂוֹא תְרַחֵק . וְהִיִּה אִם־שֶׁלֶשׁ־אַלֶּה תַעֲשֶׂה וְשִׁמְרַת חֶק־עוֹלָם וְיִבְלֶתָ עֲמֹד .

(1) הלה הוא, נשה בו יוצאים מן הכלל.

תם המאמר הראשון.

מאמר שני

שמות

13.

18. 19. § (עשרת חלקי הדבר). איש אֲמָנִים דָּגַל מְרַבֵּב הוּא, הֲשִׁעַן בְּמָה עָלָיו, כִּי תִמְצָאוּהוּ סֵלָה. אֲשֵׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בְּעֲצַת רְשָׁעִים, כִּי שָׁבַע יִפְלֵ צִדִּיק וְקָם אַחֲרָיו נִפְלֵ 1). (להבדיל בין שרת ובין שם מקרה). אל יתהלל הַחֲכָם בְּחִכְמָה, הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָה, הַעֲשִׂיר בְּעֲשָׂר, הַקָּזֵן בְּזָקֵן, הַיֹּדֵל בְּיָלֻחוֹת, הַיֹּפֶה בְּיָפִי, הַחַיִּים בְּחַיִּים 2), כִּי אִם בּוֹאֵת — הַשֹּׁבֵל וְיָדוּעַ אֵת ה' אֲשֶׁר עָשָׂה אֵת כָּל אֱלֹהִים. אֵל יִתְאוּן הָעֲנִי בְּעֲנִי, הַחֲלֵל בְּחָלֵי, הַתְּעַב בְּתְעַב, הַצָּמָא בְּצָמָא, יִכְמָחוּ בְה' וְהוּא יוֹשִׁיעֵם.

14.

20. 21. § (לכתוב את המלים האלה ביהי הידיעה לבד ובהיא השאלה לבד 3) ולנקד את ההאזין). נער לומד. תלמיד שוקד. ספר טוב. יום גדול זה. — עם רב. און שמאלית. הגל ימנית. ברכה ארת. ארון ברית. — שנה היא. נפש תה. חומת הרשה. מִתְּלָה תִּזְקָה. תבואה תרשה. — איש עשיר. אשה עשירה. אדם חי. תרש תכם. עיר הרבה. ערים תרכות. הרים גבוהים. תגר רע. בית תרש. עננים רבים. עב קל. עבים קלים.

15.

הכמות בהמה ימות נבר? הבצעקת אחיך עשית? האנכי לאדם פשעי? האותי לא תכבדו? הכשמים שמת קנך? המפיד יצא הדבר?

16.

22-29. § (לספה אל המלים האלה שית זכר או נקבה בידוד או ברגום). אָח—אָחִים, אָחוֹת—אָחוֹת, אָרֶץ אָרְצוֹת, בֵּית בָּתִּים, עִיר עָרִים, אָב אָבוֹת, אָם אֲמוֹת, בֶּן בָּנִים, בַּת בָּנוֹת, יָדַיִם, הַגְּלוֹם, אֲזוּגִים, הַפָּיִם, שְׁעוּרִים, פְּשִׁתִּים, שְׁגָלִים, תַּאנִּים, דְּבוּרִים, מִים, שְׁמִים—הַיִּים, כֶּסֶף, שֶׁנָּה, שֶׁנָּה, תָּרֵב, רִחָה, נְהִים, מְלָכוֹת. (ואלה הם התארים לבהר מהם את הַנָּאָה לְכָר אַחֲדוֹ). אַחַד, גִּדּוּל, קָמָן, רֵב, מַעֲט, הַרְשׁ, נִכְבַּד, יִקָּר, יִמְנֵי, שְׁמָאֵלִי, טוֹב, רַע, מָר, מְרוּק, בְּרָה (פְּרִיהִיָּה), אָפְלָה (שְׁעֵפִירִיָּה), לָבָן, גְּבוּהָ, סֵד (שִׁאֲרָה), תָּזַק, מוֹרֵן.

17.

31. § (לכתוב את המלים האלה באחד מן ד' יחסים חוץ מן יחס הדמיון ולספה אליהן אחד מן הפעלים הראוי לכל יום, כמו: באתי, יצאתי, הלכתי, הייתי, עוררתי, ראיתי, דברתי, לכשתי, לקחתי וכדומה). אֲרִץ יִשְׂרָאֵל, עִיר חֲבוּרָן, נְהַר פְּרָת, כְּאֵר שֶׁבַע, בֵּית פְּרַעָה, סֵפֶר תּוֹרָה, נְחֵמִי אֵב, בֶּן יַעֲקֹב, בְּנֵי נֹחַ, בְּנֵי עֲשׂוֹ.

18.

(להציג את המלים האלה ביהם השווי והיתרון). ראוּבֵן גִּדּוּל, קָמָן — אַחִיו, אֲפִרַּים

(1) במאמר הא' יש כל חלקי הדבר על הסדר ובשני — שלא כסדרם.
(2) הא ש'ת: אנשים חיים, והב' שם מקרה: הַחַיִּים.
(3) עם הא' השאלה בא רק השם הא' לבד והתארים באים או בלי הא' כלל או בהא' הידיעה (כַּלְמֵים ש' כ"א, יפוס כ" כ"א, ב' י"א).

נכון, עשיר — אביו, אתה זקן, צעיר אברהם. שרה יפה, אהובה — אחותה, מרים עשירה, עניה — דודה. — (ואלה ביחס הפלגה). משה היה עניו — אדם. שלמה היה חכם — אדם. שאלו היה נבון — עם. העיר לאַגְדָאן גדולה — ערים. תפיל גדול — חיות.

19.

§ 32. (לכתוב את המלים האלה עם כל אחת מאותיות ככלים ולנקד אות בכלים).
בָּקָר, בָּזָב, אֶמֶת, יִפָּה תֹאֵר, אֲשֶׁר, צְדָקָה, אֱלֹהִים, חֶסֶד, תְּרִשׁ, עֲנִי, אֲדָנִי, יְדֵי מֹשֶׁה,
חֶדֶר, הַדָּשׁ.
בשמים החדשים, בארץ החדשה, כיום הזה, כשנה הזאת, לאדם הראשון, לתכם —
דעת, לשופט — עשות צדקה, מאלהים — יצא הדבר, איש גלי כמות לא ישבע.

20.

§ 34. (לעשות מהמלים האלה שמות יחס כוזב ביחיד וברבים). עֵבֶר, מִצְרַיִם, יִשְׂרָאֵל,
בִּנְעָן, פְּלִשְׁתִּים, חֲבֹרֹן, רֵאכֹבֵן, לוֹי, יְהוּדָה, דָּן, בְּנִימִין, בֵּית־אֵל, בְּרָמֶל, יִשְׁמָעֵאל, אֶפְרַיִם,
צָרְפַת, עֵינָן, שְׂבוּפָס, חֲנִי, פְּרִיץ, חֶסֶר, שְׁלֵה, שְׁלֵה, מַעֲכָה, פְּנֵה, מְגִדֶלֶד, בֵּית־בְּרָם.

21.

§ 37. (לכתוב את מלות הנוף בנוף המסומן ע"י מלות נסתר, נסתרת וכו' וביחס
לפי השאלה).
מי הגיד לך את הדבר הזה? הוא או (נסתרת), (נסתרים) או (נסתרות)? — לא
(נסתר) ולא (נסתרת), לא (נסתרים) ולא (נסתרות), לא (נוכחים) ולא (נוכחות). — למי
שלוח המכתב? לי או (נסתר), (מדברים) או (נוכחים), (נוכח) או (נסתרת)? — אבי אוהב
אותי? (נוכח), (נסתרת ונסתר), אולם לא (נוכחים ונסתרות). — גָּמִי בָרָה אִמִּי לַתּוֹת
מתנה? קָנָה או (נוכחים), (נסתרים) או (נסתרות), (נוכחת) או (נסתרת)? מָפִי שָׁמַע
אחיך את הכשורה? מָפֶדֶ או (נוכחת), (מדבר) או (נסתרים)? — לא (מדבר) ולא (נסתרת),
לא (מדברים) ולא (נסתר), לא (נוכחים) ולא (נסתרות). — אִמִּי אוֹהֶבֶת אוֹתְךָ? (נסתרת)
בְּ- (מדברים) וְךָ (נסתרים), (נסתר ונוכחים).

22.

§ 38. שְׁלָמִי הֵבִית הַזֶּה? שְׁלָךְ או (נוכחת), (נסתרת) או (נסתר)? — שְׁלָמִי הַסֵּפֶר
הַזֶּה? (מדבר) או (נוכחים)? — הַסֵּפֶר הַזֶּה: לֹא (נוכח) ולא (נוכחים), לֹא (נסתרת) ולא
(נסתרות) רק (מדברים) או (נסתר).

23.

§ 39. הֵנָּה הַזֶּה טוֹב, אֹלָם (רחוק) טוֹב מִמֶּנּוּ. הַאִישׁ (קרוב) חָכֵם, אֹלָם (רחוק) חָכֵם
מִמֶּנּוּ. הַנְּעִירָה (קרובה) קָטָנָה, אֹלָם (רחוקה) קָטָנָה מִמֶּנָּה. הַחַיִּיהַ (קרובה) גְּדוּלָה? (קרובה)
גְּדוּלָה מִמֶּנָּה. הַנְּעִירִים (כְּנִי הַרְמוֹז בְּרִיבִים) וְהַנְּעִירוֹת (בְּרִבּוֹת) לֹמְדִים יְהוּדִי אֲצֵל מוֹרָה אַחֵר.
אֵל יַעֲלִימוּ לֹא (נסתר) בְּ (נסתרת) ולא (נסתרת) בְּ (נסתר). הַגֵּד הַכְּשׁוּרָה (נסתרת) לְאִדּוֹן
(נסתר) וְלַנְּבִירָה (נסתרת) וְלִכֹּל הָאֲנָשִׁים (נסתרים). תִּמּוֹל כְּתַבְתִּי לְאִחֹתִי (נסתרת) בְּהַמְקָרָה
(נסתר). בְּשִׁבְעָה (נסתר) נִשְׁבַּעְתִּי אֶת הַשְּׂבוּעָה (נסתרת).

24.

§ 40. 41. (לנקד כל מדה וכל היא ושייך ת' אשר). מַדְיִתְרוֹן לְאָדָם כָּל הָעֵמֶל

שִׁנְעַמְלָה? מה־שִׁקְהָה הוא שִׁיקְהָה ומה־שִׁנְעַמְלָה הוא שִׁנְעַמְלָה. — מה־טוֹב ומה־נְעִים שִׁכַת אַחִים יחד! — את מי או את מה ראתה? מה אתם עושים? מה אנתו כותבים ומה ילמדו הם? מה עשית ומה עשה רַעְדָּה? מי משניכם יודע מה הוא? את מה תאהב יותר ללמוד או לישן? מה האכנים האלה שִׁאָתְהָה רואה? מה עָזְנִי ומה חִמַּאתִי כי תרדפני חנם? —

25.

שמות סגולים, לספוח עליהם הכנוים ביחוד או ברכים ובנוקא אשר נסמן בחצי עגולה ולנקדם).

מי היו שתי הַמְלָכָה (ברבות) המפאר — אשר מלכו בארץ (בכנוי מדברים) בארץ רוסיא, מה שם (רבות בכ' נסתרות)? ומה הַפְּאָרְתָּה (יחודה בכ' נסתרות) ומי היו בַּעַל (רבים בכ' נסתרות)? — הַרְיָאית על שְׁמֵרִי ההובות אשר למדינה את תאר (ככ' נסתרות)? — מי יִשָּׂה לְפָה (רבות) מלך (רבים) כְּפָלַג (סמו' רבים) מים? — אֵלֶּה (סמו' רבים) האלהים אשר בידו כל עֵת (רבות בכ' נסתרים), הוא יתן לצדיק מִשְׁפָּרָתָה (ככ' נסתר) כְּצִדְקָה (כ' נסתר) וְלַחַמְאָאִים כַּחֲטָא (כ' נסתרים) וכל ארֶה (רבות בכ' נסתר) משפט, — וְגִבְרִיהָ (כ' מדבר) צוֹתְנִי לַקַּחַת פְּשִׁבָּה (כ' נסתרת) עֵזוּ (ג'כ' וְעִנְלָה (ג'כ' ולעשותן לפני אֶרֶץ (רבים בכ' נסתרת) הנכבד. — תן מְלָכָם (כ' נוכח) לְעֵנִי (רבים), מַפֶּת (כ' נוכח) לֵאבִיוֹן (רבים) וּמְשִׁיבַר (כ' נוכח) אל תתעלם. — הַפְּזָה (כ' מדבר) לראות הַפְּזָה (רבים בכ' נוכח) חִיקְר. — פֶּלֶס דְּרִיךְ (רבים בכ' נוכח) ואל תהי כאחִיךְ אשר מת כְּעִנְלָה (כ' נסתר) אשר עשה. — את נַעַר (רבים בכ' מדבר) וְנִשְׁרָה (רבות בכ' מדבר) צוֹתְנִי לְגַבְרָה חַל (ברבים) ולכתב רב (סמו' רבים) תורתִי.

26.

תפארת לאדם עבור ער פְּשַׁע (סמו' רבים) רעהו ולשים אלהים עֵזוּ (כ' נסתר) וְקִמְעֵזוּ (ג'כ'). — הַעֲשִׂיר יתן פֶּזֶר (כ' נסתר) כַּעַד נַפְשׁוֹ (ג'כ') וְעִשָּׂר (ג'כ') כַּעַד בַּיִת (ג'כ') וְהָרִשׁ עֵזוּ בֵּאלֹהִים (כ' נסתר). — עֲרִיךְ הִיוּ לְהַרְבֵּה (רבות) בְּהַרְבֵּה (סמו' רבות) עֲרִיךְ 1, הלא תנה חירותות בסִפְרָה (כ' נוכח). — רֵאז מה בין פֶּעַל (כ' מדבר) לְפֶעַל (כ' נוכח) לְמִי הִיתְרוֹן? — כל (כ' נוכחים) מריתם את פיו ולא עשיתם את המנורה כְּמִתְפַּנֶּת (כ' נסתרת) וּכְמִשְׁקֵלָתָה (ג'כ') אשר קראיתם ולמה זה תבקשו את מִשְׁפָּרָתָה (כ' נוכחים)? — אַנְבִי אַתְּנָה אֶת חֶק (כ' נוכח) וְחֶק (סמו' יחוד) רַעִיךְ לְעֵנִים. — אֶהֱלֵ (כ' נוכח) רְחוּק מֵאֶהֱלֵ (כ' מדבר) וְאֶהֱלֵ (סמו' רבים) אֶהֱי רִבִּים מֵאֶהֱלֵ (רבים בכ' מדברים). — הַשְּׂמִי לְךָ בְלִקְתָּה (כ' נוכח) וּבִשְׁבַתָּה (ג'כ'). — עֵזוּ (רבים בכ' נוכח) רֵאוּ פֶה עֵזוּ (סמו' רבות) מִים רַב — וּשְׂמֵה זֵית (ברבים) רַב —, וְעַתָּה הַעֲזֵן (ברבות) יבשו וחזית (ברבים) גְּשָׁלִי.

27.

שמות בלתי סגולים, לספח אליהם בנוים ולנקדם בהקודמים). סֵלַח לְאוֹיְבֵי (כ' נוכח) וְלְאוֹיְבֵיךָ (ג'כ') וכבד את אוֹיְבֵיךָ (ג'כ') ואת אוֹיְבֵיךָ (ג'כ'). — אוֹיְבֵי (רבים בכ' נוכח) — אַחֲבֵי (רבים בכ' מדבר) וְאוֹיְבֵי (רבים בכ' נוכח) — אוֹיְבֵי (רבים בכ' מדבר). — אַחֲבֵי (סמו' רבים) עֲשִׂיר רִבִּים נִם אוֹיְבֵי (רבים בכ' נסתר) יִשְׁלִימוּ אֶתְוּ. — הַרְיָאית את אֶבְי זְקֵן (כ' נסתר) עֵזוּ זְקֵן (ג'כ') הַלְקֵן? הנה הוא אוֹתְבֵי (כ' נוכח) ולא אוֹיְבֵי (ג'כ'). — אל תשכח את בּוֹרְאֵי (ג'כ') וְיוֹצֵר (ג'כ') מִכְּמֵן וּשְׂמֵר אֶת חֶק (רבים בכ' נסתר) וּמִשְׁפַּט (ג'כ').

1) עֲרִיךְ הִי מִן עִיר וְהִי מִן עִיר (שונא).

בְּהִנָּחָה (כ' מדבר) ובהמה (כ' נוכח) רעות בְּשָׂרָה (רבים בכ' מדברים) ובהמה (סמי') הָעֵד
 ביער. בניגון פָּחַשׁ (ברבים) פָּחַשׁ (כ' נסתרים) יענה בפניהם. — הָטָא (ברבים) יורפו הָטָא
 (ג'כ) כל היום. — יתמו הָטָא (ג'כ) מן הארץ וְהָטָא (ג'כ) עוד אינם. — במלחמה (כ' נוכח)
 עם עֲמִית (ג'כ) בדברי חכמה אל תבקש תפארת (ג'כ) או תועלת (ג'כ) כִּי־א את הָאָמֶת. —
 סְרָאָה (סמי') דבר יִשְׁנָה במְרָאָה (ג'כ) הַלַּיְלָה. — מורדי אור אוהבים את הַשְּׂבָה (ג'כ)
 הַלַּיְלָה. — לָמַד לשונך לדבר בשפה (ג'כ) עם אשר אתה יושב בקרכו, אך שפה (רבות בכ'
 נוכח) אל תדברנה רמיה. — לָנוּ משכן (רבות) מכמחים ולא נירא מְעִרִין (רבים), כי מלך
 (רבים בכ' מדברים) מלך (סמי' רבים) חסד המה.

§§ 47—50. הָבֵל (סמי' רבים) הַחֲטָא מושכים את האדם אל הָבֵל (ג'כ) שאול. — אוהב
 שְׁנָה יִלְבַּד בהָבֵל (ג'כ) עֵזִי וְהָבֵל (ג'כ) מות הָבֵל (כנוי נסתר). — מושך העון בהָבֵל (סמי'
 רבים) הַשְׂוִיא — הָבֵל (ג'כ) רשעים אחריתו. — את קִדְשׁ (רבים בכ' מדבר) תשמרו. — הָאָזֶן
 אוֹחוּז בְּעֵקֶב (סמי') הָאֲשִׁיר וּמִנּוּן (ג'כ) הרעה תצמח השוכה. — הַנְּבִיאִים נבוא כי יבוא יום וְאָזֶן
 (סמי' רבים) ירושלים, תִּפְגַּן (ג'כ) נְאֻלָּה (כ' נסתרת) יהיו שְׂמֵחַ (סמי' רבים) מִיֹּבֵבָה, וְיִשָּׁן (ג'כ)
 מות יקיצו להי ער. — תִּשְׁנֵי אוֹחוּז בעֵקֶב (סמי') שְׂבָה (סמי' רבים) אלהים. — הִירְעַת מוֹצָא
 (ג'כ) וּמְכֹאָה (ג'כ) העיר הזאת ומספר תוֹשֵׁב (רבים בכ' נסתרת)? — פָּתַב (סמי') אוֹחִיר הַיּוֹמָה
 לִבְתָּב (כ' מדבר). — פָּתַב (סמי' רבים) אֲבִינוּ רַבִּים הַמָּה מִפְּתַב (ג'כ) אֲבוֹכֶם. — יִקְרֵי (כ'
 מדבר)! הַטַּרֵם תדע כי כבוד וְיִקְרֵי (סמי') איש צדיק יִקְרֵי מֵאֵד. — תֹּאוֹת הַנְּשִׁים אל הָלִי היא
 תְּלִי (סמי') הַאֲנָשִׁים. — לְאִשָּׁה (ג'כ) רֹאבוּן בֹּא תַחַת תְּלִי, ויהי בְּהָלִי (כ' נסתרת) וְתִרְדֵּ
 חֲחֹק את כל תְּלִי (ג'כ) לעניים. — בְּתִי! הַשְּׁמִירִי מִתְּלִי (רבים) ואל תחמדי תְּלִי (ג'כ) כי הם תְּלִי
 (סמי' רבים) הַנְּפֵשׁ. — צָבִי (סמי' רבים) הַשְּׂדֵה קָלִים לְרוּיָן ויותר מהמה פְּתִי (ברבים) אל אֵילָת
 (כ' נסתרים). — לֵמָּה תִלְכוּ קְרִי ותֹאחֲבוּ קְרִי (במפסיק) ותִּשְׂמוּ פְרִי (כ' נוכחים) בְּכָלִי (ג'כ) אֲשֶׁר
 לֹא צוֹיִתִי, גם אני אלך עִמָּכֶם בְּתִמָּה (סמי') קְרִי (במפסיק) וְשִׁמְתִי עַל (כ' מדבר) עַל לְהִי (רבים
 בכ' נוכחים) לְמַעַן תִּזְכְּרוּ. — בְּרַעַשׁ הָאָרֶץ תִּנְבְּחָנָה תִּנְי (ברבות) והגבעה (ג'כ) תִּשְׁפֹּלָנָה.

§ 51. מִי הִיָּה אָח (סמי' יחיד) עֲשֵׂוֹ וַאֲבִי (ג'כ) יוֹסֵף? מִי הִיָּה אֲבִי (ג'כ) אֲבִירָהם וַאֲבִי (ג'כ)
 נָחוֹר וְמִי הִיוּ בָן (סמי' רבים) אֲבִירָהם? מִי הִיוּ אִשָּׁה (ג'כ) יַעֲקֹב וְאִשָּׁה (רבות בכ' נסתרות)?
 וְכִמָּה הִיוּ בָן (רבים בכ' נסתר)? — אֲבִי (כ' נוכחת) כֹּתֵב לֹאֲבִי (כ' מדברים) עַל אֹדוֹת אָחוֹת
 (כ' נוכחת) וְעַל אֹדוֹת אָח (ג'כ). — אֲבִי (רבים בכ' נוכחת) נֹסְעִים לְכַרְטוּנָא וַאֲבִי (ג'כ)
 לְסַפְרָד וַאֲחוֹת (ג'כ) תִּשְׁאֲרֵנָה פֹּה, שִׁמְעֵתִי כִי אִשָּׁה (כ' נוכח) הוֹלֶכֶת עִם הָם (כ' נסתרת)
 לְצַרְפַּת. — אִשָּׁה (רבות בכ' מדברים) יִרְדּוּ עִם אָמָה (רבות בכ' נסתרות) לְרוּחִין עַל הַיָּאֵר. —
 בַּת (כ' מדבר) וְבַת (רבות בכ' נוכחות) הִלְכוּ לְשׁוּבָה בְּשִׂדְהָ. אָמָה (כ' מדבר) לִקְחָה אֶת אָמָה
 (כנוי נסתרת) וְתִלְךְ לָהּ. — יָד (כ' נוכחים) הִיתָה כְּמַעַל הַזּוּה. — מִיָּם (סמי') הַיּוֹם הַסֵּ
 מִרִּים וְיָמִים (ג'כ) הַנְּהוּרוֹת מְתוּקִים. — אִם צְמִיתָ קַח לְךָ מִיָּם (כ' מדבר) וְשִׁתָּה. — פָּה (כ'
 מדבר) וְלֹא פָה (סמי') אָח (כ' נוכחים) אֲמַר זֹאת. — פָּה (כ' נוכחים) יַעֲנָה בְכֶם. — שְׂמִים
 (כ' נוכח) יַעֲרֹפוּ מֵל. — שֵׁם (ג'כ) אֲבִירָם וְהִיָּה אֲבִירָהם שֵׁם (ג'כ) רַק בְּכַפְסִיק). שֵׁם (כ' נוכחים)
 יוֹחֲמוּ עַל לֹחַ לְבִי.

המחנה האחת תחלק לארבעה ראש (ברבים). — פָּחַרוּ לָכֶם זָקֵן (רבים ככ' נוכחים) וראש (ג"כ). — בשוק (רבים) ימכרו שור (ג"כ) גדול — ואתן (ג"כ) ועגל (ג"כ) ודוד (ג"כ) ושֶׁה (ג"כ). — שֶׁה (כ' נוכח) שְׁחוט וְשֶׁה (כ' מדברים) תמים; שֶׁה (כ' נוכחים) ושה (כ' נסתרים) רועות יחד. — על שדה (כ' מדברים) עלו הַחַם (רבים) ודרדר.

§ 52. עָרוּם (רבים) ילכו עָרוּם (ג"כ) וּפְתִי (ג"כ) — לכושי מכלול. — לִקְלִי זה תרופה קֶלֶב (סמי') עָזוּ (רבים) וְלוּזָה קֶלֶב (סמי') פֶּר (רבים). — אבֹלְתִי קֶלֶב (כ' מדבר) עִם קֶלֶב (ג"כ) מִהֶסְפָּה. — המכרת הַיּוֹנִים הַלְקָן (רבות) וְהַלְבָּנָה (ג"כ) הָאָדָם (ג"כ)? הַסּוֹסִים הַלְקָן (ג"כ) וְהַחֲמוּרִים הָאָדָם (ג"כ)? — עֲשֵׂן (סמי') הַמַּאֲבָאָךְ יִשְׁחֹר אֶת לְבָן (ג"כ) הַשְּׁנָנִים. — חָצַר (רבות ככ' מדברים) וְחָצַר (רבות ככ' נוכחים) רְקִבֹת (רבים) מֵאֵד. — פָּאָר (סמי' רבות) חָמַר אֵינָן עִמָּקוֹת כְּבָאָר (ג"כ) מִיּוֹם. — שְׁתָּה מִיּוֹם מִכָּאָר (כ' נוכח) הַנּוּזֹלָת אֲצֵל קְעָקָה (סמי' רבות) צוּרִים. — הַשְּׂאִילֵנִי קְעָקָה (סמי') כִּסְפָּה אֵהֶת מִקְעָרָה (רבות ככ' נוכח). — הַגָּרָר הַזֶּה לֹא נָדַר (סמי') אֲבָנִים הוּא אֶךְ גָּרַר (ג"כ) עֵץ. — קָנָל (סמי') עֵינִי כְּבִיתְךָ שׁוֹב תִּשְׁיב אֶת נְזֻלָּה (כ' נוכח). — בְּהַאֲבָק אִישׁ עִם יַעֲקֹב וַיַּנַּע בִּכְפָּה נְהָךְ (סמי') יַעֲקֹב וְהוּא צוֹלַע עַל יַרְךָ (כ' נסתר). — אִם עֵינִי אֲתָה „עֵשָׂה שְׂפָתָה (כ' נוכח) חוֹל וְאֵל תִּצְמָרֵךְ לְכַרְיֹתָ“ — כִּמְהָ הֵן שָׁבַת (סמי' רבות) הַשְּׁנָה? — עָצָב (סמי' רבים) עוֹבְדֵי אֱלֹהִים מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם, כִּפָּה (כ' נסתרים) לֹא יִדְכְּרוּ, בַּעֲוֹן (ג"כ) לֹא יִרְאוּ, בְּאָזֵן (ג"כ) לֹא יִשְׁמְעוּ, בְּרִגְלָא (ג"כ) לֹא יִהְלְבוּ וּבִאָּף (ג"כ) לֹא יִדְחֹקוּ. — הַנְּמָלָה (רבים) עִם לֹא עוֹ וּמְכִינִים בְּקִיץ לֶחֶם (כ' נסתרים).

§ 54. (לעשות מכניים אלה כנויים זרים). אחותי! ספרי לירדינו אלה את תולדותיך בנעוביך ואת מקניך קְתִינְךָ, ואחינו יספר את סקרי לפודו ומזרו ואת רב קפרי, וירדינו אלה את כל המוצאות אותם במסעיהם ואת כבוד עשרם וקְבֹלֹתֵיהֶם ואת רב כניהם בתיהם ונגותיהם. — ידידי בא אלי עם אשתו ובנו ובתו וקְבֹלֹתֵינוּ. — כתוב את דברי כפְּרָךְ ועל לוח לְפָךְ והיה לאות על יְדְךָ. — את פְּשָׁתָה (כ' מדבר) הַנְּהַתִּי בְּסָקָה (כ' נסתר) ואת צְמִירֵי בְּסָקָה (כ' נסתרת).

§ 56. (לכתוב שמות המספר ת' סמני א"ב וציפּפּערין). לאדם ב' עינים, ב' אוזנים, לשון (מין נקבה) א'. — ביד א' יש ה' אצבעות (מ"ג). — היום קניתי נ' פרות ונ' עגלים, גם עגלה א' עם ה' חמורים וה' אתונות. — בעיר הזאת יש ב' אלפים וז' נפשות. — האיש הזה ילך ככ"ד שעות מן ה' עד מ' פרסאות. — לרעה ב' אהים ונ' אהיות וח' כנות. — בְּשֶׁנָּה יִבַּח חֵדֶשׁ או שְׁנֵי יָמִים, כְּחֵדֶשׁ ל' או כִּיִּט יָמִים 1), כּוּיִם כִּיִּד שְׁעוֹת, בְּשַׁעֲמ' רַגְעִים. — כֹּלֵה א' ארצות יושבים י' עמים ולהם מ"ו פקידים. — להאדון הזה ז' שפחות, י"א פרות, י"ב כקר, כ' שורים, ק' גמלים וי"ג תישים. — העצל יתאונן על ה', על כי ברא כו"ז ימים את כל היקום ורק יום א' שָׁבַת, ולו ברא כיום אחד וְשָׁבַת ו' יָמִים.

אדם הראשון חי 930 שנה, שת חי 912 שנה, אנוש—905 שנים, כל ימי מהללאל 895 שנים, כל ימי ירד 962 שנים, כל ימי מתושלח 969 שנים, נח חי 950 שנה, אברהם—

(1) זאת שנת הלבנה, שאנו מונין, אולם שנת החמה שס"ה ימים, והדשיה בני ל' או ל"א יום.

175 שנים, שני חיי שרה 127 שנים. יוסף מת בן 110 שנים, בני בנימין 654.000. —
בארץ רוסיא יש לערך 80 מיליאן תושבים ובהם כד' מיליאן עברים.

36.

§ 57. החדש הא' בשנה נקרא ניסן, הב' אייר, הג' סיון, הו' תשרי, הי"א—שכט, הי"ב—אדר. — השנה הו' מכל ז' שנים נקראת שנת השמיטה, ושנת הנ' — שנת היובל. — האצבע (מין נקבה) הא' בכף נקראת זרת (1), הב' קמיצה, הג' אקה, הד' אצבע, והה"א גדל.

37.

§ 58—60. ד' שנים, השנה הד', $\frac{1}{4}$ שנה. — ה' ימים, היום הה"א, $\frac{1}{5}$ יום. — ח' אמות, האמה הה', $\frac{1}{8}$ אמה. — יו"ד איפות, האיפה היו"ד, $\frac{1}{10}$ איפה. ידידי חי בירושלים $\frac{1}{9}$ שנה, אחי— $\frac{1}{2}$ שנה, אחותי ב' שנים ואני $1\frac{1}{2}$ שנה. — ב' פעמים ג'—ו"ז, וז פעמים ז'—מ"ב, ח' פעמים ט'—ע"ב. — אם לא תשלם לי כעת כפלים או תשלם לי אחרי כן ז' פעמים או — לא אשלם מאומה, כי לרש כמוני אין כל.

(1) היא הקטנה, מן זערת.

תם המאמר השני.

מאמר שלישי

פעלים

38. קל 1) שלמים .

לכתוב את הפעלים האלה בנוכח, נסתרת, נסתרות ומדברים כעבר ובעתיד ולנקדם :
קבור, למוד, אכול, שפוט, זכור, לבש, זקן, קמן .

39.

לכתוב את הפעלים האלה בנוכח ובנוכחות כעבר, בעתיד ובצווי ולנקדם : קלוד,
שכוב, שמוע, שמוח, פהור, צעוק, שבור .

40. עבר קל .

שאל קלוד (2) על ישראל בראשונה, אחריו קלוד דוד ושלמה. עתליה מלך שש
שנים. — בני ישראל התאוננו באוני ה' לאמר: זכור (מדברים) את הדנה אשר אכול (ג"כ)
במצרים הנם. — את המכתב אשר כתוב (נוכחת) ואשר שולח (ג"כ) אלי תמול השנתי היום. —
אחיותי! אתן עמוד סנגד ולא אמור דבר בעת שבור הילדה את הכלי הזה ושכום (נוכחות) את
אשר אמור (מדבר) לכן. — אנחנו פתוח את הדלת ונאחיקם סגור אותה. — התתום (נוכחים)
את המכתב אשר פתוב אמכם? — אנחנו התום אותו ושלוה אותו ע"י הכי-דואר .

41. בינוני 1.

דור קלוד (3) ודור בא והארץ לעולם עמוד. — הארץ סבוב (4) את השמש בשנה אחת
והירה סבוב את הארץ כחדש ימים. — הנשים שמור את הבית ואת הילדים והאנשים הלך
לבקש טרף. — הזכור את אשר הגדתי לך? הזכור אתם את אשר למוד (נוכחים) תמול? —
מה-יפה שושנה צמוח וחבצלת פרום! — אחת בחיים הילדות פרוח, שפח בה בטרם קדול .

42. בינוני 2.

קרוך את וברוך מעמד, מתנתי שמור לך למועד, הספרים שמור לך מאז בואי. —
הבית סבור גם הכלים סבור. החלונות פתוח והדלתים (מ"נ) סגור והצנצנת שבור. — האשה
הזאת קרול מאישה. התלה קשות בשמן. — הנשים לבוש לבנים והאנשים לבוש שחורים. —
דברי פתוב כהרמ אוש והתום בטבעתי .

43. עתיד .

האביב בא. הארץ לבוש דשא, השדות עמוף בר, השושנים צמוח, אוני שמוע קול

1) בתחלה ילמד התלמיד את כל השלמים גם את הגרוניות עד חסרים ואח"כ יתחנך בזה .

2) כדעתיק התלמיד את המאמרים האלה בכתב יציג במקום המקור את הזמן והגוף הראוי .

3, 4. אף כי המקורים האלה מגזרות אחרות בכ"ו בינוני קל ישו לרוב בשלמים .

הזמר, והילדים קָדוּד כִּיאִילִים עַל כְּרִי דֶשֶׁא. — אֵל 1) אָמֹד (נוכח) מִחַר לְמוֹד (מדבר), מִחַר עֲבֹד, מִחַר שְׁמוֹד אֶת מִצּוֹת אָבִי, כִּי מִי יוֹדַע מִחַ וְלֹד יוֹם. — אֵל קְמוֹחַ (נוכחים) בְּנִדְבִיכִים וְאֵל פְּחוֹד מֵהֶם, קְמוֹחַ פֶּה' וְעִשׂוּ מִוֹב. — שׁוֹשְׁנָה כִּי קְמוֹחַ (נוכח) שְׁמוֹד (ג"כ) מִחוּח, וְאֵל שְׁבוּחַ כִּי לִפְתַּח הֶעֱנַג כְּבוֹיִן הָאָגַל. לֹא רַבִּים הָכּוּם לִשְׁמוֹעַ מוֹסֵר, קְדוּחַ (נִסְתָּרִים) אַחֲרֵי הַחֶבֶל וְהַכּוֹל (ג"כ). — רַבִּים צְעוּק (ג"כ) מִכֹּאֵב לֵב עַל כִּי אָכּוֹל (עֵבֶר) הוּחַ מִעֵץ הַדַּעַת, עַל כֵּן לֹא אָכּוֹל (נִסְתָּרִים) בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמֶּנּוּ.

44. מִקּוֹר וְצוּי.

שְׁמוֹעַ קוּלִי, בְּנוֹת כּוֹטְחוֹת, זְכוֹר אִמְרוֹתֵי: אֵל לִכֵּן לְבוֹשׁ (עַם ל') בְּנִדִי מִכְּלוֹל, אֵל לִכֵּן קְדוּשׁ (ג"כ) אַהֲרָה עֲדֵי עֲדִים, פֶּן 2) פְּגַשׁ בְּכֵן הֶעֱנִי בִשְׁבַט עֵבְרָתוֹ. — בְּנִי! זְכוֹר וְאֵל שְׁכַח אֶת אִשֶׁר צִוִּיתִךָ וְאֵל 3) צְלוּחַ וְשְׁמוֹחַ 4) כֹּל הַיָּמִים. — בְּתִי! שְׁמוֹעַ לְמוֹסְרִי וְקִתּוֹב אוֹתוֹ עַל לוּחַ לְבָבְךָ וְקִשְׁוֹר אוֹתוֹ לְאוֹת עַל יָדְךָ וְאֵל שְׁבוּחַ אוֹתוֹ כֹּל יְמֵי תִּנְיָךְ. — בְּנִי! שְׁמוֹד אֶת נְגִיבְךָ וְקִחוּץ אוֹתוֹ וְסִהַר, אֵךְ נִם אֶת נִפְשְׁכֶם שְׁמוֹד לְבַל תִּנְאַל בְּדַבַּר רַע. — אַחֲוֹתַי! אִיֶּה הַיִּיתֶן 3-כְּתוֹב אֲנִי מִכְּתֵב לְאִבְנֵי וְשְׁבוּחַ (עֵתִיד נּוֹכְחוֹת כּוֹיֵי הַחֶפֶךְ) ל-פְּקוֹד בִּשְׁלוֹמוֹ, הֲלֹא הַגִּיד לִכֵּן בְּטָרֵם נִסְעוּ מִפֶּה לְבַל שְׁכּוּחַ (עֵתִיד) ל-כְּתוֹב לוֹ כְּכַל עֵת, אֵךְ בְּטָרֵם כְּתוֹב (עֵתִיד) אֵלֹו אָמוֹד (צוּי) בְּלִכְכֵּבֵן מִחַ לְכְּתוֹב.

45. כֹּל הַקָּל.

הִנֵּה אֲנִי וְאַמְכֶם זְנָן (עֵבֶר מִדְּבָרִים) מֵאֹד, לֹא יְדוּשׁ (ג"כ) יוֹם מוֹתֵנּוּ, וְאַתֶּם בְּנֵי קָמֶן (עֵבֶר נּוֹכְחִים) מֵהַיּוֹת לְאַנְשֵׁים וְיָגוֹד (ג"כ) מִחֲמַת הַמִּקְרִים הַרְבִּים, לִכֵּן אֶתֶּה הַכְּכוֹר קְרוֹב (צוּי כְּהִיא נּוֹסֶפֶת) אֵלִי וְאַבְרָקְךָ כְּטָרֵם אֵלֶיךָ (כְּהִיא נּוֹסֶפֶת) וְאִינִי, וְנִם אָסוּף (צוּי כְּהִיא נּוֹסֶפֶת) לִי אֶת כֹּל אַחֲרֶיךָ וְעֶרְוֶךָ (ג"כ) אוֹתֶם לִפְנֵי, וְאַנְכִי שְׁאוּל (עֵתִיד כְּהִיא נּוֹסֶפֶת) מִכֶּם אִשֶׁר שְׁמוֹד (עֵתִיד נּוֹכְחִים בְּנוֹן נּוֹסֶפֶת) אֶת מִצּוֹתַי, לְמַעַן תִּדְרְעוּ (בְּנוֹן נּוֹסֶפֶת) לִירָא (כְּהִיא נּוֹסֶפֶת) אֶת ה', לְקָרוֹב (ג"כ) אֶת הַטּוֹב וְלִאֲהוֹב (ג"כ) אִישׁ אֶת אַחֲוִי, וְהַיִּיתֶם ל-תְּמוֹל (ג"כ) בְּעֵינֵי ה' וְאַנְשֵׁים, נִם שְׁלוּחַ (צוּי כְּהִיא) לִי אֶת אַחֲוִי הַצְעִיר וְצוּיֹתַי אוֹתוֹ לְאִמֹר: זְכוֹר (ג"כ) לְבִנִי אֶת הַטּוֹב אִשֶׁר עִשִׂיתִי עִמָּךְ וְשְׁמוֹד (עֵבֶר עַם וְיֵי הַחֶפֶךְ) לְהֵם אֶת הַחֶסֶד אִשֶׁר נִמְלַתִּיךָ וְהַיִּית לְהֵם לְאֵב, וְאַם אוֹלֵי חֲטָאתַי לֵךְ אָנָּה פְּלוֹחַ (צוּי כְּהִיא) וְשְׁבוּחַ (ג"כ), כִּי אִישׁ אֲנִכִי וְלֹא אֵל.

46. נִפְעַל.

לְכַתּוֹב אֶת הַפְּעִלִים הָאֵלֶּה 6) בְּנוֹכְחוֹים בְּעֵבֶר וּבְעֵתִיד, 7) בְּנִסְתָּרוֹת כְּבִינוֹנֵי וּבְעֵתִיד, וּבְמִקּוֹר עַם ב' וְלִנְקֹדֶם: הַשְּׁבַע, הַלְחֵם, הַזְהִיר, הַשְּׁעֵן, הַתְּאַלֵּם, הַתְּפַלֵּם, הַתְּפַעֵם, הַתְּרַכֵּם, הַשְּׁתִית, הַשְּׁמוֹד, הַתְּנַע, הַתְּפַלֵּט 5).

47. עֵבֶר.

הַפְּלִשְׁתִּים לְחוּם כִּישְׂרָאֵל. — ה' לְחוּם לְיִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם. — אַהֲתָ שְׁבוּעַ (מִדְּבָר) וְלֹא אָכּוֹב. — הַדַּת קְתוֹב וְחֲתוּם בְּטַבְעַת הַמֶּלֶךְ. — אַחֲוֹתַי! מְדוּעַ שְׁבוּחַ (קָל עֵבֶר נּוֹכְחַת) אֶת הַשְּׁבוּעָה אִשֶׁר שְׁבוּעַ (נּוֹכְחַת) לְאִכְיָךְ? מְדוּעַ אָלוֹם וְלֹא תַעֲנֵנִי דַבַּר? — קְלוֹם (מִדְּבָרַת)

1. 2. 3. אֲחֵרֵי אֵל, אִז, טָרֵם, פֶּן, יְכוּא לְרִיב הַעֲתִיד.

4) מִנְהַג לְשׁוֹן עֵבֶרִי לְהַתְּחִיל בְּצוּיֵי אוֹ עֲתִיד וְאִתְּ"ב יְכוּא הַעֵבֶר עַם וְיֵי הַחֶפֶךְ (183 §, ו').

5) הַפְּעִלִים הָאֵלֶּה לֹא יְכוּא בְּקָל (77 §).

מלענותך . התורה פתוב כלשון עברית ובכתב עברי ובימי עזרא קלף כתב עברי כאשורי ולשון עברית שאזר כמקדם . — אחרי המכול פרוד העמים ללשונותם . — למה אסוף פה בלבם ? — אנהנו אסוף לשמוע דבריך . — מה מלוצ להגנו אחרותך ! — למה זה כסוף (נוכח) אל בית אביך ?

48. בינוני .

הנני שעון פה' ואתם על מי שעון ? — הננו שעון גם אנהנו בה' ובעזרתו אנהנו לחום באויבנו . — פלם רדום ואין מקיץ . — הגם אסוף הנה להקשיב דבר ה' מפיד . — רוחו (מינ) פעום משמועה רעה . — הדלתות פתוח והחלונות סגור . — נפשי כסוף אל בית חורי להקפיש שם מעבודתי . — הארץ פנוע מפניו . —

49. עתיד .

אל לחום (1) (נוכח) את לחם רע עין ואל לחום באויבך , כי ה' לחום לך ואתה קרוש (2) . — אני לחום לך אך לא בך (3) וכל לחום (מדבר) במנעיקה . — הבית שבור החומה שבור . — אל שבו בשם ה' חנם . — אל פהול (נוכחים) מאותות השמים ומכל תיוון רוח , כי פהול הכסילים מהמה והמשכילים פנוע מפני ה' אשר עשה כל דבר למענהו . — אל תלך עם רשעים פן שחות ושמוד מעל הארץ . — ה' גם מדעהו פרוד , אך לחום לכרו עם העני ולחום לחם עני .

50. כקור וצווי .

ההרה מלז פן שחות . — אם תעזב (עבר נוכח) באביך , פנוע מפניו . — שמוד לנפשך , פן פהוד מעל הארץ הטובה . — פלום פלום (4) מעשות רע , כי אז גם צדקותיך לא זכור (עתיד נפעל) . — אסוף (צווי לנוכחים) מהר לבית הספר וכתוב (עתיד) כספר לאחד אחד . — ב-שקוף אמך בעד חלונה וב-כסוף לראותך שעון (עבר נסתרת) על פטה והנה שבור (עבר) ויבוא בכפה ונקבה . — יהוד טלכת עם העים קעים פן לכוד פנועם .

51. על כל בנין נפעל וקל-לתקן השגיאות .

בני ! כאשר פרתך מאתי שבעת לי לכתב אלי כפעם בפעם , ומדוע לא זהרת ואלקת דומיה ? — איה סתרת בעת הגשם ? — ביער הייתי נאספר תחת העצים עד עבור הגשם . — שאול שמע כי באש בו דוד ויצא לחום נגדו . — בעת ההיא ופלשתים לוחמים בישראל ויבקע הארץ לקולם ויגנע הפלשתים וישראל עשה חיל . — ויהי היום ומתע אחותי ביער ותרעב ויפקחו עיניה ותרא עין תאנה ויאבל ממנה וישבב וירדם . ויהי בבקר וימצאוה האכרים שוב נרדם ויעוררה ויביאוק הביתה . מהזעים שנת הידות ! —

52. פעל .

לכתוב הפעלים האלה (א) בנסתרת עבר ועתיד וצווי נוכח ; (ב) מדברים בינוני ובעתיד (בה'א נוספת) : באר פרה פקר בקש פשור גרף דבר כהן כחש מאן מלט קדם קמר רחם שבה שוע שחת שקץ .

(1) לחום בקל — אכול לחם , ובנפעל — מלחמה .

(2) תתרוש — דממה , אולם תתרוש — תרישה בקרקע .

(3) לחום בנפעל עם ל' — ביער מי , ועם שאר אותיות השמוש — נגר מי .

(4) לחוק הפעולה נקשר לרוב המקור עם העתיד או העבר , כמו הפרת תפרת , נכסף נכפפתה

53. עבר פעל .

מדוע לא קעוד (נוכח) את הרע מביתך? — אחיך דבור עלינו סרה, אשתך פחוש בפנינו וגם אתה שחות את דרכך, לכן אחת דבור (מדברים) בסודכם אל תבוא נפשנו; ואנחנו קאון לְדבור אֵלֶיך מטיב ועד רע, יען כי הַרִיף וְנָדוּף (נוכח) אותנו, אך בְּקִישׁ (נוכח) טאחי לסלוח לְך והוא כְּפָר לְך, לכן גם אנכי אסלה לְך. — אדני דבור אתי קשות וְשְׁלוֹחַ אותי מכיתו, ואומר לו: „למה נרשׁ (נוכח) אותי מביתך ואנכי שָׁרַת אותך באמונה ולא שָׁפַר מעולם באמונתִי, ואם עָוַת (מדבר) מה בשננה, הלא מי יאמר וְכָה (מדבר) לבי שְׁתַּחֲתִי מחטאתי? — וגם אדני לא שָׁחַת את רחמי וְכָפַר על עוני ונפשי בְּרַךְ אותו על חסדו .

54. בינוני 1.

אחותי שָׁרַת את אמה ודָבַר על לבה. — ה-כָּבַד את הוריו אחרים שָׁפַת ו-כָּבַד אותו. — הנשים דָּבַר יחד וילדיהן קָפְצוּ וְדָלַג כאלים ובני צאן. — עובדי אלילים וְכָה וקָפַד לאלילים, האנשים לָקְטוּ עצים והנשים קָעַר אש. — האם פָּסַס בגדי בניה וְטָהַר אותם מְקַלָּה. — ה-בָּקַר-בָּקַשׁ את מומי רעהו ומכַּפַּת את מומיו, -סָלַף את דברי ה-סָבַר ו-הִלֵּל את כבודו חנם .

55. בינוני 2.

איזהו כָּבַד? המכבד את האנשים. איזהו-לָמַד? הלומד מכל אדם. איזהו-פָּאָר? ה-פָּאָר את אחרים. המלמד להועיל-הִלֵּל. — מדוע זה בְּתַנְתֶּךָ-גָּאֵל בטיט וברפש? — נכבדות-דָּבַר באהיך ה-הִלֵּל בפי כל ובאהותך ה-הִתְכַּם וה-הִלֵּל .

56. עתיד פעל .

אנכי נָדַל אותך וְלָמַד אותך דעת והכמה. — למה תָּבַל (נוכח) את מעשה ידך? — בתי! אם פָּבַד (נוכחת) את בעֲתֶךָ, גם הוא פָּבַד אותך. — אם כבד (ניכחות) את בעליבן גם הם כבד אתכן. — המלך שלח לקרוא לו ו-דָּבַר (עתיד טָהַפֵּךְ) אתו טובות ו-נָדַל אתו מעל כל השרים. — אם לָמַד דעת הרבה וְלָמַד (נוכח) את אחרים, או רבים בָּרַךְ אותך. אם תלך בדרך הישר או שמח (קל עתיד נוכח) ושמח (פעל עתיד נוכח) את הורייך. — אֵל בָּקַשׁ (נוכח) ואל בָּאָן (ניכ) להודות על האמת. אל כהש (נוכחות) ואל טאן (ניכ) להודות על האמת. — אל פָּנַק (ניכ) את בניבן כנעוריהם ואל לָמַד (ניכ) אותם לשחת את דרכם

57. מקור וצווי, ולנקד כל המקורים והצווים.

בדָּרְכֶנָּה אֵל דָּבַר (עתיד נוכחות) עוֹלָה, ב-כָּבַד (מקור בכנוי נוכחות) את אבותיבן גם בניבן כבד (עתיד) אתכן, ב-לָמַד (מקור בכנוי נוכחות) את אחרים גם אָתָּן לָמַד (עתיד קל) להיטיב. — עת לבקש ועת לאבד, עת לפזר ועת לְבָנוֹס, עת לברך ועת לְקַלֵּל, עת ללמוד ועת ללמד, עת לרחם ועת לשחת. בָּקַשׁ (נוכחת) אמת בָּקַשׁ (ניכ) ענוה, שמח (נוכחת קל) ושמח (פעל) את אחרים. — לָמַד (קל נוכחת) וְלָמַד (פעל נוכחת) את אחרים. — הִלֵּל (נוכחת) נפשי את ה'! —

58. על כל בנין פעל .

78. 79. § מי נָדַל (עבר) אותך, ואלה הבנים מי נָדַל (ניכ)? — מי שבר רשפי קשת ואלה הדלתות מי שבר? — מי דבר (ניכ) עליך סרה ואלה הדברים מי דבר? — מי כבס (ניכ) את לבושך? — למה עפר (עבר נוכח) בעפר ועוד צדק (עבר נוכח) נפשך. בְּלִדְךָ את הרעינים

אשר קין (עתידי נפתרים) בלב תלמידך לא תהיה כל שרוש וכל קלוט, בער (צווי נוכח) אותם באש הבקרת ו-דשן (עבר טהףך, נוכח) את מזבח לבכם ומטה.

59. לכתוב כל אלה בפעל בזמניהם.

אָנְדַע אֲשֶׁלֶם בְּקִשְׁתְּ בְּבִתִּי גִרְשֵׁנוּ יִשְׂרָאֵל יִמְרָה וְיָבֵן וְיִצְחָק וְשִׁלְחֵהוּ מִבְּרַחַם מִבְּבֶד מִלְּפָד מִפְּקֻדָה מִסְפָּרִים מִלְּקִמֹת רַחֲמֵי שִׁפְכָתְ שִׁמְפָתֶם תִּכְבַּר תִּבְבְּרָהּ.

60. עבר פעל.

מעת אשר אָפַד כעל האשה הזאת וְשִׁלְחָה כיד פשעו אל ארץ נזרה חרצפותיו עוד לא פתח- ומוכרותיו עוד לא נָדַע, והאשה לא רָחַם ולא פָקַד מאיש, בנדיה לא כָּפַס ופניה לא רָחַץ במים, גם בָּתָה אשר לָדָה לא נודע אֵתָה, אם מָרָף מָרָף- או גָּנוּב גָּנוּב- או טָבַע- בָּהָר; גם ביתה נָתַן ושעריו שָׂרַף- ויושבו גִּרְשֵׁנוּ ועציו כָּרַת- ויִשְׂרָאֵל- ולא נודע מקומם.

61. עתיד פעל.

עוד מאז נבאו הנביאים על ציון מכלול יופי כי תחריב, חומותיה נִתְּן ובריהי שעריה נִגְדַע ובית אלהים- שָׂרַף כאש, מי ישועתה- הִרִיב ועצי תקותה- כָּרַת ונועם- שָׂרַף ובניה יגלו בעמים ולא רָחַם; אך גם למהריביה- שָׁלַם כרעתם, ויבוא יום וציון עוד הפעם תבנה ובניה יִבְרָךְ אליה בִּרְךְ וְהָלַל כפי כל.

62. הפעיל.

לכתוב אלה הפעלים (6) בנוכחת עבר עתיד וצווי, (7) מדברים ונסתרת בכינוני I ובעתיד; תִּמְסַר הַלְבָשׁ הֶרַחֵב הַשְׁנַח הַשְׁכֵּם הַשֶּׁלֶךְ הַשֶּׁקֶף.

63. עבר הפעיל.

ה' נָדַל את חסדו עמדי ו-צלה את דרכי, לכן גם אנכי קדש (עתיד) לו את כל ערותי. — בני! הן לא קשב לדברי ו-שהת את דרכיך, וגם אנכי- סתֵר (עתיד) פני סמך והזקן- כבד (גִּיב) אֲכַפּוּ עֵלֶיךָ. — ידידי! למה לא-שָׁכַם בבקר ולא-שָׁלַם את חק למודיך? וכוה-רנו את מורך וגם הוא-רשע אותך, כי-סָכַל (נוכח) עֲשׂוֹ ובעבור זאת-שָׁפַל אותך שָׁבַת משאר התלמידים.

64. בינוני.

מי-שֶׁלַךְ קָרַחוּ כפתים? מי-מָטַר עלי ארץ? מי-צִמַח חציר לבהמה? מי-מֶלֶךְ מַלְכִים? ומי-רָעַשׂ ממלכות? מי-שָׂרַף יַעֲקֹב הדל? — הלא ה' הוא ה-שָׁפַל אֶף-נָכַח. — אהיותי-בָּמַח אותי לחוטיב לך. — עד כמה אני-שָׁבַע אותך להקשיב לדברי וְאַתָּה אֵינְךָ-קָשַׁב ואינך-שָׁנַח על עניניך לטוב לך. — אֲפָךָ-בָּדַל בִּינְךָ וּבִינִי אֲחִיךָ ו-גָדַל לעשות עמו ואוֹתְךָ-שָׁפַל לֵארוֹן, עֲקַב אשר אינך-שָׁכַל על דְּרִיבְךָ ואֵינְךָ-שֶׁלַךְ אֲלֵמָךְ אַחֲרֵי גֹךְ.

65. עתיד הפעיל.

ידידי! מתי-שָׁלַם את מלאכתך ומתי-שָׁלַם אהיותיך את מלאכתך? — אני-שָׁלַם בעוד שָׁבַע וְהָנַח-שָׁלַם בעוד שְׁבוּעִים. — און (צווי) קולי בנותי! אַל-כֹּלֵם איש הבא אל ביתי ואל סתֵר פניכן מעני ואביון; אַל-רָשַׁע איש ואל-צָדֵק איש במרם-שָׁמַע (קל עתיד) את דברי דיבו ו-בָּדַל (עבר נוכחות) היטב בין צדיק לרשע, בין טוב לרע. — אָהֵי! למה דִּבַּק אַחֲרֵי איש אשר לא עשה לך רע? — אהיותי! אַל-כֹּבֵד עֲלֵכֶן על הסרים למשמעתכן, אַל-רַחֵב

עליהם פינן ואל כרע אותם חנם. — בתי! אל רנו ואל כעם אותי כמעשך, אל נבה את השפל ואל שפל את הנבה, אל סגר עבד אל אדניו ואל שלך את הטוב אחרי נך יצלה כמעשך נהי יהי עמך.

66. מקור וצווי.

אחי! — שקף (צווי) על בניכם בעין פקוה, דרך אותם כמענלי צדק השכיל — היטב (מקורים כלמיד), — שמד (צווי) כל קוץ מכרם לבס, — בער כקרבים אש התשוקה לחכמה, לפדו אותם ל-קשב להורים ומורים, ל-שלך אחרי גום כל רע, — פקד (צווי) עליהם טורים ישירים ו-ערש כקרבים זרע אמת וצדק ואז — צלה (עתיד נסתרים) ויטצאו חן בעיני אלהים ואדם.

67. עבר הפעל.

אחי! — שבר (מקור) — שבר (עבר מדבר) על אטונך כי גדול, הן — שלך (נוכה) על ארץ נבריה ו-פקד (ג'כ) בידי זרים, ומארץ מולדתך — נתק (ג'כ) ובמלה הצלחה לא — מלח, ובאשר לא — חתל, הודיעני נא על מה אדני כחיתך — טבע (נסתרים)? ואם שכנך — שלם לך (ג'כ) ולא — כלם (נוכה) מהם.

68. עתיד הפעל.

בתי! אם רגליך — נתק (נסתרות) מן העיר אל הכפר, אף וביתך — שלך עלי מאין מוצא למחיתך. חילך — פקד בידי זרים ועמדתך — שבר מבלי מזור, תקתך כליל — קטר על מוכח התהו ואף — כלם מתחלתך הנכזבה ואויבי פה לא — שלם אתך, לכן הפבדי ושבי במקומך.

69. עבר התפעל.

האשה הזאת — עיצב אל לבה על דבר בנה, כי לא — שמר מדבת רבים. הן — גנב ממנח ו-חבר עם מדעים ו-סתר עמהם ו-מכר לעשות הרע בעיני אלהים ואדם, לשוא — קוש הפן ו-צדק לפני אמו ו-ברך בלבכו שלום יהיה לי, מחמתיו לא — טהר ומעשיו הרעים לא — כפרו, לכן — מרה תהי אחריתו.

70. בינוני התפעל.

האנשים האלה — חפש ו-קדש ו-טהר לעיני השמש ו-חתן בנשיאי ארץ ו-נכל לצנור את עיני האנשים ו-גדל על אהיהם הישרים ובסתר — פפר לעשות כל תועבה ו-קשר על ה' ועל משיחו; אך השמים יגלו עונם ותרפתם לא תמחה. — יש — כבד וחסר לחם, — עשר ואין כל, — צדק ולבו מלא רע. — יש — שפר אל צדור נקיב, — תקם וחסר לב.

71. עתיד התפעל.

ידידי! מדוע — עלם מבשרך ו-סתר ממנו? הן אחיך ירד יום פלאים ו-מכר אל ריש ועני, ואתה תקפץ ירך ממנו! — למה — חנן אליך לשוא? ולמה — נכר (נוכה) אליו? ומה תעשה אם — פלל לאלהים ויפקד עליך עונך? לשוא — פאר כי חונן דלים אתה, לשוא — צדק כי אחיך חטא לך ו-קשר עליך, הן עליך — לטהר לפני אלהים ואנשים ולהראות כי לכך — גבר על כל קנאה ושנאה ולא תשמע לקול — לחש (בינוני רבים) המגרים מדין בין איש לאחיו ול-שמר (מקור) קפצי רעיהם בלשונם בסתר, ולהראות לכל — לקח (עתיד נסתרת) אש השנאה עד מאד, לכן הקטר לאחך אשר — חנן (עתיד נסתרת) ו-קפס (ג'כ) לפניך וחניחו.

72. מקור וצווי התפעל.

קדש (נוכחים) ו-טהר (ג'כ) מעונותיכם ו-פלל לה' בלב תמים, אז ייטב לכם. — אכסה

(נוכחים) ובואו אלי ואלמדכם לחוק נגד אויביכם. — בתי! — פֶּשֶׁר, כי מחר יבוא אחיך ל-הנ-
אליך ולבקש ממך סליחה, ואף-ששם קִדְבָר אתו קשות ומ-כתר מפניו, כי אחיך הוא. —
-קבץ (נוכחים) ליום מחר, כי חג הוא לנו.

73. כל בנין התפעל.

82—84 § אל-הבס לפני הכמים ואל-הדר לפני גדולים ואל-גדל לפני מכינים, פן
תהי לבו. — אל-טמא (נוכחים), -פוננו ו-קרש (עבר נוכחים) ליום החג כי בא. — אחד
מלחמת צרפת ואשכנז-פקד (עבר) שתי המחנות וימצאו כי רבים נפלו במלחמה ההיא מזה
ומזה, קרובים-אבל (עבר נסתרים) עליהם וארץ צרפת אבל-נבל-פלה, כי דמים
בדמים (1) נגעו. — הקולך זה בני-הַדְבָר (כינוני נכתר) מן החדר הפנימי? הלא אמרתי לך,
אל-נפל לפני קשה לב ואל-חנן אליו, כי שומע אין לך.

74. על כל הבנינים.

רע ומר גורל הנקן. מעטים הם מכבריו ורבים כוזיו ואין אוהב אותו. גם שִׁמְרֵי ביתו
(הידים) יָעֵזוּ, אנשי חילו (הרגלים) עֹנֹת (עתיד 7) 6, הראות בְּאַרְבּוֹת (העינים) השך (עבר 1).
המְחַנּוֹת (השנים) מעט (עבר 3), הדלתים בשוק (שפתים) סגר (עבר 4), חושיו במל
(עבר 1). המות שלח (עתיד 1) אליו יום יום את ציריו, הלי ומרחה, ל-בִּשּׁוּר (מקר 3) אותו,
כי קרב קצו, בא יומו. אולם אם טַעְמוֹ פָּנָה, עוד טעמו (2) עמד בו, אם אור חייו פָּקְחָה,
אור שִׁגְלוֹ עוד נֶהַל הזק מקדם, לכן אל לעג (עתיד 1) לזקן, כי זקן (עתיד 1) גם אתה,
אל רחק (ג"כ) ממנו, כי בישושים חכמה ובעל הנסיון יִאֲלָפֶךָ בינה.

75. ג"כ על הקודם.

לשקר אין רגלים, אך יש לו כנפים לְעוֹף כוּמֵן מצער רחבי ארץ ובשופר גורל תקע
(עתיד 1) ואהריו כל אדם משך (ג"כ), ולאמת יש רגלים, אך לאט תלך בעצלתים ובקול
דממה דקה דבר (עתיד 3) אל מְתֵי מעט הדבק (כינוני 1) בה; אולם לכל עת, יבוא יום
וכנפי השקר קצץ (עתיד נכרתות 4) ורגלי האמת לְעַד עמד (ג"כ 1).

76. מלעיל ומלרע בפעלים (3).

85, 86 §§ עֹדְהָ כְּבָקֵר השכם וְלִקְחָתָּ מַיִם וְרִהַצְתָּ את בשרך וְלִבְשִׁיתָ את כנדיך וְהִלַּכְתָּ
לכית התפלה וְהִתְפַּלְלָתָּ; אַחַר כֵּן וְיִצְאָתָּ החוצה וְעִשִׂיתָ את מלאכתך. — כי יפגש כך
אחיק האביון וְהִבֵּאתָ אותו בִּיתְךָ וְקִאֲבַלְתָּ אותו מִלִּהְיֶךָ וְהִשְׁקִיתָ אותו מִכּוּבֶךָ וְכִסִּיתָ אותו
בְּכַנְיֶךָ וְבִרְכֶךָ ה' בגללו.

היום קָמְתִי כְּבָקֵר וְיָבֹוא אלי מלאך ובידו מכתב מאחי לאמר: בעוד ימים אחדים
אבוא אליך וְהִבֵּאתִי גם את בני ביתי ופְּנִיתָ למעני את העֲלִיָּה וְצִפִּיתָ אותה כִּירִיעוֹת,
וְתַעֲלִיתָ שמה מטה שלחן ומנורה, וְהִיַּתִּי אתך ימים אחדים עד אשר יִשְׁכּוּבוּ המלאכים אשר

(1) דמים תרתי משמע.

(2) הצִפִּיעִין בשני חצאי עגולה מורים על הבנין אשר יציבו בו את הפעל, למשל 2 = נפעל,
3 = פעל וכו', ואם אין סמן אז יבוא בקל.

(2) הא' טעם הַדְבָר והב' השכל, מן בשנותו את טַעְמוֹ (סג"כ 6).

(3) די לתלמיד להגיד בכל פעל סבת מלעיל ומלרע, כי עוד כבר ממנו להציג בעצמו את הגנינה
במקומה עד כי ישלים כל הגזרות עם הכנויים.

שְׁלַחְתִּי בְּבִלְהָ . וְאֶקְוִים וְאֶפְּנֶן אֶל הָעֲלִיָּה וְאֶעֱשֶׂה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אוֹתִי אֲחִי , וְאֶעֱלֶה שָׁמָּה כָּל הַכְּלִיִּים וְאֶרְאֶה כִּי טוֹבָה הִיא וְאֶשָּׁב וְאֶכְתָּב לְאֲחֵי כְּדַבְרֵי־הַאֱלֹהִים : «בּוֹאָה אֲחִי בּוֹאָה אֵלַי מְהֵרָה , הִנֵּה פְּנֵי־הַבַּיִת וְהַכְּנִיחוֹתַי אֵת כָּל , אֶל תִּתְמַקְּמָה וְקִיּוּאָה וּיְחִידֵי נְשִׁמְחָה» . וְיֵצֵא הַמֶּלֶאךָ מֵאֵתִי בַּיּוֹם . אַחֲרָי כֵּן קָמָו בְּנֵי וְיִסְבּוּ אוֹתִי לְהַגִּיד לָהֶם אֵת אֲשֶׁר כְּתַבְתִּי לְאֲחֵי , וְאֶמְרָ לְבְנֵי הַכְּבוֹר : הִנֵּד אֶתְּהָ אֶת הַחִידָה הַזֹּאת , וְהַגִּדְתֶּם וְנִתְמִי לְךָ אֲשֶׁר . וְיִקְסוּ וְיִלְכְּדוּ בְּבֵית אֶנְהָ וְאֶנְהָ — וְיִשָּׁבֵב וְיִשָּׁפֵן (עֲצֵלָה תְּפִיל תְּדַמּוּהָ) . וְיִקְרָן מִשְׁנֵתִי וְיֶאמְרָ : בַּחֲלוּמֵי וְהִנֵּה דוּדִי וְכֹל אֲשֶׁר לוֹ קָאוּ אֵלֵינוּ וְאֶצְאָ לְקִרְאָתָם וְיִכְרְתֶה אֲתִי דוּדִי וְיֶאמְרָ לִי : רֵאֵה הִנֵּה תְּקַאֲתִי לְךָ תֵּאֲנִים טוֹבוֹת וְאֶכְרְתֶה וְכִרְכַּת אֲתִי . וְהַנְּשֶׁשׁ אֵלַי דוּרְתִי וְיֶאמְרָ אֵלַי : גַּם אֲנִכִּי תְּקַאֲתִי לְךָ שְׁמִלָּה חֲדָשָׁה וְלִבְשִׁתְּ וְיִשְׁמְרֶתְּ בָּהּ , וְיִצְאָתְּ הַחֲדוּשָׁה וְיִשְׁאֲלֶנּוּ : מִי וְמִי אֲשֶׁר תְּקִיאוּ לְךָ כֹּזָאֵת ? וְעֲנִיתְּ אוֹתָם : קְרוֹבֵי הֵם אֲשֶׁר קָאוּ אֵלֵינוּ הַבֵּיתָה וְאֶמְרָא הֵן כְּעֵינֵיהֶם .

77. פִּנְיָ פִּלְ , פִּי אִם עִפְ צְרִי — עֵבֶר .

91. § המתנה אשר נתן (נוכחים) לי טובה היא, אך זאת אשר נתן (מדבר) לכם טובה היא ממנה. — צר לי עליכם אחיותי, הַגִּדְ נָגֵד (עבר 6) לי, כי נתן (עבר 2) ביד שנואי נפשכן וְנִהְיֶה (עתיד נסתרים) אתכן כשבויות הרב וְנִצַּל (ג"כ) את עדיכן מעליכן, ה' יִצְוֶה (עתיד 5) 6) אתכן מידם! — כתי! למה לקח (נוכחת) את כפרי וְאֲנִכִּי לֹא יִדְעַ (מדבר) ? — מי נגוד (5) לך זאת? — אמך נגד (5) לי זאת ותצוני לבלתי ננוע (מקור נכמד) כך לרעה. נבט (צווי 5) נא מה נמוע (מדבר) פה? — למה קרות (נוכח) ברית את האיש הזה ולמה נשט (ג"כ) את רַעַךְ הַיּוֹשֵׁב לְבִטְחָ אֶתְךָ ?

78. בִּינוּנֵי עֵתִיד מְקוֹר וְצוּוִי .

אחיותי! אַתְּ נָתַן (עתיד) לי סִפְרָךְ וְאֲנִי נָתַן (ג"כ) לך את ספרי. אַתְּ לָקַחְתְּ (ג"כ) ממני הַפְּצִים וְאֲנִי לָקַחְתְּ (ג"כ) ממך שְׁעִשׂוּעִים . — הַנְּשִׁים נָתַן (בינוני) יִקְרָ לְבַעֲדֶיהֶן וְהֵם נָתַן (ג"כ) יִקְרָ לְנִשְׁיָהֶם . — הַנְּשִׁים לָקַחְתְּ (ג"כ) וְהִנֵּה לָקַחְתְּ (בינוני 2) לְאֲנָשִׁים . — בְּנֵי ! נָתַן (צווי) כְּבוֹד לְדוּרְשֵׁי חֲכָמָה וְאֵל נְמוּשׁ (עתיד) אוֹתָם בְּצִרְתָּם . — טוֹב נָתַן (מקור ב') סִפְרֵי לְךָ מִ-נָתַן (ג"כ) אוֹתִי לְאִישׁ אַחֵר . — אֵל נְנוּד (נוכחות 5) וְזֹאת לְאֲחֵיוֹתֶיךָ , מִן לָקַחְתְּ (עתיד נסתרות) את כל אשר לכן .

79. גִּבְעַל הַקּוֹרֵם .

מי היוֹדֵעַ לְפָתֵר אֶת הַחִידָה אֲשֶׁר חִדַּתִּי , נְנוּשׁ (עתיד) אֵלַי וְיִצַּב (עתיד 7) לְפָנַי וְנִגּוּד (5) אוֹתָהּ לִי וְאֲנִי נָתַן (עתיד) לוֹ מִנָּה אַחַת אֲפִים . — נִפְתַּח נְמוּשָׁךְ (עתיד נסתרות) שְׁפָתֶיךָ , אֵךְ אֵל נְפֹל (עתיד 5) דָּבַר מְכֹל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ . — כְּתִי ! לָקַחְתְּ (צווי) רַחִים וְטַחֲוֹן (ג"כ) קִמַּח לִ-נָתַן (מקור ב') לְאֲנָשִׁים הָאֵלֵה אֶקַּל , גַּם לָקַחְתְּ (צווי) הַמְּרֹק וְיִצוּק (ג"כ) אֵף הַקְּעֵרָה וְיִצוּק (צווי 5) אֶת הַמֵּאֲכָל לְפָנֵיהֶם , אֵךְ אֵל נָתַן מֶלֶח הַרְבֵּה בְּתוֹכֵךְ , מִן שָׁחַת (עתיד 5) אֶת הַמּוֹן . — לְמָה יִצַּב (עבר נוכח 2) לְשִׁמּוֹן לִי וְלְמָה נְכוֹר (עבר נוכח 7) אֵלַי ? הַכֹּזֵב נְשׁוּג (עתיד נוכח 5) אֶת הַפְּצָךְ ? הֲלֹא אֲנִכִּי נְגוּהָ (עתיד 5) אוֹר עַל דְּרִכְךָ וְיִדְעוּ הַכֹּל אֶת רַעַתְךָ כִּי רַבָּה הִיא .

80. נִפְיָ (92 §) . עֵבֶר .

אנה הלוך האנשים אשר היו פה וְאֵן הַלּוֹךְ אֶתְּהָ ? — תְּמוּל הַלּוֹךְ (מדברים) לְכִית

הספר ושם ישוב (ג'כ) כחצי היום והיום הלוח (עתיד מדברים) עוד הפעם ו-ישוב (ג'כ) שם כל היום. — מה יעוץ (עבר נוכח) ואת מי יעוץ (2) (6) בדבר הזה? — יאול (נוכח 2), כי יעוץ (ג'כ) את איש אשר לא יכל (עתיד) ל-ידוע (מקור נכמד) זאת. — יעוץ (עתיד מדבר) אותך ל-יעוץ (מקור 2) את איש היודע היטב את הדבר הזה. — הידוע (עבר) בתי! מי לך (עבר 5) אותך שמה ומי ישוע (ג'כ) אותך בצר לך? — ה-ידוע (רבים) מי ילוד (עבר 5) אנלי טל ומי ירוד (ג'כ) סטר ארצה? — מי ילוד (ג'כ) ומי ילוד (נסתרת) את משה רבינו ומי ינוק (5) אותו? הגד אם ידוע (נוכח). — מי אלה הילדים אשר ילוד (4) לך פה? — האם ימים רבים ישוב (נוכחים 2) בארץ ההיא ומתי ירוד (נוכחים) הגה?

81. בינוני עתיד מקור וצווי.

נפשך ידוע (בינוני), כי רק למענך יתור (עבר מדבר 2) פה ומדוע יעוץ (עתיד נוכח) אותי ל-ילוך (מקור נכמד) מפה? ומי ישוע (עתיד 5) אותך בלעדי? — ידוע (בינוני) אנכי, כי טוב אתה לי מאה וכי חפץ (עתיד נוכח) ל-ישוב (מקור 5) עמדי, אך למה זה ינוע (עתיד נוכח) לחנם ו-ישוע (מקור 5) לא ישוע (עתיד נוכח 5) אותי? — ישוב (עתיד מדבר בהיא נוספת) לי פה עד יבוש (מקור מלא) המים מעל הארץ ואחר הלוח (עתיד מדבר בהיא) באשר ילך (ג'כ). — אל יאור (נוכח 2) ל-ילוך (מקור נכמד) אחר עצת כסילים, פן ירוש (עתיד נוכח 2) מהר ואין ישוע (בינוני נסתר 5) לך. — אל לך ל-ישון, אל לך ל-ילוך קמל, גם אל יסוף (עתיד נוכח 5) לעשות כמעשיך, פן יכוח (נסתרים 5) אותך עד מעשיך הרעים. — ישוב (מקור נכמד עם כ' נוכח) וב-ילוך (ג'כ) בדרך זכור תזכר את הדברים האלה.

82. ג'כ על הקודם.

אנכי ישוב (מקור 5) ישוב (עתיד מדבר 5) עכך, אם ילך (עתיד נוכח) עמי, אך אל ידוע (נסתר 2) לאיש את אשר נגוד (עבר מדבר 5) לך. — אם בה' ישוע (עתיד נוכח 2) ו-ישוב (עתיד נסתר 1) לך כל הימים. — נגוש (צווי נוכח בהיא) הגה ו-ישוב (ג'כ) פה עמנו ו-ידוע (עבר מדבר 5) אותך דבר אשר ישוב (עתיד נסתר) לך. — יסור (מקור 3) יסור (עבר 3) אותי יה ולכן אל יסור (עתיד נוכח 3) אותי אתה. — ב-ירוד (מקור נכמד) רצי אל האניה וב-ישוב-י (ג'כ) אצלי על המכסה ירוד (עבר נסתרות) עיניו דמעה ולבו בו שבור (עבר 2) על רהקו מאהובי נפשו היקיים. — לשוא יסוף (עבר מדבר) לו נחומים, כי מהר יסוף (עתיד נסתר 5) לראותם, והוא לא נחום (עבר 2). — לשוא יכוח (עבר מדבר 7) עמו והוא לא יכח (עבר 2) י. — יקר (עתיד נסתרת) נא נפשי בעיניך ו-יקר (צווי 5) רגלך מכית רעים קעים, פן נקוש (עתיד נוכח 2) ברשתם.

83. עז ועזי (98-93 §).

ע בר.

מי כול בְּשִׁלִישׁ את כָּל-עֵפֶר הארץ? מי שזם פה לאדם? מי שית בטוחות הכמה? ומי

(6) יעוץ, בקל יוצא ובנפעל עומד או פעולת איש ברעהו.

(7) ילוד, בקל על האם ובהפעיל על האב.

(8) יסוף, בעתיד ומקור אין בקל כי אם בהפעיל (§ 114).

(9) יכוח — בהתפעל: דיספוטורען, ובנפעל ג'כ איבערציגט זיין ארעד ווערדען.

(10) יקור — בקל: מתייער, ובהפעיל: זעלשען מאכען, פערמיידען.

בון (3) את כל התבל? — מי חזר הידה למרעיו ביום התונתו? ומי ציק (נסתרת 5) לו ל-נגוד (5) לה את החידה? מי מות (נסתרת 5) את סיסרא שר צבא אבין בעת סור (עבר) אליה האלה? — האם בין (נוכת) לדברי ושום (ג"כ) אותם אל לבך? — למה לא שוב (נוכה 5) לי את ספרי למועד אשר שום (מדבר) לך? — גם אהותך לא שוב (נסתרת) מדרכה ולא שוב (5) לי את הבגדים אשר לקה (נסתרת) ממני. — במי שית (נוכה) מבטחך, כי סור (נוכה) ממני? אנכי בון (מדבר 5) לך את כל צַקְךָ ואתה שוב (נוכה) מאחרי ל-ילך (מקור נסמך) אחרי שרירות לבך. — קיץ (מדבר) בחיי לראות, כי כלכם קום (נוכחים) ננדי ו-רוק (נוכחים 5) כלי זעמכם להכחידני מן הארץ ולא בוש (נוכחים) להניד זאת במו פיכם.

84. בִּינוּנִי.

רבים הם ה-מות קְשָׁבֵעַ מאשר מות (ג"כ) ברעב. — רבים הם ה-נוע (ג"כ) וה-נוד (ג"כ) בארץ מצוק העתים ואין שום (בינוני 5) על לבו ללמוד מלאכה המְתִיקָה את בעליה. — הנשים האלה ריב (5) עם האנשים האלה וצוק (5) להם והאנשים שוב (5) להן את גמולן בראשן. — מה שם האשה אשר נור אתך כבית הוה? — מי הנה הנשים ה-אור (5) את הָאָה? היות רויך ושוב ביער והנוכלים רויך ושוב בעיר.

85. עֵתִיד מְקוֹר וְצוּרִי.

אל דין (נוכה) את חברך עד ש-נגוע (5) לזקומו. — שוב (צווי לנוכחות) אלי ו-שוב (עתיד מדבר בה"א) אליכן. — אל לין על רעך אם לא גמלך טוב ואל ריב עמו אם לא כְּבִשְׁמֶךָ דעתו. — אל רום (5) את ירך עליו פן קום אחרים עליך. — אל בוש מדבר אמת. — הנשים רום (עתיד 5) את קולן בְּדַבְרָן. — אל רויך פן בשול (2). — אל דָּבַר (נוכה) מהר, כי לא בין (נסתרים) לְמַלְיָךְ. — אל רוע (נוכה) לְאוֹיְבֶיךָ ואל רוע בנפלו פן רוע (2) (6) זאת בעיני ה'. — בון (צווי 2) לקראת אלהיך, בתי, ו-קום בכקר השכם ו-רחץ ו-פלל (7) לו, אחר כן שום-לָבָד אל ענייך.

86. עֵתִיד עִם וְזוֹ הַהֶפֶךְ.

ויהי היום-שוב אחיך מדרכו-סור אלי-נוה אצלי-לין בביתי. ויהי ממחרת-עוד (עבר מדבר 5) אותו בכקר השכם כאשר צנני, ריב (עתיד נסתר ברוי ההפך) בי על אשר הִשְׁפַּתִּי אותו משנתו הנעימה-עוד בי לבלתי הָעִיר אותו עוד. אחרי כן הִקְיִץ-קום ממשכבו-סור (5) את מכסה ארגו ויקח משם את בנדיו-נוח (5) אצלי את הארגו-שוב (5) לי את אשר השאלתי לו-שוב לדרכי. לשוא עֵיד (עבר מדבר 5) בו לבלתי לכת בעת סער וגשם, כי שֵׁת (עבר נסתרים 7) הדרכים, והוא לא הקשיב לדברי-שום (5) אל הויער פניו ויאמר: היל (עתיד נסתרים בנ"ן נוספת) רכי הלבב ואנכי אין (בינוני 1) לדרכי.

87. כְּפֹלִים (104—99 §).

עֵבֶר.

ידידי! זה לא כבוד הלל (נוכה 5) להראות לי אֵת אהבתך, כרות (נוכה 1) עמי ברית רעים, זמם (מ"ב 1) כי לעולם תהי כן, ועתה פתאם קלל (מ"ב 2) בעיניך והלל

(6) רוע הא' ענינו עשות רעה, והב' לשון תרועה, והג' לשון רעה (96 § הערה 1).

(נוכח 3) את כריתך וסכב (נוכח 5) את פניך ממני. האם כה מדד (נוכח 1) לי כפעלתי ? על זאת נפשי שחה (עתיד נסתרת 7) ולבי סהרחר. — הנהרים מסס (2), קרה וכפור תמם (ג'כ) והאביב חלל (5) להופיע עלי ארץ. האה! המם (מרכב 1) ראיתי אור! — אלכה נא לראות בשלום אהי והנן (מדבר) את אשר הנן (עתיד מדבר) ונלל (עבר מדבר) את הרפת רעב מעליהם וסכך (ג'כ) עליהם והקק (ג'כ) את שמי על לוח לבם. — אויבינו התנפלו על עירנו וכתת (נסתרים 3) אותה ושמם (5) את בתיה וכוזו (1) אותה ועלל (7) כיושביה, וכאשר תמם (5) את מעשיהם הלכו להם כאשר באו.

88. בינוני.

לפנים השבו כי הארץ עומדת והשמש (מין מושתף) סכב אותה, ועתה יכב (עבר נסתרים 2) לדעת, כי השמש דמם והארץ וכל כוכבי לכת סכב אותה, והלבנה סכב את הארץ. — יש כוכבי לכת אשר לבנות הרבה סכב אותם. — האָמת (מ'נ) כרר (בינוני ב') כחמה והנן (בינוני א') לאדם דעת ותבונה. — הנשים האלה הנג ושמה מרוכ טובה, ואלה נפשותיהן מננ (2) כרעב. גם האנשים, אלה הלל (3) ואלה קלל (3), אלה רנן (3) וכרר (מרובעים 3) ואלה קנן (3) ושקק (מרובעים 7) ו. — כמארה אתם ארר (2) ואינכם שום (בינוני) אל לבכם. — בני הדור הישן אָנן (7) על בני הדור החדש ואלה אנן (7) על בני הדור הישן.

89. עתיד.

הקיץ עבר, בכרמים עוד לא רנן (4) וביקבים עוד לא רוע (4), הארץ שמם (2) השדות בקק (2) העצים שחה (2), השלג סכך על פני האדמה, הצפרים (מ'נ) עוף הלאה והמבע קנן (3) על הדור, כי גלה ממנו. עוד מעט וגם הסתו סכב ללכת כשפא, השמש חלל (5) ה־הלל (מקור 5) על הארץ כעזה, השלג מסס (2) הקרה פרר (מרובעים 7) ו, פני האדמה חדש (7), הצפרים שוב (1) רנן (3), האכרים נול, הכורמים רוע (5) וכל הבריאה הלל (3) את ה־נלל (בינוני 1) חשך מפני אור. — בן כסיל מרר (3) את היי הוריו וְ־נלל (1) עליהם חרפה וכוז. — הזקן יתכסה בבגדים ולא חמם (2) לו ולנער המם (2) גם כי ערום ילך. — הכסיל מישש (3) בצדירים ולהכם גם הלוקה הלל (5). — אזני צלל (2) או (5) לשמוע: מתי הלל (5) שנות טובה ותמם (2) שנות רעה, מתי רשעים בחשך דמם (2) וצדיקים רנן (1) ממוכ? — הקנאה סכך (מרובעים 3) ו עם בעם ואיש כרעהו, אולם מאור הצדק מסס (2) הקנאה וקלל (2) השנאה ואיש עם רעהו תמם (7).

90. מקור וצווי.

בני! אשש (7) ונוזו (1) נזר האולת, כרר (2) וסלל (1) מסלה לחכמה, סלל (מרובעים 3) ו אותה ותמם (7) עמה. פרר (5) כריתכם את הבלי שוא ואל התת (עתיד 2) מהם, כי התת (ג'כ) הכסילים מהם. דמם (1) לה' והוא סכך (עתיד 5) בעדכם. — כנותי! אל צרר (עתיד 5) את אויביך, הנן הנן (1) ו אותם, כי הנן (עתיד נסתרים 3) לכן, השמרנה לבלתי רעע (מקור 5) לאיש ולבלתי חלל (מקור 5) את דבריך ולבלתי עלל (מקור 7) באיש, למען הלל (עתיד 3) אתכן כל רואיכן ותמְצַאנָה חן בעיני אלהים ואדם.

(6) כררר (7) שקשק. (2) מררר. (7) סכסך. (5) סלסל. (1) הא' במקור והב' בעתיד.

91. גל'א (§ 105).

עבר.

ידידי! הגד נא מה עול מצא (נוכה) בי או מה חטא (מדבר) לך, כי חבא (נוכה 2) וסתר (נוכה 5) פניך ממני ולא תענני, ואנכי קרא- לך זה שבע. האם קנאה מצא (נסתרת) קן בלבך, כי כה קנא (נוכה 5) אותי לבלתי מלא (מקור נוסף) את שאלתי הקמנה? — צמא- נפשי לתשובתך ולמה כלא (נוכה) את רחמיך ממני? — אחי! למה שנא (נוכחים 1) אותי ולא רפא (נוכחים 3) את שברי כהיות לאל ידכם? ואיך לא ירא- את ה' ותתעלמתם מבשרכם? הלא אל אחד ברא אותנו, מרחם אחד יצא (מדברים) ולמה רחקתם ממני? —

92. בינוני.

החיות צמא- לדם אדם והאדם צמא לדם רעהו. — הרשעים שנא- את הצדיקים והצדיקים שנא- את הרשעים ולא את תכשע, את הרע ולא את הרע, את החטאים ולא את החטאים. — הבארות מלא (נסתרות) מים, היערים מלא- עצים והנשים מלא- דברים. — העניים קנא (3) בעשירים ואלה קנא (ג'כ) זה בזה. — האדם ברא (2) לעמל והעמל ל-ברא (מקור 5) את האדם ולמצא (ג'כ) לו אכל. — הצבועים שנא (בינוני פעול) מה' ומאנשים. — אנחנו קרא (ג'כ) אל המשתה גם נשינו קרא (ג'כ), אך בנינו אינם קרא (ג'כ).

93. עתיד.

בבית חבא (מדברים 2) מנשם ומקור, בעיר חבא (ג'כ) מטורפי טרף, ואיה חבא (ג'כ) מהקות? — יש מוצא לכסף ולזהב והחכמה מאין מוצא (2)? — הרופא רפא (3) את החולה ומו רפא (3) את הכסיל? — כי חטא איש ואיש ופללו אלהים, ואם לנפשו חטא מי יפלא לו? — אל שנא את אחיך בלבבך ואל הפא (3) עליו דברים ואל נמא (5) אותו מרוות, פן שנא (נוכה 2). — נפש כי טמא (7) ורחץ את בשרו וטהר, ואם טמא (3) את שפתיו לכטא (3) בהן את אשר לא בטא (4), במה חטא (3) אותן וְטָהַר? —

94. במקור וצווי.

יָקַל ל-מצא (5) תרופה לכל מכה ואיה מצא (עתיד 2) מזור למכת הלשון? — שָׁבַת פה עד מלא (מקור נוסף) השנה ועד קרא (ג'כ) לך. — ביום ברא (מקור) אלהים את כל היקום ויאמר לאדם הן ברא (עבר מדבר) טוב ורע, בחר בטוב ושנא את הרע. — מלא (צווי נוכחות 3) שבוע זה ו-מלא (עתיד מדבר 3) את שאלתכן. — רפא (צווי נוכחת 3) את כיסי הנקוב ו-רפא (עתיד מדבר 1) את מהסנך. — נבא (צווי נוכח 3) מה תהי אחרית כל אלה ו-נבא (עתיד מדבר 3) כי נביא אתה.

95. גל'יה (§ 106—110), עבר.

מי גלה (5) את ישראל אֲשֶׁרָה ומי גלה (5) את יהודה בבלה? — מתי גלה (נסתרת 1) יהודה ומתי גלה (נסתרים 1) ישראל מעל אדמתם? — מרדכי גלה (6) מירושלים עם הַגְּלָה אשר גלה (6) עם יְקִיָּה מלך יהודה. — מי פָּשַׁה (נסתרת) את מִשְׁה מן היאר? — מי נחה ועלה (5) את ישראל ממצרים? — יד מי בנה (נסתרת) את הבית הראשון ואת השני? — יד מי עשה את כל התבל ומלאה? — ביד מי בנה (2) עיר רומא? — מי עלה (נסתרת 5)

את המרגלים הנקנה? — מי שחזה (נסתרת 7) לפני דוד בלכתו לנקום בנבל הכרמלי? — מי שקנה (נסתרת 5) קלב את מיסרא שר צבא יבין מלך כנען? —

.96

הן הלה (מדבר) זה שבועים ואתה לא היה (נוכח) אצלי לבקרני, ונס לא ענה (נוכח) על מכתבי, האם עוד לא חזה (גי'כ) את פשעי נגדך? ואני דמה (3) כי מי אהבתנו מחה (נסתרים 1) מעל לוח לבך זכר הטאתי וכסה (נוכח 3) על פוני. אכן שנה (מדבר 1) הרבה מאד, כי גלה (מדבר 3) את סודך לאשתי והיא גלה (3) אותו לרעותה; אך לכל עת, עת לשלוח ולכסה (מקור נסבך 3) פשע. — את מי פגע (נוכחים) ולמי שחה (נוכחים 7) בעת עלה (נוכחים) ההרה? — מי ראה (2) אליכם וראה (5) אתכם את ביתו?

.97. בִּינוּנִי.

עיני ראה ובלה (6) על פתי כי בכה ומאן (3) הנחם על בעל נעוריה, כי גלה ממנה. — רבים המה ה-גלה כעת ועקבותיהם כסה (בינוני ב' 3) ובלתי נודעים. — שם ישב נשים בלה (3) יהוד וטוה צמר ופשתים, בידיהן עשה וכשפתיהן בזה (5) את רעותיהן וגלה (3) את סודן, וכה בלה (3) את ערותיהן. — השקר בזה (בינוני ב' 3) והאמת בזה (בינוני 2) 2) לכן טוב לחשות. — יש הששה (5) כי אין מענה ויש חשה (גי'כ) כי עת לחשות. — הראה את ארך אנשים עלה-ויורדים, צומחים ובלה-כשיה השדה? — אנהנו כעת עם בזו ושסה (בינוני פעול), גלה (רבים) וענה (בינוני פעול רבים 3), בזה (רבים 1) ושפלים, אך צפה וחכה (3) אנהנו לימים טובים מאלה, עת הארץ תהי מלא-דעת כמים לים כסה (3), אז גם תקונו תהי פרה-ובת יהודה ככנדי ישע עטה (בינוני פעול).

.98. עֵתִיד.

אל עשה - דבר מרם צוה (מדבר 3) אותך, אל שחה (נוכח 7) לאלהי כסף וחב ואל פנה (עתיד קצר) אל הכלי שוא, כי כל שנה (בינוני) כם לא יהבם. — אל שתה (עתיד קצר) הרבה, פן שתה וערה (7) ו-בזה (עבר נוכח 2) בעיני רואיך. — אל רכה (נסתרים) בעיניך אלף אוהבים ואל בזה (נוכח 3) לשונא אחד, כי ירע לך מאלף. — אל גלה (3) כד יעך בריבך עמו. פן חרה אפו כך ולא כסה (3) גם את פשעיך וגלה (3) רעתך בקהל, ומי יאמר וכה (עבר מדבר 3) לבי, נקה (עבר מדבר 2) מפשע רב? — מי גבר חיה (עתיד) ולא ראה (גי'כ) עמל וצרה בחיו? ואיה איש צולח אשר לא שתה (גי'כ) לפעמים מכוס התרעלה? אך גם המיכות גם הרעות לא עמוד (עתיד נסתרות), כי שנה (7) לימים ולרגעים, לכן כעת טובה אל רפה מדאג לכאות ובעת רעה קוה (3) לטוב.

.99. מִקּוֹר וְצוּי.

ח-חרה אפך ברעך, ב-עשה (מקור בכנוי נסתר) לך רעה, אל כלה (עתיד קצר 3) כל חמתך בו, רפה (צווי קצר 5) מאף ועוזב חמה, גלה (צווי קצר 3) עיני וראה (עתיד נסתר) את עֲוֹתָי, ו-ידיה (עתיד 5) עלי פשעיו ויהפך לך לאוהב. — ב-עשה (מקור בכנוי נוכח) רעה אל כסה (3) אותה, ידיה (צווי נוכח 5) על פשעך ו-כפר (עתיד נסתר 4) לך. —

6 וי' הבינונים פֶּלֶה פֶּלֶה, פֶּלֶה פֶּלֶה המה חסונות ישנות ה' פֶּלֶה, פֶּלֶה, וכן טוֹה.
7 בזה הא': כעצמו, והב': רק מהכלתי מבינים.

שתה מים היום מכאר דעת כרה (עבר נוכח) ושקה (5) גם את אחרים ממנה. — ב-קנה לך רע, רבה (5) ל-נסה (מקור 3) אותו לבל שנה (עתיד נוכח), אך אם אהת כחרת בו, אל מרר (עתיד 5) בו, מהה את פשעיו נגדך וראה (5) לו, כי לכך נאמן אתו. — הנשים! נחה (צווי 1) את בניכן בדרך הישר ו-גלה (צווי 1) את אונם למסור ולמד (צווי 3) אותם לבלתי קשה (מקור 5) את ערפם ולבלתי פתה (עתיד קצר 1) לבם ללכת אחרי שרירות לבם הרע. והיה אם יגדלו וחזה (עתיד נסתרות) עיניכן בטוב להם וישמח לבכן.

100.

מהדברי, כי שתה (עתיד קצר) לרי (6) ונחל (עתיד 1) פי ופצעים. — גלה (צווי קצר 3) עיניך על דרכך ונלל (צווי 1) מעליך הרפה וכו'. — פתה (צווי קצר 3) את רעך לספח (מקור קל עם כנוי מדבר) אל אחת הפקחות לאכל פתלוקם, כי פסם (עבר 1) כספוי ריק פס פסוי (6) נשאר לי מכל רכושי. — אם דל אתה, דלה (צווי קצר 3) עינך למרום ואל תפשוך בל (3) שפתוך נגד פוקיך. — שמה ב-היה (בינוני 1) ואל תדאג להיות (גיב מ"ג) כי תבוא.

101. היה (§ 177).

איה היה (עבר נוכחים) כבקשי אתכם ואנה היה (עתיד) מחר? — אנה היה אחותיכן היום כבקך ואנה היה (עתיד נסתרות) לעת ערב? — האדם היה והיה (בינוני) והאלהים היה, היה (בינוני) והיה (עתיד). — ה' היה (עתיד קצר) עמכם ו-היה (עבר נוכחים) מאשרים בארץ. — אנכי היח (עבר) תמיד אוהבכם ואתם היה (עבר) לי לאויבים. — להאשה הזאת היה (עבר) בת יחידה ו-היה (עתיד קצר) לה למשענה לעת וקנתה, ועתה היה-הבת לאיש ותנשא לו ו-שאר (עתיד 2) האם גלמודה ועוובה. — בנעורי היה (מדבר) תמיד כריא אולם ועתה היה (עבר מדבר 2) והלה (גיב) זה ימים רבים, וה' יודע מה היה (עתיד קצר נסתרות) אחריתי, ה-היה (עתיד נסתרות) עוד העצמות היכשות? — הנידה נא ה-היה (עבר 2) כדבר הזה, ה-היה כמנפה הזאת? — אשה היה בעיר הזאת ושמה אביגיל ו-היה (עתיד קצר נסתר) לה הון רב ו-גדל (עתיד נסתרות) מאד, ועתה אין לה כל. כי אבד (3) רכושה בענין רע. — בתי! אף היה (צווי) לאלפי רכבה וה' היה (עתיד קצר) עמך בכל אשר פנה (עתיד נוכחת).

102. מרכבים (112, 111) §.

בני! אם פתה (עתיד נסתרים 3) אותך רעים רעים, אל אבה (עתיד נוכח) ל-נטה-מדרך הישר, פן נטה (גיב) מהדרך אשר ירה (עבר מדבר 5) אותך ו-בוא (עבר נוכח 5) עליך רעה, אשר לא יכל (עתיד נוכח) נשא (מקור נסמך), וגם אם ידה (עתיד נוכח 5) אחרי בן על פשעיך, לא נקה (עתיד נוכח 2), כי נכה (עתיד קצר נסתר 5) אותך לכך על מעשיך ו-ירא (עבר נוכח) מקול עלה נדף. — אל ירה (עתיד קצר נוכח 5) כי חצי ועמך ואל נכה (גיב) אותי בשוט לשונך, פן הטא (עתיד נוכח 5) את הממרה. ירה (צווי נוכח 5) אותי את הדרך הטוב ו-נחה (גיב) אותי כמעגל ישר ולא נטה (עתיד קצר מדבר) ממנו

(6) פרי את לבני; רי (איוני לו י"א) ת' ריו=ריוה בהשמט ה"ו, וכן פיו (שמיט ג כ"ז) ת' פיו=פיוה. — (7) הא=אפס, והב' מן פס ירא (זיטב ס כ"ז) ותג' מן פתנת פסוי. — (8) הא' עני, הב' נישא ותג' קצור מן קלת. — (9) הא' ומן והב' את לשבר.

ימין ושמאל. — אם חטא לך בנך ויניח (עתיד נסתר 5) אותך במעשיו ולבו נכה (ג"כ) אותו על עשותו זאת ו-אבה (עתיד נסתר) לשוב אליך, אל נוא (עתיד נוכח 5) אותו, כי פעמים רבות ינה (עבר נוכח 5) גם אתה את אחרים ולא ירא (עבר נוכח) את אלהיך, ואהרי כן שוב (עבר נוכח) אליו ו-נשא (עתיד נסתר) את חטאתך, לכן גם אתה נשא (צווי) לפשע יוצא ירכך וישוב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.

103.

אם עשרת, עשרך אל נוא (עתיד נסתר 5) את ראשך, פן דלל (עתיד נוכח 2) מחר ו-היה (עבר נוכח) לבוז. — הזמן הוא ה-ירה (בינוני 5) הגדול ואין מרה (ג"כ) את פיו. הוא ירה (עתיד 5) מזו יצא (עתיד נסתר) כל ה-מצא (בינוני רבות) אותנו, ומי ה-יצא (בינוני 5) וה-מצא (ג"כ) אותן. — הנשים ירא (עתיד נסתר) מהלומות ומאותות השמים ולא ראה (ג"כ) כי הכל וריק הם, לא רעע (עתיד נסתר) ולא יטב (ג"כ). — ירא צווי נוכחים) את ה' ואל ירא (עתיד נוכחים) מהבלי שוא, כי הוא ה-יצא (בינוני 5) במספר צבא השמים והוא ה-מצא (ג"כ) חק ומשטר לכל דבר לבל עזת (עתיד נסתר) את ארצם. — החכמה מצא (בינוני נסתר) הן בעיני רואיה, ובכ"ז לא נזה (עתיד נסתר) רבים אליה, היא נזה (בינוני 5) עליהם מים פהורים לטהר אותם מכל הלאה והמה ירחקה כמו דוח. — האמת ברה כחמה, ובכ"ז לא רבים יחכמו לנטה (מקור נסתר) אהריה לאהבה ו-נטה (עתיד נסתר) אחר הרמיה, אחרתה הכושית.

104. קרבעים (§ 113).

החכם ימין (עתיד 5) והכסיל שְׁמָאל או שְׁמָאל (ג"כ). — הרשעים כרסם (עתיד 3) את שדות הצדיקים והמה כרבל (בינוני פעיל 3) בעוני ובמחסור. — לא טוב ל-שעה (מקור 7) כל היום, כי אם שעה (עבר נוכח 3) בבקר ו-שעה (עתיד נוכח 3) עוד בערב, אז להח (עתיד קצר נוכח) ו-להח (עתיד נוכח 7). — בני! אל קלקל (עתיד נוכח 3) בחצי לשונך, אל תרחר (ג"כ) ריב ואל סכסך (ג"כ) איש ברעהו ואל נלגל (ג"כ) פשעך על רעך, פן היה (עתיד קצר נוכח) לבוז. — סלסל (צווי 3) את החכמה ו-קלקל (ג"כ) את לבך להכין דברי מורך, אז תמצא הן בעיני אלהים ואנשים. — בתי! אל כרכר (עתיד 3) ואל שקשק (ג"כ) הרבה, אל פצפץ (עתיד 3) את כליך ואל פרפר (ג"כ) את פתך, פן כרמר (עתיד נסתר) עליך אפך ואחיותיך ו-הלחל (עבר נוכח 7)

105.

מוכים השנים מן האחד. רעיון ברעיון כי הדד (עתיד 5) יצא (עתיד נסתר) אש האמת, שְׁקָל בְּשָׁקָל כי פגש (עתיד נסתר) אור (בינוני א' 5) עיני שניהם ה'. רע כי חסר (עתיד 1) לך ל-יכה (מקור 2) עמו, הַנּוֹת לְבָךְ שאר (עתיד נסתר) בְּפָר וְנָבֵל (ג"כ 1) עודה בְּאֵבָה וְהִשְׁבַּחָה שמד (עתיד 5) אותה מלכך.

106. הכנוים (§ 116-125)

נער הייתי ו-יסר (עבר נסתר) אותי ז' אמי, ו-ירה (עתיד נסתר) אותי לאמר:

6 (כי) לשרש נזה ב' הוראות: (1) זריקה, (2) אסיפה (שנים יג פ"ו).

7 לשרש קלקל ב' הוראות: (1) יריה בחצים, (2) שחיזה, שגן.

8 בכל מקום שנאמר פה אותי, אותך וכו' צריך להציג תמורתן הכנוים.

שמע אותי בני ו-חזה (עתיד מדבר 3) אותך דעת: אם נמל אותך איש טובה, אל נמל (עתיד נוכח) איתו רעה, אהב אותו וכבד אותו. ואם פעמים הנן אותך ובשלישית שמט (5) ידו, אל תקפך לאויב לו וזכור את הראשונות ואל תשכה איתן. ואם גם בראשונה לא הנן אותך וישב את פניך ריקם, ככל זאת אל תשנא אותו בלבבך אם לא נמל (עבר) אותך רע. — אם הכבד את רעיך הם יכבדו אותך, אם תאהב אותם הם יאהבו אותך, ואם תקלל אותם הם יקללו אותך, ואם תכה אותם הם יכו אותך. — אם אשתך כעם (עבר 3) אותך אל תקלל אותה בפני בניך, פן ילמדו לעשות כמוך והוילו אותה, והיא אמם אשר ילדה אותם וטפחה אותם ותשא אותם בחיקה ותיניק אותם משדיה ותגדל אותם ותלמד אותם להיות לאנשים.

107.

כי תראה איש עני נצב פתח ביתך, פתח לו דלתיך ואמפת אותו אל ביתך והאכלת אותו לחם והזשקית אותו מים וכסית אותו בגד ופרך אותך ה' בנללו. — אם יתרפס וירחיב אותך שונאך, אל תשביע אותו מרורים, אל תרוה אותו לענה, הן תחון אותו ויהפך לך לאהב. — כי ירע לך רעך בשננה, אל תנמל אותו כפעלו, סלה לו ותרצה אותו. — אם תבוא בסוד משחקים, פן ימשכו אותך ברשתם ויאלפו אותך את דרכם ומרה תהי אחרייתך. — השבעתי אתכן בנותי! לכבד את בעליכן ולכלתי הכוזות אותם בפיכן ובמעשיכן, ואם חטאו לכן, אל תרדפנה אותם באף ואל תרחקנה אותם מעליכן, אז גם הם יכבדו אתכן ואהבו אתכן והייתן מאשרות בארץ. — בני! אם חמאתם למורכם לכלתי עשות כאשר צוה אתכם וענש יענש אתכם אל תשנאו אותו כלבבכם ואל תבזו אותו, כי מוכתכם הוא דורש, פנו אליו וירחם אתכם, סלסלו אותו וירומם אתכם. — חוסו על רעכם הדל והושעתם אותו בצר לו וכלכלתם אותו אם רעב הוא, ונס ה' ינחם אתכם ברעתכם וידו תושיע אתכם ויהלץ אתכם מצרה ומעני והייתם בשלום.

זם המאמר השלישי.

מאמר רביעי שמוש הלשון

108. קשור המשפט (136, 135 §).

רבים אומרים שהימים הראשונים (היה) טובים מאלה וקהלת אמר שהימים הראשונים לא — טובים מאלה. — ימי השחרות (הוא) הימים הטובים בחיים ושנות זקנה ושיבה — השנים אשר אין בהן הפץ. — לפנים (היה) עשיר ועתה (הן אתה) דל, ואחותך (היתה) לפנים דלה ועתה (הן היא) עשירה. — אם (יש אתה) שוקל על ידי אלף כסף, (הנה אני) מוכר לך את נחלתי, ואם (אין אתה) שוקל על ידי (אין אני) נותן לך את הנחלה. — (יש הוא) איש עשיר (ואין הוא) שמח בחיים (ויש הוא) איש עני (והן הוא) מאשר בארץ. — האתה (הוא) המוציא והמביא בבית הזה? האתם (הוא) הנבחרים בעיר הזאת? — אנכי (הוא) ארון הבית הזה ואנחנו — הנבחרים בעיר הזאת. — היום — קצר והמלאכה — מרבה והפועלים — עצלים ובעל הבית — מאין במ.

109. כמות ואיכות המשפט (137—139 §).

היום רד, השמש פנה לערוב והחשך כסה את הארץ. או יצאו מִמִּבְּחַיִּים הארי והדב, הנמר הזאב וכל טורפי טרף; תזרחה השמש יאספון ואל מעונותם ירבעון; ומשחרי לטרף באדם לא ינחמו ולא ישקמו ביום ובלילה, בשדה ובעיר. שם ירצחו נפש ויגזלו את הונו וינכרו, ופה יושבים בשער ומטים משפט ועוד כבוד ינחלו. אָהִי אִשְׁתִּי בֵּא כִּמְזִי מִ-אַרְץ רְחֹקָה אֶל הָעִיר הַזֹּאת ויָקָה לִי אֵת הַבַּיִת הַזֶּה וישב בו. — הבית, אָשֶׁר קָנָה, (הוא) עומד על שפת הנהר, הַהוֹלֵךְ קִדְמַת הָעִיר. — יֵצֵן אָשֶׁר הִגְדִּיר הַהוּא (הוא) רַחֵב יָדַיִם, אָשֶׁר בּוֹ אֲנִיּוֹת יִהְלְכוּ; לִכֵּן הִיָּה הַבַּיִת הַזֶּה לְבַיִת אֶסֶף סוֹחְרִים רַבִּים, הַנִּקְבְּצִים שָׁמָּה לְעֵרֹב מֵעֲרֵב.

110. היא הידיעה (142—140 §).

בראותך את קהר ויעוזף, כי על ראשו שוכן הסתו ובקרבו יקד יקוד אש, אל תתמה, כי כן ראית גם אנשים אשר ראשיהם מכסים בשלג ולבם פתגור בצער במ. — אם תשמע יכך במגורים להמותך בתהו, אל תבא, פן מרה תהי אחריתך. — בכל יום תעבד אך לא כל היום, כי עת לנוח. ככל עת אהב קרע אך לא כל קעת, כי עת לעשות. יש מתהלל להגשם לעשות פוהב בכסף ובנהשת ואיננו יודע מאומה ויש חרוץ ומתנבר. — בדרך חברון פנעתי איש יושב בענלה חדשה ואקרב אל האיש היושב בענלה החדשה ואבקשהו לקחת אותי אל ענלתו. ויהי בדרך ויאמר אלי: הן עוד היום גדול והדרך רחוקה, ספר נא לי את כל המוצאות אותך בדרך הזה. נאען ואמר: היום בפקר יצאתי במרם עלות השחר קבד בכסף ובוהב ועלי פתנת שש ואקרת שער. עוד לא הרחקתי ללכת כברת ארץ ויפלו עלי שודדים ויגזלו ממני את כל הכסף

וגם את הכתנת שש והאדרת השער וְאֶשְׂאָר עִירוֹם וְעֵרִיָּה . אלה הדברים אשר קרוני היום בדרך ואגיד לך את כל הדברים האלה , למען דעת , כי אם בכל ארץ יש חמס ושוד אך לא בכל הארץ , עוד יש אנשים טובים כמוך אשר יגמלו את רעם חסד .

111. מין ומספר נושא ונשוא (143 , 144) § .

הדור ! אתם ראו , כי לא עת עוד לחבק ידיים בעצלותים , הן העם ההולכים כחשך ראו עתה אור גדול , כי אור הזכויות נגה גם עליהם , וידעו העם בלוי , כי עת לעשות להפיץ דעת ותבונה גם בין החשכים . לכן שמעו בית יעקב , רב לכם שבת כאפל הבערות , קומו ולכו לאור הדעת . בקשו הכמה , בקשו תבונה , וכל העדה ישאו את קולם ויתנו תודה לאֲדֹנָי הארץ על חסדו הגדול , ולקח בעליו תודות אִישׁ ישראל , אשר יתנו לו בכל לבם וישמח במעשיו לראות , כי הגוי הזה ידעו לחוקר את חסדו אתם , והיו מאשריך מאשר ומברכיך ברוך .

112.

(לעשות משפטים קמנים מאלה שמות הקבוץ בחבור פעלים או שית).
מחנה , קהל , צאן , יהודה , אפרים , ישראל . — נפץ , אסף , פנה , רעה , עשה היל , מור , שוב , וכדומה .

113. נושאים שונים (145-147) § .

ויהי היום וַתְּבֹא אלי אחותי ובעלה — וַתִּקַּח באים בימים — ובניהם ובנותיהם היפות , אשר לא נמצא כמותן , וכל אשר להם ויאמרו : קול שמועה הנה בְּאָזְנֵנוּ , כי הג לך היום , לכן באנו לברכך ולשמוח אתך . וַיָּבֹאוּ אלי עוד אנשים רבים מִמְּקֹדְעֵנוּ וַיֵּשְׁבוּ לפני . קסת סופרים פתים ועמט משוררים וְיָאוּ לְתֹאֵר את שמחת היום ההוא . בַּד הִיּוּן לא בְּלִתָּה וצפחת השֶׁכֶר לא חסר נשמח עד אור הבקר . בבקר השכם ועלמה קָהָה וַתִּקַּם אחותי ובנותיה וַתִּשְׁוֹבְנָה לביתן וַיִּשְׂאָר אך בעלה ובניו ואצלי .

114. קשור שם עם שם (148-152) § .

(לתקן השנואות כו"ו החבור ובסמן היחס).

אביך אמך בניך בנותיך כל אשר לך כאו אלי , גם אחיך נדב אָבִיהוּא אלעזר , גם אחיותיך שרה רבקה רחל לאה , גם אוהבי אפרים מנשה לוי שמעון דן , בָּלָם כאו אלי לברכני ליום הַלְדָתִי , היום נטה לערב וַאֲמַר לנדב אָבִיהוּא אלעזר : הִיוּ אצלי עד הבקר ואת אחיותיכן שרה רבקה רחל לאה שלחו לביתן בַּצְּפִיִּים מרכבות עגלות , וקחו מהבשר היין המנדנות ושלחו לבניכם בנותיכם ביד עבדיכם אמהותיכם . — מדוע לא הבאת את בנך בכורך דוד אל מנשה ארזך אל המשתה ? — למה הלכת לשוח בשדה עם אלדד ומייד חֲבִירְךָ ולא באת עם מורד בְּנֵי־אֵל אל בית התפלה ? — הורו את בניכם ובנותיכם את הדרך אשר ילכו בו והמעשה אשר יעשו וטוב להם .

115. סמיכות הקנין והבאור , סמיכות ע"י שית , שית ת' שע"צ (153-155) § .

בני ! קח את סדר תפלה (בכנוי נוכח) ולך אל בית ספר (ג"כ) . — ידידי ! השאילני את בתי עינים (ג"כ) ואת בתי הנלים (ג"כ) ואת מחסה נשם (ג"כ) ונלכה אל בית מועד (בכנוי נוכחים) ושם פראני את ספרי אביך (עם למ"ד ואשר) ונעיד (ג"כ) . —

עשה מלאכת עבודה (בכנוי נוכח) ואל תלך אחרי הכלי שוא. — אל תדרש בכעל אוב או בכעלת כשפים, כי רמיה בפייהם. — הרחק מאשה כסילות (ע"י סמיכות לשם המקרה) ומדנים ואל תתרע את הנוח לבעוס (גיכ' 6). — אל תדבר דברים קשים (לכתוב ש"ת ת' שע"צ) עם בני ביתך ואל תעשה דבר קטן או גדול (גיכ' מבלי שאל את פי הצדק. — איש) שקר מוזן על לשון הו"ת וימנע מקשיב על דבר שקר. — לא יחרך 6) — רמיה צידו ונפש—ברכה תרשן.

116. לעשות מאלה משפטים קטנים.

איש (או אנשי או אשה) מדנים — דמים ומרמה — חמס — דברים — נעים — תרמית — תהפכות — אמת — חסד — תבונה. — עֶלְפָה — יתר — עלנים — נאמנים וכדומה.

117. סמיכות על מלה וכדומה, סמיכות ת' נפרד

ולחפך, הפלגה, נסמך על נסמך (157—160 §).

כשמתח בקציר ישמחו הולכי על דרך (או הולכי דרך) כבואם אל מקום זה — יעדו להם. — בני חמש — למקרא, בני עשר — למשנה וגמרא ובני חמש עשרה — לפעלם ולעבודתם. — תהלת — הגדתי לך: למד שפות — לא ידעת ומדעים — זרו לך ואת אלהים ירא ואו תרו — המדות. — חכמה יבחר בך, — חסד ואמת לא יעובד, נשיא אלהים תהי לאהיך, ומשנאיך יהיו לך לעבדי עבדים. — כמה ימי שני חיי אביך? וכמה ימי שני חייך? — מספר יחודי תושבי ארץ רוסיא רב מאד. — ראיתי והנה חכמי העיר הזאת ומנהיגיה, רבני העיר וקציניה כלם תופשי דרכי קסת עברית, חכמי ונכוני מדע גם שלמי אמוני ישראל

118. לתקן השגיאות כפי 160 §.

נשי בני ובנות אתי גם אתי ואחיות אשתי כאו אלי ליום הקג. — כהני נביאי וחזני ירושלים גלו ממנה, גם עבדי ושרי המלך, נערות וסריסי המלכה הלכו בגולה. — נואל חכמי יועצי פרעה. — סוחרי וכנעני ארץ, גדולי ונכבדי עם נאספו פה. — בן ומשנה המלך נדברו יחד. — הלוחץ ומאסף המחנה ישכנו פה. — קרוגי ומודעי אשתי כאו אלי. — הנה לפניך ראש ורגל החר, חף ושפת הנחר. — רבים הם ברואי ויצורי תבל. — כיכבי וכסילי השמים יהלו אורם.

119. שם כפול ושם מספר (161—163 §).

פשוטי — כחמשה עשר — לחדש תתל שנת הלמוד לתלמידי הנימנאווים. מקפך מקפך התלמידים פעם כארבע מאות ושלושים ושנים — ופעם כשמונה וארבעים וחמש מאות. — איש איש מהם ישלם שכר למוד ארבעים — כסף לימים (יאחיליך). כבקר בבקר יאספו התלמידים לשמוע בלמודים ויהלקו למפלגות מפלגות. למפלגה ומפלגה חדר חדר לבדה. גם מורים לכל למוד ולמוד לבדו, ופדות תישם בין למוד ולמוד ובין יום ליום. בצאת התלמידים מכית הספר לא ילכו מחנות מחנות כי אם עֶלְפָה עֶלְפָה. —

6) למשל: בעל אף, קצר רוח, קצר אפים וכדומה.

6) קן ברחב בתוך המשפט בין מלה למלה מורה על חסיון מלה ועל התלמיד להשלימה; אולם בסוף

המשפט אמר נקודה הוא להפסק.

המורים—מורים מלמדים והתלמידים—תלמידים מקשיבים, ואם התלמיד הוא עצל, אז — שתים ימלו עליו או להשאר עוד שנה במדרגה כאשר הוא שם או לשוב מדרגו, ואם ימאן ב—שמי אלה ויצא חנם אין תעורה.

120. מלות הגוף (164—174) §.

הקיץ חלף הלך לו והחורף בא, אמרתי בלבי: פה בכפר לא אדע בַּפְּשִׁי. אשובה לי לעירי ולמולדתי שמה בני יקחו לָהֶם נשים ועשו לָהֶם בית ושכנתי בתוכם. ויהי כאשר הגדתי זאת לאשתי ותבעם בְּקֶרְךָ ותאמר: מה—? הֲהִיא לְךָ? הֲהִיא ימים רבים אשר אנהנו נשב פה ולא חסרנו דְּכָר, בנינו אלה הֲהִיא יעבד בשדה וְהִיא—בגן, גם בנותינו, זאת זממה שדה ותקהרו וְזאת מפרי כפיה נמעה בְּרַם, וְלִהְתַּנִּינוּ גַם הֵם מִבַּיִת מִמָּד, אֵלֶּה סוּחָרִים בִּרְכַב וְאֵלֶּה בְּסוּסִים וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ יַעֲזֹר, ולמה הֲהִיא נִפְרָד אִישׁ מִעַל אֶחָיו וְאִשָּׁה מִעַל אֶחָתָה? הֲהִיא הֲרִכּוּשׁ אֲשֶׁר רִכְשָׁנו לֹא יִפָּצֵא לָנוּ בְּעִיר וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ נַעֲזֹב פֶּה, האדמה תִּשָּׂם, הבית יחרב ונפשנו תאכל גַם הִיא, אך אם אֶתֶּת גִּמְרַת בְּלִבְךָ לִצְאֹת מִנָּה צֵא לְךָ וְאֵנִי וּבֵיתִי נִשְׁאֵר בְּמָקוֹם הַמְּכֻלָּל אֲתוֹנוּ בְּרוּחַ הַהַנְתָּן לָנוּ לְחַמְנוּ בְּנִחַת וְלֹא נִלְךְ אֶל עִיר, אֲשֶׁר לֹא נָדַע נְתִיבוֹתֶיהָ, וְאֲשֶׁר רוּחָהּ זָרָה לָנוּ וּמְנַהֵם—בֵּל יִדְעֵנוּ נִרְאֶה. לָכֵן אִם תִּכְבֹּד הַעֲבֹדָה עֲלֶיךָ, הַנְּפֹשׁ מִעֲבֹדְתְךָ וּנְחִיה בְּאֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ בְּנֵינוּ וּבְנוֹתֵינוּ, וְאַתָּה הוֹרֵם אֶת הַדֶּרֶךְ — יִלְכוּ בָהּ וְאֵת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ, זֹאת עֲצִיתִי, וְאַתָּה בְּעָלִי אֲשֶׁר בְּסִתְּמִיךָ וְאֲשֶׁר אֲהַבְתָּ אוֹתִי, שִׁמְעֵ לְאֲשֶׁר יַעֲצִיךָ וַעֲשֵׂה כְּאֲשֶׁר אֲמַרְתִּי, וְכִּזְאת אֲדַע כִּי מִצְאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ.

121.

בני! מַנָּה בִּידֶךָ, הַגִּידָה לִי מַה—הִיא? — ספר עברי אשר קניתי לאחותי והיא גם היא בְּקִשְׁתִּי לְקַנּוֹתִי לָהּ. — כִּי עֲשִׂיתָ זֹאת, יִשְׂמַח לְבִי גַם אֲנִי, אֲךָ קָנָה סֵפֶר מַנָּה לְאֲחִיךָ גַם הִיא. — פְּקֻדְתְּךָ אֲמַלֵּא בְּעֵצָם הַיּוֹם הַזֶּה, אֲךָ הֲגִנִּי גַם אֲנִי אֲבִי וְהִנֵּה לִי אִיזָה—כֶּסֶף. — לָךְ אֵל — הַגִּדְתִּי לְךָ וְהוּא יִתְּנֶה לְךָ אֶת—הַכֶּסֶף, אֲךָ אֵל תִּפְּדוּ אֶת הַכֶּסֶף עִם רַעִים—רַעֵה בְּלִבְכֶם, וְאֵל תִּתְּנָה אַחֲרָי—עֹזְבוֹ אַרְחוֹת יִשְׂרָאֵל, לָךְ כִּדְרֶךְ זֶה—הַחֲרִיתִיךָ וְיִיטֵב לְךָ כָּל הַיָּמִים.

122. גזרת הפעל והוראתו (175, 176) §.

אֵל לְשׁוֹן (5) אֶת רַעַךְ וְאֵל רִגְלִי (3) כִּי וְאֵל תְּהִי עֵין (בִּינוּנִי פֻעַל 1) אֶת אִישׁ אֲשֶׁר לֹא בְדַעְתְּךָ דַּעְתִּי לִי—(מְקוֹר 3) אוֹתוֹ מִמְקוֹמוֹ. — אֵל כֶּף (כְּפֻלִים 2) לְאִישׁ—הֵב לוֹ וְלֹא לְבִי וְאֵל תְּשִׂימֶהוּ לְךָ לְרֹאשׁ פֶּן יִתְּנֶךָ לְפָנַי בֵּן בְּלִיעַל. — אֵל אֲבִי (2) עִם אִישׁ כְּסִיל פֶּן עֲפַר (עֲתִיד 3) בְּעַפֵּר. — עֲשֵׂר עֲשֵׂר (מְקוֹר וְעֲתִיד 3) אֶת תְּבוּאֲתְךָ וְנָתַתְּ לְעֹנִי וְלַגֵּר. — בְּנִי! אִם יִשָּׁן (עֵבֶר נֹכַח 1) הִרְבָּה בְּכַבֵּךְ וְלֹא שָׁנָה (גִּי'כ) אֶת לְטוֹדֶךָ וְיִשָּׁן (עֵבֶר נֹכַח 3) אוֹתוֹ בְּצַהֲרִים וְשִׁלַּשׁ (גִּי'כ) בְּעֵרֵב. — אִם נָדַר נִדְרָת אֵל אַחֲרֵי (3) לְשִׁלְמוֹ. — יֵשׁ שֵׁרֶשׁ (בִּינוּנִי 3) לְמַעַן שֵׁרֶשׁ (מְקוֹר 5) וְיֵשׁ שֵׁרֶשׁ (בִּינוּנִי 5) לְמַעַן שֵׁרֶשׁ (מְקוֹר 3). — אֵל עֵקֵב אִישׁ וְאֵל עֵקֵב (3) אוֹתוֹ לְחֹנֵם. — אֵל תְּכַרְכְּנִי כְּפִיךָ וְאֵל תְּכַרְכְּנִי (גִּי'כ) בְּלִבְךָ. — בְּפִיךָ הַוּאֵלֶת לְדַבֵּר וּבִידֶךָ הַוּאֵלֶת לְעַשׂוֹת.

(6) שֵׁרֶשׁ, בְּהַפְעִיל: נְשִׂיעַת שֵׁרֶשׁ, וּבְפַעַל: עֲקוּרַת הַשֵּׁרֶשׁ.

(3) עֵקֵב, בְּקַל (בְּעֵטְרִיעֵגֶעֶן), וּבְפַעַל (צוּרִיק הַאֲלִמְעַן).

(3) הָא' בְּרִכְבָּה וְהִב' קָלְלָה. — (7) הָא' חִפֵּץ וְהִב' מָאֵן.

123. סננוני הלשון (§ 178) 6.

אֶתְּךָ (מכתבך, ספרך) מירח בול (מרחשון) היתה לי למשיבת נפש (השיבה את רוחי) כי קצרה (קצה) נפשי בתוחלת מְשֻׁכָּה (כי כלתה נפשי לצאת אליה). שמחתי לראות איך השלכת את נפשך מנגד (שמת את נפשך בכפך) להציל עשוק מיד עוֹשֵׁקוֹ כח. ובראותי כי לא השיבות את פני ריקם בדבר שאלתי, מצאתי את לבי (ערבתי את לבי, הירחבתי בנפשי עז) להתהנן אליך להעביר את עון (לשאת את עון, למלוח ל—) אֶתְּךָ, כי הסכיל מאד לעזר אהרי אֶתְּךָ לְשִׁנְאָה, כי נגב את לבו ויוליכו תעה, ועתה קָה לֵב איתמר אותו (וְנָחַם) וירא לנפשו, פן תדיח עליו את הרעה לתת דרכו בראשו ולהשיב לו כגמולו, לגרשהו מהסתפח בנהלת בית מסחרך, לכן בא אלי וירם את קולו בככי ויאמר: ואתה יודע סתרי לבי וכל רו ביתי לֹא אָגַם לָךְ (לא נעלם ממך), מי יתנני בירחי קדם בהלו נר ההצלחה על ראשי, ועתה כוכב האֲשֶׁר סר מעלי ויהי ערי וביתי הולכים ודלים, אין להם לפי הטף ואין שמלה, ואם גם פני אדני הולכים מאתי וּמְצָאֲתָנִי רעה אשר לא אדע שהרה. אמנם הטאתי נגדו ואשנה הרבה מאד (גדול עוני מנשוא), אך אלה הצאן (בני) מה עשו? לכן נפשי בשאלתי וְטַפִּי בכקשתי להיות לי לפה ולמליץ אל אדני, לספחני אל ארת הבהנות ואשבע להם. כה יעשה לי אלהים (רעה) וכה יוסף, אם לא באמונה ותם אעבדהו כל עוד נפשי (רוחי) בי, כה דבר אלי האיש ורחמי נכמרו עליו (לבי יצא אז מעי המו בדברו). ואתה ידידי! עשה אתו ברכה (פרישעין) (עֲשֵׂה שְׁלוֹם לוֹ) ואל תגמלהו כפעלו, קרבהו לעבודתך וחי אחיך עמך. מחה כעב פשעו ושלם לו טובה תחת רעה ויהי כן אלהים עמך ובכל אשר תפנה תשכיל. ואתה שלום וביתך שלום וכל אשר לך שלום.

124. תשובה.

ראה נשאתי את פניך בדבר איתמר, כי יקרה (גדלה) נפשך בעיני מאד. כה יעשה אלהים (טובה) לאויבי וכה יוסף, אם ארחיק את איתמר מעלי, ואיך אשא פני אליך ידידי? אמנם גדול עוני מנשוא (עֲוֹנֹתָיו רָבוּ לַמַּעֲלָה רָאִשׁ), גם כלתה הרעה מאתי אליו, בי שתיים עשה עמדי: שמע את אויבי חנם מתלחשים עלי ולא חלה עלי ולא גלה את אזני, וגם נתן ידו אל אחותפל אשר השיא אותו (הסיתו) כי שלום יהיה לו, אך מרשעים יצא רשע וידי לא תהיה בו, הוא גמלני רעה ואני אגמלהו טובה. יבוא נא אלי וְחִנֵּק והיה לאיש אמונים והיטב איטיב עמו. אך העד תעיד בו, כי לא ישוב עוד לכסלה (כי לא ישנה באולתו). אוהבך כנפשו.

125. פְּעֵלָה טכעית (§ 181).

ויהי היום וה' השליג עלי ארץ ויהי שלג רב וקר גדול ואנכי רעבתי וצמאתי וְצָרָה לי מאד וְאִישׁוֹן וְאֶחָלֵם, והנה לפני שלחן ערוך מטעמים ויון רב וְאֶכֶל ואשת ואשבע ולא חסרתי דבר, וייטב בעיני מאד — ואיקץ והנה הלום. נפשי רעבה ולשוני בצמא נשתה והקרה נשקף בעד החלון. ככה ניקץ לעת זקנה מהלום הנעורים הטוב, בעת המות דופק עלי פתחני, והנה אין מטעמי הדמיון, תקות החיים נכרתה, אך שאל נגדנו, רמה ותולעה לפנינו.

126. עבר (§ 183) .

לעשות מאלה המלים משפטים קטנים .

- (*) בעבר נשלם : אלהים — ברא , אדם וחוה — גרש — גן עדן . נה — צאת — תבה . משה — בוא — פרעה . משה — הרג — מצרי , וכדומה .
- (*) בעבר בלתי נשלם : הלך — בא . הגד — שמע . הקשב — צוה . אבל — שתה ; וכדומה .
- (*) בעבר שכבר נשלם : עשה — צוה . נתם — קהל . שלם — לזה . בוא — שוב . הגד — שמע , וכדומה .

127.

לכתוב אלה המשפטים .

- (*) בעתיד עם רצו ההפך : יהודה המכבי ואחיו ראו כי חללו האויבים את הקדש , הזעיקו את העם , הכו את האויבים , פגזו את ההיכל , פהרו את המקדש , מצאו פך שמן טהור למאור , קימו שמונת ימי חנכה לדור דורים .
- (*) בעבר ת' בינוני : הלא יודע אתה בני , כי אשרי הנער המקשיב לקול מורד ולמלמדו מטה אונו ואיננו הולך אחרי עצת בניו סוררים ובסודם לא יבוא , כי אז יצליח דרכו . עתה מבין אנכי לרעך מרחוק , כי לא תמים אתה עמדי . עתה קראה אנכי לדעת , כי כל האדם כוזב .
- (*) בעבר ת' עתיד : מי מלל לאברהם תיניק בניו שרה . — כי אם תזכרני אתך כאשר ייטב לך ותעשה עמדי חסד .
- (*) בעבר בדרך התניי : לולא התמהמה (מדברים) כי עתה שוב (גיכ) זה פעמים . — לולא אלהי אבי היה בעזרי , כי עתה ריקם תשלחני . — לו לא אדעך , כי עתה לא אהיה בכל רע .
- (*) בעתיד מרכב : אחרי אשר אכלת לשבע ו-ברך (נוכה) את ה' אלהיך . — אחרי אשר נמר (גיכ) למודך תצא לשות בשדה . — אם פליה את מלאכתך אלי תבוא .
- (*) בעבר מהפך להוראת הצווי : לבש את בגדיך וקח את מטך ולך לרעך ואמר כי קראתי לו , והיה אם לא יאבה לשמוע אליך והגד לו כי ינחם באחריתו .

128. בינוני (§ 184)

- (*) מי ומי החולכים אתך בדרך ? — אנכי הולך — עם כל בני ביתי , אך ירא — אנחנו פן יקראנו אסון במדבר , אשר אנחנו עבדו — שמה , לכך אם יש אפה שלוח (בינוני 3) אתנו את אנשי חילך , הנה אני נתון (בינוני) את שכרם כאשר תשית עלי ואם אין אפה שלוח — קנח והצצה יעמד לי ממקום אחר .
- (*) ראיתי את אחיך — אשר היה — הולך עם אחי ואת אחותך — אשר היתה — הולכת עם אחותי , ואנכי — הייתי — שומע אותם — כאשר הם היו — מדברים איש אל אחיו ואשה אל אחותה על אודות כנדיהם ואנשי ביתם .
- (*) (לכתוב בבינוני ת' עתיד) . הנה אודיעך , כי בני יסע לעירך ואתו מכתב מליצו אשר אתן לו אליך , ובו אבקש לקבלו בסבר פנים יפות , התמלא את בקשתי ? —

129. עתיד (185 §) .

בְּקוֹמֵךְ בְּכַבֵּר בְּטָרִם עֲשֵׂה מְאוֹמָה וּבְטָרִם נְגוּעַ בְּדַבָּר רַחֵץ יוֹדֵךְ וּפְנִיךְ וְאֵן פֶּלֶל (7) וְעֲשֵׂה (עֵבֶר נֹכַח) אֶת מְלֹאכְתְּךָ . — אֵל תִּצַּא מִבֵּיתְךָ בְּטָרִם טַעַם מְאוֹמָה , כִּכָּה עֲשֵׂה כֹל הַחֲפֵץ חַיִּים וְכֵן עֲשֵׂה נִם אֲנֹכִי . — בֶּן מִשְׁכִּיל שְׂקִיד עַל לְמוּדוֹ וּקְשָׁב (5) לְקוֹל מוֹרִיו , לִכֵּן גַּם אִם שָׁנָה לְפַעֲמִים , הַמּוֹרִים נִשְׂא לְעֵינָיו , אֹלָם לֹא יִכַּל (1) (נִסְתָּרִים) בֶּן סוֹרֵר הַמְּבַרְהָ אֶת פִּיהֶם . — עֲשֵׂה נָא בְּנֵךְ כְּאֲשֶׁר צִוִּיתִי לְמַעַן צִלוֹחַ וְלֹא יִלְוֶךְ אַחֲרָי עֲצַת רַעִיו פֶּן כִּשְׁלֵל (2) . — א' נֹא . רַעַע (נֹכַח 5) לְאוֹשׁ , פֶּן גַּמֵּל (נִסְתָּר כִּבְנוֹי נֹכַח) רַע . — לֹא עֲשֵׂה מְאוֹמָה בְּטָרִם שְׂאֵל אֶת פִּי . פֶּן יִקְשׁ (נֹכַח 2) . — אֶת כֹּל אֲבָל אֲכֹל (מְקוֹר וְעֵתִיד נֹכַח) אֲךָ לֹא אֶת עֲצָמֶךְ וְאֶת בִּשְׂרֶךְ .

130. עתיד וספ, קצר ומקפץ וצווי (186—188 §) .

בִּי אֲבִי ! אִסּוּרָה נֹא וְאִרְאָה מִה קוֹל הַחֲבוּן הַנְּאֻסִים שָׁמָּה ? — הִכָּה נִלְכָּה נֹא יַחֲדָיו לְרִאוּת . — לָכֵה וְנַעֲזֹבָה אֶת הַמְּקוֹם הַזֶּה , פֶּן נִתְעַבֵּר עַל רִיב לֹא לָנוּ . — אֵל תִּכְלַם אֶת רַעַךְ וְאֵל תִּמְבָּר עֲלָיו פְּהִים כְּרִיכּוֹ עִמָּךְ , נִשְׂא אֲלָיו אִוֵּר פְּנִיךְ וּיִכֵּן כִּי צָדִיק אֶתָּה מִמֶּנּוּ וְיִקָּר מַעֲלִיךְ . — הַיּוֹם לֹא בְעַמֵּר לָכֵה וְנִצָּאָה אֶת הָעִיר וְנִלְכָּה הַשְּׂדֵה וְנִשׁוּחָה בְּנִיגִים וְנִלְקַמָּה שִׁישִׁימִים . — הוֹאֵל נֹא וְקַחָה אֶת מַחֲסֵה-הַגִּשְׁם , כִּי מִטָּר נִתַּךְ אֶרֶצָה , אֲךָ אִם אֶתָּה לֹא שְׁמַעֲנִי , מִחֵל-נֹא עַד יַעֲבֵר הַגִּשְׁם . — מִי יִתֵּן לָנוּ מִרְכַּבָּה וְסוּסִים , אִז כְּשֵׁרִים נִרְכַּבָּה וְלֹא נִירָא מִקּוֹל הַמּוֹן הַגִּשְׁם . — לֹא יִהְיֶה כְּדַבְּרֶיךָ !

131. מקור נפרד ונספך (189 §) .

לָמָּה זֶה נֹאֵץ (עֵבֶר נֹכַח 3) 6 אֶת אֲבִיךָ הַיּוֹם ? אֲמַנִּים נִכְסַף (עֵבֶר נֹכַח 2) 6 לְשׁוֹחַ בְּשֵׂדָה וּבְכַרְמִים , אֲךָ מְדוּעַ לֹא נִשְׂאֵל (ג"כ 6) מִמֶּנּוּ ? לָכֵן נִשְׂא (עֵתִיד נֹכַח 6) אֶת עוֹנֵךְ וְחִלַּכְתָּ הַחֲתָרְפָם וְלִרְבֵּב אֶת אֲבִיךָ עַד אֲשֶׁר סִלַּח (עֵתִיד נִסְתָּר) 6 לְפִשְׁעֶךָ וְהִיטִיב (עֵתִיד נִסְתָּר 5) 6 עִמָּךְ . — בְּנִי ! לֹא טוֹב לִלְכַת בַּחֲבֵרַת בְּנִים שׁוֹבְבִים , הֲלֹא סָקַל (עֵתִיד נֹכַח 2) 6 בְּאֲבָנִים אִוֵּי יָרֵה (ג"כ 6) , לָכֵן שְׁמַע 6 לְעֲצָתִי : מוֹרָה נֹא מַעַל אֱהִי הַשׁוֹכְבִים הָאֵלֶּה , מִנְעַע 6 וְגַלְךָ מִנְתִּיבָתָם , הַתְּרוּעַע 6 עִם בְּנִים מִשְׁכִּילִים וְשְׁמַעְךָ יִלְךְ הַלּוֹךְ וְגִדּוֹל כֹּל הַיּוֹמִים . — אִם עֲשֵׂרֶת רַעֲיֶךָ יִלְכוּ הַלּוֹךְ וְרַב וְאִם דְּלוֹת יִלְכוּ הַלּוֹךְ וְחָסֵר . — הַהִשְׁגַּת אֶת הַמִּכְתָּב אֲשֶׁר נִכְתַּב בְּיַד יְנֻחָתִים כְּמִטְבַּעֲתִי ? — אִם עֲבַדְתָּ בְּכַבֵּר הַרְבֵּה וְנִזְחַם לְעַת עֵרֵב וְעֲשֵׂה שְׁעִשׂוּעִים לְנַפְשְׁךָ . — בְּאֵתִי לְבִיתְךָ וְהִנֵּה עֲרוֹךְ הַשְּׁלַחָן , קְעוֹר הָאֵח , רַחֵם מְכֻנַּת הַמַּהֲעַ וְאִין אִישׁ בְּבֵית .

132. פעל ת' נוף סתמי ולהפך

יחס סבה הפועלת (196 §) .

כְּשִׁמּוּעַ אֲבִי אֶת דְּבָרֵי אִישׁ רִיכּוֹ וְיָצַד לֹא אֶת דְּבָרֵי הַשׁוֹפֵט וְיִנְאָנַח מְאוֹד וְיֹאמַר אֵלָי : בְּנִי ! הֲעִתִּיקוּ מִמֶּנִּי מַלִּים , כִּי חֲזוֹת קִשָּׁה הָיָד לִי , הֵן אֲבַדְתִּי אֶת כֹּף רְכוּשֵׁי וְיִמִּי עִמַּל מִנֵּנוּ לָנוּ , וְעֵתָה אִיעֲצֶךָ נֹא עֲצָה לְמַלֵּט אֶת נַפְשְׁךָ מִרַעֲב וּמַחֲסָר . לָכֵה וְאִשְׁלַחְךָ אֵל דוֹדְךָ הָעִשְׂיֹר , הֲלֹא מוֹה' מִצְעָדִי גִבֵּר כּוֹנֵנוּ , אֲוִלִי יִתְנַהֵף לַחַן כְּעֵינֵי דוֹדְךָ וְיִתְנַהֵף וְיִאֲסַפְךָ אֵל בֵּית מִסְחָרוֹ וְתַחֲיָה לֹא תָמוּת מִחֲסָר כֹּל . בְּלֵב נִשְׁבֵּר מְלֹאֲתִי אֶת אֲשֶׁר צִוִּיתִי בְּאָזְכִּי , כִּי אֲמַרְתִּי בְּלִבִּי , הֲלֹא נִם לְשֹׂאֲרוֹ הַקְּרוּב אֲלָיו יִשְׁנָא רֵשׁ , אֹלָם כְּרוּךְ דוּדִי לֹאֵל עֲלִיוֹן כִּי תִנְנֵי וְיִקְחֵנִי לֹא לָבָן .

(1) אֶתֵּר מְלוּחַ "לֹא יִכְלִי" נִשְׁמַטָּה לְרֹב מֵלֵת "שֹׂאֲתָ", כְּמוֹ אוֹתוֹ לֹא אֲנִכְּלֵ (סְטִיִּים 6 י'), לֹא אֲנִכְּלֵ — אֲנִי וְעֲצָרָה (יִסְטִיִּים 6 י').

(6) הַסְּמֵן הַזֶּה מוֹרָה מִה לְכַפּוֹל אֶת הָעֵתִיד אוֹ הַצּוּוִי עִם הַמְּקוֹר , כְּפִי הָעֵרָה 2 אֵל 189 § .

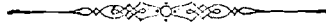
183. הבלל חוראה לפי סמן היחס, כנוי פעל (198, 197 §).
 בצר לך אל תקרא לעזרת הבלי שוא וקראת בשם ה' והוא יחלצך מצרה. — אל תפל אימתה על עבדיך הטפלים לפניך לסלוח להם את המאמתם נגדך, פן יצאיך ויפלו על אויביך. — אל תעבור את הכרית אשר עברת בה עם רעך. — אם אביך צנף לעשות דבר או צוה עליך לבלתי עשות דבר, שמע בקולו.
 שאל מורך ויגדך איזה הדרך תלך ולא יגדך רע. — ראה בהרתיך לצייר נאמן, לך אל המקום אשר אצאך והורעפתי את כל הנעשה שמה, אך השיבני מהר דבר, ואני אשלמך טובה.

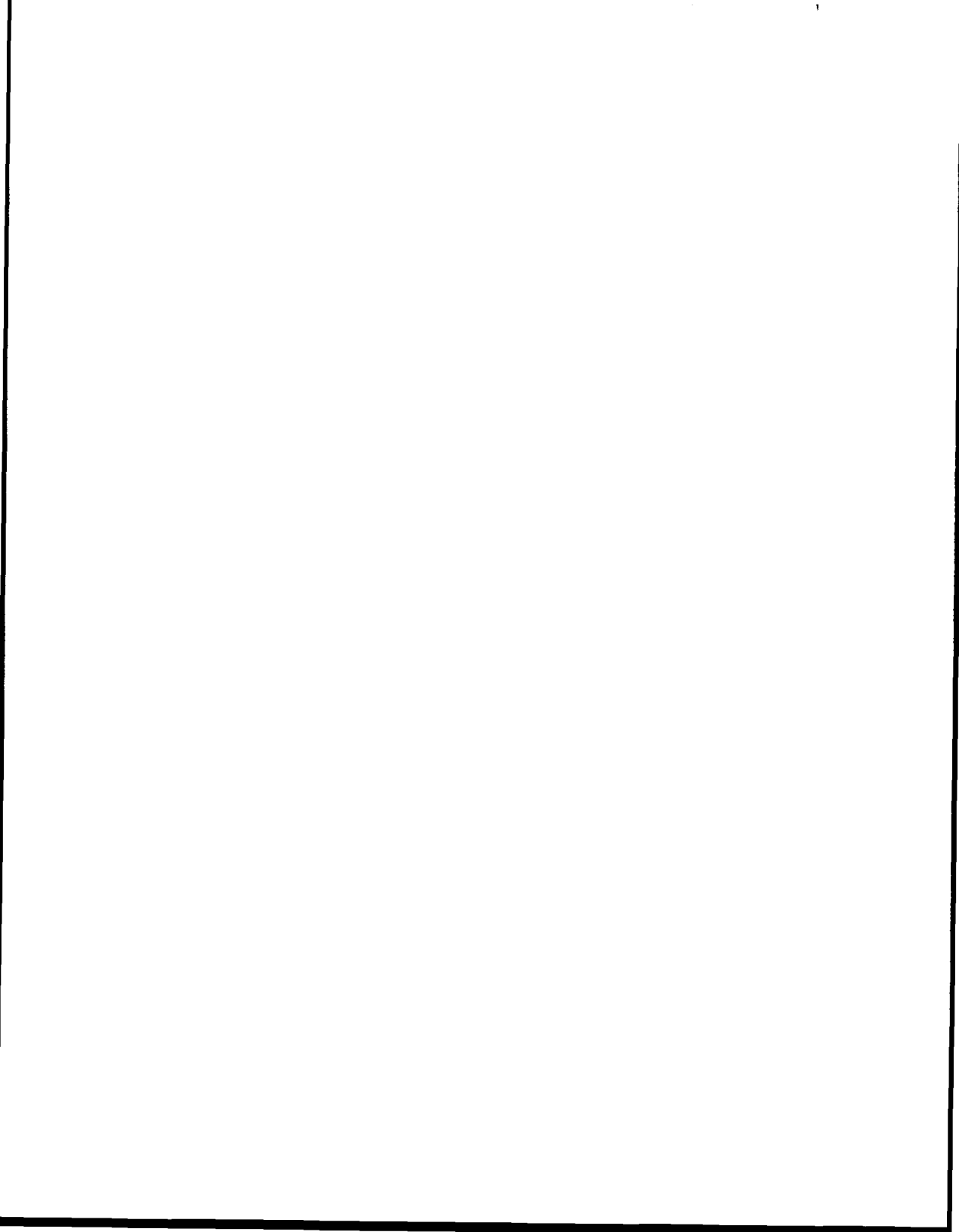
184. לעשות ממשפט בלתי ראשי מקור עם שמוש בכלים (203 §).
 ויהי "בעת נלהמו" הצרפתים באשכנזים וקָעוּ יד האשכנזים על הצרפתים והבנועם. ויהי "כאשר כלתה" המלחמה והירש אשכנז שתי ארצות גדולות וטובות, ותשם על צרפת מס גדול וכבד מאד. — "בעת תִּשְׁלַם" צרפת את המס ההוא יעזבו גדודי אשכנז מעט מעט את ארץ צרפת, "וכאשר יתם" תִּשְׁלַם לא תשאיר פרסה אשכנזית על ארץ צרפת. — "ובעת התיצבתי" לְבָעָה, מדוע דרך האשכנזים צלחה? ראה זה מצאתי כי האחדות נתנה עז בידם ונבורה בימינם לעשות גדולות, והצרפתים הסבילו עֲשָׂה, "כי לא נשמרו" מהפרד למפלגות ממפלגות שונות. — ויהי את לבב נְפִלְיוֹן השלישי לעלות במתי עב — וירד לשאול תחתית

185. לעשות מתוהיפ את הפעל העצמי (204 §).
 אחיך דָּבַר טוב (5) ואתה דברת רע. — אחיך עשה (5) בחכמה ואתה עשית כסכל (5). אחיך בא מהר (3) ואת באת אחרי כן (3). אביך נתן עלינו עול כבד (5) ואתה עֲשָׂה אותו קל (5). — אל תדבר הרבה (5) על אודות נפשך ומעשיך, פן יחסדך שומע. — אם התְּנַשְׂאתָ כְּגִבְל (1) אל תעשה זאת שוב (1) עוד הפעם. — לשוא תעשה אותך יפה (7) בדברייך, מאסה בך נפשי. — אל תכרה ממני בְּהַחבֵּא (2) כי ידי תמצאך בכל.

186. כפל מלה, סרוס המלים, מושך עצמו ואחר עמו (208—206 §).
 קראתי מכתבך, כי היטיב לך אלהים עתה מאז, קראתי ואשמח, כי לא איש תמים כמוך קָטַל לעולם (סרוס המשפט), הן שבע פעמים יפול וקם צדיק (ג'כ) אך מדוע לא זכרת את איש מְטִיבך ותשכחתי? — אל תשכח את המזכה ואת יָשָׁם המטיב — תטמ בְּחֶבֶד, כי באין מטיב — עצה ותושיה, ובאין גומל טוב, ידי המטיבים — עושות תושיה.

ת ם

מִפְתֵּחַ

למאמרי חנוך הנ"ל (1)

נקוד

3.

אהרן ומִשֶׁה כאו אל פרעה... ופרעה הקשה את לבו... יוסף ובִנְיָמִן... עושה משפט וצדקה... כוש ומצרים ופוט ובְנָעַן.

5.

קרב הלום וְעַנְי: אמנם דבש מצאת אָכַל דִּיךְ, אך מדוע אָכַלְתָּ בְחוּץ? אָזֵר מתניך נֶאֱסַף חֶמֶשׁ מאות איש, וְאֶסְפָתָם וַיִּצְאוּתָם השדה.

6.

מי הפה אלה הַנְּאֻקָּמִים שְׁמָה ומי הַנָּה אֵלֶּה הַנְּשִׁים עם הַיְלָדִים הַבָּאוֹת הַנָּה? — אָמֹר לְאֻנְשֵׁיךְ וַיִּקְחוּ לָהֶם צִידָה לְדֶרֶךְ וַיִּשְׂאוּ עַל שִׁכְמָם וַיִּסְעוּ לְדֶרֶכָם, וְאַף יִאֲמְרוּ הַיְעָפִים וְהַיְעָשִׂים רַגְלֵינוּ בְּצַקֵּן וְלֹא נוּכַל לְרִדֹת הַיָּאֵר, כִּי הַמְּדַבֵּר כּוֹזֵאת בְּרָפָה הוּא. הַיְדַעְתָּ אֵת מַלְחַמַת הַיּוֹנִיִּים וְהַיְהוּדִים בִּימֵי מַתְתִּיָהוּ בֶן יוֹהָנָן חֲשַׁמְנָאִי? — הַיְדַעְתָּ אֵת כִּי הַשְּׁלִיכּוּ בַיָּאֵר וְמִי מִשָׁה אוֹתוֹ מִן הַיָּאֵר? — מַה הִיְתָה מִשְׁמַרְת הַלְיוֹם בְּמַקְדֵשׁ? — תִּיַעְלִים וּשְׁכַנּוּ עַל הַרִים גְּבוּהִים וְהַפְּרָאִים בְּיַעֲרִים. — וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹאוּ אֵלַי אוֹנֶה וַיְדַבֵּר אֵלַי לְאֶסְפָהוּ הַבְּיָתָה, וַנֵּאֱעַשׂ כֵּן וְאֵתָן לוֹ לֶחֶם וְקָדִי וַיִּכַּל לְאָכְלָה וַיִּבְרַךְ אוֹתִי וַיִּגְדֵּךְ לְדַרְכּוֹ.

8.

מִשְׁנֵה־בְּרָכָה, תַּכְסֵה־בְּרָכָה, וְנִלְכַה־בְּרָכָה, הַבְּחֵלִי — דְּגוּשִׁים כַּסְבַּת מַקָּף; אֶרְצָה קָנְעָן, וְעִשִׂית לָךְ, אֵלֶּה לָךְ, וְהַחֲזִיקָה בּוֹ, נִדְדַת לִי — כַּסְבַּת מַלְעִיל כַּעֲצָם; יִקְרָה בָּהּ, וְנִשְׁקָה לּוֹ, יִלְדֶה לוֹ, עֹשֶׂה לָנוּ — כַּסְבַּת נִסּוּג אַחֲזוֹר.

10.

וַיְהִי בַלְיָלָה הַקְּיֻצְתִּי מִקּוֹל דּוֹפֵק עַל הַדְּלָת וַאֲקוּם וַאֲפַתַח אֵת הַפֶּתַח, וְהִנֵּה לִפְנֵי אֹרְחֵי אִישׁ זָקֵן וְאִתּוֹ גֶּזֶר קָמָן. וְאִשְׁאֵל אֵת הַזָּקֵן מֵאַיִן בָּאתָ וְאַנְהָה תֵּלֵךְ? וַיַּעַן וַיֹּאמֶר: מִבְּבֶל בָּאתִי וְשְׁמִי אֶמְרָפֶל. וּמֵאֲשֶׁר כִּי לִישׁ חֲשֵׁךְ וְעַרְפֶּל הוּא, לִכֵּן אֶנְתָּה אֲשֵׁאֲלֵךְ: אָנָּה אֶסְפָּנִי נֹא הַבְּיָת, כִּי תֵעָה אֲנִכִּי בַשָּׂדֶה וּבְיַעַר כֹּל הַלְיָלָה מִכְּבִלִי מִחֲסֵה מִזֶּרֶם וּמִכְּפֹעַר. וְאֲבִיאָם בְּיָתָה וְאִשִּׁים לְפָנֶיהָם לְחֶם וְחֵלֶב וְחַמַּת

(1) הפותח שערו ללומדים בלי מורה מבין, והיה כי יקשה בעיניהם דבר מבלי דעת אם כן עשו, וכמו אל השער הזה ומצאו פשר דבר; ולכן באו בו דק המאמרים הנעשים להעמקה, ואלה אשר דק לנתוח שמוט ישמטו.

יָן, ויאכלו לְשֹׁבַע וישכבו כמטה אֶחָת ויקומו בַּבֶּקֶר השכם וילכו לדרכם ויִבְרָכֻנוּ: כי יתן
 יי אלהי השָׁמַיִם עִשָׂר וְחַיִּים לְאַרְבֶּּה ימים עולם וְעַד.

אֶתֶר הדברים הָאֵלֶּה ואיש צִיד איש לָחֶם בא מן הַשָּׂדֶה לנגדי, הָרֵב על מתניו וְקָשָׁת
 בידו וְאֶשְׁאֲלוּהוּ: לָמָּה פָּאת הַלֹּם וְלָמָּה עֹבֶתֶת מִשְׁכֵּן כְּבוֹדֶךָ וְחֶבֶר רִעִיךָ? וְעַן הָאֵלֶּם ויאמר:
 חֶבֶר שְׂמִי וְכִתְבֵּר הַמָּאִים לא הִלְכֵתִי, יִשְׂרָאֵל אֶחָד וְאָמֵן וְעוֹר שְׁנָאתִי, ועתה כי פָּאתִי אֵלֶיךָ, כי
 עָרַף אֲנִי מִצִּידִי וְאָמַר אֲנִי עֵמֶט וְאֵחָד דְּרָבִי הִלְאָה מִדְּבָרָה דַּפְּשָׁק. לָמָּה פָּתַחְוּ לא דָּבַר
 בְּדַד אֲשֶׁב כְּאֵהֶל רְעִי, מֵאֲבֵלִי קִיֵּץ וְכֹל פְּרִי וּמִשְׁקֵי מִיּוֹם כְּלָלִי. וּמִפְתֵּחַ בְּלִילֹת אִשָּׁא עִמִּי כְּלִי
 לְשָׁק וְחִצֵּי קִנֹּת לְמוֹת כֹּהֵם הוֹיֹת טוֹרֵפוֹת לְפָרֶף. כְּשִׁמְעִי אֵת דְּבָרֶיךָ אֶמְרָתִי: כּוּא אֵתָה פְּרוּךְ ה'—
 וְקָשָׁד לְבַךְ פֶּת לָחֶם וְאֶתֶר תֵּלֵךְ, וְהַמְנַבְיָהוּ לְשִׁבְתָּ וְצִלְמֵךְ אֵת דְּרָבֶךָ אֲשֶׁר אֶמָּה חוֹלֵךְ כּוּ עֲמָה.

12.

(מקום המתג). מִפְּתֵי־אֵל. — יִשְׁבֵּי־נָא. — ויִבְרָכֻנוּ. — הִנְיָאֵל. — הַשְּׂאֵדִילֹו. —
 יִפְנֵשֶׁף. — לִישׁוּעָתֶךָ. — הַשְּׁמֵרֵי־נָא. — וְקָמְעֵצְתֵיהֶם. — וְאֶחְרִיתֶךָ. — וְסִמְכֵרֵי־שְׁנוֹא. —
 וְרִדְתָּ עַמְד.

שמות

14.

הַנְּעַר הַלּוֹמֵד. הַתְּלָמִיד הַשּׁוֹקֵד. הַסֶּפֶר הַטּוֹב. הַיּוֹם הַגָּדוֹל הַזֶּה. — הַעֵם הָרֵב. הָאֵזֶן
 הַשְּׂמֵאֵלִית. הַרְגֵל הַמִּינִית. הַתְּרִבָּה הָאֶחָת. הָאֵרוֹן הַכְּרִית. — הַשְּׁנָה הַחַיָּא. הַנִּגְפָשׁ הַסִּיָּה.
 הַחִיּוֹמָה הַתְּדָשָׁה. הַמְּחַלָּה הַתְּחֻקָּה. הַתְּבוּאָה הַתְּדָשָׁה. — הָאִישׁ הַעֲשִׂיר. הָאִשָּׁה הַעֲשִׂירָה.
 הָאֵדָם הַחַי. הַתְּרָשׁ הַחֶכֶם. הַעִיר הַתְּרִבָּה. הַעֲרִים הַתְּרִבּוֹת. הַתְּרִים הַגְּבוּהִים. הַחֶבֶר הַרְעֵ.
 הַבַּיִת הַתְּדָשׁ. הַעֲנָנִים הַרְבִּים. הַעֵב תְּפֵל. הַעֲבִים הַתְּלִים.

הַנְּעַר לֹמֵד (1)? הַתְּלָמִיד שׁוֹקֵד? הַסֶּפֶר טוֹב? הַיּוֹם הַגָּדוֹל הַזֶּה? — הַעֵם הָרֵב? הָאֵזֶן
 הַשְּׂמֵאֵלִית? הַרְגֵל הַמִּינִית? הַתְּרִבָּה הָאֶחָת? הָאֵרוֹן הַכְּרִית? — הַשְּׁנָה הַחַיָּא? הַנִּגְפָשׁ הַסִּיָּה?
 הַחִיּוֹמָה הַתְּדָשָׁה? הַמְּחַלָּה הַתְּחֻקָּה? הַתְּבוּאָה הַתְּדָשָׁה? הָאִישׁ הַעֲשִׂיר? הָאִשָּׁה הַעֲשִׂירָה?
 הָאֵדָם הַחַי? הַתְּרָשׁ הַחֶכֶם? הַעִיר הַתְּרִבָּה? הַעֲרִים הַתְּרִבּוֹת? הַתְּרִים הַגְּבוּהִים? הַחֶבֶר הַרְעֵ?
 הַבַּיִת הַתְּדָשׁ? הַעֲנָנִים הַרְבִּים? הַעֵב תְּפֵל? הַעֲבִים הַתְּלִים?

15.

הַבְּמוֹת כְּהֵמָה יִמוֹת גַּו? הַתְּכַעֲקֵת אַחִיךָ עֲשִׂית? הָאֲנָכִי לְאָדָם פְּשִׁיעִי? הָאֹתִי לֹא
 תַכְבְּדוּ? הַפְּשָׁמִים שְׂמַת קִנְדָּ? הַמְּפִיךָ וְצִיא הַדְּבָר? —

16.

אָה אַחַד—אֵחִים אַחֲדִים. אָחֹת קַמְנָה—אָחִיז קַמְנֹת. אֵרֵץ רְבָה—אֵרְצוֹת מַעֲטוֹת.
 בַּיִת הַדִּשׁ—בַּתִּים הַדִּשִׁים. עִיר גְּדוּלָה—עָרִים גְּדוּלוֹת. אָב נַכְבֵּד—אָבוֹת נַכְבֵּדִים. אָם וְיָקִירָה—
 אִמָּה וְיָקִירוֹת. בֵּן טוֹב—בְּנִים טוֹבִים. בַּת גְּדוּלָה—בָּנוֹת גְּדוּלוֹת. יָדִים וְיָמִינוֹת. רְגִלִים
 שְׂמֵאלוֹת. אֲזִנִּים גְּדוּלוֹת. הַמִּים טוֹבוֹת. שְׁעוּרִים אֶפְלוֹת. פְּשָׁתִים רַבּוֹת. תַּאנִּים בְּפָרוֹת.

(1) עֵינִי לֵעֵיל כַּחֲלֵק הַמַּעֲשִׂי 14 הַעֲרָה 8 לַמַּטָּה.

הזאת קטנה אולם הלזו קטנה ממנה. החיה הזאת גדולה ותלזו גדולה ממנה. הנערים האלה והנערות האלה לומדים יהודי אצל מורה אחד. אל יעליבו לא זה מוז ולא זו מנה. הגד הבשורה הזאת לאדון ההוא ולגבירה הזאת ולכל האנשים החם. תמול כתבתי לאחותי הזאת מהמקרה ההוא. בשבוע הזה נשבעתי את השבועה הזאת.

24.

מהיזרתון לאדם בכל תעמל שיעמל? מה-שהיה הוא שיתקו והמה-שיעשה הוא שיעשה. — מהיזנו וממה-נעשים שכתבתי יהודי! — את מי או את מה קראית? מה אתם עושים? מה אנחנו כותבים ומה ילמדו הם? מה עשית ומה עשה רעך? מי משניכם יודע מה הוא? את מה-התאהב יותר ללמוד או לישון? מה האנשים האלה שאתה רואה? מה עונו ומה הטאתי כי תרדפני חנם?

25.

מי היו שתי המלכות המפארות אשר מלכו בארצנו בארץ רומיא, מה-שמונתן ומה-תפארתן ומי היו בעליהן? — הראית על שטרי ההובות אשר למדינה את הארץ? — מי יטח לבות מלכים בפלגי מים? אלהי האלהים אשר בידו כל עתותיהם, הוא יתן לצדיק משפחתו בצדקתו ויחמאם ברחמים וכל ארחותיו משפטו. — גברתי צויתי לקחת כשפחתה, ענה ועלתה ולעשותן לפני אורחיה הנכבדים. — תן מלחמה לעניים, מספחה לאביונים ומבשרה אל תתעלם. — חפצי לראות הפציה היקרים. — פלס דרכיך ואל תהי כאחך אשר מת בפניו אשר עשה. — את נעמי ואת נערותי צויתי לגבר הנעים ולכתב רבי תורת.

26.

תפארת לאדם עבר על פשעי רעהו ולשים אלהים עזו ומעזו. — העשיר יתן כפרו בעד נפשו ועשרו בעד ביתו והרש יעז באלקיו. — עריך היו לתרבות בתרבות עריך, הלא הנה הרוחות בספחתך. — ראת מה בין פעלי לפעלכם, למי הותרון? — בלכם מריתם את פי ולא עשיתם את המערה כמתקנתה ובמשקלתה אשר הראיתם, ולמה זה תבקשו את משפחתכם? — אנכי אתן את חקכם וחקרעיד לעניים. — אהלך רחוק מאהלי ואהלי אחי רבים מאהלינו. — השמר-לך בלכתך ובשבתך. — עיניך ראו פה עינות מים רבים ושמה עינים רבים ועתה העינות יבשו והזיתים נשלו.

27.

מלח לאויבך ולאויבך וכבד את אויבך ואת אויבך. אויבך אויבך ואויבך אויבך. — אויבך עשיר רבים גם אויבך ישלימו אתו. — הראית את אבי זקנו עם זקנו הצבן? הנה הוא אויבך ולא אויבך. אל תשכח את בנאך ויוצרך מבטן ושמר את חקו ומשפטיו.

28.

בתקתי ובתקתי רעות בשדותינו ובתקתי העד ביער. — בניס כחשים בתשם יענה בפניהם. — המאים ירדפו המאים כל היום. — יתמו המאים מן הארץ והמאים עוד אינם. — במלחמתך עם עמיתך בדברי הכמה אל תבקש תפארתך או תועלתך כי אם את האמת. — מראה דבר לשנה במראת הלילה. — מורדי אור אוהבים את השבת הלילה. למד לשונך לדבר בשפת עם אשר אתה יושב בקרבו, אך שפתיה אל תדברנה רמה. — לנו משכנות מבטחים ולא נירא מעריצים כי מלכינו מלכי חסד המה.

תכלי החטא מושכים את האדם אל תכלי שאול. — אוהב שנה ילכד בתכלי עני ותכלי מות תבלו. — מושך העין בתכלי השואל — תכלי רשעים אחייתו. — את קדשי תשמרו. — האסון אוהו בעקב האשר וימון הרעה תצטח המזכה. — הנכויאים נבאו, כי יבוא יום ונאבלי ירושלים, תפצי נאולתה, יהיו שמד מוכה וישנו מות יקיצו לחיי עד. — העני אוהו בעקב שבתו אלהים. — חידעת מוצאי ומבואי (ומבואי) העיר הזאת ומספר תושביה? — פתב אחיד דומה לתכתי. — פתכי אמינו רכים המה מפתכי אכיכם. — וקירי! המרס תדע כי כבוד ויקר איש צדיק וקר מאד. — תאות הנשים אל תלי היא תלי האנשים. — לאשת ראובן בא תלי תחת תלי, ויהי בתליה נמדד לחלק את כל תליה לעניים. — בתי! השמרי מתללים ואל תחמדי תלאים כי הם תלוי הנפש. — צבאי השדה קלים לרוץ ויותר מהמה פתאים אל אנלקם. — למה תלכו קרי ותאהבו קרי ותשימו פריכם בקליכם אשר לא צויתי, גם אני אלך עמכם בפתח קרי ושמתי עלי על לקייכם (או תחיקם) למען תזכרו. — כרעש הארץ תנבנהה הגאיות והנבעות תשפלנה.

מי היה אדי עשו ונאכי יוסף? מי היה אבי אברהם ונאכי נחור, ומי היה בן-אברהם? מי היו נשי יעקב ונאמהותיו וכמה היו בניו? — אביך כתב לאבינו על אודות אבותיך ועל אודות אביך. — אבותיך נוסעים לברמניא ונאחיד לספרד ונאחיומיך תשארנה פה. — שמעתי כי אשתך הולכת עם תביה לצרפת. — נשינו ירדו עם אמהותיךן לרחץ על הניאר. — בתי וקנותיךן הלכו לשוח כשדה. אסתי לקחה את אסתי ותלך לה. — נדכם היתה כמעל הזה. — מי הים הם קרים ומי הנהרות מתוקים. — אם צמית קח לך את מימי ושתה. — פי ולא פי ארזיכם אמר זאת. — פיקם יענה בכם. — שמיך יערפו טל. — שמיך אברם והיה אברהם שמיך. — שמותיכם יוחקו על לוח לבי.

המחנה האחת תחלק לארבעה ראשים. — בדרו לכם וקניכם וראשיכם. — בשוקים ימכרו שירים גדולים ואתונות ונגלים ודנדים ושיות. — שיך שחוט ושניו תמים. שניכם ושניו רועות יחד. — על שדוטינו עלו הנחים ודרדר.

עומים ילכו עומים ופתיים לבושי מכלול. — לקלי זה תרופה תלב עזים ולזה תלב קרים. — אבלתי תלכי עם תלכי מהמה. — המכתת תיננים תלבנות ותלבנים תאדמות? הסוסים תלבנים והחמורים תאדמים? — עלשן המאבאק ישחיד את לבן השנים. — תצרומינו ותצרומיכם תכות (או רחבים) מאד. — פארות חקר אינן עסקות פארות מים. — שתה מים מן פארך הנוולת אצל מערות צורים. — השאילני קעבת כסף אחת מן מערותיך. — תגדר הזה לא גדר אכנים הוא כי אם גדר עץ. — גול עני כביתך שוב תשוב את גולתך. — כהאבק איש עם יעקב יזנע ככף נדך יעקב והוא צולע על רכבו. — אם עני אתה «עשה שפתך חול». — כמה הן שפתות השנה? — עצבי עובדי אלילים, מעשה ידי אדם, בפיכם לא ידברו, בעינים לא יראו, באזנם לא ישמעו, בגלגלם לא יהלכו ובאפם לא יריחון. — תנקלים עם לא עז ומכנים בקיץ לתכם.

אחותי! ספרי לידינו אלה את תולדותיךי בנעוביךי ואת מקיביךי בתייךי, ואחינו יספר את מקרי למנהו ומנהו ואת רב ספריהו, וידינו אלה את כל המוצאות אותם בפקעימו

ואת כבוד עֲשֶׂרְמֹו וּמְלֹחֶתְמֹו ואת רב כְּנִימוֹ קָתִימוֹ וְנִזְוָתְמֹו . — ידידי בא אלי עם אֲשֶׁתְּחִי וּבְנֵיהִי וּבָתְּרֵיהִי וּבְכוֹלֵיהֵיהִי . — כְּתוּב אֵת דְּבָרֵי בְּסִפְרָהָ וְעַל לֹחַ לִקְרָה וְהִיא לְאוֹת עַל יַדָּהּ . אֵת פְּשָׁתֵי דַגְרָתֵי בְּסִפְרֵי בְּפָנֶיהָ .

34.

לאדם שתי עינים, שתי אזנים ולשון אחת. — בכף אחת יש תְּקַלֵּשׁ אֲצַכְעוֹת . — היום קִינִי שְׁלֹשׁ פְּרוֹת וּשְׁלֹשָׁה עֵנָלִים, גם ענלה אחת עם שמונה חמורים ושמונה אתונות. בעיר הַזֵּאת יש שני אֲלָפִים (אלפים) ושבע נפשות. — האישה הזה ילך בעשרים וארבע שעות מן שְׂמוֹנָה עַד תִּשְׁעַ פְּרִסְאוֹת . — לרעך שני אחים ושלוש אָחִיות וּשְׂמוֹנָה בָנוֹת . — בְּשָׁנָה שְׁנַיִם עֶשֶׂר חֹדֶשׁ אוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וּחְמִשִּׁים וָאַרְבַּעַה יָמִים, בְּחֹדֶשׁ שְׁלֹשִׁים אוֹ עֶשְׂרִים וּתְשַׁעַה יָמִים, כִּיּוֹם עֶשְׂרִים וָאַרְבַּעַה שְׁעוֹת, בְּשַׁעַה שְׁשִׁים רֵנְעִים . — בְּאַלְהָ עֶשֶׂר אַרְצוֹת וְיוֹשְׁבֵימֹו עֹשֶׂה עִמָּם וְלֹחֵם חֲמִשָּׁה עֶשֶׂר פְּקִידִים . — לְהֵאדוֹן הַזֶּה שְׁבַע שְׂפָחוֹת, עֲשֶׂתִי עֹשֶׂה פְּרוֹת, שְׁנַיִם עֶשֶׂר בָּקָר, עֶשְׂרִים שְׁנָיִם מֵאָה נְמָלִים וּשְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר תְּלָשִׁים . — הַעֲצַל יִתְאוּנֵן עַל ה', עַל כִּי בְרָא בְּשַׁשָּׁה יָמִים אֵת כָּל הַיְקוּם וְרַק יוֹם אֶחָד שָׁבַת, וְזֶוּ בְרָא כִּיּוֹם אֶחָד וְשָׁבַת שֵׁשֶׁת יָמִים .

35.

אדם הראשון חי תשע מאות ושלשים שנה. שְׁתַּי חֵי תִשְׁעַ מֵאוֹת וְשָׁלְשִׁים שָׁנָה . אָנֹשׁ — תִּשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה וּחֲמִשׁ שָׁנַיִם . כָּל יְמֵי מַהֲלָלָאֵל שְׂמוֹנָה מֵאוֹת וּתְשַׁעִים וּחֲמִשׁ שָׁנַיִם . כָּל יְמֵי מַתּוֹשְׁלָח תִּשְׁעַ שָׁנַיִם וּשְׁשִׁים שָׁנָה וְהִשְׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה . נַח חֵי חֲמִשִּׁים וּתְשַׁעַ מֵאוֹת שָׁנָה . אֲבֵרָהּ חֵי מֵאָה וּשְׁבַעִים וּחֲמִשׁ שָׁנַיִם . שְׁנַיִ חֵי שָׁרָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים וּשְׁבַע שָׁנַיִם . יוֹסֵף מֵת בֶּן מֵאָה וְעֶשֶׂר שָׁנַיִם . — בְּנֵי בְּנִימִין שֵׁשׁ מֵאוֹת וּחְמִשִּׁים וָאַרְבַּעַה אֲלָפִים . — בְּאַרְצֵי רוֹמַיָא יש לְעֶרֶךְ שְׂמוֹנָה אֲלָפִים רְבוּא תוֹשְׁבֵימֹו וּבָהֶם כְּאַרְבַּעַה מֵאוֹת רְבוּא עֲבָרִים .

36.

הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּשָׁנָה נִקְרָא נִיֶּסֶן, הַשְּׁנַיִ — אֲבָר, הַשְּׁלִישִׁי — סִינֹן, הַשְּׁבִיעִי — תִּשְׁרִי, הָאַחַד עֶשֶׂר — שְׁבַט, הַשְּׁנַיִם עֶשֶׂר — אֲבָר . — הַשְּׁנָה הַשְּׁבִיעִית מְכַל שְׁבַע שָׁנַיִם נִקְרָאת שְׁנַת הַשְּׂמִטָּה, וּשְׁנַת הַחֲמִשִּׁים — שְׁנַת הַיּוֹבֵל . — הָאַצְבַּע הָאַחַת כְּכַף נִקְרָאת זֶרֶת, הַשְּׁנַיִת קְמִיצָה, הַשְּׁלִישִׁית אָמָה, הַרְבִּיעִית אָצְבַּע וְהַחֲמִישִׁית נָדָל .

37.

אַרְבַּע שָׁנַיִם, הַשְּׁנָה הַרְבִּיעִית, נְבַע (אוֹ רְבִיעִית) הַשְּׁנָה . — הַמִּשְׁהָ יָמִים, הַיּוֹם הַחֲמִישִׁי, הַקָּשׁ (אוֹ חֲמִישִׁית) הַיּוֹם . — שְׂמוֹנָה אָמוֹת, הָאַמָּה הַשְּׂמִינִית, שְׂמִינִית הָאַמָּה . — עֶשֶׂר אֵיפוֹת, הָאַיִפָּה הַעֲשׂוּרִית, עֲשׂוּרִית הָאַיִפָּה . — יְדִידֵי חֵי בִירוֹשָׁלַיִם שְׁלֹשׁ (אוֹ שְׁלִישִׁית) הַשְּׁנָה, אַחֵי — מַחְצִית הַשְּׁנָה, אַחֲרֵי — שְׁנַתִּים וְאַנִּי שָׁנָה וּמַחְצָה . — שְׁתֵּי פַעְמִים שְׁלֹשָׁה = שֵׁשׁ, שֵׁשׁ פַּעְמִים שְׁבַע = אַרְבַּעִים וּשְׁנַיִם, שְׂמוֹנָה פַעְמִים תְּשַׁעַה = שְׁבַעִים וּשְׁנַיִם . — אִם לֹא תִשְׁלַם לִי כַּעַת כְּפָלִים אוֹ תִשְׁלַם לִי אַחֲרַי כֵּן שְׁבַע פַּעְמִים אוֹ . — לֹא אֲשַׁלֵּם מֵאוֹמָה, כִּי לֹרֶשׁ כְּמוֹנֵי אֵין כָּל .

פְּעִלִים

40. קל .

שָׁאוּל מָלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּרֵאשׁוֹנָה, אַחֲרָיו קָלָכוּ דָּוִד וּשְׁלֹמֹה . עַתְלִיָּה מָלַכָה שֵׁשׁ

שָׁנִים. — בני ישראל התאווננו באוני ה' לאמר: זכרנו את הדנה אשר אכלנו במצרים חנם. — את המכתב אשר פָּתַבְתָּ ואשר שָׁלַחְתָּ אלי תמול השנתי היום. — אחיותי! ארְנֵן עִמָּדָן מנגד ולא אִמְרֵנָה דבר בעת שְׁבָרָה הילדה את הַקְּלִי הוּא וְשִׁבְחָתָן את אשר אמרתי לכן. — אנחנו פתחנו את הדלת וְאַחִיכֶם סגרו אותה. — הַחֲתָמְתֶם את המכתב אשר כתבה אמכם? — אנחנו חתמנו אותו וְשָׁחַרְנוּ אותו על ידי הַבֵּי-דוֹאֵר.

41.

דוד הולך ודוד בא והארץ לעולם עומדת. — הארץ סובבת את השמש בשנה אחת והירח סובב את הארץ בחדש ימים. — הנשים שומרות את הבית ואת הילדים והאנשים הולכים לבקש טרף. — הזוכרת אֶתְךָ את אשר הגדתי לך? הזוכרים אתם את אשר לְמַדְתֶּם תמול? — מהיִפְּהָ שושנה צוֹמַחַת והבצלת פוֹרְחַת! — אחת בחיים הילדות פוֹרְחַת, שִׁמַּח בה בטרם הוֹדְלַת.

42.

פְּרוּכָה אַתְּ וברוך טַעֲמֶךָ, מתנתני שמורה לך למועד. הספרים שמורים לך מאז בואי. — הבית סְכוּר גם הכלים סְכוּרִים. — החלונות פתוחים והדלתים סגורות והצנצנת שבורה. — האשה הזאת גרושה מְאִישָׁהּ. — התִּלְהָ מְשׁוּוּהָ בשמן. — הנשים לכושות לְבָנִים והאנשים לכושים שהורים. דברי כתובים בחרטֵם אנוש והתנמים בטבעתי.

43.

האביב בא, הארץ תלבוש דשא, השדות יִעֲטֹפוּ בר, השושנים תִּצְמַחְנָה, אוני תִּשְׁמַעְנָה קול הזמיר, וילדינו יִרְקְדוּ כאילים על כרי דשא. — אל תאמר: מחר אלמד, מחר אעבד, מחר אֲשַׁמֵּר את מצות אבי, כי מי יודע מה ילד יום. — אל תבטחו בנדיבים ואל תִּפְחָדוּ מהם, בְּמַהוּ בְה' וְעִשׂוּ טוֹב. — שושנה כי תִּקְמַחַ תִּשְׁמַר מחוח, ואל תשכה כי לִפְתָּה הענג ירכיץ הָאֵבֶל. — לא רבים יחכמו לשמוע מוכר, יִרְדְּפוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וְיִהְיֶינָה. — רבים יצעקו מכאב לב על כי אכלה חוה מעץ הדעת, על כן לא יאכלו בני ישראל ממנו.

44.

שְׁמַעְנָה קולי, בנות בושחות, וְבוֹרְנָה אמרותי: אל לכן לְלַבֵּשׁ בנדי מכלול, אל לכן לְדַרֵּשׁ אַחֲרַי עדי עדיים, פן יפגש בֶּן הָעַיִן כשבוט עברתו. — בני! זְכַר ואל תשכח את אשר צויתוך ואז תצלח ושמהך כל הימים. — בתי! שְׁמַעֵי למוסרי נְתַבְתָּ אֹתוֹ על לזה לִבְךָ וְקִשְׁרָתְךָ אֹתוֹ על יְדֶךָ ואל תשכחי אותו כל ימי תְּנִיךְ. — בני! שְׁטֹרוּ את נְוָכְכֶם והרחצתם אותו וְקִטְרוּ, אך גם את נפשכם תשמרו לבל תִּנְאָל בדבר רע. — אחיותי! איה הָיִיתֶן בְּקִתְבֵי אִמָּנוּ מכתב לאבינו וְתִשְׁפָּחְנָה לַפֶּקֶד בשלומו, הלא הגיד לכן בטרם נסעו מפה לבל תשכחנה לכתב לו בכל עת, אך בטרם תכתבנה אליו אֲמֹרְנָה בלבבכן מה-לְקַתֵּב.

45.

הנה אני ואמכם נִקְנֹו מֵאֵד, לא יִדְעֵנִי יום מותנו, ואתם בני קְטָנֶתְכֶם מהיות לאנשים ויִנְרָתְכֶם מחמת המקרים הרבים, לכן אתה הבכור קְרָבָה אלי וְאַבְרַכְכָּה בטרם אֲלַכָּה ואינני; גם אֶסְפְּדִילִי את כל אֲחִיךָ וְעָרְבָה אותם לפני, ואנכי אשאלה מכם אשר תשמרון את מצותי, למען תדעוּן לִרְאֶה את ה' קְרָבָה את הטוב והישר וְלֵאמֹר אֵישׁ את אחיו, והייתם לְחִמְלָה בעיני ה' ואנשים. גם שְׁלָחָה לִי את אחי הצעיר וצויתני אותו לאמר: זְכַרְהָ לִבְנֵי את הטוב

אשר עשיתי עמך ושמרת להם את החסד אשר נמליתיך והיית להם לאב, ואם אולי חסאתי לך כשננה אָנָּא קְלָקָה וְשִׁקְחָה, כי איש אנכי ולא אֵל.

47. נפעל.

הפלשתים נלחמו בישראל. — ה' נלחם לישראל במצרים. — אחת נשבעתי ולא אָבֹב. — הִקַּת נִקְתָּכָה וְנִקְתָּמָה בטבעת המלך. — אחותי! מדוע שִׁכַּחְתָּ את השבועה אשר נִשְׁבַּעְתָּ לאביך? מדוע נִאֲלַמְתָּ ולא תענני דבר? — נכלמתי מלענותך. — התורה נכתבה בלשון עברית ובכתב עברי ובימי עזרא נחלף כְּתָב עברי בְּאֲשׁוּרֵי וּלְשׁוֹן עִבְרִית נִשְׂאָרָה כמקדם. — אחרי המבול נפרדו העמים ללשונותם. — למה נאמפתם פה כלכם? — אנהנו נִאֲסַפְנוּ לְשִׁמוּעַ דְּבִירָךְ. — מה נמלצו לְהִכְנֹנוּ אִמְרוּתִיךְ! — למה זה נכספת אל בית אביך? —

48.

הנני נשען בה' ואתם על מי נשענים? — הננו נשענים גם אנחנו בה' ובעזרו אנחנו נלחמים באויבינו. — פֶּלֶם נִרְדָּמִים ואין מקיץ. — הַיָּם נִאֲסָפִים הנה להקשיב דבר ה' מפִּיד. — רִחוּ וּנְפַעְקַת משמועה רעה. — הדלתות נפתחות והחלונות נסגרים. — נפשי נכספת אל בית הוֹרֵי לְהַנְפֹּשׂ שֵׁם מַעְבֻּדְתִּי. — הארץ נכנעת מפניו. —

49.

אל תלחם את להם רע עין ואל תלחם באויביך, כי ה' ילחם לך ואתה תִּחְרָשׁ. — אני אֶלְחֶם לך אך לא בך, ובל אֶלְחֶם בְּמַעֲשֵׂיךָ. — הבית יִשְׁכַּר והחומה תשבר. — אל תִּשְׁבַּע בשם ה' חנם. — אל תִּבְהַלּוּ מאורות השמים ומכל חויוֹן רוּחַ, כי יִבְהַלּוּ הכסילים מהמה והמושכילים יִבְנֹעוּ מפני ה' אשר עשה כל דבר לְמַעֲנֵהוּ. — אל תלך עם רשעים פֶּן תִּשְׁחַת וְתִשְׁמַד מעל הארץ. — דַּל גַּם מֵרַעְוָה וְיִכְרַד, יִלְחֶם לְכַדּוֹ עִם הַיְגֵי וְיִלְחֶם לַחַם עֵנִי.

50.

הִקְחָה הַמָּלֵט פֶּן תִּשְׁחַת. — אִם נִתְעַבְּתָּ באביך, הִקְנַע מפניו. — השמר לנפשך פֶּן תִּפְחַד מעל הארץ המובח. — הַפְּלֵם תִּפְלֵם מעשות רע, כי אז גם צִדְקוֹתֶיךָ לֹא תִזְכְּרָנָה. — הֶאֱסַפּוּ סוּחַר לְבֵית הַסֹּכֵר וְתִפְתְּכוּ בַסֹּפֵר לְאֶחָד אֶחָד. — בְּהַשְׁקֵף אִמְךָ בְּעַד חַלּוֹנָה וּבְהַשְׁקֵף לְרֹאוֹתֶיךָ נִשְׁעֵנָה עַל מַיְסָה וְהִנֵּה נִשְׁפָּר וּיִכּוֹא בַכֶּפֶה וְיִקְבָּה. — הוֹדֵר מַלְכָּת עִם רַעִים רַעִים פֶּן תִּלְכַּד בְּעוֹנִים.

51.

בני! כאשר נִפְרַחְתָּ סאתי נִשְׁבַּעְתָּ לִי לְכַתֹּב לִי כַפֶּעַם בַּפֶּעַם וּמְדוּעַ לֹא גִזַּחְתָּ וְנִאֲלַמְתָּ דוּמִיָּה? — אֵיךְ נִסְפַרְתָּ בַעַת הַגִּשְׁמִים? — בֵּיעַר הֵייתִי וְאֶסְתֵּר תַּחַת הַעֲצִים עַד וְעָבֹר הַגִּשְׁמִים. — שְׂאוּל שָׁמַע כִּי נִבְאָשׁ כּוֹ דוּד וַיֵּצֵא לְהִלָּחֵם נַגְדוֹ. — בַּעַת הַהוּיָא וּפְלִשְׁתִּים נִלְחָמִים בִּישְׂרָאֵל וְתִפְקַע הָאָרֶץ לְקוֹלָם וַיִּבְנֹעוּ הַפְּלִשְׁתִּים וּישְׂרָאֵל עָשָׂה חֵיל. — וַיְהִי הַיּוֹם וַתִּתַּע אַחֲרָי בֵּיעַר וְתַרְעֵב וַתִּפְתְּקֵנָה עֵינֵיהָ וְתָרָא עֵץ תַּאנָּה וַתֹּאכַל מִמֶּנָּה וַתִּשְׁבַּב וַתִּרְדָּם. — וַיְהִי בַכֶּקֶר וַיִּמְצְאוּהָ הַאֲכָרִים שֹׁכֶבֶת נִרְדָּמָה וַיַּעֲוֹרוּ אֹתָהּ וַיִּכְאוּהָ הַבֵּיתָה. — מַהֲזַעִימָה שְׁנַת הַיְלָדוֹת!

53. פעל.

מדוע לא בערְתָּ את הרע מביתך? אחיך דָּבָר עֲלִינוּ סָרָה, אִשְׁתְּךָ פְּחָשָׁה בַפְּנֵינוּ וְגַם אַתָּה שָׁמַתָּ אֶת דְּרֹכְךָ, לִכֵּן אַחַת דְּבַרְנִי, בַסּוּדְכֶם אֵל תְּבוֹא נַפְשֵׁנוּ; וְאַנְחֵנוּ כִּיֵּאָנוּ לְדַבֵּר

אליך משוב ועד רע, יען כי הרפת ונגפת אותנו, אך בקשת מאחי לסלוח לך והוא כפר לך, לכן גם אנכי אסלח לך. — אדני דבר אתי קשות ושלח אותי מביתו, ואמר לו: "לפנה גבלשת אותי מביתך ואנכי שרתתי אותך באמונה ולא שקרתתי באמונתי, ואם עתה מה בשננה, הלא מי יאמר וזיתי לבי שקרתתי מחמאתי?" — וגם אדני לא שחת את רחמיו וקפר על עוני ונפשי ברקה אותו על חסדו.

54.

אחותי משרתתי (1) את אמה ומדברת על לכה. — המכבד את הוריו, אחרים מושבחים ומכבדים אותו. — הנשים מדברות יחד וילדיהן מקפצים ומדלגים כאילים ובני צאן. — עובדי אלילים מונבחים ומקטורים לאליליהם, האנשים מלקטמים עצים והנשים מקערות אש. — האם מקבטת כגדי בניה ומטרת אתם מהלאה. — המבקר מבקש את מומי רעהו ומכסה את מומיו, מסלק את דברי המחבר ומחלל את כבודו הנם.

55.

איזהו מכבד? המכבד את האנשים. איזהו סלמד? הלומד מכל אדם. איזהו מפאר? המפאר את אחרים. הסלמד להועיל — מהלל. — מדוע זה בתנתך מנאלת כמיט וברפש? — נכבדות מדבר באחיך מהלל כפי כל וכחותך המתקטת והמהללת.

56.

אנכי אנדל אותך ואלמד אותך דעת וחכמה. — למה תחבל את מעשה ידך? — בתי! אם תכבדי את בעלך, גם הוא יכבד אותך. — אם תכבדנה את בעליכן גם הם יכבדו אתכן. — המלך שלח לקרוא לו ונכפר אותו טובות ונגבל אותו מעל כל השרים. — אם למה דעת הרבה ותלמד את אחרים, אז רבים יכבדו אותך. — אם תלך בדרך הישר או תשמוח ותשפח את הורייך. — אל תכחש ואל תסאן להודות על האמת. — אל תבחושנה ואל תמאנה להודות על האמת. — אל תפנקנה את בניכן בנעוריהם ואל תלמדנה אותם לשחת את דרכם.

57.

בדברכן אל תדברנה עולה, בכבדכן את אבותיכן גם בניכן יכבדו אתכן, בלמדכן את אחרים, גם אתן תלמדנה להיטיב. — עת לבקש ועת לאפד, עת לפנר ועת לבנוס, עת לברה ועת לקלל, עת ללמד ועת ללמד, עת לבחם ועת לשחת. — בקשי אמת בקשי ענוה, שמחי ושמחי את אחרים. — למדי ולמדי את אחרים. — הללי נפשי את ה'!

58.

מי נבל אותך ואלה הבנים מי נבל? — מי שפר לשפי קשת ואלה הדלתות מי שפר? — מי דבר עליך סרה ואלה הדברים מי דבר? — מי בבס את לבושך? — למה עפרת בעפר ועוד צדקת נפשך. בילדך את הרעיונים אשר יקננו בלב תלמידייך לא תסח כל שרוע וכל קלוט, בער אותם כאש הבקרת ודשנת את מוצח לבכם וקטרה.

59. פעל.

אנדע, אשלים, בקשת, ברכת, נרשנו, ישושי, יטרף, ירנן, ירצחו, ישלחו; רדה, קבד, למד, פקדה, ספרים, לקמות, רחמתי, שפכתי, שפכתי, הקפר, תכבדנה.

(1) משרת (מ"ו 6 פ"י) (נוספות אל 7 § גם אל לוח השמות הערה 7 למטה).

60.

מעת אשר אָסַר בעל האשה הזאת וְשָׁלַח ביד פשעו אל ארץ נורה תִּרְצָבוֹתָיו עוד לא פָּתְחוּ ומוסרותיו עוד לא גָּדְעוּ, והאשה לא רָחַמָה ולא פָּקְדָה מאיש, בגדיה לא כָּבְסוּ וּפְנֵיהָ לא רָחַצוּ כמים, גם בתה אשר יָרְדָה לה לא נודע אֵינָה, אם סָרָף טָרְפָה או נָנַב נִנְבָה או שָׁבְעָה בנדה; גם ביתה נָמַן ושעריו שָׁרְפוּ ויולשבו גָּרְשׁוּ ועציו פָּרְתוּ וְשָׁרְשׁוּ ולא נודע מקומם.

61.

עוד מאז נִבְאָו הנביאים על צִיּוֹן מכלול יופי, כי תִּחַרְב, חומותיה תִּנְתַּצֶּנָה וכריתו שַׁעֲרֶיהָ וְגָדְעוּ ובית אלהים וְשָׁרַף באש, מי ישועתה יִהְיֶה ועצי תקותה יִכְרְתוּ ונועם לְשָׁרֵשׁ וכניה ינלו כעמים ולא יִרְחֲמוּ; אך גם למחריביה לְשָׁלֵם כרעתם, ויבוא יום וצִיּוֹן עוד הפעם תִּבְנֶה וכניה יִקְבְּצוּ אליה, ויִכְרְבוּ ויִהְלְלוּ בפי כל.

63. הפעול.

ה' הִגְדִּיל את הסדו עמדי והצליח את דרכי, לכן גם אנכי אֶקְדִּישׁ לוֹ את כל עתותי. — בני! הן לא הקשבת לדברי הַשְּׁמֵטָה את דרכיך, וגם אנכי אֶסְתִּיר פני ממך וְהִזְמַן ויכבד אֶכְפֹּף עליך. — ידידי! למה לא השכמת בבקר ולא השלמת את חק למודיך ובוזה הרגזת את מורך וגם הוא הרשיע אותך כי הִסְפַּלְתָּ עָשׂוֹ, ובעבור זאת השפיל אותך לְשֶׁבֶת מִשָּׂאֵר התלמידים.

64.

מי משליך קִרְחוֹ כפתים? מי מַמְטִיר עלי ארץ? מי מַצְמִיחַ חציר לכהמה? מי סְמֹלֵךְ מלכום? ומי מַרְעִישׁ ממלכות? מי מְשַׁרֵּשׁ יעקב הדל? — הלא ה' הוא הַמְּשַׁפִּיל אֶף מַגְבִּיהַ. — אחותי מבטחות אותי להיטיב לך. — עד כמה אני מְשִׁבֵּעַ אותך להקשיב לדברי וְאֵת אֵינֶךָ מִקְשַׁבְתָּ ואינך משגחת על עֲנִינְךָ לטוב לך. — אֶפְדָּה מְבַדְּלַת בִּינְךָ ובין אֶחָיִךָ וּמְבַדְּלַת לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ וְאוֹתָךָ מִשְׁפַּלַת לַאֲרֶץ, עֵקֶב אֲשֶׁר אֵינְךָ מִשְׁפַּלְתָּ עַל דְּרָכֶיךָ ואינך מְשַׁלֵּטת אֶתְמֶךָ אחרי גִּנְךָ.

65.

ידידי! מתי תשלים את מלאכתך ומתי תִּשְׁלַמְנָה אחותיך את מלאכתך? — אני אֲשַׁלֵּם בעוד שְׁבוּעַ וְהִנֵּה תִשְׁלַמְנָה בעוד שְׁבוּעִים. — הַאֲנִי קָלִי, בְּנוֹתִי! אל תִּבְלַמְנָה אִישׁ הַבֵּא אל ביתי ואל תִּסְתַּרְנָה פניכן מעני ואכיון; אל תִּרְשַׁעְנָה אִישׁ ואל תִּצְדַּקְנָה אִישׁ בטרם תִּשְׁמַעְנָה את דברי ריבו והבדלתן היטב בין צדיק לרשע, בין טוב לרע. — אחי! למה תִּדְרִיבֵנִי אֶתִּי אִישׁ אֲשֶׁר לֹא עָשָׂה לְךָ רַע? — אחותי! אל תִּבְדְּנָה עֵלְכֶן על החרים למשמעתכן, אל תִּרְסַבְנָה עליהם כיכן ואל תִּכְבַּעְנָה אותם חנם. — בתי! אל תִּרְגִּזִי ואל תִּכְעִסִי אותי בַּמְעֻשִׁיךָ, אל תִּגְבִּיהִי את הַשֹּׁפֵף וְאֵל תִּשְׁפִּילִי את הַנְּכוּחַ, אל תִּסְגְּרִי עֵבֶד אל אֲדָנָי ואל תִּשְׁלִיכִי את הַטּוֹב אֶחָיִי גִנְךָ וְתַצְלִיחִי כַּמְעֻשִׁיךָ וְהִי יְהִי עִמְךָ.

66.

אחי! הַשְׁקִיפוּ על בניכם בעין פְּקוּחָה, הדריבו אותם כַּמְעַנְלֵי צַדֵּק לְהַשְׁכִּיל לְהִיטִיב, הַשְׁמִירוּ כל קוֹץ מִכָּרֶם לָבֶם, תִּכְעִירוּ בְּקִרְבָּם אֵשׁ תִּשְׁוֶקָה לְחֹכְמָה, לְפָדוּ אותם לְהַקְשִׁיב לְחֹרִים וּמֹרִים, לְהַשְׁלִיךְ אֶחָיִי גַם כֹּל רַע, הַפְּקִירוּ עליהם מֹרִים יִשְׂרָיִם וְהַשְׁרִישׁוּ בְּקִרְבָּם זֶרַע אִמַת וְצַדֵּק וְאֵז וְצִלְחוֹ וְיִמְצָאוּ חֵן בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם.

67. הפעול.

אחי! הַשְׁפֵּר הַשְׁכַּרְתִּי עַל אֲסוּנְךָ כִּי נָדוּל, חֵן תִּשְׁלַכְתָּ עַל אֲרֶץ נְכָרִיָה וְהַפְּקַדְתָּ כִּידִי

זרים, ומאריך מולדתך הנתקת ובמלח התצלחה לא המלחת ובאשר לא החתלת, הודיעני נא על מה אדני מחיתך הטבעו? ואם שכניך השלמו לך ולא הכלמת מהם?

68.

בתי! אם רגליך תנתקנה מן העיר אל הכפר, אף וביתך תשלוכו עלי מאין מוצא למחיתך. הילך ופקד בידי זרים ושמך תשבר מכלי מזון, תקותך כליל תקטר על מזבת תהלו ואת הכלמי מתולתך הנכזבה ואויבי פה לא ישלמו אתך, לכן הפגדי ושבי במקומך.

69. התפעל.

האשה הואת התעצבה אל לבה על דבר בנה, כי לא השתפר מדבת רבים. הן התגנב ממנה והתחבר עם טרעים והסתתר עמם והתמכר לעשות הרע בעיני אלהים ואדם. לשוא התקדש הבן והצטדק לפני אמו והתכרך בלכבו שלום יהיה לו מחמאותיו לא הפגה ומעשיו הרעים לא התכפרו, לכן מרה תהי אחריתו.

70.

האנשים האלה מתהפשים ומתקדשים ומפגרים לעיני השמש ומתחננים בנשיאי הארץ ומתנבלים לעור עיני האנשים ומתגדלים על אחיהם הישרים, ובסתר מתמכרים לעשות כל תועבה ומתקשרים על ה' ועל משיחו; אך השמים יגלו עונם וחרפתם לא תקפה. — יש מתכבד והסר לחם, מתעשר ואין כל, מצטדק ולבו מלא רע. — יש משתפר אל צרור נקיב, מתהם והסר לב.

71.

ידידי! מדוע מכשרך תתעלם ותסתתר ממנו? הן אחיך ירד יום יום פלאים ויתמכר אל ריש ועני וארה תקפץ ירך ממנו! — למה יתחנן איך לשוא? ולמה תתנפר אליו? ומה תעשה אם ותפלל לאלהים ויפקד עליך עונך? לשוא תתפאר, כי חונן דלים אתה, לשוא הצטדק, כי אחיך חטא לך ויתקשר עליך, הן עליך להפגה לפני אלהים ואנשים ולהראות כי לבך יתגבר על כל קנאה ושנאה ולא תשמע לקול מתלחשים המפגרים מדון בין איש לאחיו ולהשתמר מפני רעיהם בלשונם בכתר, ולראות ככל התלקח אש השנאה עד מאד, לב הפגה לאחיו אשר יתחנן ויתרפס לפניך והפגהו.

72.

התקדשו והפגרו מעונותיכם והתפללו אל ה' כלב תמים, אז ייטב לכם. — התאספו וכוואו אלי וצלבדכם להתחזק נגד אויביכם. — בתי! התבשרי כי מחר יבוא אחיך להתחנן אליך ולבקש ממך סליחה ואת השתמרי מדבר אתו קשות ומסתתר מפניו, כי אחיך הוא. — התקבצו ליום מחר כי חג הוא לנו.

73.

אל תתחכם לפני חכמים ואל תתהדר לפני גדולים ואל תתגדל לפני מבינים, פן תהי לבח. — אל תמאוו, הכוננו והתקדשם ליום החג כי בא. — אחר מלחמת צרפת ואשכנז התפקדו שתי המחנות וימצאו כי רבים נפלו במלחמה ההיא מזה ומזה, קרוביהם התאבלו עליהם וארץ צרפת אבלה נבלה כלה, כי דמים בדמים נגעו. — הקולך זה בני מדבר מן ההדר הפנימי? — הלא אמרתי לך אל תתגדל לפני קשה לב ואל תתחנן אליו, כי שומע אין לך.

74. על כל הבנינים .

רע וזר נורל הזקן . מעמים הם סכבדיו ורבים בוויז ואין אוהב אותו . גם שִׁמְרֵי בִּיתוֹ
 קָעוּ , אֲנָשֵׁי חֵילוֹ יִתְעַזְּרוּ , הָרָאוֹת בְּאַרְבוֹת הַשָּׁכוֹ , הַמַּחְנוֹת מְעַטוּ , הַדְּלִיתִים בְּשׁוֹק סָגְרוּ ,
 הַדְּשׁוּיִם בְּמִלּוֹ . הַמּוֹת יִשְׁלַח אֵלָיו יוֹם יוֹם אֶת צִירָיו , תְּלִי וּמְדוּה , לְבִשֵׁר אוֹתוֹ , כִּי קִרֵּב
 קָצוֹ , בֵּא יוֹמוֹ . אוֹלָם אִם מְעַמּוֹ קָנ עוֹד מְעַמּוֹ עַמְד בּוֹ , אִם אוֹר חֵייוֹ בָּקָה , אוֹר שִׁכְלוֹ עוֹד
 יִתַּל חוֹק מְקַדֵּם , לִכֵּן אֶל תִּלְעַג לֹאקֵן , כִּי תִזְקֵן גַּם אֶתָּה , אֵל תִּרְמַק מִמֶּנּוּ , כִּי בִישׁוּשִׁים
 חִבְמָה וּבְעַל הַנְּסִיּוֹן יִאֲלַפֵּךְ בִּינָה .

75. ג"ב על הקודם .

לְשִׁקֵּר אֵין רְגִלִים , אֵךְ יֵשׁ לוֹ כְּנָפִים , לְעוֹף בּוֹמֵן מְצַעֵר רַחְבֵי אֶרֶץ וּבְשׁוֹפֵר נְדוּל
 יִתְקַע וְאִהְרִיו כָּל אָדָם וְיִשְׁפֵּךְ , וְלֹאמַת יֵשׁ רְגִלִים , אֵךְ לֹאֵם תֵּלֵךְ בְּעַצְלָתִים וּבְקוֹל דְּמַמָּה
 דְּקָה תִּדְבֵר אֵל מְתֵי מְעַט הַדְּבָקִים בָּה . אֵךְ לְכָל עַת , יִבּוֹא יוֹם וּכְנָפֵי הַשִּׁקֵּר תִּתְקַצְצְנָה וְרַגְלֵי
 הָאִמַּת לְעַד תִּשְׁמָדְנָה .

77. חסרים .

הַמְּתַנָּה אֲשֶׁר נִתְתַּם לִי מוֹבָה הִיא , אֵךְ זֹאת אֲשֶׁר נִתְתִּי לָכֶם מוֹבָה הִיא מִמֶּנָּה . —
 צַד לִי עֲלִיבֵן אַחִיוֹתִי , הַגֵּד הַגֵּד לִי , כִּי נִמְתַּן בִּיד שְׁנוֹאֵי נִפְשָׁכֵן וְיִנְהַנּוּ אֶתְכֵן בְּשִׁבּוֹת וְיִנְצְלוּ
 אֶת עֲדִיבְכֵן מְעַלִּיבְכֵן , ה' נִצִּיל אֶתְכֵן מִיָּדָם ! — בְּתִי ! לְמָה לְקַחְתָּ אֶת סִפְרֵי וְאִנְכִי לֹא יִדְעֵתִי ? —
 מִי הַגִּיד לָךְ זֹאת ? — אִמֶּךְ הַגִּידָה לִי זֹאת וְתִצְוֵנִי לְבִלְתִּי גַּעַת כֵּךְ לְרַעָה . — הַבִּיטָה נָא מָה
 נִטְעַתִּי פֹה ? — לְמָה בָּרַבְתָּ אֶת הָאִישׁ הַזֶּה בְּרִית וְלְמָה נִטְשַׁת אֶת נַעַךְ הַיּוֹשֵׁב לְכַמְחָ אֶתְךָ ?

78.

אַחִיוֹתִי ! אֶתְּ תִּהְיֶנּוּ לִי סִפְרָךְ וְאִנִּי אֶמְנֵן לָךְ אֶת סִפְרֵי . אֶתְּ תִּקְחֵי מִמֶּנִּי הַפְּצִים וְאִנִּי
 אֶקַּח מִמֶּךְ שְׁעִשׁוּעִים . — הַנְּשִׁים נוֹתְנוֹת יָקָר לְבַעֲלֵיהֶן וְהֵם נוֹתְנִים יָקָר לְנִשְׁוִים . — הָאֲנָשִׁים
 לְקַחְוִים נְשִׁים וְהֵנָּה לְקַחְוֹת לְאֲנָשִׁים . — בְּנִי ! תְּנוּ כְבוֹד לְדוֹרְשֵׁי חִבְמָה וְאֵל תִּפְלְשׁוּ אוֹתָם
 בְּצַרְתָּם . — מוֹב מֵת סִפְרֵי לָךְ מֵתָה אוֹתוֹ לְאִישׁ אַחֵר . — אֵל תִּתְּנָה זֹאת לְאַחִיוֹתֵיכֵן פֶּן
 תִּתְּנָה אֶת כָּל אֲשֶׁר לָכֵן .

79.

מִי הַיּוֹדֵעַ לְפַתֵּר אֶת הַזִּידוּה אֲשֶׁר תִּדְתִּי וְיִשׁ אֵלֵי וְיִתִּיצֵב לִפְנֵי וְיַגִּיד אוֹתָה לִי וְאִנִּי
 אֶתֵּן לוֹ מִנָּה אַחַת אִפִּים . — נִפְתַּת תִּמְפְּנָה שְׁפַתוֹתֶיךָ , אֵךְ אֵל תִּפְּלִי דְבַר מִכָּל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ . —
 בְּתִי ! קְחִי רְחִים וְיִטְחֵנִי קִמַּת לְתַת לְאֲנָשִׁים הָאֵלֵה אֶכָּל , גַּם קְחִי הַסֶּרֶק וְיִצְקִי אֵל הַקַּעְרָה וְיִבְצִינִי
 אֶת הַמֵּאֵכֵל לְפָנֵיהֶם , אֵךְ אֵל תִּתְּנִי מִלַּח הַרְבֵּה בְּתוֹכִי , פֶּן תִּשְׁחִיתִי אֶת הַמִּזוּן . — לְמָה
 נִצְבַּרְתָּ לְשַׁמֵּן לִי וְלְמָה הַתְּנַכַּרְתָּ אֵלַי ? הַבּוּה תִּשְׁוִי אֶת חֲפְצֶךָ ? הֲלֹא אֲנִי אֲנִיִּים אוֹר עַל דְּרִיכֶךָ
 וְיִדְעוּ הַכָּל אֶת רַעְתְּךָ כִּי רַבָּה הִיא .

80. פ"י .

אֵנָּה הִלְכוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ פֹה וְאֵן הִלְכְּתָּ ? — תִּמּוֹל הִלְכְּנוּ לְבֵית הַסֶּפֶר וְשֵׁם יִשְׁכְּנוּ
 כַּחֲצֵי הַיּוֹם , וְהַיּוֹם גַּלְךָ עוֹד הַפַּעַם וְנִשְׁבַּב שֵׁם כָּל הַיּוֹם . — מַה־יַּעֲצֶמְתָּ וְאֵת מִי נּוֹעֲצָתָּ דְבַר
 הַזֶּה ? — נּוֹאֲלָתָּ כִּי נּוֹעֲצַת אֶת אִישׁ אֲשֶׁר לֹא יוֹבֵל לְדַעַת זֹאת . — אֵי־עֵץ אוֹתְךָ לְהוֹעֵץ אֶת אִישׁ
 הַיּוֹדֵעַ הֵיטֵב אֶת הַדְּבַר הַזֶּה . — תִּיבְעַתָּ בְּתִי ! מִי הוֹלִיךְ אוֹתְךָ שְׂמָה וְמִי הוֹשִׁיעַ אוֹתְךָ
 בְּצַר לָךְ ? הַיִּדְעַתֶּם מִי הוֹלִיד אֲנִלִּי מֵל וְמִי הוֹרִיד מִטַּר אֲרֻצָּה ? מִי הוֹלִיד וְמִי יִלְדָה אֶת מִשָּׁה

הבינו צמי היניקה אותו? הנה אם נדע. — מי אלה הילדים אשר ילדו לך פה? — האם ימים רבים נושבתם בארץ ההיא ומתי יבנתם הנה?

81.

נפשך יודעת, כי רק למענך נותרתי פה, ומדוע תיעץ אותי ללכת מפה, ומי יושיע אותך בלעדי? — יודע אנכי, כי טוב אתה לי מאד וכי תחפץ להיטיב עמדי, אך למה זה תיגע לחנם והושע לא תושיע אותי? — אשקה לי פה עד יבשת המים מעל הארץ ואחר אלקה באשר אלך. — אל תנאל ללכת אחרי עצת כסילים, פן הנרש מהר ואין מושיע לך. — אל לך לישון, אל לך ללכת במל, גם אל תזקף לעשות כמעשיך, פן יוכיחו אותך על מעשיך הרעים. — בשבתך ובלכתך בדרך נזור תזכר את הדברים האלה.

82.

אנכי היטב איטיב עמך, אם תלך עמדי, אך אל ידע לאיש את אשר הנדתי לך. — אם בה' תשעע ויטיב לך כל הימים. — נשה הנה ושקה פה עמנו והודעתי אותך דבר אשר ייטב לך. — יפור יפר אותי יה, ולכן אל תפטר אותי אמה. — ברדת רעי אל האניה ובשבתו אצלי על המסקה ירדו עיניו דמעות ולכו בו נשבר על רתקו מאהוכי נפשו היקרים. — לשוא יספתי לו נחומים, כי מהר יוסף לראותם, והוא לא נהם. — לשוא התנבחתי עמו והוא לא נזכה. — תיקר נא נפשי בעיניך והזכר רגלך מכות רעים רעים, פן תנקש ברשתם.

83. עיו ועיו.

מי כל בשליש קליעפר הארץ? מי שם פה לאדם? מי שאת במוחות הכמה? ומי כונן את כל התבל? — מי הדיח למרעיו ביום התנתו? ומי הציקה לו להגיד לה את ההידה? מי הטיחה את סיכרא שר צבא יבין בעת סר אליה האלהה? — האם בנת לדברי נשמת אותם אל לבך? — למה לא השיבות לי את ספרי למועד אשר שמת לי? — גם אחותך לא שקה מדרכה ולא השיקה לי את הבגדים אשר לקחה ממני. — במי שקה מבטחך, כי סרת ממני? אנכי פוננתי לך את כל צנךך ואתה שכת מאחרי ללכת אחרי שרירות לבך. — קצתי בהוי לראות, כי כלכם קמתם נגדי והריתקתם כלי ועמכם להכחידני מן הארץ ולא בשתם להגיד זאת כמו פים.

84.

רבים הם המתים בשלבע מאשר מתים בקרב. — רבים הם הנעים והגדים בקרב מצוק העתים ואין נושים על לבו ללמוד מלאכה ופתיחה את געליה. — הנשים האלה מריבות עם האנשים האלה ומציקות להם והאנשים משיבים להן את גמולן בראשן. — מהי שם האשה אשר נדה אתך בבית הזה? — מי הנה הנשים המאירות את תאך? — החיות רצות ושבות ביער והנוכלים רצים ושבים בעיר.

85.

אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו. — שוכנה אלי ואשובה אליה. — אל תלון על רעך אם לא נמלך טוב ואל תריב עמו אם לא בדעתך דעתו. — אל תרם את ירך עליו, פן יקומו אחרים עליך. — אל תבולש מדבר אמת. — הנשים תרמנה את קולן בדבן. — אל תרוץ מן תפשל. אל תדבר מהר פן לא יבינו למליך. — אל תבע לאויבך

ואל תריע בגפלו פון פרע זאת בעיני ה'. — הפני לקראת אלהיך, בתי, וקומי בבקר השכם וכהצי והתפללי לו, אחרי כן שומי לבך אל עקקוד.

86.

ויהי היום וישב אחיך מדרכו יסר אלי ויגה אצלי וילן כביתי. ויהי ממחרת והעירותי אותו בבקר השכם כאשר צנינו וירב כי על אשר השפתי אותו משנתו הנעימה ויעד כי לבלתי העיר אותו עוד. אחרי כן הקיץ ויקם ממשכבו ויסר את מכסה ארנו ויקח משם את בנדיו ויגה אצלי את הארנו וישב לי את אשר השאלתי לו וישב לדרכו. לשוא העידתי בו לבלתי זכת בעת סער וגשם, כי התענתו הדרכים, והוא לא הקשיב לדברי נישם אל היער פניו ויאמר: יחילון רכי הלכב, ואנכי אץ לדרכי.

87. כפולים.

ידידי! זה לא כביר החלות להראות לי את אהבתך, ברך עמי ברית רעים, זמותי כי לעולם כן תהי, ועתה פתאם נקלתי בעיניך וחללת את בריתך והסבות את פניך ממני. האם כה פדות לי כפעלתי? על זאת נפשי תשמוחה ולכי סתרת. — הנהרות נמשו, קרח זכפור נתמו והאביב הקל להופיע עלי ארץ. האח! זמותי ראיתי אור! — אלכה נא לראות בשלום אחי וזמותי את אשר אהן ונלתי את חרפת רעב מעליהם וספתי עליהם ונקלתי את שמי על לוח לבם. — אויבינו התנפלו על עירנו וקתנו אותה והשמו את בתיה וקנאו אותם והתעללו ביושביה, וכאשר התמו את מעשיהם הלכו להם כאשר באו.

88.

לפנים חשבו, כי הארץ עומדת והשמש סובב אותה, ועתה נוכחו לדעת כי השמש דקם והארץ וכל כוכבי לכת סובבים אותה, והלכנה סובבת את הארץ. — יש כוכבים אשר לכת הרבה סובבות אותם. — האמת ברורה כחמה והזנות לאדם דעת ותבונה. — הנשים האלה חוגגות ושמות מרוב טובה ואלה נפשותיהן נמוגות ברעב. גם האנשים, אלה מהללים ואלה מקללים, אלה מרננים ומכרפרים ואלה מקוננים ומשתקשקים. — בפארה אתם גארים ואינכם שמים על לככם. — בני הדור הישן מתאוננים על בני הדור החדש ואלה מתאוננים על בני הדור הישן.

89.

הקיץ עבר, בכרמים עוד לא ירן וביקבים עוד לא ירצע, הארץ תשם, השדות יפקו, העצים ישחו, השלג יסך על פני האדמה, הצפרים תעופינה הלאה והטבע יקונן על הדרו כי גלה ממנו. עוד מעט וגם הסתו יסב ללכת פשא, השמש תחל להתד ער הארץ בענה, השלג ימס, הקרח יתפרפר, פני האדמה יתחדשו, הצפרים תשקנה תרנגה, האכרים יגילו, הכורמים יריעו וכל הברואה תהלל את הגולל חשך מפני אור. — בן כסיל יסר את היו תורו ויגל עליהם חרפה וכו. — הזקן יתכסה בכנדים ולא יתם לו ולנער יתם גם כי ערום ילך. — הכסיל ימשש בצהרים ולתכם גם הלילה קהל. — אזני תצלנה (או תצלנה) לשמוע: סתי תהלינה שנות טובה ותתמנה שנות רעה, סתי רשעים בהשך ידמו וצדיקים ירנו מסוב? — הקנאה תסכך עם בעם ואיש ברעהו, אולם מאור הצדק תמס הקנאה ותקל השנאה ואיש עם רעהו יתפס.

בני! התאששו ונקו נזר האולת, הברו וסלו מסלה לחכמה, סלסלו אותה והתפוו עמה. הפרו בריתכם את הבלי שוא ואל תחתו מהם, כי נחתו הכסילים מהמה. דמו לה' והוא יסך בעדכם. — בנותי. אל תצרינה את אויביכן, הן תחנינה אותם, כי תחננו לכן, השמרינה לבלתי הרע לאיש ולבלתי תהל את דרכן ולבלתי תתעלל באיש, למען יתקלו אתכן כל רואיכן ותקצאנה הן בעיני אלהים ואדם.

91. ליה.

ירדיו! הנד נא קה עול מצאת בי או קה תקאתי לך, כי נתפאת והסתרת פניך ממני ולא תענני, ואנכי קראתי לך זה שבע. האם קנאה מצאה קן בלבך, כי כה תקנאת אותי לבלתי מלאת את שאלתי הקמנה? — צמאה נפשי לתשובתך ולמה מלאת את רחמיך ממני? — אחי! למה שנאתם אותי ולא רפאתם את שברי בהיות דאל ידכם? ואיך לא יראתם את ה' והתעלמתם מבשרכם? הלא אל אחד ברא אותנו, מרחם אחד יצאנו, ולמה תחקתם ממני? —

92.

החיות צמאות לדם אדם והאדם צמא לדם רעהו. — הרשעים שונאים את הצדיקים והצדיקים שונאים את הרשע ולא את הרשע, את הרע ולא את הרע, את התקאים ולא את התקאים. — התארות מלאות מים, והיערים מלאים עצים והנשים מלאות דברים. — העניים מקנאים בעשירים ואלה מקנאים זה בזה. — האדם נכרא לעמל והעמל — להכריא את האדם ולתמציא לו אכל. — הצבועים שונאים מה' ומאנשים. — אנהנו קרואים אל המשתה גם נשינו קרואות, אך בנינו אינם קרואים.

93.

כבית נקבא מגשם ומקור, בעיר נחבא מטורפי טרף, ואיה נחבא מהמות? — יש מוצא לכסף ולזהב והחכמה מאין תמציא? — הרופא ירפא את החולה ומי ירפא את הכסיל? — כי יקמא איש לאיש ופללו אלהים, ואם לנפשו יקמא מי יפלל לו? — אל תשנא את אחיך בלבבך ואל תתפא עליו דברים ואל תגמא אותו מררות פן תשנא. — נפש כי יטמא ורחק את בשרו וטהר, ואם יטמא את שפתיו לכטא בהן את אשר לא יבטא, במה יטמא אותן וטהרו? —

94.

נקל לתמציא תרופה לכל מכה ואיה ימצא מזור למכת הלשון? — שבה פה עד מלאת השנה ועד קראת לך. — ביום ברא אלהים את כל היקום ויאמר לאדם הן בראתי מוב ורע, בחר במוב ושנא את הרע. — מלאנה שבוע זה נאמלא את שאלתכן. — רפאי את כיסי הנקוב וארפא את מהסונך. — נבא מהדתתי אחרית כל אלה נאמנא כי נבוא אתה.

95. ליה.

מי הגלה את ישראל אשונה ומי הגלה את יהודה בקלה? — מתי גלתה יהודה ומתי גלו ישראל מעל אדמתם? — מרדכי הגלה מירושלים עם הגולה אשר הגלתה עם יכניה

מלך יהודה. — מי קשקה את משה מן היאר. — מי נקה והעלה את ישראל מצרים? —
 יד מי בנתה את הבית הראשון ואת השני? — יד מי עשתה את כל התבל ומלואה? —
 ביד מי נכנתה עיר רומא? — מי העלתה את המרגלים הנגה? — מי השתחוקה לפני דוד
 בלכתו לנקום בנבל הכרמלי? — מי השקתה חלב את סיסרא שר צבא יבין מלך כנען?

96.

הן הליתי זה שבועים ואתה לא הית אצלי לבקרני וגם לא ענית על מכתבי, האם
 עוד לא קחית את פשעי נגדך? ואני דמיתי, כי מי אהבתנו קונו מעל לוח לכך גם זכר
 חטאתי וקפית את עוני. אכן ענית הרבה מאד, כי גלית את סודך לאשתי והיא גלתה אותו
 לדעותה; אך לכל עת, עת לסלוח ולכפות פשע. — את מי פגעתם ולמי השתחיתם בעת
 עלייתם הקכה? — מי נרצה אליכם והרצה אתכם את ביתו?

97.

עיני רואות ובלות על בתי, כי בכה וקפאת (ומאנה) להנחם על בעל נעוריה, כי
 גלה כמנה. — רבים המה הנגלים בעת ועקבותיהם מקסים ובלתי נודעים. — שם יושבות
 נשים בלות יהוד ומזות צמר ופשתים, בידהן עושות ובשפתיהן מכוות את רעותיהן ומגלות
 את סודן, וכה מגלות את עתותיהן. — השקר קונו והאמת נקזה לכן טוב לחשות. — יש
 מן השעה כי אין מענה ויש מן השעה כי עת להשות. — הרצה את איך אנשים עולים ויורדים,
 צומחים וקלים כשיה השדה?

98.

אל תעשה דבר טרם אצנה אותך, אל תשתחנה לאלהי כסף והוב ואל תפן אל
 הבלי שוא, כי כל שנה במ לא יתקם. — אל תשח הרבה, פן תשח ותתערה ונגזית
 בעיני רואיך. — אל ירקה בעיניך אלף אוהבים ואל תקנה שונא אחד, כי ירע לך
 מאיף. — אל תגלה סוד רעך כריבך עמו, פן יחרה אפו בך ולא יבסה גם את פשעיך
 ויגלה רעתך בקהל, ומי יאמר נפיתי לבי נפיתי מפשע רב? — מי גבר יחיה ולא יראה
 עמל וצרה בחייו? ואיה איש צולה אשר לא ישמה לפעמים מכוס התרעלה? אך גם
 המוכות גם הרעות לא תעמדה, כי תשתחנה לימים ולרגעים, לכן בעת טובה אל תרפה
 קדאון לבאות ובעת רעה קנה לטוב.

99.

בחרות אפך ברעך, פשעונו לך רעה, אל תכל כל חמתך בו, הרף מאף ונזכר חמה.
 אל עיני ויראה את ענתו ויורה עלי פשעיו והפך לך לאוהב. — בעשותך רעה אל תכס
 אותה, הורה על פשעך ויכפר לך. — שמה ביום חיים מכאר דעת פריה והשקה גם את
 אחרים ממנה. — פקנות לך רע, הרב לנפשות אותו לכל תשנה, אך אם אחת בחרת בו,
 אל תפר בו, ממה את פשעיו נגדך וסרצה לו, כי לבך נאמן אתו. — הנשים! נקיינה
 את בנינן בדרך הישר ונקיינה את אונם למוסר ולפדנה אותם לבלתי תקשות את ערפם
 ולבלתי יפת לבם ללכת אחרי שרירות לבם הרע, והיה אם יגדלו ותקוניה עיניכן כטוב
 להם וישמח לבכן.

מהדפרי, כי תשפת לרי ותנהל בי ופצעים. — גל עינד על דרכך וגל מעליך חרפה נכוז. — פת את רעדך לקפחני אל אחת הפקנות לאכל פת-לחם, כי פס כספי ורק פס פסים נשאר לי מכל רכושי. — אם נל אתה, נל עינד למרום, ואל תפשוך נל שפתנד ננד בוריאנד. — שמה בתנה ואל תדאג להנה כי תבוא.

101. היה .

איה היותם בבקשי אתכם ואנה תקיו מחר? — אנה היו אחיותיכן היום בבקר ואנה תקוניה לעת ערב? — האדם היה והנה והאלהים היה הנה ויהיה. — ה' יהי עמכם והיותם מאשרים בארץ. — אנכי הייתי תמיד אוהבכם ואתם היותם לי לאויבים. — להאשה הזאת תקנה בת יחידה נתתי לה לשפעה לעת זקנתה, ועתה היתה לאיש ותנשא לו ותשאך האם נלמדה ועוובה. — בנעורי הייתי תמיד כריא אולם ועתה נהייתי ונהליתי זה ימים רבים, וה' יודע מהייתי אחריתי, הנהינה עוד עצמותי היבשות? — הגידה נא, הנהינה כדבר הזה, הנהינה כמנפה הזאת? — אשה תקנה בעיר הזאת ושמה אכניל ויהי לה הון רב ותגדל מאד, ועתה אין לה כל, כי אגדה רכושה בענין רע. — בתי! את הני לאלפי רכבה וה' יהי עמך ככל אשר תפני.

102. מרכבים.

בני! אם פתנו אותך בעים בעים אל תאכה לנמות מדרך הישר, פן תפיה מהדרך אשר הוריתי אותך ונהביאת עליך רעה, אשר לא תוכל נשוא, וגם אם תנה אחרי בן על פשענד לא תנקה, כי נד אותך לבך על מעשיך ונראת מקול עלה נדף. — אל תור בי חצי ועמד ואל סך אותי בשוט לשונך, פן תהטיא את המטרה. הורה אותי את הדרך הטוב ונמנה אותי במעגל ישר ולא אט סמנו ימין ושמאל. — אם הטא לך בנד וינה אותך במעשיו ולכו נד אותו על עשותו זאת ויאכה לשוב אליך, אל תניא אותו, כי פעמים רבות הניאת גם אתה את אחרים ולא יראת את אלהיך ואחרי בן שקב אליו וישא את חטאתך, לכן גם אתה ישא לפשע יוצא ירכך וישוב לב בנים על אבות ולב אבות על בנים.

אם עשרת, עשרך אל וניא את ראשך, פן תדל מחר נהיות לבוז. — הומן הוא המורה הגדול ואין במורה את פיו, הוא יורה ממי תצאנה כל המוצאות אותנו, מי המוציא ומי הממציא אותן. — הנשים תיראנה מחלומות ומאותות השמים ולא תרענה כי הבל וריק הם, לא ירעו ולא יפיוכו. יראו את ה' ואל תיראו מהבלי שוא, כי הוא הממציא במספר צבא השמים והוא הממציא חק ומשטר לכל דבר לכל ויעותו את ארחם. — החכמה מוצאת חן בעיני רואיה, ובכז לא יזו רבים אליה, היא מנה עליהם מים פתורים למחר אותם מכל חלאה והמה ירחיקה כמו ננה. — האמת ברה כחמה, ובכז לא רבים יחכמו לנמות אחריה לאהבה ויטו אחרי הרמיה, אהותה הכושית.

104. קרבעים.

החכם יימין והבסיל ושמאיל. — הרשעים יקרמו את שדות הצדיקים והמה מקרבלים בעני ומחסור. — לא טוב השהשתעשע כל היום, כי אם ששעשע בבקר ותשעשע עוד בערב, אז תלה ותלהלם. — בני! אל תקלקל פחצי לשונך, אל תחרחר ריב ואל תמסקך

איש ברעוה ואל תגלגל פשעך על רעך, פן תהי לבח. — סלסל את החכמה וקלל את לבך להכין דברי מוריד. — בתי! אל תכררי ואל תשקשי הרבה, אל תפצפי את כליך ואל תפרי את פתך, פן תתמרמה עליך אסף ואחוימך והתחללת.

105.

טובים השנים מן האחד. רעיון ברעיון כי יחד תצא אש האמת, שכל פשכל כי ופשו מאיר עיני שניהם ה'. רע כי יחסר לך להנכה עמו, קנות לבך תשאיר בקר, ותבל עונה באפה ותשכחה תשמידה מלבך.

106. הכנויים.

נער הייתי ויפדתני אמי ותורני לאמר: שפיעני בני ואסוף דעת: אם נפלך איש טובה אל תמלחו רעה, אקהו וכבדוהו. ואם פעמים תננה ובשלישית השמיט ידו, אל תהפך לאויב לו וזכור את הראשונות ואל תשקטן. ואם גם בראשונה לא תננה וישב את פניך ריקם, ככל זאת אל תשנאוהו בלבבך אם לא נפלך רע. — אם תכבד את רעך הם יכבדוהו, אם תאקבם הם יאקבוהו, ואם תקללם הם יקללוהו, ואם תמס הם יפוד. — אם אשתך כעבתה אל תקללה בפני בניך, פן ימרו לעשות כמודך ותזלוהו, והיא אמס אשר ילדתם ומפדתם ותשאם בחוקת ומיניקם משדיה ותגדלם ותלפדם לחיות לאנשים.

107.

כי תראה איש עני נצב פתח ביתך, פתח לו דלתיך ואספתו אל ביתך ותאבלתו להם ותשקיתו מים וקפיתו בנד וברכה ה' בגללו. — אם יתרפס וירחיבה שונאך, אל תשביעוהו מורים, אל תרנוהו לענה, הן תחננו ויהפך לך לאוהב. — כי ירע לך רעך בשנתה, א' תגללוהו כפעלו, סלח לו ותרצנו. — א' תבוא בסוד משחקים, פן יאשכוה ברשתם ויאלפוהו את דרכם ומרה תהי אחריתך. — השבעתיכן בנותי! לכבד את בעליכן ולבלתי תבוותם בפין ובמעשיכן, ואם חמאו דכן, אל תרדפום באף ואל תרחיקום מעליכן, או גם הם יכבדוכן ויאהבוכן והייתן מאשרות בארץ. — בני! אם תמאתם למורכם לבלתי עשות כאשר צוכם וענש יענשכם, אל תשנאוהו בלבבכם ואל תקוהו, כי טובתכם הוא רורש, פנו אליו וירחמכם, ס' תלחו וירחמכם. — חוסו על רעכם הדל והושעתו בצר לו וכללתו: אם העב הוא, וגם ה' ינחמכם ברעתכם וידו תושיעכם ויהלצכם מצרה ופעלי ותיותם בשלום.

שמוש הלשון

108. קשיר המשפח.

רבים אומרים שהימים הראשונים היו טובים מאלה וקהלת אמר שהימים הראשונים לא היו טובים מאלה. — ימי השחרות הם הימים הטובים בחיים, ושנות זקנה ושיבה הן השנים אשר אין בהן חפץ. — לפנים היית עשיר ועתה הנך דל, ואחותך הייתה לפנים דלה ועתה הגה עשירה. — אם ישך שוקל על ידי אלה כסף, הנני מוכר לך את נחלתי, ואם איןך שוקל על ידי איןני נתן לך את הנחלה. — ישנו איש עשיר ואינו שמה בחיים וישנו איש עני והנהו מאשר בארץ. — האתה הוא המוציא והמביא בבית הזה? האתם הם הנבחרים בעיר

הזאת? — אנכי הוא ארון הכית הנה ואנחנו הם הנבחרים בעיר הזאת. — היום הוא קצר והמלאכה היא מרובה והפועלים הם עצלום ובעל הכית הוא מאיץ במ.

112.

המחנה האחת נפץ והמחנה השני נאספים פה. — כל הקהל פונים אליך להושיעים. — הצאן רועות על ידם. — יהודה עושה קול. — אפרים רקעה רוח. — ישראל סרו מאל מושיעים ובצרותם שבו אליו בכל לבם.

114.

אביך ואמך ובניך ובנותיך וכל אשר לך באו אלי, גם אחיך נדב אביהוא ואלעזר, גם אחיותיך שרה ורבקה רחל ולאה, גם אוהבי אפרים ומנשה לוי שמעון ודן, כלם באו אלי לברכני ליום ה' ה' ה'. — היום נטה לערב ואמר לנדב לאביהוא ואלעזר: ה' אצלי עד הבקר ואת אחיותיך את שרה ואת רבקה את רחל ואת לאה שלחו לביתן בצבים במרכבות ובעגלות, וקחו מהבשר מהיין ומהמגדנות ושלחו לבניכם ולבנותיכם ביד עבדיכם וביד אמהותיכם. — מדוע לא הכאת את בנך את בכורך את דוד אל מנשה אחיך אל המשתה? — למה הלכת לשוה בשדה עם אלדד ומיודד הכריך ולא באת עם מורך עם דניאל אל בית התפלה? — הווד את בניכם ואת בנותיכם את הדרך אשר ילכו בו ואת המעשה אשר יעשו ומוכ להם.

115.

בני! קח את סדר תפלתך ולך אל בית ספרך. — ידידי! השאילני את קתי עיניך ואת בתי רגליך ואת מחסה נשמתך ונלכה אל בית מועדכם ושם תראני את הספרים אשר לאביך ואשר לרעיק. — עשה מלאכת עבודתך ואל תלך אחרי הבלי שוא. — אל תדרש בבעף אוב או בבעלת כשפים, כי דבר רמיה בפיחם. — הרחק מאשת כסלות ומדניג ואל תתרע את בעל אף. — אל תדבר קשות עם בני ביתך ואל תעשה קמנה או גדולה מבלי שאל את פי הצדק. — איש שקר מוין על לשון תות ואיש מנע בקשיב על דבר שקר. — לא יחרך איש רמיה צידו ונפש איש ברכה תדשן.

116.

אשת מדנים מר ממות. — אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם. — איש המס לא יבון בארץ. — איש דברים יהנה טרם יהנה (1). — אהב רעים להתרועע והשמר מאנשי תרמית ותהקכות. — איש אמת ישנא ומתי חסד מעמים. — אנשי תבונה יקבדו. — שפת יתר כשפת עלנים הרחק מוכך וקנה לך שפת נאמנים.

117.

כשמחת בקציר ישמחו הולכי על דרך בבואם אל מקום זה אָשֶׁר יעדו להם. — בני חמש שנים למקרא, בני עשר שנים למשנה ונמרא ובני חמש עשרה שנה לפעלם ולעבודתם. — תחלת אשר הגדתי לך: למד שפות אשר לא ידעת ומדעים אשר זרו לך ואת אלהים ירא ואז תהי איש חָמְדוֹת. איש חכמה יבחר כך. חסד ואמת לא יעזבוך. — מטפר היהודים הוֹשֶׁבֵי ארץ רוסיא רב מאד.

118.

נשי אמי ובניהם ובנותיהם גם אמי אשרני ואחיותיה באו אלי ליום החג. — כחגי

ירושלים ונביאיה וחזויה גלו מסנה, גם עבדי המלך ושריו, נערות המלכה ומריסיה הלכו בגולה. — נואלו חכמי יועצי פרעה. — סוהרי וכנעני ארץ, גדולי וכבדי עם נאספו פה. — בן המלך ומשנתו נדברו יחד. — הלוץ המחנה ומאספו ישכנו פה. — קרובי אשתי ומידיעיה באו אלי. — הגה לפניך ראש החר ורגלהו, חף הנהר ושפתו. — רבים הם ברואי ויצורי תבל. — כוכבי השמים וכמיליהם יהלו אורם.

119.

בחג'ש הששי בחמשה עשר יום לחדש תקל שנת הלמוד לתלמידי הנימנאויים. — איש איש מהם ישלם שכר למוד ארבעים שקל כסף לימים (יא'היליך). ... המורים הם מורים תלמידים ותלמידים הם תלמידים מקשיבים, ואם התלמיד הוא עצל, או אהת משתים ימלו עליו או להשאר במדרגה אשר הוא שם או לשוב מדרכו, ואם ימאן באחת משתי אלה ויצא חנם אין תעורה.

122.

אל תלשן את כעך ואל תרגל בו ואל תהי עינן את איש אשר לא כבעתך דעתו לביזות אותו ממקומו. — אל תפך לאיש אשר זהב לו ולא לב ואל תשימהו דך לראש, פן יתנגד לפני בן בליעל. — אל תאבק עם איש כסיל פן יעפר בעפר. — עשור תעשור את תבואתך ונתת לעני ולגר. — בני! אם ישנת הרבה בכרך ולא שנית את צמודך וישנתהו בצהרים ושלשוק בערב. — אם נדר נדרת אל תאחר לשלמו. — יש משרש למען השריש ויש משריש למען שרש. — אל תעקב איש ואל תעקבהו להנם.

126.

6) אלהים ברא תבל ומלואה. — אדם וחיה גרשו מן עדן. — נח יצא מן התבה. — משה בא אל פרעה. — משה הרג את המצרי. 7) בעת הלכתי אליך אתה באת אלינו. — אחותך שמעה את אשר הגדתי לה והקשיבת את כל אשר צויתיה. — אני אכלתי ואתה שתית. — אתה ישנת ואחך קרא בספרים. 8) אני עשיתי ככל אשר צויתני, גם התמתי את אשר החלתי, ואתה שלמת את אשר לוי. — אהר אשר שבו אהי מדרכם באו אלי. — הגה הגדתי לך את אשר שמעתי.

127.

6) יהודה המכבי ונאחיו ראו כי הללו האויבים את הקדש ונעיקו את העם ופכו את האויבים ופגנו את ההיכל ונטהרו את המקדש ונקצאו פך שמן טתור למאור, ונקמו שמונת ימי הנכה לדור דורים. 7) הלא ידעת בני! כי אשרי הנער אשר הקשיב לקול מווח ולמלמדו הפה אזנו ולא הלך אחרי עצת בניים סוררים וכסודם לא בא, כי אז יצליח דרכו. — עתה בנתי לרעך מרחוק, כי לא תמים אתה עמדי. — עתה הראתי לדעת כי כל האדם כוזב. 8) מי מלל לאברהם הניקה בניים שורה. — כי אם זכרפני אתך כאשר ייטב לך ועשית עמדי חסד. 9) לולא התמהמהנו כי עתה שבנו זה פעמים. — לולא אלהי אבי היה בעזרי, כי עתה ריקם שלחתיני. — לו לא ידעתך, כי עתה דא הייתי בכל רע.

ⓐ אחרי אשר אכלת לשבע ובקבת את ה' אלהיך. — אחרי אשר גמרת למורך תצא לשוח בשדה. — אם פלית את מלאכתך אלי תבוא.
 ⓑ לבש את בגדיך ולקחת את מטך וְקַלְבֶּךָ לרעד ואמרת לו כי קראתי לו. והיה אם לא יאבה לשמוע אליך וְהַגַּדְתָּ לוֹ, כי יָנַחם באחריותו.

128.

ⓐ מי ומי החולכים אתך בדרך? — אנכי הולך עם כל בני ביתי, אך יראים אנחנו פן יקראנו אסון במדבר אשר אנחנו עוברים שמה, לכן אם יִשָּׁךְ מִשְׁלַח אֶתְנוּ את אנשי חילך, הגני נותן את שכרם כאשר תשית עלי, ואם אינך משלח, רַחֵם וְהַצֵּלָה יַעֲמֵד לי מִמְקוֹם אַחֵר.

ⓑ ראיתי את אחיך הולך עם אחי ואת אחותך הולכת עם אחותי, ואנכי שומע אותם מדברים איש אל אחיו ואשה אל אחותה על אודות בנדיהם ואנשי ביתם.
 ⓓ הגני מודיעך, כי בני נוסע לעירך ואתו מכתב מליצה אשר אני נותן לו אליך ובו הגני מבקש לקבלו בסבר פנים יפות, הממלא אתה את בקשתי?

129.

בקוטך בבקר במרם תעשה מאומה ובמרם תגע בדבר רחץ ידיך ופניך ואז תתפלל ועשית את מלאכתך. — אל תצא מכיתך במרם תטעם מאומה, ככה יעשה כל החפץ חיים וכן אעשה גם אנכי. — בן משכיל יִשְׁקַד על למודיו ויקשיב לקול מוריו, לכן גם אם יִשְׁנֶה לַפְעָמִים, המורים ישאו לעונו, אולם לא יוכלו בן סורר הממרה את פיהם. — יעשה נא בנך כאשר צויתיו למען יצלח ולא ילך אדרי עצת רעיו פן יִכְשַׁל. — אל נא תָּרַע לְאִישׁ פֶּן יִגְמַלְךָ רַע. — לא תעשה מאומה במרם תשאל את פי פן תִּקְשָׁשׁ. — את כל אכל תאכל אך לא את עצמך ואת בשרך.

131.

למה זה נֶאֱמַר נֶאֱמַרְתָּ את אביך היום? אמנם נִכְסְף נִכְסְפָה נכספת לשוח בשדה ובכרמים, אך מדוע לא נִשְׂאֵל נשאלת ממנו? לכן נִשְׂאֵל תִּשְׂאֵל את עונך והלכת להתרפס וְלִתְהַב את אביך עד אשר קָלוּחַ יסלה לפשעך והיטב היטיב עמך. — בני! לא טוב ללכת בחברת בנים שובבים, היא קָלוּחַ תִּסְקַל באבנים או יָרָה תִּקְרָה, לכן שִׁמְעוּ שְׁמוֹעַ לְעַצְתִּי: סורה נא מעל אהלי השוככים האלה, מִנֶּעַן מְנוּעַ רַגְלְךָ מִצַּתִּיכֶם, התרועע רוע עם בנים משכילים וְשִׁמְעוּךָ ילך הלוך ונדל כל הימים....

134.

ויהי בהלחם הצרפתים באשכנזים ותעזו יד האשכנזים על הצרפתים ותכניעם. ויהי ככלות המלחמה ותירש אשכנז שתי ארצות גדולות ומזכות ותשם על צרפת מס גדול וכבד מאד. — בשלם צרפת את המס ההוא יעזבו נדודי אשכנז מעט מעט את ארץ צרפת, וכתם השלם לא תִּשְׂאֵר פרסה אשכנזית על ארץ צרפת. — וְהַתְּיָצִיב לְדַעַה, מדוע דרך האשכנזים צלחה? ראה זה מצאתי, כי האחדות נתנה עז בידם וגבורה בימינם לעשות גדולות, והצרפתים הסכילו עשה, לבלתי השמר מְהַרְדָּה לַמְּפִלְגוֹת מִמְּפִלְגוֹת שׁוֹנוֹת. — ויהי את לכת נְפִלְיוֹן השלישי לעלות במתי עב — וירד לשאול תחתית.

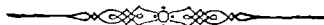
5. (מה"ל ח"ב)

אחיך הוסיב לדבר ואתה הרעית לדברי, אחיך הקפיד לעשות ואתה הסכלת עשה.
 אחיך מהר לבוא ואתה אחרת לבוא. — אביך הכפיד עלנו ואתה הקל את עלנו. —
 אל תרבה לדבר על אודות נפשך ומעשיך פן יחסדך שומע. — אם נבלת בהתנשא אל
 תשוב עשה זאת. — לשוא התנפית בדבריך, מאסה כך נפשי. אל תתקבא לברוח מפני,
 כי ידי תמצאך בכל.

קראתי מכתבך, כי הוסיב לך אלהים עתה מאז ואשמה, כי איש תמים כמוך
 לא קם לעולם, הן שבע פעמים יפל צדיק וקם. אך מדוע לא זכרת את איש מטיבך
 ותשכחהו? — אל תשכה את המוכה ואת שם המטיב אל תטמון כהבך, כי באין מטיב אין
 עצה ותושיה, ובאין גומל טוב, ידי המטיבים אינן עושות תושיה.

ת ם

יִלְקוּט חֶצֶ"ל

חלק א

כולל באורים על איזה מקומות קשי החבנה בתנ"ך

מאת

חיים צבי לערנער

מדובנא רבתי.

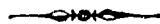
פתח דבר

ראה זה קראתי את ההבור הזה בשם "לקוש הצ"ל" כי שמו בקרבנו, והלקתנו לארבעה חלקים :

(א) החלק הא' כולל באורים על איזה מקומות קשיי ההכנה בתנ"ך ;
(ב) החלק הב' כולל הערות והגהות ברשי' על התורה, בראש"ע, בכאור עם ת"א ובמלות הניזון להרמב"ם ז"ל, ונספה לו בקורת על ס' "יסודי המשכלות" ;
(ג) החלק הג' כולל דברי בקרת על ספרים שונים, הערות והשנות, גם שו"ת בדקדוק לה"ק ;

(ד) החלק הד' כולל מרוצת מכתבי-ספרות בינו ובין חכמי ארצנו .
והנה רבים מאלה העניינים כבר נדפסו בשמי במכתבי עתים שונים לבי, כמו המגיד, המליץ, הכרמל ; השחר, הבקר אור וכדומה, אך רבים עוד אתי בכתובים, ועתה הנה לקמתים פה לאחד ואתנם לפני קוראיהם, אולי ימצאו בם איזה תועלת . — והנה אודות החלק הא' הנזכר, אניד לך, קורא יקר, כי אמנם יודע אנכי, כי בזמן הזה השולח באור מקראות על פני הוצות מתחייב בכבודו, כי יוכל להיות אשר כבר נמצא באורו או בעין באורו באיזה מ"ע או באיזה ממפרשי תנ"ך ישנים או חדשים, קדמונים או אחרונים ; והוא לא ידע או שכה ואינשם, והמבקר האורכ לו מגיח ממארבו למפחו על פניו לאמר : "אין כל חדש בכאורך, נגב ננכתם מפה או משם", בכ"ז רוח הוא באנוש להגיד את אשר אתו ויהי מה .

חצ"ל .

ילקוט חציל

בראשית

(ה' י"ד) לאהת ולמועדים ולימים ושנים. הו"ו של ולמועדים ונו' היא ת' סמוכות : לאותות של מועדים (הם ד' עתות השנה) ושל ימים ושל שנים; וכן עצבונך והרוגך (לע"ג ג' מ"ז) ר"ל עצבון של הרוגך 1; יושב אהל ומקנה (לע"ג ד' כ') אהל של מקנה (ע"ן דקרוק געועניוס 16 אויפל. a § 152). ולפעמים תשמש הו"ו ליתר באור כמו ולמשל ביום ובלילה (היינו) להכדיל בין האור ובין החשך (ע"ג ה' ט'); ותרא האשה כי טוב העץ למאכל (היינו) כי תאווה הוא לעינים (ע"ג ג' ר'); ממעשנו (שהוא) מעצבון ידינו (ע"ג ט' כ"ט); ויסע מלאך האלהים ונו' (היינו) ויסע עמוד הענן ונו' (שמות יד' ע"ט); פָּרַמָּה ובעירו (ע"ג ט"ז כ"ג) שהוא בעירו; עיר ואם בישראל (ע"ג כ' ט"ז) שהיא אם בישראל; וכן פירש ר' משה הלוי עהרנרייך (הפטרית כמדבר) כימי נעוריה וכיום עלותה (הושע ג' י"ח) הו"ו וכיום ו"ו הפירוש, וכן ואת כני בניכם אריב (ויקרא ג' ט"ז). אחרי כתבי זאת מצאתי במכלול (ד' ליק דף מ"ה ע"א) הערת יבאר וז"ל: "וישמש הו"ו לכאור במקום "שהוא" וכו' ורכים כמוהו והוא במקום מלת נעהמליך בל"א; והדיר מ' דושאק (כוכבי יצחק ח"ח 1847) אמר: "כי כמו שהשי"ן היא ת' אשר, כן הו"ו ת' הוא, וכן מצאתי בהמשתדל בר' י"ג ה'".

(ג' ג') כי בו שבת מכל מלאכתו ונו' לעשות. סרס המקרא: כי בו שבת מלעשות כל מלאכתו אשר ברא אלהים (וע"ן רש"י שם פ' י"ט).

(ע"ג ט"ח) עזר כנגדו, כמו ואלכה לנגדך (ע"ג ג' מ"ג) ופוי' רש"י שם: כשוה לך; וכן כפירוש דה"י (פ' י"ט) המיוחס לרש"י: "לנגדם וְשָׁבוּ—אצלם, כמו ואלכה לנגדך" (ע"ן רש"י שם ז' ב"ז).

(ע"ג כ') ולאדם לא מצא עזר כנגדו. אחר הכתוב הזה צ"ל פסוק י"ח הנ"ל, ואין מוקדם ומאוחר בתורה (ע"ן ראב"ע ר' כ"ב).

(י' ו') נתרא האשה כי טוב העץ למאכל, ת' נתקן, וכן לעיל ב' י"ט: לראות מה יקרא לו, ת' להבין; ולהפך: ונחמד העץ להשכיל (ע"ג ט"ז) ת' לראות, כת"א לְאִסְתַּבְּלָא גַּה. — כי טוב העץ למאכל, ת' פרי העץ, וכן ותשחת הארץ (י' ט"ז) ת' יושבי הארץ.
(ע"ג ט"ז כ"ג) להט החרב, ת' החרב הלוהמת, וכן להלן (י' כ') אני הגוים, ת' גווי האיים.

1) וכן מצאתי אח"כ בס' זרובבל לייב"ל ז"ל (צד 41) שכתב: "ויש ו"ו שהוא כמו מקף, כמו עצבונך הרוגך, והכונה עצבונך של הרוגך, ר"ל צער של הרוגך". ע"כ.

(ס"י י"י) קָעַת חִיָּה. נתלכטו המפרשים במלת חיה על מי קאי? ובאמת היא תאר לעת ההוה, כי העבר כבר מת ואינו והעתיד טרם יֵלָד, אולם ההוה הוא עת חיה, וחסר פה מלות "לשנה הבאה" כדעת רש"י, ומעמו לשנה הבע"ל ביום או חרש החוה ולשנה בן.

(ס"ז ס"ז) כי ידעתיו למען אשר יצוה. סרס המקרא ונכרכו בו וגו' למען אשר ידעתיו כי יצוה, וסרה כזה דחקות המפרשים.

(ס"ח כ"י) ולשנה אמר וגו'. הכונה פה, כי שרה יראה מב' דברים, א) לבלתי תקל בעיני אנשי ביתה באמרם כי אבימלך התעלל בה. ב) לבלתי יקרה עוד הפעם מקרה כזה אשר יקחה אליו שר אחד גדול בחזקה; לכן אמר לה אבימלך: "הנה נתתי אלה כסף לאהיך, הנה הוא (הכסף) לך כסות עינים לכל אשר אתך", בראות אנשי ביתך שהוצרכת לבזבז ממון ולפיים אהיך, ידעו שע"כ השיבותיך וע"י גם (רש"י), כ"א היה אמת, הלא לא לקח אברהם מאתי כפר, כי קנאה חמת נבר ולא ישא פני כל כפר ולא יאבה כי ירבו שחד (ס"ח י); — ואת כל (השאר, אשר יראת פן יקרה כזאת שנית) ונוכחת (ווירסט דוא פערשהויריגט ווערערען) ר"ל אצוה עליך לבלתי יגע בך איש.

(ס"ט ס"ג) ראובן (אמנם) בכרי אתה, (ראשית) כחי וראשית אוני, (אולם) יתר שאת ויתר עז פחו כמים (היתרון בשאת ועז יעבור מהר כסו מים) 1, אל תותר (להיות) לך עוד מעלות כאלה, כי עלית משכבי אביך אז (בעת) הללת יצועי, עלה (מאתך) כל זה) 2. — וענינו: מן העת אשר הללת יצועי (בדבר בלהה) נסתלקו מטך כל המעלות והיתרונות שהיו לך (מצד הבכורה), והסלוק במלת עז איננו מורה פה למפסיק גמור (ועיין בספרי טה"ל נוספות אל § 211).

(ס"ט ס"ז) לא יסור שבט מיהודה וגו' וכן שם פ' ט"ז דן ידין עמו, הם כמו הפסוק את המן אכלו עד בואם אל קצה ארץ כנען (שמות ט"ז) וכדומה, והמשכיל יבין. — עד כי יבא ישיבה, כמדרש הגדה המובא ברש"י שם שהיא ב' מלות: ש'י לו, עיין שם; — ולו יקחת עמים, כמו יקח, בחלוף דטלנית.

שמות

(י"ג י"ג) ותכרת את ערלת בנה ותנע לרגליו, הרי זה מקרא מסורס ומעמו: ותקה צפרה צר ותנע לרגליו (את הצר לרגליו של הילד למול אותו בו) ותכרת את ערלת בנה.

(י"ד י"ד) מְשַׁפֵּה לֹא תִחִיָּה. מה ענין האוהרה הזאת לכאן אחר פתוי בתולה וקודם שוכב עם בחמה? ומדוע מכשפה ולא מכשף? — ונ"ל כי הנה נמצא (י"ג י"ד): מרוב זנוני זונה מובת הן בעלת כשפים המכרת גוים בזנוניה ומשפחות בכשפיה, ואמר המבאר לכית יימיליש שם: "ואין רחוק לומר שהכונה על רוב יפיה וקנה ומעמה שעל ידיהם נלכד לב האנשים ברשת אהבתה ולא יניחו ממנה כאלו נעשה גלהם כשפים, כאשר יאמר הלועז (דער צויבער אידערער אַגנהיים אונד רייציע)" ע"כ (וכן משמע מלשון הרד"ק שם), ונמצא לרוב ב' השמות זנות וכשוף כתאומים ולכו יחדיו, כאלו הם כפל לשון במלות שונות, במ"ב (ס"ג) נמצא: עם זנוני איובל אמך וכשפיה הרבים, במלאכי (י"ג) והייתי

1) אחר כתבי זאת מצאתי מעין זה בספר אדרת אליהו להגאון רא"ו וז"ל: וקאי פחו על השאת ועל

העז בו' עיין שם.

2) ואונקלוס תרגם על עלה סְלִיקָא כאלו כתב עלית.

עדי ממדר במכשפים ובמגאפים וכדומה, ולכן נאמר גם פה, כי מכשפה כנוי לזונה, הלוכדת אנשים ברוב יפיה, ואזהרת לא תחיה אין פירושה להמיתה כי אז צ"ל מות תומת, רק (אונטערהאלטען), כמו ולחיותם ברעב (פאניס ג' י"ט) וכדומה, ולפי זה ראוי לתרגם פה: איינע רייצענדיע בוהלעריין זאלסט דוא ניכט אונטערהאלטען, והוא כמו לא תחיה קדשה מבנות ישראל (דנייס ג' י"ח), ושפיר שייך הכתוב פה בין פתוי בתולה ושכיבת בהמה. (במדומה לי שאחד כתבי זאת זה כבר מצאתי באחד מביעי העברים כעין פירוש זה, אך לא אזכר איה ואנה?). —

(ס' ע"ג) וְלִקְרָא אֲדַנִּי בְּקִרְבִּי וְנָו' וסלחת לעוננו ולחטאתנו וְנִחַלְתָּנוּ, ת' וְנִחַלְתָּנוּ בהלוקף אותיות אהד"ע, פתאים עם ידך נא הקודם. (ס' ע"ג) וְנָאָה כָּל זִכְרוֹךְ וְנָו', וכן במקומות רבים בא השרש ראה אצל ה' כנפעל ת' קל, והוא תקון סופרים.

במדבר

(א' כ"ג) הִקְרַךְ דברי אם לא. בפסוק והיה ערכך (ויקרא כ' ד') פו' רשוי: «כמו ערך וכפל הכפוי"ן לא ידעתי מאיזה לשון הוא», ע"כ; כלומר הכי"ף השנית היא יתרה, כאלו כתוב ערך, ולכן בא שם (פסוק כ"ג) עם ה"א הידיעה: הִקְרַךְ, ואלו היתה הכי"ף הב' כנוי לנוכח, לא יתכן ה"א הידיעה עם כנוי (מורה השלשון § 141). וכן נאמר גם פה, כי הכי"ף מן היקרך יתרה וכאלו כתוב הִקְרַךְ דברי. ואולי הכפוי"ן האלה המה שרידי לשון קדם, אם כל הלשונות, אשר נשתכחה מואתנו ברבות הימים (עין הקדמתי לדקדוק לשון אימית בתחלה).

(כ"ג כ"ג) כי יָבֵט הדרך לנגדי. ירט כמו יָבֵד בדל"ת, בהלוקף דמלג"ת. (כ"ג כ"ג) הנה כְּרָךְ לקחתי וכרָךְ ולא אֲשִׁיכְנָה. ברך הא' הוא לשון קללה, כמו כְּרָךְ נבות אלהים ומלך (מ"ב כ"ג), ולד"ק כְּרָךְ אֱלֹהִים וְנָתַת (מ"ב כ"ג); ומעם הכתוב, הנה (באמת) לקחתי (כמו ויקח קרה) לקלל את ישראל, וכְּרָךְ (אולם ה' כרך אותם) ולא אשיכנה (הכנוי על הברכה או על דבר סתמי—עם—, שדרכו לבוא במין נקבה), כלומר מה אעשה וה' כרך אותם כבר, והוא לשון נופל על לשון, ברך הא' מענין קללה והב' מענין ברכה.

דברים

(ט' י"ח) לא יקשה בעיניך בשלחך אתו הפשי מעמך כי מְשִׁנָּה שכר שכיר עֲקָדָךְ שש שנים ונו'. כל מפרשי הפשט נתקשו במלת מְשִׁנָּה ופרשו איש לדרכו, והנכון הוא פו' הראביע (עין שם) כי יסודו בישעיה (ט' י"ד).

(כ"ג כ"ג) יִעָרֵף כמטר לקחי ונו'. מטר חזק מטל ושעירים המה הזקים מרכיבים (רש"י), גם הפעל יערף חנזור מן ערף (נה"ש) חזק יותר מן תול משרש נול; והמעם, פעם יערף כמטר לקחי (כי איסרם בשבט פי, ראה להלן) ופעם תול כמל אמרתי (כאשר ברכם בואת הברכה), פעם יערף לקחי כשעירים עלי דשא ופעם תול אמרתי מרכיבים עלי עשב.

(ס' ע"ג) שָׁחַת לו לא בניו ונו'. מסגנון השלשון הוא, כי לפעמים שתי מלות או יותר תשמשנה לשית דבר אחד, כמו: לא-אֱלֹהִים, לא-עַם, לא-אלהים, וגם פה לא-בניו הוא תאר לבנים מְשִׁחָתִים, וענינו, הבנים הרעים מרדו בו (בה' הנ"ל) ושחתו את

ידכם, מומם (הוא, כי הם) דר' עקש ופתלתל. ושקת בלשון יחיד, כי הפעל' הקודם לשם לא ישמר לא מין ולא מספר; מעין זה פי' ראביע, והמבאר דחה את פי' הראביע והרמב"ן יבקש, כי המפחא על מלת לא איננו להפסקה כ"א בסבת אס"ף שלאחריו, כמו באלנ' ממרא, לא תשכח (עין מו"ל נוספות למעמים 6) בהערה בשם שר"ל).

(ע"פ ט"ז-ט"ח-ט"ז) פסוק ה' הוא באור לפסוק ז' לפרטיו, ופסוק ט' הוא המאסף לשניהם: **צבור ימות עולם** (בהנהל עליון גוים), בינו שנות דר ודר (בהפרידו ב"א), שאל איך (אשר היה בעת-יצב גבולות עמים) ויגדך, וקניך (אשר הם למספר כ"י, ר"ל למספר השכמים) ויאמרו לך: **„בי חלק ה' עמו יעקב הכל נהלתו”** (1).

(ע"פ ט"ז) **בנים לא-אמון** הם. לא-אמון הוא ג"כ ש"ת כמו לא-עם, לא-כנוי הנ"ל ונדרף לתקפכת (אונגלוויב), וענינו: הם דור תהפכות, בנים אשר בהם יש לא-אמון.

(ע"פ ט"ז-ט"ז) כי לא כצורנו צורם. כ"י דכרי האויב (כפי' רמב"ן), כי לו חכמה השכיל' האויב היה לו לומר: אם לא כי צורם (של ישראל) מכרם (ולא יתנו רמה) וה' (אלהיהם) הסגירם (בידנו), כי לא כצורנו (האוחב אותנו) צורם (של ישראל, אשר שנאם) ואויבנו (הם ישראל) פלילים (כמו פלולים, הם שפוטים מאלהיהם), כי מנפן סדום נפנס וגו' (כי האויב לא ימצא בישראל עון ע"א, כי גם הוא עובד אלילים ותולה עונש ישראל כמעשיהם מעשי סדום ועמורה, אשר היה נודע עונם ועונשם). והנה ער פסוק ל"ד הוא מאמר האויב, ומשם מתחיל מאמר ה' לנחם את ישראל.

(ע"פ ט"ז-ט"ז) ויאמר ה' מסיני בא וגו'. אתה ה', אשר בא מסיני, משעיר ומהר פארן לרבות (2) קדש (3) ישראל לתת למו מימינו איש דת, אנא תפב (4) עמים (5) אלה וקה כל קדושו בידך להיות למנן עליהם; ואם יהיו מכים (6) וננפים לפניך עת יעברו על תורתך, הלא אם ישונו וישבעו (7) לדברך (8) לאמר: „התורה אשר צוה ה' את משה לנו תהי למורשת קהלת יעקב, כאשר בימים ויהי (9) כישרון מלך”, אם יאמרו כדבר הזה, אז תחבבם ותקרבתם תחת כנפי שכנתך.

(ע"פ ט"ז-ט"ז) בהתאסף וגו'. עד הגה היתה התפלה על כלל ישראל ומן בהתאסף תחל ברכות ראובן. יעקב כעם עליו כחללו יצועו ויוכל לגרום החטא להכרות שמו מישראל (רש"י), לכן התפלג משה עליו ויאמר: בעת התאסף מספר (10) עם מכל שבטי ישראל, אז יחי ראובן ביניהם ואל ימות ואבד שמו, ויהי מתיו במספר שבטי ישראל (נמנין במנין שאר אדויו, רש"י).

(1) הטי' הוה נרפס מאתי בהמגיר שי"א נו' 12.

(2) מרבבות כמו לרבבות, כמו וכיר עשקהם כח (קה"ל ד' 16) ת' וליך, והטאה בשגגה מקדשי ה' (ד ק"ל ט' ט"ז) ת' לקדשי, מה אועיל כחמאתי (לית ג' 2) ת' לחמאתי.

(3) קדש, תאר לישראל שנאמר: קדש ישראל לה'.

(4) תבב מלשון תפב (ת"א ורש"י), והוא פה צווי ליחיר המשמש גם לבקשה (והיה צ"ל חב).

(5) עמים, אלה השכמים (רש"י).

(6) קפנו ת' יפנו, כמו ישית (לויב נח"ל) ת' תשית (עין מו"ל נוספות אל § 1).

(7) ישא, מלשון שבועה, כמו ישא ביום ההוא (ישעיה ג' 1).

(8) מדברותיך כמו למדברותיך, כמו ומקצת ימים (דניאל ה' ט"ז) ת' ולמקצת.

(9) חסר הנושא „משה” ובמשך על הפסוק הקודם.

(10) ראשי, כמו כי תשא ראש (רש"י) שהוא מספר.

(ס"ט ס"ט) ידיר ה' ישכן לבמה עליו וגו'. מה רב חין ערך המליצה הזאת, המציקת לנו את בנימין ידיר ה' בצפור תדע קוֹנָה, תשכן אצלו לבמה ולא תירא רע, פעם מרחפת היא על ראשו באהבה רבה ופעם בין כתפיו תנוח, כן ישכון בנימין על ה' כביכול.

(ס"ט ס"ט) בכור שורו הדר לו, מנשה בכור יוסף, אשר הוא שורו בכחו כי עז, כעדות יהושע (י"ב 6) עליו "כי הוא היה איש מלחמה", עוז והדר לו! וקרני ראם קרניו, בהם עמים יננה, אולם יהדו יננחו אפסי ארץ, והולך ומכאר מי המה יחדו? הלא הם רבבות אפרים ואלפי מנשה, כנאמר (י"ב 11) עם רב אתה וכה גדול לך.

(ס"ט ס"ט) שמה זבולן בצאתך וגו'. צאת היא כנוי פה לחוף הים אשר הוא תוצאות לים ולמסרה, כי זבולן לחוף ימים ישכן, ויששכר היה יושב באהלים ורועה צאן, כאשר אמר עליו יעקב: וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה וגו'. ויש קורין ב' מלות ויששכר בעמקך (עיין לקוטי קדמוניות הערות צד צ"ח).

(ס"ט ס"ט) עמים הר יקראו וגו'. נמצא לפעמים נאמר שלם המשתמש כשע"פ או כשם תאר אחד, כמו בהר ה' יראה, ה' נסי (עיין המשחל במדבר כ"ג), וכן פה, העמים יקראו את הר נחלתם — הר תבור בין יששכר ובין זבולן — בשם: "שם זבחו וזחי צדק", מאשר יאף כי לחוף ימים ישכנו וירכתם על צידון, בכ"ז לא ישדו אניות צידון כשאר שודדי הים, אך שקט ושאנן יינקו השפע אשר ישפיע להם הים כדגים וכדומה ויחיו ממסחר זכוכית לבנה הנעשה מחול אשר בהלקם, המסוגל יותר לזכוכית משאר חול (נח"ש). ומליצת "שם זבחו וזחי צדק" נעימה עד מאד, כי ידוע, אשר העמים הקדמונים עבדו אלילים רבים וזבחו להם זבחים, ובפרט שוכני חוף הים זבחו לאליל נעפמון — שם שר הים לפי אמונתם —, אולם לא כן בני יעקב, הם זבחו זבחים ל צדק, כי אך צדק ומשפט אהבו.

(ס"ט ס"ט) וירא ראשית לו וגו'. וירא ראשית הנחלות לו, כי שם צפון נחלה הראוי למלך (1) ובכ"ז מלא הבשחתו ויצא (2) בראשי עם למלחמה על כנען, כי היו חולכים לפני החלוץ, בזה עשה צדקת ה' (כמו שלהבת יה, ר"ל צדקה גדולה) ומלא חובו נגד ישראל.

(ס"ט ס"ט) אין באל ישרון וגו'. אין בתקף ישרון, כי רוכב שמים בעזרו וע"י עצמת האל הזה גם שחקי מעל אשר הם מעונה אלהי קדם, גם עמודי עולם מתחת לארץ הם בעוזר, ומלת בעוזר מושך עצמו ואחר עמו, וכמליצת דבורה: מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם נלחמו (שפ"ס כ'). והנה האל הזה גרש מפניך אויב ואחר שגרשהו אמר לך: השקד גם שרשו לבלתי השאיר לו שריד.

א י כ ה

(ב"ב 6) דָּרְבֵי סוּרָר וַיִּפְשְׁתָּנִי, ת' שוֹרָר (מן שור—ראה) וַיִּפְשְׁתָּנִי (מלשון פֶּשַׁע—וירמסני) (עיין ספרי קונטרס ארבע מדות).

(ס"ט ס"ט) הַכְּפִישָׁנִי בְּאֶפְרַיִם, ת' הַחֲפִישָׁנִי (בחלוף המוצא) מן סוף קבו"ש לראשי (וי"ג נ' 1).

(ס"ט ד' ט"ו) נָצְוָו נָמְ נָעוּ, ת' נָדוּ נָמְ נָעוּ, בחלוף דלית וצדיי.

(1) מתקק, ש"ה למלך, הנותן חוקים ומשפטים, והוא כמו חלקת מלך (פירשטליצקי טהייל).
 (2) ויחא, אונקלוס תרגם: נָפַק וְעָאָל, בהרכבת קריאת ויצא ויחא, בדרכו לרוב.

(ספ' ט"ז) צָדוֹ צְעִיבוֹ, ת' צָרוֹ, בחלוף אותיות הדומות (עין נוספות לספרי טוה"ל נקוד § 1).

קהלת

(ס' י"ג) לַעֲנֹת בּוֹ. הארמי קרא לַעֲנֹת ותרגם לְסַפִּיתָהוֹן בֵּיהּ, ורש"י ורוב המפרשים גזרו אותו מכלת עֲנָן הקודם, וידידי החכם המנוח מוהר"י כֶּאֱרוֹ ז"ל (בהערותיו לספר קהלת עם תרגום לעווי בעברית-אשכנזית, אשר הוציא לאור בשנת 1873) גזר אותו מלשון עֲנַת או עֵת; ולי נראה, כי המלה מרכבת מכי הוראות יחד, מן ענין ומן עֵת או עֲנַת, ותרגומה: זיך צייטענווייגע צו בעשאַפֿטיגען.

(ס' י"ד) ותענגות בני אדם שְׂדָה וְשָׂדוֹת. יפה תרגם הארמי וְדַמְסָאוֹת וְכִנֵּי בְגָאוֹן מְרֻבָּן דְּשָׂדִין מֵיָא פְּשׁוּרִי וּמְרוּבֵן דְּשָׂדִין מֵיָא חִמְיִו" ע"כ, ר"ל מרחצאות אשר בהם אֲשָׂדוֹת מים פושרים והמים. כל הקורא ספרי הנוסעים בארץ קדם כמו ספר "ממצרים" להד"ר פראנקעל, יודע כי המרחצאות אשר שמה המה כאמת הענגות בני אדם. ובתלמוד (גיט' פ"ח) איתא: ותענגות ב"א, אלו בריכות ומרחצאות, ע"כ, ושְׂדָה נגזר מן שְׂדָא בארמית ובעברית אֲשָׁד שהוראתן זרק, שפך.

שם פרשה ג' מקובצת מכמה שמות פלוסופיא, הנודעות בזמן הקהלת, והשם קהלת הוא שני'פ של איזה שר העיר ירושלים בזמן בית שני (דה"י לבי' לרש"י פין צד 100). והשמות הן: עד פסוק ו' — שמת פֶּאֶטְאֵלְיוֹמוֹס, עד ו"ב — אֶפְטִימְיוֹמוֹס, עד י"ד — עפיקוריומוס, עד ט"ז — פרעדיסמינאציאָן, עד י"ח — גמול ועונש אהר המות, עד גטירא — שמת הצדוקים שכפרו בהשאת הנפש. עתה נבאר איזה פסוקים:

(ס' י"ז) גם את העולם (רעיון הנצחית, השארת הנפש) נתן (נמטע אלהים) בלבם (והוא) מכל אשר לא (כי שלילות זא"ו הם היוב — באור — ור"ל אשר) ימצא האדם (אשר) תשיג נפש אדם אחרי מותו) את מעשה אלהים מראש ועד סוף (והרעיון הזה ינחם את האדם בחייו ולא יפחד ממות, והוא כאמת יפה בעתו).

(ס' י"ח) והאלהים יבקש את נדרף. חצי הפסוק הזה מקומו בתוך פסוק י"ז אחרי יִשְׁפֹּט אֱלֹהִים וְנִשְׁהַרְבֵּב הַנֶּה, וכדומה רבים, ואין מוקדם ומאוחר במקרא. (ס' י"ט) כי בא החלום ברוב ענין (אם בא החלום ברוב עניני הכל מהרהורי דלבא ביטמא, או תיבך) וקול כסיל ברוב דברים (כי רוב נדרי הכסילים וצומותם תולדות חלמות רעים הם, ולכן סיים):

(ס' כ') כי ברוב חלומות והבלים—ודברים הרבה (ע"י החלומות והבלים יעשה וידבר הכסיל דברי פתיות) כי (אלא—רש"י) את האלהים ירא (ומחלומות אל פתת, כי הכל המה). (ס' כ"א) כי לא הרבה וגו' מענה (לשון תכלית והפך, מן כל פעל ה' למענהו — ע"י מ"ס — וסרם המקרא ודרשחו) יזכר (האדם) את ימי חייו כי לא הרבה (הם) 1, כי האלהים מענה (כמו מענה האלהים, ר"ל הפך ותכלית אלהים) כשמת לבו (של האדם, כי השמחה בעמלו מתת והפך אלהים היא).

(ס' כ"ב) מה שהיה (עכר) וגו' ונודע אשר הוא אדם (סרם המקרא ונודע לאדם אשר הוא, כלומר התנה) ולא יוכל לדין (כלומר בעתיד) וגו'. (ס' כ"ג) יש דברים הרבה (לחקר בעבר הוה ועתיד והם) מרבים הכל (כי לא ימצא האדם תכליתם, ולכן) מה יותר לאדם (מהם, אם יחקר בהם?).

(ע"פ ס' ט"ז) כי מי (אשר) יודע מה טוב לאדם בחיים (איה האיש היודע מה טוב לאדם בחוה) מספר ימי חייו הכלו ויעשה פְּצָל (פרוס המקרא: מספר ימי חייו הכלו כצל, ויעשנו: 1) אשר מי יגיד (כי מי הוא אשר יגיד) לאדם מה יהיה אחריו תחת השמש (בעתיד).
 (ע"פ ז' ט"ז) רחוק מה שהיה (עבר) ועמק עמק (העתיד) מי ימצאו (לכן לא טוב לאדם לחקך מה לפניו מה לאחור, כיא על התוה ישים את לבו, והולך ומכאר):
 (ע"פ ט' ט"ז) סבותי אני ולבי (הרוי של ולבי תי את, ורבים כמות) וגו' וְלִדְבַעַת (ר"ל נודע לי, כמו ולראות—נע"ג י"ח—) רָשַׁע (הוא תולדות) כסל והסכלות (תולדות) הוללות (לייבשוני, כמו שאמר לעיל ד' י"ז): כי אינם יודעים לעשות רע, ר"ל יעשו רע כאשר אינם יודעים כי רע הוא, והולך ומונה פה לראשונה חמדת נשים וסוים):
 (ע"פ ט"ז) חכמת אדם תאיר פניו ועו (כלומר ואיש עו כתרנומו וְחָצִיף אָפִין, ואחריו הראב"ע, וגם בתענית דף ז' ע"ב) פניו יִשְׁנָא (יכהה, הפך תאיר, כי כן מצאנו—6 ס"ד ד' 6—
 שרש שְׁנָא נרדף אל עָמַם: יועם זהב יִשְׁנָא הכתם, וכא הנשוא ביהיד אצל הנשוא כרכים, כמו ויהי ידיו אמונה וכדומה—עיין סו"ל § 144 ז'); והטעם: בפני חכם אור וחיים, כי הוא ישמר מצוה ולא ידע דבר רע (ע"פ ט' ט"ז), ובפני עו פנים, אשר לא ישים את לבו אל פשר דבר ולא ידע עת ומשפט לראות את העתיד—השך ומות, כי יסתכן כמעשיו.
 (ע"פ ט"ז) כי גם ביום ובלילה שָׁנָה בעיניו איננו רואה, הכנוי של בעיניו מוסב ע"ד מליצי על מלת "הענין" הקודם ותהלוכות הטבע, כי הסבות והמסוככים לא ישכחו רגע.

שׁוֹפְטִים

(ע"פ ט"ז) מרים נחל לבאר את הפרשה הזאת נתנה ראש ונשוכה להתבונן בקאפ' הקודם פסוק ט"ז. שם נאמר ויהם ה' את סיכרא וגו' ואת כל המהנה לפי הרב לפני ברק, ונראה כמה היתה המהומה? והנה דעת הרלב"ג אשר בנחל קישון היו טים מעטים וכשעברו בו סיכרא וחילו גברו המים וגרפום, וכזה האופן טבעו רוב חילו ונפל פחד על הנשארים עד שנסו, ע"כ. ואנו אוסיף על דבריו, הן נמצא כמצרים (ע"פ ט"ז) וישקף ה' אל מהנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מהנה מצרים, וכתב שם רש"י: ושנינו בפרקי ר' אליעזר בנו של ר"י הגלילי: כל מקום שנאמר בו מהומה, הרעשת קול הוא, וזה אב לכל (ע"פ ט"ז) וירעם ה' בקול גדול וגו' על פלשתים ויהם, (ע"כ 2). וכן היתה גם פה, כי הרעים ה' בשמים ועליון נתן קולו בכרכים ורעמים, ומטרות עו זורמו עבות עד אשר מלא נחל קישון על כל נדותיו וישטף שטוף ועבר, ומהנה סיכרא אשר הכוכבים ממעל נלחמו בהם, כי שמש וירח מנעו אורם מהשבת ערפל ורעם וברק פֶּעַתו את סוסייהם ונחל קישון גם הוא עבר על מקום. עמדם, באו כמהומה גדולה ויפלו לפי הרב לפני ברק כבקשם מפלט לבו, ועתה נחל לבאר ביה. (ע"פ ט"ז) פְּרָעוֹת, כנוי להפשיות מן גדל פרע שער ראשו, שהוא גדל הפשי, ושעור הכתוב, ברכו את ה' בעבור החפשיית שפרצה בישראל ע"י התנדבות עם לפרק מעליו עול יְבִין ולצאת מעבדות לחרות.
 (ע"פ ט"ז) זה סיני מפני ה' וגו'. רש"י כתב: "והרי זה מקרא קצר וכו'", וכן נמצא

(4) כבר העיר רש"ף בלקוטי קדמוניות, כי יש במקרא הרבה ממין סתומין ת' ינו ולחפך.
 (2) ועיין מה שכתב ע"ז הרב רצ"ק מווליאנא בהקדמה הב' לספרו נתיבות עולם "והוא נינו אב, אבל בגרסתנו ליתא", וכן מביא שם חסרים רבים כעת בכרייתא הזאת.

לרוב מקראות חסרים מלה או שתיים, כאשר העיר הראב"ע בספרו מאזנים וז"ל: "דע כי יש במקרא מקומות חסרי מלה לא אוכל לספר אותם כי רבו מארכה" ע"כ. גם פה חסרה מלה "נבחר", ויהיה טעם הכתוב פה כמו בתהלים (ס"ט ז'): "למה תרצדון הרים נבנונים? אך הר סיני חמד אלהים לשבתו (ע"פ שם באור ר"י בר"ל), גם דבורה שרה פה בסגנון זה והראתה לדעת, אף כי אשה היא, בכ"ן בחר ה' אך בה להושיע את ישראל, ושעור הכתוב: הן הרים נולו מפני ה' בדממתם כי הם יבחר ה', בכ"ז אך זה סיני הקטן ככלם נבחר מאת ה' לרדת עליו, כן כימי שמנר ויעל היו ישראל עבדים והדלו פרוזן מעול המציק, עד שקמתי דבורה אִם בישראל וה' הושיע את ישראל על ידי.

(ס"ט ז') ויבחר. גם אלהים בחר אז דברים חדשים (רל"ג), כי לא נצרכו למגן ורמח, אף כי האויבים היו ברכב וסוסים וישראל היו רק רגלים, כי ה' המם את האויב עד אשר נפלו בנוסם לפי חרב לפני ברק וכו'.

(ס"ט ז') לבי. וחסרה פה מלת "יאמר", לבי יאמר להוקי ישראל ברכו ה'.

(ס"ט ז') מְחַצְצִים. כנוי לברקים ורעמים, אשר הוציאו את העננים, המכונים פה ע"ד מליצה בשם מְחַצְצִים, על כי ישאבו מימם מן הים, או על כי זרמו מים רבים כמִשְׁחָב המלא מים. (וכן נמצא—סל"ט טו—קול נתנו שהקים אף הַחֲצִיף יתהלכו, ג"כ כנוי לברקים. ורבות מצאנו כנוי חצי ה' לברקים ורעמים), והכתוב הזה נמשך אל הקודם, וענינו: הסוחרים, השופטים והלכתי דרך שיחו וספרו מקולות ברקים ורעמים בין העננים, אשר המו אז שונאנו, כי שם (בעת או בבקום המלחמה) הטה הברקים יתנו (עתיד ת' עבר), העידו על צדקות ה' צדקות פרוזו (כמו פרוזן צדקותיו—עצמנו גערעכטיגקייט) בישראל, בעת התנדב עם ה' לרדת שערי המלחמה.

(ס"ט ז') הכתוב הזה הוא מאמר המסנר בין פסוק י"א וי"ג, והוא כולל קול ענות

של ברק ודבורה, הא' קרא: עורי עורי דבורה וגי', והב' ענתה: קום ברק וגי'.

(ס"ט ז') רש"י ז"ל כתב: מחובר מקרא זה (י"ג) לעליון (י"ג) לפרש ה' ירד לי בגבורים, ואני אלך אחרי שבתו אך לא מטעמיה, ואומר, כי מליצת הפסוק הזה כמליצת שחורה אני ונאווה (ס"ט ז' ב') אשר כאחלי קדר פני לשחורה אני, וכיריעות שלמה הוא פני למלת ונאווה (ע"פ נה"ש לשירת הים) וכן פה: ה' ירד לי — מני אפרים (ר"ל לי אשר תוצאותי מאפרים), בגבורים — שרשם בעמלק (ר"ל אשר תוצאותם מעמלק. ועתה תשיב דבורה הדבור לברק לאמר: אחריך (ברק ירד) בנימין בעממך (בצבאותיך), מני מכיר ירדו מחוקקים (מודדי גבולות מן דיק שם לים) ומזבולן משכים בשבט ספר (מן איה סופר את המגדלים — ע"פ ז' ב'—והמה מושכים בשבט למדוד ולחלק את הארץ — אינועניע—), כי ידוע אשר למלחמה נחויץ מאד יודעי חכמת המדידה למען דעת איך להעריך את המחנה וכלי קרב מול האויב.

(ס"ט ז') וְשָׁבִי ת' ושרים (ע"פ באור) כיששכר (ירדו) עם דבורה (ואולי זה מאמר ברק יתען דבורה) ויששכר כן ברק (כי שניהם שרו את השירה הזאת), ויששכר, כלומר שאר העם של שבט יששכר וגם כן ברק בעמק של המלחמה גָּמְעוּ (שָׁלַח מן שְׁלוּחֹתֶיהָ עָבְרוּ ים) באנשי רגלים; — או נוכל לפרש כי ברק פה ברק ממש — לא שעיף — ושָׁלַח מן אילה שָׁלַח (מהרה) וענינו: ויששכר בעצמו סהר כברק ורץ אל עמק המלחמה בחיל

יגלו, ויתורגם לפי זה: אונד יששכר ועלכסמ איילמע וויא איין בליטץ אינס שלאכט-
 מהאל מיט זיינער פֿוסארמעע, והבוהר יבחר. — אולם מה שנפלג ונפרד ראובן ולא בא
 למלחמה יש בזה תהולות נסתרות (שיעור זין) ותשיב אמריה לראובן בדרך התול:

(י"ג) למה ישבת בין המשפתים (דירוען)? האם לשמוע שריקות העדרים? לא לא!
 יש בזה חקרי לב כמוסים:

(י"ד) למה—מושך עצמו ואחר עמו, למה גלעד וגו', למה אָשֶׁר וגו'?

(י"ה) ראה זבולן ונפתלי הם עם אשר הרף (מן שפחה נחרפת, מיועדת) עצמו לָמוֹת
 (מקור) על טרומי שדה, כי כפי הנ"ל באו מזבולן מודדי ארץ, אשר זה דרכם לעמוד
 במחומי שדה קטל להשקיף על תהלוכות האויב ולמודד צעדיו למען דעת איך לעדור
 מערכה, ולרוב המה בסכנה גדולה, כי יורו המורים רעליהם בהצים ובקשת, ונפתלי בא
 בחילו גם הוא אחר זבולן או באו גם ממנו מודדים.

(י"ז) אהת דברה דבורה ושתים זו שמענו, ראשית כי שם מלכי כנען באו למלחמה
 מבלי שכר כ"א מאהבה ואחדות אשר ביניהם, ופה נפלגו ראובן דן ואשר לבלתי בוא
 לעזרה, עד כי במתי מעט ידרו למלחמה, ולולא מן שמים נלחמו בעדם או אבדו; ושנית,
 כי לא כצורנו צורם, שם נהוץ היה לקבץ מלכים והילים למלחמה אולם עמנו אַל ומן שמים
 נלחמו בעדנו (הם הברקים והרעמים אשר זכרנו בתהלת הפרשה) הובוכים ממסלותם נלחמו
 (כי השמש והירח מנעו אורם ויהי חשך וערפל ומטר סחה, והגשם הגדיל את נחל קישון
 עד אשר גרפם ממעמדם).

(י"ח) עתה תשוב אמריה לנחל קישון לאמר: אתה נחל מני או אתה נחל קישון דרכת
 (תדרכי, עתיד ת' עבר, ורבים כן, גם מ"נ ת' מ"ז) נפשי עז, בעת הלמו עקבי סוס האויב
 מדהרות הרוכבים הנסים במהומה לבלתי מבוע בשטף מימך, וכפל לשון של הדרות טורה
 על מהומת הנסים הרצים הרף ושוב מבלי דעת אנה לנוס.

(י"ט) רחם, שית לנקבה באדם ובבהמה כנאמר פטר כל רחם באדם ובבהמה (משנ"ט י"ג),
 ונאמר כל פטר רחם לכל בשר וגו' באדם ובבהמה (משנ"ט י"ד), ומשקל זוגי של רחמתיים
 נופל גם על כמות רבה כמו רקמתיים, ושעור הכתוב: לראש כל גבר יפל בגורל כמה נקבות
 מצאן ומכבשים (והנקבות השיבות יותר בעבור הלבן) אך לסיסרא יתנו עוד שלל מצבעים
 והוא מן רקמה (כמו רנמה בחלוף המוצא, והוא מן ארגמן), כי צבע רקמתיים (יש) לצוארי
 (הנופלים) שלל, כי לפנים בלכתם למלחמה נשאו כל ריודים עליהם כנאמר: כי נזמי זהב
 להם כי ישמעאלים הם (שנ"ט ט"ז). וגם נוכל לכאר, כי נחלף במלות רחם רחמתיים הקרף
 בחי"ת, הקרובים להתחלף כמבטא, והוא כמו רקם רקמתיים, וענינו רקם רקמתיים לראש
 גבר בעז, לסיסרא נפלו בגדי רקמה מצבעים שונים הרבה, אולם קבוץ צבעים (ע"ד הפלגה,
 כאלו הצבעים בעצמם יפלו לשלל) ברקמה או צבע רקמתיים יפלו לצוארי שלל, כלומר
 לשאר החיל, כ"א סיסרא נרמה לראש הלא חילו נדמו לצואר, וכמו שנמצא דמיון לסגנון
 הזה בישעיה (י"ג) את הראש ושער הרגלים וגם את הזקן תספה.

(בערד־ששוב ח"י טבת תר"א).

ש מ ו א ל א

(י"א) ויתן עז למלכו וירם קרן משיחו. ההלוף ראה כאן ובתהלי (י"ג) הלופי
 מקראות, ואמר כי הכתוב: מושיבי עקרת הבית וגו' צ"ל פה, ומן חצי פסוק ה' עד
 ו"א צ"ל שם, כי קשה ליה מאיזה מלך משיח ידבר פה, הלא לא היה עוד מלך בישראל

עד זמן שמואל; אולם מה יעשה בפסוק ל"ה שם: והתהלך לפני משיחי כל הימים? ונראה כי השערת המכאר (מ"ב נ"ב) צדקה מאד, ואלה דבריו שם: הנראה מפסוק זה ומתפלת הנה, שהחפץ להמליך מלך על ישראל הנה שורש בלכות כ"י גם בימי עלי, מאז כי ראו שאין השופטים עומדים בפרץ נגד האויב, וכלו עיניהם למלך המשיח שיצא ויבוא לפניהם במלחמה ע"כ.

(י"י) מי יגיד לי — או מה יענך אביך — קִשָּׁה? נחמר פה מלת דָּבַר כמו ואנכי שלוח אליך קשה (מ"ב י"ד י'), ר"ל מי יגיד לי דבר קשה או דבר אחר, אשר יענך אביך? ויתורגם: ווער ווירד מיר דאס באָזע — אדער וואס דיר זאָנסט דיין פֿאַטער ערוויידערן — בעריכמען? והתשובה ע"ז היא להלן פסוק י"ח: מהר הרש וגו' ואני שלשת החצים צדה אורה וגו', כי דוד שאל את יהונתן, איך יגיד לו מענה אביו ובאיהו אופן, כי ירא פן יהיו אנשים עם יהונתן ולא יוכל דבר עמו פא"פ, וע"ז שלחה לא יתכן להודיעו סוד כזה, וע"ז השיב לו יהונתן, כי יתן לו סמן ואת ברית החצים, ומן פסוק י"א עד פסוק י"ה ועד בכלל הוא מאמר המסגר. ועתה נבאר מן פסוק י"ג עד מ"ז.

(ס"ט ס"ז — י"י) ויהי ה' עמך (או כאשר יהיה ה' עמך) כאשר היה עם אבי (ותשב על כס מלכות) ולא אם (סרוס, כמו ואם לא) עידיני חי (אם לא אהי או עוד בחיים) ולא תעשה עמדי חסד ה' (ולא תוכל איפוא לגמול חסד עמדי) 1) ולא אמות (לבלתי המיתני ככל אויביך, או לכל הפחות) ולא תכרית את הסדך מעם ביתי עד עולם ולא (תכרית הסדך הקודם נמשך גם על "ולא" הזה) בתכרית וגו' ובקש ה' מיד אויבי דוד (ר"ל בעת תכרית ה' את אויבי דוד ובקש נקמה מהם). אחרי זאת כרת יהונתן (ברית) עם בית דוד, ומלבד זה הוסיף עוד להשיב את דוד בהאהבה אשר אהבו.

ש מ ו א ל ב

(ג' י"ג) לא תראה את פני כי אם לפני הַבַּיִת. פה מרכיבים ב' נוסחאות: (א) כי אם (ב) הַבַּיִת; (ג) לא תראה את פני לפני הַבַּיִת. (ס"ז י"ד) וישארו מכות אבינודב אשר בנבעה. חמש מלות אלה כפולות מהפסוק הקודם מהמעתיק, וצ"ל נוהגים את העגלה חדשה עם ארון אלהים (וע"ז להלן יחזקאל ס"ז י"ט), או הוא כפף לשון בעבור ההפסק בנתים. (ס"ט ס"ז) ויהי מקץ ארבעים שנה. כפי העתקת הסווי וויסיפון הנוסחא אַרְבַּע שנים (מונק פאלעסטינא ז' 276).

(ס"ט י"ח) אתה ידעת את אביך וגו'. תוכן דברי חושי הַאָרְצִי הוא: הנה כפי עצת אחיתפל תשאר אתה בירושלים ותשלח בלילה להחריד את דוד במתי מעט, אולם שוא עצתו, כי במתי מעט לא תוכל לדוד ולאנשיו, כי נכורים המה ומרי נפש כדב שבול, ולהחרידו (איבערוםסעלן) ג"כ לא תוכל, כי אף כי הוא עיף ויגע, כאשר יאמר אחיתפל, הלא איש יודע מלחמה הוא ולא ינוח לישון את העם אשר אתו, ובודאי העמיד משמרות, ותיכף בבואנו שמה יודע לו; ועוד יותר מזה, איך נוכל ללכת אליו בלילה, הנה הוא נחבא את העם אשר אתו במקומות מלאים פתתים ובורות, והיה כי יפול מאתנו עם רב בכורות, ויגיד השומע: ראה הן היתה מנפה בעם אשר חפץ להחריד את

(1) או ב' "ולא" הראשונים מפסוק י"ד ת' לוא (כמו מ"ג א י"ז, עיין רש"י פה ושם), ויהי פירושו: אם עורני חי לז תעשה עמדי חסד ה' ולא אמות (לבלתי המיתני).

דוד; ולו גם היה פה אבישולם בעצמו, אשר לכו כלב הארי, או המס ימס מפהר דוד, ובזאת ירך לב העם אשר אחריו, לכן עצתי לאסף חיל רב מאד, ולהנהיגם בעצמך. למען חזק לב העם אשר אחריו ובעצם היום תעריך מלחמה נגד אנשי דוד המעטים ואז במה נוכל לו. ועתה נבאר את המקראות הסתומים:

אתה ידעת את אביך — ואת אנשיו (ומבאר תחלה את המאמר הב') כי נבורים המה ומרי נפש כדב שכול בשדה (ועתה מבאר את הא') ואביך איש מלחמה ולא גלן את העם (ילין פה פעל יוצא, ומעמו לא ינוח לישון את העם, כי יעמיד משמרות עליהם ולא נקל לנפול עליו ולהתיריו, ועוד יוכל להיות אשר) הנה היא עתה נחבא באחת הפהתים או באחד המקומות (המקולקלים, ומוכנים למוקש לבלתי יודעים היטב) והיה כנפול בהם (עמך והילך) בתחלה (באשר לא ישמרו בתחלה מהפהתים והבורות מבלי יודעים) ושמע השומע (את זאת) ואמר היתה מנפה (השם מנפה יפול תמיד על מות שלא בדרך הטבע, ולא על הריגה במלחמה, כנאמר כי אם ה' ינפנו ונג' או במלחמה ירד ונספה — י"ט י" — וגם פה על כות עיי נפילה בהפהתים) בעם אשר אחרי אבישולם והוא (אבישולם בעצמו) גם בן חיל ונג' (לו היה פה עמנו היום) המס ימס (ולכן עצתי לבוא אליו בעם רב ובמלחמה ערוכה בעצם היום).

(ספ כ' י') ציל ויאמר דוד אל יואב ת' אבישוי, כי יואב יצא נגד שבע בן בכרי, כנראה להלן. (ספ ספ י"ח) ישאלו ישאלו באבל ונג'. דבר ידברו (עתיד ת' עבר) כראשונה, שאלו ישאלו באבל (לשולם) וכן התמו (ובזאת תם הדבור, כי לא טלאו דבריהם ולא שאלו ישלום, ויהורגם: אונד דאמיש האט עם איין ענדע) אנכי (אחת) משלמי אמוני ישראל (אומרת לך: — איך, איינע דער פריעדליך מרייע געווינטמען אין ישראל, זאנע דיר —) אתה מבקש להמית עיר ואם (אשר היא אם — עיין לעיל ב' א' י"ד) בישראל ונג'.

(ספ ספ י"ז) הקאפיטעל הזה מא' עד ז' כלו מקשה, עד שהמבאר רווימ כתב עליו: „אין ספק כי השירה הזאת איננה עד תומה, אך נאבדו מאתנו עוד חרוזים כהנה וכהנה, ואולי גם באמצע השירה נעדרו איזה פסוקים; ולכן כמעט היא כדברי ספר החתום עכ"ל. ובכ"ז נסו רבים למצוא בו דרך נתיבה, אמרתי אנסה נא גם אני לפנות בו דרך כמעט לפני התלמידים.

ראש השירה הזאת, הנוסדת על קאפיטעל ז' מהספר זהוה, יגוד, כי מושל צדיק כתמר יפרה, אולם מושל בליעל (כנגד שאול) כקץ מונד כלו, וסופה מראה לדעת, אשר אף כי נכזבו חפצו וישעו לבנות בית לה', בכ"ז יקנה על הבטחה ה', כי עוד יצמיח חפצו ביד בנו, כהבטחה נתן הנביא (י"ז י"ט) הוא יבנה בית לשמו וכוננתי את כסא ממלכתו עד עולם, (ספ ספ י"ח) ונאמן ביתך וממלכתך עד עולם לפניך, כסאך יהיה נקן עד עולם. — ועתה נבאר אחד אחד:

(6) ואלה דברי דוד האחרונים. ביחס אל דבריו הראשונים על ענין זה בש"ב ז' מן פסוק י"ח עד פסוק כ"ט, עתה כנוה עליו רוח ה' אמר עוד אלה הדברים האחרונים בענין הזה: נאם דוד בן ישי (מלפנים הייתי אך דוד בן ישי, כמו שאמר — ספ ספ י"ח) — מו אנכי... ומו ביתי ונג' ועתה אני) משיה אלהי יעקב; ונאם הנבר הוקם (מפנים על) על (צאן, כמו מאחר עלות הביאו (ספ ספ י"ח), וכמו שאמר נתן הנביא (י"ז י"ח) אני לקחתך מן הנות מאחר הצאן, ועתה הייתי) לנעים ומירות ישראל (ראש משוררי יון האמער

מכונה אצל היונים: נעים ומירות יון — נריב־ישע פֿהילאָמעלאַ (1) ודוד מכונה נעים ומירות ישראל — איוראעלימישע פֿהילאָמעלאַ, ונאם הקודם מושך עצמו ואחר עמו).

(2) לי, מושך עצמו ואחר עמו, לי אמר, לי דבר צור ישראל (כי) מושל באדם (רב — צריך להיות) צדיק מושל ביראת אלהים (ואך או יאיר).

(3) וכאור בקר (בעת) יורה שמש, בקר לא עבות (מן עצי עבות — פֿערפֿלאַטצוֹן, פֿערזויקעלט) מננה כמטר (בקר שאינו מעורב פעם מננה ופעם ממטר כ"א הוא צח ובהיר, ואו צומח המושל הצדיק) כרשא מארץ (2).

(4) (ובני) בליעל כקין מנד כלהם כי לא ביד יקחו.

(5) ובאש שרוף ישרפו בִּשְׁפָתָת (כמו במקום שבת כלומר בבית (3), ומעמו, אם נצרך לשרפם להטם לאורם או לבשל בהם לא יקחום ביד) ואיש (או ואם) יגע בהם ימלא (בכתיב יפלא) ידו ברזל ועץ חנית.

(6) בי לכן (לא בן) ביתי (מתהלך) עם אל, כי ברית עולם (נחלת עולם (4) שם לי ערוכה בכל ושמורה, כי (אשר) כל ישעיו וכל הפצי פֿלוֹ (ת' כי לא) יצמיח.

י ש ע י ה

(7) פֿצַר נחֿשבו. כמו כסער בחלוף המוצא, ובהסרון עינין בחברו צַר ואור (75 76)

חבר ה"א, ת' קהר (באור) והעד: ונגליו כ ס ו פ ה.

(75 76) מי עור כ"א עבדי וגו'. רבים נדחקו בפ"י הפסוק הזה, ול"ג, כי נאמר

בדרך התול על הפסל והמסכה הנזכרים מקורם (פסוק י"ז), כי הבוטחים בהם אמרו אשר

ע"י התמונות האלה ישפיע עליהם ה' את טובו והם עבדי ה' ומלאכיו, והנה אמר בפסוק

א': הן עבדי (באמת, הוא הנביא אשר) אתמך בו (והוא) בהורי רצתה נפשי, נתתי רוחי

עליו (וגו' עד פסוק ח') וכבודי לאחר לא אתן ותהלתי לפסילים (לא אתן, אולם המה)

נמנו אחור וגו' הבוטחים בפסל האומרים למסכה אתה אלהינו. עתה יפנה אל העם לאמר:

אתם החרשים שמעו והעורים הביטו לראות, מי עור כ"א עבדי (זה, אשר אמרתם עליו,

כי אנכי שלתתיו להטיב לכם על ידו) וחרש כמלאכי אשלה (היש עור וחרש כאמרים אלמים

אלה? מי עור כמשלָה (מתאים אל מלאכי הקודם) ועור בעבד ה' (אשר אמרתם כי הוא

עבד ה' וע"י ישפיע לכם טובו וחסדו) הן ראות רבות ולא תשמר (ת' ישמר — רדיק — ר"ל

יש לראות ולשמע רבות, אך האלילים עינים להם ולא יראו אונים להם ולא ישמעו, ואיך

לא תבושו לעשותם לעושי רצון ה' כאלו) ה' החפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר (להאציל

מרותו גם על האמים האלמים האלה) והוא (כמו והם, ר"ל האלילים) עם (בדרך התול) בוזו

ושסוי, (אם) הָפַח (בהם) בחורים כולם ובכתי כלאים הִחבאו (מידי אתרים) היו לבו ואין

סציל וגו' (אולם) מי בכם יאזין זאת וגו'.

(1) פֿהילאָס בל"י: אוהב, ידיר: מעלָס — זמרה, ולכן נקראת הצממאמאל בל"י פֿהילאָמעלאַ,

אוהבת הזמרה.

(2) פסוק ה' צ"ל אור פסוק ז' וסודם המקראות נמצא לרוב והוא אחד מל"ב מרות.

(3) או מלת "בשבת" נשתרכב הנה מן פסוק ח' אשר ארצו "וישב בשבת תחכמוני" (עין החלוק

לשנת הר"ב).

(4) ביהוקאל פ"ו כ"א: ולא מביתך, כתב רש"י בשם מדרש תנחומא: "ולא ממפרא" טוניה שלף

(כלומר ירושת אבות) וכן קודין כל דבר שיש לו לארם מנהלת אבותיו" ע"כ.

ירמיה

(י"ד) ושמתה זקך מנחלתך. מלת זקך היא צור מכשול לכל המפרשים, כי אין ענינה לא לפנייה ולא לאחריה, וכלם נלחצו מאד לפרשה, עד אשר החכם שד"ל אמר ע"ז: "מלת 'זקך' קשה מאד, ראיתי ושמועתי והדשתי בה פרושים הרבה ולא נתקררה דעתי באחד מהם" עכ"ל בהפמרה לפ' כהקוטי, גם המ"ם של מנחלתך יתרה, כי לא מצאנו שרש שמש עם יחס שממנו, כ"א או כפעל עומד או כפעל יוצא עם יח"פ, גם ההיא של ושמתה יתרה היא, אף כי נמצאת לפעמים בעבר נוכח, לכן יש לשער כי אותיות: "ה' ו בך מ" היתרות אולי נשתרכבו בשנגת המעתיקים מן "במותיך" בפסוק הקודם ונתחלפה רק ת"ז בה"א כאותיות דומות וצ"ל פה: "ושמתך נחלתך" ולא יותר.

יחזקאל

(י"א) תקיץ אלקיך. כמו תקיץ עליך, וכן נראה מתי"י.
(ס"ט ז' י"א) ולא יהו הרים. ת"י ולית להשתקא במוצדי טוראי, כאלו כתוב: ולא צד הרים, ר"ל ואין מציל גם במצודות (או בצדדי) הרים.
(ס"ט ז' י"ב) ולא קהקתם ולא נה בהם. י"ת ולא מבניהון ולא מבני בניהון, כאלו כתוב: ולא מפיניהם ולא נין בהם.
(ס"ט ז' י"ג) כי חזון אל כל המונה. ה"ל כי חזון אל כל המונה, ככפסוק י"ב הקודם, וכן בפסוק י"ד: כי חרוני אל כל המונה.

(י"ד ז' י"א) אני ה' נענתי לו. נמשך על פסוק ח' ונתתי פני באיש ההוא והוא ע"ד התול; אמנם נענתי לו, אך התדע איך? ונתתי פני באיש ההוא; ומן "בא (קרי) ברוב גלוליו" עד "ובא אל הנביא לדרש לו" הוא מאמר המסגר, ומאשר הפסוק בנתים חזר והכפיל דבריו: אני ה' נענה לו כ"י כדרך הכתובים בהכפלה אחר הפסק, ויתורגם: יא, איך בין איהם ערבאמיני... עד קאמטט מיט זיינען גאטצען אום צו פאנגען... כ"יא איהרעם הערצען (ד. ה. זיא מיט הייבעלייא צו בעטריענען)... יא ער קאמטט צום פראָפּהעטען מיינעמווענען איהן צו בעפראַנען, יא איך ווילל ערבאמיני זיין — איך ווערדע נאָמליך מיינען צאָרנבליק ריכטען אויף דינען מאנן א. ג. וי.

(ס"ט ז' י"ב) קח על מים רבים צפצפה שמו. הריק זה מרא מסורס ושיעורו: קח צפצפה על מים רבים שמו. ומחצה הפסוק השני הזה מכאן את המחצה הא': "ויקה מורע הארץ" מה לקח? — "קח צפצפה"; ויתנהו (את הורע או הצפצפה) כשדה זרע (באיזה מקום?) — על מים רבים שמו (את הורע), כאשר אמר להלן פסוק ח': אל מים רבים היא שתולה.

(ס"ט ז' י"ג) מ' וי"ד המה שתי נוסהאות, או פסוק מ' נמשך על הנפן ופסוק וי"ד על הצפצפה.

(ס"ט ז' י"ד) ובצאתם אל החצר החיצונה — אל החצר החיצונה — אל העם. ג' מלות אל החצר החיצונה" כפולות מהמעתיק שלא בצדיה, ורכים כאלה כאשר הראה כבר החכם יש"ר באגרותיו.

הושע

(ז"ה) סר מבאם חזנה חזנו אהבו תבו קלון מנניה. הנביא מוכיחם, כי ישנו בין (מה"ל ח"ב) 7.

תמיד, ואם יעזבו לפעמים את היין "סר סכאס", או הזנה הזנר' ישנו בזנות (כמו לעיל פסוק ו'א: זנות ויין ותירוש יקח לב), כי מגניה (שריה) אתנו תמיד להביא קלון על עצמם אם ביין ואם בזנות (ודקדוק מלת "הבוי" עיין מלים זרות הנספחות לספרי מורה הלשון).

חבוק

(ג'—י') תחת אָן ראיתי אהלי כושן וגו' כי תרכב על סוסך מרכבותיך ישועה: עֲרִיבָה תַעֲוֵר קִשְׁתְּךָ שִׁבְעֹת מָטוֹת אָמַר סֵלָה נִדְרֹת תִּבְקַע אַרְצֵךְ. תַּחַת אָן ת' תַּחַת אֵין (תִּדְרַת הַנֶּסֶם, פֶּאֶנְיִשְׁעֵר שְׂרַעְקֵעֵן) רֵאִיתִי (ב') אֹהֲלֵי כוֹשֵׁן וְגו' כִּי תִרְכַּב (נִמְתַּרְתָּ וְהַנּוּשָׂא יִשׁוּעָה) עַל סוּסֶיךָ מִרְכַּבוֹתֶיךָ — יִשׁוּעָה (ר"ל אִם יִשׁוּעָה לַעֲמֵךְ תִּרְכַּב עַל סוּסֶיךָ וְעַל מִרְכַּבוֹתֶיךָ, אִזּוֹ) עֲרִיבָה תַעֲוֵר נִהְרֹת (ר"ל הִישׁוּעָה תִּגְלֶה הַנְּהָרוֹת לִרְאוֹת הַיִּבְשָׁה כְּמוֹ בְּמַעֲשֵׂה הַיָּם, גַּם) תִּבְקַע אַרְצֵךְ (כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לַעֲוֵל וַיִּתְפּוּצְצוּ הַרְרֵי עַד, וּמִן קִשְׁתְּךָ עַד סֵלָה הוּא מֵאִמֵּר הַמְּסוּגָר — וְגַם הַנְּגִינָה מִסְכַּסֵּת לֹזֶה — אִיֶּה קִשְׁתְּךָ ה' ? הֲלֹא הִיא שִׁבְעוֹת, אִשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַעֲמֵךְ, וְאִיֶּה מָטוֹת — הַחֲצִיִּים ? הֲלֹא הֵן אֲמֵר, כְּלוּמֵר הַשְּׁבֻעוֹת שֶׁנִּשְׁבַּעְתָּ לַעֲמֵךְ וְהַחֲבַטְהוּת שֶׁהִכְמַתְתָּם הֵן הֵן קִשֶׁת וְחֲצִיִּים בְּיַד הִישׁוּעָה, לַעֲשׂוֹת נִמִּים וּנְפִלְאוֹת לַעֲמֵךְ). (עֵינֵן בְּאוּרִים הַדְּרִישִׁים, וְגַם הוּא הַלֵּךְ בְּדַרְךָ זֶה רַק כְּכַמָּה נְטוּיֹת לַעֲד, וְסִהְדֵי כְּמֵרוּמִים, כִּי כִכֵּר תִּכְתְּבִי זֶה בְּטָרֵם וְיִלְדוּ בְּאוּרִים חֲדָשִׁים בְּאַרְצֵךְ).

ת הלים

(עֲרִיבָה תַעֲוֵר קִשְׁתְּךָ שִׁבְעֹת מָטוֹת) נְלִי תוֹדָה בְּלֵב הַמְּשׁוֹרֵר יִקְרָא בְּהַתְּפַעְלוֹת: "אֶרְחַמְךָ ה' חֻזְקִי!" אֲדַבֵּר דוֹלֵךְ וּמֵתָאֵר אֶת ה' בְּכָל הַדְּבָרִים שֶׁהֵם לְמַחֲסָה לְאָדָם בְּיוֹם צָרָה: סֹלַע, מְצוּדָה, צוּר, מִנֵּן. קָרָן יִשַׁע, מִשְׁנֵב. —

(י') מִהֲלֵל אֶקְרָא ה' וּמִן אֵיבֵי אוֹשַׁע. כְּמַעֲט אֶקְרָא: ה' הוּא מִהֲלֵל (כְּמוֹ יְהִי שֵׁם ה' בְּבִרְד) וְתִיבָךְ מִן אוֹיְבֵי נוֹשַׁעֲתִי. (ג'—י') כִּי בַעַת אִשֶׁר נִחְלִי בְּלִיעַל, קְבִלִי שְׂאוּל, מוֹקְשֵׁי מוֹת (הֵם הַשְּׂוֹנָאִים, הַמְּבַקְשִׁים אֶת נַפְשִׁי) סִבְבוּנִי וְאֶקְרָא ה' — יִשְׁמַע מֵהִיבְלוֹ קוֹלִי וְיִשׁוּעָתִי (תְּכֹוֹא) לַפְּנּוּי, וְלֹא לְבַד לַפְּנּוּי כִּי גַם בְּאוֹנוּי. (י'—ג') אֲבֹאֵז בּוֹעֵם אִפּוֹ יִרְקַע בְּרַגְלָיו וְתִנְעַשׂ וְתִרְעַשׂ הָאָרֶץ וְנִחְלִים בַּעֲרוֹ מֵאִשׁ אִשֶׁר תֹּאכַל מִפּוֹי. (י'—ג') וְעַתָּה יִתָּרֵךְ אֶת ה' כְּמֹלֵךְ נְבוֹר מִלְחָמָה הַלּוֹבֵשׁ הַמָּה עַל שׁוֹנָאֵי בְּנוֹ הָאֱהוּב לוֹ "וַיִּט שְׁמַיִם וַיִּרֶד" כְּדֶרֶךְ הַמַּלְכִים לְבַלְתִּי הַצִּיּוֹג כִּף רַגְלָם עַל עַפְר וְהוֹל, כְּכֹה שֵׁם ה' אֶת הַעֲרֵפֶל כִּירִיעָה תַחַת רַגְלָיו, "וַיִּרְכַּב עַל כְּרוֹב וַיַּעֲף" וְהוֹר בְּתוֹךְ דְּבוּרוֹ לֵאמֹר: מַה אִמַּרְתִּי עַל כְּרוֹב ? "וַיִּנְדָּא עַל כְּנַפֵּי רוּחַ", כִּי תַעֲוֹפֵת הַרוּחַ מֵחַר מִשָּׁל כְּרוֹב, וְבַעַת מַעֲוֹפְתוֹ עַל כְּנַפֵּי רוּחַ (ג') "יִשֶׁת חֶשֶׁךְ סַתְרוֹ" כְּמֹלֵךְ מֵלֵא חֲמָה אִשֶׁר לֹא יִהְיֶיךָ לְהִרְאוֹת אֶת פְּנּוֹ מִסַּתְרוֹ כְּמִרְכַּבְתּוֹ. "סִבְבוּתוֹי סַתְרוֹ" הַכְּנוּי שֶׁל סַתְרוֹ נִמְשָׁךְ עַל הַחֶשֶׁךְ דְּלַעֲוֵל, סִבְבוּתוֹי שֵׁם סַתְרֵךְ חֶשֶׁךְ, וְכַמָּה הַחֶשֶׁךְ סִבְבוֹ ? בְּחִשְׁכַת מַיִם — עֵבִי שְׂחָקִים" מִן "כִּשְׂחָק מֵאוֹנוֹים", כִּי כְּנַפֵּי הַרוּחַ גִּרְשׁוּ עֲנַנִּים וְעֵבִי הוֹל אִשֶׁר כְּמוֹ מִרְכַּבְתּוֹ (י') וּבְמִדָּךְ הַרוֹכֵב כְּמִרְכַּבְתּוֹ בַּעַת חֶשֶׁךְ יַבְעֵרוּ לַעֲמָתוֹ אֲבוֹקֵי אִשׁ, כְּכֹה "מִנְּגַה נִגְדוּ עֵבִי עֲבָרוֹ (כְּמוֹ בַּעֲרוֹ בְּשִׁבְיִ כִּי, בְּהַלֵּף הָאוֹתוֹת) בְּרַד וְנִחְלִי אִשׁ" אִשׁ לְכַנֵּה וְאֲדוּמָה (י'—ג') וַיִּרְעַם בְּשִׁמְסִים ה' (כְּמוֹ ה') בְּשִׁמְסִים, ר"ל הוֹשִׁבֵי בְּשִׁמְסִים הַרְעִים כַּעַת בְּקוֹל גִּלְגָּלִי מִרְכַּבְתּוֹ אִשֶׁר נִשְׁמַע כְּמוֹ רַעַם) וְעֵלְיוֹן נָתַן קוֹלוֹ (אֵל עֵבִי) בְּרַד וְנִחְלִי אִשׁ (בְּשִׁבְיִ כִּי־סַתְרוֹת ג' מְלוֹת אֱלֹהֵי בְּצַדֵּק) הַהוֹלְבִים לַפְּנּוּי, וַיִּשְׁלַח חֲצִיֹּ — וַיִּקְרַב בְּרַקִּים וַיִּפְצְצֵם וַיִּהַמֵּם (הַכְּנוּיִם הָאֵלֶּה נִמְשָׁכִים עַל הַכְּלֵי שְׂאוּל וּמוֹקְשֵׁי מוֹת אִשֶׁר נִמְשָׁלוּ לְמוֹ מִשְׁנָאוֹי), (י') וַיִּרְאוּ אֶפְיֹקֵי מַיִם וְגו'. עוֹד טָרַם הַגִּיעוּ אֵלֵיהֶם, רַק מִנְּעֲרָתוֹ, מִנְּשַׁמַּת רוּחַ אִפּוֹ תִיבָךְ פִּתְחוּ מוֹסְדוֹת תִּכְלֵ לַפְּנּוּי מִלֵּךְ הַכְּבוֹד וַיִּרְאוּ אֶפְיֹקֵי מַיִם אִשֶׁר

בשאלו מתחת. (י"ח) אז ישלח ידו ממרום וימשני ממים רבים, ר"ל נחלי הבליעל אשר זכר. —
 והנה תאר הליכות אלוה בהדרגה נפלאה: נמה שמים ויורד — דאה על כנפי רוה — וטרם הניעו
 אל נחלי בליעל שלח רעם וכרק לדפיצם עד כי נראו אפיקי מים, או שלח ידו וימשהו מהם,
 ויתר דברי הפרשה הזאת הלא מכארים הם היטב בכאור ר"י בר"ל ודבר שפתים אך למותר.

(ס"ג ס"ג) גער חית קנה וגו'. מלת קנה וכו"ל השמוש של בענלי עמים מושכים עצמם
 ואחר עמם, ושעו: גער בחית קנה, גער בעדת אבירים, גער בענלי עמים, גער במתרפס
 כרצי כסף (הוא הלוינתן המשהק בגלי כסף — עיין מליצת ישרון) בזר עמים (כבר אמר הרד"ק
 שהבי"ת פה ת' פ"א, ונוסף עליו שגם החירק ת' פתח כמו והתנלתי והתקשתי, הקצות,
 ופשתם, והוא ת' פֶּזַר או פֶּזַר עמים אשר) קרבות יהפצו, ותאר פה את העמים ההפצים
 קרבות כד' תארים: הית קנה, עדת אבירים, ענלים, לויתן (ועיין לעיל דגים נ"ג ז'—ג), והוא
 למדנו ממדה כי"ב של הכרייתא דל"ב מדות דר"א בנו של ריה"צ "מדבר שהכרו מוכיה עליו"
 (עיין נתיבות עולם לרצ"ק מדה כ"ב צד 152) 1.

(ס"ג ס"ג) זְכָרֵי אֲנִי קְהֵלְךָ. רש"י והרד"ק פירשו על גוף מ"ב כלומר זְכוֹר אֲנִי, והראב"ע
 פי' זְכָר (לנוכח נגד השי"ת) מה אני מה הלדי, ומלת מה מעו"ע, ודבריו נכונים שהוא לנוכח
 בעדות הפסוקים שלפניו ושלאחריו (2), אך לא ממעמיה כ"א בדרך אחר והוא: כפי מה
 שכתב הרמ"ה (בהערה להושענות) על "אני נהו הושיעה נא", שכוון ר"י (מג"ג ס"ג) אל כ'
 השמות הקדושים אדני והויה, ובלשון נוטריקון הזכירו ר"י אני (ת' אדני) הו (ת' שם הויה),
 ומצא סעד לדבריו בכמה מקומות בזהר שהזכיר אני במקום השם הנקרא והנכתב בלשון
 אדנות, ומי יודע, אם לא קצור השם הזה ישן נושן הוא, ונוכל לבאר גם פה: זכר אני
 (ת' אדני) מה הלד, כמפורש להלן פסוק נ"א: זכר אדני הרפת עבדיך, ואולי אם נחפש נמצא
 עוד פסוקים המכארים באופן זה (3).

(ס"ג ס"ג) סְכֹבֹנִי גַם סְכֹבֹנִי. בפסוק יורד לפני זה נמצא "סכבונ"י ובפסוק י"ב אחריו
 נמצא "סכונ"י. וכן נמצא כש"ב כי"ב ו': חבלי שאול סכני וכתהלים י"ה ו' בהשנות
 הקאפיטעל הזה: סכבונ"י, לכן נראה כי היה כתוב פה "סכונ"י וכתב לו מעתיק אחד
 בשולי היריעה "גם סכבונ"י, ר"ל עפ"י הדקדוק נוכל לומר פה גם מלת "סכבונ"י (או אולי
 מצא בן בנוסחא אחרת) ואחר זמן הוכא הרשום בגליון בתוך הפנים ממעתיק אשר לא
 הכין זאת, וכדומה נמצא רבים.

משלי

(ג' הערות)

א) שמות צדיק וצדקה הם משותפים ויש להם לפעמים גם הוראת ההסתפקות
 (מאָסטיגקייט), ולעומתם שמות רשע ורשע יש להם ג"כ הוראת בקשת המותרות (לוקסוס),
 ובוהו יוכנו כתובים רבים במשלי כמו:
 (ס"ג י"ג) לא יועילו אוצרות רשע (המותרות לא יועילו לכריאות, ואדרבה הם מזיקים)

(1) הבאור הזה נדפס במ"ע המגיד שני"א נו' 12 בהערה.

(2) אמנם נמצא עוד זכר אני ואתה (מ"ג ס"ג) אך שם מלת זכר כמפסיק, ולפי דעת רוב המפרשים הוא:
 זכר (איך) אני ואתה וגו', או זכר היום אשר אני ואתה, וא"כ הוא ג"כ לנוכח.

(3) נדפס בהמגיד ש"ב נו' 15.

חושב) יחרד אח"כ בעצמו, פן יקדמנו האחר לעשות לו, כאשר זמם האויל לעשות לו. (ע"פ י"ג) ושכט לגו (רעיו, הוא) החסר לב, כאשר תרגם האשכנזי בפסוק מ"ו שאחריו.

(ע"פ י"ג) הכמים יצפנו דעת ופיראוויל מהתה קרובה. קחקה היא כנוי אל (שרעקקבילד, פהאנטאם — עיין רד"ק ונעונונים—), והנה הפהאנטאם הוא מבהיל רק מרחוק, אולם אם נגש אליו נראה כי הכל הוא ואין בו טמש, ככה הוא פיראוויל, המתהלל בשקר, אולם חכמים באמת, אם נקרב אליהם לראות את צפניהם והנה הם-דעת, וכן להלן (ע"פ י"ג) ומחתה לפועלי און, דרך ה' היא מהתה לפועלי און ויראים מנשת אליו.

(ע"פ י"ג) פֶּרְכֵי-עַם הדרת-מלך וכאפס לאום מחרתת קוון. כפי אשר הבדיל נה"ש (ע"פ י"ג) בין לאם (כאציאן) ובין גוי ועם (פאלק) נוכל לומר גם פה: (אמנם) ברב עם הדרת מלך (אולם) כאפס לאם (המוכתר כנמוסים — ציוויליזירט —) מהתה הם להלן (ת' רוון, כתרנומו). (ע"פ י"ג) מרפא לשון עץ חיים וסלף בה שבר כרוח. שבר ברוח הוא (געוויסענסביססע) כמו רוח נשברה, ומעמו: מרפא של לשון (כמו לב מרפא (געניגזאם)), ח'שון המסתפקת בדברים מעטים היא עץ חיים, שנותנת חיים לבעליה, אולם הסלף כלשון, הוא נותן שבר לרוח אדם.

(ע"פ י"ג) שֶׁפֶת יָתֵר, כמו יתרון בשפה (ע"פ י"ג) ר"ל שפה נקיה וצחה לא נאווה לנבל, כי היא לו ככתם זהב כאף חויר, אף כי לנדיב שפת שקר, שפת עלנים ומשחתת.

(ע"פ י"ג) קַרְדֵּף אֶמְרִים לא (קרי לו) המה. אמרים מענין את ה' האמרת היום וגו' (ע"פ י"ג), ענינו אהבה וחבה, וזוה: אֶמְרוּ צְדִיק כִּי טוֹב (ע"פ י"ג), והשם מזה הפעל: אֶמְרוּ — אֶמְרִים, ויש להרכיב פה את הקרי והכתיב — לא לו (כאשר עשה פה המבאר, נשען על התלמוד בפסוק על אשר הוא חומה — ויקלל כס י"ג), ושעור הכתוב כך: אהי רש שגאוהו, מרעיו רהקו ממנו, ואם גם הוא מרדף (לקנות לו) אוהבים, אולם לא לו המה.

א י ו ב

(ע"פ י"ג) כִּי מִסֹּסִים ה' וְנִלְוָה הֵן (פֶּרְאִים כמדבר יצאו). (האכיונים הנזכרים בפסוק ד') בפעלם (ת' לפעלם, כמו רננו צדיקים בד' ת' לדי) ר"ל משחרי (מל' שחר, ר"ל בעלות השחר יצאו) למרף (לבקש מזון, כמו ותתן מרף לביתה — ע"פ י"ג) — עֲרָבָה (מן עָרַב ע"מ עָדָק עֲדָקָה) לו לחם לנערים (ר"ל אך שחר וערב יצאו לבקש מרף לביתם, כי ביום) (ע"פ י"ג) בשדה בלי לו (אשר לא לו, וכן משכנות לא לו — ע"פ י"ג) — וְקִצְרוּ וְכָרְסוּ רִשְׁעוֹ וְלִקְשׁוּ (מוכרחים הם לקצור שדות אחרים וללקט כרם רשע אשר נזל מהם את כל) וגו' (ע"פ י"ג) יגולו בלשד יתום (כמו שד מיתום, ע"י עבודתם אצל אחרים הם נוזלים את הלשד מיתום, כי ישאירו את היתומים — בלי אב — בכיתם מבלי להניק אותם) ועל עני (הלבוש אשר על העני) וְחָבְלוּ (יתנו בערבון) וְגו', (ע"פ י"ג) קָל הוּא על פני מים (לעבור דרך מים למקום אחר שאין מכירין אותו, אם) תִּקְלָל הִלַּקְתָּם בָּאָרֶץ (אם יגרשום מן ארץ מגורם), לא יפנה דרך כרמים (איננו מתחבא בין הכרמים). (ע"פ י"ג) צִיָּה גַם הֵם יִגְלוּ מִיְמֵי שֶׁלֹּג (כציה — חום יובש — והם, אשר יגלו מימי שלג ולא נודע מקום המים איה, כי יעלו בתהו ויאבדו, כן הרשעים האלה) שאול חפצו (ירדו כמו בשאול ולא נודע מקומם, ולכן) (ע"פ י"ג) יִשְׁכַּחְהוּ רַחֵם (כנוי לאשתו) מתקו רמה (מלשון רמיה, ר"ל מתקה לו הרמיה הזאת, כי ישכחנה כל איש ולא ירדפו אחריו, כאמרם) עוד לא יזכר

ותשבר כעץ עולה, (י"ג) רעה עקרה (יקח לו אשה אהרת אשר לא תלד, למען לא תגדע גבולותו) ואלמנה (את אשתו אשר עוב כאלמנה היה) לא ימייב (לא יזכרה לטוב) (י"ד) ומשך יבדלים (אחריו) כלהו (העשירים יאמינו בו כי תם וישר הוא) יקום (ויתעודד עוד הפעם האיש הזה) ולא יאמין בחיין (אשר לא האמינו כי חי עודנו) (י"ה) יתן לו (ד') לבטח וישען ועיניהו על דרכיהם (עין ד' על דרכיו לטובה, ואם גם אחריתו לרעה, כי סוף סוף ימות בידי השופטים, הלא מיתתו תהי אך רגע, כי באחד משני פנים ימות, או) (י"ו) רפיו (הורם על העץ, ואז) (1) מעט ואיננו (ברגע קטן ימות, או) וְהַכֹּזֵב (יסירו ראשו, אשר) ככל (ככל דבר) יקפצון (ממנו, ר"ל ככל הדברים בהגיע עתם יקפצו ויוסרו מן העולם) וכראש שבלת ימלו (וא"כ הלא טוב לרשע תמיד גם בהיו גם כמותו, ומדוע לא נצפנו משדי עתים והנהגות כאלה?) .

(ספ' נ"ח ו' — י"ז) או מי ירה אבן פנתה בְּכֵן יחד כוכבי בקר (מנתג העולם הוא בעת שיוגחו אבן פנה לבנין, או ישירו וירגנו במקלות ולכן שאל עד"מ: מי ירה אבן פנת הארץ בעת רגן כל כוכבי בקר ותרועת בני אלהים הם המלאכים) .

(ספ' ס"ג — ס"ג) מי שָׁת כְּחַזֹּת חכמה או מי נתן לְשֹׁכְבֵי בֵּינָה . לפירושי המפרשים אין חבור לפסוק הזה עם הקודם והמאוחר לו . לפניו מדובר מעבים וברקים ואחריו מנבלי (ענני) שמים, ומה ענין כליות ולב לזה? לכן נ"ל כי מְחַזֹּת נ"כ כנוי לעבים אשר ימיהו ויכמו את פני השמים, ושכוי תאר לשמש הצופה ומכזי מבין העננים, וענינו: מי שת בעננים חכמה לכמות את פני השמש או מי נתן לשמש בינה להדור בקרניו בין העננים ולהפיצם? (ספ' ס"ג — ס"ג) מי יספר שחקים בחכמה (לפי' ראב"ע הוא מלשון ספיר, ר"ל ערהיימערן) ונבלי שמים (הם העננים המכילים בקרבם את המים כנבל ונאד — רש"י —) מי ישכוב (בהיות עננים על פני השמים הם מכוונים: מפרשי עב"י וכאשר יסורו מהם הם כאילו שוכבים ונכפלים במקום ויניהו תחתם, בעת אשר) בצקת עפר למוצק ורגבים ידובקו (כי בעת העבים מורידים מטר, העפר נתך, אולם כסור העננים ואין נשם אז רגבי ארץ ידובקו והיו מוצקים מזהם השמש) .

(1) או כמו רַפְּיו (צווי מן רמס) בתלוף אותיות דומות בכתב, בתרגומה: ארְיִכו, כלומר חכו בעש ותראו כי איננו .

ת ם

יְלָקוּט חֶצְלֵנִי

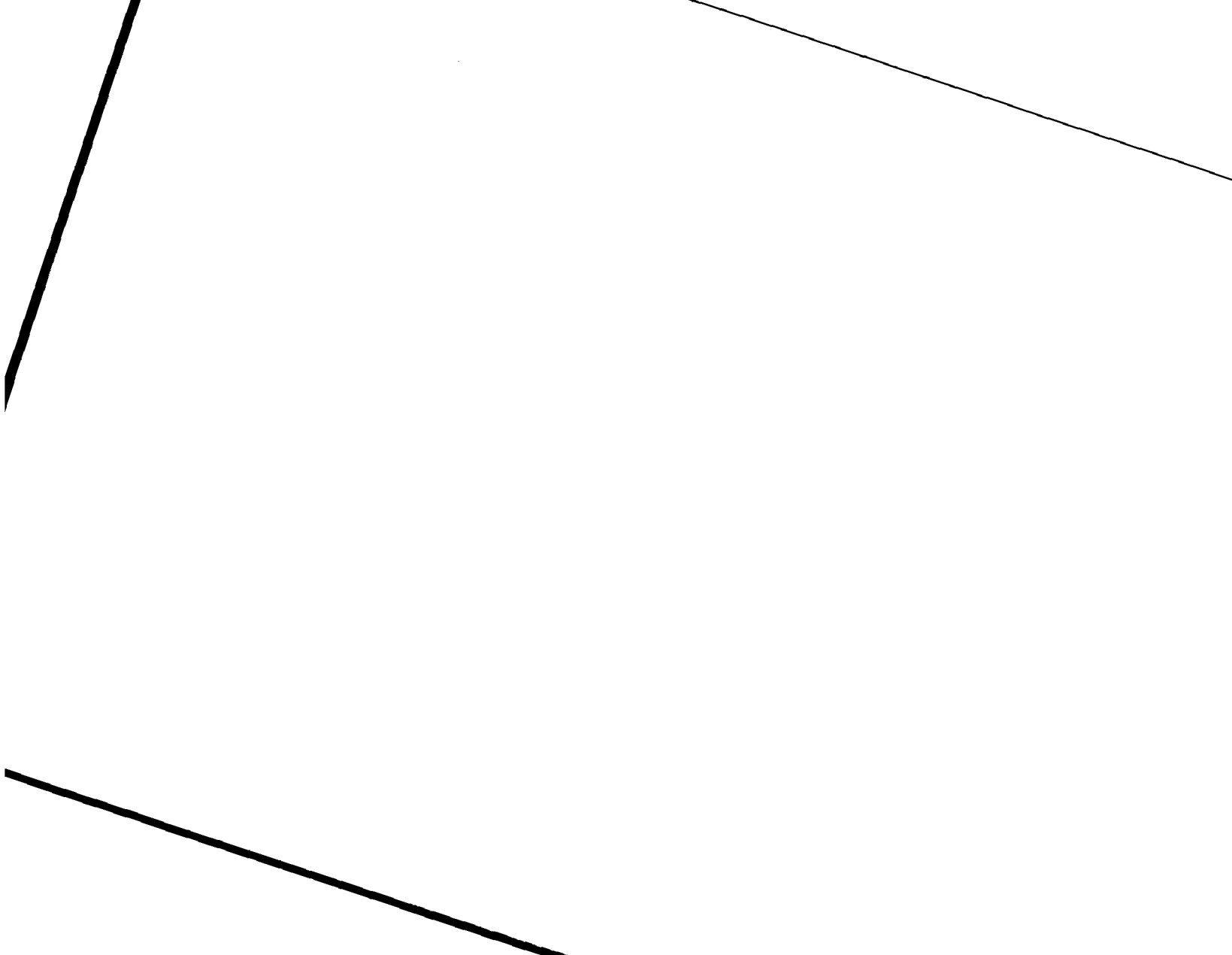
חלק ב

כולל הגהות והערות על פי רש"י, ראב"ע, ובאור עם ת"א.
ועל מלות הגיון להרמב"ם ז"ל, ובקרת על ס' "יסודי המשכלות"

מאת

חיים צבי לערנער

מדובנא רבתי.

ילקוט הצלנ"י

א. הערות והגהות בפירוש הראב"ע על התורה.

בראשית

(א' 6" 1) כתב הראב"ע וז"ל: "ולמועדים שעות, ויתכן להיות לאותות על קדוות לבנה והשמש ודלוג (נ"א והדלוג) דמות הכוכבים כי הכוכבים סבת דמות המראות (נ"א הנראה) כמעט מאותות השמים אל תחתו" ע"כ. המפרשים יגעו שם בדי ריק, ורובם פירשו "ודלוג דמות הכוכבים (שנופשטערנע)". ול"נ כי קשה לראב"ע, למה כאר הכתוב דמות השמש והירה באמרו המאורות הגדולים ודלג (כצ"ל) ויא כאר דמות הכוכבים? והשיב, כי הכוכבים המה סבת דמות המאורות (כצ"ל 2), ר"ל לכן קרא את השמש והירה גדולים, מאשר כי הכוכבים קטנים מהם, כמו שאמר להלן (פסוק ב"ז) "נקראו השנים הגדולים כנגד הכוכבים", ולכן לא נצרך עוד לכאר דמות הכוכבים, כי ממילא נשמע כי קטנים הם, ולשון "כמעט מאותות השמים ונ"א" שכתב על הקדרות: שהוכיר מקודם, להורות כי קדרות המאורים נקרא אותות, כמו שפירש רש"י שם.

(ב' 3" 1) ויטע ה' אלהים בן בעדן מקדם. וכבר נטע בן במקום שנקרא עדן וכו' ופ' בן בעדן בן האלהים, הבי"ת משרת עצמו ואחר עמו בעדן בנן אלהים, וכמותו מאל אביך ויעורך, ורבים אהרים, ע"כ. דבריו צריכים באור ושאלתי לחכמים ואין פותר, ונ"ל, כי מלת "בן" הא' במאמר "בן בעדן בן אלהים" היא הוספת המעתיקים הבלתי מבינים, והנה לפי שפ' הראב"ע בן בעדן, בן במקום שנקרא עדן, וא"כ הבי"ת של בעדן הוא יחס שבו, קשה ליה, הלא נאמר (ביתקול כ"ג) "בעדן בן אלהים", ומשמע מזה כי עדן הוא נסמך לבן, עדן של בן ולא בן בעדן? והשיב ע"ז, כי שם הבי"ת מעו"ע, כלומר בעדן כגן אלהים, וכן מאל אביך ויעורך ואת שדי (כ"ג פ"ג) מ"ם של "מאל" משרת עצמו ונס מלת "את" עמו, כמו ומאת שדי 3.

(ג' 3" 1) וקוץ גדול וקטן ממנו דרדר והוא לכדו דר כי אחיו נעדר" ע"כ. נ"ל כונתו כך, מלת דרדר הוא נכפלת מן דר (ושרשו דור בהוראת רייססען, שטאכעלן). וקרוכ לו ג"כ עדר, נעדר בנפעל (דורגראבען, איינצניירען), ושרשו ג"כ דר או דור, וזה אמרו: והוא (דרדר) לכדו (ר"ל שרשו) דר ואחיו נ"עדר (כי גם ממנו השרש לפי בעלי השניים דר 4).

- (1) במקדו ש"כ נו' 15 צד 118 נדפסה סמני הערה על פסוק ו"ו, אך מאשר כי מצאתי אח"כ בס' ברגלית טובה על הראב"ע לתורה שהקרימני כואה, לכן השמטתיה פת.
- (2) ההערה הזאת נדפסת בהכרמל תרכ"א נו' 48 צד 388, והעיר ע"ז המו"ל בה"ל: "ובפירוש הראב"ע בחיבת יר אשר לי הנוסחא מתוקנת, כאשר הגיה החכם הכותב מרעתי" ע"כ.
- (3) גם הערה זאת נדפסת בהכרמל תרכ"א נו' 48 צד 388 תנ"ל.
- (4) אך פליאה ממני, הלא הראב"ע היה ספרדי מבעלי השלישים (פי"ז נ"ג פסוק 16) ואך הלך פת אחיני

זהו דרך וסגנון הראב"ע, כמו שאמר להלן (ז"י כ"י) על אב שהוא בסמיכות אָבִי וְאָחִיו אָדָם, כי גם הוא בסמיכות אָחִי. ואשר אמר כי דרדר קמן מן קוין הוא לשיטתו, כי הכפל מורה על חסרון (ויקרא יג ט"ז) (עין מוה"ל § 53 הערה 2).

(ד) (ע"י כ"י) וְכַנְעַן אָבִי חָם שְׂאֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ. צ"ל וְחָם הוּא אָבִי כַנְעַן וְכו' (נ"ה ט"ז), וכעין הלוקף זה נמצא גם במקרא (דברים י"ח ט"ז) (עין באור ווייסע).

(ה) (ע"י י"ג) וְיָדִיו לְשׁוֹן שְׁנַיִם וְרַבִּים וַיַּעֲנֵנוּ כָל הַעַם יַחְדָּו, והיא מלה זרה ואין פירושה כמו יחד רק כמו יחיד. ג"ל שהגיה וְאֵין פִּירוּשׁ יַחְדָּו רַק כְּמוּ יַחֲדָּ, כלומר שאין הברל בין יחדיו ובין יחד בלא ר"ו, כי ד' אֵינָנָה לְכַנּוּי כִּיֵּא מִנְהַן הַלְשׁוֹן כְּמוּ יוֹדֵד שֶׁל בְּלַתִּי, וזולתי וכדומה, ולכן נמצא ואנחנו יחדו (מ"ה ג י"ח) 1.

(ו) (ע"י י"ג) וְבֵן מִשְׁק בֵּיתִי עֵימֵי מַבְס, והוא מפעלי הכפל מגזרת שוקק בו כמעט דבק בסגל. במרגלית טובה כתב שם הבעייר בפנים: "ר"ל פסוק (נ"ט"ו מ"ב) אומר לדבק טוב הוא ע"כ. אך מה ענין מבס, משק מכפולים לדבק משלמים? — ונ"ל כי בונת ראב"ע היא, כי בישע'י ל"ג נמצא בסמיכות פֶּשֶׁק (בב' פתחים) גבים, והוא מהנפרד פֶּשֶׁק (פתח קמין ע"ט גַּבְיִנְיָב), ופה לא נשתנה הנסמך מהנפרד, ובשניהם בב' סגולים, והוא ע"מ מכס, מהסגולים, וזה אמרו: כמעט דָּבַק (ר"ל נסמך) בסגל (שלא ישתנה הנסמך מהנפרד) 2.

(ז) (ע"י י"ג) אֵל רְאִי עֵימֵי רֵאָה עֲנֵי כְּמַעַם אֵל מֵרֵאָה ע"כ. ר"ל כי רְאִי הוּא שֵׁם:

המקרה ע"מ עֲנֵי (ל"ב ג י"ב), והי"ד איננה לְכַנּוּי, וענינו כמו אֵל פְּרָאָה (ענגעל דער ערשיינונג) 3.

(ח) (ע"י ע"י) הַגֵּם הַלּוּם וְגו' וְהַטַּעַם הַגֵּם פֶּה רֵאִיתִי מִלֵּאךְ הַשֵּׁם אַחֵר שְׂרָאָה הַשֵּׁם בְּעַנְיִי,

כי הוא ראי תמיד ע"כ. ור"ל הה"א של הגם איננה לתמה, והי"ד של רְאִי היא כְּנֻי לְמִיב,

ומעם הכתוב "כי אמרה הגם הלום ראיתי (אכן גם פה ראיתי מלאך השם) אחר רְאִי

(אחרי שראה השם בעניי), כי הוא (המלאך) רְאִי תמיד, כלומר המלאך נראה אלי תמיד 4.

(ט) (ע"י ע"י) וְעֹזֹב אֶת אָבִיו וְאִמּוֹ, ולמה לא הביא (צ"ל הַבְּיֹאוֹ) המזכיר (את)

החמשה (צ"ל אצל החמשה) שאין להם הכרע (רמו למה שאמרו — ויבא ד' ל"ג ויוד — חמש מקראות.

בתורה שאין להם הכרע 5) כמו וישלך נעלו, וזה עמהם ע"כ. ורמב"ן כתב וז"ל: "פירש

ר"א ומת אביו". והתימה שאין זה בראב"ע שלפנינו, גם המבאר הביא דברי רמב"ן אלה

מבלי להעיר ע"ז 6).

שמות

(י) (י"ג י"ג) כתב ראב"ע וז"ל: "שָׁנָה עֵימֵי אֶרֶץ שְׁלֵא יִשְׁתַּנֶּה בְּסַמִּיכוֹת, רק נמצאו מלים:

זרות, ואלה הם: שָׁנָה אֶלְפִיךָ, וּבְהִרְדֵּי מִשְׁכַּבְךָ, הֶבֶל הַבָּלִים, מִסַּפַּח חַמְתְּךָ, וּמִנּוֹר דְּלַתְךָ,

ולא מצאתי יו"ת ר"י ע"כ. והמבאר לשמות מביא אלה הדברים בלי שום הערה מצדו,

אך באמת נמצא עוד כאלה, כמו: נֶגֶר תַּמִּים, בְּחֶסֶר לֵב, וַיִּרְקֵ דְשָׂא, וכדומה רבים, כי

שני משקלים להם, ועיין במכלול משקל פָּעַל 7).

הצדפתים מבלי השניים? — אך מצאנו גם את רש"י הצדפתי הלך אחרי השלשה בסלות ירד, יצא וכו' (שמות א כ').

1. 3. 4. גם אלה ההערות נרמסו בהכרמל הרכ"א נו' 48 צד 388 הג"ל.

2. נרמס בכניד ש"כ נו' 15 צד 118.

3. עיין בספרי מוה"ל, נוספות אל § 211 לשעמים הערה 2 למטה.

4. נרמס בכניד ש"י נו' 37 צד 295.

(יא) (ע"י י"ד) "ה' ילחם לכם, ע"כ פירש ר' משה הכהן, כי רבים לזהמים לי מרום (פ"ג טו ב') בשבילי, ומעם מרום מלחמת מרום כמשפט כל היושבים" ע"כ. ונ"ל להגיה: כמשפט כל המושבים, ור"ל "כי הפעיל מושך אחריו שם הנזר ממנו, כמו פן אישן (שנת) המות, וכמו שכתב שם ראב"ע: כי השמות ככה הפעלים, וכן זכרך (ברכה) ולא אשיבנה (בבב"ב כ"ג) מעמו: ולא אשיב ברכתו, וכן וברוב יועצים תקום (פ"ג טו ב'), ועמו וברוב יועצים עצה תקום העצה" (בבב"ב ש"ג כ"ג) וכן כאן: לזהמים (מלחמת) מרום (1).

ויקרא

(יב) (ו' י'): במקראות גדולות ד' ווארשא כתוב בראב"ע כן: "וכן וזו מדמה על הקיר בחירק עם וזו בפתח רק כמלת נטה מראה על הקיר בחירק עם וזו היא בצירה בבנין הקל" ע"כ. פה יש שורה שלמה יתירה ועוד שבוש אחר, והיא "מראה (צ"ל מדמה) ע"פ הקיר בחירק עם וזו", וכן צ"ל: "וזה מדמה אל (ת' על) הקיר (פ"ג טו ב') בחירק עם וזו בפתח (ויק"ט ט"ג-ט"ד) רק כמלת נטה היא בצירה (ר"ל וזו) בבנין הקל". ומלות "מראה (ת' מדמה) על הקיר בחירק עם וזו" כפולות וכפעם הב' בשבוש מראה ת' מדמה, וכמק"ד ד' וויניציא נמצא כהוגן.

במדבר

(ג) (י"ג ב'): עד נהל אשכל. כתב ראב"ע וז"ל: "דברי משה, ויתכן להיות כמו וירדף עד דן להיות שם אחר" ע"כ. קשה ליה, הלא רק אח"כ (פסוק כ"ד) נאמר "למקום ההוא קרא נהל אשכל על אדות האשכל"? לכן אמר כי הם דברי משה, כלומר שקראו על העתיד, וכימוי כבר גודע שם נהל אשכל; ופירוש אחר: ויתכן להיות כמו וירדף עד דן (פ"ג ט"ד ב'), ובשופטים (י"ג ט"ז) נאמר: ויקראו שם העיר דן בשם דן אביהם וגו' ואולם ליש שם העיר לראשונה: להיות שם מאוחר (ת' אחר), כלומר אח"כ נכתב השם הזה, כי דעתו אשר יש כתובים מאוחרים בתורה, ורמז לזה ג"כ בדב' א' ב', גם ל"ד א' ו' ועוד ועוד (2) (ראה מאמרי לתולדות הדקדוק דף 18).

(ד) (ע"י י"ד) וידעתם את תנואתי. וז"ל ראב"ע: "את תנואתי אניא דברי או מי יניאני, והטעם שישבור את שבועתי, כמו ואם הניא" ע"כ. ועל ואם הניא (בב"ב ג' ב') כתב "כמו שבר והפיר כמו את תנואתי" ע"כ. ור"ל פה, כי הכנוי של תנואתי יוכל למשוך או על הפועל "אניא דברי" אפיר את הבטחתי שהבטחתי להם; או על הפועל "מי יניאני" ר"ל וידעתם מי הוא השובר ומפיר את השבועה שנשבעתי, כלומר אתם הגורמים לזה. וכן נמצא ואני תפלתי על הפועל, ושמחתם בבית תפלתי, על הפועל (3) (עיין מוה"ל § 156). (זו) (ע"י טו ב') ראשית עריסתכם הלה וגו', כתב ראב"ע וז"ל: "ועוד אמר השם באשר תביאו מנחה על העולה מן הסלת, כן תתנו גם מעריסותיכם, ואין צורך להזכיר מה שקבלו כדמונינו ז"ל, כי הם שתיים הלה ותרומה ושיעורן לפי שכל דבריהם אמת וזולתם הכל הנה שיעור נוסף בין שעשו בשגגה וכו'" עכ"ל. נ"ל כי המלות "לפי שכל דבריהם אמת וזולתם הכל" המה דברי מעתיק אחד שכתב לו על הגליון והזכואו אח"כ בתוך דברי ראב"ע וכן

(1) נדפס שם שם, אך פה שניתי מעט.

2. 3. המגיד ש"י נו' 37, 41, ער 295, 326.

צ"ל: "ושיעורן (ר"ל לבעה"ב אחד מעשרים ולנחתום אחד מארבעים ושמונה) הנה שיעור נוסף (מדברי סופרים, כי לא נאמר בה שיעור", והמעתיק חשב שכונת הראב"ע במלות "שיעור נוסף" כמו "ללא צורך", לכן הימב תרה לו וכתב לו ע"ז בגליון "כל דבריהם (דברי חז"ל) אמת וזולתם הבל". ודברי הראב"ע "בין שעשו בשננה" נמשכים על פסוק כ"ב: וכי תשנו 1).

דברים

(טז) (פ"ט) כתב ראב"ע וז"ל: "גם אל תשית לב אל המלות, כי הם כגופות והטעמים ברוחות והכורת בשני כלים זה כמו זה במעשה מעשה אחד הוא, ע"כ שוא ושקר כי הם אחים וכל שקר שוא" וכו'. ונראה לפרש עפ"י מה שכתב ראב"ע בדברות הראשונים (פסוק י') וז"ל: "אמר אברהם המחבר וכו' ודע כי המלות הן כגופות והטעמים הם כנשמות והגוף לנשמה כמו כלי, ע"כ משפט כל החכמים בכל דשון שישמרו הטעמים ואינם הוששים משנוי המלות אחר שהן שוות בטעמן". וכן כתב (פסוק י"ז) "וכבר אמרתי כי הנביאים אינם שומרים המלות רק הטעמים, כי מלות הגמייאני השקיני וזכור ושמור ושוא ושקר ולא תחמוד ולא תתאוה שנים (צ"ל שוים) בטעם". והנה כונת ראב"ע פה על השנוים שנפלו בין הדברות הראשונים והאחרונים, וכתב ע"ז: "אל תשית לב אל המלות וכו' (ר"ל כי העיקר הוא הכונה ולא המלות שהן כמו גופות, והגוף לנשמה כמו כלי)", והכורת בשני כלים (בנוי למלים שהן כגופים והגוף כמו כלי כנ"ל) זה כמו זה (אם המלים שוות בטעם) כמעט (ת' במעשה) 2) מעשה אחד הוא (כי צריך לראות רק על המעשה שהוא הטעם ולא על הכלים שהם המלות), ע"כ שוא ושקר (בראשונים נאמר עד שקר ופה עד שוא) כי הם אחים (בטעם) וכל שקר (הוא) שוא, וכבר פרשתי זכור שהוא כמו שמור" וכו' 3).

(יז) (פ"ט) ולא נס לחה. וז"ל ראב"ע: "ליחה וכו' כי היבשות תתנבר על הזקן וטעם נס היפך מתח" עכ"ל. ה"ל להגיה "וטעם נס הפך מתח", ומלת מת"ה היא ר"ת: מתולדות הזקנים, ור"ל לא כמב"ע הזקנים שדרך עינם לכהות וליהם לנוס, כי היבשות תתנבר על הזקן, אך במשה היה ההפך מזה. ורנלים לדברי מה שכתב ראב"ע (פסוק י"ז) "הנה כתוב במותו לא כהתה עיני ולא נס לחה וזה הפך תולדות כל הזקנים" 4).

1) המגיד ש"י נו' 37, 41, צד 295, 326.

2) ע"ז העיר הח' מ"ה דור מקראטאשין במגיד ש"י (נו' 41 צד 326), כי לדעתו החלוף "כמעט ת' במעשה" ללא צורך, עיין שם. אך במלת "מתח" להלן הבנים א"ע בלחץ זו הרחק רק לבלתי הגיה ולקיים תנוסחא המשובשת, אחריו הרדה החיוק (שם ש"א נו' 28) ר' מיכאל אליעזר רב בק"ק פיסלינג והגליל באמרו כי כנא בס' "בן ימיני" (פ' על פי' ראב"ע עה"ת) כפי' מהר"ד הג"ל בענין מתח; ויחידו הרב התכם רל"צ הגיה כמפורי מינים ועונב, וטעם נס הלך ממנו" וכמך על איזה כ"י שמצא שם מלת הלך ת' מתח והוסיף מדיילה מלת "ממנו" אך העד שמצאתי בראב"ע שמות לר' הג"ל יענה כחשם בפניהם, והמכין יבין. 3. 4. נרפסו בהמגיד ש"י בגליונות הג"ל.

ב. הערות והגהות במבארי המקרא.

לדגלי מלאכתי מלאכת הקדש להבין במקרא מפורש מצאתי לפעמים בפירשי המקרא שניאות אשר נפלו בהם או ע"י הדפוס או על אשר לא כונו היטב לדברי המפרשים הקדמונים. ולהעיר את המדפיסים להזהר בכמו אלה וגם את התלמידים החונים לתומם, אמרתי להציען פה לפני הקורא להזהר באל תשכן באהליך עולה זה ספר שאינו מונה.

בראשית

(א) (כ"ג) לרוח היום, פי' רש"י: "לאותו רוח שהשמש באה משם וזו היא מערכי תי". וכן מביאו הבאור מבלי שים לב, אם השמש באה משם הלא היא מורחית? וכחומש עם ל"ב פירושים (ווארשא 1860) מוקף ברש"י בשני הצאי עגול כזה (ס"א לשם ודוק כי בן עיקר), ובאמת חסר פה ברש"י, וצ"ל וי"א זו היא מערבית" (1).

(ב) (ע"ג) כתב המבאר וז"ל: "וַיִּרְא וכו'" והיה ר"ל וַיִּרְא וכו' כאן שבה הנגינה להיות מלעיל בעבור הריו המהפכת עתיד לעבר" עכ"ל. בעתיד נפעל הנגינה לרוב מלרע גם עם וי"ו ההפך, בין עם ה"א כמו ותגלה (י"ו) וי"ו (י"ג) ובין שנפלה ה"א כמו כאן (2).

(ג) (ע"ג) במסורה קטנה: "ושפחת, ג' חסר וכו' ולאברם היטיב, ויקח אבימלך, וה' ברך את אברם מאד ויגדל". מ"ם וצ"ל וה' ברך את אדני מאד ויגדל (כ"ג) כי הראשון (כ"ג): "וה' ברך את אברם בכל, ואין שם לא מאד ויגדל" ולא "שפחת".

(ד) (ע"ג) ויצו עליו פרעה אנשים. כתב המבאר וז"ל: "הראב"ע פי' שהזהיר וצוה להכריז שלא יגע איש בו ובאשתו, והנכון וכו' שצוה עליו איזה אנשים שישלחוהו, עכ"ל. וד"ל הראב"ע: "הנכון בעיני להיות פי' ויצו עליו בעבור היות על אחר המצוה (ר"ל ומלת צווי עם על אחריו הוא תמיד לא תעשה), שהזהיר וצוה להכריז שלא יגע איש בו ובאשתו עכ"ל. והמבאר בעצמו הביא לעיל (כ"ג) כי מלת צווי עם על מצות לית, ובלי מלת על היא מצות עשה, ואיך יפרש פה על מ"ע? ואולי כונו הוא והמתרגם למת שכתבתי במורה הלשון (197 § הערה), וד"ל שם: צווי עם מלת על אחריו הוא לית רק כשאין אצלו יה"פ, אולם אם יש אצלו יה"פ אחר, אז הוא מ"ע, כמו ותצוהו על מרדכי (מס"ג) אשר צוה ה' את משה על ישראל (כ"ג) וכו', וכן ויצו עליו פרעה אנשים, ואני אצוה עליך (ע"ג) חסרה מלת אנשי ומובנת מאליה"ו וכו', ואם זאת כונת המבאר, מדוע סתם דבריו שלא כדרכו? (3).

(ה) (ע"ג) ברש"י: "וישרים נמשלו לבני יונה וכו' רמז שיהיו ישרים קיימין לעולם". כזאת מצאתי בתנ"ך ווילנא שנת תר"ם, ובכאור שם המביא דברי רש"י אלה נמצא ג"כ ב' פעמים ישרים ת' ישראל, אולם בתנ"ך ווילנא שנת הבריית מצאתי ברש"י מתוקן, אך בכאור נמצא ב' פעמים ישרים ת' ישראל. לישרים כאלה לא נאווה תהלה! (4).

(ו) (ע"ג) בתנ"ך ווילנא שנת תר"ט הנ"ל בדברי רש"י: "ור"ש שהיתה בו בתהלה שלא היה אב אלא לארם שהוא מקומו עכשיו — לא זזה ממקומו" וכו'. חסר פה מאמר

בלו, וציל ועבשיו — אב לכל העולם, ואפילו הרי"ש שהיתה בו בתהלה — לא זוה ממקומה וכו'. ובתנ"ך ווילנא שנת הכרית נמצא מתוקן 1).

ז) (ס"ג ט"ז) כתב המבאר: "ואין מנהג הה"א לעולם שתהי' נוספת בפעל עבר" והוא מצחות לראבי"ע, ולא דוקא, כי יש תתה, התתה.

ח) (ס"ג ט"ז) ג'ין. כתב המבאר: "מכנין הפעיל ועכ"ז הוא פעל עומד". ובאמת הוא מכנין הקל מנחי ע"ז, ששויים בעתיד להפעיל, והג'ד: "ולינו" הקודם (מה"ל § 97/2).

ט) (ס"ג ט"ז) לבתלי תפני. כתב המבאר וז"ל: "אבל הדגש שבכ"ף להצני לפרש כן (כי הוא שם המקרה) כ"א יהי' מקור עם כנוי ר"ל הכ"ף רפויה". ובאמת הוא מקור עם כנוי, ויש לו רעים דנושים, כמו בנגפו (מסו"ז כ"ו), בארפם (מסו"ז י'), עפפי (מה"ל ד י'), גם מה שכתב: "וזאת תהי' גיכ מונת רש"י במ"ש הפכי, הופך אני' וכו' אינו נראה לי, כי מונת רש"י לבתלי תטעה לפרש את הווי"ד של המקור הפכי כיהם הפעול, כמו נקמו, לתתי, רק היא ת' מ"ב כמו אני, כמו כואי, רואי, נקרי (מה"ל § 123).

י) (ס"ג ט"ז) אשפע. כתב המבאר וז"ל: "בחירק האל"ף ורוב אל"ף איתין בנפעל ב"ס ג'ל, שלא יתערב עם יו"ד איתין בקריאה" ע"כ. העברי לא יהוש לערכוב, ורוב אל"ף איתין בנפעל בחירק וביחוד בשלמים, כמו אדרש (י"ד י'), אשפע (ס"ג כ"ז) וכדומה, ועל המעט בסגל (מה"ל § 76 3).

יא) (ס"ג ט"ז) שמענו אדני. וז"ל המבאר: "ויתכן ג"כ שיהי' מקובץ מן שם אדני, כמו מן אדומי אדומים, שהראוי להיות אדומים" ע"כ. צ"ל מן אדמי אדמים וכו' אדמים, בחי"פ וז"א בח"ס (מה"ל § 6).

יב) (ס"ג ט"ז) נתתם. כתב המבאר: "מכנין התפעל, והראוי ונתתפסה, רק בעבור ו"ז ההפך יעתק הטעם אל ת"ו ולא תנוח הה"א אהרי הסגל לכד בלי ננינה, לכן נפלה" ע"כ. הטעם אינו נסוג אחר כאלה גם עם ו"ז ההפך, כאשר כי יש הברה מרכבת לפני ההברה האחרונה ודין נסוג אחר כמתג, אשר לא יבוא אחריו נח נראה, ולו גם היה ג"א אז נסוג אל הכ"ף ולא אל הת"ו שהיא השלישית לאהרונה, ואולי פה מ"ס וצ"ל: "יעתק הטעם אל הכ"ף" ת' הת"ו, אך אין כאן נסוג אחר כמו שכתבתי (מה"ל § 86 1).

יג) (ס"ג ט"ז) כבאור: "כל לו אהריו פרט". טעות הדפוס וצ"ל: "כלל ואהריו פרט". מן למ"ד של "בל"י עם ו"ז של "אהריו" יצאה להועמטער טלת "לו", ואם בספרים הדרשים כך בספרים עתיקים עכ"ז.

יד) (ס"ג ט"ז) כמתעתע. כתב המבאר: "שרשו תעה ונכפלו העיין והלמ"ד". מ"ס וצ"ל הפ"א והעיין, כי ל"פ חסרה 4).

טו) (ס"ג ט"ז) מי אפוא. כתב המבאר: "ונמצאת (מלת אפוא) י' פעמים בה"א בסוף עפ"י המסורה, וד' פעמים בו"ז ושאר אפוא בו"ז אל"ף" ע"כ. דבריו אלה לקוחים ממסורה (כ"ה י"ג), ושם מ"ס וצ"ל ו'ה' פעמים בו"ז, כי לא חשב שם איוב ט"כ"ד וגם במ"ק באיוב (ל"ה ד') "וד' כתוב אפוא" ומונה רק ג', חסר שם ג"ב איוב ט"כ"ד, איוב כ"ד כ"ה 6).

טז) (ס"ג ט"ז) בנד. כתב המבאר: "והרשבים כתב וז"ל וכו' יגדו על נפש צדיק (ס"ג ט"ז) דגש ת' דלית שני ה' החסרה". מ"ס וצ"ל דלית ראשונה החסרה, כי לרוב מורה ד"ה על חסרון אות שלפניו, ואין בידי פי' הרשבים לעיין בו 6).

(ז) (סס הל"ט) יש לאל ידי. כתב המבאר: "ושרשו איל וכו' ולכן ישתנה הצירה ברבוי ובכנויים אלים אלי". ט"ם וצ"ל ולכן לא ישתנה הצירה וכו' (1).
 (ח) (סס מה כ"ד) כתב המבאר: "וההליכה עתיד לנסתרות מבנין הקל". צ"ל מבנין הפעיל, כי בקל פ"פ בקבוץ ע"מ תספיקה, וזה ההבדל בין קל להפעיל.
 (ט) (סס נב כ"ה) כספיהם. כתב המבאר: זה לשון המתרגם הא שכנזי יש שמות וכו', צ"ל זה לשון הרדיק במכלול (דף קמ"ב ד' ליק), כי כל המאמר הזה נמצא שם מלה במלה.

(כ) (סס סג כ"ז) כספיהם. כתב המבאר: "ואם כונתו (של הרשב"ם) שהסמ"ך וכו' מה יענה כמלת הסד שהדל"ת רפויה בסמ"ך הרבים, כמו הסדי דוד (עמ"כ י"ג), להסדי דוד (עמ"כ י"ד) שבכולם הדל"ת רפויה" עכ"ל. לא דק היטב, כי להסדי (עמ"כ י"ג) דגוש (2) בקצת ספרים, ועל הסדי (עמ"כ נ"ג) כתב מש"י בפירושו שהדל"ת דגושה וכו'.
 (כא) (סס סד כ"ח) כמלת ורפו נתחבמו המדקדקים והמבאר הסכים לדעת הרדיק שהוא עבר קל מן רבב ע"מ פָּעַל, עיין שם. ולי נראה שבתשלומו צ"ל ורפּו (קל עתיד נסתרים מן רבב בו"ו ההפך, כהבריו שם) ונשמטה הו"ו והוטל הקמץ על הר"ו.

שמות

(כב) (ס"ה י"ד) וְהָקָה. כתב המבאר: "מעמו למעלה כמו מן ישב ישבה" ע"כ. מה ענין פ"י אל כפולים? — וצ"ל כמו מן בר פָּקָה (ועיין טוה"ל סלים זרות).

(כג) (סס סז כ"ט) וַיִּזְכֹּב. כתב רש"י: "נקוד היו"ד בצירה שהוא קמץ קטן כגון ויימב אלהים (פה) וְרַבְּב בבת יהודה (ס"ה כ"ג) וַיִּזְכֹּב וְזָכַב אל זנב (ס"ה י"ד)" ע"כ. אולם כל הדוגמאות האלה נקוד היו"ד בסגל שהוא פתח קטן וכאן בצירה? ולמה לא הפץ בשרש יטב (כאשר הוא באמת) "והו"ד אות שלישית בו", כאשר אמר על ירד, יצא, ישב, ילד? ואם מאשר נמצא שרש טוב? הלא רבים הם מקומעים כמוהו? (עיין טוה"ל § 114).

(כד) (סס נ"ג כ"י) כהוציאך. כתב המבאר: "שמוש הבי"ת עם המקור להוראת זמן עבר, ושמוש הכ"ף עם המקור להוראת העתיד" ולחלן י"א ד' כתב: "ואולם מצאנו המקור עם הכ"ף גם על העבר" — והאמת היא, כי המקור כבי"ת או כב"ף יבוא גם על העתיד גם על העבר, וההבדל הוא, כי המקור עם בי"ת נאמר על דבר הנעשה בתוך עשית דבר אחד בעבר או בעתיד, ועם כ"ף על דבר הנעשה אחר השלמת דבר אחר (מהה) הלשון § 203 הערה 1).

(כה) (סס סז כ"ט) ושאלה אשה משכנתה. בפירושו "כלי יקר" הנמצא בחומשים עם ל"ב פירושים ד' ווארשא תרכ"ב נמצא כתוב כזה: "י"מ שאלה זו וכו' ומ"ש וישאלם דינו שהמצרים התחילו לתבוע שוליים בו כנחש וינס משה מפניו, היה כורח מן השליחות כי לתבוע מהם שיקבלו מהם מתנות" וכו' ע"כ. צריך למהזק פה י"ב תבות מן לתבוע הא' עד לתבוע הב'. וצ"ל: שהמצרים התחילו לתבוע מהם שיקבלו מהם

(1) נרפס בהמגיד גליון ושנה הצ"ל.

(2) אגב אורחא אעיר, כי סימן המסורה קטנה שם על הדל"ת, וצ"ל על הלמ"ד, וע"ז קאי המסורה שם "ל"ח", כי להסיר כלמ"ד רק ס"א במקרא.

מתנות; ומקום המלים הנוספות פה הוא להלן קאפיטעל ד' פסוק ב': מזה בידך ויאמר מטה. וז"ל המפרש הנ"ל שם: ויהי לנחש, כי כזה נתן לו אות על גלות מצרים וסבתו וכי היו ישראל חשב מאחר שהמשיל את ישראל לנחש שמא ח"ו וכו'. צ"ל אחר מלת "וסבתו" סימן המפסיק כזה (י) ואח"כ: יינס משה מפניו, היה בורח מן השליחות, כי היה משה חשב מאחר שהמשיל את ישראל לנחש שמא ח"ו וכו' (1). השתרבבות מאמרים כאלה מפרשה לפרשה ותקוני המעתיק, אשר לא ידע מצוא ידיו ורגליו בהם, המת בנין אב לכמה כואמרים קשי ההבנה וד"ל.

(כו) (ע"י) קש לתבן. נמצא ברש"י בזה"ל: "ללקוט לקט לצורך תבן הטיט (?)". קש "לשון לקוט ע"ש שדבר המתפור הוא וצריך לקששו קרוי קש בשאר מקומות" (?) ע"כ. המאמר הזה נלקח בחסרון וסרום דברים באשמת הועטצער, וצ"ל: "ללקוט לקט לצורך תבן לגבול עם הטיט (כ"ו) ע"י סטוק ז)". קש, לשון לקוט ע"ש שדבר המתפור הוא וצריך לקששו משאר המקומות קרוי קש.

(כז) (ע"י ע"י) וְהָטָאת עִמָּךְ, וז"ל רש"י: "אלו היה נקוד פתח, הייתי אומר שהוא דבוק ודבר זה הטאת עמך הוא, עכשו שהוא נקוד קמץ שם דבר הוא, וכך פירושו, ודבר זה מביא הטאת על עמך, כאלו כתוב וטאת לעמך, כמו כבואנה בית להם (נ"ב ע"י) שהוא כמו לבית להם, וכן הרבה" ע"כ. דברי רש"י אלה הבה קשי ההבנה, כי איך יתכן להיות וְהָטָאת שם דבר? הלא כל סתהיל בדקדוק יודע כי הוא פעל עבר נסתרת ברוי התפך (ע"י באור) כמו וְקָרָאת אתכם (נ"ב ע"י)? ולהבין זאת נחוץ להקדים איזה דברים, יודע הוא כי לפני רש"י היו לפעמים נוסחאות אחרות מאשר לפנינו וכיהוד בנקוד, כמו וְאָת כל אשר אציה אותך (נ"ב ע"י) כתב רש"י: הרי ר"י זו (של וְאָת) יתירה וטפלה וכו', וכן היה לפני ראב"ע והוקוני, אולם במסורה שם: "ג' צְוָאָה (לשון צווי), אָת כל אשר (בלא ר"י) וכן נמצא בכל הספרים בלא ר"י; ספר הוֹזֵן נחום (נ"ב ע"י) קרא רש"י ספר הוֹזֵן בקמץ הדי' (ע"ש); רַבְּכָה (נ"ב ע"י) קרא רש"י רַבְּכָה בלא מפיך, מימי הנבעה הַטָּאת (נ"ב ע"י) קרא רש"י הַטָּאת (כב' קמוצין ולא בג', ע"ש משיי), וכדומה רבים. לכן נ"ל שהיתה פה לפני רש"י הנוסחה וְהָטָאת עמך, וזה שכתב רש"י "אלו היה (הטי'ת) נקוד פתח הייתי אומר שהוא דבוק (נממך) ודבר זה טָטָאת עמך הוא, עכשו שהוא (הטי'ת) נקוד קמץ שם דבר הוא (ר"ל נפרד ולא נממך), וכך פירושו ודבר זה מביא הַטָּאת על עמך, כאלו כתוב וְהָטָאת לעמך וכו'".

אגב אורחא אעיר, כי באופן זה נוכל לכבד גם דברי רש"י בהושע י' מ' אשר שאל עליהם הרב ר"ש פריעדמאן בהצופה להמגיד ש"א נ' 49, וז"ל: "ודברי רש"י עה"פ: מימי הנבעה הַטָּאת ישראל (נ"ב ע"י) נלאתי לבאר, מי יתן ואדעם! (2) וז"ל רש"י שם: חטאת זה נקוד רפי שהוא לשון נקבה ולשעבר כמו עֵשֶׂת, באת, אזלת יד"ו וכו'. וכתב המש"י וז"ל: הַטָּאת ישראל, ג"א הַטָּאת (ר"ל כב' קמוצין) וכ"כ רש"י ז"ל". וא"כ פ"י דברי רש"י הוא: חטאת זה נקוד רפי (ר"ל הטי'ת רפי) שהוא לשון נקבה ולשעבר (ר"ל לא הַטָּאת בטי'ת דגישה שהוא שם דבר כמו לעיל שמות ה' ב"ז רק הַטָּאת) כמו וְעֵשֶׂת (ויקרא כ"ב ע"י), גָּאת (נ"ב ע"י) נ"ב ע"י) אָזְלַת (נ"ב ע"י). ונ"ל להגיה ת' גָּאת הנ"ל צ"ל הַטָּאת (נ"ב ע"י) ותהייתה כל

(1) נדפס בהמגיד ש"א גליון 11.

(2) נפלאה היא בעיני, כי לא התקשה בדברי רש"י מן שמות הנ"ל, והם יותר סתומים.

הדוגמאות האלה לעבר נסתרת (אולם קאת הנ"ל היא לעבר נוכחת), וכן כאן קטאת ישראל, ר"ל ישראל המאה.

(כה) (ס"ג פ י"ד) את כל מגפותי. כתב רש"י: "למדנו מכאן שמכת בכורות שקולה נגד כל המכות". המהרש"א כחדושו על התורה הניח ברש"י, שצ"ל שמכת ברד שקולה וכו', כי בכרד דבר הכתוב.

(כט) (פ י"ג) ונתהלך אש. כתב המבאר: מבנין הקל וכו' והיה ראוי להיות הת"ו ב"ח פ וכו' יעמוד יחמוד וכו'. צ"ל והיה ראוי להיות הת"ו בפתח.

(ל) (ס"ג ס"ג) והשעורה נקתה. כתב רש"י וז"ל: "גשברה, לשון פרעה נכה, נכאים, וכן לא נכו (להלן פסוק ל"ב, ר"ל שהוא בנין פֶּעַל משרש נכה, לשון שבירה), ולא יתכן לפרשו לשון הכאה (כי לשרש נכה ב' הוראות: שבירה והכאה, הא' נמצא בבנין פֶּעַל כאן והב' בבניני הפעול והפעל), שאין נו"ן במקום ה"א לפרש נוכתה ת' הוכתה, וכוו ת' הוכו (ר"ל להיות פה בנין הפעל כהלוק נו"ן בתי"א) אלא הנו"ן שרש בתיבה (ולא ת' ה"א) הדרי היא מגורת וְשָׁפּו עַצְמוֹתָיו (לוי' ג' — ר"ל מבנין פֶּעַל) עכ"ל. ותמה אני על המבאר שכתב שם: "רש"י כתב וכו', הנה נראה מדעתו (?) שלא ר"ל שהוא מבנין פועל" וכו' והוא הפך כונת רש"י (1).

(לא) (ס"ג ס"ג) קָשְׁלוֹ. כתב המבאר: "בשידבר על העתיד יאמר בשלח, ואולם על ההוה או העבר יאמר בשלח פרעה" (וי"ו נ"ג ג י"ג) ולהלן פסוק ד' כתב: "ואולם מצאנו המקור עם הכ"ף גם על העבר" וכו', ועיין מה שכתבתי לעיל סימן כ"ד וגם מורה הלשון § 203 והערה שם.

(לב) (ס"ג י"ד י"ג) וְיָסְעוּ. לשון רש"י: "בדאי זכות אבותיהם והם והאמונה שהאמינו בו זיצאו לקרוע להם הים". צ"ל בדאי הן זכות אבותיהם והאמונה, שהאמינו בו ויצאו (המדברת), לקרוע להם את הים.

(לג) (ס"ג ס"ג) עָזוּ. כתב רש"י וז"ל: "בגון רק רקו, חק חקי, על עלו יסוד עליו. צ"ל וסר מעליהם עלו (לוי' י"ד כ"ג)".

(לד) (ס"ג ס"ג) לְעֵלְמָם וְעָדָה. כתב רש"י: והר"ו בו (במלת וְעָדָה) יסוד, לפיכך היא (המלה, או צ"ל העי"ן ת' היא) פתוחה (ר"ל בפתח קמץ שהוא סגל), אבל ואנכי היודע וְעָדָה (וי"ו נ"ג כ"ג) שהר"ו בו שמוש (ר"ל ר"ו החבור) קמוצה היא (צ"ל ג"כ העי"ן, בקמץ קמץ שהוא צירה — מוה"ל נוספות אל כלל ג' בהערה —). והמשי"י כתב פה וז"ל: "הו"ו פתוחה לרש"י וא"ע, וכן ראיתי בדפוס יש"ן ע"כ. וגם במס"ק ישום על הגליון כזה: "ו' (ר"ל לית) פתח לרש"י וא"ע". ההערה הזאת היא בודאי או ממש"י בעצמו או ממעתיק אחרון, כי בעלי המסורה הקודמים היו זמן רב לפני רש"י וא"ע. אך דברי המשי"י הנ"ל לא יכלתי להולמם, כי נמצא בתנ"ך ו' פועמים עולם ועד וטי"ת פועמים לעולם ועד, ס"ה מ"ז פועמים, וא"כ לא ימלט מאחת משתי אלה, אם היו בכל אלה לפני רש"י וא"ע הו"ו בפתח, מדוע כתוב במסורה פה: לית פתח לרש"י וא"ע, שמשמע כי ו' הו"ו בנקוד אחר וולת פתח? ואם רק פה הו"ו בפתח ובכל השאר בקמץ, מדוע הביא רש"י עדות רחוקה מן ידמו' וְעָדָה, הלא המלה הזאת, וְעָדָה היא בעצמה תמיד בקמץ הו"ו? ועוד קשה הלא בכלום הו"ו יסוד, ומדוע י"ד פועמים בקמץ ופ"א בפתח הו"ו? אלא ודאי כמו שפירשתי לעיל שדברי רש"י קאי על נקד העי"ן שבמלת

נָעַד וְלֹא עַל הָרִי. — אֵךְ דְּבָרֵי הָרֵאשִׁי עַיִן פֶּה סְתוּמִים וְנִעְלָמִים כִּאֲשֶׁר הָעִיר עִיז הַמְּבָאָר, וּבִדְוָא נִשְׁתַּכְּשׁוּ מֵאֵד, אֹלָם דְּבָרָיו כִּתְהִלִּים ט' ו' נִכְוִנִים הֵמָּה, וְזִיל: "לְעוֹלָם וְעַד, כֹּלָּה קִצְרָה לְעוֹלָם וְעַד עוֹלָם, וּבִעֲבוּר שְׁהוּא כּוּף הַפְּסוּק שֶׁב הַפְּתַח קִמְיָן קִמְיָן (צ"ל לְפֶתַח קִמְיָן רִיל סַגְל), וּבִעֲבוּר אוֹת הַתְּנוּעָה (צ"ל הַנְּגִינָה) בְּאוֹת עִיז שְׁהוּא הָרֵאשׁוֹן נִקְמֵץ הָרִי, כְּמוֹ הוֹצִיא לֶחֶם וְיִין", ע"כ. גַּם דְּבָרֵי הָרֵד"ק בְּתַהֲלִים נִכְוִנִים הֵם, וְזִיל: "לְעוֹלָם וְעַד, עֲנִינָה אוֹרֵךְ הוֹמָן יוֹתֵר מֵעוֹלָם, וּבְלֹא סוּף פְּסוּק הוּא בְּפֶתַח בְּלֹא אֵתְנָה כְּמוֹ וְאֵל לְעַד תּוֹכוֹר עוֹן, וּבֵאתְנָה וּבְסוּף פְּסוּק לְעוֹלָם וְעַד בְּסַגְל" ע"כ. וְלֹא אֲבִין מִדּוּעַ כָּתַב הַמְּבָאָר בְּשֵׁמוֹת הַנִּיל: "וְלִשׁוֹן הָרֵד"ק שֶׁם בְּתַהֲלִים מוֹמַעָה, וּבְעַל מַכְלֹל יוֹפֵי הַרְגִישׁ בְּמַעוֹת וְשִׁינָה לְשׁוֹנוֹ קִצַּת וְלֹא הוֹעִיל, כִּי עִכְ"ו מַעָה עִישׁ. וְאוּלָּי שִׁכַּח הַמְּבָאָר כִּי רִשִׁי וְאִיעַ וְהַמְּדַקְדָּקִים הָרֵאשׁוֹנִים קְרָאוּ לְסַגְל פְּתַח קִמְיָן וְלִצִּירָה קִמְיָן קִמְיָן, אֹלָם הָרֵד"ק וְאַהֲרָיו הַמְּדַקְדָּקִים קְרָאוּם בְּשֵׁמוֹת שֵׁלָנוּ.

(ה) (ס"ג כ"ג) כָּתַב רִשִׁי וְזִיל: "כִּי תַעֲבֹד וְגו', הָרִי אֵלֹו כִּי מִשְׁמֵשֵׁן בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר, וְכֵן כַּכְּמָה מִקּוֹמוֹת, וְזֶהוּ לְשׁוֹן אֵי, שְׁהוּא אֶחָד מִד' לְשׁוֹנוֹת שְׁהִכִּי מִשְׁמֵשׁ, וְגַם מִצִּינוּ בְּהִרְבֵּה מִקּוֹמוֹת אִם מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁר כְּמוֹ אִם תִּקְרִיב מִנְחָת כְּבוֹרִים (ויקרא י"ג) שְׁהוּא הוֹבְחָה עֵבִיל. אֹלָם שֶׁם (ויקרא י"ג) כָּתַב רִשִׁי וְזִיל: "הָרִי אִם מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן כִּי (וְלֹא בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁר) שְׁהִי אֵין זֶה רְשׁוֹת וְכו' וְכֵן אִם יְהִי הַיּוֹבֵל (בְּנִינֵי ו') ע"כ. לְכֵן נִל שְׁצִיל בְּרִשִׁי כֵךְ: "כִּי תַעֲבֹד וְגו' כִּי יְהִי לָךְ לְמוֹקֵשׁ. הָרִי כִי (הַאֲהֲרִין) מִשְׁמֵשׁ כְּמִקּוֹם אֲשֶׁר, וְכֵן בַּכְּמָה מִקּוֹמוֹת, וְזֶהוּ (הָרֵאשׁוֹן, רִי"כ כִי תַעֲבֹד) לְשׁוֹן אֵי (כְּלוֹמֵר אִם, רִיל אִם תַּעֲבֹד) שְׁהוּא אֶחָד מִד' לְשׁוֹנוֹת שְׁהִכִּי מִשְׁמֵשׁ, וְגַם מִצִּינוּ בְּהִרְבֵּה מִקּוֹמוֹת אִם מִשְׁמֵשׁ בְּלִשׁוֹן כִּי (רִיל פֶּה נִמְצָא כִי ת' אִם, אֵךְ נִמְצָא גַ"כ לְהַפֵּךְ: אִם ת' כִי) כְּמוֹ אִם תִּקְרִיב מִנְחָת כְּבוֹרִים שְׁהוּא חוֹבָה".

וִיקְרָא

(ז) (י"ג י"ג) מַעֲלַת גְּרָה. כָּתַב הַמְּבָאָר: "וְאִמֹר רֵד"ק זִיל וְכו' אֲבָל רִשִׁי זִיל אֲמַר וְכו' וַיִּתְּכֵן לְחַיּוֹת מְנֻרַת מַיִם הַנְּגִירִים וְכו' וְדְבָרָיו יִשְׁרִים שְׁהוּא מִן הַכְּפוּלִים וְשִׁרְשׁוֹ נִרְד, כִּי מִשְׁקְלֵי שְׁמוֹת הַכְּפוּלִים מְטָה מֵדָה נִדָּה וְכו'" ע"כ. צִיל "דְּבָרָיו שֶׁל הָרֵד"ק יִשְׁרִים וְכו', כִּי מִשְׁקְלֵי שְׁמוֹת הַכְּפוּלִים מְטָה מֵדָה נִדָּה וְכו', אֲבָל מְטָה אֵינָה מִן הַכְּפוּלִים כִּי מִשְׁרֵשׁ נְטָה מִהַמְּכַבֵּים מַחֲסֵרֵי פִ"ג וְי"ה (1).

(ח) (ס"ג י"ג) נִדַּת דוֹתָה. כָּתַב הַמְּבָאָר וְזִיל: "וְרִשִׁי זִיל פִי דוֹתָה לְשׁוֹן דְּבַר הוֹב מְנוּפָה, לְשׁוֹן אַחֵר, לְשׁוֹן מִדוּה וְחָלִי וְכו', וַיִּפֶּה אֲמַר רְמִכְיָן זִיל שְׁלֹא יִדַע מֵאוּזָה מוֹצָא יְהִיָּה דוֹתָה לְשׁוֹן דְּבַר הוֹב בְּלִחָד? — וְלִפִּי שְׁרִשִׁי זִיל תְּרַנְמוּ בְּב' עֲנִינִים אֲהַשׁוּב שְׁהַלְשׁוֹן הָא' מִפְּרֵשׁ מֵלֵת נִדַּת וְעִיז אֲמַר דְּבַר הוֹב מְנוּפָה, וְהַלְשׁוֹן הַב' מִפְּרֵשׁ מֵלֵת דוֹתָה, וְעִיז אֲמַר לְשׁוֹן מִדוּה וְחָלִי עֵכִיל הַמְּבָאָר. אֹלָם בְּאֵמַת פִּי רִשִׁי רַק מֵלֵת דוֹתָה בְּב' פְּנִים. הַפֵּן הָא' עַל הַדָּם בְּעַצְמוֹ, כִּי דוּה וּזְכָה בְּנוֹת הַלּוֹף הֵנָּה, כִּי הָרִי וְהו' בְּתַהֲלִפוֹת מֵאֲרִיסִית לְעִבְרִית כְּמוֹ דֶּהָב זָהָב, דוֹב זוֹב, וְהַב' וְהָרִי מְנוּצָא אֶחָד הֵנָּה וּמִתְהַלְפוֹת, וַיְהִי א"כ סְגוּרָת עִיז, וְלִכֵּן פִי רִשִׁי דוֹתָה לְשׁוֹן דְּבַר הוֹב מְנוּפָה, כְּלוֹמֵר דָּם זוֹכָה; וְהַפֵּן הַב' דוֹתָה לְשׁוֹן מִדוּה וְחָלִי מֵלִיָּה; וְלִכֵּן נִרְאָה לְתַרְגֵּם בְּלִי"א, כְּפִי הַפֵּן הָא' שֶׁל רִשִׁי: נִדַּת דוֹתָה, אֲבֹאֲגְדְּעוֹרֵנוּג

איהרעס אבפלוססעס, ולא כהרמ"ד שתרגם: "בייא איהרען מאנאמליכען שמערצען אכנעזאנדערע", ופירשט באולה"ק שלו תרגם "אכזאנרעוונג איהרעס זיעכווינס" כפי הפן הב' של רש"י (1).

לח) (י"ג) לחם תנופה שפטים שני עשרונים. כתב המבאר: "שתי להמים" ע"כ. כנראה הוא פירוש על מלת שתיים שהוא מין נקבה. ובאמת הסרה ומובנת פה מלת הלז, כמו שתרגם אונקלוס: תרמין גריצין, ולכן תהיינה, תאפינה בלשון נקבה, אולם לחם הוא לרוב מין זכר.

במדבר

לט) (ו"ו) שער ראשו. כתב המבאר: "מהגפרד שער". צ"ל שער ע"מ ענב ענב. (ט) (ט"ז ט"ח) המקנא. כתב המבאר: "ואין למעות. שהיא לידועה אחרי שאין אחריה וגש כמשפטי". הלא כל משקל המקנאל רפה אחרי היא לידועה כמו המקנפר, המשקתים, וא"כ יש למעות (כנה"ל § 9).

מא) (י"ט) המקננים. כתב המבאר: "ובאה (הבית) דגושה במקום שאין למעות שהיא היא הידיעה, לפי שהיא הידיעה תמיד אחר אותיות כל"ב". גם במקום שיש למעות נמצא דגש, כמו השמנה היא (ס"ג ס"ד) וכדומה (כנה"ל § 21).

מב) (י"ח) הן נוענו אכדנו וגו'. כתב המבאר: "ת"א הא מיננא קמלת חרבא וכו', נראה לפי שלשון גויעה נופל על מיתה נמהרת שאינה באריכת הולי (ומה יעשה עם ויגוע אצל יעקב שנאמר בו הנה אביך הולח?) לכן באר (אונקלוס) על מיתה החרב, כמיש ויעפילו לעלות וגו' וירד העמלקי וגו' (י"ג י"ד מ"ב) ע"כ. יותר נראה כי ת"א רוסו על מעשה עגל שהרגו מן העם ביום אחד כשלושת אלפי איש (מ"ג ט"ז) וע"ז נאמר ויגף ה' את העם (ס"ג ס"ד) ולכן תרגם ירושלמי: אית מינן די מת במנפתא.

מג) באתלים. כתב המבאר: "אך לא מצאנו בכל המקרא תיבת אהל בכנוי היחיד וברבוי רק בחול"ם ע"כ. בכנוי היחיד וברבוי נמצאו רבים בלא חולם (ע"ן קונקארדיאנץ) רק בקמץ.

דברים

מד) (י"ג) וגם את הצרעה ישלח. כתב המבאר: "חולי בנוף ומגורת צרעת (ראב"ע), ואולם לא מצאנו שיפול על מכה או חולי לשון שולח שנאמר בכל מקום על בעל ח"י ע"כ. ומה יעשה בכתובים: אני שולח את כל מגפותי (מ"ג ט"ז), שלח אש בעצמותי (ל"ג ט"ז) וכדומה?

מה) (ט"ז) אשת. "חסר הנסמך" (באור), צ"ל הסומך. (מו) (י"ג) כי הוא חייך. כתב המבאר וז"ל: "לאהבה את השם, כי אהבה הוא מקור הפעל (ראו ליעבב), ויתכן לבוא בלשון זכר ע"כ. ובאמת מלת הוא נמשכת על השם הג"ש, ולדבקה בו כי הוא (השם) חייך וארך יומיך; וכ"כ הראב"ע: "ולפ"ד שהוא השם, כאשר אמר המשורר: ה' ישעי ואלהי חסדי ומגני ודרכי ע"כ; ר"ל כשם שנוכל לומר ה' מגני

זחרכי, כך נכלל לומר: ה' חיי וארך ימי. ומן התמה שלא הביא ראב"ע ראי' מדברים (ג' כ"ט) עצמו: מנן עזרך ואשר הרב נאותך (1).

מז (ג' כ"ט) וְעָרְף. כתב המכבאר: "ירד, וכן יערפון דשן (פסלים פ"ג מ"ג)" אולם שם בתהלים נמצא: ירָעֵפוּן דשן מן רעף; בחומשי מקראי קדש עם באור נמצא ג"כ ברש"י החלוף הזה, אולם בשאר חומשים נמצא ברש"י מתוקן. ובאמת ערף ורעף חד הוא כמו כבש כשב. מח (פ"ג פ"ג) וְשָׁלַם. כתב המכבאר: "תשלום, שם דבר, כמו ודבר אין להם (ש"ס י"ז) ע"כ. והיא טעות דמוכחת, וצ"ל "כמו וְהִדְבָּר אין בהם (יכ"ו) ס"ג" ר"ל שְׁלָם הוא שם דבר ע"מ דָּבָר, וכ"כ רש"י בפירושו.

איכה

מט (פ"ג פ"ג) רַבְתִּי. כתב המכבאר: "היו"ד נוספת, וכן שְׁרָתִי, ולכן הנגינה מלעיל" ע"כ. והוא מראב"ע; ובאמת ביו"ד נוספת לרוב מלרע, כמו המנבתי, המשפילי, מושיקי, וְנִבְתִּי וכדומה, ואלה פה יוצאים (מה"ל § 13 הערה 6).

נ (פ"ג פ"ג) לָמַס. כתב הראב"ע: ונפתחה למ"ד למס להורות על היא הדעת הנעדרי ולא נדגש המים לחקף על הלשון" ע"כ. כבר כתב המש"י: "שבכל ספרים מדויקים הלמ"ד בקמץ", כמו אצנו, כדין לפני מפסיק שהיכף אחריה, ובכן אין כאן מקום לדגש המים. נא (פ"ג פ"ג) וְיִדְבָּקָה. כתב המכבאר: "שָׁב (יו"ד לגוף נסתר) על האש, כי נמצא בלשון זכר וטעמו כמו לא תרדנו בפרך (הראב"ע), וכנוי הנקבה (ד"ה) על כל אהת מעצמות, כי עצם על הרוב לשון נקבה היא" ע"כ. ובאמת שב על ה' בפסוק הקודם, כרעהו שלה אש, וכנוי הנקבה על האש שהיא לשון נקבה, וטעמו: שלה ה' אש ויורד אותה בעצמותי (2). וכעין זה כתב בעל להם דמעה בשם הרי"ע.

נג (פ"ג פ"ג) נת דרך אדני לבתולת בת יהודה. כה"מ: "למ"ד לבתולת היא למ"ד התכלית, ולדעת התרגום (3) ורש"י שאמרו שמוכב הדריכה על הריגת הבתולות, לא ידעתי לפרש הוראת הלמ"ד הוזה"ו וכו'. אמר חציל: הלמ"ד היא ת' יהם הפעול, כמו הרגו לאבנר (פ"ג פ"ג), רפא נא לה (נג"ל י"ג), ובתרגום ובתלמוד הסגנון הוזה נמצא לרוב (דקדוק לה"ב לשד"ל § 31).

נד (פ"ג פ"ג) עיני יורדה מים. פה התהפך המכבאר בתחבולותיו לישוב מלת יורדה שהיא קל ופה הוא פעל יוצא, ובאמת יש עומדים רבים שהם לפעמים יוצאים (עין למטה הערה 2 אל פסוק י"ג).

נה (פ"ג פ"ג) חסדי ה' כי לא תקינו. כתב רש"י וז"ל: "כמו כי לא תמו (ר"ל גוף נסתרים, והגו"ן ת' הדגש לחסרון אות הכפל, ונמשך על החסדים) וי"מ כי לא תמנו כמו האם תמנו לגוע (מג"ל י"ג כ"ט, ר"ל גוף מדברים בעדם ת' תמונו) חסדי ה' הם אשר לא תמנו (אנחנו) ולא כלינו בעונינו" ע"כ. והמכבאר כתב וז"ל: "כי לא תמנו, עיני רש"י, ובא א"כ הגו"ן ת' אות הכפל, וטעם הכתוב: חסדי ה' אשיב אל לבי אשר נָחַם לא תמנו; או שעורו

(1) נרמס בהמניד ש"ב נו' 15 צד 118.

(2) וחסר פה יו"ד ויירדנה, כמו וְיִקַּח ת' ייקץ (פ"ג פ"ג) ורבים כן (עין מלים זרות הנוספות למורה השלון). ואל התמה, כי ירד בקל עומד, הן נמצא עומדים רבים אשר לפעמים יוצאים, כמו שָׁב, שרץ, מלא, זנה וכדומה, וגם פה להלן פסוק ש"ז: עיני יורדה מים, ואין נחוק ללחץ הבאור שם. — (3) דעת התרגום לא על הריגת הבתולות כ"א על דם בתולים שנשפך שטמאו אוהן, וכן פירש בעל להם דמעה.

(הר"ם שהביא רש"י) כי לא תמנו חסדי ה', כלומר זאת אשיב אל לבי שלא תמנו ונו', וזה הנכון מפאת הבפל כי לא כלו רחמינו ע"כ. מלת וזה מ"ם, וצ"ל והראשון או והא' נכון, כי לפי פו' הא' של רש"י תמנו וכלו שניהם גופים נסתרים, אולם לפי' הב' תמנו מ"ב וכלו נסתרים, ואיזה כפל יש כאן ? 1).

גה) (מס נמנוס פ"ד י"ב) איכה יועם זהב: היכדין (פחה) עמא דחב ב"ת מוקדשא. מ"ם וצ"ל היכדין עמא דחב (ת' עמא דחב) בית מוקדשא (איכה כהה או ק'שף זהב של בהמ"ק); ומעתיק אחד כתב על הגליון תרגום של כהה — עמא, ומעתיק אחד כתב בפנים כהה ועמא (ת' עמא) גם דחב ת' דחב, ובכן יצא העגל הזה.

גו) (מס ד' כ"ב) יושבת בארץ עוי'. כתב המבאר ח"ל: "עוי' שנים הם והם ארמ"ם (הראב"ע), ולא ידעתי מעמו, כיא כונתו על ארץ אויב, הלא הוא בעצמו אמר שם שהיה בארץ אדום וכו', ובאמת נמצא בכתוב עוד ב' אנשים בשם זה וכו', ולכן יש להגיה דברי הראב"ע כזה: עוד שנים (אנשים) הם והם ארמ"ם ע"כ. פתח בארץ עוי' וסיים באנשים! — ובאמת יש ה' פעמים במקרא מלת עוי', נ' פעמים שע"פ לאיש (נ"ג) י"ג, כ"ג, כ"ב, כ"א, כ"ו, כ"ה) וב' פעמים שע"פ של ארץ (מס ו'וי"ב ב' כ"ב) ושנים האחרונים שמות ארץ המה לאדום, כאשר כתב הראב"ע בעצמו באיוב א' א'; ולכן אם להגיה כאנו הלא יותר טוב להגיה בדברי ראב"ע כזה: "שנים הם (שמות ארצות) והם אדומים" (ת' ארמ"ם), כאשר נראה ברור מכות הראב"ע באיוב א' א', ומצאנו כמה פעמים בספרות העברית (וביחוד הקדומה) ארמ"ם ת' אדומים בטעם הנודע 2). — אנב אורחא אעיר, כי שם שם במ"ק על עוי' כתוב ג', והוא מ"ם וצ"ל ה' כאשר בארנו לעיל.

גז) (מס ד' כ"ב) הגנה. כתב המבאר: "כלשון והגיהו יתרם (מ"א י"י) שרש שניהם ינה" וכו', ע"כ. ובאמת שרש שניהם נה"ם ובתהלים י"ז ובזכרי' ה' (והגיהה שם) דגש ת' גה (עין בנוספות אל § 91 במורה השלשן ולהלן על קהלת י' ד').

קהלת

גח) (י"ב) אַנְקָה. בתנ"ך ווילנא עם כאור משנת תר"יג (הנפוצים בין המלמדים) כתוב בכאור המלות כזה: "אנסכה, לנקה נמצאת וידבר עם הנפש אנסה אותך" ע"כ. טעות היא, כי ידבר עם הלב, כנאמר: אמרתי אני בלבי, ואנסכה היא בכנוי נוכח זכר עם היא נוספת, כמו יעצרכה, ולקח, וקבך וכדומה, אולם לנקה נמצאת ר"ל אַנְקָה (בצורה הסמוך ובשוא הכ"ף). ובכאור תנ"ך ווילנא ע"י ל"ז ובן יעקב נמצא כמשפטו, ח"ל שם: "אנסה אותך, והכונה לטוב על הלב כמו ולכה אין בשורה מוצאת (ע"י י"ב כ"ג) ע"כ, וזה האמת 3).

גח) (י"י) וַנְגַל מִשְׁפַּט וצדק. בתנ"ך ווילנא ע"י ל"ז וב"י הנ"ל כתוב בכאור המלות: ונזל סמוך, והנפרד כמוהו, כדון בעלי ההמש" ע"כ. וטעות היא, כי הנפרד וַנְגַל, כמו וַנְדַר, בסמ"י וַנְדַר או וַנְדַר (עין רש"י וראב"ע ומורה השלשן § 52). ובתנ"ך ווילנא בעד המלמדים חשב מי לתקן ולא תקן, בדמותו נול אל זקן, הצר. — אנב אורחא אעיר כי לפני רש"י היה הנוסחה וַנְגַל בפתח קמן כלומר סגל, עיין מנחת שי שם.

1, 2. נדפסו בהמגיד ש"ב נו' 15, אך השני מה כותר באור.

3. נדפס בהמגיד ש"א נו' 12.

(ס) (י"ד) למה תשומם. בתניך ווילנא ע"י ל"ז וביי הנ"ל כתוב בבב"מ כזה: מבנינ נפעל כמו ותכונן ע"כ. אולם כנפעל היה צ"ל תשם; והאמת היא כ"א שהביא הראב"ע וכמו שנתקן בתניך למלמדים הנ"ל, כי ב' הפעלים תשומם, ותכונן הם מה תפעל, והדגש ב'פ' לחסרון ת"ז ההתפעל, אלא שהא' הוא מוחכפולים והב' מנע"ו; — ובתרגום נמצא: לקיף דין תצרי (צ"ל תצדי) ות אורחך, נראה שקרא תשומם (מפגל) והשלים את החסרון: אתה דרכיך.

(סא) (י"ד) אל תנח. בבב"מ כתוב: תנח וכן יניח הן מנורת חסרי פ"פ (מן ינח) וענינו עזיבה, משא"כ נוח שהוא מנע"ו וענינו מנוחה ע"כ. ואינו אמת, כי הלכה כרמ"ק במסלולו (מכלת הנקוד נתיב ה' ס' ל"ב) כי שניהם מנע"ו, אך בא פעם על משפטו ופעם בדגש ת' נח, כדרך שרשי לון, סית, וכן דעת געזעניוס (נוספות למה"ל אל 91 §).
(סב) (י"ג) מקום שיפול העץ. איתא בראב"ע: ואמר מפרש אחד, כי זה העץ הוא סן עצה, והאומר כזה לא אכל מפרי עין הדעת ע"כ. לאיזה מפרש רומז לא אדע, אך נמצא בתרגום שם: שהיא עיטא! —

(סג) (ספ נמנוס ג"ח) יש לפני ב' נוסחאות, נ"א (בתניך שנת הברית הנ"ל) ודמסיא וקני קנאון מרובין, ונ"ב (בחומש עם ל"ב פירושים, ווארשא) ודמסיא וקני קנאון מרובין, ור"נ שצ"ל כזה: ודמסיא (מרחצאות) וקני קנאון (ובנוים בתוכם) מרובין וכו' (1).

(סד) (ספ נמנוס ג"ח) יש נ"ב לפני ב' נוסחאות, נ"א: שפיר בעידניה דהתא הנת מצותא דהנת ביומי ירבעם בר נבט למהוי ביומי וכו' (הניך שנת הברית הנ"ל) ונ"ב (בחומש ווארשא הנ"ל): בעידניה דהתא הנת מצותא דהנת ביומי ירבעם בר נבט למהוי וכו'. ג"ל שצריך להיות כך: שפיר בעידניה (יפה בעתו), מצותא דהנת ביומי ירבעם בר נבט, הנת למהוי ביומי שבע בר בוכרי (הריב אשר היה בימי יב"ג היה ראוי להיות בימי שב"ב) (2).
(סה) (ספ ספ י"ח) מדעם בין תרויהון. צ"ל לית קדעם או לא מדעם (אין מאומה), כי מדעם לבר איננה שלילה.

(סו) (ספ ד ס"ה) נ"א: ואנון די דברין במזלא ומשתמין מליהון; נ"ב: ואנון די דברין במזלא ומשתעין מליהון. (תרגום של השתתר) במזלא ומשתמין מליהון (המושלים על המזל ודבריהם נשמעים) (3).

אסתר

אם כל התרגומים מלאים טעויות ושבושים מפה לפה באשמת המעתיקים והמדפיסים שאינם יודעים בין ימינם לשמאלם בלשון ארמית, הלא תרגום ראשון ושני של אסתר עולה על כולם, כם ידגו השבושים לרוב, כי כמעט אין שורה בלא טעות גדולה או קטנה, ואנכי אביא רק קצת מהן לדוגמא והן לרוב מאד בחומש שנת הברית ווילנא:

(סו) (ה"ב) עבודת צ"ל עבירה, עטייתא צ"ל עטקתא; (ספ ספ ז') וכד צנא צ"ל צנא, תרין שנין צ"ל תרתי שנין; (ספ ספ ג') וקון קנאן צ"ל וקון קנאן; (ספ ספ ז') בצצראותיה צ"ל בצצראותיה; (ספ ספ י"ח): וקון ויכול צ"ל וקון ויפל או ופול; (ספ ספ ז"ג) קסרין ע"א אפתיה צ"ל קסרין וכו'.

(סח) (י"ו) פרת אקבוי צ"ל פת אקבוי; דמתילו לאסא, צ"ל מתילו לאסא. — (י"ז) לא

החמה הָמְתוּ; וכן שם שם י"ב, ובאסתר ד י"א: לבד מאשר, מביא המבאר בשם אחד מחכמי האומות ששעור הכתוב לבדם אשר, והרד"ק מביא (ע"פ ט"ו) לראי': ידעתה שדך מקומו (ט"ו נ"ג) אשר בקרי ידעת נשחר מקומו, וכדומה רבים; וא"כ אין כלל "עולה ויורד" באותיות מהודש מפי האחרונים. וכן נ"ל הכתוב באסתר (ו"ה) אשר רכב עליו המלך ואשר נתן כתר מלכות בראשו, כ"ף של המלך יורדת אל אשר נתן והיו יתיר, ושעורו: אשר רכב עליו המלך באשר נתן וגו'. ועיין נתיבות עולם לק"ב מדה כ"ב.

עב) (וי"ג נ"ג) ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש ותימרות עשן. בתנ"ך ווילנא תר"ג כתב המבאר וז"ל: "בשמים אש ותימרות עשן ובארץ דם, כי כן דרך המקרא בזכרו ב' דברים יחל לכפר דברי השני בתהלה ואה"כ ישוב אל הראשון, וכמורה ממש המשפילי לראות המגביהו לשבת בשמים ובארץ", ענינו מגביהו לשבת בשמים, משפילי לראות בארץ, ורבים ככה" עכ"ל. במח"כ שכח, כי הכתובים (מל"ג ק"ג ט"ו) הם להפך: המגביהו לשבת המשפילי לראות בשמים ובארץ", וא"כ היא ראי' לסתור, כי יבאר תהלה את הראשון ואה"כ את השני; וכן אשכיר הצי מדם וגו' (דני"ג נ"ג ט"ג), שחורה אני ונאזה (ע"פ ט"ו ט"ז), ואבני שהם ואבני מלואים לאפוד ולהשן (שמות נ"ג ט"ז) עיין ראב"ע בשם ד' משה הכהן בתהלים ק"ג ה' 1). ועד"ו בארתי בדברים ל"ב ז' ה' ט' (עיין ילקוט הצלני ת"א).

עזרא

עג) (ג' י"ג) ורבים וגו' אשר ראו את הבית הראשון בְּיָסְדוֹ זה הבית בעיניהם בוכים בקול גָּדוֹל וגו'. כתב המבאר לתנ"ך ווילנא תר"ג הנ"ל וז"ל: "ביסודו, י"ם ששב על שלמה בעת יסודו הבית הזה, והראבי"ע פי' וז"ל: ביסודו דבק עם זה הבית ופי' אשר ראו בעיניהם הבית הראשון, בעת יסודו בית שני היו בוכים, וכן דעת רש"י ביסודו של ר' עכ"ל. עתה נראה את אשר כתב רש"י וז"ל: "ביסודו, ביסודו שלו (ר"ל כאשר היה עוד הבית הראשון על יסודו) וכו', זה הבית, כשהיו רואים בנין בית זה היו בוכים", עכ"ל. ולפי' מלות "אשר ראו" מו"ע ואחר עמקן 2), כלומר אשר ראו את הבית הא' ביסודו (על יסודו) ואשר ראו בעיניהם את זה הבית בוכים, וא"כ ביסודו דבק עם הבית הראשון, ולזה מסכים גם בעל המעמים, ומה ראה המבאר הנ"ל על ככה לאמר "וכן דעת רש"י"? — והמבאר לתנ"ך ווילנא תר"ג מו"ה וז"ל: "אולם מדברי רש"י אין להוכיח דעתו בענין זה, כי הוא ז"ל בא אך לפרש שהכניו של ביסודו איננו שב על המיסד, אך הוא שב על הפעול על הבית (אם הא' או הב') אשר הוסד, עיין בדבריו ותראה שכן הוא" עכ"ל. וגם הוא לא שפיל לסיפא דקרא, לפרש"י על "זה הבית", כי אז היה רואה כדברי 3).

זוטאמור. כ"ד שבת תרכ"ז לפ"ק.

1. 3. נדפס בהמגיד שי"א נ' 12.

2) הכלל הזה בכלל כמדה כ"ב של הברייתא דל"ב מדות "מרבך שחברו מוכיה עליו" (עיין כ"ע מדה כ"ב), זכבר השתמשו בו גדולי המפרשים, ואנכי פרשתי ע"י מקרא קשה (מ"ג ט"ז ט"ז) גער חית קנה (ילקוט הצלני ת"א).

תקונים והערות (I)

על ספר מלות ההגיון להרמב"ם ז"ל.

הנה לפני ספר 'מלות ההגיון' עם פירוש רמב"ם ועם ת"א ויתר באור מאת רמ"ש ניימאן מהדורא ששית, פרעסבורג 1833, ובעברי עליו מצאתי בו כמה שגיאות ואיזה מקומות אשר המבארים הנ"ל נמו כמעט מדרך האמת וההמיוא מטרת הפשט הפשוט, לכן אמרתי אחלק את הערותי והשערותי ביעקב ואפיצן בישראל, להועיל לקוראים בו וגם לאשר ידבנו דבו להדפיס את הספר היקר הזה מחדש.

(א) (עמ' 5 97 ו' ע"ג) "בין שיהי' הספור שם או פעל או מלה או כלל". אמר המתרגם ביתר באורו: "או כלל, ר"ש שהנשוא בלתי מפורש כ"א כלול (ע"ש שטשטקט, ענמיהאלטען) כתבה אחרת או בתוך כונת הענין" ע"כ. ומי לא יראה איך דחוק הוא? לכן נ"ל פירוש "או כלל" הוא: הרכבת שם ומלה או פעל ומלה ביהד, ד"מ ראובן עומד לבדו או עמד לבדו, ולכן אמר להלן (ע"פ 1 97) "וכן כאשר בא הספור ככלל אם בשם או בפעל או מה שנתחבר עמו, ומלת עמו נמשכת כן על השם כן על הפעל, ר"ל או השם עם חבר מלה או הפעל עם חבר מלה, כהמשל אשר הזכרנו, ולחנם נדחקו שם המבארים הנ"ל בפירוש המאמר האחרון, עיין שם.

(ב) (עמ' 1 97 ע"ג) "המשפט ג"כ יש לו שני חלקים, הנושא והנשוא: ואם היו מלות המספר רבות וכו'". הנקודות המפסיקות בין מלת "הנשוא" ובין מלות "ואם היו" מ"ם, ות' מלת "המספר" צ"ל "המשפט", וכן מצאתי כמה"ג עם ב' פירושים ד' וויניציא שנת ש"י, ודפוס קרימונה שנת שכ"ז, ושם נאמר: "המשפט ג"כ יש לו שני חלקים הנושא והנשוא ואם היו מלות המשפט רבות", וזה נכון, כי רוצה פה להבדיל בין נתוח המשפט להמדקקים ובין נתוחו לבעלי ההגיון, כמו במשל שהביא הרב: "ראובן העברי, אשר היה עומד בבית שמעון, הרג בנו לבן הארמי". הנה המדקקים הרואים על תמונתו ההיצונית יחלקוהו לב' משפטים: ראובן העברי הרג בנו לבן הארמי, הוא משפט ראשי, ואשר היה עומד בבית שמעון, הוא משפט צדדי (עיין ספרי מורה הלשון § 138); אולם בעלי ההגיון יחלקוהו רק לב' חלקים בעלי משפט אחד נושא ונשוא, והמשפט הצדדי יחשב לאחד מהם, לכן יאמרו פה, כי ראובן העברי אשר היה עומד בבית שמעון, הוא נושא המשפט, ונשואו הרג בנו לבן הארמי, וזה אמרו, כי המשפט יתחלק לב' חלקים נושא ונשוא, ואם גם מלות המשפט רבות, כי בעלי ההגיון יראו רק עד הרעיון ולא על התמונה.

(ג) (עמ' 3 97 ע"ג) "ואין הבדל אצלנו וכו' אבל אנחנו נבחר תמיד שתהי' לשוננו בשולל חלקי: אין כל, בלתי כללי, ונקרא אין כל ההקף החלקי השולל". וכתב המבאר: אבל אנחנו נבחר תמיד בלשון אין כל או בלתי כללי, שהוא קצת ובלתי, אבל הלשון השלישי "אין קצת" כמעט שהוא נוכח לשולל כללי" ע"כ. ואחריו נמשך המתרגם

בדרכו. אולם מלבד דהקות הפירוש הזה, הנה קשה, מדוע אמר הרב אה"כ, ונקרא אין כל ההקף החלקי השולל" ולא הזכיר כלל "קצת בלתי", מאחר שהוא נבחר בלשון כמו אין כל? ובמכ"ה שניהם שגו כרואה ולא הבינו, כי מלות "בלתי כללי" הן אך ליתר באור למלות "אין כל", לבל תמעה לבארו בשלילה כללית (ניצט, קיין) כהוראתן בנקרא, כמו ולרש אין כל (ע"ג י"ג), ועתה נפשנו יבשה אין כל (מגד' י"ג), לכן הוסיף המעתיק או איזה אחרון לומר, כי אצל בעלי ההגיון הוראת "אין כל" היא בלתי כפלי (ניצט אלעס), ולזאת חשב הרב בהקפים רק אין כל להקף שלילה הלכית, כי לשון נקרא לחד ולשון הגיון לחד (עיין ספרי מורה הלשון בנוספות לשמות § 59). ואחר כתבי זאת מצאתי ג"כ במה"ג ד' וויניציא זקרימונה הנ"ל בפרוש אחד מב' פירושו בזה"ל: "אבל אנחנו נחבר (צ"ל נבחר) תמיד שיהי' לשוננו בשלול החלקי בלתי כללי ר"ל שנאמר אין כל, שאין כל ר"ל קצת" ע"ב.

(ד) (ע"ג י"ג 97) "כל משפט שיהי' נשואו פעולה או הפעלה" וכו'. כן נקד רי"ם (עיין שם בהגהתו). ואמרו המבארים, כי כונת פעולה היא פעל (מהא"ג), וכונת הפעלה היא פעול (ליידענד); אולם לפ"ז קשה, מדוע הביא הרב ב' משלים על פועל ולא הביא שום משל על פעול? ולכן נ"ל, כי צריך לנקד "או הפעלה", כאשר נמצא בדפוס ברלין שנת תקכ"ז, וכונת הרב במלת פעולה על פעל עומד (אונאיבערגעהנד) וכמלת הפעלה על פעל יוצא (אויבערגעהנד), ולזה הביא הרב ב' משלים: "ראובן עמד" לפעל עומד, "ראובן הרג" לפעל יוצא, וכונתו במלות "ומה שהתחבר עמה", היא על יחס הפעול "את שמעון", כי אף שיש במשפט מלות רבות, ככ"ז נקרא משפט שניי, כעבור שאין בו דבור המציאות, כנזכר לעיל שער ב', כי המשפט יתחלק אך על נושא ונשוא, גם אם היו מלות המשפט רבות, ולחנם נדהקו פה המבארים, ע"ש.

(ה) (ע"ג י"ג 97) "להודיע באיזה נשוא הם המשפטים". מלת "נשוא" היא מ"ם וצ"ל "באיזה זמן", כי הדבור השלישי מורה על הזמן, כאשר אמר להלן, ובמה"ג הישן הנ"ל ג"כ בטעות מלת נשוא, אך במה"ג ד' לעמבערג תקני"א מצאתי כתוב "זמן", ברוך שהחינו לזמן הזה!

(ו) (ע"ג י"ג 97) "ואנחנו נקרא הפעלה הדבור והפעלות הדבורים". לפי פירוש המתרגם שם "ביתר באור" מה ענין זה לכאן אחר הצדדין? לכן נ"ל, כי גם פה יצא לחלק בין שמוש הלשון ובין שמוש ההגיון, כי המשפטים אשר לפנינו למשל: ראובן צריך שילמוד, לפי שמוש הלשון מלת "צריך" היא נשוא המאמר וכא במין גוף ומספר של הנושא ומלת "שילמוד" אך צד ועור להשלים הנשוא "צריך", אולם לבעלי ההגיון, הרואים על עקר ותכלית הפעולה, מלת "שילמוד" היא הנשוא ונקרא דבור, ומלת "צריך" אך צד, ולכן אמר הרב: "ואנחנו (ר"ל בעלי ההגיון) נקרא הפעולה (ר"ל תכלית הפעולה) הדבור (ר"ל הנשוא) והפעולות (ר"ל אם יש פעולות רבות כמו ראובן צריך שילמוד ושיכתוב ושיקרא) הדבורים (הנשואים), כי הם תכלית המשפט, אולם מלות צריך, אפשר ובדומה הן אך צדדין.

(ז) (ע"ג י"ג 97) בפירוש הרמב"ן "הנפש אינו גוף", וכן בדפוס ווארשא, אולם בדפוס בערלין תקכ"ז נמצא: "הנפש אינה גוף", באות א' על מלת גוף וכצ"ל, כי אם לא כן תהי' מהתמונה הב', ופה מדובר מהתמונה הא', וכן נמצא בדפוס לעמבערג הנ"ל, אך שם כתוב אינו ת' אינה.

(ח) (סג סג) "שָׁב נושא הגדולה להיות נושא הקטנה בחיוב או בשלילה", והגיה ר"ם כי צ"ל "לא בשלילה", ובדפוס בערלין ולעמבערג הנ"ל בפירושו אתמר "בחיוב ולא בשלילה".
 (ט) (סג סג 97 כו כ"ג) בתמונה השנית במין הראשון ת' "א"כ אין מרובע משולש" צ"ל "משולש"; וכן במין השני ת' "א"כ אין מרובע משולש" צ"ל "א"כ אין מרובע משולש", והמעות הב' נמצאת ג"כ בדפוס ווארשא ובערלין, אולם בדפוס לעמבערג מתוקנת.
 (י) (סג סג 97 כו כ"ג) "בתמונה השלישית המין החמישי... ד"מ קצת ב"א סבלים, כל אדם מדבר, א"כ קצת מדברים סבלים". המשל הזה אינו מדויק, כי להלן אמר, אשר בתמונה השלישית הזאת הקטנה מגיד על המין שהוא נכנס תחת הסוג, ואיך יאמר פה בקמנה "כל אדם מדבר", הלא אדם ומדבר אינם סוג ומין כ"א כ' מינים שונים? והאוי לתקן כזה: "קצת ב"א סבלים, כל אדם חי, א"כ קצת החי סבלים", והיוו אדם והי מין וסוג.
 (יא) (סג סג 97 כו כ"ג) ב"א על מלת "נברא" צ"ל א'.

(יב) (סג סג) ב"א ב"א: "אין נברא מחיוב המציאות וכו' ג' המושגים נברא, נמצא, נשם וכו' ונמצא יותר כולל מנברא". פתח במחויב המציאות וסיים כנמצא, הרחוקים זה מזה, כי נמצא הוא סוג העליון, והוא כולל גם נברא גם הבורא ב"ה, אולם מחויב המציאות אך פרט להבורא ב"ה, ונוכל לומר אין נברא מחויב המציאות, אבל לא אין נברא נמצא, וכלל א"כ שני מושגים נמצא ומחויב המציאות הנבדלים זה מזה, ולא ידעתי להולמו.

(יג) (סג סג 97 כו כ"ג) ג"כ ב"א ב"א: "אין מרובע בעל ג' צלעות", ובנו' 4 "קצת הצורות אין להם ג' זוויות", נגד כלל התמונה הא', אשר הקמנה צ"ל תמיד מחיבת, וזו אינה מולדת, כ"א לא יכנס הנושא תחת הסוג או המין, אין לו משיגי הסוג או המין. אולם אם נחפץ להפוך המין הב' מתמונה הב' לתמונה הא', או נאמר כפי חוקי התמונה הא': "אין בעל ג' צלעות מרובע, כל משולש בעל ג' צלעות, א"כ אין משולש מרובע". והתולדה הזאת איננה כדמות וכצלם תולדות מין הב' מהתמונה הב': "אין מרובע משולש", אף כי נוכל להפכה הפוך וך ומלא ולומר: "אין משולש מרובע", כי המה מושגים תמוריים.

למען הבין היטב ובנקל את התלמידים היושבים לפני — בעת היות עוד פה בסדר על מכונו — את דברי הרב בשער ז' על אודות התמונות והחקשים, סדרתי להם — מדברי הרמב"ן ומותר באור של המעתיק רמ"ש ניימאן — את לוח החקשים הזה בסדר נכון ומקובל, וכ"ה הצליח אז לעשות פרי תכונה, לכן אמרתי, אפיצו בישראל, ואם יהי' לתועלת אחד או שנים מגי אלה, והיה זה שכרי.

(ד) (סע ע"ג ח' ע"ג) "ואולם המוחשות והמשכלות אין חלוק בין השלם בחושים ביצירה ובין זולתו ממין האדם". הרמב"ן ור"ם נדחקו מאד לישב הסתירה בין המאמר הזה ובין המאמר להלן: "וכל מה שיושג בחוש שלם יהי' המנוע מטנו אמת בלי ספק" עיין שם. ונ"ל כי כונת הרמב"ם, כי במוחשות אין חלוק בין האדם אשר נולד בכל חמשת החושים או אם יחסר לו חוש אחד או שניים, אם אך החוש אשר נשאר לו יהי' שלם, ואז נאמן הוא על עדות החוש הזה, כי העור נאמן על חוש השמיע והתקש על חוש הראות, כי החוש ההוא אשר עליו נוסד' ההקדמה שלם הוא. וכונתו במלות "ממין האדם", כי אם גם לבע"ה יש חושים, עכ"ז לא נעמוד על מוחשיהם שום הקדמה, כי מי יודע רוח הבהמה? אם ד"ם לחיך בע"ה לא יטעם אוכל מה, לא נאמר עליו, כי הוא מר, ולכן אמר פה: השלם בחושים ביצירה או זולתו, ממין האדם", כלומר אם יש לאדם מיצירתו כל החושים או לא, ולהלן אמר: "וכל מה שיושג בחוש שלם", כלומר אם אך החוש אשר עליו נוסדה ההקדמה הוא שלם ואין בו מגרעת, וכן אין לראות במוחשות על איש נכבד או כוזב עם, אם אך חושו שלם, מה שאין כן במקובלות, אשר יש לראות בהי' על האדם אשר ממנו נקבל, אם הוא נכבד או לא.

(טו) (ע"ג ח' ע"ג) "או בלתי מלאכותית רק נבדלת, כתואר בני אדם". וכתב הטכאר, כן היא הנוסחה הישנה, שהיא נבדלת ונפרדת ממלאכת האומן כתמונת בני אדם, ויותר נראה להניח נקבאת, כאשר הגהתי בפנים, ע"כ. ול"נ לקיים את הנוסחה הישנה ולומר, כי ענינה הוא, רק נבדלת משאר התמונות, כמו תאר פני אדם, כי האנשים נבדלים מהם זה מזה בתאר פניהם, ד"מ ללאה היו עינים רכות ורחל היתה יפת תאר. והנה התמונה והתאר נופלים על הצורה המיחשת בחושים, בין שתהי' מלאכותית או בלתי מלאכותית (ר"ל דברים טבעיים), רק אם היא נבדלת משאר התמונות. ואולי צ"ל מבדלת בהפעול, כי תאר הפנים מבדיל בין איש לרעהו. וכאמת שתי מלות אלה "רק נבדלת" חסרות הן ברוח הן פ"ח, ואולי גם פה נוספות הן מידי אחרון.

(טז) (סע ע"ג ח' ע"ג) "והחומר אשר הוא רחוק ממנו תלחות וד' היסודות וכו', וידוע כי שרש כל גשם הוא צמח האדמה" וכו'. המאמר הזה כלו מקשה, ראשית, לעיל (ע"ג ח' ע"ג) השב' היות לחומר האדם, ומדוע לא זכר כמנו פה? ומה ענין לחות לכאן? ושנית, מה זה כונת 'וידוע', כי שרש כל גשם הוא צמח האדמה? האם גם הדומם או גשם השמים הוא צמח האדמה? ומה שאמר המבאר: "ואפשר... לא כגון כ"א אל החי המדבר" הוא דחוק מאד, כי איך יכנה חי מדבר בתאר כל גשם? — ושלישית אם הוא כדעת המבאר, הלא מאמר וידוע כי שרש כל גשם וכו' נמשך על האדם, והוא מאמר אחד עם הקדם, והנה כבר זכר הרב את הד' היסודות, אשר מהם התהוו האברים, ולמה יכפיל עוד הפעם כדבר חדש לאמר: "והחומר אשר הוא רחוק ממנו הוא המים וכו' אשר מחבורם יהיו הצמחים ואלו הד' הם אשר נקראם יסודות"? — והנה לא אפונה, כי כונת זה המאמר היא כמו שנאמר ברוח הן פ"ח וז"ל שם (בקצור וכשנוי מעט) "חומר הדומם הוא עירוב הד' יסודות וצורתו הוא הכה שחברם וערכם וכו' נהי' הדומם מה שהוא וכו' נבדל מכל אחד ואחד מד' היסודות הפשוטים: חומר הצומח הוא הדומם ר"ל עירוב הד' יסודות וצורתו היא הנפש הצומחת שבו, ובה נבדל מעצם הדומם; חומר הבע"ח הוא הדומם והצומח,

ר"ל עירוב הד' יסודות וגם נפש הצומחת, כי כבע"ה יש נ"כ נפש הצומחת וצורתו היא נפש החיונית, אשר בה נבדל מצומח; וחומר האדם הוא דומם צומח וחי, ר"ל עירוב הד' היסודות וכן נפש החיונית הכוללת עמה נפש הצומחת, וצורתו היא הנפש המשכלת, אשר בה נבדל מיתר הבע"ח, עכ"ל. ולפי' נראה להגיה פה כזה: "המרו הקרוב אברי הגוף, והחומר אשר הוא רחוק ממנו תקינות (ת' הלחות) 1, ועירוב (ת' וארבעה) היסודות אשר מהם התהוו האברים, וידוע כי הוא (ר"ל עירוב היסודות) שרש כל גשם (כי עירוב היסודות הוא חומר לדומם צומח וחי וגם לאדם, כמפורש ברוח חן הנ"ל) וגם נפש צומח האדם (ת' הוא צמח האדמה), (ר"ל גם נפש הצומחת הוא חומר לאדם כנ"ל), והחומר אשר הוא רחוק ממנו הוא המים והאוויר והאש והאריץ (ר"ל היסודות הפשוטים) אשר מחבורם יהיו הגשמים (ת' הצמחים), ואלו הד' הם אשר נקראם יסודות (ר"ל יסודות פשוטים). — ושבושים כאלה נמצאים לרוב במה"ג גם בישנים גם בהדשים, וגם המכבאר הגיה כפעם בפעם לפי דעתו, אף כי לא הגיד לנו בפירושו. ואנכי לא להחליט באתי כזה, כ"א הגדתי את השערת, ואבקש מאת אשר לו כתבי יד ישנים לעיין בהם, ולפרסם את אשר מצא לזכות את הרבים.

(יח) (עכ"ל י' ע"ג ע"ב) "הענין הכולל אשר יכול סכפר אישים והוא מעמיד עצמות כל אחד מהם נקראו מין, ר"ל כמו שהיה מתהלה, כי כל עצם לשון בעצמו הוא, כלומר כמו שהוא". גם המאמר הזה מור הוא מאד ומלא פליאות. ראשית, המשל "האדם או העקרב" שהביא הרב להלן אינו מתאים לגדר הזה, כי מלת "אדם" אינה מעמדת עצמות אדם, כי אין בשם הזה דבר המורה על עצמותו, רק כי מן האדמה לקח, והוא מקרה ולא עצמות לאדם, ואך השם "מין" מורה על עצמותו, והשם הזה יבאר הרב להלן בדברו מן התבול; ושנית, מה זה לשון "ר"ל כמו שהיה מתהלה וכו'" כלומר כמו שהוא? — ושלישית, אם הוא כמו שמכבאר הרמב"ן, כי זה באור מלת עצמות, מדוע לא חשב הרב בסוף השער גם שם "עצמות" בין השמות אשר התבאר ענינם בזה השער? ועוד יש פה זרות הרבה, כי שם "עצם" מכבאר להלן בזה השער באופן אחר, ושם "בעצמות" מכבאר בשער י"א, ומה זה באור שם "עצמות" פה אצל מין? — ויש לי פה השערה אשר לא אפרסמה טרם אשמע מה שידברו אלה, אשר להם כתבי יד ישנים, או מה"ג בלשון ערבית אשר חובר בה, אולי ימצאו המה דרך ישר מהשערת, ולכן אחכה לשמוע מה בפיהם 2).

(יח) (עכ"ל י' ע"ג ע"ב) "ובכלל הענינים המקרים כלם שאינם מקננים היו מן האדם או מזולת האדם". ופירש רמב"ן: "או מזולת האדם, לע"ד כן הרב בזה אל השכלים הנפרדים" וכו'. ואנכי לא אדע, מדוע עלה המכבאר לבררם כבקש שכלים נפרדים ותורה לא בשמים היא? ולמה לא נאמר, כי כונת "מזולת האדם" הוא על חיות הארץ? כ"א יחפור תרגול באשפה וימצא טרגלית, האין זאת מקרה? או אם יפיל הרוח אבן מן הגג

1) והגדת החכם ר"י רייפמאן (בהשרון הנ"ל ג' 36) שצ"ל "הלחות הארבעה" ללא צורך.

2) אחרי נדפס מאמרי זה באו בכרמל שנת תרמ"א הנ"ל (ג' 38, 36) הערות והגהות על ספר מה"ג מאת החכם ר"י רייפמאן, ויעמוד לפשט העקמומיות במאמר הזה ולא הצליח, וגם מה שהגיה שם להלן "מה יגדנו ראוי בהמאמר אשר אריסטו ה"ל ב"ו" ת' "אשר אנחנו ה"ל ב"ו" הוא ללא צורך, כ"א נגיה הגדה קטנה "אשר אנחנו כ"ל ב"ו" ת' "נתחיל", יבוא הכל על מקומו בשלום.

על אדם, הלא מקרה הוא? כי מציאתם על המעט ואינם מכונים, וזאת מכון במלות 'מוולת האדם'; כלומר אין הבדל, אם הענינים אשר נהיו במקרה, המה ע"י אדם או ע"י דבר אחר זולת האדם, אם אך אינם מכונים ומציאותם מעט, נקראים מקרים (1). גם נוכל לומר, כי כונת 'מוולת האדם' היא, כי אך אז נקרא הדבר מקרה, אם הוא אינו מכון לא מן האדם עצמו שיקרה לו הדבר ולא מן אדם אחר זולתו, כ"א יודע איש אשר יש במקום הזה מטמון וישכור פועל להפוך באדמה וימצא הפועל את המטמון, הנה אף כי הפועל לא ידע מן המטמון ומציאות המטמון אינה מכוונת מאתו, בכ"ז היא מכוונת מאיש השוכר אותו, לכן לא נקרא זה מקרה, אלא אם אין הדבר מכון לא מן האדם עצמו שיקרה לו הדבר ולא מאדם אחר זולתו (2), והקרת המבאר שם במקומה עומדת, ושפתים תישק. (יג) (שם יב ע"ב 66 ע"ב) 'הקדימה במדרגה'. כתב המבאר: 'ומזה יקרא השני למלך משנה וכו' והשלישי יקרא שלישי בלח"ק וכו' והוה הסדר המדיני'. במח"כ המבאר לא דק, כי הקדימה במשנה ושלישי היא לפי דעת הרמב"ם הקדימה במעלה, אולם הקדימה במדרגה היא במקום, כמו שנראה מן המשל שהביא הרב פה, ולהלן במשל שהביא אל יחד במקום או יחד במדרגה, כי שניהם אצלו אחד; ולכן מה שכתב המבאר בריש הפרק 'ואולם בדברים הנמשכים על סדר האנה והמקום אין מהם קודם ומתאחר במקום כ"א בערך אל המדבר', לאו דוקא.

(כ) (שם ע"ב 97 ע"ב) 'שני דברים מספיקים במציאות'. כתב המבאר: 'ד"מ מציאות האור ומציאות השמש מספיקות במציאות, כ"א תסלק האחד אינו מן הנמנע שלא יבטל השני'. וכן נמצא בדפוסו ברצ"ן, ווארשא, אולם בדפוס לעמבערג שנת תקנ"א חסרה מלת 'אינו', וזה נכון מאד, ובשאר הדפוסים נשתרבה המלה הזאת במעות מן המאמר הקודם 'ואולם בכמול האדם אינו מן הנמנע שלא יבטל החי'.

(כא) (שם ע"ב 97 ע"ב) 'שחם יחד במכע', 'צ"ל יחד בסכה.

(כב) (שם ע"ב 97) 'תשעה שמות הב' והשב המשה 'קודם' ורק ארבעה 'יחד', וחבר 'יחד במעלה', וא"כ הם עשרה שמות.

(כג) (שם יב ע"ב 97 ע"ב) 'מה שאנו קוראים כעת שם פעל מלה קראו כימי הרמב"ם: שם קנין אות' וכו'. 'צ"ל מה שקרא הערבי שם פעל אות, קראו כימי הרמב"ם: שם קנין מלה', וכעת אנו קוראים אותם שוב: שם פעל מלה.

(כד) (שם ע"ב 97 ע"ב) 'ודמיון זה קראם הנדיבים'. דברי המבאר והמניה ר"ם דחוקים ונדהקים מאד, וזה לא כבר מציאתי בהמגיד שו"מ נו"מ במאמר 'מסע בריטאניא' מאת החכם ב"ר וז"ל: 'קראו לאדם גדול ונדיב: גם הנדיבות, ופירש פה: קראם את הנדיב גם, ונעשה מב' מלות אלה: הנדיב גם' במעות מלה אחת: 'הנדיבים', וזה קרוב לאמת.

(1) וכן זאב בתל"ע בהערה אל § 77 כתב כוה"ל: 'וכונת בעלי הגיון במלת מקרה וכו' לא לכונת היות מציאותו בדבר ע"צ המקרה וההזדמנות, בלי כונה וסבה' וכו'. ובמח"כ שגה ברואה, כי עצם עינו מראות דברי הרב וישם אל המבאר פניו, וכבר העיר ע"ז בצדק ר"מ ארי' מטרעסטיא (תל"ע ר' ווילנא תר"ח), אך גם הוא נמשך כמעט אחר המבאר, ובאמת תקירת המבאר לתוד ופשט האמתי לתוד.

(2) ומציאתי סמך לדברי בפירוש אחד מב' פרושים דפוס וויניציא הג'ל, וז"ל בקצרה: 'בנגד ב' מיני מקרים הנמצאים, מקרה הנופל מפאת עצמו בירידת אבן למטה ונעשה כסא לשיבה, וזה אמרו 'או מוולת האדם', או הנופל בבחירה, כמו שרעתו ללכת למקום פלוני ובחצי הדרך ימצא מציאה, וזה אמרו: 'מן האדם'.

כה) (ע"ז ע"ז ט"ז) "הנה כלל השמות וכו' י"ח שמות הם". והולך ומונה אך י"ז שמות, וכאמת חסר פה שם אחד, וצ"ל: "י"ג) מאמר הרכב הרכבת ספור", (י"ד) השם הנאמר בהכמות, (ט"ז) השם המספק וכו'. וכדפוסים האחרים אשר לפני חסר ג"כ השם הזה במעות".
 בו) (ע"ז י"ז ע"ז ט"ז) "הנה כל אלו הן החכמות הראשונות". החכם יה"ש העיור בכרם חמד (מחברת ח' צד 59), כי מצא כתוב בהעתקה ישנה אשר בידו "הנה כל אלו הן חכמות הראשונים", ואמר החכם הנ"ל, כי פירושו שכל אלו נקראו אצל הראשונים חכמות, אולם מלאכת ההגיון הנה אינה אצלם מכלל החכמות". ואנכי ג"כ מצאתי בדפוס וויניציא וקרימונה הנ"ל בזה"ל: "הנה אלו כל החכמות הראשונים"; ולפי הנוסחא שלפנינו כונת הרב להכדיל בין אלה החכמות, אשר זכר, הנקראות ראשונות (פאריציגליכע) ובין חכמת המדינה, הנזכרת להלן, אשר איננה כמדרגת החכמות הנ"ל, ומאמר "ואולם מלאכת ההגיון וכו' הוא כמאמר המסוגר".

כז) (ע"ז ע"ז ט"ז) "שלא יכשר ללמוד או ללמד על הדר". המבאר הגיה שם "דברי ת' הדר, ואנכי התבוננתי מכבר כי צ"ל פה "על סדר" ולא זכיתי לאמרה ברכים עד שדרשה החכם זאקש 1) בכרם חמד הנ"ל (צד 61), כי מצא כן בכ"י אשר בידו, ואשמח מאד, כי כונתי לדבר אמת.

כח) (ע"ז ע"ז ט"ז) "ואולם יאות אל הכונה וכו', תי' ואולם צ"ל ואולי יאות אל הכונה".

(1) בחברטל גו' 20 הג"ל נדפס בספנות יה"ש וצ"ל "זאקש", ורחם האחרון העירני בעצמו ע"ז.

בקרת על ספר יסודי המשכלות

מאת י"מ וואהלמאן, מיל מ"ח. הוכונים ווארשא תרנ"ז (1868) 1.

1) נדפס שם על השער: "מספר יסודי המשכלות... לשטת רבינו החכם רמב"ן דלי. — שמה (דיסטעם) היא דרך מיוחדת באיזה חכמה, אשר הלך בו המציא את הדרך הזה, ואיזה שמה מיוחדת יש פה להרמב"ן? הלא הוא רק מבאר כונת הרמב"ם במלות הגיון, ואם תרהיב כמה פעמים בכאורו לפי צורך המבואר, אך אין כאן שמה מיוחדת. 2) בהקדמה "דברי ספר" כתב המחבר הנ"ל וז"ל: "אחרי ישים הקורא את לבו אל הספר הזה וימדד את תבנית היכל-ההקשים, אם לא בשם "אורים ותומים" פיו יקבנו!" — תבנית ההקשים הלא נמצא כבר במה"ג, אך הרמב"ן הרחיב לבאר את ההקשים בשום שכל וטוב טעם, והמחבר הנוכחי, בעל אורים ותומים, מבלי הבין היטב את דרכו במשכלות, עד אשר שנה הרבה בכמה מקומות (כאשר יראה הקורא להלן), לקט ממנו רק דאשי פרקים וישטם לפנינו, ולפעמים מבלי טעם והשכל, הלוח יקוב פי הקורא בשם אורים ותומים?

3) שם: "יאספתי בו כל דעות הפלוסופים הקדמונים והאחרונים". איה האסיפה הזאת? אנכי לא מציאתי בו כ"א אשר ישנו במה"ג ובכאור רמב"ן, והמחבר הזה כרך הבאור עם הפנים יחד ויעשהו ספר! — אך למה אכביר מלין במהלל המחבר א"ע בהקדמתו, נרדה נא אל ספרו ונראה הכמהללו הבא. אלינו עשה או לא? —

4) שם שער ב'. המחבר הביא לנו את השמות: "מחויב כללי וחלקי, שולל כללי וחלקי, כמות ואיכות המשפט, הסתמי, הקפיס", מבלי כל משל ודוגמא, ומאין יבינם כל קורא מבלי עזר מלמד ומורה? ואם "באור גדול ורחב ידיים השטיח בו שמוח", מדוע קצר פה, אשר נחוץ להבין היטב את השמות האלה, כאשר תרהיבו בזה בעל מה"ג ומבאריו?

5) "נקראים (מי ומי?) ג"כ הקפים, אם כללי נקרא הקף כללי, ואם חלקי נקרא הקף חלקי". ומדוע לא פירש, כי המלות: כל, טקצת, אין אחד ואין כל, הם נקראים הקפים?

6) שער ג' כתב: "המשפט אשר נצואו שם נקרא השלישי, בעבור שהוא צריך עוד לדבור שלישי, אשר יקשור את הזמן עם הנשוא והנשוא המקשר הזה (?) נקרא דבור המציאות". ומי הוא המקשר הזה? איך יבין המתחיל מבלי כל משל ודוגמא לזה? אין זאת כ"א עשה המחבר בעצמים האלה כמנים (קאמפנידיום) לעצמו לזכרון, ואוד"כ שָׁקַם לפני הקורא כאשר הם, ולזה יקרא "באור גדול ורחב ידיים"!

7) שם להלן: "ומלות היחס המנוכלים את הנשוא שהוא פעל נקראים ג"כ צדדים, ד"ם כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים, מלת זן הוא צדדי (אביעקט)". פה לא הבין כלל וכלל כונת בעל מה"ג, כי ערבב דקדוק והגיון יחדיו, וגם "צדדי" איננו תמיד "אָביעקט". כי "אָביעקט" הוא יחס הפעול ולא נמיה אחרת.

8) שער ד' כתב: "מתנגדים (ענטגענזאָציע)", "צ"ל (ענטגענזאָציעטע). "תחת

1) בהמגיד ש"ו נו' 18 הוכיח החכם חו"ג את המחבר על אשר פער פיו על החכם רז"ם, וגם על איש ססנוב בבלי דעת מלין יכביר, ובמבאר "פלימת סופרים" (מ"ש הקול ש"א נו' 23) שפך עליו "שי בן-ליש" בוז וקלון, אך כל אלה נגעו רק בהקדמתו ואל קרבו לא באו.

המתהפכים (סובקונטראריא), צ"ל (סובקונטרארי). מן וכל מה שיתחייב דבר לאיזה ענין וכו', הם דברי הרמב"ן בבאורו למה"ג.

(9) שער ה'. כל משפט שהיחוד נשואו לנושאו ונושאו לנושאו וישאר צודק כשהיה נקרא הפוך המשפט או משפט מהופך, והמשל הוא: לא הסיד אחד עם הארץ, יצדק ג"כ לוטר לא עם הארץ אחד הסיד עכ"ל. הכלל בדיני ההפוך, אם הנושא והנשוא הם מושגים תמוריים ואין אחד גדול מחבירו, כמו חכם וכסיל הםה מושגים תמוריים ששניהם שווים בהתפשטות, וכשם שאין חכם כסיל כך אין כסיל חכם; אולם אם הנושא והנשוא הם בלתי תמורים כ"א האחד גדול מחברו כמו חי ואדם, שמושג חי סוג כולל יותר ממין אדם, אזי לא יתהפכו כ"א הפוך צדדי, היינו בשני הכמות, כמו כל אדם חי, קצת חי אדם. ועתה נראה אם ע"ה וחסיד הם מושגים תמוריים, גדר חסיד הוא העושה לפנים משורת הדין, וגדר ע"ה הוא בלתי מלומד, ואיזה מושגים תמוריים פה? — ואם חז"ל אמרו לא ע"ה חסיד, כי בימיהם היו חסיד ומלומד כמעט שמות נרדפים, אבל בימינו כל ע"ה חסיד וקצת חסידים ע"ה.

(10) שער ז' צד 6. והתמונה הששית תכלול מינים ששה מ"ם וצ"ל והתמונה השלישית.

(11) שם. התמונה הא' לא תוליד עד שתביא סמני נערות (מתוק מופת!), א שתהא הקטנה מחיבת וכו'. (ב) הגדולה כוללת וכו'. ומדוע לא באר, למה מכרה להיות כן ולא באופן אחר, כאשר באר הרמב"ן שם כטוב טעם? ומאין יבין המתהיל זאת? —

(12) שם להלן צד 7. והזהר... למצוא סתירה לדברינו אשר אמרנו, כי בתמונה הא' לא (צ"ל אי) אפשר ההולדה כ"א בהיות הקטנה דוקא מחיבת, ובמשלינו אלה תמצא אותה ג"כ שוללת? כמו במין הב' ובמין הד' שתאמר א' איננו ב', ובכ"ז וילידו תולדות? — צחוק עשה לנו בשאלה זאת, כי ההקדמה "א' איננה ב'" היא ההקדמה הגדולה ולא הקטנה, והגדולה הלא תוכל להיות ג"כ שוללת; והראוי כי היא הגדולה, כי ההקדמה האחרת במין ג' וד' "קצת ג' הוא א'" היא עם "קצת", וע"כ היא הקטנה, כי הגדולה צריכה להיות כוללת, כמו שנזכר לעיל. אמנם השאלה הזאת היא לקוחה מפ"י הרמב"ן, אך שם בענין אחר ובאופן אחר (ע"ן שם), והוא לא הבין וא"שם.

(13) שם. התמונה הב' וכו' זה שהקדמה הקטנה צריכה שתשמור הכללית בתמונת הא' אחותה". הדמיון שקר, כי בתמונה הא' הקטנה לא תשמור הכללית רק האיכות, היינו שהיא מחיבת תמיד. —

שם. "דהיינו שתהא ההקדמה הקטנה כוללת כמו בתמונה הא'". הוא שקר כאשר אמרנו. — "וכן התולדה מן התמונה הב' ג"כ כוללת ולא חלקית", ג"כ שקר, כי התולדה צ"ל שוללת ולא מחיבת, אך תוכל להיות חלקית, כאשר הביא שם בעצמו להלן במין הג' והד' בתמונה הב' משלים בתולדות חלקיות. — "אולם הקצה הראשון (פ"י) ההקדמה הגדולה". — הקצה הראשון הוא נשוא התולדה, ובהקדמה הגדולה נמצא הקצה הראשון, אך לא היא בעצמה הקצה הראשון. — "התולדה מן התמונה הב' נבדלת וכו' שהיא דוקא כוללת", ג"כ אינה אמת וצ"ל שוללת.

(14) שם צד 8. התמונה הג' כו' והתולדה ג"כ מכרחת להיות מחיבת בתמונה הא'. צ"ל והקטנה ג"כ כו', כי גם בתמונה הא' התולדה אינה מכרחת להיות מחיבת; (ב) בתמונה הג' התולדה מכרחת להיות חלקית ולא דוקא מחיבת. —

15) שם. "לכן התולדה היוצאת מבינה (מן התמונה הנ') היא רק מהיכת והלקיט". גם פה מעה וצ"ל "היא רק חלקית, אך תוכל להיות ג"כ שוללת, כמו במשלים שהביא בעצמו במין השני והחמישי. — סוף דבר ערכב הדברים עד שהלומד לא ידע בין ימינו לשמאלו, ואינני יודע אם אשמת הדפוס היא או של המחבר, אך יחי' איך שיהי', דבריו על התמונות שהן המקצוע הגדול בהגיון, מעורבים ובבלבלים ומלאים שגיאות מפה לפה.

16) צד 11. "הקש החלוק (אונמיטעלכארער בעוויז, אינדירעקט)". שני הפכים בבאור אחד! אונמיטעלכאר כל"א הוא דירעקט בלשון רומית ולא אינדירעקט! — וצ"ל הקש החלוק (מיטעלכארער בעוויז. אינדירעקט), אולם הקש המשאי הישר הוא (אונמיטעלכארער, דירעקטער בעוויז), — שם להלן כרך הקש החפוש והקש הרמיון ביחד, ובאמת יש הבדל גדול בין שני אלה, כאשר הבדל הרמב"ם ומפרשיו.

17) שער ה' צד 12. אחר שהביא בפתח השער כל דברי הרמב"ם אות באות הוסיף מדליה י"ב פסוקים מתנ"ך לרא' על המוחשים, ובאמת המוחשים אינם צריכין לרא' כלל, וכמו שאמר הרמב"ם בקצור "כידועתנו שזה שחור וזה לבן, זה מתוק וזה מר", ורבים מהכתובים שהביא, המה דוגמאות על הקש הרמיון, שמקומו בשער הקודם. שם להלן: "המשכלות הראשונות כו' ודבר אחד השווה בעצמותו לדברים אחרים ולעצמותם, הם (?) כלם שוים". ראוי לכאר כמו שכאר הרמב"ם "אם א' שוה אל ב' וגם ג' שוה אל ב', אז נדע. כי גם א' שוה אל ג'".

18) שם להלן. זל הרמב"ם במלות הגיון שער ה': "אולם המוחשות והמשכלות אין חלוק בין השלם בחושים ביצירה ובין זולתו ממין האדם" (האחרון פי' על המוחשים, ר"ש האיש המעיד על הראיון יוכל להיות ח"ש או פקח אוניס, אם אך עינו מטיבות לראות, ולהפך גם העור יוכל להעיד ששמע דבר, אם אך אוניו פקחות, כמו שאמר הרמב"ם להלן "וכל מה שיושג בחוש שלם יחי' המגיע ממנו אמת בלי ספק", ואינו צריך לנ' שכל חושו יהיו שלמים), והנכבד בהם והפחות בהם" (זה קאי גם על המוחשים וביותר עי המשכלות, ר"ל המשכלות הראשונות יוכל לאמרן איש נכבד או איש פחות, כי משכלות ראשונות לכל אדם שוות, וגם במוחשים אין הבדל בין הנכבד ופחות המדרגה) 1). — ועתה נראה מה שכתב מחבר ס' יסודי המשכלות, וז"ל: "וההבדל שבין המוחשים והמשכלות ובין וכו' הוא שהמוחשות והמשכלות אין חלוק בין האיש שהוא שלם בחושו, דהיינו שהוא געלה בדקות חושו, והרגשותיו (?) הנה עצומות טלדה ומכמן, ובין האיש אשר כוחות חושו אינם דקים ועצומים, והנקלה והנכבד במין האדם בהם שוים", ע"כ. הנה באר דברי המח"ג באיכות החושים, ובאמת באיכות נצרך חוש שלם מכל כוונ, כמו שאמר להלן, ופה מדובר רק בכמות החושים כנ"ל, כי אין הבדל בין איש השלם בכל חושו או לא, ולדבריו נשאר סתירה במה"ג (עין שם במפרשי מה"ג).

19) שער י"ב. בפרק הזה נמצא במה"ג ערכוב דברים רב, ועיין הערותי ע"ז לעיל מן ס' י"ג עד כ"ג ובהשרון להכרמל תרכ"א נו' 17-20, והמחבר הזה לא ידע מזה לא דבר ולא חצי דבר וגם לא חלה ולא הרגיש כלום.

(1) ועיין לעיל בהערותי אל מלות ההגיון סימן י"ד.

לוח ההיגיון

הערות		התמונה הראשונה. הגבול המצוי נשוא בהקדמה ארת ונא ארת.			
1	חוב כולל - חוב כולל	חוב כולל - חוב כולל	חוב כולל - חוב כולל	חוב כולל - חוב כולל	חוב כולל - חוב כולל
2	חוב כולל - חוב כולל	חוב כולל - חוב כולל	חוב כולל - חוב כולל	חוב כולל - חוב כולל	חוב כולל - חוב כולל
3	חוב חלקי - חוב כולל	חוב חלקי - חוב כולל	חוב חלקי - חוב כולל	חוב חלקי - חוב כולל	חוב חלקי - חוב כולל
4	חוב חלקי - חוב כולל	חוב חלקי - חוב כולל	חוב חלקי - חוב כולל	חוב חלקי - חוב כולל	חוב חלקי - חוב כולל
התמונה השנייה. הגבול המצוי נשוא כשתוק.					
1	חוב כולל - שולל כולל	חוב כולל - שולל כולל	חוב כולל - שולל כולל	חוב כולל - שולל כולל	חוב כולל - שולל כולל
2	שולל כולל - חוב כולל	שולל כולל - חוב כולל	שולל כולל - חוב כולל	שולל כולל - חוב כולל	שולל כולל - חוב כולל
3	חוב חלקי - שולל כולל	חוב חלקי - שולל כולל	חוב חלקי - שולל כולל	חוב חלקי - שולל כולל	חוב חלקי - שולל כולל
4	שולל חלקי - חוב כולל	שולל חלקי - חוב כולל	שולל חלקי - חוב כולל	שולל חלקי - חוב כולל	שולל חלקי - חוב כולל
התמונה השלישית. הגבול המצוי נשוא כשתוק.					
1	חוב כולל - חוב כולל	חוב כולל - חוב כולל	חוב כולל - חוב כולל	חוב כולל - חוב כולל	חוב כולל - חוב כולל
2	חוב כולל - חוב כולל	חוב כולל - חוב כולל	חוב כולל - חוב כולל	חוב כולל - חוב כולל	חוב כולל - חוב כולל
3	חוב חלקי - חוב כולל	חוב חלקי - חוב כולל	חוב חלקי - חוב כולל	חוב חלקי - חוב כולל	חוב חלקי - חוב כולל
4	חוב כולל - חוב חלקי	חוב כולל - חוב חלקי	חוב כולל - חוב חלקי	חוב כולל - חוב חלקי	חוב כולל - חוב חלקי
5	חוב חלקי - שולל כולל	חוב חלקי - שולל כולל	חוב חלקי - שולל כולל	חוב חלקי - שולל כולל	חוב חלקי - שולל כולל
6	חוב כולל - שולל חלקי	חוב כולל - שולל חלקי	חוב כולל - שולל חלקי	חוב כולל - שולל חלקי	חוב כולל - שולל חלקי

1. כלל התמונה הא' הוא: כל משיני (חוב או שלילה) המין או הסוג הם בעצמם משיני כל פרטי המין או הסוג ההוא; ולכן

2. אם ההקדמה הגדולה הנוד, כי יש לכלל המין איזה משיני (חוב או שלילה), והקטנה: כי המין (כולו או קצתו) יקנה תחת המין, או התולדה: כי יש לכלל או לקצת המין הזה משיני הסוג (חוב או שלילה); ולכן

3. הגדולה כוללת והקטנה מוסיפת המיד, והתולדה מסבכת ככמות עם הקטנה ובאיכות עם הגדולה. (כ"א - נ"ב, נ"א).

1. כלל התמונה הב' הוא: הדבר אשר אין לו משיני המין או הסוג לא יבנם תחת המין או הסוג ההוא; ולכן

2. אם הגדולה הנוד, כי יש לכלל המין או הסוג איזה משיני (חוב או שלילה), והקטנה: כי אין לקצת הקטן משיני המין או הסוג, או התולדה: כי הקטנה הקטן לא יבנם (כולו או קצתו) תחת המין או הסוג ההוא; ולכן

3. הגדולה כוללת, והקטנה מתנגדת לה באיכות והתולדה תמיד שוללת. (א"ב - נ"ב, נ"א).

1. כלל התמונה הג' הוא: משיני המין הם משיני המין ולא כולו; ולכן

2. אם הגדולה הנוד: כי יש למין (כולו או קצתו) איזה משיני (חוב או שלילה), והקטנה: כי המין הזה (כולו או קצתו) נכנס תחת המין, או התולדה: כי יש לקצת המין משיני המין; ולכן

3. הקטנה מוסיפת המיד והתולדה חלקית (כ"א - נ"ב, נ"א).

א) אם ב' הקדמות שוללות או שתוק חלקית, או לא תוגדה מאומה כמו: כל אדם אינו מעופף - כל מעופף אינו מדיבר; או קצת המין מדיבר - קצת המין מעופף, המה הקשים עקרים ולא יולידו.

ב) ההקדמה השוללת או החלקית תהיה נקראת ההקדמה החלושה, והתולדה נוטה המיד אוד ההקדמה החלושה, ר"ל שוללת, אם אחת מהקדמות שוללת, וחלקית אם אחת חלקית.

1. כל אדם די - כל אדם מדיבר

2. קצת די מדיבר

3. כל משפיל אדם - אין משפיל קלי

4. קצת אדם אינם פלים.

5. יש משפיל מדיבר ונ"ש פנ - כל משפיל מדיבר

6. יש תש כח (גופני) וגבור (מסדרי)

7. כל אדם די - קצת כיא סבלים

8. קצת די סבלים.

9. קצת נבראים נמצאים - אין נברא מוחיב

10. קצת נמצאים אינם מוחיבי המציאו

11. כל נברא נמצא - קצת נבראים אינם נשכ

12. קצת נמצאים אינם נשכמים.

1. כל אדם די - כל אדם מדיבר

2. קצת די מדיבר

3. כל משפיל אדם - אין משפיל קלי

4. קצת אדם אינם פלים.

5. יש משפיל מדיבר ונ"ש פנ - כל משפיל מדיבר

6. יש תש כח (גופני) וגבור (מסדרי)

7. כל אדם די - קצת כיא סבלים

8. קצת די סבלים.

9. קצת נבראים נמצאים - אין נברא מוחיב

10. קצת נמצאים אינם מוחיבי המציאו

11. כל נברא נמצא - קצת נבראים אינם נשכ

12. קצת נמצאים אינם נשכמים.

